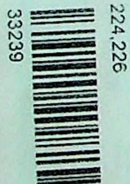
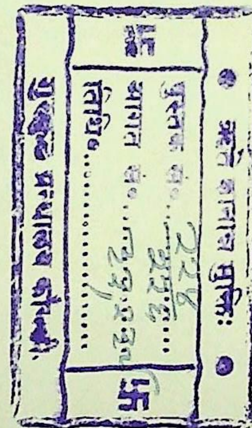
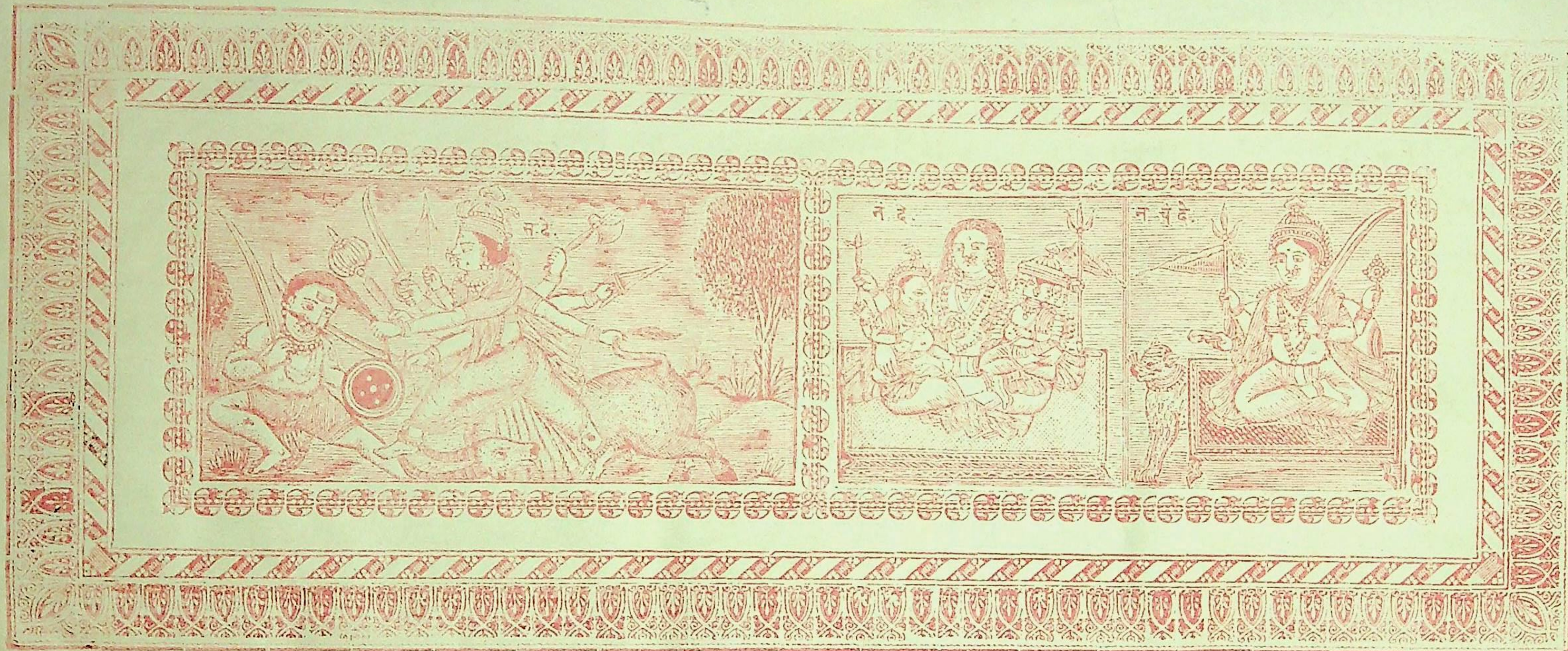

224,226
33239

॥ अथ शान्तनवीटीकासमेता दुर्गासप्तशती प्रारभ्यते ॥

अत्र च सटीकाङ्गषट्कं सभाष्यं देवीसूक्तं रात्रिसूक्तं च निवेशितमस्माभिः।

ऋते ज्ञानान्न मुक्तिः
पुस्तक सं०
आगत सं०
तिथि०
गुरुकुल ग्रन्थालय काँगड़ी.

॥ श्रीगणेशायनमः ॥ ॥ ॐनमश्चंडिकायै ॥ ब्रह्मायस्यैहरिर्यस्यैरुद्रोयस्यैव्यधान्नमः ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ १ ॥ अच्युतपन्नमुखां
धकूपपतितागावोमुनेःखिंदतेताःप्रोद्धर्तुमहोयतध्वमभितःस्वस्वार्थवत्सोत्सुकाः ॥ सूत्रैःपाणिनिसंभृतैरतितरामाकृष्यमाणाःपुनस्तावःकामदुघाभवंत्यपितम
स्तोमद्विषःसत्विषः ॥ २ ॥ ऐंश्रींह्रींपदभावितंजगददःस्रष्टुंस्वयंरक्षितुंसंहर्त्तुंसमयेक्षमामयमयींब्राह्मींश्रियंचंडिकाम् ॥ आराध्यादिमशक्तिमार्त्तिदविनींश्री
तोमरःशंतनुर्मार्कंडेयपुराणसिद्धमहिमव्याख्यांतुविख्यायते (?) ॥ ३ ॥ मार्कंडेयपुराणोक्तंदेवीमाहात्म्यमद्भुतम् ॥ अल्पाक्षरमनल्पार्थमपपाठपराङ्मु
खम् ॥ ४ ॥ शुभंयुःशंतनुःशंयुःसत्कीर्त्तिस्तोमरान्वयः ॥ व्याकरोतिपराकृत्यकुव्याख्यानपरंपराम् ॥ ५ ॥ ॥ ॐनमश्चंडिकायै ॥ अवतीत्युपासकम
वंतिब्रह्मदेतिविगृह्य । अवरक्षणादौ ॥ अवतेष्टिलोपश्चेतिमन्प्रत्ययः ॥ तस्यप्रत्ययस्यैवटिलोपःनप्रकृतेः । अन्यथाहिमडित्येवविदध्यात् ॥ ज्वरत्वरेत्या

ॐनमश्चण्डिकायै ॥ ॥मार्कण्डेयउवाच ॥ सावर्णिःसूर्यतनयोयोमनुःकथ्यतेष्टमः ॥ निशामयतदुत्पत्तिविस्तराद्गदतोमम ॥ १ ॥

दिनावकारस्योपधायाश्चऊठौद्वयोरूठोः सवर्णदीर्घत्वेसार्वधातुकार्धधातुकयोरितिगुणः ॥ कृन्मेजंतइत्यव्ययत्वमोम् । ओमित्यनुमतौप्रोक्तंप्रथमेवाप्युपक्रमे ।
ओमित्येकाक्षरंब्रह्मसर्वमंत्राधिदैवतम् । गुर्वादिभजनेदानेनमःस्यात्काप्यनादरे ॥ चतुर्थीस्यान्नमोयोगान्नमःस्वस्त्यादिसूत्रतः ॥ चंडिकायै चंडतेकुप्यतेचं
डाचंडीच ॥ चंडैवचंडिकाकोपना । बह्वादिभ्यश्चेतिवाङीप् । केणइतिह्रस्वः । कुत्सिताशत्रुभिर्निंदितेतिसंज्ञायांकन् ॥ अथवाह्रस्वादीर्घविलक्षणाकारा
सूक्ष्मरूपतयादुरधिगमत्वात्संज्ञायांकन् ॥ अथवाचंडउग्रःतस्यस्त्रीचंडीपूर्ववत्संज्ञायांकन् ॥ अथवा चंडतेचंडिका । ण्वुल् । युवोरनाकौ । प्रत्ययस्था
त्कात्पूर्वस्यातइदाप्यसुपइतिइत्त्वम् ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ कडिमदे । मृगवत्कंडतेयोगात्मायातिमृकंडुः । मृकंड्वादयश्चेत्युः ॥ मृगान्कंडयतिमदयतिवा
मृकंडुः मृगस्येवास्यकंडूरितिवा । पृषोदरादित्वात्साधुः । वर्णागमोवर्णविपर्ययश्चद्वौचापरौवर्णविकारनाशौ । धातोस्तदर्थातिशयेनयोगस्तदुच्यतेपंचविधं

निरुक्तम् । मृकंडोरपत्यंपुमान्मार्कंडेयः । शुभ्रादिभ्यश्चेत्यपत्येढक्प्रत्ययः । कितिचेत्यादिवृद्धिः । ढेलोपोऽकद्र्वाः इत्युकारलोपः । ढस्यएयादेशः ॥ उवाच
ऊचिवान्स्वशिष्यायाष्टममनूत्पत्तिहेतुमुक्तवानितियावत् ॥ इहखलुब्रह्मकल्पेचतुर्दशमनवःक्रमशःक्रमंते । तद्यथा । स्वायंभुवोमनुःपुर्वंततःस्वारोचिषोमनुः ।
औत्तमस्तामसश्चैवरैवतश्चाक्षुषस्तथा । षडेतेमनवोतीताअथवैवस्वतोमनुः । सावर्णाःपंचरौच्यश्चभौत्यश्चागामिनस्त्वमी ॥ तत्रसवर्णायाःसंबंधिनःसुताःपंचापि
सावर्णाः सावर्णयोमनवःकथ्यंते ॥ ततश्चस्वायंभुवाद्याःषट्सप्तमोवैवस्वतः अष्टमःसावर्णिः नवमोदशमएकादशोद्वादशश्चसावर्णयएव । त्रयोदशोमनुःरौच्यःचतु
र्दशस्तुमनुभौत्यः ॥ इतिचतुर्दशमनवः । तत्रअष्टमस्यमनोःसावर्णेरुत्पत्तिंस्वशिष्यायवेदयितुंप्रस्तौतिमार्कंडेयोभगवान् ॥ वृणोतिव्रियतेवर्ण्यतेचवर्णनंवर्णः ।
वर्णोद्विजादौशुक्लादौस्तुतौवर्णंतुचाक्षरे । वर्णेनस्तुत्यासहवर्त्तमानासवर्णा । अथवा आत्मभर्त्रासवित्रासमानोवर्णोयस्याःसासवर्णा । सवर्णायाःअपत्यंपुमा
न्सावर्णिः । स्त्रीभ्योढकंबाधित्वाबह्वादिभ्यश्चेतिइञ्प्रत्ययः ॥ सावर्णाःपंचेतितुप्रयोगःसंबंधविवक्षयादाशरथोरामइतिवद्दंतोज्ञेयः ॥ सूर्यस्यतनयः ॥
सकतमोमनुरित्यपेक्षायामाह । योमनुःकथ्यतेष्टमइति ॥ यच्छब्देनोच्यतेयोर्थःतच्छब्दस्तस्यवाचकः । यःपुराणज्ञैर्वैवस्वतमनोःसप्तमादनंतरंसूर्यतनयःसाव
र्णिर्नाममनुःकथ्यतेसोष्टमोमनुर्भविष्यतीत्यर्थः । अष्टमत्वंविधेयम् ॥ सावर्णिरष्टमोमनुरित्येवोक्तेसवर्णायाःप्रागुक्तसामान्यव्युत्पत्त्यातादृश्याः अन्यजोपिकश्चि
न्मनुःस्यात् । अतउक्तंसूर्यतनयइति ॥ सूर्यतनयोष्टमोमनुरित्येवोक्तेछायासुतोपिसूर्यतनयःशनैश्चरोमनुःस्यात् ॥ अतउभयमुक्तंसावर्णिःसूर्यतनयइति ॥
तस्यसावर्णेरष्टममनोरुत्पत्तिंविस्तराच्छब्दप्रपंचनात्गदतोममसुखंवासंमुखंनिशामयहेशिष्यदत्तावधानःसन्पश्येत्यर्थः ॥ निशामयशृण्वितितुकुव्याख्यानम् ।
तथाहि । शमउपशमे दिवादिः । शमलक्षआलोचनेचुरादिः ॥ आभ्यांयथायोगंणिचिअतउपधायावृद्धौ । शमोदर्शने । शमोणौदर्शनादन्यत्रार्थेमित्संज्ञाभ
वति ॥ अमंतत्वादेवमित्त्वसिद्धौनियमार्थोयंयोगः । मितांह्रस्वः । शमयतिव्याधिंनिवर्त्तयति । निशामयतिश्लोकाञ्छृणोति ॥ दर्शनेतुमित्त्वाभावाद्ध्रस्वत्वा
भावादतउपधायावृद्धिरेव ॥ निशामयतिरूपंचक्षुषारूपंपश्यतीत्यर्थः । निःशर्करमिदंतीर्थंभारद्वाजंनिशामय । चक्षुषापश्येत्यर्थः ॥ तथाचदुर्घटः । निशाम

चक्षुषापश्यत्यर्थः ॥ तथाचदुर्घटः । निशाम

यतदुत्पत्तिमित्यत्रनिशामनंचक्षुःसाधनंज्ञानमितियावत् ॥ १ ॥ सप्रसिद्धःसावर्णिःरवेस्तनयःमहाभागःमहामायानुभावेनयथामन्वंतराधिपोबभूवतथाविस्तरतोवदिष्यामीत्यन्वयः॥मात्यस्यांविश्वंमाया । माकाभ्यामयच् । अथवा मानपूजायांचुरादिः । माननयितुमर्हामाया । पृषोदरादित्वान्नलोपः । अथवा । मालक्ष्मीः माइतिअयःशुभावहोविधिर्यस्याःसामाया महतीचासौमायाचमहामाया तस्याःपरमशक्तेरनुभावःप्रभावःसामर्थ्यंमहामायानुभावस्तेन । अथवा महतीचाद्यामायायस्याःसामहामायातस्यामनुभावःमतिनिश्चयःअबाध्याध्यवसायःमहामायानुभावस्तेन ॥ अथवाअःविष्णुस्तस्यमायामहतीचासौअमाया चमहामायातस्याःअनुभावः तेन ॥ अनुभावःप्रभावेचसतांचमतिनिश्चये ॥ अथवा अयगतौ । अययतिअर्पयतीतिणिजंतात्पचाद्यचिस्त्रियांटापिअया । आसमंतादभिव्याप्तांमांलक्ष्मीमुपासकायअययतिअर्पयतिवाशक्तिर्भवतिसामहामायातस्याः अनुपश्चादबाध्याध्यवसायादनंतरंभावःपरमतयानुसंधानमनुभावः । तंभावंभावयेद्योगीतिस्मरणात् । भावःसत्तास्वभावाभिप्रायचेष्टात्मजन्मसु । तेन । पश्चात्सादृश्ययोरनु ॥ मन्वंतराधिपःइहप्रकरणतःसप्तममनुजीवि

महामायानुभावेनयथामन्वंतराधिपः ॥ सबभूवमहाभागःसावर्णिस्तनयोरवेः ॥ २ ॥

तकालात्परभूतोनवममनूदयात्पूर्वोयःकालःसमन्वंतरशब्देनविवक्षितः ततश्चांतरशब्दोमध्येवर्त्तते ॥ मनोःसप्तमनवमयोरंतरेमध्यकालेब्रह्मणाअधिकृतःरक्षकःप्रजानांपतिरधिकोमन्वंतराधिपः ॥ अंतरमवकाशावधिपरिधानांतर्द्धिभेदतादर्थ्ये । छिद्रात्मीयविनाबहिरवसरमध्येंतरात्मनिच ॥ महाभागः । भजसेवायाम् । भावेघञ् । चजोःकुघिण्ण्यतोः॥ महान्भागोभक्तिर्यस्यसः । अथवाभासृदीप्तौ कर्त्तरिक्विप्॥भासतेभाःभासंधर्मंवागच्छतिप्राप्नोतीतिभागः ॥ गमेर्डोन्यत्रापिदृश्यतइतिकर्त्तरिडः।महांश्चासौभागश्चेतिमहाभागः।अथवाभासंपरदेवतांगायतिइतिभागोमंत्रः।आतोनुपसर्गेकः।महान्भागोमंत्रोयस्यसमहाभागः ॥ अथवा भगस्यैश्वर्यादेरिदंभागंभवितव्यतालक्षणंहेतुवस्तुमहद्भाग्यंयस्यसमहाभागः । ऐश्वर्यस्यसमग्रस्यधर्मस्ययशसःश्रियः।वैराग्यस्याथमोक्षस्यषण्णांभगइतिस्मृतिः॥भगःश्रीकाममाहात्म्यवीर्ययत्नार्ककीर्तिषु॥तनोतिकुलंतनयः॥रूयतेस्तूयतेरविःतस्य।२॥अष्टमोमनुःकथ्यतइतिप्राग्यःप्रस्तुतस्तस्यसावर्णेःप्राग्जनन

निदानतामहिमचरित्राणिवर्णयति मार्कंडेयोनेनश्लोकेन ॥ पूर्वंप्रथमस्वायंभुवमन्वंतरकालमपेक्ष्यंद्वितीयमन्वंतरलक्षणेस्वारोचिषेंऽतरेस्वारोचिषमन्वंतर काले पुराकल्पेचैत्रवंशसमुद्भवःसुरथोनामप्रसिद्धःसमस्तेक्षितिमंडलेराजाऽभूत् अजनिष्ट (अवर्तत) अवृतेत्यन्वयः ॥ स्वस्येवआत्मनइवब्रह्मणइवरोचिः प्रभाय स्यसः स्वरोचिः मनुः । अथवा । अःविष्णुः सुष्टुअस्येवविष्णोरिवरोचिर्यस्यसःस्वरोचिःमनुः ॥ स्वरोचिषइदंस्वारोचिषंतस्मिन्स्वारोचिषे । आगमशास नानित्यत्वादैजभावः॥रोचिःशोचिरुभेक्लीबेप्रकाशोद्योतआतपः॥अंतमवसानंराातिगृह्णात्यंतरम्। तस्मिन्कालविशेषपूर्वंकालम् अपेक्षणक्रियापेक्षाद्वितीया॥ चितीसंज्ञाने । सर्वधातुभ्यष्ट्रन् ।चेततिजानातिधर्माधर्मप्रवृत्त्यप्रवृत्तीः कर्त्तुमितिचित्रःकश्चिद्राजा तस्यापत्यंपुमान् चैत्रः । शिवादिभ्योण् । तस्यवंशःसंतानः । तस्मात्सम्यगुद्भवतिइतिचैत्रवंशसमुद्भवः ॥ अथवाचिञ्चयने । अमिचिमिदिशसिभ्यःक्त्रः । चीयतेचित्रमद्भुतंकर्म तस्यायंचैत्रः । तस्यराज्ञोवंशस्तस्मात्स

स्वारोचिषेंतरेपूर्वंचैत्रवंशसमुद्भवः ॥ सुरथोनामराजाभूत्समस्तेक्षितिमण्डले ॥ ३ ॥

तस्यपालयतःसम्यक्प्रजाःपुत्रानिवौरसान् ॥ बभूवुः शत्रवो भूपाः कोलाविध्वंसिनस्तदा ॥ ४ ॥

मुद्भवः॥विद्ययाजन्मनावाप्राणिनामेकलक्षणःसंतानोवंशइत्युच्यते॥रमंते यस्मिन्रथः शोभनोरथोयस्यसुरथः॥नामप्राकाश्यसंभाव्यक्रोधोपगमकुत्सने ॥राजते इतिराजा॥अभूत् भूसत्तायांलुङ्॥क्षितेर्भूमेर्मंडलंचक्रवालंतस्मिन् ॥ ३ ॥तदातस्मिन्स्वारोचिषमन्वंतरेकाले । औरसान् उरसोत्पादितान् ॥ उरसानि र्मितान् । उरसोयञ्च । पुत्रानिवसम्यगनवद्यंयथास्यात्तथा ॥ प्रजाःलोकान्पालयतःदुःखेभ्योरक्षतस्तस्यराज्ञःकोलाविध्वंसिनोभूपाःशत्रवःशातयितारोब भूवुरित्यन्वयः ॥ कोब्रह्मा अःविष्णुः उःमहेश्वरः तान्ब्रह्मविष्णुमहेश्वरान्काःलांतिअर्चयितुंगृह्णंतीतिकोलाब्राह्मणादयः तानासमंताद्विध्वंसयंतीतिकोला विध्वंसिनःरक्षोयोनयः । अथवाकोलाः शूकरास्तान्विध्वंसयंतीतिकोलाविध्वंसिनःयवनाः । अथवा । कोलान्शूकरान्विध्यंतिताडयंतिकोलाविधः॥नहिवृ तिवृषिव्यधिइतिदीर्घः । कोलाविधःक्षत्रियादयस्तान्ध्वंसयंतीतिकोलाविध्वंसिनोयवनाः॥ननुचकोलान्शूकरान्अवंतिरक्षंतीतिकोलाविनोयवनास्तान्ध्वं

सयतीतिकोलाविध्वंसी तस्यकोलाविध्वंसिनः इतिसुरथस्यापिविशेषणमेतत्स्यात् । अस्तुयदीत्थंव्युत्पाद्येत ॥ उत्तरश्लोकेतुकोलाविध्वंसिभिरित्येतद्यवन विशेषणतयाव्युत्पादयिष्यामः॥उरसानिर्मितः । उरसोयच्च । औरसोधर्मपत्नीजः इतिस्मृतिः॥पुत्अव्ययंनरकवाचि पितरंपुन्नरकात्त्रायतेपुत्रः ॥अथवा॥ पूञ्पवने ॥ पुनातिपुत्रः । पुवोह्रस्वश्चेतिपुत्रः । पुत्रःस्यादात्मसंभवः । पुन्नाम्नोनरकाद्यस्मात्पितरंत्रायतेसुतः । ततःपुत्रइतिप्रोक्तःस्वयमेवस्वयंभुवेतिस्मृतिः ॥ ४ ॥तस्यअतितरांप्रकृष्टंबलंहस्त्यश्वरथपादातसमृद्धंबलंसैन्यंयेषांशत्रूणांतेअतिप्रबलास्तान् दंडयतीत्यतिप्रबलदंडीतस्यसुरथस्य तैःकोलाविध्वंसिभिर्य वनैर्भूपैःसहयुद्धमभवत् । तस्मिन्युद्धेसुरथोराजान्यूनैरल्पबलैरपितैःकोलाध्वंसिभिर्यवनभूपैर्जितःअभिभूतइत्यन्वयः ॥ इहजितइतिनायंजिजयेइत्यस्यप्र योगः । कस्यतर्हि जिअभिभवेइत्यस्य । तदुक्तम् जयिर्जयाभिभवयोराद्यर्थेसावकर्मकः । उत्कर्षप्राप्तिराद्योर्थोद्वितीयेर्थेसकर्मकइति । कोलानामनगरीतांरा

तस्यतैरभवद्युद्धमतिप्रबलदण्डिनः ॥ न्यूनैरपिसतैर्युद्धेकोलाविध्वंसिभिर्जितः ॥ ५ ॥ ततःस्वपुरमायातोनिजदेशाधिपोभवत् ॥ आक्रा न्तःसमहाभागस्तैस्तदाप्रबलारिभिः ॥ ६ ॥

जधानींविध्वंसयंतीतिकोलाविध्वंसिनः । सुरथोनामराजाभूत्समस्तेक्षितिमंडले । इतिसुरथस्ययत्सार्वभौमत्वमुक्तंप्राक्तदिदानींन ॥ दैवघटनाच्छत्रुभि रल्पैरथाक्रांतःसागरांताखिलावनिवलयत्वात्तस्येतिभावः ॥ ५ ॥ ततएवाह स्वकीयपुरजनपदमात्राधिपएवआसीन्नतुसार्वभौमइत्यन्वयः ॥ सयद्यपिश त्रुभिराक्रांतस्तथापितदाक्रांतिजनितोद्वेगोपगतवनवासिमुनिवरोपादिष्टमहामायैकसमाराधनलब्धवरावाप्तव्यसाम्राज्यसंप्राप्तव्याष्टममनुत्वपदलक्षणभवितव्यता वातिपात्रतयामहाभागइतिविशेषणमर्थवदेव । यदुक्तम् । संभवेव्यभिचारेचस्याद्विशेषणमर्थवदिति॥दिश्यतेदेशःस्थानमात्रं ननुचनीवृज्जनपदः देशस्तुविषयः स्थानमात्रंतत्कथंदेशग्रहणेनेहजनपदोलभ्यते । तदभ्यधादमरः ॥ नीवृज्जनपदोदेशविषयौतूपवर्त्तनम् । इति । त्वंताथादिनपूर्वभागितिचयत्पर्यभाषिष्ट । नै षदोषः ॥ नीवृदादीन्पंचैकार्थानाहुरपरेत्वित्याश्रयणात् ॥ आत्मात्मीयज्ञातिधनवाचीस्वशब्दः ॥ ६ ॥

तत्रापितन्मात्रेसपत्नापहृतभूचक्रेगर्हितेस्वपुरेसतोनिवसतोदुर्बलस्यशत्रुभिर्गृहीतभूचक्रस्यप्रभुमंत्रोत्साहशक्तिशून्यस्यसुरथस्यकोशोबलंचबालिभिर्बलवद्भिर्दुष्टैरुल्लंघितमर्यादैर्दुरात्मभिर्दुष्टाशयैःराज्यंग्रहीतुंकृतनिश्चयैरमात्यैर्मंत्रिभिरपहृतमात्मसात्कृतमित्यन्वयः ॥ अमासहसमीपेभवाअमात्याः॥स्थौल्यसामर्थ्यसैन्येषुबलंनाकाकसीरिणोः । कोशःस्वर्णादिलोहाष्टकसंग्रहः । सुवर्णंरजतंताम्रंरीतिःकांस्यंतथात्रपु । सीसंकालायसंचैवह्यष्टलोहानिचक्षते ॥ अपहृतःकोशः अपहृतंचबलमितिविगृह्य नपुंसकमनपुंसकेनैकवच्चास्यान्यतरस्यामितिनपुंसकशेषः । एकवद्भावश्च । अपिशब्दोगर्हायाम् । दुरीषदर्थकुत्सनवैवर्ण्यासंभवलाभेषु ॥ दुष्टैरिति । दुषवैकृत्ये । क्तःकर्त्तरि ॥ वैकृत्यंरूपभंगः ॥ ७ ॥ ततःअमात्यैरपहृतकोशबलत्वाद्धृतस्वाम्यःअपहृतस्वामित्वःससुरथोभूपतिः ॥ एकाकीअसहायः ॥ केवलःमृगयाव्याजेनहयमारुह्यगहनंनिरंतरव्याप्तलतादिपिहितोदरंवनंकाननंजगामगतवानित्यन्वयः । मृग्यंतेन्वेष्यंतेप्राणिनोमृगादयोऽस्यां

अमात्यैर्बलिभिर्दुष्टैर्दुर्बलस्यदुरात्मभिः ॥ कोशोबलंचापहृतंतत्रापिस्वपुरेततः॥७॥ ततोमृगयाव्याजेनहृतस्वाम्यःसभूपतिः ॥ एकाकी हयमारुह्यजगामगहनंवनम् ॥ ८ ॥ सतत्राश्रममद्राक्षीद्द्विजवर्यस्यमेधसः ॥ प्रशांतश्वापदाकीर्णंमुनिशिष्योपशोभितम् ॥ ९ ॥

मृगयापापर्द्धिस्तस्याःव्याजेनाखेटकवृत्तिमिषेणमुनिवनोपगमनमेवात्रमुख्यंकार्यंनतुमृगयाचरणम्॥मुख्यकार्यस्वरूपाच्छादनंव्याजः ॥ स्वामिनईश्वरस्यभावः स्वाम्यं हृतंस्वाम्यंयस्यसहृतस्वाम्यः । एकएवएकाकी । एकादाकिनिचासहाये ॥ एकत्वेतुएककः । कलिलंगहनंसमे ॥ ८ ॥ द्विजेतिसंबुद्ध्यंतं वर्य इतितुराजविशेषणम् ॥ मार्कंडेयःस्वशिष्यंसंबोधयति ॥ हेद्विजइतःसुरथचरित्रकथायाःश्रवणप्रवणोभवेति ॥ सवर्यःवराहःसुरथस्तत्रतस्मिन्वने ॥ सुमेधसोनाममुनेः शिष्योपशोभितंप्रशांतश्वापदाकीर्णमाश्रममद्राक्षीत्ददर्शेत्यन्वयः॥मुनेरितिसुमेधसोविशेषणम् ॥ विधेयत्वेनआश्रम्यंतितपस्यंतिअत्रेत्याश्रमः॥ द्वाभ्यांमातृमौंजीभ्यांजायतेद्विजः ॥ हेद्विज सुष्ठुशोभनामेधायस्यससुमेधाः । नित्यमसिच्प्रजामेधयोरितिअसिच्समासांतः ॥ तस्यमुनेःपरमसामर्थ्यात् ॥ ३ ॥

प्रशांताःसंत्यक्तहिंस्रताःयेश्वापदाःव्याघ्रादयस्तैराकीर्णंव्याप्तम् । शुनइवपदानियेषांतेश्वापदाः।शुनोदंतदंष्ट्राकर्णककुदवराहपदपुच्छेष्वितिदीर्घत्वम् ॥ वरंपुनारा ज्यावाप्त्यष्टममनुत्वावाप्तिलक्षणमर्हतीतिवर्यःसुरथः । दंडादिभ्योयः ॥ अथवाछंदसिचेतियत् । छंदोवत्पुराणानिभवंति ॥ तपोभिरिष्यतेयस्तुदेवेभ्यः सवरोत्तमः। देवादृतेवरःश्रेष्ठेत्रिषुक्लीबेमनाक्प्रिये ॥ शिष्यैर्वेदानधीयद्भिरुपशोभितंशोभान्वितंसंजातशोभम् ॥ ९ ॥ तेनसुमेधसामुनिनासत्कृतःआदृतःपूजि तःससुरथःतस्मिन्मुनिवराश्रमेइतश्चेतश्चइतस्ततश्चविचरन्परिभ्रमन्कंचित्कालंतस्थौस्थितश्चेत्यन्वयः ॥ कालमितिकालाध्वनोरत्यंतसंयोगेद्वितीया ॥ मुनिषुवरःश्रेष्ठःसुमेधाःमुनिस्तस्याश्रमे ॥ अथवा । ससुरथस्त्वस्मिन्मुनिवराश्रमेतेनमुनिनाइतःप्राप्तःअभ्यागतःसत्कृतश्चसन्कंचित्कालंचेतश्चस्वांतंचविचरन् तपःक्षमंस्यान्नवेतिविचिंतयन्तस्थावित्यपरोन्वयः ॥ १० ॥ तदामुनिसंदर्शनकालेतत्राश्रमेममत्वाकृष्टमानसःससुरथःस्वचेतसाचिंतयत् कुटुंबसंस्मृतवा

तस्थौकंचित्सकालंचमुनिनातेनसत्कृतः ॥ इतश्चेतश्चविचरंस्तस्मिन्मुनिवराश्रमे ॥ १० ॥ सोचिंतयत्तदातत्रममत्वाकृष्टमानसः ॥
मत्पूर्वैःपालितंपूर्वंमयाहीनंपुरंहितत् ॥ मद्भृत्यैस्तैरसद्वृत्तैर्धर्मतःपाल्यतेनवा ॥ ११ ॥

नित्यन्वयः ॥ ममेतिविभक्तिप्रतिरूपकमव्ययम् ॥ मामितिभावोममत्वंममताममत्वमितिमदीयताबुद्धिः तथाआकृष्टंवशीकृतंमानसंस्वांतंचेतोयस्यसतथो क्तः ॥ किमचिंतयदित्यपेक्षायामाह ॥ पूर्वंमत्पूर्वैर्मत्पित्रादिभिः धर्मतः पालितंमत्कुलागतंपुरंसंप्रतिविधिवशेनमयाहीनंत्यक्तंतत्हिनिश्चयेनअसद्वृत्तैरस च्चरितैस्तैर्मद्भृत्यैर्मदमात्यप्रभृतिभिः पुंभिर्धर्मतःधर्ममाश्रित्यदुःखेभ्यः पाल्यतेकिंनवेतिसोचिंतयत्सुरथइत्यन्वयः ॥ सान्ववायागतंवस्तुधर्माद्यर्थोपसाधनम् । सान्ववायोद्भवैःसम्यक्पालनीयांहिधर्मतइतियमगीतातोयुक्तैषाराज्ञः स्वपुरानुस्मृतिः ॥ मत्पूर्वैः ममैवापूर्वाःमत्पूर्वास्तैः ॥ पूर्वं कालम् ॥ भरणीयाभृत्याः ॥ भृञोसंज्ञायांक्यप् ॥ हिर्हेतावतवधारणे ॥ वृत्तंपद्येचारित्रेत्रिष्वतीतेदृढनिस्तले ॥ धर्माःपुण्ययमन्यायस्वभावाचारसोमपाः ॥ उपमायांविकल्पेवा ॥ ११ ॥

किंनुभविष्यतीति तन्नजानेइतिसोचिंतयदित्यन्वयः॥सुखेनअकृच्छ्रेणप्रकर्षेणधीयतेधार्यतेपोष्यतचसुप्रधानः॥आतोयुगितिईषद्दुःसुषुकृच्छ्राकृच्छ्रार्थेषुउपपदे षुदधातेर्यक्॥युवोरनाकौ ॥ सप्रधानइत्यपपाठः ॥ सइतिच्छेदेपिप्रधानइतिनस्यात्॥ प्रदधातिप्रधानमितिनपुंसकत्वात्॥यदभ्यधुःपरमात्मधीप्रकृतिमहामात्र मुख्येषुप्रधानमजहल्लिंगमद्वयोरितिप्रधानेनामात्येनसहवर्त्ततेसप्रधानइतिचेन्न ॥ ममवैरिवंशंयातइत्यनेनपौनरुक्तिप्रसंगात् ॥ प्रसह्याक्रांतराज्यत्वादमात्याएव हिवैरिणइत्यलंविस्तरेण ॥ सदासर्वदामदोयस्येतिसदामदः । यद्वा । सइतिपदात्सप्रसिद्धोमेहस्तीतिसंबंधनीयम् ॥ दामानिद्यतिखंडयतिदामदः ॥ आतोनुप सर्गेकः ॥ नपुंसिदामसंदानम् ॥ भुज्यंतेभोगः । पालनेभ्यवहारेचनिर्वेशेचपणेस्त्रियाम् । भोगःसुखेभुजंगानांशरीरफणयोरपि ॥ जानेइति । ज्ञाजनोर्जाशिति अनुपसर्गात्ज्ञइत्यात्मनेपदम्॥ १२॥येनित्यंसंततमनवरतंशश्वत्प्रसादधनभोजनैः प्रसादैरुचितदानैर्धनैर्वेतनरूपैर्भोजनैःममअनुगताअनुजीविनःतेअद्यइदानीं

नजानेसुप्रधानोमेशूरोहस्तीसदामदः ॥ ममवैरिवशंयातःकान्भोगानुपलप्स्यते ॥ १२ ॥ येममानुगतानित्यंप्रसादधनभोजनैः॥ अनुवृ त्तिंध्रुवंतेद्यकुर्वंत्यन्यमहीभृताम्॥ १३॥ असम्यग्व्ययशीलैस्तैःकुर्वद्भिःसततंव्ययम् ॥ संचितःसोतिदुःखेनक्षयंकोशोगमिष्यति ॥१४॥

मद्विहीनाअनाथाःसंतःअन्यमहीभृतांमदितरमहीभृतांराज्ञामनुवृत्तिंसेवांध्रुवंनिश्चितंकुर्वंतिनिश्चितामनुवृत्तिंविदधतिइतिसोचिंतयदित्यन्वयः॥ ध्रुवोभभेदेक्लीबंतु निश्चितेशाश्वतेत्रिषु ॥ १३ ॥अतिदुःखेनमत्पूर्वैर्मयात्रसंचितःउपार्जितःससुवर्णादिद्रव्याणांकोशःराशिःअसम्यग्व्ययशीलैरसम्यग्विफलःव्ययःद्रव्योत्सर्गःशीलं स्वभावोयेषांतेतथोक्तास्तैः सततंव्ययंवित्तोत्सर्गंकुर्वद्भिः तैरमात्यप्रभृतिभिःकरणैःक्षयंनाशंगमिष्यतिप्राप्स्यतीतिसोचिंतयदित्यन्वयः ॥ आहुश्च ॥ आगमे व्ययाभावेव्ययेचानागमेक्रमात् ॥ कोशस्यवृद्धिनाशैस्तस्तत्साम्येपूर्वरूपतेति ॥ सततंसंततम् ॥लुंपेदवश्यमःकृत्येतुंकाममनसोरपि ॥ समोवाहिततयोर्मांच सस्यपचियुड्घञोः ॥ अत्यर्थंदुःखंयस्मिंस्तदतिदुःखंतेनकर्मणा ॥ शीलंस्वभावेसद्वृत्ते ॥ व्ययवित्तसमुत्सर्गेचुरादावदंतः । व्ययनंव्ययः ॥ मदभ्यधुः ॥ वित्तत्यागे व्ययतिर्व्ययनेगतोइति ॥ १४ ॥

सपार्थिवःसरथएतच्चपर्वोक्तमतोन्यच्चसततंविस्तारितमंतःपरगतंपरांतरगतंदेशांतरगतंचस्वकीयंवस्तुसर्वंचिंतयामासेत्यन्वयः ॥ सततमित्यत्रसइतिच्छेदः ततं

सपार्थिवःसुरथएतच्चपूर्वोक्तमतोन्यच्चसततंविस्तारितमंतःपुरगतंपुरांतरगतंदेशांतरगतंचस्वकीयंवस्तुसर्वंचिंतयामासेत्यन्वयः ॥ सततमित्यत्रसइतिच्छेदः ततं विस्तारितमित्यर्थः॥एकपदत्वेतुसततंसंततमितिहिव्याख्यानंस्यात् ॥ ततश्चसुरथश्चिंतासंततिकाक्रांतस्वांततयावक्ष्यमाणप्राप्तव्याष्टममनुत्वपदावाप्त्यैचिंतानुकूलतयासमाधानविधानविधुरःप्रसज्येत॥ननुचसोचिंतयदितिक्रियापदेकृतेपुनश्चिंतयामासेतिवाचोयुक्तिर्नयुक्तिमतीतिचेत्।तन्न।उक्तंचानुक्तंचममत्वाकृष्टमानसतयापुनःपुनश्चिंतितमेवाचिंतितमिवअचिंतयद्राजेतियुक्तिमत्येवतद्वाचोयुक्तिरिति॥ पृथिव्याईश्वरःपृथिव्यांविदितःज्ञातश्चपार्थिवः ॥तस्येश्वरस्तत्रविदितइतिचेत्यञ् ॥ ससुरथस्तत्रतपोवनेतथातथातत्रस्वकीयंवस्तुविचिंतयन्सन् विप्राश्रमाभ्याशेविप्रस्यसुमेधसोमुनेराश्रमस्याभ्याशेनिकटेदेशेएकंकंचिद्वैश्यंतृतीयंद्वितीयंददर्शदृष्टवानित्यन्वयः ॥ तृतीयमात्ममुन्यपेक्षया द्वितीयमात्मापेक्षयेत्यर्थः ॥ विशोपत्यंजातिर्वैश्यः । गर्गादित्वाद्यञ् ॥ ददर्शहेतिक्वचित् पाठः।

एतच्चान्यच्चसततंचिंतयामासपार्थिवः ॥ तत्रविप्राश्रमाभ्याशेवैश्यमेकंददर्शसः ॥ १५ ॥ सपृष्टस्तेनकस्त्वंभोहेतुश्चागमनेऽत्रकः ॥
सशोकइवकस्मात्त्वंदुर्मनाइवलक्ष्यसे ॥ १६ ॥

सइतितुप्रकरणतोलभ्यते ॥ तुहिचस्महवैपादपूरणे॥अशूव्याप्तौ॥तालव्यांतःकर्मणिघञ्अभ्यश्यतेव्याप्यतेअभ्याशः एकंकेवलमेकाकिनम् ॥ १५॥तेनसुरथेनसवैश्यःपृष्टः किंपृष्टइत्याह ॥ भोअहोत्वंकःकोसिजातितः किंचअत्रमुन्याश्रमेतवागमनेचकोहेतुःकिंकारणमित्यन्वयः ॥ अव्ययंएषभोशब्दइतिभाष्यम् ॥ अथचैतद्भवच्छब्दस्यसंबुद्धौरूपं रुत्वोत्वयत्वलोपेषु (?)॥ सामान्याल्लेशतोज्ञातमपिवस्तुविशेषतःजिज्ञासमानोजिज्ञास्यंपृच्छन्नेवान्यदीप्सितम् ॥ राजावैश्यंपुनःपृच्छति॥भोअहोत्वंकस्माद्धेतोःसशोकइवलक्ष्यसे सखेदइवप्रतीयसे कस्माच्चहेतोःत्वंदुर्मनाइवलक्ष्यसे विमनस्कइववीक्ष्यसेइत्यन्वयः ॥ मन्युशोकौतु शुक्स्त्रियाम् ॥मन्युर्दैन्येक्रतौक्रुधि॥शोकेनसहितःसशाकेः दुर्मनाविमनाः स्यात्॥दुःस्थंमनोयस्यसदुर्मनाः इवसाम्ये शारदाभ्रमिवपेलवमायुरितिवत्॥ १६॥

इतीत्थंप्रणयोदितंप्रणयेनप्रेम्णाउदितंकथितम् ॥ तस्यभूपतेः सुरथस्यवचःआकर्ण्यश्रुत्वासवैश्यस्तंनृपंसुरथमुद्दिश्यप्रश्रयावनतःप्रश्रयेणविनयेनावनतोनम्रः सन्प्रत्युवाचेत्यन्वयः ॥ सुरथकृतप्रश्नानांप्रत्युत्तरंवक्तुंवाक्यमग्रहीदितिभावः ॥ विश्रंभयाञ्चाप्रेमाणःप्रणयेनसमार्थकाः ॥ १७ ॥ धनिनांकुलेउत्पन्नोहं समाधिर्नामविख्यातःजयात्यावैश्योस्मीत्यन्वयः ॥ अनेनकस्त्वंभोइतिप्रश्नस्योत्तरमुक्तम् ॥ इभ्यआढ्योधनी ॥ कुलंगृहेपिवंशेपि ॥ धनेषुलोभात्गार्ध्यात्असाधुभिरसज्जनैःपुत्रैश्चदारैश्चपुत्राणांचदारैर्निरस्तश्चनिराकृतोस्मीत्यन्वयः ॥ एतेनसशोकइवकस्मात्त्वमितिप्रश्नस्योत्तरमुक्तम् ॥ १८ ॥ विहीनःस्वजनैःबांधवैश्चरहितोस्मि ॥ इतोपिसशोकोस्मीत्यन्वयः ॥ दारैः पुत्रैरादायिमेधनंमदीयैर्दारैःपुत्रैश्चमेधनमादायिगृहीतमित्यन्वयः ॥ अनेनदुर्मनाइवलक्ष्य

इत्याकर्ण्यवचस्तस्यभूपतेःप्रणयोदितम् ॥ प्रत्युवाचसतंवैश्यःप्रश्रयावनतोनृपम् ॥ १७ ॥ ॥ वैश्यउवाच ॥ ॥ समाधिर्नामवैश्योऽहमुत्पन्नोधनिनांकुले ॥ पुत्रदारैर्निरस्तश्चधनलोभादसाधुभिः ॥ १८ ॥ विहीनःस्वजनैर्दारैःपुत्रैरादायमेधनम् ॥ वनमभ्यागतोदुःखी निरस्तश्चाप्तबन्धुभिः ॥ १९ ॥ सोऽहंनवेद्मिपुत्राणां कुशलाकुशलात्मिकाम् ॥ प्रवृत्तिंस्वजनानांचदाराणांचात्रसंस्थितः ॥ २० ॥

सेकस्मादितिप्रश्नस्योत्तरमुक्तम् ॥ मदीयैराप्तैर्बंधुभिःपुत्रमित्रकलत्रादिभिर्हृतधनोनिरस्तश्चाहंदुःखीउद्विग्नमनाःसन् वनमभ्यागतोस्मीत्यन्वयः ॥ अनेनहेतुश्चागमनेत्रकइतिप्रश्नस्योत्तरमुक्तम् ॥ १९ ॥ तथाविधःसोहमत्रवनेसंस्थितःसन्पुत्राणांचस्वजनानांचकुशलाकुशलात्मिकांकुशलस्वरूपामकुशलस्वरूपांच द्विविधरूपांप्रवृत्तिंवार्त्तांनवेद्मिनजानामीत्यन्वयः ॥ संगतोत्रत्यैःस्थितःसंस्थितः ॥ संस्थाधारेस्थितौमृतौइतिवा ॥ दारशब्दःपुंस्येवभूम्न्येवकलत्रवाची ॥ कुशलंचाकुशलंचात्मास्वभावोयस्याः सातथोक्ता ॥ शेषाद्विभाषेतिकप्समासांतः इत्त्वंच ॥ २० ॥

किंनुइतिच्छेदः किमूपृच्छायांजुगुप्सने नुपृच्छायांविकल्पेच ॥ तत्रकिमित्यनव्ययंच ॥ संप्रत्येवसांप्रतंप्रज्ञादिभ्यश्चेत्यण् इहक्षेमत्वाश्रयोविकल्पस्तुशब्देन सूच्यते ॥ सांप्रतमिदानींतेषांपुत्रादीनांगृहेकिमपिक्षेमंनुवर्तते ॥ अथवासांप्रतमिदानींतेषांपुत्रादीनांगृहेकिमपिअक्षेमंनुवर्ततेइतितदुभयंनवेद्मीत्यन्वयः ॥ क्षेमं वाक्षेमंवानवेद्मीत्यर्थः ॥ कुशलंक्षेममस्त्रियाम् ॥ क्षिणोतिहिनस्तिक्लेशान्क्षेमम् ॥ तेसुताःसांप्रतंकिंसद्वृत्तानुअथवातेसुताःसांप्रतंकिंदुर्वृत्तानुइतितदुभयंकथंमेज्ञेयं स्यादित्यन्वयः ॥ तेसुताःसांप्रतंसद्वृत्तावादुर्वृत्तावाकथंमयाज्ञेयाइतिभावः ॥ तत्साधुवृत्तंचरित्रंयेषांतेसद्वृत्ताः ॥ अथवासतामिववृत्तंचरित्रंयेषांतेसद्वृत्ताः ॥ दुष्टमसाधुवृत्तंचरित्रंयेषांतेदुर्वृत्ताः अथवादुष्टानामसज्जनानामिववृत्तंचरित्रंयेषांतेदुर्वृत्ताः ॥ २१ ॥ इतिदुर्दैवतोवैश्याद्भूयत्पुत्रादिबंधुतः ॥ दुखतःकथितंवाक्यमाकर्ण्योचेपुनर्नृपः ॥ हेसमाधेहेवैश्यभवान्धनैःकारणैःलुब्धैःगृध्नुभिर्यैःपुत्रदारादिभिर्दुर्वृत्तैर्बंधुभिर्निरस्तोभूत् तेषुभवतःमानसंकर्तृ स्नेहंकिमनुबध्नातिकिमर्थंकरोति

किंनुतेषांगृहेक्षेममक्षेमंकिंनुसांप्रतम् ॥ कथंतेकिंनुसद्वृत्तादुर्वृत्ताःकिंनुमेसुताः ॥ २१ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ यैर्निरस्तोभवाँल्लुब्धैः पुत्रदारादिभिर्धनैः ॥ तेषुकिंभवतःस्नेहमनुबध्नातिमानसम् ॥ २२ ॥ ॥ वैश्यउवाच ॥ ॥ एवमेतद्यथाप्राहभवानस्मद्गतंवचः ॥ किंकरोमिनबध्नातिममनिष्ठुरतांमनः ॥२३ ॥

त्यन्वयः ॥ तादृशेषुस्नेहनिबंधनंजुगुप्सितंगार्हितंत्यजनयिंभवतइतिभावः ॥ यदाहुः ॥ भवतःस्निह्यतिस्निह्येद्द्रुह्येचद्रुह्यतेपुनः ॥ सौजन्यंसुजनेकुर्याद्दौर्जन्यमपिदुर्जनइति ॥ भवाँल्लुब्धैरित्यत्रतोर्लिइतिनकारस्यपरसवर्णोनुनासिकोलकारः ॥ २२ ॥ यन्मद्गतमित्यपिक्वचित्पाठः सभ्यः ॥ ममेत्येकवचनपाठौचित्यादस्मद्गतमितिपाठेराजाग्रेवैशस्यप्रश्रयावनतस्यसतःप्रागल्भ्यनौचित्यप्रसंगाच्च ॥ हेनृपभवान्यन्मद्गतंवचः यथाप्राहब्रवीतिएतद्वचःएवमिदमित्थमेव अथाप्यहंकिंकरोमिमेमनःकर्तृ निष्ठुरतांपरुषतांनबध्नातिनाचरतिनाश्रयतिइत्यन्वयः ॥ इवेत्थमर्थयोरेवम् स्मद्गतमस्मद्गतम् । अस्मत्पृथक् ॥ मद्गतंमद्गतं मत्पृथक् ॥ अथवाअस्माभिर्गतंज्ञातमस्मद्गतम् ॥ मयागतंज्ञातंमद्गतम् ॥ गत्यर्थाधातवोज्ञानार्थाअपिभवंति ॥ २३ ॥

हेराजन्पितृस्नेहंसंत्यज्यधनलुब्धैःयैर्मत्पुत्रैर्निराकृतोस्मितेष्वेवपुनर्ममनःहार्दिवर्त्तते ॥ किंच ॥ पतिस्वजनहार्दंभर्तृलक्षणबंधुस्नेहंसंत्यज्यधनलुब्धैर्यैर्मद्दारैर्निराकृतोस्मितेष्वेवपुनर्ममनःहार्दिवर्त्ततेकरोमिकिमित्यन्वयः ॥ हृदयस्यस्वांतस्यकर्महार्दंप्रेमस्नेहइतियावत् युवादित्वादण् ॥ हृदयस्यहृल्लेखयदण्लासेष्वितिहृद्भावः ॥ हार्दमस्त्यस्यतत्हार्दिमेमनःहृदयनिविष्टस्नेहोपेतंस्नेहनिबद्धमितियावत् ॥ पतिरेवस्वभर्तैवस्वजनोबंधुस्तस्मिन्हार्दंस्नेहः पतिस्वजनहार्दंतत् ॥ लुब्धोभिलाषुकस्तृष्णक् ॥ २४ ॥ हेमहामतेराजन्विगुणेष्वपिबंधुषुप्रेमप्रवणंमेचित्तमितिजानन्नपिनाभिजानामिकिमेतदित्यन्वयः ॥ अथवाहेमहामतेराजन्यद्यस्मात्कारणात्बंधुषुअसत्स्वप्यस्तिमेचित्तंप्रेमप्रवणमितिजानन्नप्येतद्वारयितुंनाभिजानामिकरोमिकिमित्यन्वयः ॥ अथवाहेराजन्बन्धुषुविगुणेषुसत्स्वपियच्चित्तंप्रेमप्रवणंस्यात् तत्किंनामकुत्सितंगर्हितमितिजानन्नपिनाभिजानामीत्यन्वयः ॥ महतीमतिर्यस्यसः महामतिः ॥ हे महामतेप्रवणंप्रह्वंन

यैःसंत्यज्यपितृस्नेहंधनलुब्धैर्निराकृतः ॥ पतिस्वजनहार्दंचहार्दितेष्वेवमेमनः ॥ २४ ॥ किमेतन्नाभिजानामिजानन्नपिमहामते ॥ यत्प्रेमप्रवणंचित्तंविगुणेष्वपिबंधुषु ॥ २५ ॥ तेषांकृतेमेनिःश्वासोदौर्मनस्यंचजायते ॥ करोमिकिंयन्नमनस्तेष्वप्रीतिषुनिष्ठुरम् ॥ २६ ॥

म्रमनुकूलम् ॥ प्रवणंक्रमनिम्नोर्व्यांप्रह्वेनातुचतुष्पथे ॥ अगुणेषुविगुणेषुअस्नेहे निस्नेहेषु ॥ २५ ॥ करणंकृतिःकृतंनपुंसकेभावेक्तः ॥ अथवा करणंकृतिःकृत्तस्यैसंपदादित्वाद्भावे स्त्रियांक्विप् ॥ निर्गलतिश्वासोयस्मात्सनिःश्वासः शोकः ॥ दुःस्थंमनोयस्यदुर्मनाः तद्भावोदौर्मनस्यं प्रतिपक्षिणिनास्तिप्रीतिर्येषांतेअप्रीतयः निष्ठुरंकठोरं तेषांपुत्रादीनांकृतेमेलाभायासांसिद्धविषयेसंसिद्धिप्रयुक्त्यैवमेनिःश्वासः शोकाद्दैन्यंदौर्मनस्यंदुःस्थितमनस्कत्वंचजायते ॥ यद्यस्मात्कारणात्मयिअप्रीतिष्वपितेषुपुत्रादिषुमेमनः निष्ठुरंनजायतेअतः करोमिकिमित्यन्वयः ॥ तदित्थंसंप्रतिसांसारिकचिंतातः कांदिशीकोस्मीतिभावः ॥ कांदिशीको भयद्रुतः ॥ कांदिशंव्रजामीतिव्याकुलोस्मीतिभावः ॥ २६ ॥

हेविप्रहेशिष्यसमाधिर्नामअसौवैश्यश्चपार्थिवसत्तमः ससुरथश्वतौद्वौसहितौमिलितौहितसंयुक्तौवासंतौतंप्रसिद्धंसुमेधसंनाममुनिंसमुपस्थितौसम्यक्जग्मतुरित्यन्वयः ॥ तिष्ठतिरुपपूर्वोगत्यर्थोपि ॥ पार्थिवेषुसन्अतिशयेनपार्थिवसत्तमः ॥२७॥ अल्पाच्तरत्वाद्वैश्यस्यपूर्वनिपातः अभ्यर्हितस्तुपार्थिवःक्षत्रियत्वात् ॥ यथान्यायंतुशश्वत्वर्णोक्तविधिमनतिक्रम्यैवयथार्हमर्हंपूज्यंवृद्धमनतिक्रम्यैवयथाश्रमंतस्मैसुमेधसेमुनयेसंविदंसंभाषणाद्याचारंकृत्वातेनापिपूजितौतदनुमत्याउपविष्टौसंतौवैश्यपार्थिवौकाश्चित्स्वार्थपराः उचिताः कथाः उक्तीः चक्रतुः विदधतुरित्यर्थः ॥ तुःस्याद्भेदेवधारणे ॥ स्त्रीसंविदज्ञानसंभाषाक्रियाकाराजिनामसु ॥ प्रतिज्ञातोषणाचारेष्वपिसंवित्प्रयुज्यते ॥ २८ ॥ हेभगवन्हेसर्वैश्वर्यसंपन्नहेमुनेत्वामहमेकंरहस्यंप्रष्टुमिच्छामितद्वदस्व रहस्युपदिश ॥

मार्कंडेयउवाच ॥ ॥ ततस्तौसाहितौविप्रतंमुनिंसमुपस्थितौ ॥ समाधिर्नामवैश्योसौसचपार्थिवसत्तमः ॥ २७ ॥ कृत्वातुतौयथान्यायंयथार्हंतेनसंविदम् ॥ उपविष्टौकथाःकाश्चिच्चक्रतुर्वैश्यपार्थिवौ ॥ २८ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ भगवंस्त्वामहंप्रष्टुमिच्छाम्येकंवदस्वतत् ॥ दुःखाययन्मेमनसःस्वचित्तायत्ततांविना॥२९॥ममत्वंगतराज्यस्यराज्यांगेष्वखिलेष्वपि॥जानतोपियथाज्ञस्यकिमेतन्मुनिसत्तम ॥३० ॥

भासनोपसंभाषासूत्रेणरहस्युपच्छंदनेआत्मनेपदम् ॥ यद्यस्मात्कारणात्स्वचित्तायत्ततांविनाऽवस्थानंमेमनसः दुःखायभवतीत्यन्वयः।यदहमेकंरहस्यंत्वांप्रष्टुमिच्छामितत्ममावश्यमाकर्णनीयम् अन्यथातदाकर्णनाभावेस्वचित्तायत्तत्वंनस्यात् ॥ तद्भावस्तुमेमनसः दुःखायस्यात्संशयापन्नत्वात् ।तस्मात्तद्रहस्यंमयाश्रोतव्यमेवेतिभावः ॥ ऐश्वर्यस्यसमग्रस्यधर्मस्ययशसःश्रियः ॥ वैराग्यस्याथमोक्षस्यषण्णांभगइतिस्मृतिः ॥ २९ ॥ मुनिष्वतिशयेनसन् विपश्चिन्मुनिसत्तमः हेमुनिसत्तम जानतोपिउत्पन्नज्ञानस्यापिगतराज्यस्यशत्रुहस्तंगतसाम्राज्यस्यमेअखिलेष्वपिराज्यांगेषुयथाअज्ञस्येवममत्वंममतावर्त्तते किमेतदित्यन्वयः ॥ विनष्टराज्यस्यपुंसः राज्यांगेषुकिंममत्वेनकृतंस्यादितिभावः ॥ स्वाम्यमात्यसुहृत्कोशराष्ट्रदुर्गबलानिचेतिसप्तराज्यांगानि ॥ वद्वायथातथैवैवम् ॥ ३० ॥

अयंवैश्यश्चयद्यपिपुत्रैर्निकृतःविप्रकृतःखिलीकृतस्तथादारैःकलत्रैर्भृत्यैश्चउज्झितःउत्सृष्टः ॥ स्वजनैर्भ्रात्रादिबंधुभिरपिसंत्यक्तस्तथापितेषुपुत्रादिषुममत्वेन अतिस्नेहवानितिभावः॥ निकृतःस्याद्विप्रकृतः निक्रियतेखिलीक्रियतेस्मनिकृतः ॥ अथवा निकृतस्त्वनृजुःशठः॥ निकृणोतिहिनस्तिनिकृतःहिंसकोयमनृजुः शठइत्युज्झितइत्यर्थः ॥ कुसृतिर्निकृतिःशाठ्यम्॥ निष्कृतइत्यप्रस्तुतत्वादपपाठः ॥ तथाहिनिष्कृतिःप्रायश्चित्तिः । यदाहुःकामतोब्राह्मणवधेजीवतोनास्ति निष्कृतिरितिप्रायश्चित्तिर्नास्तीत्यर्थः ॥ प्रायश्चित्तिस्तुनिष्कृतिः ॥ अथवानिरर्थकःकृतोनिकृतःअथवानिष्क्रांतःकृतात्कारणात् राज्याद्वानिष्कृतः॥ ३१ ॥ द्वावपिअत्यंतदुःखितौवर्त्तावहेइत्यन्वयः ॥ इवेत्थमर्थयोरेवम् ॥ षिञ्बंधने ॥ विषिणोतिबध्नातिविषयः शब्दस्पर्शरूपरसगंधलक्षणः ग्रामसमूहादिलक्ष

अयंचनिकृतःपुत्रैर्दारैर्भृत्यैस्तथोज्झितः॥स्वजनेनचसंत्यक्तस्तेषुहार्दीतथाप्यति ॥ ३१ ॥ एवमेषतथाहंचद्वावप्यत्यंतदुःखितौ ॥ दृष्टदोषेपिविषयेममत्वाकृष्टमानसौ ॥ ३२ ॥ तत्किमेतन्महाभागयन्मोहोज्ञानिनोरपि ॥ ममास्यचभवत्येषाविवेकांधस्यमूढता ॥ ३३ ॥

॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ ज्ञानमस्तिसमस्तस्यजंतोर्विषयगोचरे ॥ विषयाश्चमहाभागयांतिचैवंपृथक्पृथक् ॥ ३४ ॥

णश्च विषयश्चदृष्टदोषत्वमध्रुवत्वमंततोदुःखहेतुत्वंच ॥ ममेतिभावोममत्वंतेनआकृष्टंमानसंययोस्तौतथोक्तौ ॥ ३२ ॥ हेमहाभागहेसुमेधोमुने ॥ ज्ञानिनोरपिआवयोर्नृपवैश्ययोर्मोहोभवतीतियत्तदेतत्किमित्यन्वयः ॥ भगस्यैश्वर्यादेरिदंभागम् महद्भागंयस्यसमहाभागः ॥ तयोर्ज्ञानिनोःकोनुमोहइत्यतआह ॥ हेब्रह्मन् मूढस्यविवेकांधस्यइदंसुखायइदंदुःखायेतिहिताहितपार्थक्येविषयेअंधस्यममचक्षुरथसमाधिसंज्ञयोर्नृपवैश्ययोरेषामूढताविवेकविहीनतामोहापन्नताभवतीतिकिमेतदित्यन्वयः ॥ अचक्षुषितमस्यंधंजलेतिमिरकृत्यपि ॥ ३३ ॥ हेराजन्समस्तस्यसर्वस्यजंतोश्चेतनस्यप्राणिनः विषयगोचरेज्ञानं बुद्धिमात्रमस्तीत्यन्वयः नहिमोक्षेधीर्ज्ञानंविवक्षितम् ॥ किंतु विषयगोचरे ॥ इंद्रियार्थस्यतत्तदिंद्रियजंज्ञानं विद्यतएवतावन्मात्रमितिभावः ॥ विषि

णोतिबध्नातीतिविषयःशब्दादिः ॥ गावःइंद्रियाणिचरंत्यस्मिन्गोचरः ॥ गोचरसंचरेतिसाधुत्वम् ॥ यद्यपि रूपंशब्दोगंधरसस्पर्शाश्चविषयाअमी गोचरा इंद्रियार्थाश्चेत्यभिधानात् यएवविषयःसएवगोचरइतिपौनरुक्त्यंप्रतीयते । तथापीहदुःखितंसुरथंप्रतिविषिणोतिबध्नातिविषयोदुःखहेतुरिंद्रियंवशीकरोति गोचरइतिप्रदर्शनादपौनरुक्त्यंद्रष्टव्यम् ॥ भगस्यैश्वर्यादेरिदंभागम् । महद्भागंयस्यासौमहाभागः ॥ हेमहाभागराजन्एवंवक्ष्यमाणप्रकारेणविषयाश्चविषय वृत्तयश्चपृथक्विभिन्नायांति ॥ पार्थक्येनेंद्रियगोचरतांव्रजंति ॥ अथवा प्रसरंतिसंचरंतिइत्यन्वयः ॥ विषयाश्चमहाभागजातिश्चैवंपृथक्पृथगितिपाठे जातिःसामान्यंरूपत्वगंधत्वाद्यमप्यनेकविधम् ॥ ३४ ॥ सत्यपिचक्षुर्गोलकेकेचिच्चेतनाःप्राणिनः दिवांधाःउलूकादयः तथाअपरेकेचित्प्राणिनःकाकादयो

दिवांधाःप्राणिनःकेचिद्रात्रावंधास्तथापरे ॥ केचिद्दिवातथारात्रौप्राणिनस्तुल्यदृष्टयः ॥ ३५॥ ज्ञानिनोमनुजाःसत्यंकिंतुतेनहिकेवलम् ॥
यतोहिज्ञानिनःसर्वेपशुपक्षिमृगादयः ॥३६॥ज्ञानंनतन्मनुष्याणांयत्तेषांमृगपक्षिणाम् ॥ मनुष्याणांचयत्तेषांतुल्यमन्यत्तथोभयोः॥३७॥

रात्रावंधाः दृष्टिहीनाइत्यन्वयः ॥ केचिद्गवाश्वप्रभृतयःप्राणिनःयथादिवातथारात्रौचतुल्यादृष्टिर्येषांतेतुल्यदृष्टयोभवंतीत्यन्वयः ॥ पूर्वंराज्ञासुरथेनपृष्टंयन्मो होज्ञानिनोरपितत्किमेतदितितत्रोत्तरमर्थांगीकारेण ॥ ३५ ॥ मनुजाःज्ञानिनः सत्यं किंतुतेएवकेवलंज्ञानिनोनहि ॥ यतोमनुजेभ्योऽन्येपिसर्वेपशुपक्षिमृगादयःज्ञा निनःसंत्येवहीत्यन्वयः ॥ सर्वेऽपिमनुजादयो यथाविषयंयथोचितज्ञानाएवेतिभावः ॥ मनुजामानवाःसंतिसाधुसत्यम् ॥ तुस्याद्भेदेवधारणे । हिहेताववधारणे । अतोह्यनेनापिकेवलंनियतमपरंक्रियाविशेषणमिदानींज्ञानित्वाविशेषात्प्राणिनांप्रतिनियतज्ञाननिबंधनव्यवहारासिद्धिःकथंस्यादित्याशंक्यतामुपपादयितुमाह । ॥ ३६ ॥ तेषांमृगपक्षिणांयज्ज्ञानंस्वभावजम् ॥ शास्त्रजमव्याहतज्ञानजंचतन्नमृगपक्षिणाम् ॥ तुल्यमन्यत्तथोभयोः तथातेनप्रकारेणप्रतिनियतंतत्तत्स्वजातिप्रयु

क्तोपयुक्तंविषयज्ञानादन्यद्यज्ज्ञानं शरीरमात्रोपयोगितत् उभयोर्मृगादिमनुष्ययोः ॥ आहारनिद्रादिविषयज्ञाननिबंधनव्यवहारपार्थक्यसंसिद्धेरसांकर्यमितिभा
वः ॥ ३७ ॥ प्रागुक्तंराज्ञायन्मोहोज्ञानिनोरपितत्किमेतदितितत्रकिमाश्चर्यमित्याहसदृष्टांतम् ॥ हेराजन् ज्ञानेसत्यपिमोहान्ममत्वाच्छावचंचुषुशिशुत्रोटिषुकण
मोक्षादृतानादृतकणमोक्षान् क्षुधाबुभुक्षयापीड्यमानानपिएतान् पतंगान्पश्येत्यन्वयः ॥ ज्ञानेसत्यपीति ॥ येशावचंचुषुनिक्षेप्तव्यकणास्तेयद्यस्माभिरेवभक्ष्येरन् त
र्हिनूनंवयंक्षुधानपीड्यामहेइतिस्वार्थंजानंतोपिस्वयंक्षुधापीड्यमानाअपिमोहान्ममत्वाद्वाशावचंचुष्वेवकणान्निक्षिपंतिपक्षिणइतिभावः ॥ पतेरंगच् पक्षिणि ॥
चंचुस्त्रोटिरुभेस्त्रियौ ॥ आदृताःकणमोक्षायैस्तेकणमोक्षादृताः ॥ वाहिताग्न्यादिषुपरनिपातः ॥ कणमोक्षाहितानित्यपिक्वचित्पाठः ॥ ३८ ॥ हेमनुजव्याघ्रराजन् मानु
षालोभात्प्रत्युपकारायप्रत्युपकृतिलोभात् हेतोःसुतान् सुतेषुविषयेषुकालांतरेप्रत्युपकारमेतेऽस्मदर्थंकरिष्यंतीतिसाभिलाषासकामाःभवंतिइतिपादत्रयान्वयः ॥

ज्ञानेपिसतिपश्यैतान्पतगाञ्छावचंचुषु ॥ कणमोक्षादृतान्मोहात्पीड्यमानानपिक्षुधा ॥ ३८ ॥
मानुषामनुजव्याघ्रसाभिलाषाःसुतान्प्रति ॥ लोभात्प्रत्युपकारायनन्वेतान्किंनपश्यसि ॥ ३९ ॥

तत्रनिदर्शनमाह ॥ ननुभोराजन् त्वंएतान् लोकेप्रसिद्धान् पक्षिमृगादीन् ममत्वात्सुतान्प्रतिसाभिलाषान् सादृतान् किंनपश्यसि ॥ इतिचतुर्थपादान्वयः ॥
अहोराजन्नेतेयदिपशुपक्षिमृगादयोपिकिलप्रत्युपकारनिरपेक्षाअपिकेवलंममत्वादेवसुतान्प्रतिसाभिलाषाःसादरादृश्यंते किमुतमानुषाममत्वाकृष्टमानसाःप्रत्युप
कारगृध्नवःसुतान्प्रतिसाभिलाषाःस्युरतितरामेवेतिभावः ॥ मनुजोयंव्याघ्रइवशूरःश्रेष्ठःमनुजव्याघ्रः ॥ उपमितंव्याघ्रादिभिःसामान्याप्रयोगइतिसमासः ।
स्युरुत्तरपदेव्याघ्रपुंगवर्षभकुंजराः । सिंहशार्दूलनागाद्याःपुंसिश्रेष्ठार्थगोचराः ॥ प्रश्नावधारणानुज्ञानुनयामंत्रणेननु ॥ सुतान्प्रतिइतिप्रतियोगेद्वितीयासप्तम्यर्थेत्रा
पिउपकृतपुत्रकर्तव्यप्रत्युपकारलोभात् पितरोमनुष्याःपुत्रवात्सल्यंकुर्युर्ममत्वाच्चविशेषतइत्यलंविस्तरेण ॥ ३९ ॥

यद्यप्यमीमनुष्यायथाप्रत्युपकारार्थंपुत्रान्पालयंतितद्वन्मोक्षार्थमपियतंतएव ॥ तथापिसंसारस्थितिकारिणामहामायाप्रभावेणममतावर्त्तेमोहगर्त्तेनिपातिताःइत्यन्वयः ॥ ममताआवर्त्तइवममतावर्त्तः ॥ तत्रतत्रचमहत्यामायायाःप्रभावःसामर्थ्यंसर्वाकलनशक्तिविजृंभः तेन । अथवा महामायांप्रतिपूरयतिमहामायाप्रःसचासौभावश्चेतितेन ॥ भावःसत्तास्वभावाभिप्रायचेष्टात्मजन्मसु ॥ संसारस्यस्थितिःप्रवाहनित्यतयावस्थानंनकदाचिदनीदृशंजगदितिभावाभावावपिजगद्रूपौसंसाररूपावेवसंसारस्थितिंकरोतीतितच्छीलःसंसारस्थितिकारीतेन ॥ ४० ॥ चशब्दोहेतौ यतोमहामायेतियाऽनादिःप्रसिद्धास्तिभवतीएषाजगत्पतेःहरेर्विष्णोःयोगनिद्रेतिकथ्यते ॥ तयाजगत्संमोह्यतेमुह्यत्संप्रयुज्यतेमोहपरायणंक्रियते ॥ तत्तस्माज्ज्ञानेसत्यपिपुत्रादिषुममत्वंकथंजायतेइतिअत्रविस्मयोनकार्यइत्यन्वयः ॥ विस्मयोद्भुतम् । योगोनिद्रेवयोगनिद्राप्रपंचात्मावगमोयोगोत्रध्यानलक्षणोविषयेभ्यश्चित्तवृत्तिनिरोधोविवक्षितः नतुसाक्षान्निद्रा अस्वप्नत्वाद्देवानाम् । योगःसन्नहनोपायध्यानसंगतियुक्तिषु ॥ अपूर्ववस्तुलाभेपिभेषजेपिचरेपिच॥ममभायादुरत्ययेतिभगवद्वचनान्महामायायाःप्राधान्यमाह ॥ ४१ ॥ हियस्मादनादिःप्रसिद्धावैष्णवीमायाभगवतीऐश्वर्यादियुता ॥ अतःसादेवीस्वेच्छयादीव्यंतीसतीज्ञानिनामपिउपनिषत्स्थज्ञानानामपिपुंसांचेतांसिबलात्सामर्थ्यादाकृष्यमोहायसांसारिकत्वायममत्वायप्रयच्छतिददातिचित्तानिममत्वाधीनानिकरोतीत्यन्वयः ॥ स्थौल्यसामर्थ्यसैन्येषुबलंनाकाकसीरिणोः ॥ दाणोयच्छःशिति ॥ ४२ ॥

तथापिममतावर्तेमोहगर्तेनिपातिताः ॥ महामायाप्रभावेनसंसारस्थितिकारिणा ॥ ४० ॥ तन्नात्रविस्मयःकार्योयोगनिद्राजगत्पतेः ॥
महामायाहरेश्चैषातयासंमोह्यतेजगत् ॥४१॥ ज्ञानिनामपिचेतांसिदेवीभगवतीहिसा ॥ बलादाकृष्यमोहायमहामायाप्रयच्छति ॥४२॥

तयादेव्याचराचरंविश्वंविसृज्यतेविशेषेणसृज्यतेउत्पाद्यते ॥ अथचसैषादेवीप्रसन्नासतीनृणांपुंसांवरदाभवति अप्रसन्नाऽवरदाभवति ॥ अथच सैषादेवी नृणांभक्तानांप्रसन्नासतीमुक्तयेचभवतीत्यन्वयः ॥ तयाविसृज्यतेतयाअविसृज्यतेइत्यकारप्रश्लेषोविवक्षातोज्ञेयः अइत्येतत्पृथगव्ययम् ॥ अमानोनाःप्रतिषेधवचनाइतिस्मरणात् ॥ अभ्यधुश्च ॥ अभावेनह्यनोनापीति ॥ चरतीतिचराचरंजंगमरूपंविश्वमित्यर्थः ॥ चरिष्णुजंगमचरंत्रसमिंगंचराचरम् । चरिचलिपतिवदीनांद्वित्वाक्चाभ्यासस्यवा चरादीनांपचाद्यचिद्विर्भावोभ्यासस्यागागमश्च आग्विधानसामर्थ्याद्धलादिःशेषोन अन्यथाऽऽकारादेशएववक्तव्यः स्यात् ॥ नचेहचरंचाचरंचेतिविगृह्यैकवद्भावेनविश्वविशेषणंचराचरमित्येतादितिशंकनीयम् ॥ विश्वग्रहणादेवजगद्ग्रहणादेववातस्यपौनरुक्त्यप्रसंगात् ॥ नहिस्थावरजंगमात्मकादन्यद्विश्वस्यशब्दवाच्यंवास्ति ॥ तस्माच्चराचरमिहजंगममेवविवक्षितम् ॥ विश्वजगच्छब्दयोरिहभिन्नवाक्यस्थतयाविवक्षितत्वादपौनरु

तयाविसृज्यतेविश्वंजगदेतच्चराचरम् ॥ सैषाप्रसन्नावरदानृणांभवतिमुक्तये ॥ ४३ ॥

साविद्यापरमामुक्तेर्हेतुभूतासनातनी ॥ संसारबंधहेतुश्चसैवसर्वेश्वरेश्वरी ॥ ४४ ॥

क्त्यम् ॥ समंसर्वम् । विश्वमशेषंकृत्स्नसमस्तनिखिलाखिलानिनिःशेषम् ॥ विष्टपंभुवनंजगत् ॥ जगतिजगद्विश्वम् ॥ जगत्स्याद्विष्टपेक्लीबेयौवनेजंगमेत्रिषुइतिरुद्रकोशः ॥ ४३ ॥ इहमहामायाअविद्यारूपाबंधहेतुः विद्यारूपातुमुक्तिहेतुरितिप्रतिपाद्यते ॥ तत्रअविद्यापक्षस्तावत् साप्रसिद्धादेवीअविद्याविद्येतरा ॥ यद्वा वेत्तिवित् ब्रह्मज्ञानसंपन्नस्ततोन्यःअवित्सांसारिकः तंयातिअविद्या ॥ कीदृशीअविद्या अपरमा पराउत्कृष्टामामोक्षलक्ष्मीः ततोन्याऽपरमा ॥ अथवा नविद्यतेपराउत्कृष्टामामोक्षलक्ष्मीर्यस्याःसाअपरमा ॥ अथवा अःविष्णुःपरमःपरोन्योधिकरणभूतोयस्याःसाअपरमा ॥ पुनःकीदृशीअविद्याअमुक्तेर्हेतुभूतान ॥ ९ ॥
विद्यतेर्मुक्तिर्यस्मात्रिवर्गात्सोऽमुक्तिस्त्रिवर्गःधर्मकामार्थलक्षणः क्षयस्थानवृद्धिलक्षणोवात्रिवर्गः तस्यहेतुभूता ॥ पुनःकीदृशीअविद्याअसनातनीनस

नासदाभवाअसनातनी ॥ अनादिरपिह्यविद्याविद्याविनिवर्त्तनीयत्वादनित्याअध्रुवा ॥ पुनः कीदृशीअविद्यासर्वेश्वरीसर्वेश्वराःईशनशीलाःस्वामिनः स्वस्वा मिभावसंबंधसंबंधिनोभवंति ॥ यतःसासर्वेश्वरीअखिलप्रपंचरूपासैवेश्वरीऐश्वर्यसंपन्ना ॥ अतएवसंसारबंधहेतुःसंसारइतिबंधस्तस्यहेतुःकारणम् अथवा सर्वेषांलोकानामिश्वराः ब्रह्मविष्णुमहेश्वराः तेषांब्रह्मादीनामीश्वरी ब्राह्मीवैष्णवीमाहेश्वरीतिव्यपदेशतस्तत्रतद्दृशीकृत्यौचित्यात्स्वामिनीतियावत् ॥ पुनः कीदृशीअविद्यासा अःविष्णुस्तेनसहवर्त्तमाना विष्णुमायेत्यर्थः ॥ चकारेणविद्यारूपाहिमहामायेतिपक्षःसमुच्चीयते ॥ तथाहि सावैष्णवीमाया सैवविद्याअतीतप्रपंचब्रह्मगोचरा ॥ पुनःकीदृशीविद्यापरमापरात्मात्मतत्त्वगोचरत्वाद्दुस्तरा ॥ पुनःकीदृशीविद्या सनातनीसत्यंज्ञानमनंतंब्रह्मेतिश्रु तेः ॥ ब्रह्मरूपत्वान्नित्या ॥ ब्रह्मतत्त्वगोचरत्वोपचारौचित्यापिशाश्वती ॥ शाश्वतस्तुध्रुवोनित्यःसदातनसनातनाः ॥ सायंचिरमित्यादिनाट्युःतुट्टित्त्वा

राजोवाच ॥ ॥ भगवन्काहिसादेवीमहामायेतियांभवान् ॥ ब्रवीतिकथमुत्पन्नाकर्मचास्याश्चकिंद्विज ॥ ४५ ॥

त्ङीप् ॥ पुनःकीदृशीविद्यासर्वासंपूर्णाविश्वरूपा ॥ पुनःकीदृशीविद्याईश्वरस्यईश्वरीईश्वरेश्वरी ॥ ईश्वरस्यापिहिस्वरूपदिदृक्षुत्वौचित्यावाप्तव्यत्वात् अवश्याश्रयणीयत्वात्तस्याः ॥ स्थेशभासपिसकसोवरजितिवरचिईश्वरइतिरूपम् अश्नुतेअशूव्याप्तौव्याप्नोतिइतिविगृह्यईश्वरीतिभवति ॥ अश्नोतेराशु कर्मणिवरट्चेच्चोपधायाइत्यौणादिकोवरट् ॥ पुनःकीदृशीविद्या ॥ संसारबंधहेतुः पुंसः मुक्तेर्हेतुभूताकारणभूतेत्यर्थः ॥ संसाररूपबंधस्यहेतागंतासं सारबंधहेता तस्यसंसारबंधहेतुःपुंसः मुक्तेर्मोक्षस्यहेतुभूता ॥ ज्ञानादेवतुकैवल्यमितिसिद्धांतश्चविद्यैवमुक्तिःनिदानमितितात्पर्यम् ॥ हेतुरिति हिगतौ तृचि षष्ठ्येकवचनांतमेतत् ॥ षष्ठीसमासः ॥ कर्तरिचेतितुषष्ठीसमासप्रतिषेधःप्रायिको जनिकर्तुःप्रकृतिरितिपाणिनिप्रयोगाल्लिंगादवसीयते ॥ हेतुशब्दस्तुउका रांतःकारणवाची ॥ अविद्याअहंमतिःविद्यातुमोक्षफलंज्ञानम् ॥ ४४ ॥ सुरथःसुमेधसंमुनिंमहामायामहिमानंप्रष्टुंवाक्यमूचे ॥ हेभगवन् द्विजसुमेधःमुनेभ

वान्यांमहामायेतिब्रंवीतिआहकाहिसादेवीसाचकथंकेनप्रकारेण उत्पन्नाउदभूत् अस्यादेव्याःकर्मचकिंपराक्रमश्चकइत्युवाचराजेत्यन्वयः ॥ इतिहेतुप्रकरण
प्रकाषांदिसमाप्तिषु ॥ ४५ ॥ पुनःपृच्छतिराजा ॥ हेब्रह्मविदांवरश्रेष्ठत्वत्तःसकाशात्तत्सर्वंश्रोतुमिच्छामितदितिकिं सादेवीयत्प्रभावायत्सामर्थ्यायत्स्वरूपा
यदाकृतिः यदुद्भवाचयदुत्पत्तिकाच ॥ तस्याःदेव्याःसामर्थ्यंकीदृशंकिंस्वरूपंकीदृशंचप्रादुर्भवनमितिप्रश्नतात्पर्यम् ॥ त्वत्तःत्वत् आख्यातोपयोगइत्य
पादानता यःभावोयस्याःसा यत्स्वरूपंयस्याःसायथोक्ता ॥ ब्रह्मविदांतिब्रह्मविदःतेषांमध्येवर ॥ वेदस्तत्त्वंतपोब्रह्मब्रह्माविप्रःप्रजापतिः । ब्रह्मवेदोब्रह्मतपो
ब्रह्मज्ञानंचशाश्वतम् ॥ ब्रह्मन्निितिसंबुद्ध्यतःपाठःक्वचित् ॥ ४६ ॥ अथसुमेधाऋषिरुवाच ॥ हेराजन् जगन्मूर्तिःसादेवीनित्यैवतयादेव्याइदंलोकमयंसर्वं

यत्प्रभावाचसादेवीयत्स्वरूपायदुद्भवा ॥ तत्सर्वंश्रोतुमिच्छामित्वत्तोब्रह्मविदांवर ॥ ४६ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ नित्यैवसाजगन्मूर्तिस्त
यासर्वमिदंततम् ॥ तथापितत्समुत्पत्तिर्बहुधाश्रूयतांमम ॥ ४७ ॥ देवानांकार्यसिद्ध्यर्थमाविर्भवतिसायदा ॥ उत्पन्नेतितदालोकेसानि
त्याप्यभिधीयते ॥ ४८ ॥

ततंकृतम् ॥ सातुकेनापिनततानकृता ॥ तथापिलोकोपकारार्थातत्समुत्पत्तिस्तत्प्रादुर्भावः ॥ बहुधाअनेकैःममवाचोयुक्तितस्त्वयाश्रूयतामित्यन्वयः ॥
जगत् जगतीमूर्तिःकायायस्याःसातथोक्ता ॥ तस्याःसमीचीनाउत्पत्तिः तत्समुत्पत्तिः ॥ मूर्तिःकाठिन्यकाययोः ॥ ४७ ॥ सादेवीदेवानांकार्यसिद्ध्यर्थंय
दाविर्भवतिप्रकाशतेतदासादेवीनित्यापिसतीलोकेउत्पन्नालब्धजन्मेतिअभिधीयतेकथ्यतेजनतयेत्यन्वयः ॥ आत्मवचनादात्मरूपत्वादकृतकत्वाच्चनित्यंत
स्याइतिभावः ॥ प्रकाशेप्रादुराविःस्यात् ॥ आविर्भवतिप्रकाशतेइत्यर्थः ॥ नियतंभवानित्या नेर्ध्रुवेत्यप् ॥ गतानुगतिकोलोकोनलोकःपारमार्थिकः ॥
सतीमप्यसतीमाहसीतांरक्षःक्षयाश्रयात् ॥ सहजोयःसमुल्लासःक्षीराब्धेःसोपिमंस्यते ॥ चंद्रइत्यत्रकिंकुर्मोगतानुगतिकंजगत् ॥ ४८ ॥

सतामप्यसतामहिंसातिरक्षःक्षयोश्रयात् ॥ सहजायःसमुल्लासःक्षारोब्धःसोपमस्यते ॥ चंद्रइत्यत्रांकेकुमागतानुगतिकंजगत् ॥ ४८ ॥

कल्पांतेप्रलयेब्रह्मादीनांनिशावसानेजगतिभुवनेएकार्णवीकृतेएकार्णवत्वेनकृतेसतिएकोदकपूरत्वावस्थापितेसतिभगवानैश्वर्यादिसंगतः प्रभुः स्वामीविष्णुर्व्यापकोनारायणः शेषमनंतफणीश्वरमास्तीर्यआप्रसार्यतल्पकीकृत्ययदायोगनिद्रामभजत् योगनिद्रामिवासेवत । तदातस्मिन्कालेयोगनिद्रोपलक्षितेकाले विष्णुकर्णमलोद्भूतौमधुकैटभाविति विख्यातौनाम्नाकथितौद्वावसुरौसुरविद्विषौ ब्रह्माणंविष्णोर्नाभिकमलस्थंवेधसंहिंसितुमुद्यतौउद्युक्तावुन्मुखावभूतामिति श्लोकयुग्मान्वयः ।। योगोनिद्रेवध्यानांगनिद्रातां वेवेष्टिव्याप्नोतिविश्वंविष्णुः जंगम्यतेजगत् तस्मिन् यस्मिन् रणंत्यंभांसिसंतिबहूनिसोर्णवः।। अर्णसोलोपश्चेतिवः ।। एकःकेवलोर्णवःसमुद्रः पूर्णोयस्मिंस्तत् एकार्णवंजगत् प्रलयतः प्राक्सप्तार्णवत्वेजगद्व्यवस्थापितंप्रलयेतु एकार्णवस्यजगतोभावः ऐकार्णव्यं ब्राह्मणादित्वात्ष्यञ् ॥ वृद्धिः स्त्रियामैकार्णव्यमेवऐकार्णवी षिद्गौरादिभ्यश्चेतिङीप् ॥ तयाऐकार्णव्या एकार्णवत्वेनकृतंव्यवस्थापितंजगत् तस्मिन् ॥

योगनिद्रांयदाविष्णुर्जगत्येकार्णवीकृते ॥ आस्तीर्यशेषमभजत्कल्पांतेभगवान्प्रभुः ॥ ४९ ॥ तदाद्वावसुरौघोरौविख्यातौमधुकैटभौ ॥

विष्णुकर्णमलोद्भूतौहंतुंब्रह्माणमुद्यतौ॥५०॥ सनाभिकमलेविष्णोःस्थितोब्रह्माप्रजापतिः॥ दृष्ट्वातावसुरौचोग्रौप्रसुप्तंचजनार्दनम् ॥५१ ॥

॥ अथवा नियत्याभगवत्या (?) ॥ जगत्येकार्णवेकृतेइतिमुक्तसंशयः पाठः॥संवर्त्तःप्रलयःकल्पःक्षयःकल्पांतइत्यपि ॥ कल्पःशास्त्रेविधौन्यायेसंवर्त्तेब्रह्मणो दिने॥कल्पस्यांतोवधिः कल्पान्तः तस्मिन् ॥ मन्यतेऽहमेवशूरइतिमधुः ॥ मधुःपुंस्यसुरेचैत्रेमधुकेसुरभावपि ॥ क्लीबंतुमधुमद्येस्यात्क्षौद्रेपुष्परसेपिच ॥ कीटस्येवभाः प्रभायस्यतत्कीटभंकर्णजंमलंतत्रभवः कैटभः॥बृंहतिवर्धतेब्रह्मा तम् । विष्णोःकर्णांतयोर्मलंतदुद्भूतौ ॥४९॥५० ॥ विष्णोर्नाभिकमलेस्थितः संप्रजापतिर्ब्रह्मातावसुरौचउग्रौदृष्ट्वाजनार्दनंचप्रसुप्तंयोगनिद्रापन्नंदृष्ट्वाएकाग्रहृदयस्थितः सन्हरेः विष्णोः प्रबोधनार्थाय हरिनेत्रकृतालयांतांयोगनिद्रांमहामायांतुष्टावस्तुतवान् ॥ इतिश्लोकयुग्मान्वयः ॥ नाभिरेवकमलंतत्रस्थितउपविष्टः ॥ ब्रह्माविप्रोपिकश्चित्स्यात् ॥ अतउक्तंप्रजापतिरिति । प्रजापति

मेनुरपिस्यादतउक्तं ब्रह्माइति ॥ अर्दहिंसायांचुरादिः जनानर्दयतिहिनस्तिजनार्दनः अर्दगतौयाचनेच ॥ भ्वादिः जनान् अर्दतिगच्छति ॥ ष्टुञ्स्ततौस्तवन क्रियाफलंस्वरक्षालक्षणंब्रह्मणएवेत्यात्मनेपदेसातितुष्टुवेइतिपाठः ॥ अथवा स्तवनक्रियाफलंपारंपर्यात् देवरक्षणलक्षणमेवेतियुक्तं परस्मैपदंतुष्टावेति ॥ यदुक्तम् ॥ इतिहरेः प्रबोधनार्थायेतितुयद्यप्यव्यवहितंस्तवनक्रियाफलंसाक्षात्प्रयोजनम् ॥ तथापिप्रयोजनंदैत्यवधविधिद्वारकंपारंपर्यायधृतंदेवसंरक्षणमेवस्त वनक्रियाफलम् ॥ एकमद्वितीयमग्रंप्रमुखंहृदयंस्वांतंयस्यसएकाग्रहृदयः ॥ अनन्यमनस्कः स्थितः निष्कंपः ॥ अथवा एकमद्वितीयमग्रंप्रधा नंहृत्चित्तंयस्यसः एकाग्रहृत् ॥ अयेशुभावहेविधौदैत्यवधलक्षणेविषयेस्थितः दत्तावधानः अयस्थितः ॥ हरेर्नेत्रेएवकृतआलयोययासातथोक्ता ॥ अथ वा हरिणानेत्राभ्यांकृतआलयोगृहंयस्याः सातथोक्ता ॥ अथवा हरेर्नेत्रेणचक्षुषाप्रमाणेनकृतः अलयः असंश्लेषः अनाशः अमोक्षोवायस्याःसातथोक्ता

तुष्टावयोगनिद्रांतामेकाग्रहृदयस्थितः ॥ प्रबोधनार्थायहरेर्हरिनेत्रकृतालयाम् ॥ ५२ ॥

ब्रह्मोवाच ॥ विश्वेश्वरींजगद्धात्रींस्थितिसंहारकारिणीम् ॥ स्तौमिनिद्रांभगवतींविष्णोरतुलतेजसः ॥ ५३ ॥

॥ अथवा हरेःपरमात्मनोनेताप्रापयितावेदांतःहरिनेतातेनअकृतःआलयःगृहंप्रतिनियतंस्थानंयस्याःसातथोक्ताताम् ।प्रबोधनमेवार्थःप्रयोजनंतस्मैप्रबोधनार्था य ॥ ५१ ५२ ॥ ब्रह्मातावत्तांस्तोतुंस्वयमेवप्रतिजानीतेप्रतिज्ञांकरोति ॥ अतुलमसदृशंतेजोयस्यसः अतुलतेजाः तस्यविष्णोर्ध्यानरूपांनिद्रांस्तौमि ॥ तेजःप्रभावेदीप्तौचबलेशुक्रेपिकीर्त्तितम् । तेजःअसहनत्वेपि । यदाहुः । अधिक्षेपावमानादेःप्रयुक्तस्यपरेणयत् ॥ प्राणात्ययेप्यसहनंतत्तेजः समुदाहृतम् ॥ कीदृशींनिद्राम् ॥ विश्वेश्वरींविश्वस्यईश्वरींव्यापिकांजनयित्रीम् ॥ अश्नोतेराशुकर्मणिवरट्चेच्चोपधायाः ॥ पुनःकीदृशीं जगद्धात्रींजगतोधारयित्रींपोष यित्रींच ॥ पुनःकीदृशींस्थितिंसर्गसंहारमध्यमावस्थांकुर्वाणाम् ॥ संहारंचसर्गस्थित्युत्तरावस्थांकुर्वाणाम् ॥ सुप्यजातौणिनिस्ताच्छील्ये ॥ पुनःकीदृशींभगवतीं

षडैश्वर्यसंगताम् ॥ जगदिति ॥ धात्रीमितिताच्छील्येतृन्योगे नलोकाव्ययसूत्रेणषष्ठीनिषेधात्कर्मणिद्वितीयांतंजगदिति ॥ एतेनविष्णुयोगनिद्रैवजगत्सर्ग स्थितिसंहारकारिणीब्राह्मीवैष्णवीमाहेश्वरीमयीशक्तिरितिस्तुतितात्पर्यंसूचितम् ॥ ५३ ॥ अशेःसरत् ॥ षत्वकत्वषत्वानि ॥ अक्षरंवर्णनिर्माणंवर्णमप्यक्ष रंविदुः । अक्षरंनक्षरंविंद्यादक्षरंश्रुतितोययोः ॥ अश्नातित्रीन्लोकान्भुंक्तेभूतात्मकत्वादक्षरा ॥ अश्नुतेव्याप्नोतिविश्वात्मकत्वाच्चअक्षरा ॥ यद्वा क्षरतिसं चलतिक्षरं नक्षरमक्षरंध्रुवम् अक्षराध्रुवाअतएव हेअक्षरेध्रुवेहेनित्येहेशाश्वतिहेदेवित्वंस्वाहादेवतोद्देशेनद्रव्यत्यागजनितदेवतापितृरूपत्वेनआस्थिताअंगीकृ ता ॥ प्रज्ञासिशास्त्रेण । अव्ययंस्वाहेति ॥ यदभ्यधुः ॥ स्वाहादेवहविर्दानेश्रौषड्वौषड्वषट्स्वधेतिच ॥ यद्वा त्वंस्वाहेति देवहविर्दानमंत्ररूपासि ॥ यद्वा॥ त्वं स्वाहेत्येवमसिस्वाहात्वं देवस्वरूपेत्यर्थः ॥ यद्वा ॥ त्वंस्वाहासिहुतभुक्प्रियासि ॥ सुष्ठुआहूयतेस्वाहासास्त्यस्याःइतिवास्वाहा ॥ स्वाहाग्नाय्यनलप्रिया ॥ यद्वा आकारःस्यात्पितामहः । त्वंसुष्ठुआंपितामहंब्रह्माणंजिहीषेगच्छसिस्वाहासि त्र्य्यसिब्राह्म्यसि ॥ आतोनुपसर्गेकः ॥ हेदेवित्वंस्वधापित्रुद्देशेनदी

त्वंस्वाहात्वंस्वधात्वंहिवषट्कारःस्वरात्मिका ॥ सुधात्वमक्षरेनित्येत्रिधामात्रात्मिकास्थिता ॥ ५४ ॥

यमानद्रव्यजनिततृप्तिरसि ॥ यद्वा ॥ त्वंस्वधेत्येवमत्सिस्वधात् ॥ स्वधेतिमंत्रतोभुंजानापितृरूपासीत्यर्थः ॥ यद्वा॥अकारोवासुदेवःस्यात् ॥ सुष्ठुअंवासुदे वंदधासिपोषयसिस्वधासिलक्ष्मीरसि ॥ हेदेविहियतःत्वंवषट्कारोसि ॥ अतःवषडिंद्रायेतिवषट्कारभागिंद्रइतित्वमिंद्राण्यसीत्यर्थः ॥ यद्वा ॥ हेदेवित्वंहित्वमेव वषट्कारोसि वषट्कारोयजमानः ऋत्विक्चासि ॥ हिहेतावधारणे॥हेदेवित्वंस्वरात्मिका॥स्वःस्वर्गःआत्मायस्याःसास्वर्गरूपासि ॥यद्वा॥त्वंपरलोकात्मा सि ॥ स्वर्गेपरेचलोकेस्वः ॥ यद्वा ॥ त्वंस्वरात्वंस्वरात्मिकाऽनुदात्तादिस्वरूपरूपासि ॥ अथचनिषादऋषभादिस्वरात्मिकाप्यासि ॥ अथवा वषट्कार स्वरात्मिकाइत्येकंपदम् ॥ वषट्कारयतिवषट्कारंस्वःफलंतपःप्रयोजनमात्मायस्याःसा॥वषट्कारप्रवर्त्तकस्वर्गरूपफलात्मासि ॥ हेदेवित्वंसुधामत्सिसुधाअ सि हेदेवित्वंत्रीन्लोकान्त्रीन्वेदान्त्रीन्ब्रह्मविष्णुमहेश्वरान्वादधासिइतित्रिधासि ॥ यद्वा त्रिधामासि ॥ त्रीणिधामानिगृहाणिभुवनलक्षणानिदेहानिब्र

ह्लादिरूपाणितेजांसिचंद्रार्काग्निरूपाणिचत्रिशक्तिलक्षणानियस्याःसात्रिधामा ॥ हेदेवित्वं त्रात्मिका ॥ त्रङ्पालेनै ॥ त्रायतेत्राःविष्णुः क्विप् त्राआत्मास्व
भावोयस्याःसाविष्णुरूपासि ॥ यद्वा संपदादित्वाद्भावेक्विप् ॥ त्राणंत्राः पालनमात्मास्वरूपंयस्याःसा पालनरूपासि ॥ यद्वा हेदेवित्वंत्रिधात्रिभिःप्रकारैःए
कमात्रद्विमात्रत्रिमात्ररूपस्वरा ॥ परंपरयावर्णात्मकह्रस्वदीर्घप्लुतभेदाभिन्नमात्राआत्मायस्याःसात्रिमात्रात्मिका स्वरवर्णरूपासिस्थितासिअस्थितासिच ॥
यद्वा ॥ त्रिधात्रिभिःप्रकारैःब्राह्मीवैष्णवीमाहेश्वरीरूपाःमातरःआत्मास्वरूपंयस्याःसात्रिशक्त्याकृतिस्त्रिमात्रात्मिकेयंविष्णुयोगनिद्रास्थितेति ॥ त्रिधामात्रा
त्मिका ॐकाररूपेतिचमात्राअकारःउकारःमकारश्चेतितदात्मिकातत्स्वरूपेतिकश्चिदोम्पदगतवर्णानभांक्षीत् ॥ तच्चपापात्पापीयः ॥ ईदृशीसोम्पदव्युत्प
त्तिमत्सूत्रामंधस्यचांधलग्नस्यविनिपातःपदेपदेइत्यंधपरंपरापारंपर्यपर्यागतामंधकुक्कुटीगतिमिवपदेपदेस्खलंतींप्रतिकियदवतुष्यामःकिम् ॥ यद्वा तुष्यामः ॥

अर्धमात्रास्थितानित्यायानुच्चार्याविशेषतः ॥ त्वमेवसंध्यासावित्रीत्वंदेविजननीपरा ॥ ५५ ॥

कियद्वातुष्यामः ॥ तथाहि वर्णेषुयेवर्णैकदेशावर्णांतरसमानाकृतयस्तेषु तत्कार्यंनभवति ॥ तच्छायानुकारिणोहितेनपुनस्तएवेतिपृथक्प्रयत्ननिवर्त्यंहि
वर्णमिच्छंत्याचार्याः ॥ दर्शितात्रास्माभिरोंपदव्युत्पत्तिरोन्नमश्चंडिकायाइत्यात्रावतेष्टिलोपश्चेतिसूत्रतइत्यलंविस्तरेण ॥५४ ॥ पूर्वत्रत्रिधामात्रात्मिकाइति
विशेषणेनअकारादिस्वरूपमात्रकात्मतोक्ता ॥ अर्द्धमात्रात्वमित्यनेनतुककारादिव्यंजनरूपमात्रकात्मतोच्यते ॥ हेदेवित्वमर्धमात्राअर्धमात्राअर्धमात्रासा
व्यंजनवर्णस्वरूपमात्रिकात्वमेव ॥ अर्धंनपुसकमितिसमासः ॥ तदुक्तम् ॥ एकमात्रोभवेद्ध्रस्वोद्विमात्रोदीर्घउच्यते ॥ त्रिमात्रस्तुप्लुतोज्ञेयोव्यंजनंचार्धमात्रकमि
ति ॥ अथवा पूर्वत्रत्रिधामात्रात्मिकेत्यनेनओमात्मकत्वंविवक्षितम् ॥ तत्रओमितिद्विमात्रेदीर्घत्वात् ॥ मकारस्त्वर्धमात्रःव्यंजनत्वात् ॥ एवंत्रिधामात्रात्मकता
॥ अथवा ओमभ्यादानइतिसूत्रतोवेदादिप्रारंभेॐअग्निमीलेपुरोहितमित्यादौओंशब्दओंइतिप्लुतः ॥ एवंत्रिधामात्रात्मकता ॥ अथवा प्रणवष्टेरि

तिसूत्रेणयज्ञकर्मणिअपारेतांसिजिन्वतो३मूइत्येवंपादस्यवाअर्द्धस्यवाअंत्यस्याक्षरस्यो३मूशब्दस्त्रिमात्रआदिश्यते एवंत्रिधामात्रात्मकता॥ तत्रो३मूशब्देस्का
ररूपायाअर्द्धमात्रास्थितानित्याध्रुवामोक्षंसूचयंतीविशेषतः ॥ अनुच्चार्या परमात्मरूपत्वात् ॥ यतोवाचोनिवर्त्ततेअप्राप्यमनसासहेतिश्रुतिविशेषतः लक्षणीया
साअर्धमात्रात्वमेव॥अर्धमात्रासूचितायामुक्तिः सात्वमेवेतिभावः॥अर्धमात्रायामर्धरूपतयास्थितेत्यपिव्याख्यातम्॥ अथच अंविष्णुंयातिअयास्मासात्वमेव
॥अथचवदेःक्विप्॥ वदतीतिउत् वाचकःशब्दःनविद्यतेउत् वाचकःशब्दोयस्याःसानुत् यतोवाचोनिवर्त्ततेअप्राप्यमनसासहेतिश्रुतेः॥ चरितुंगंतुंप्राप्तुमर्हाचार्या ॥
अनुच्चसाचार्याचअनुच्चार्यापरब्रह्मतासात्वमेव ॥ हेदेवित्वमेवसंध्यासि ॥ संध्यायंत्यस्यांसंधीयेतेअहोरात्रौवास्यांसंध्यापितृप्रसूः॥पितॄणांमातासीतियावत्॥
अथवा हेदेवित्वमेवसावित्री ॥ सवितुरियंसावित्रीऋगसि ॥ यद्वा॥ साप्रसिद्धासावित्रीवैष्णवीशक्तिरसीतियावत् ॥यद्वा ॥सवितादेवतायस्याःसातदादिव्या

त्वयैतद्धार्यतेविश्वंत्वयैतत्सृज्यतेजगत् ॥ त्वयैतत्पाल्यतेदेवित्वमत्स्यंतेचसर्वदा ॥ ५६ ॥

हृतिरहिताऋक्॥ सैवव्याहृतिसहितागायत्रीत्युच्यते॥हेदेवित्वंवेदजननीगायत्र्यसिइतियावत् ॥ नित्यस्यापिसतोवेदस्यगायत्र्युपदेशानुदयाद्वेदाध्ययनानुदयइ
तिगायत्र्युपरिष्टैवसतीवेदाध्ययनम्॥जननीत्यध्येयाध्ययनैक्योपचारौचित्यतोवेदंजनयतिवेदजननी ॥ वेदस्यवाजननीवेदमातागायत्रीत्युक्तम्॥हेदेवित्वंपरा
सिश्रेष्ठासि ॥ यद्वा ॥ पृपालनपूरणयोःपिपर्त्तिपरा॥वेदांश्चजनांश्चवेदजनान्नयंतिसौख्यंप्रापयंतीतिवेदजनन्योब्राह्मयाद्यास्तासांपरापालयित्रीचत्वमेवासि ॥ वे
द जननीतितुपाठे देवानांजननीअदितिस्त्वमेवपराउत्तमा॥यद्वा॥वेदजननींगायत्रींपांतिवेदजननीपाःऋषयस्तान्नरक्षितुंरासिवेदजननीपरात्वमेवासि ॥ ५५ ॥
इहहिपाठक्रमादर्थक्रमोबलीयानितिसृष्ट्याद्युपक्रम्योच्यते ॥ हेदेवित्वयाब्राह्मयाशक्त्याएतज्जगत्सृज्यतेउत्पाद्यते॥हेदेवित्वयावैष्णव्याशक्त्याएतज्जगत्प

ल्यतेदुःखाद्रक्ष्यते ॥ हेदेवित्वंरौद्रीशक्तिःसतीएतज्जगदंतेऽवसानेअत्सिखादसि ॥ तदित्थंसर्वदापुनःपुनः क्रमशःसर्गस्थितिसंहारलक्षणत्रिविधावस्थापन्न तद्विश्वंवस्तुतस्त्वयैकयापिब्राह्मीवैष्णवीरौद्रीव्यपदेशभेदभिन्नयाशक्त्याधार्यतेआत्मशक्त्यामधिकरणरूपायांविश्वमाधेयीक्रियतेत्वयेतितात्पर्यं सर्वंददासी त्यन्वयः ॥ ५६ ॥ इहजगन्मयेइतिपाठः ॥ मयगतौ ॥ मयतेजानातिमया ॥ पचाद्यचित्स्त्रियांटाप् ॥ जगतोमयाजगन्मया ॥ हेसर्वज्ञेसंबुद्धौहेजनन्मये हेभुवनज्ञे ॥ सर्वेगत्यर्थाधातवःप्रयोगात्ज्ञानार्थाः ॥ जगन्मयिइतिपाठेपिसंबुद्ध्यंतमेव ॥ देव्यानयास्रष्टव्यत्वेनपालनीयत्वेनसंहर्त्तव्यत्वेनच देवीकर्तृकजग त्कर्मकतत्तत्सर्गादिक्रियाविषयभूताज्जगतोहेतोरागताजगत्सर्गादिव्यापारमुद्दिश्यागताप्रादुर्भूतादेवी जगन्मयीत्युच्यते ॥ ततआगतइत्यधिकृत्यमयडिति सूत्रेणहेतुभ्योमनुष्येभ्यश्चमयट्प्रत्ययः ॥ ततआगतइत्यर्थेजगतोहेतोरागतादेवीजगन्मयी ॥ टित्त्वात्ङीप् ॥ ह्रस्वः ॥ अथवा तत्प्रकृतवचनेमयट् ॥

विसृष्टौसृष्टिरूपात्वंस्थितिरूपाचपालने ॥ तथासंहृतिरूपांतेजगतोस्यजगन्मये ॥ ५७ ॥

महाविद्यामहामायामहामेधामहास्मृतिः ॥ महामोहाचभवतीमहादेवीमहेश्वरी ॥ ५८ ॥

प्रकृतंप्रस्तुतमुच्यतेस्मिन्निितिप्रकृतवचनंतदितिप्रथमासमर्थात्प्रकृतवचनेभिधेयेमयट् ॥ जगत् प्रकृतंप्रस्तुतंकर्त्तव्यत्वेनोच्यतेऽस्यांजगन्मयीसंबुद्धौह्र स्वः ॥ हेदेविहेजगन्मयिभुवनज्ञे ॥ अथवा हेजगन्मयिजगन्निर्मातुमागते जगन्निर्माणकारणादागतेत्वंअस्यजगतःविसृष्टौविशेषतःसृष्टौउत्पादनेविषये सृष्टिरूपासि ॥ तथांतेवसानेसंहारेविषयेसंहृतिरूपाचासीत्यन्वयः ॥ सृष्टिस्रष्ट्र्योःपालनपालयित्र्योःसंहृतिसंहर्त्र्योश्चाभेदेनातिशयोक्तिः ॥ देव्याःसर्वा त्मकत्वेनवास्वरूपकथनम् ॥ हेदेविजगन्मयिब्रह्माणिवर्त्ततइतिव्यपदेशमात्रंसृष्ट्यादिकंतुत्वमेवचकरोषिनाहमितिनम्रोक्तिरप्यवसेया ॥ ५७ ॥ हेदेवित्वंम हतीविद्यापरब्रह्मगोचरज्ञानरूपासि ॥ हेदेवित्वंमहतीअविद्याअनिर्वचनीयाविद्याप्रपंचपरिविज्ञानरूपासि ॥ हेदेवित्वंमहतीमाया ॥ अनात्मन्यात्मेतिबुद्धि

रात्मन्यप्यनात्मेतिबुद्धिर्माया ॥ हेदेवित्वंमहामेधामहतीधारणावतीबुद्धिःमहतीअमेधाअधारणावतीधीः ॥ हेदेवित्वंमहास्मृतिर्महतीस्मृतिर्ध्यानरूपामहती अस्मृतिःअध्यानरूपा ॥ हेदेवित्वंमहामोहामहाममतामहाऽममताच ॥ हेदेवित्वंभगवतीऐश्वर्ययुक्ताच अभगवतीअनैश्वर्यासि ॥ हेदेवित्वंमहादेवीमहादेव स्यस्त्री ॥ हेदेवित्वंमहेश्वरी ॥ महतीईश्वरीव्यापकस्वभावा ॥ अश्नोतेराशुकर्मणिवरट्चेच्चोपधायाः ॥ अथच महतीविद्यायस्यांसामुक्तिःमहती मायाअविद्यायस्यामअमुक्तिः ॥ इत्थंमहामेधास्मृतिः महास्मृतिरितिइष्टदेवतोपासना ॥ महामोहा तृष्णा अस्मृतिः मूर्च्छानिद्राच ॥ ५८ ॥ ॥ हेदेवित्वंचत्वमेवसर्वस्यप्रकृतिरिति ॥ प्रक्रियतेसर्वमनयाप्रकृतिः सत्त्वरजस्तमःसाम्यावस्थाअव्यक्ताख्याप्रधानम् ॥ अथचत्वमेवगुणान्सत्त्वरजस्त मांसिविभावयसि ॥ पृथक्कृत्यजगद्रूपेणावस्थापयसि ॥ गुणत्रयविभाविनी ॥ सत्वंज्ञानसुखहेतुःरजोरागात्मदुःखहेतुस्तमआवरकंमोहहेतुः गुणाःप्रकृति

प्रकृतिस्त्वंचसर्वस्यगुणत्रयविभाविनी ॥ कालरात्रिर्महारात्रिर्मोहरात्रिश्चदारुणा ॥ ५९ ॥
त्वंश्रीस्त्वमीश्वरीत्वंह्रीस्त्वंबुद्धिर्बोधलक्षणा ॥ लज्जापुष्टिस्तथातुष्टिस्त्वंशांतिःक्षांतिरेवच ॥ ६० ॥

धर्माः ॥ हेदेवित्वमेवकालरात्रिः ॥ जगत्संहारकारिणीयामभंगिनीयत्रप्रलीयतेजगत् ॥ हेदेवित्वमेवमहारात्रिःयत्रचतुर्मुखोमुक्तिमागात् ॥ हेदे वित्वमेवदारुणा मोहरात्रिश्चासि ॥ ममतागर्भपातिनीमहामायाख्यासंसृतिःदंष्ट्राकरालाग्निरुद्रपत्न्यःअतिदारुणाः ॥ मोहरात्रिर्मोहतनुर्जगत्सूत्रेजग त्करी ॥ ५९ ॥ हेदेवित्वंश्रीःसंपत्तिरसिहरिप्रियाप्यसि ॥ हेदेवित्वमीश्वरीईश्वरस्यपत्न्यासि ॥ अश्नोतेराशुकर्मणिवरट्चेच्चोपधायाइति ॥ जगद्व्या पिनीचासि ॥ हेदेवित्वंह्रीःअसि ॥ ह्रींकारोवैप्राणइतिश्रुतेः ॥ प्राणभूतासि ह्रीमितिमकारांतमव्ययंप्राणवाचि ॥ ह्रीमनुनासिकस्वरांतपाठेतुदेवी प्रणवासीतिरहस्यंह्रीस्त्वमितिचपाठेलज्जाशब्देनपौनरुक्त्यंस्यात् ॥ हेदेवित्वंबुद्धिरसिचिन्मात्रब्रह्मरूपासि त्वंबोधलक्षणासि ॥ बोधयितृव्यापारद

र्शनासि अथवा बोधरूपाविविधागमरूपासि ॥ हेदेवित्वंलज्जासिव्रीडासि ॥ हेदेवित्वंपुष्टिरसि अवयवोपचितिरसि ॥ हेदेवित्वंतथातेनतुष्टिरसि प्रीतिरसि ॥ हेदेवित्वंशांतिरूपारतिविषयव्यावृत्तिरसि ॥ हेदेवित्वमेवक्षांतिस्तितिक्षाचासि ॥ ६० ॥ हेदेविहेचंडिकेत्वंयथाउक्तलक्षणप्रकारेण ॥ खड्गिनीशूलिनीगदिनीचक्रिणीशंखिनीचापिनीबाणाबाणवतीपरिघायुधाचसतीअतएवघोराअत्युग्रदर्शनाभुशुंडीतिभाष्यसेइत्यन्वयः ॥ अतइनिठनौग दिनीत्यत्रतुव्रीह्यादिभ्यश्चेतिइनिःसर्वत्र॥ऋन्नेभ्योङीप् ॥ बाणाबाणवतीअर्शआदिभ्योऽच्मत्वर्थीयः ॥ परिघःपरिघातनः लोहबद्धोलगुडआयुधंयस्याः सातथोक्ता ॥ खड्गशूलगदाचक्रशंखचापबाणपरिघैरष्टाभिरायुधैरष्टभुजाघोरात्युग्राकृतिश्चंडिकादेवी ॥ भुशुंडीतिवक्ष्यमाणलक्षणासतीप्रसीदत्विति भावः ॥ मुडिखंडने ॥ शत्रून्मुंडतिखंडयतिइतिकर्मण्यणिस्त्रियांङीप् शत्रुमुंडी ॥ भुजैःशत्रुमुंडीभुजशत्रुमुंडीचंडिका ॥ अत्रहिभुजशत्रुमुंडीशब्दैःपृषोदरा

खड्गिनीशूलिनीघोरागदिनीचक्रिणीतथा ॥ शंखिनीचापिनीबाणाभुशुंडीपरिघायुधा ॥ ६१ ॥
सौम्यासौम्यतराशेषसौम्येभ्यस्त्वतिसुंदरी ॥ परापराणांपरमात्वमेवपरमेश्वरी ॥ ६२ ॥

दीनियथोपदिष्टमितिशिष्टोपदिष्टत्वात् जइत्यस्य अत्रुमूइत्यस्यचलोपेकृतेभुशुंडीतिव्युत्पाद्यते ॥ भुजाभिरष्टभिःशत्रूनष्टावष्टाभिरायुधैः । मुंडत्यत्युग्रचंडोक्ति र्भुशुंडीचंडिकास्मृता ॥ यच्चाहुः उड्डीयोड्डीयचप्राप्यनदंतीदशकर्त्तिका ॥ क्रमतेचानतांगीयासाभुशुंडीनिगद्यते ॥ एतेनबाणभुशुंडीपरिघायुधेत्येकंपदमिति व्याख्यावगंतव्या । बाणइत्यनाकारःपाठःइत्युक्तिरपिव्युदस्ता ॥ भुशुंडीगोफणिकेत्युक्तिरप्ययुक्तिमूलोपेक्षणीयाप्रेक्षावद्भिः ॥ परिघोलोहार्गलमितितुशब्द तोर्थतश्चभ्रष्टंव्याख्यातम् ॥ यदाहक्षीरस्वामी ॥ परितोहंतिपरिघः परौघइतिहेर्घत्वम् ॥ लोहबद्धोलगुडइति ॥ ६१ ॥ हेदेवित्वमेवजगतीसौम्यासिअक्रू राप्रशांतासि । सोमदैवतिकाप्यसि । अथवा शोभनामालक्ष्मीःयस्यासौसुमःविष्णुः सुमस्यभावःसौम्यंशोभनलक्ष्मीकत्वम् तद्यस्याअस्त्यसौसौम्या । ॥ १४ ॥

अर्शआद्यच् । शोभनलक्ष्मीकत्वयुतासि । अथवा उमासहितःसोमःउमापतिस्तस्यभावःसौम्यंतद्यस्याःसासौम्याउमापतित्वयुतासि ॥ हेदेवित्वमेवसौम्य

रूपसातासि । सोमदेवतकाऽप्यसि । अथवा शोभनामालक्ष्मीःयस्याःसासुमःविष्णुः सुमस्यभावःसौम्यंशोभनलक्ष्मीकत्वम् तद्यस्याअस्त्यसौसौम्या ।

अर्शआद्यच् । शोभनलक्ष्मीकत्वयुतासि । अथवा उमासहितःसोमःउमापतिस्तस्यभावःसौम्यंतद्यस्याःसासौम्याउमापतित्वयुतासि ॥ हेदेवित्वमेवसौम्यतरासि ॥ सूयतेसुधासोमश्चन्द्रःसोमस्येयंसुधासौमी ॥ सौमींसुधामर्हतिसौम्यादेवावलिस्त्वंच । दंडादित्वाद्यः । तयोस्त्वमतिशयेनसौम्यासौमतरा ॥ द्विवचनमविभज्योपपदेतरबीयसुनाविति द्विवचनेउपपदेतरप् ॥ तसिलादिष्वाकृत्वसुचःइतिपुंवद्भावः ॥ हेदेवित्वमशेषसौम्येभ्यःअखिलसुंदरेभ्यःपदार्थेभ्यस्तुपार्थक्येनअतिसुंदरीअसि ॥ सुष्ठुनंदयतिसुंदरी मनोज्ञा मनोरमा सोमदैवतकेसौम्यः ॥ सौम्यःस्यात्सुंदरेपिच । सौम्योऽक्रूरेबुधेसौम्यःसौम्यःशांतप्रयोगतः ॥ हेदेवित्वमेवपराश्रेष्ठा । हेदेवित्वमेवपराणांश्रेष्ठातःपरमा ॥ अत्युत्कृष्टापरमोत्तमा ॥ व्यवस्थात्रतुश्रेष्ठत्वस्यविवक्षितत्वात् । अन्यथापरेषामितिस्यात् । अथवा परंब्रह्मअणंतिकथयंतिपराणःक्विप् ॥ तेषांमध्येत्वंपरमासि ॥ यद्वा परेचापरेचपरापराः ॥ द्वंद्वेचेतिसर्वनामत्वाभावात्सुडागमा

यच्चकिंचित्क्वचिद्वस्तुसदसद्वाऽखिलात्मिके ॥ तस्यसर्वस्ययाशक्तिःसात्वंकिंस्तूयसेमया ॥ ६३ ॥

ययात्वयाजगत्स्रष्टाजगत्पात्यत्तियोजगत् ॥ सोपिनिद्रावशंनीतःकस्त्वांस्तोतुमिहेश्वरः ॥ ६४ ॥

भावः ॥ तेषांत्वंपरमा । अथच हेदेवित्वमेवपरमा । उत्कृष्टालक्ष्मीः । अथवा परमःईश्वरःतस्यस्त्रीत्वमेवपरमेश्वरी ईश्वरीस्वामिनीदुर्गालोकानांव्यापिकाचसा ॥ ६२ ॥ हेअखिलात्मिकेदेविक्वचित् जगतिसत्असद्वायच्चकिंचिद्वस्तुपदार्थरूपंप्रतीयतेतस्यसर्वस्यसदसदात्मकस्ययाशक्तिःसामर्थ्यंसात्वमेवासि ॥ अतःपरंमयाकिंस्तूयसेइत्यन्वयः ॥ पदंचपदार्थश्चताभ्यांक्रियमाणास्तुतिश्चस्तोताचस्तुत्यंचतत्तदुचितशक्तिश्चत्वमेवेतितवत्तोन्यत्वाभावाद्भेदनिबंधनास्तुतिःकथंप्रवर्त्तनीयेतिभावः ॥ इयमेवचपरमावधिस्तुतिरतोऽपिकानामस्तुतिरित्यपरोभावः ॥ अग्न्यादितत्तदौचित्यतत्तदर्थक्रियाकरीशक्तिरप्रतिबद्धात्माधर्मः सामर्थ्यशब्दिता ॥ ६३ ॥ हेदेवित्वांस्तोतुमिहकईश्वरःकःसमर्थोस्तिनकोपि ॥ तथाहिययाजगत्स्रष्टाउत्पादयिता । तृन्नंतोयम् । यद्वा भविष्यदनद्यतनेलुडन्तोयम् ॥ यःजगत्पातिरक्षति भविष्यत्सामीप्येलट् ॥ यद्वा जगत्पाताइतिपाठः ॥ भविष्यदनद्यतनेलुडंतोयम् ॥

योवसानेजगत् अत्तिसंहरति ॥ सोपिविष्णुरपिययायोगनिद्रयात्वयादेव्यानीद्रावशंनीतः निद्राधीनतांगमितः ॥ वशीवंध्यगवीवश्यासुनाग्नीकरिणीवशा ॥ इच्छायंत्रणयोःपुंसिप्रभुत्वेचवशंगतः ॥ ६४ ॥ हेदेवियतः त्वयामहामाययाअहंब्रह्माविष्णुश्चईशानश्चतेत्रयोपिशरीरग्रहणंकारिताःशरीरंगृह्णतः कारिताःममतावृताः कृताः ॥ अतस्त्वांकः पुमान्स्तोतुंशक्तिमान्भवेत् ॥ नकोपि ॥ यःकोपिशरीरधारीसत्वांस्तोतुमसमर्थएवतदन्यस्तुमुक्तस्त्वद्रूपएवसन् कथंत्वामेवस्तोष्यतित्वंचाशरीरिणीस्तुतिश्चस्तुत्यस्तोतृभेदनिबंधना ॥ अतस्त्वद्विषयास्तुतिःकथंघटेतसाकल्येनेतिस्तुत्युपसंहारएववरमितिभावः ॥६५॥ हेदेविइत्थंवर्णितैरुदारैर्दक्षिणैः सरलैःवरैःस्वैरात्मीयैःप्रभावैःसामर्थ्यविशेषैःसंस्तुताजगन्मोहयंतीत्वमेतौइमौ । यद्वा । आइतौएतौआगतौदुर्धर्षौदुःखेना

विष्णुःशरीरग्रहणमहमीशानएवच ॥ कारितास्तेयतोतस्त्वांकःस्तोतुंशक्तिमान्भवेत् ॥ ६५ ॥ सात्वमित्थंप्रभावैःस्वैरुदारैर्देविसंस्तुता ॥ मोहयैतौदुराधर्षावसुरौमधुकैटभौ ॥६६॥ प्रबोधंचजगत्स्वामीनीयतामच्युतोलघु ॥ बोधश्चक्रियतामस्यहंतुमेतौमहासुरौ ॥६७॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ एवंस्तुतातदादेवीतामसीतत्रवेधसा ॥ विष्णोःप्रबोधनार्थायनिहंतुंमधुकैटभौ ॥ ६८ ॥

भिभवनीयौमधुकैटभौनामअसुरौसुरद्विषौमोहयअविवेकंप्रापयेत्यन्वयः ॥ दक्षिणेसरलोदारौ ॥ ६६ ॥ हेदेवित्वयाजगत्स्वाम्यच्युतःदैत्यारिर्विष्णुर्लघुशीघ्रंप्रबोधंचउन्निद्रभावंनीयतांत्वयासमुच्यताम् ॥ किंचएतौमहासुरौहंतुमस्यअच्युतस्याविष्णोर्बोधश्चाक्रियताम् उत्साहानुकूल्यंबुद्ध्युन्मेषश्चक्रियतांरच्यतामित्यन्वयः ॥ प्रबोधमितिप्रधानेकर्मणिद्वितीया ॥ अप्रधानेकर्मणितुनीयतामितितिङाभिहितत्वात्प्रथमा ॥ ६७ ॥ तदातस्मिन्प्रलयेकालेतत्रविष्णुनाभिकमलेवेधसाब्रह्मणाएवंस्तुतातामसीतमोगुणसंमतानिद्रात्मिकादेवीमधुकैटभौनिहंतुंविष्णोःप्रबोधनार्थायतस्यैवनेत्रास्यनासिकाबाहुहृदयेभ्यस्तथोरसः वक्षसश्च

निर्गम्यव्यक्तजन्मनःप्रकटजननस्यब्रह्मणः अव्यक्तजन्मनश्चब्रह्मणः दर्शनविषयेतस्थौप्रकटीबभूवेतिश्लोकद्वयान्वयः ॥ अव्यक्तात्प्रधानाज्जन्मयस्यसः अ

मलवेधसाब्रह्मणाएवंस्तुतातामसीतमोगुणसंमतानिद्रात्मिकादेवीमधुकैटभौनिहंतुंविष्णोःप्रबोधनार्थायतस्यैवनेत्रास्यनासिकाबाहुहृदयेभ्यस्तथोरसः वक्षसश्च

निर्गम्यव्यक्तजन्मनःप्रकटजननस्यब्रह्मणः अव्यक्तजन्मनश्चब्रह्मणः दर्शनविषयेतस्थौप्रकटीबभूवेतिश्लोकद्वयान्वयः ॥ अव्यक्तात्प्रधानाज्जन्मयस्यसः अव्यक्तादात्मनःजन्मयस्यवा । यतोसावात्मनाभूत् ॥ नेत्रेचआस्यंचनासिकाचबाहवश्चहृदयंचेतिद्वंद्वः ॥ प्राण्यंगत्वात्प्राप्तस्यैकवद्भावस्यनदधिपयआदीनीतिनिषेधाद्बहुवचनम् । यद्वा अयंतेआयाः प्राणाः नेत्रास्यनासिकाबाहुहृत् तेनसहिताअयाःप्राणाःउच्छ्वासनिःश्वासलक्षणास्तेभ्यःसकाशेभ्यःउरसश्चनिर्गत्यनिद्राब्रह्मदर्शनपथमगमदितिभावः ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ तयानिद्रयादेव्यामुक्तःपरित्यक्तोजगन्नाथोजनार्दनःविष्णुश्चएकार्णवेजगत्येकजलपूरेअहिशयनात् शेषनागशयनात्सकाशादुत्तस्थौउत्तस्थिवान् ततःशयनादुत्थायउत्थानादनंतरंवासजनार्दनस्तौमधुकैटभौददृशे ॥ तावपितंददृशातेपरस्मैपदंबाधित्वाकर्त्तरि

नेत्रास्यनासिकाबाहुहृदयेभ्यस्तथोरसः ॥ निर्गम्यदर्शनेतस्थौब्रह्मणोव्यक्तजन्मनः ॥ ६९ ॥ उत्तस्थौचजगन्नाथस्तयामुक्तोजनार्दनः ॥
एकार्णवेहिशयनात्ततःसददृशेचतौ ॥ ७० ॥ मधुकैटभौदुरात्मानावतिवीर्यपराक्रमौ ॥ क्रोधरक्तेक्षणौहंतुंब्रह्माणंजनितोद्यमौ ॥ ७१ ॥

कर्मव्यतिहारेआत्मनेपदम् ॥ विष्णुकर्तृकंदैत्यकर्मकंतावद्दर्शनंव्यतिबभूवे । अथचतावत् ॥ दैत्यकर्तृकविष्णुकर्मकंदर्शनंव्यतिबभूवे । अन्यथाददर्शइतिस्यात् ॥ ७० ॥ कीदृशौददृशेजनार्दनः ॥ मधुश्चकैटभौचतौ मन्यतेहमेववीरइतिमधुः । कीटस्येवभायस्यततकीटभंकर्णमलंतत्रभवःकैटभः । इहहिपृषोदरादित्वाद्भइत्युत्तरपदलोपोद्रष्टव्योभीमसेनोभीमइतिवत् ॥ क्वचित् वृत्तभंगमनुसृत्यततश्चमधुकैटभौदुरात्मानावितिपाठः युजोर्जेनसरिद्भर्तुःपथ्यावक्त्रंप्रकीर्तितमितिद्वितीयेचरणेअतिवीर्यपराक्रमावित्यत्रचतुरक्षरादूर्ध्वंजगणस्यसत्त्वान्नवृत्तभंगः ॥ तेनमधुकैटभावित्यत्रभौइतिनपठनीयमित्यर्थः ॥ पथ्यावक्त्रतयानभौ ॥ अन्यथामधुकैटभौदुरात्मानावितिनवाक्षरपादत्वेन अपिमाषंमषंकुर्याच्छंदोभंगंनचाचरेदितिच्छंदःशास्त्रसमयभंगप्रसंगःस्यात् ॥ अथवाहुः ॥ छंदोव

त्पुराणानिभवंतिअन्यदेवेदं छांदसंछंदः ॥ यदभ्यधुस्तद्विदः न्यूनाधिकाक्षरत्वेनयत्रपादःक्वचिद्भवेत् ॥ तद्वैदिकंनिचृच्छंदोमृत्युंजयतुर्यथा ॥ इति ॥ दुरात्मा
नौदुष्टबुद्धी ॥ अतिवीर्यपराक्रमौ ॥ अत्युत्कृष्टबलौअत्युत्कृष्टप्रभावौअत्युत्कृष्टशक्तीअत्युत्कृष्टोद्योगौच ॥ वीर्यंबलंप्रभावश्चशक्त्युद्योगौपराक्रमौ ॥
क्रोधरक्तेक्षणौ क्रोधेनरक्तेईक्षणेययोस्तौप्रत्येकंतथोक्तौ ॥ ब्रह्माणंहंतुंजनितोद्यमौ ॥ दुर्विधिनाजनितउत्पादितउद्यमउत्थितःयत्नःकालोययोस्तौ । यद्वा ।
जननंजनिःसंजाताजनिर्यस्यासौ जनितः । तारकादित्वादितच् ॥ जनितोद्यमावासन्नकालावितियावत् ॥ ७१ ॥ ततःशयनात्समुत्थायभगवानैश्वर्यादि
मान् विभुःव्यापकःहरिःविष्णुस्ताभ्यामसुराभ्यांसहयुगपत् बाहुप्रहरणःसन् पंचवर्षसहस्राणियुयुधे ॥ युधसंप्रहारेआत्मनेपदीदिवादिः ॥ बाहवएवप्रहर

समुत्थायततस्ताभ्यांयुयुधेभगवान्हरिः ॥ पंचवर्षसहस्राणिबाहुप्रहरणोविभुः ॥७२॥ तावप्यतिबलोन्मत्तौमहामायाविमोहितौ ॥ उक्तवं
तौवरोस्मत्तोव्रियतामितिकेशवम् ॥ ७३ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ भवेतामद्यमेतुष्टौममवध्यावुभावपि ॥ किमन्येनवरेणात्रएतावद्धि
वृतंमया ॥ ७४ ॥

णानिआयुधानियस्यासौबाहुयुद्धंचकारेत्यर्थः ॥ वर्षाणांसहस्राणिपंचेतिसंख्यायाःशब्देप्राधान्येप्यन्वयार्थंवर्षाणामेवप्राधान्यमितिकालस्यात्यंतसंयोगेद्वि
तीया ॥ पंचसहस्राणिवर्षाण्यभिव्याप्ययुद्धंव्यधादितिभावः ॥ ७२ ॥ अतिबलोन्मत्तौमहामायाविमोहितौसंतौतावप्यसुरौअस्मत्तोवरोवांछितोर्थस्त्वया
व्रियतामितिकेशवमुक्तवंतौऊचतुः ॥ अत्यधिकबलेनसामर्थ्येनउन्मत्तावधिकमदौमहामाययाविमोहितौप्रयुक्तौप्रापिताविवेकौअस्मत्तआवाभ्याम् ॥ प्रशस्तः
केशःकेशवःविष्णुः ॥ ७३ ॥ असुरौप्रतिविष्णुरवोचत् ॥ अद्येदानींचेद्भवंतौमेतुष्टौस्तःतर्हिउभावपिअसुरौममवध्यौमयाहंतुमर्हौ ॥ इहहनोवावधचेतियत्तथेति
तुघात्यौभवेतांस्याताम् ॥ अत्रचप्रतिपक्षेविषयेकिमन्येनवधादपरेणकृतंस्यात् ॥ वधादितरवरेप्रार्थितेशत्रुशेषप्रसंगःस्यात् ॥ तदन्यत्तुवस्तुभगवतोमत्प्राप्यं ॥ १६ ॥

सिद्धमेवेत्याशयादाह ॥ भवन्तौमयाएतावद्धिएतावदेवभवत्कर्मकमत्कर्तृकवधलक्षणंवृतंप्रार्थितंनान्यत् ॥ वाक्येसंधिकार्यमतंत्रम् ॥ एकपाकृशिरो

तुघात्याभिवतास्यातीम् ॥ अत्रचप्रतिपक्षविषयोकिमन्यनवधादपरणकृतस्यात् ॥ वधादितरवरप्रार्थितेशत्रुशेषप्रसंगःस्यात् ॥ तदन्यत्तुवस्तुभगवतोममप्राप्य

सिद्धमेवेत्याशयादाह ॥ भवन्तौमयाएतावद्धिएतावदेवभवत्कर्मकमत्कर्तृकवधलक्षणंवृतंप्रार्थितंनान्यत् ॥ वाक्येसंधिकार्यमतंत्रम् ॥ एकाएकशिरो रुहात्रिचरणाएकेक्षणाद्विस्तनीतिवत् ॥ अथवावरेणातएतावद्धीतिपाठः ॥ अतएवाभ्यांभवद्भ्यामेतावदेववधरूपंवस्तुमयावृतंनान्यदिति ॥ ७४ ॥ तदा असुरवधवरप्रार्थनाकालेविष्णुनामहामायानुकूलेनवंचिताभ्यांविप्रलब्धाभ्यां मधुकैटभाभ्यांसर्वंजगदापोमयंविलोक्यभगवान्कमलेक्षणः पुंडरीकाक्षो विष्णुः इतिगदितः इतिवक्ष्यमाणप्रकारेणउक्तः । विप्रलब्धस्तुवंचितः । आप्लृव्याप्तौ । आपःकर्माख्यायामितिआपस्शब्दःसांतोप्यस्ति ॥ आपोभिर्मार्जे नंकुर्वीतवत् ॥ अपांसिकर्मसाधनानिप्रकृतानिउच्यंतेऽस्मिन्जगतितत्आपोमयं तत्प्रकृतवचनेमयट् ॥ अथवा ॥ आपःस्त्रीभूम्नि मयगतौ । अनुदात्तेत्वलक्षणमात्मनेपदंचक्षिङोङित्त्वात्क्वचिदनित्यमितिलङिपरस्मैपदम् आपःकर्त्र्यः ॥ जगत्कर्म ॥ आपोमयञ्जगदित्यत्रनकारस्यश्चुत्वेनञकारः ॥

॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ वंचिताभ्यामितितदासर्वमापोमयञ्जगत् ॥ विलोक्यताभ्यांगदितोभगवान्कमलेक्षणः ॥ ७५ ॥
प्रीतौस्वस्तवयुद्धेनश्लाघ्यस्त्वंमृत्युरावयोः ॥ आवांजहिनयत्रोर्वीसलिलेनपरिप्लुता ॥ ७६ ॥

सर्वमापोमयंजगत् सर्वंजगत्कर्म आपःकर्त्र्यः अमयन्अगच्छन्व्याप्तवत्यइति विलोक्यताभ्यांहरिरुक्तइतियोजना ॥ ७५ ॥ किंगदितः कमलेक्षणोभग वान्ताभ्यां । हेविष्णोतवयुद्धेनआवामसुरौप्रीतौस्वःभवावः ।। हेविष्णोत्वमावयोर्मधुकैटभयोः श्लाघ्यः स्तुत्यः मृत्युः अंतकालोसि ।। किंतुयत्रोर्वीभूमि सलिलेनपरिप्लुतानाभूत् तत्रआवांमधुकैटभौजहिहन्याः इतिताभ्यांविष्णुरुक्तः ॥ आवयोर्वधरूपंवरंवांछतामायिनातेनविष्णुनाआवामसुरौवंचितावभू ताम् । ततोयेननौवधोनस्यात्सकोन्यस्त्वद्वधोपायः । अयमस्तिसंप्रतिसर्वंजगदापोमयंजलमयमेववर्त्तते ।। ततश्चयत्रोर्वीजलमयीनदृश्येततत्रावयोरसुरयोः त्वत्कर्तृकोवधोस्त्विति एवंचोक्तोहिसर्वापिपृथ्वीजलमध्येचेतिक्वनौहनिष्यत्यसावित्यावाभ्यामसुराभ्यांमायाविभ्यांभगवानपिवंचितोभविष्यत्यशुभस्यका

लयापनास्त्विवतिभावः ।। आपोमयमित्यत्रआपस्इतिसांतमापोभिर्मार्जनंकुर्यादितिप्रयोगश्च ।। भूजिमृङ्भ्यांयुक्त्युकौ ।। मृत्युःस्त्रीपुंसयोरंते ।। जही तिहंतेर्विध्यादौलोटिसेर्ह्यपिचहंतेर्जः आभीतयाजस्यासिद्धत्वाद्धेर्लुगभावः ॥ वधिः प्रकृत्यंतरमस्तीतिकेवलोप्यस्तिवधशब्दःशिष्टप्रयोगतः (?) ॥ ७६ ॥ सुमेधाऋषिः सुरथंप्रतिवाक्यमूचिवान् ॥ हेमधुकैटभौयथथायुवाभ्यामगादितत्तथानततोन्यथाइत्युक्ताशंखचक्रगदाभृताभगवता विष्णुनास्वकीयेजघने उपस्थादूर्ध्वप्रदेशंतयोरसुरयोः शिरसीकृत्वानिधायावस्थाप्यवैप्रसिद्धेनचक्रेणछिन्नेकृतेअच्छेदिषातामित्यन्वयः ॥ प्रलयकालजलपूरोभगवतोजघनादधो ह्यभूदितिभगवतोजघनंजलप्लुतंचन ॥ उर्वीचभवतिपृथिव्यारब्धत्वात् ॥ इत्थंविष्णुचक्रोच्छिन्नशिरस्कत्वात्तयोरसुरयोः श्लाघ्यमृत्युताच ॥ शंखश्च च

ऋषिरुवाच ॥ ॥ तथेत्युक्त्वाभगवताशंखचक्रगदाभृता ॥ कृत्वाचक्रेणवैछिन्नेजघनेशिरसीतयोः ॥ ७७ ॥ एवमेषासमुत्पन्नाब्रह्मणासं स्तुतास्वयम् ॥ प्रभावमस्यादेव्यास्तुभूयःशृणुवदामिते ॥ ७८ ॥ इतिमार्कण्डेयपुराणेसावर्णिकेमन्वन्तरेदेवीमाहात्म्येमधुकैटभव धोनामप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥

क्रंचशंखचक्रंतेनसहितागदाशंखचक्रगदातांबिभर्त्तिशंखचक्रगदाभृत् तेन । यद्वा । स्त्रीकट्याःपुरोभागो हन्यतेजघनमित्युपलक्षणम् ॥ ७७ ॥ एवंप्रकारेण ब्रह्मणाआत्मभुवास्वयमात्मनासंस्तुताएषादेवीसमुत्पन्नादेवकार्यार्थंप्रादुरभूत् ॥ हेराजन्सुरथत्वंभूयःपुनः भूयिष्ठंयथाभवतितथाचअस्याः देव्याःप्रभावंप्रा दुर्भावंसामर्थ्यंचशृणुआकर्णय । भूयस्तेवदाम्यहम् ॥ सुमेधानामर्षिः ॥ ७८ ॥ इतिश्रीमद्राजाधिराजश्रीमत्तोमरान्वयश्रीमदुद्धरणात्मजश्रीशंतनुचक्रवर्त्ति विरचितायांशांतनव्यांमार्कण्डेयेचंडिकामाहात्म्यटीकायांमधुकैटभवधविध्युपलक्षितःप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥

सावर्णिमनुंकाययतिसावर्णिकंसावर्णिःप्रयोजनमस्येतिसावर्णिकम् ॥ पराकल्पेमहिषासुरेअसुराणामधिपेसति देवानांचपुरंदरेइंद्रेअधिपेसतिदेवासुरंयुद्धंपूर्ण

सावर्णिमनुंकायतिसावर्णिकंसावर्णिःप्रयोजनमस्येतिसावर्णिकम् ॥ पुराकल्पेमहिषासुरेअसुराणामधिपेसति देवानांचपुरंदरेइंद्रेअधिपेसतिदेवासुरंयुद्धंपूर्णं मन्यूनमब्दशतंवर्षशतमभूदित्यन्वयः॥असुराणांविजिगीषूणामिदमासुरंदेवानामासुरंदेवासुरम्॥अथवा देवैः सहआसुरंदेवासुरंयुद्धम् ।यद्वा देवाश्चासुराश्चदे वासुरंयेषांचाविरोधःशाश्वतिकइतिएकवद्भावः ॥ तस्मिन्नस्तितद्देवासुरंयुद्धम् ॥ अर्शआदित्वादच् ॥यद्वा॥ देवासुरस्येदंदेवासुरंयुद्धम् ॥ संज्ञापूर्वकोविधिर नित्यइतिद्व्यादिवृद्ध्यभावः । अन्यथादैवासुरमेवस्यात् ॥ पुराण्यरीणांदारयतिपुरंदरः । वाचंयमपुरंदरौचेतिखश् ॥ महिषेसुराणामधिपेइतिनिचृच्छंदोमधु कैटभौदुरात्मानावितिवत्॥ १ ॥तत्रयुद्धेमहावीर्यैरसुरैर्देवसैन्यंपराजितमभिभूतमभ्यभावि ॥ ततश्चमहिषासुरः सकलान्देवान्जित्वाअभिभूयइंद्रोभूदित्यन्व यः॥ वीर्यंबलंप्रभावश्चवीरकर्मचकीर्त्तितम्॥सिनोतिबध्नाति सहइनेनस्वामिनावर्त्तते वा सेना सेनैवसैन्यंचातुर्वर्ण्यादित्वात्स्वार्थेष्यञ्॥ २॥ततोमहिषासुरात्परा

॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ देवासुरमभूद्युद्धंपूर्णमब्दशतंपुरा ॥ महिषेसुराणामधिपेदेवानांचपुरंदरे ॥ १ ॥ तत्रासुरैर्महावीर्यैर्देवसैन्यंपरा जितम् ॥ जित्वाचसकलान्देवानिंद्रोभून्महिषासुरः ॥ २ ॥ ततःपराजितादेवाःपद्मयोनिंप्रजापतिम् ॥ पुरस्कृत्यगतास्तत्रयत्रेशगरुड ध्वजौ ॥ ३ ॥ यथावृत्तंतयोस्तद्वन्महिषासुरचेष्टितम् ॥ त्रिदशाःकथयामासुर्देवाभिभवविस्तरम् ॥ ४ ॥

जिताः प्राप्तपराभवाः देवाः पद्मयोनिंपद्मजंप्रजापतिंब्रह्माणंपुरस्कृत्यपुरोधायतत्रगताः । क । यत्रेशः शर्वः यत्रचगरुडध्वजोविष्णुरास्तेइत्यन्वयः ॥ योनिः स्यात्कारणेभगे ॥ पुरोव्ययंगत्याख्यम् ॥ पराजेरसोढइत्यपादानाख्या ॥ ३ ॥ त्रिदशादेवास्तयोरीशकेशवयोरग्रेयथायेनप्रकारेणवृत्तंनिष्पन्नंमहिषासुरचे ष्टितमौद्धत्यंतद्वत्तथैवप्रकारेणवृत्तंदेवाभिभवविस्तरंशब्दप्रपंचनंकथयामासुः ॥ अथवात्रिदशास्तयोरीशकेशवयोरग्रेयथावृत्तंवृत्तंचरित्रमनतिक्रम्यमहिषा सुरचेष्टितंकथयामासुः ॥ तद्वन्महिषासुरचेष्टितवत् ॥ यथावृत्तंवृत्तमनतिक्रम्यदेवाभिभवविस्तरंदेवानामभिभवोयस्मिन्सविस्तरोयस्मिन्कर्मणितद्यथाभव तितथाकथयामासुः महिषासुरचेष्टितंदेवाभिभवंचविस्तरसहितंकथयामासुरितिभावः ॥ ४ ॥

चकारेणानुक्तदिक्पत्यनुक्तग्रहाः गृह्यंते ॥ ततोन्येषांब्रह्मर्षीणांचअमीषांसूर्यादीनामधिकारान्समहिषासुरःस्वयमेवाधितिष्ठति सूर्यस्येंद्राग्न्योरनिलस्येंदो र्यमस्यवरुणस्यततोन्येषांचदेवानामृषीणांचअधिकारेषुस्वयमेवमहिषासुरस्तिष्ठति ॥ अधिशीङ्स्थासांकर्मेतिअधिकरणंकर्माख्यम् । उपपदविभक्तेःकारकवि भक्तिर्बलीयसीअन्यथाभिधाने ॥ ५ ॥ दुरात्मनातेनमहिषेणासुरेणसर्वेदेवगणाः स्वर्गान्निराकृताःसंतःभुविविचरंति मर्त्यायथामरणधर्माणोमनुष्या इवमत्याख्याताःनिरस्ताःनिराकृताः ॥ ६ ॥ अत्रवइतिब्रह्मविष्णुमहेश्वरापेक्षंबहुवचनम् ॥ अस्माभिर्देवैरिंद्रादिभिःएतदमरारिविचेष्टितंदेवरिपोर्महिषा सुरस्यचेष्टितमौद्धत्यंदेवाभिभवंचसर्वंनिरवशेषंचयुष्माकमग्रेकथितं वयमिंद्रादयःसर्वेवोयुष्मान्शरणं रक्षितॄन्दुःखेभ्यः पालयितॄन्प्रपन्नाःप्राप्ताःस्मः ॥

सूर्येंद्राग्न्यनिलेंदूनांयमस्यवरुणस्यच ॥ अन्येषांचाधिकारान्सस्वयमेवाधितिष्ठति॥५॥ स्वर्गान्निराकृताःसर्वेतेनदेवगणाभुवि ॥ विचरंति यथामर्त्यामहिषेणदुरात्मना ॥ ६ ॥ एतद्वःकथितंसर्वममरारिविचेष्टितम् ॥ शरणंवःप्रपन्नाःस्मोवधस्तस्यविचिंत्यताम् ॥ ७ ॥ इत्थंनि शम्यदेवानांवचांसिमधुसूदनः ॥ चकारकोपंशंभुश्चभ्रुकुटीकुटिलाननौ ॥ ८ ॥

तस्यमहिषासुरस्यवधोहननंविचिंत्यताम् ॥ येनसहन्येतसउपायोयुष्माभिश्चिंतनीयः॥ शॄहिंसायांशृणातिशत्रून् शरणंगृहरक्षित्रोः ॥ वेदाःप्रमाणमितिवच्छ रणमिहैकवचनांतंविवक्षितम् ॥ अस्तेर्लडुत्तमपुरुषबहुवचनांतंस्मइति ॥ वधहिंसायांवधनंवधः ॥ भावेघञ् जनिवध्योश्चेतिवृद्ध्यभावः ॥ अतएवचवधितु महौवध्यौकृहलोर्ण्यदितिवृद्ध्यभावः ॥ तथाचममवध्यावुभावपिइतिप्राक्तनेप्रयोगेइदंचसाधनमवगंतव्यम्॥ हनोवावधचेतितुअदंतत्वंतत्रदर्शितम् ॥ ममेति तत्रकृत्यानांकर्त्तरिचेतिषष्ठी ॥ यद्वा ॥ तत्रवधमर्हतोवध्यौ ॥ दंडादिभ्योयइतियः ॥ ७ ॥ इत्थंदेवानांवचांसिनिशम्यआकर्ण्यमधुसूदनःकैटभजिद्वि ष्णुश्चशंभुश्चमृत्युंजयःकोपंचकार ॥ तौकीदृशाकृती ॥ भ्रुकुटीकुटिलाननौभृकुटीकुटिलाननौभ्रकुटीकुटिलाननौइतिपाठत्रयम् ॥ भ्रुकुटीभृकुटीभ्रकुटी

स्त्रियः ॥ कुटकौटिल्ये ॥ इक्कृट्यादिभ्यः ॥ यद्वा सर्वधातुभ्यइन् ॥ कुटादित्वात्ङित्वाद्गुणाभावः ॥ कृदिकारादक्तिनोवाङीष् ॥ इकोह्रस्वोङ्योगाल

स्त्रियः ॥ कुटकौटिल्ये ॥ इक्कटयादिभ्यः ॥ यद्वा सर्वधातुभ्यइन् ॥ कुटादित्वात्ङित्त्वाद्गुणाभावः ॥ कृदिकारादक्तिनोवाङीष् ॥ इकोह्रस्वोङ्योगाल वस्यौत्तरपदिकंह्रस्वत्वम् ॥ अकारोवाभ्रकुंसादीनामितिपक्षेअत्त्वमौत्तरपदिकम् ॥ ततश्चभ्रुवौक्रोधात्भुग्नेकुटीइवभ्रुकुट्यौताभ्यांभ्रुकुटीभ्यांकुटिलेभुग्नेआन नेययोस्तौभ्रुकुटीकुटिलाननौहरिहरौनिशम्येतिशमेणौअतउपधायाइतिवृद्धौशमोदर्शनइतिसूत्रेणचक्षुःसाधनज्ञानादन्यत्रश्रवणेमित्त्वान्मितांह्रस्वः चक्षुःसाध नज्ञानेतुनिशामय पश्यत्यर्थेह्रस्वत्वाभावः ॥ चकारात्ब्रह्माचभ्रकुटीकुटिलाननःकोपंचकारेत्यनुसंधेयम् ॥ ८ ॥ ततोनंतरमतिकोपपूर्णस्यचक्रिणोविष्णोर्ब्र ह्मणःशंकरस्यततोविस्तृतात्तस्माच्चवदनात्सकाशान्महत्तेजोनिश्चक्रामनिरगात् ॥ तेजःप्रभावेदीप्तौचबलेशुक्रेपिकीर्त्तितम् ॥९॥ तेभ्यस्त्रिभ्योऽन्येषांशक्रा

ततोतिकोपपूर्णस्यचक्रिणोवदनात्ततः ॥ निश्चक्राममहत्तेजोब्रह्मणःशंकरस्यच ॥ ९ ॥ अन्येषांचैवदेवानांशक्रादीनांशरीरतः ॥ निर्गतं सुमहत्तेजस्तच्चैक्यंसमगच्छत ॥१०॥ अतीवतेजसःकूटंज्वलंतमिवपर्वतम् ॥ ददृशुस्तेसुरास्तत्रज्वालाव्याप्तदिगंतरम् ॥ ११ ॥

दीनांचदेवानांसुमहत्तेजःकर्तृ शरीरतएवनिर्गतंनिरगमत् ॥ तत्तेजःकर्तृऐक्यमेकमपृथक्समगच्छतसमपद्यतएकमभवत् ॥ ऐक्यमितिचातुर्वर्ण्यादित्वात्स्वा र्थेष्यञ् ॥ अकर्मकाच्चेत्यनुवृत्तौसमोगम्यृच्छीत्यादिसूत्रेणगमेरात्मनेपदंतङ् ॥ तच्चैक्यंसमपद्यतेत्यपिक्वचित्पाठः ॥ सकर्मत्वेपरस्मैपदम् ॥ तच्चैकतांसमग च्छत् ॥ १० ॥ तेइंद्रादयःसुराःतत्रदेवसदसि ॥ यद्वा ॥ तत्रदैवेतेजसिदेदीप्यमानेजृंभमाणेजयति ॥ अतीवअत्यर्थंसुतरांसुष्ठुज्वालाव्याप्तदिगंतरं ज्वा लाभिरर्चिभिर्व्याप्तंविद्योतितंदिशांदशानामंतरंमध्यमंतरालंयेनतथोक्तंज्वलंतंदीप्यमानंपर्वतामिवहेमाद्रिमिवतेजसःकूटंपुंजंददृशुर्दृष्टवंतः ॥ मायानिश्चलयंत्रेषु कैतवानृतराशिषु ॥ अयोधनेशैलशृंगेसीरांगेकूटमस्त्रियाम् ॥ बलवत्सुष्ठुकिमुतस्वत्यतीवचनिर्भरे ॥ ११ ॥

तत्रदेवसदसितत्प्रागुत्पन्नंब्रह्मविष्णुरुद्रमुखजंतेजस्तत्पश्चादुत्पन्नंइंद्रादिसर्वदेवशरीरजंचतेजः   उभयत्विषाअतुलमनुपमंत्विषादीप्त्याव्याप्तलोकत्रयमेकस्थमेक
स्मिन्नेवसमवायिनितिष्ठत् एकत्वेनापृथग्भावेनतिष्ठत्वर्त्तमानंसन्नारीअभूत् ॥ तत्तेजःस्त्रीरूपमभवदितिभावः॥ नृनरयोर्वृद्धिश्चेतिशार्ङ्गरवादिपाठात् नृत्वजा
तिविवक्षायांङीनिवृद्धिः ॥ १२ ॥ यच्छंभोरिदंशांभवंतेजःतेनास्याःमुखमजायतसमजनिष्ट ॥ याम्येनयमदेवताकेनतेजसातस्याःनार्याःकेशाअभवन् ॥
विष्णुतेजसातस्याःनार्याःबाहवश्चाभवन् ॥ दित्यदित्यादित्यपत्युत्तरपदाण्ण्यइत्यत्रयमाच्चेतिवक्तव्यमित्याहुः ॥ १३ ॥ सौम्येनसोमदेवताकेनतेजसातस्याः
नार्यास्तनयोर्युग्ममभवत् ॥ ऐंद्रेणतेजसामध्यमभवत्॥ वरुणसंबंधिनावारुणेनतेजसाजंघोरूजंघाभ्यांसहितौऊरूजंघोरूअभवताम्॥ जंघेचऊरूचवारुणेनतेच

अतुलंतत्रतत्तेजःसर्वदेवशरीरजम् ॥ एकस्थंतदभून्नारीव्याप्तलोकत्रयंत्विषा ॥ १२ ॥ यदभूच्छांभवंतेजस्तेनाजायततन्मुखम् ॥ या
म्येनचाभवन्केशाबाहवोविष्णुतेजसा ॥ १३ ॥ सौम्येनस्तनयोर्युग्मंमध्यंचैंद्रेणचाभवत् ॥ वारुणेनचजंघोरूनितंबस्तेजसाभुवः ॥१४॥
ब्रह्मणस्तेजसापादौतदंगुल्योर्कतेजसा ॥ वसूनांचकरांगुल्यःकौबेरेणचनासिका ॥ १५ ॥ तस्यास्तुदंताःसंभूताःप्राजापत्येनतेजसा ॥
नयनत्रितयंजज्ञेतथापावकतेजसा ॥ १६ ॥

साप्रत्येकमभूतामित्यर्थः॥ अन्यथाजानुबाहुवत्प्राण्यंगत्वादेकवद्भावान्नपुंसकत्वात्ह्रस्वत्वंस्यात् ॥ जंघोरूइतिनदधिपयआदित्वान्नैकवत्त्वमितिपक्षेजंघाचऊरु
श्चेतिजात्यैकवचनंविग्रहे॥ भुवस्तेजसानितंबःकटिदेशः अभवत्॥ १४ ॥ ब्रह्मणस्तेजसातस्याःनार्याःपादावभवतां तदंगुल्यःपादयोरंगुल्यःअर्कतेजसाभवन्अष्टा
नांवसूनांचतेजसाकरांगुल्योऽभवन्॥ कौबेरेणकुबेरसंबंधिनातेजसानासिकाअभवत् ॥ १५॥ तस्याःनार्याःदंतास्तुप्राजापत्येनप्रजापतिसंबंधिनातेजसासंभूताः ॥ १९ ॥
समभवन् ॥ प्राग्दीव्यतीयेष्वर्थेषुदित्यदित्यादित्यपत्युत्तरपदाण्ण्यः ॥ तथानयनत्रितयंनेत्रत्रयंपावकतेजसावह्नितेजसाजज्ञेअजनिष्ट॥ जनेःकर्त्तरिपरोक्षेलिट्या

त्मनेपदम् ॥ १६ ॥ तस्याःनार्याः येभ्रुवौतत्संध्ययोस्तेजः॥ यद्वा यत्संध्ययोस्तेजःतत्तस्याःनार्याभ्रुवावितिह्युभयथायोज्यम् ॥ तथाअनिलस्यवायोर्यत्तेजः तौत

समभवन् ॥ प्राग्दीव्यतीयेष्वर्थेषुदित्यादित्यादित्यपत्युत्तरपदाण्ण्यः ॥ तथानियनाभितयनत्रयपावकतेजसोविहितजसोजज्ञेअजनिष्ट ॥जनःकर्तरिपरस्मैलब्ध्वा

त्मनेपदम् ॥ १६ ॥ तस्याःनार्याः येभ्रुवौतत्संध्ययोस्तेजः॥ यद्वा यत्संध्ययोस्तेजःतत्तस्याःनार्याभ्रुवावितिद्युभयथायोज्यम् ॥ तथाअनिलस्यवायोर्यत्तेजः तौत स्यानार्याःश्रवणौशब्दग्रहणौ॥ यद्वा यौतस्याः नार्याःश्रवणौशब्दग्रहणौतदनिलस्यवायोस्तेजः इत्युभयथापियोज्यम् ॥ तदित्थमुक्तानांचततोन्येषांचदेवानांसं बंधिनांतेजसांसंभवः साशिवासासर्वमंगलादेवी ॥ यद्वा याशिवासर्वदेवानांतेजसांसंभवः इत्युभयथापियोज्यम् ॥ निर्दिश्यमानप्रतिनिर्दिश्यमानयोरेकत्वमापाद यंति ॥ सर्वनामानिपर्यायेणतल्लिंगसंख्याभांजिभवंति॥ श्रूयतेशब्दआभ्यामितिकरणेल्युटि॥ श्रवणौशब्दग्रहौइतिपुंल्लिंगता॥ कर्णशब्दग्रहौश्रोत्रंश्रुतिःस्त्रीश्रवणं श्रवःइत्यभिधानतस्तुनपुंसकत्वे श्रवणेअनिलस्यचेतिपाठोपिसभ्यः ॥ १७ ॥ ततःशिवायाःदेव्याआविर्भावानंतरंसमस्तदेवानांतेजोराशिसमुद्भवांतेजःपुंजा

भ्रुवौचसंध्ययोस्तेजःश्रवणावनिलस्यच ॥ अन्येषांचैवदेवानांसंभवस्तेजसांशिवा ॥ १७ ॥ ततःसमस्तदेवानांतेजोराशिसमुद्भवाम् ॥
तांविलोक्यमुदंप्रापुरमरामहिषार्दिताः ॥१८॥ ततोदेवाददुस्तस्यैस्वानिस्वान्यायुधानिच ॥ ऊचुर्जयजयेत्युच्चैर्जयंतींतेजयैषिणः॥१९॥
शूलंशूलाद्विनिष्कृष्यददौतस्यैपिनाकभृत् ॥ चक्रंचदत्तवान्कृष्णःसमुत्पाद्यस्वचक्रतः ॥ २० ॥

त्समुद्भवंतींतांसर्वमंगलांदेवींविलोक्यअमराःप्राक्महिषार्दिताअपिमहिषासुरेणहिंसिताअपिप्रीतिंप्रापुःप्राप्तवंतः ॥ अर्दहिंसायांचुरादिःक्तःकर्मणि ॥ १८ ॥ ततोदेवीदर्शनतः प्रमोदावाप्त्यनंतरंतेदेवाःजयैषिणःसंतस्तांदेवींजयंतींजयजयेत्युच्चैरूचुः ॥ अथतेदेवाःसर्वेपितस्यैदेव्यैस्वानिस्वान्यायुधानिचददुः ॥ १९ ॥ देवायुधानिमंत्रध्यानवशंवददेवताकृतीन्यत्यद्भुतशक्तीनिइतिशूलाधिदेवताद्विनिष्कृष्यपिनाकभृत्पिनाकीशिवः तस्यैदेव्यैशूलमायुधंस्वसदृक्षमायुधंददौदत्त वान् ॥ आयुधाधिदेवतासामर्थ्यादायुधंस्वसदृक्षमायुधंसूतेयत्तत्तस्यैदत्तवानितिभावः॥ अस्त्रीशूलंरुगायुधम् ॥ कृष्णश्चविष्णुश्चस्वचक्रतःसुदर्शनाच्चक्रतःसमु त्पाद्यआकृष्यतस्यैदेव्यैदत्तवान् ॥ यथादेवतेजोमयींदेवीसमभवत्तथातदायुधान्यपिदेवायुधसमुद्भवान्येवदैवतेच्छयेतिनात्राश्चर्यमितिभावः ॥ २० ॥

वरुणश्चशंखंतस्यैदेव्यैददौ ॥ हुताशनश्चाग्निस्तस्यैदेव्यैददौशक्तिमायुधविशेषम् ॥ अत्रापिशंखतः शक्तितश्चशंखंशक्तिंचाकृष्यदत्तवंतौतावितिभावः ॥ मरुदे
वमारुतःवायुस्तस्यैदेव्यैचापंदत्तवान् ॥ तथामारुतएवबाणपूर्णेशरसंभृतेइषुधीदत्तवान्तस्यैदेव्यै ॥ अक्षयबाणपूर्णतूण्यौदत्तवान् ॥ तूणोपासंगतूणीरनिषं
गाइषुधिर्द्वयोः। इषवोधीयंतेऽत्रइषुधिःइषुधीइतिद्विवचनंसव्यापसव्याभ्यांचापाकर्षणसूचनार्थम् ॥ २१ ॥ अमराधिपः सहस्राक्ष इंद्रःशचीपतिःकुलिशाद्वज्रात्
सकाशाद्वज्रंपविंसमुत्पाद्याकृष्यतस्यैददौ ॥ किंचसएवेंद्रःशचीपतिःऐरावतात्स्वर्गजात्सकाशात्घंटांचमहतीमाकृष्यतस्यैदेव्यैददौ ॥ वज्रोस्त्रीहीरकेपवौ ॥ सं
भवेव्यभिचारेचस्याद्विशेषणमर्थवत् ॥ इदिपरमैश्वर्ये इंदतिइंद्रः सोन्योपिस्यात्अतःउक्तममराधिपइतिसोन्योपिदेवःस्यात् अतउक्तंसहस्राक्षइति ॥ सहस्रम

शंखंचवरुणःशक्तिंददौतस्यैहुताशनः ॥ मारुतोदत्तवांश्चापंबाणपूर्णेतथेषुधी ॥ २१ ॥ वज्रमिंद्रःसमुत्पाद्यकुलिशादमराधिपः ॥
ददौतस्यैसहस्राक्षोघंटामैरावताद्गजात् ॥ २२॥ कालदंडाद्यमोदंडंपाशंचांबुपतिर्ददौ ॥ प्रजापतिश्चाक्षमालांददौब्रह्माकमंडलुम् ॥२३॥

क्षीणियस्यसःसहस्राक्षःसोऽहिःशेषोपिसहस्राननत्वात् सहस्रमेवअक्षीणियस्येत्येवंधृतविग्रहत्वस्यविवक्षितत्वादशे(दो)षः सुरूढिर्योगमपहरतीतितुन्यायोत्रना
श्रितः।तत्रह्याश्रित्वे(ते)ऽयंव्यावृत्त्याकीर्त्तनेनश्ले(शे)षोनास्तीति ॥ यद्यपिस्यात्तथापितदा(दना)श्रयणजनितःपौनरुक्त्यदोषःप्रसज्येतेत्यलंविस्तरेण ॥ बहुव्रीहौ
सक्थ्यक्ष्णोः स्वांगात्षच्समासांतः ॥ २२ ॥ यमोंऽतकःकालदंडादाकृष्यदंडंकालदंडमायुधंतस्यैदेव्यैददौ ॥ अंबुपतिश्चवरुणःपाशादाकृष्यपाशंददौ ॥ तस्यैदे
व्यैपाशाख्यमस्त्रंददौ आश्वाख्याशालिशीघ्रार्थौपाशोबंधनशस्त्रयोः ॥ प्रजापतिर्ब्रह्मातस्यैदेव्यैअक्षमालांजपमालांकमंडलुंचददौ ॥ अस्त्रीकमंडलुःकुंडी ॥ब्रह्मा
विप्रोपिकश्चित्स्यात् अतउक्तंप्रजापतिरिति ॥ समनुरपिस्यात् ॥ अतउक्तंब्रह्मेत्यपि ॥ वेदस्तत्त्वंतपोब्रह्मब्रह्माविप्रःप्रजापतिः ॥ २३ ॥

रविर्निजानात्मीयान्रश्मीन्किरणान्तस्यादेव्याः समस्तेषुरोम्णांकूपेषुददौनिक्षिप्तवान् ॥ किरणप्रग्रहौरश्मी ॥ स्वकेनित्येनिजंत्रिषु ॥ कालोयमः

रविर्निजानात्मीयान्रश्मीन्किरणान्तस्यादेव्याः समस्तेषुरोम्णांकूपेषुददौनिक्षिप्तवान् ॥ किरणप्रग्रहौरश्मी ॥ स्वकेनित्येनिजंत्रिषु ॥ कालोयमः तस्यैदेव्यैनिर्मलंखड्गं निर्मलंस्वच्छंचर्मदत्तवान् ॥ अंगत्राणसाधनंफलकंचर्मदत्तवान् फलकोस्त्रीफलंचर्म ॥ कालोमृत्यौमहाकालेयमेऽनेहसिचस्मृतः ॥ ॥ २४ ॥ क्षीराण्युदकानियस्ययस्मिन्वासक्षीरोदश्च ॥ उदकस्योदःसंज्ञायाम्॥ क्षीराब्ध्यधिदैवतः अमलंहारंमुक्ताफलहारंददौदत्तवान् ॥ तथासएवक्षीरोदस्तस्यैदेव्यैअजरेचनूतनेजरारहितेअंबरेवाससीदत्तवान् ॥ अंबरंव्योम्निवाससि ॥२५॥ चूडामणिमित्यारभ्यश्लोकत्रयमेककर्तृकैकक्रियकंद्रष्टव्यम् ॥ तंथाहिविश्वकर्मादेवशिल्पी सूर्योपि ॥ यदप्यभ्यधुः विश्वकर्मार्कसुरशिल्पिनोरिति॥ विश्वस्यकर्मास्मादर्कात् ॥ विश्वंकर्मास्यसुरशिल्पिनइतिविश्वकर्मा ॥

समस्तरोमकूपेषुनिजरश्मीन्दिवाकरः ॥ कालश्चदत्तवान्खड्गंतस्यैचर्मचनिर्मलम् ॥ २४ ॥ क्षीरोदश्चामलंहारमजरेचतथांवरे ॥ चूडामणिंतथादिव्यंकुंडलेकटकानिच ॥ २५ ॥ अर्धचंद्रंतथाशुभ्रंकेयूरान्सर्वबाहुषु ॥ नूपुरौविमलौतद्वद्ग्रैवेयकमनुत्तमम् ॥ अंगुलीयकरत्नानिसमस्तास्वंगुलीषुच ॥ २६ ॥

सदेवशिल्पीतस्यैदेव्यैयथाचातुर्येणरचितंदिव्यंदिविभवम् । द्युप्रागपागुदक्प्रतीचोयत्॥ चूडामणिंशिरोरत्नंददौ ॥ तथाकुंडलेकर्णवेष्टनेसुवर्तुलेतस्यैसएवविश्वकर्माददौ ॥ कटकोर्द्धर्चादित्वादस्त्रियाम्॥तथासएवतस्यैदेव्यैशुभ्रमर्द्धचंद्रस्यसमप्रविभागः अर्द्धचंद्रस्तांददौ ॥ अर्द्धंनपुंसकमितिसमासः ॥ परवल्लिंगंद्वंद्वतत्पुरुषयोः ॥ तथासएवविश्वकर्मातस्यैदेव्यैसर्वबाहुषुकेयूरान्केयूराणिअंगदानिददौ ॥ केयूरोर्द्धर्चादित्वादस्त्रियाम् ॥ तद्वत्पूर्ववत्सएवविश्वकर्मातस्यैदेव्यैतस्याःदेव्याःपादयोर्नूपरौमंजीरौविमलौनिर्मलौमंजीरौददौ॥पादांगुलंतुलाकोटिर्मंजीरोनूपुरोऽस्त्रियाम्॥हंसकःपादकटकंतद्वत्पूर्ववच्चातुर्येणरचितम्॥ अनुत्तमं नास्त्यतोन्यदुत्तमंयस्मात् तदनुत्तमंवरेण्यंग्रैवेयकंग्रीवालंकारंकंठभूषणंतस्यैदेव्यैददौविश्वकर्मा कुलकुक्षिग्रीवाभ्यःश्वास्यलंकारेष्वितिढकञ् ॥ नास्त्यसत्कारि

णांश्चैवमित्यत्रत्वनलंकारत्वादणेव ॥ तथासएवविश्वकर्मादेवशिल्पीतस्याःदेव्याःसमस्तासुसकलासुअंगुलीषुयोग्यानिअंगुलीयकरत्नानितस्यैदेव्यैददौ ॥ जि
ह्वामूलांगुलेश्छः ॥ स्वार्थेकन् ॥ अंगुलीषुभवानिअंगुलीयकानांरत्नानिअंगुलीयकान्येववारत्नानि॥रत्नंस्वजातिश्रेष्ठेपीत्यभिधानतःगुणतःश्रेष्ठानिमनोज्ञा
निअंगुलीयकरत्नानिरमंतेस्मिन्‌रत्नं जातौजातौयदुत्कृष्टंतद्रत्नमभिधीयते ॥ अंगुलीयकानिरत्नानिचेतिद्वंद्वः ॥ तथासएवविश्वकर्माभेद्यंदंशनंचदिव्यंकव
चंतस्यैदेव्यैददौ ॥ दश्यंतेबध्यंतेदंशनम् ॥ तनुत्रंवर्मदंशनम्॥ उरश्छदःकंकटकोजगरःकवचोस्त्रियाम्॥२६॥२७॥जलधिःसमुद्रस्तस्यैदेव्यैशिरसिउरसिच
अपरामम्लानपंकजांमालांस्रजमददात् ॥ डुदाञ्दाने ॥ भूतानद्यतनेलङ्परस्मैपदम् ॥ अददिदितिपाठेतुददानेचक्षिङोङित्करणलिंगादनुदात्तेत्त्वनिबंधनमा
त्मनेपदमनित्यमित्यात्मनेपदाभावः ॥ किंचसएवजलधिः तस्यैदेव्यैअतिशोभनमत्यर्थंमनोहरंपंकजंलीलारविंदमददात्‌अददद्वा ॥ अम्लानानिअशुष्काणिसदै

विश्वकर्माददौतस्यैपरशुंचातिनिर्मलम् ॥ अस्त्राण्यनेकरूपाणितथाभेद्यंचदंशनम् ॥२७॥ अम्लानपंकजांमालांशिरस्युरसिचापराम् ॥
अददाज्जलधिस्तस्यैपंकजंचातिशोभनम् ॥ २८ ॥

वार्द्रीभूतानियस्यांसातथोक्तातम् ॥ यद्वानास्तिम्लानंम्लानिःसर्वदैवयेषांतानिअम्लानानिपंकजानियस्यांसाताम् ॥ माल्यतेधार्यतेमालास्रक्ताम् ॥ आसमंतादा
माआप्तिक्रियापेक्षयाआशब्दस्योपसर्गत्वम् आपोंभांसियैःयानिवातानिआपानिपंकजानितानिरातिगृह्णातीतिआपराताम् ॥ ऋक्पूरब्धूःपथामानक्षेइतिअःस
मासांतः द्व्यंतरुपसर्गेभ्योपईत्तुन ईत्त्वमनवर्णांतादितिवक्तव्यमितिस्मरणात् इत्थंचआपरामतिच्छेदः॥ यद्वा नास्तिपरंश्रेष्ठंयतःसाअपराअनुत्तमाताम् ॥ यद्वा
नविद्यंतेपराःशत्रवोयत्रधार्यमाणायांसाताम् ॥ यद्वा ततोदेवीतःअपरा नपराअपराअभिन्नाअपृथग्भूतासदैवसंलग्नाताम् ॥ यद्वा शिरसिउरसिचअपरांपृथ
ग्भूताम् ॥ शिरसिमालांमाल्यरूपांस्रजं माल्यंमालास्रजौमूर्ध्निइत्यभिधानात् ॥ उरसितुकंठात्प्रालंबरूपांमालां प्रालंबमृजुलंबिस्यात्कंठादित्यभिधानात् ॥ ॥२१॥
कंठादक्षस्यवलंबमानंमाल्यंमालाख्यंप्रालंबमुच्यतइतिअपरत्वंपृथक्त्वंमालायाः ॥ २८ ॥

हिमवान्‌अद्रिराजः तस्यैदेव्यैसिंहंनामवाहनंददौ॥वाहयतिप्रापयतिवाहनम् ॥ यद्वा वहतिवाहनम्॥वाहनमाहितादितिप्रयोगादन्येषामपिदृश्यते इतिदीर्घः ॥

हिमवान्अद्रिराजः तस्यैदेव्यैसिंहंनामवाहनंददौ॥वाहयतिप्रापयतिवाहनम् ॥ यद्वा वहतिवाहनम्॥वाहनमाहितादितिप्रयोगादन्येषामपिदृश्यते इतिदीर्घः ॥ यद्वा उह्यतेप्राप्यतेनेनेतिवाहनम् ॥ वाहनमाहितादितिनिपातनादुपधादीर्घत्वम् ॥ हिनस्तिसिंहःपंचास्यःकंठीरवः ॥ किंच सएवहिमवान् तस्यैदेव्यै विविधानिनानाप्रकाराणिरत्नानिअददात् ॥ धनाधिपोधनदःसुरयाअशून्यंसर्वदापरिपूर्णंपानपात्रंददौ सूयतेपरिवास्यतेसुरा गंधोत्तमा ॥ २९ ॥ यइमां पृथिवींधत्तेधारयतिससर्वनागेशःसर्वनागाधिपःशेषः अनंतश्चमहामणिविभूषितंनागहारंनागरूपंहारंतस्यैदेव्यैददौ ॥ नागाःसर्पेभ्योन्येदेवयोनयःइत्याहुः वै अनंतोनागराजःस्यात्सर्पराजस्तुवासुकिः ॥ नागाःकाद्रवेयाः ॥ काद्रवेयेगजेसीसेनागःस्यान्नागकेसरे ॥ ३० ॥ यैरायुधालंकारादिकंदेव्यैसमर्पितंदे॥

हिमवान्वाहनंसिंहंरत्नानिविविधानिच ॥ ददावशून्यंसुरयापानपात्रंधनाधिपः ॥ २९ ॥ शेषश्चसर्वनागेशोमहामणिविभूषितम् ॥ नागहारंददौतस्यैधत्तेयःपृथिवीमिमाम् ॥ ३० ॥ अन्यैरपिसुरैर्देवीभूषणैरायुधैस्तथा ॥ संमानिताननादोच्चैःसाट्टहासंमुहुर्मुहुः ॥ ३१ ॥ तस्यानादेनघोरेणकृत्स्नमापूरितंनभः ॥ अमायतातिमहताप्रतिशब्दोमहानभूत् ॥ ३२ ॥

स्ततोऽन्यैरपिसुरैःसर्वैर्विभूषणैस्तथाआयुधैश्चसंमानितापूजितासतीदेवीसाट्टहासमत्यधिकहासगर्भंयथास्यात्तथाउच्चैरुदग्रंयथास्यादुदात्तंवायथास्यात्तथामुहुर्मुहुःवारंवारंननाद॥णदअव्यक्तेशब्दे ॥ मुखतोनादमानंदतःसिंहनादंचकार ॥ एतेनसंग्रामतःशत्रून्संहरिष्यामीतिवीररसाविर्भावःसूचितःसिंहनादेन ॥ क्ष्वेडातुसिंहनादःस्यात् ॥ सिंहस्येवनादोनदनंवीराणांयोद्धुकामानांखलुभवति॥ अट्टअतिक्रमणहिंसनयोः भावेघञ् ॥ अट्टनमट्टःअट्टेनजातोहासोऽट्टहासःअट्टहासेनसहितंसाट्टहासं क्रियाविशेषणमेतत् ॥ ३१ ॥ तस्यादेव्याःघोरेणभयंकरेणनादेनसिंहनादेनकृत्स्नंनभःअंतरिक्षमापूरितमभिव्याप्तंकवलितम् ॥ अथ चअमायता अमासमीपेआयताआगच्छताअतिमहताऽऽदीर्घेणवर्धमानेनतेनसिंहनादेनघोरेणजनितःप्रतिशब्दःप्रतिध्वनिःमहानभूत् ॥ इणगतौ ॥ आङ्पूर्वः

यद्वाअनुपसर्गः ॥ शतरिङ्गणोयणादेशः तृतीयांतं नादेनेत्यस्य विशेषणममायतेत्यदः ॥ समीपार्थेसहार्थेचस्यादमेत्येतदव्ययम् ॥ कश्चिन्माङ्माने दैवादिकः आत्मनेपदानित्यत्वेनशत्रंतंमायतेत्येतदित्याख्यत् तन्न ङित्त्वनिमित्तात्मनेपदस्यनित्यत्वाभ्युपगमात् ॥ यद्वा माङ्माने दिवादिःभूतानद्यतनेलङ्ते ननादेनकृत्स्नंनभः आपूरितंसत्अमायतपरिमितमजायत ॥ अहोविभुनभःअनंतंमहत्परिमाणमपितेनसिंहनादेनआपूरितत्वादमायतपरिमितमजायतेत्याश्चर्योक्तिः ॥ अन्यथाविभुतावन्नपरिमीयते ॥ परिमीयतेचेद्विभुत्वव्याहतिरिति ॥ ३२ ॥ तेनप्रतिशब्देननिमित्तेनसकलालोकाःचुक्षुभुःक्षोभमापुः ॥ क्षुभ संचलने ॥ लोकस्तुभुवनेजने ॥ तेनशब्देनसमुद्राश्चचकंपिरे सरित्पतयश्चकंपमापुः ॥ कपिचलने ॥ चचालवसुधाभूश्चलनमाप ॥ चलकंपने ॥ चेलुः सकलाश्चमहीधराःपर्वताःचेलुःचकंपिरेकंपमापुः ॥ चलकंपने ॥ सर्वत्रकर्त्तरिलिट् ॥ ३३ ॥ जयेतिचमुदादेवास्तामूचुःसिंहवाहनां सिंहोवाहनंयस्याःसा

चुक्षुभुःसकलालोकास्समुद्राश्चचकंपिरे ॥ चचालवसुधाचेलुःसकलाश्चमहीधराः ॥ ३३ ॥ जयेतिदेवाश्चमुदातामूचुःसिंहवाहनाम् ॥
तुष्टुवुर्मुनयश्चैनांभक्तिनम्रात्ममूर्तयः ॥ ३४ ॥ दृष्ट्वासमस्तंसंक्षुब्धंत्रैलोक्यममरारयः ॥ सन्नद्धाखिलसैन्यास्तेसमुत्तस्थुरुदायुधाः ॥३५॥

सिंहवाहनातां सिंहवाहनांदेवींजयलोकोत्कर्षेणवर्त्तस्व ॥ यद्वा जयशत्रूनभिभवइतिदेवाःमुदाहर्षेणऊचुरुक्तवंतः ॥ सिंहवाहिनीमितिपाठे ॥ सिंहेन वाहयत्यात्मानंसिंहवाहिनी ॥ यद्वा सिंहंवाहयतियुद्धोचितींप्रापयतिसिंहवाहिनीताम् ॥ अथोएनांदेवींभक्तिनम्रात्ममूर्त्तयोमुनयस्तुष्टुवुः चकारादानर्चुश्च भक्त्यानम्राआत्ममूर्त्तयोयेषांतेतथोक्ताः ॥ आत्ममूर्त्तयःस्वकायाः ॥ ३४ ॥ तदित्थंदेव्याःसाट्टहाससिंहनादेनसमस्तंत्रैलोक्यंत्रिभुवनंसंक्षुब्धंदृष्ट्वाप्राप्तक्षोभं वीक्ष्यतेसर्वेअमरारयः महिषासुरादयःदैत्याःसन्नद्धाखिलसैन्याःउदायुधाःसंतःसमुत्तस्थुःयोद्धुमुत्थिताअभवन्इत्यन्वयः । सम्यक्क्षुब्धं यदाहुः ॥ क्षुब्धस्वांतेतिनिपातनान्मंथातिरिक्तविषयःक्षुभितमितिप्राप्नोतितत्रपरिहारः ॥ क्षुब्धागिरिनदीत्याद्यमिति ॥ क्षुब्धागिरिनदीत्याद्यमुपमानाद्भविष्यतीति ॥ त्रयो ॥२२॥

तेतिनिपातनान्मंथातिरिक्तविषयःक्षुभितमितिप्राप्नोतिकत्परिहारः ॥ क्षुब्धागिरिर्नदीत्यायमिति ॥ क्षुब्धागिरिर्नदीत्यायमुपमानाद्भविष्यतीति ॥ त्रयो

लोकास्त्रैलोक्यं चातुर्वर्ण्यादित्वात्स्वार्थेष्यञ् ॥ अमराणामरयः अमरावाअरयोयेषांतेअमरारयः ॥ महिषासुरादयोदैत्याःसन्नद्धाःव्यूढकंकटाःअखिलाः
सैन्याःसैनिकाःयेषांसेनाधीश्वराणांतेतथोक्ताः ॥ सन्नद्धोवर्मितःसज्जोदंशितोव्यूढकंकटः ॥ सेनायांसमवेतायेसैन्यास्तेसैनिकाश्चते ॥ योद्धुमूर्द्धानिकृतानि
आयुधानियैस्तेउदायुधाःसमुत्तस्थुः ॥ अनोरूर्ध्वकर्मणिइत्युक्तेर्नात्रात्मनेपदम् ॥ ३५ ॥ आस्तुस्यात्कोपपीडयोः ॥ महिषासुरःआःएतत्किमितिक्रोधात्
आभाष्यउक्त्वाअशेषैरसुरैर्वृतःपरिवेष्टितःसन्तंदेव्याःसिंहनादलक्षणंशब्दमभ्यधावत अभिययौ ॥ धावुगतिशुद्ध्योःस्वरितत्त्वादात्मनेपदम् ॥ ३६ ॥
श्लोकद्वयमेकान्वयेद्रष्टव्यम् ॥ ततःअभिधावनानंतरंसमहिषासुरःतांदेवींददर्श ॥ कीदृशीम् ॥ त्विषादीप्त्यातेजसाव्याप्तलोकत्रयाम् ॥ पादाक्रांत्यानतभुवंनम्रवसुधां

आःकिमेतदितिक्रोधादाभाष्यमहिषासुरः ॥ अभ्यधावततंशब्दमशेषैरसुरैर्वृतः ॥ ३६ ॥ सददर्शततोदेवींव्याप्तलोकत्रयांत्विषा ॥ पादा
क्रांत्यानतभुवंकिरीटोल्लिखितांबराम् ॥ ३७ ॥ क्षोभिताशेषपातालांधनुर्ज्यानिःस्वनेनताम् ॥ दिशोभुजसहस्रेणसमंताद्व्याप्यसंस्थि
ताम् ॥ ३८ ॥ ततःप्रववृतेयुद्धंतयादेव्यासुरद्विषाम् ॥ शस्त्रास्त्रैर्बहुधामुक्तैरादीपितदिगंतरम् ॥ ३९ ॥

किरीटेनउल्लिखितांबरांस्पृष्टगगनाम् ॥ धनुर्ज्यानिःस्वनेन क्षोभिताशेषपातालां कंपितसकलरसातलाम् ॥ भुजसहस्रेणसमंतात्समंततःदिशःदशव्याप्यसंस्थि
तांसम्यगवस्थिताम् ॥ किरीटंपुंनपुंसकम् ॥ धनुर्ज्याधनुषिआरोपितामौर्वीसमंतात्समंततइत्यर्थेऽव्ययम् ॥ संस्थाधारेस्थितौमृतौ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ततोदेवीदर्शनाद
नंतरंतयादेव्यासहसुरद्विषांमहिषासुरादीनांयुद्धंप्रववृते प्रकर्षेणअवर्तिष्ट ॥ कीदृक्युद्धम् ॥ बहुधामुक्तैरुज्झितैःप्रयुक्तैःप्रेरितैःशस्त्रास्त्रैःखड्गबाणादिभिःआदी
पितदिगंतरम ।समंतात्दीपितमुद्द्योतितंदिशामंतरंमध्यमंतरालंयस्ययत्रवातत्तथोक्तम् ॥ क्रियाविशेषणंचैतत्स्यात् ॥ यद्यथा आयुधंतुप्रहरणंशस्त्रमस्त्रमित्य
भिन्नार्थतयाभ्यधुस्तथापिशस्त्राणिखड्गादीनिकरस्थानि ॥ अस्त्राणितुबाणादीनि मोक्तव्यानि इत्यस्यावांतरभेदः ॥ अथवा शस्त्रमायुधलोहयोरित्यभिधानात् ॥

शस्त्रेणलोहेनकालायसेननिर्मितान्यस्त्राणितैः ॥ अतश्चसेनांगत्वनिबंधनैकवद्भावशंकाप्यपास्ता ॥ शास्त्रैरितिपाठे शास्त्रैरायुधशास्त्रेकथितान्यस्त्राणितैः ॥ शास्त्रैस्तत्तद्देवताकैर्मंत्रैःशिक्षितान्यस्त्राणिवाशास्त्राणि ॥ यद्वा ॥ शस्त्रस्यलोहस्येमानीत्यणिशास्त्राणिलोहमयानितैः ॥ ३९ ॥ सेनांनयमानःसेनानीर्महिषासुरस्यसेनानीःसेनाधिपःचिक्षुराख्यःचिक्षुरसंज्ञःसमहासुरःयुयुधे ॥ युधसंप्रहारे आत्मनेपदी ॥ संप्रहारोहननम् ॥ अथच ॥ अतोन्यःचामरःचामराख्यःमहासुरश्चचतुरंगबलान्वितःसन्युयुधे संप्रजहार ॥ हस्त्यश्वरथपादातंसेनांगस्याच्चतुष्टयम् ॥ चत्वारिअंगानियत्रबलेतेनान्वितः ॥ ४० ॥ रथानांषड्भिरयुतैः अन्वितः रथानांषष्टयासहस्रैर्युक्तः ॥ उदग्राख्योमहासुरः युयुधे ॥ एकाद्याःसंख्याअष्टादशपर्यंताःसंख्येयेषुवर्त्तमानास्त्रिलिंगाःविशेष्यलिंगाभवंति ॥ इहषड्भिरित्येतदयुतैरित्यस्यविशेषणंद्रष्टव्यम् ॥ किंच ॥ विंशत्याद्यास्तुसर्वाःसंख्याः संख्यायांचसंख्येयेचवर्त्तमानाः सत्यएकवचनांताएवभवंति ॥ किंच ॥ सं

महिषासुरसेनानीश्चिक्षुराख्योमहासुरः ॥ युयुधेचामरश्चान्यश्चतुरंगबलान्वितः ॥ ४० ॥ रथानामयुतैःषड्भिरुदग्राख्योमहासुरः ॥ अयुध्यतायुतानांचसहस्रेणमहाहनुः ॥ ४१ ॥ पंचाशद्भिश्चनियुतैरसिलोमामहासुरः ॥ अयुतानांशतैःषड्भिर्बाष्कलोयुयुधेरणे ॥ ४२ ॥

ख्यामात्रार्थेवर्त्तमानायाःविंशत्यादेःसंख्यायाः द्विवचनबहुवचनेअपिभवतः सरूपाणामेकशेषारंभात् द्वेविंशती तिस्रोविंशतयः । गवांविंशती गवांविंशतयः ॥ इहच षट्अयुतानिषड्भिरयुतैरित्य युतशब्दस्यएकशेषस्ततोबहुवचनम् ॥ एवमुत्तरत्रापियथासंख्याव्युत्पत्तिरनुसंधेया ॥ दशसहस्राणिअयुतम् ॥ महाहनुर्नाममहासुरःरथानामयुतानियानितेषामयुतानांसहस्रेणरथायुतसहस्रेणयुद्धसाधनेनदेव्यासहअयुध्यत ॥ रथानांकोट्यासाधनभूतयायुद्धमकरोदित्यर्थः ॥ ४१ ॥ असयःखड्गाइवलोमान्यस्यअसयःएववालोमानियस्यसः ॥ असिलोमानाममहासुरश्चर थानांपंचाशद्भिर्नियुतैःयुद्धसाधनैःदेव्यासहअयुध्यतयुद्धमकरोत् ॥ दशलक्षाणिनियुतम् ॥ पंचाशन्नियुतानिपंचकोटयः ॥ रथानांपंचभिःकोटिभिरयुध्यतेत्यर्थः ॥ द्वापंचतौपंक्तिर्दशपंक्तयःशतंदशशतानिसहस्रंदशसहस्राण्ययुतंदशायुता

निप्रयुतंप्रयुतंतलक्षमेवदशलक्षाणिनियुतमेव लक्षादपरिगणितस्थानंनियतमक्कंगणितागमे लक्षमयुतंनियतमिति एतेनतन्निरस्तम् ॥ युतअयुतंदशसाहस्रंनियुतं

क्षाणिनियुतम् ॥ पंचाशन्नियुतानिपंचकोटयः ॥ रथानांपंचभिःकोटिभिरयुध्यतेत्यर्थः ॥ [illegible] पंचुतौपंक्तिर्दशपंक्तयःशतंदशशतानिसहस्रंदशसहस्राण्ययुतंदशायुता

निप्रयुतंप्रयुतंतुलक्षमेवदशलक्षाणिनि युतमेव लक्षादुपरिगणितस्थानंनियुतमुक्तंगणितागमे लक्षमयंनियुतमिति एतेनतन्निरस्तम् ॥ यत् अयुतंदशसाहस्रंनियतं स्याद्दशायुतैरिति ॥ नियुतंदशायुतैरित्येतदमूलप्रमाणमुपेक्ष्यंप्रेक्षावद्भिः । विंशत्याद्याः सदैकत्वे यद्यपिस्युस्तथापिसंख्यामात्रेर्थेवर्त्तमानानांविंशत्यादीनांसंख्या नांद्विवचनबहुवचनेअपिभवतः एकशेषात् ॥ ततश्चपंचाशद्भिरिति ॥ अत्रबहुवचनंयुक्तंनियुतैरित्यत्रबहुत्वात् ॥ रणेयुद्धेबाष्कलोनाममहासुरःअयुता नांषड्भिःशतैर्युयुधे ॥ रथानांयानिषड्भिःशतैर्गुणितानिषष्टिलक्षाणितैःसाधनैःदेव्यासमंबाष्कलोयुद्धंचकार ॥ ४२ ॥ तस्मिन्युद्धेउग्रदर्शनोनाममहासुरः अ नेकैर्गजवाजिसहस्रौघैश्चरथानांकोट्याचवृतःपरिवेष्टितःसन्देव्यासममयुध्यत ॥ गजाश्ववाजिनश्चभूयांसःगजवाजि ॥ सेनांगत्वात्द्वंद्वैकवद्भावः ॥ गजवाजि

गजवाजिसहस्रौघैरनेकैःरुग्रदर्शनः ॥ वृतोरथानांकोटयाचयुद्धेतस्मिन्नयुध्यत ॥ ४३ ॥ बिडालाख्योमहादैत्यःपंचाशद्भिरथायुतैः ॥ युयुधेसंयुगेतत्ररथानांपरिवारितः ॥ ४४ ॥ वृतःकालोरथानांचरणेपंचाशतायुतैः ॥ युयुधेसंयुगेतत्रतावद्भिःपरिवारितः ॥ ४५ ॥ अन्येचतत्रायुतशोरथनागहयैर्वृताः ॥ युयुधुस्संयुगेदेव्यासहतत्रमहासुराः ॥ ४६ ॥

नोभूयांसःसहस्राणिअपरिमितानितेषांसमूहाःअनेकेऽपरिमितास्तैर्वृतःपरिवेष्टितः ॥ अथचरथानांकोट्यावृतःपरिवेष्टितः ॥ कोटिःसंख्याविशेषःकोटिरर्बुदसंज्ञा संख्याप्रयुतसंज्ञंलक्षमर्बुदसंज्ञाकोटिरितिह्याहुः ॥ ४३ ॥ अथतत्रसंयुगेसंग्रामेबिडालाख्यःबिलाडोनाममहादैत्यः रथानांपंचाशद्भिरयुतैःपंचभिर्लक्षैःपरिवारि तःपरिवेष्टितःसन्देव्यासमंयुयुधेयुद्धंचकार ॥ ४४ ॥ कालोनाममहादैत्यःरणेरथानांपंचाशतायुतैःपंचाशत्संख्यागुणैस्तैरयुतैःपंचभिर्लक्षैर्वृतः वेष्टितः युयु धे ॥ अपिचसएवतत्रसंयुगेयुद्धेतावद्भिरेवहस्तिभिर्वाजिभिःपदातिभिश्चसेनांगैःप्रत्येकंपंचभिःपंचभिर्लक्षैःपरिवारितःसन्देव्यासमंयुयुधे ॥ ४५ ॥ तत्रसं युगेयुद्धेअन्येचचिक्षुरादिभ्योऽपरेयेऽसुरास्तत्रतेषुमहासुराअयुतशःअयुतैरयुतैः दशसाहस्रीभिःरथनागहयैःकरणैर्वृताःपरिवेष्टिताःसंतः देव्यासहयुयुधुः ॥

चक्षिङोङित्करणतोऽनुदात्तेत्त्वनिमित्तात्मनेपदस्यानित्यत्वात्परस्मैपदम् ॥ अन्यथात्रयुयुधिरेइत्येवन्याय्यम्॥ युध्यतेरनुदात्तत्वात् ॥ इहअन्येचतत्रेतिनि र्द्धारणेसप्तमी ॥ येचिक्षुरादिभ्योऽन्येअसुराःसंतितत्रतेषुमहासुराइतियत्तदोरर्थतोनित्यसंबंधः ॥ परतोयस्तत्रशब्दःससंयुगेइत्येतदपेक्षयाधिकरणसप्तम्यंतः ॥ अयुतशइति ॥ संख्यैकवचनाच्चवीप्सायामितिकारकवाचिनःसंख्याशब्दाद्वीप्सायांशस्प्रत्ययः ॥ रथैःसहिताःनागाःगजाःरथनागाःरथनागैःसहिताःहयाः रथनागहयास्तैःसामानाधिकरण्याधिकारेशाकपार्थिवादीनामुपसंख्यानमुत्तरपदलोपश्चेतिसमासः । अन्यथारथाश्चनागाश्चहयाश्चेतिद्वंद्वेरथनागहयमितिसेनांग त्वादेकवद्भावःस्यात्॥४६॥महिषासुरस्तत्रयुद्धेरथानांदंतिनांहयानांचप्रत्येकंकोटिकोटिसहस्रैर्वृतःपरिवेष्टितःसन्तयादेव्यासहयोद्धुमवहितोभूत् ॥ कोट्यागु णिताकोटिःकोटिकोटिःकोटिकोट्यागुणितानिसहस्राणिकोटिकोटिसहस्राणितैःचकारात्पदातीनामपितावद्भिरेवकोटिकोटिसहस्रैर्वृतइत्यवगंतव्यम् ॥४७॥

कोटिकोटिसहस्रैस्तुरथानांदन्तिनांतथा ॥ हयानांचवृतोयुद्धेतत्राभून्महिषासुरः ॥ ४७ ॥ तोमरैर्भिंदिपालैश्चशक्तिभिर्मुसलैस्तथा ॥
युयुधुःसंयुगेदेव्याःखड्गैःपरशुपट्टिशैः ॥ ४८ ॥

संयुगेयुद्धेचिक्षुराद्यास्सर्वेपिमहासुरास्तोमराद्यैरायुधैःसाधनैःदेव्यासमंयुयुधुः ॥ चक्षिङोङित्करणादत्रआत्मनेपदान्नित्यत्वात्परस्मैपदम् ॥ अन्यथायुयुधिरे इत्येवस्यात् ॥ युधेरनुदात्तेत्त्वात् ॥ सर्वलातोमरोस्त्रियाम् ॥ स्तोम्यंतेश्लाघ्यंतेतोमराः ॥ स्तोमश्लाघायाम् ॥ भिंदिपालःसृगस्तुल्यौ॥भिंदतःशत्रोःप्रयो कारंपालयतिभिंदिपालःहस्तक्षेप्योलगुडः कासूसामर्थ्ययोःशक्तिः ॥ कासूर्नामायुधविशेषः ॥ अयोग्रंमुसलोऽस्त्रीस्यात् ॥ मुस्यतेखंड्यतेनेनमुसलं खंडति भिनत्तिखड्गाःद्विधारःकरवालोसिरित्यर्थः ॥ परान्श्यंतितनूकुर्वंतिपरशवःकुठारभेदाः ॥ पट्टिःक्षेत्रादिविन्यासेहिंसाशस्त्रधारयोरपि ॥ पट्टिर्धाराविशेषोस्त्य स्मिन्पट्टिशः ॥ लोमादित्वात्शः ॥ परशुभिःसहिताःपट्टिशास्तैः ॥ परशवश्चपट्टिशाश्चआयुधविशेषाइति द्वंद्वेतुसेनांगत्वाद्द्वंद्वैकवद्भावःस्यात्॥ ४८ ॥

स्मिन्पट्टिशः ॥ लोमादित्वात्शः ॥ परशुभिःसहितंपट्टिशास्तैः ॥ [illegible] विशेषाइति द्वंद्वेतुसेनांगत्वात्द्वंद्वैकवद्भावःस्यात् ॥ ४८ ॥

ततोयुद्धप्रवृत्तेरनंतरंकेचित्महासुराःदेवींहंतुंशक्तीश्चिक्षिपुः क्षिपप्रेरणे ॥ आचिक्षिपुरितितुपाठे प्रयोक्तुमाकृष्टवंतः ॥ तथादेवींहंतुंपाशांश्चिक्षिपुःपाशान्प्रेरितवंतः ॥ तथैवअपरेकेचित्तुखड्गप्रहारैर्देवींहंतुंप्रचक्रमुः ॥ आदिकर्मणिप्रयोक्तव्येप्रोपाभ्यामित्यात्मनेपदेनभाव्यमितिचेदुच्यते ॥ पूर्वंधातुःसाधनेनयुज्यतेपश्चादुपसर्गेणेत्यादिकर्मणिवृत्तिः ॥ अथवानायंप्रइत्युपसर्गः ॥ तर्हिप्रोपसर्गःप्रतिरूपकःअव्ययाख्यः अन्यथाप्रचक्रमिरेइत्यात्मनेपदमेवस्यात् ॥ ४९ ॥ ततःसादेवीविजिगीषमाणाचंडिकानिजान्यात्मीयानिशस्त्राणिखड्गादीनिअस्त्राणिचबाणादीन्यायुधानिवर्षतिप्रवर्त्तयतितच्छीलेतितथोक्तासतीतानिमहासुरप्रवर्त्तितानिप्रयुक्तानि शस्त्राणिखड्गादीनिअस्त्राणिच ॥ बाणान्यायुधानिलीलयैवप्रचिच्छेदद्वेधाचकार खंडयामास ॥ छिदिर्द्वैधीकरणे ॥ हलादिशेषेपुनःपुनःप्रसंगविज्ञानात्सिद्धमिति प्रसक्तोपि ननुकिंहलादिःशेषः नावयवावयवःसमुदायावयवोभवतीतिवचनात् ॥ शस्त्राण्यस्त्राणिचंडिकेतिपाठेअंतरेणा

केचिच्चचिक्षिपुःशक्तीःकेचित्पाशांस्तथापरे॥ देवींखड्गप्रहारैस्तुतेतांहंतुंप्रचक्रमुः ॥४९॥ सापिदेवीततस्तानिशस्त्राण्यस्त्राणिचण्डिका ॥

लीलयैवप्रचिच्छेदनिजशस्त्रास्त्रवर्षिणी ॥५०॥ अनायस्ताननादेवीस्तूयमानासुरर्षिभिः॥मुमोचासुरदेहेषुशस्त्राण्यस्त्राणिचेश्वरी ॥५१ ॥

पिचकारंचार्थोर्थतःक्वचिल्लभ्यते ॥ तथाअहरहर्नयमानोपिगामश्वंपुरुषंव्रजंवैवस्वतोनतृप्यतिवाक्ये ॥ अथवा ॥ शस्त्राण्यस्त्राणिचांबिकेतिपाठः ॥ शस्त्राण्यस्त्राणिचेश्वरीतितुक्वचित्पाठः ॥ लीलाहेलाविलासाखेलाक्रीडावातथा ॥ ५० ॥ अनायस्तमखिन्नमम्लानमाननंमुखंयस्याःसातथोक्तादेवीविजिगीषमाणा सुरैर्ब्रह्मादिभिर्ऋषिभिर्वसिष्ठादिभिश्च ॥ यद्वा नारदादिभिःसुरर्षिभिःस्तूयमानाईश्वरीचभगवतीअसुराणांदेहेषु ॥ यद्वा आसुरेष्वसुरसंबंधिषुदेहेषुशस्त्राणिखड्गादीनिअस्त्राणिबाणादीन्यायुधानिमुमोचप्रयुक्तवतीप्रेरितवती ॥ ईश्वरस्यस्त्रीईश्वरी ॥ यद्वा ॥ अश्नोतेराशुकर्मणिवरट्चेत्चोपधायाइतिईश्वरीविश्वव्यापिकाभगवतीत्यर्थः ॥ ५१ ॥

सप्रसिद्धोदेव्यावाहनीभूतःकेसरीसिंहोपिक्रुद्धःधुतसटःकंपितस्कंधकेसरःसन् आसुरसैन्येषु यद्वा असुरसैन्येषुचचारप्रससारपरिबभ्राम ॥ केषुकइव वनेषुहुता
शनोग्निरिव ॥ सिंहःक्रोधेनज्वलद्रूपत्वात् हुताशनइव ॥ हुताशनसादृश्यंसिंहस्यवर्णितम् ॥ यथाचवनानिवनाग्निदग्धानिभस्मीस्युस्तथादैत्यसैन्यान्य
पिदेवीवाहनीभूतसिंहरोषानलदग्धानिभवेयुरितिदैत्यसैन्यानां वनसादृश्यंद्रष्टव्यम् ॥ क्रुद्धःकंठीरवोगर्जन्नुज्ज्वलोज्ज्वलदीधितिः ॥ उद्वमन्निवजज्वालस
ज्वालाज्वलनंयुधिइतिभावः ॥ व्रतिनस्तुसटाजटेत्यभिधानाद्व्रतिनःशिखासटेत्युच्यतेइहतुसटेवसटाइत्युपमानात् धुताःसटायेनसतथोक्तइतिसटाप्रयोगसिद्धिः
॥५२॥ अंबिकाचंडिकारणेसंग्रामेमहासुरैःसमंयुध्यमानासतीयान् यानेवयावतएवनिःश्वासान् उच्छ्वासान् मुमुचेमुक्तवती॥तेएवतावंतएवनिःश्वासाःप्रत्येकंस
यस्तस्मिन्नेवक्षणेशतसहस्रशः गणाश्चण्डिकागणाःसंभूताःसमदृश्यंत॥इहगणाःशताधिकंसहस्रंचेद्विवक्षिताःस्युस्तदाशतसहस्रमेकादशशतानिशतसहस्रंशतसह

सोपिक्रुद्धोधुतसटोदेव्यावाहनकेसरी ॥ चचारासुरसैन्येषुवनेष्विवहुताशनः ॥ ६२ ॥ निःश्वासान्मुमुचेयांश्चयुध्यमानारणेम्बिका ॥ त
एवसद्यःसंभूतागणाःशतसहस्रशः ॥ ६३ ॥ युयुधुस्तेपरशुभिर्भिंदिपालासिपट्टिशैः ॥ नाशयंतोसुरगणान्देवीशक्त्युपबृंहिताः ॥ ६४ ॥

स्रमितिवीप्सायांशतसहस्रशः । संख्यैकवचनाच्चवीप्सायांशस् ॥ अथचगणाः शतगुणितानिसहस्राणिःलक्षमित्यर्थः ॥५३॥ तेरणेदेवीरोषनिश्वासजागणाः
युध्यध्वंयुध्यध्वमितिदेव्यानुपबृंहिताः प्रोत्साहिताः परशुभिः भिंदिपालासिपट्टिशैरायुधैरसुरगणान्नाशयंतः महासुरैः समंयुयुधुः ॥ भिंदिपालैःसहिताअसयः
खड्गाः तैः सहिताः पट्टिशास्तैः ॥ द्वंद्वेतुसेनांगत्वादेकत्वंस्यात् ॥ बृहिवृद्धौ उपपूर्वः प्रोत्साहनेवृद्ध्युत्कर्षेवावर्तते ॥ देवीशक्त्यपबृंहितानितिपाठेअप
पूर्वोबृहिवृद्धिवाचि ॥ तेगणाः देवीसामर्थ्यात्क्षीणानसुरगणान् नाशयंतः ॥ अस्मिन्पाठेगणानांशौर्योत्कर्षोनास्ति ॥ यतोदेवीशक्त्यपबृंहिताने ॥२५॥
वासुरान्नाशयंतोयुयुधुः ॥ ५४ ॥

युद्धेमहोत्सवेइवदेव्यागणाः पटहानानकानवादयंतवादितवंतः ॥ वदेण्यंताल्ङिणिचश्चेत्यात्मनेपदम् ॥ आनकःपटहोभेरीस्यात् ॥ तथापरेगणाःशंखान्वादा

युद्धेमहोत्सवेइवदेव्यागणाः पटहानानकानवादयंतवादितवंतः ॥ वदेर्ण्यंताल्लङिणिचश्चेत्यात्मनेपदम् ॥ आनकःपटहोस्त्रीस्यात् ॥ तथापरेगणाःशंखानवादयंत ॥ तथान्येगणाः मृदंगान्मुरजानवादयंत ॥ युद्धमहोत्सवइत्यनेनबाणानांरणोन्मुखत्वेनशौर्योत्कर्षः संग्रामजयित्वंसूच्यते ॥ उत्सूतेसुखमुत्सवः ॥ महानुत्सवोमहोत्सवः ॥ ५५ ॥ ततोनंतरंदेवीत्रिशूलेनगदयाशरवृष्टिभिःखड्गादिभिश्चसंग्रामसाधनैरायुधैः शतशः शतैः शतैः महासुरान्निजघान । निरंतरंजिहिंस ॥ आदिशब्देनयष्टिपरशुकुंतमुद्गरमुशलकर्त्तरीकरवालिकाभिंदिपालपरिघशंकुतोमरवज्रशक्तिपाशचक्राद्यायुधानिगृह्यंते ॥ ५६ ॥ अथचदेवीघंटास्वनविमोहितान् घंटानिर्घोषमूर्च्छितानन्यानसुरान्पाशेनबद्ध्वाभुविपातयामास ॥ अथचदेवीअन्यानसुरान्पाशेनाकर्षयदाकृष्टवती ॥ कृषेश्चुरादिकात्स्वार्थेणिचिलङ्रूपम् ॥ ननुचनायंपठ्यतेचुरादौयदेवम् ॥कर्षत्याकर्षणेशेतुकृषतेकृषतीत्युभेइत्येवंपठ्यते ॥ एवंतर्हिण्वादेः कर्षतेः कर्षणंकर्षः कर्षम

अवादयंतपटहान्गणाःशंखांस्तथापरे ॥ मृदंगांश्चतथैवान्येतस्मिन्युद्धमहोत्सवे ॥ ५५ ॥ ततोदेवीत्रिशूलेनगदयाशक्तिऋष्टिभिः ॥ खड्गादिभिश्चशतशोनिजघानमहासुरान् ॥ ५६॥ पातयामासचैवान्यान्घंटास्वनविमोहितान् ॥ असुरान्भुविपाशेनबद्ध्वाचान्यानकर्षयत् ॥ ५७ ॥ केचिद्द्विधाकृतास्तीक्ष्णैःखड्गपातैस्तथापरे ॥ विपोथितानिपातेनगदयाभुविशेरते ॥ ५८ ॥

करोत् तत्करोतीतिणिच् ॥ ५७ ॥ देव्यास्तीक्ष्णैः खड्गपातैः केचिन्महासुराः द्विधाकृताः खंडिताः ॥ तथाऽपरेमहासुरादेव्यागदयाकृतेननिपातेनविपोथिताः संतः भूमौशेरतेशयितवंतइत्यर्थः ॥ विपोथिताइतिपुथुहिंसायांदिवादिः ॥ यदाहुः ॥ पुथ्येत्पुंथतिहिंसार्थेभाषार्थेपोथयेदिति॥ विविधंपोथनंविहननं विपोथः संजातएषांविपोथिताः संजातविघाताइत्यर्थः॥ यद्वा विविधः पोथः विघातोयेषांतेविपोथाः॥ विपोथाः कृताः विपोथिताः तत्करोतीतिणिचिकर्मणिक्तः॥ नतुचपुथ्यतेर्णिचिकर्मणिक्तः॥ ननुचपुथ्यतेरुदुपधत्वान्नपुंसकेभावेक्तेकृतेकित्त्वनिषेधपक्षेपोथितमितिस्यात् ॥ ततश्चविविधंपोथितंपोथनंविहननंयेषांतेइतिबहुव्रीहौवाहिताग्न्यादित्वान्निष्ठांतस्यपरनिपातेविपोथिताःस्युः नस्युः यतउदुपधाद्भावादिकर्मणोरन्यतरस्यामितिशब्विकरणानामेवोदुपधानांतत्रसूत्रे

ग्रहणंनान्येषामित्यभ्युपजग्मुः॥ यद्वा॥ विपुंथिताइतिपाठेपुथिहिंसासंक्लेशनयोः भ्वादिः कर्मणिक्तः। विपुंथिताविहिंसिताः संक्लेशितावधिताइतियावत्॥ ५८॥ केचिन्महासुराः देव्यामुशलेनभृशमत्यर्थंहताः ताडिताः रुधिरंरक्तंवेमुः उज्जगरुः ॥ केचिचमहासुराः देव्याशूलेनवक्षसिभिन्नाः विदारिताः संतः भूमौनि पातिताःन्यपतन् ॥ वेमुरितिअतएकहल्मध्येनादेशादेर्लिटिइति टुवम्उद्गिरणइत्यस्यनशसददवादिगुणानामितिनिषेधादेत्त्वाभ्यासलोपौनस्तइत्याहुः ॥ ततश्ववमसुरित्येवंभवितव्यामिति॥ अत्रसमादधुः अतएकहल्मध्येनादेशादेर्नशसददवादिगुणानांलिटीत्येकयोगेकर्त्तव्येयोगविभागादस्यानित्यत्वमिति ततःवेमु रित्यपिक्वचित्साधुस्यादिति ॥५९॥ केचिच्छैलानुकारिणःशैलान्स्वगात्रपरिमाणतःअनुकुर्वाणाःपर्वतायमानाःत्रिदशानामर्दनाःअर्दयितारःहिंसकाःअसुराः रणाजिरेरणस्याग्रेदेव्याप्रयुक्तेननिरंतरशरौघेणअविच्छिन्नबाणव्यूहेनकृताः छिन्नाः विद्धाः प्राणानसून्मुमुचुःव्यमुंचन्॥शराणामोघःतेनशरौघेण ॥ कुमति

वेमुश्चकेचिद्रुधिरंमुसलेनभृशंहताः॥ केचिन्निपतिताभूमौभिन्नाःशूलेनवक्षसि ॥ ५९॥ निरंतरशरौघेणकृताःकेचिद्रणाजिरे ॥ शैलानु कारिणःप्राणान्मुमुचुस्त्रिदशार्दनाः ॥६०॥ केषांचिद्बाहवश्छिन्नाश्छिन्नग्रीवास्तथापरे ॥ शिरांसिपेतुरन्येषामन्येमध्येविदारिताः॥६१॥

चेतिणत्वम् ॥ निरंतराःशराःनिरंतरशरास्तेषामोघःसमूहस्तेन॥ सेनानुकारिणइतिक्वचित्पाठः ॥ सेनासैन्यमनुपश्चात्कर्तुंशीलंयेषांतेअग्रेसराः शूराःत्रिदशा र्दिनःदेवहिंसिनः केचिदसुराःरणाजिरेप्राणान्मुमुचुःअत्यक्षुः ॥ सेधानुकारिणइतिपाठे ॥ सिध्यंतिसेधाः ॥ शल्यानुकारिणइतितुसभ्यःपाठः ॥ श्वावित्तुश ल्यइत्यभिधानात्॥शल्यःशल्यकोभक्ष्यःपंचनखः॥ निरंतराइतिपाठे शरौघेणनिरंतराःप्रतिलोमकूपव्याप्ताः कृताः सिद्धाः ॥ अतएवशल्यकाइवशललीकण्ट कशतावृताः॥शल्यकाइवदृश्यमानारणाग्रेप्राणान्मुमुचुः ॥निरंतराःशरौघेणकृताइतितुपाठेकृतारचिताइत्यर्थः ॥ ६० ॥ तयादेव्याकेषांचिदसुराणांबाहवो भुजाः छिन्नाः खण्डिताः भुविपेतुः तथादेव्याऽपरेसुराःछिन्नाग्रीवाःशिरोधरायेषांतेछिन्नग्रीवाः संतः पेतुः ॥ तथादेव्याऽन्येषामसुराणांछिन्नानिशिरांसिपे तुस्तथादेव्याऽन्येऽसुराःवपुषोमध्येदेशेविदारिताःखण्डिताःसंतःपेतुःभूमौबभ्रशुः॥असाकल्येतुचिच्चन॥ छिन्नंतालंलूनंकृत्तंवृक्णं॥ दारितौभिन्नभेदितौ ॥६१॥

तुस्तथादेव्याऽन्येऽसुराःवपुषोमध्यदेशेविदारिताःखण्डिताःसंतःपेतुःभूमौबभ्रंशुः॥अमाकल्येतुचिन्न॥ छिन्नंतालंलूनंकृत्तंवृक्णं॥दारितौभिन्नभेदितौ॥६१॥

अपरेतुमहासुरायुद्धतःदेव्याविच्छिन्नजंघाःखण्डितजंघाकाः संतःउर्व्यांभूविपेतुःप्रबभ्रंशुः ॥ केचित्तुयुध्यंतःएकबाह्वक्षिचरणाःएकबाहुकाएकाक्षाःएकचरण
काश्चसंतोदेव्याद्विधाकृताःखण्डिताउर्व्यांपेतुःन्यपतन् ॥ बाहुश्चअक्षिचचरणंचबाह्वाक्षिचरणंयुद्धतः प्रतिमहासुरंसंपन्नमेकबाह्वक्षिचरणंयेषांते ॥ द्वंद्वांते
श्रूयमाणंपदंव्यावर्त्तकंप्रत्येकमभिसम्बध्यते ॥ तथासम्पन्नव्रीहियवोग्रामः तथाचव्रीहियवधान्याःप्रजाः (?) ॥ ६२ ॥ अन्येमहासुराःशिरसिछिन्नेपिस
तिभूमौपतिताःपुनस्तदनुउत्थिताःकंशिरोबध्नंतिकबंधाःसंतःपुनःशिरोधारिणःसंतःगृहीतपरमायुधाःआत्तोत्तमशस्त्राः पुनर्देव्यासमंयुयुधुः॥गृहीतपरमायुधेतिद्वि
विसर्गपाठेतुगृहीतापरमाआसमंतात्युत्युद्धंययासादेवीगृहीतपरमायुत्गृहीतपरायुधेतितृतीयांतमेतत् ॥ कबंधोस्त्रीक्रियायुक्तमपमूर्द्धकलेवरम् ॥ कस्यशिर
सोबन्धोत्रकबन्धःकंबध्नातिवाकबन्धः ॥ कबंधंसलिलेतुण्डे ॥ युद्धेयोद्धृषुवीरेषुसहस्रेकुन्तमूर्द्धसु ॥ तदावेशात्कबन्धःस्यादेकोऽमूर्द्धाक्रियान्वितइतिकबं

विच्छिन्नजंघास्त्वपरेपेतुरुर्व्यांमहासुराः ॥एकबाह्वक्षिचरणाःकेचिद्देव्याद्विधाकृताः ॥६२॥ छिन्नेपिचान्येशिरसिपतिताःपुनरुत्थिताः ॥
कबंधायुयुधुर्देव्यागृहीतपरमायुधाः ॥ ६३ ॥ ननृतुश्चापरेतत्रयुद्धेतूर्यलयाश्रिताः॥ कबंधाश्छिन्नशिरसःखड्गशक्त्यृष्टिपाणयः ॥ ६४ ॥

धलक्षणम्॥देवीदानवयुद्धेतुकबन्धार्बुदकोटयः ॥ क्षणेक्षणेसमुत्पन्नादेव्यायुयुधिरेपुनः ॥ देवीदानवयुद्धोत्थकबन्धार्बुदकोटयः ॥ देवीरोषोत्थहुंकारज्वल
ज्ज्वलनभस्मिताः ॥ ६३ ॥ तत्रयुद्धेअपरेमहासुरास्तूर्याणांवाद्यादीनांततानद्धघनसुषिराणांचतुर्णांलयःसाम्यंवाद्यादीनामन्योन्यसमत्वमाश्रिताःवीररसा
वेशवशाःखड्गशक्त्यृष्टिपाणयःयुध्यमानाः पूर्वंदेव्याछिन्नशिरसोपिवीररसाविष्कारात्संग्रामाधिदेवतावेशाच्चाविष्कृतचेतनाःसंतःपश्चात्कंशिरोबध्नंतिस्वस्वंय
थास्थानंसंनिवेशयंतीतिकबन्धाःसंतःपुनःशिरोधारिणः संतःननृतुर्नृत्यंचक्रुः ॥ चकारात्केचिद्देव्यासमंयुयुधिरेच ॥ तूर्यलयाश्रिताहिनृत्यंतिखड्गशक्त्यृष्टि
पाणयोहियुध्यंन्ते ॥ ततंवीणादिकंवाद्यमानद्धंमुरजादिकम् । वंशादिकंतुसुषिरंकांस्यतालादिकंघनम् ॥तथाचभरतः ॥ ततंचैवावनद्धंचघनंसुषिरमेवच ॥ च

तुर्विधंतुविज्ञेयमातोद्यंलक्षणान्वितम् ॥ अतएवाभ्यधुः ॥ चतुर्विधमिदंवाद्यंवादित्रातोद्यनामकमिति ॥ यद्यपिखड्गेतुनस्त्रिंशचंद्रहासासिऋष्टयइतिऋष्टिःखड्ग
पर्यायस्तथाप्याकृतिसंनिवेशाविशेषभेदभिन्नतयापृथक्प्रयुक्तः ॥ खड्गशक्त्यष्टपाणयइतितुपाठेखड्गैःशक्तिभिश्चअष्टाव्याप्ताःपाणयोयेषांते ॥ यद्वा दैत्याः
केचिदष्टभुजाश्चसंतीतिखड्गश्चशक्तयश्चअष्टस्वष्टसुपाणिषुयेषांते ॥ ६४ ॥ अन्येमहासुराःसंग्रामशूराःयुद्धेतिष्ठतिष्ठेतिदेवींभाषंतः कथयंतःस्वकीयामहमहमि
कांप्रकटयंतोदेव्यासमंयोद्धुमाजग्मुरितिशेषः ॥ तिष्ठतिष्ठेत्यत्रनित्यवीप्सयोर्नित्येआभीक्ष्ण्येचातिङंतस्यद्विर्वचनम् ॥ भाषंतइति भाषव्यक्तायांवाचि ॥ अनुदा
त्तेत्वात्प्राप्तस्यात्मनेपदस्यचक्षिङोङित्त्वादनित्यत्वात्परस्मैपदं शतृप्रत्ययः ॥ तिष्ठतिष्ठेत्यभाषंतेतिपाठेतुअन्येमहासुरादेवींतिष्ठतिष्ठअद्यास्मदग्रेकयास्यसिक्वच

तिष्ठतिष्ठेतिभाषंतोदेवीमन्येमहासुराः ॥ रुधिरौघविलुप्तांगाःसंग्रामेलोमहर्षणे ॥ ६५ ॥
पातितैरथनागाश्वैरसुरैश्चवसुंधरा ॥ अगम्यासाभवत्तत्रयत्राभूत्समहारणः ॥ ६६ ॥

निलीयसेइतिसभर्त्सनंनामग्राहमालपन्नित्यर्थः ॥ तिष्ठतिष्ठेतिचैवोक्त्वादेव्याऽन्येयुयुधुर्मृधे ॥ अन्येचमहासुरामृधेयुद्धेदेवितिष्ठतिष्ठेतिसभर्त्सनमुक्त्वादेव्याचस
मंयुयुधुः ॥ लोमानिरोमाणिहृष्यंत्युद्धवंत्यनेनेतिलोमहर्षणंतस्मिन्रोमांचोद्गमकारिणिसंग्रामेरुधिराणामोघाःस्तोमास्तैःविलुप्तांगाअपरेमहासुराः ॥ रोमां
चोरोमपुलकोरोमहर्षणमित्यपि ॥ ओघोवृंदेंभसांरये ॥ ६५ ॥ देव्यापातितैःभ्रंशितैरथैर्नागैर्गजैरश्वैरसुरैश्चकीर्णासावसुंधराअगम्याऽनधिगम्यागंतुमशक्या
तत्राभवत् ॥ क्वयत्रसमहान्रणःसंग्रामःदेव्यासमंमाहिषासुरसैन्यानामभूत् ॥ पातितैरथेत्यत्ररोरीतिरेफलोपः ॥ रथसहिताःनागाःरथनागास्तत्सहिताअश्वाः
तैः । द्वंद्वेतुसेनांगत्वादेवकवद्भावःस्यात् ॥ वसूनिधारयंतिसावसुंधरा नगम्याअगम्याअसेव्या ॥ गमेःपोरदुपधाद्यत् ॥ ६६ ॥

किंचतत्रयुद्धेअसुरसैन्यस्यमध्येसद्यःसपदितत्क्षणेदेव्यासहसंग्रामारंभक्षणएववारणानांगजानामसुराणांदैत्यानांवाजिनांघोटकानांशोणितौघारक्तसमहाएवमहा

किंचतत्रयुद्धेअसुरसैन्यस्यमध्येसद्यःसपदितत्क्षणेदेव्यासहसंग्रामारंभक्षणेएववारणानांगजानामसुराणांदैत्यानांवाजिनांघोटकानांशोणितौघारक्तसमूहाएवमहा नद्यःसमुद्रगाःसद्यःविसुस्रुवुःप्रसुस्रुवुरित्यर्थः ॥ रक्तप्रवाहमय्योमहानद्योबभूवुरित्यर्थः ॥ विसुस्रुवुः॥ स्रुगतौ लिट् उस्युवङ् ॥ ६७ ॥ तथातद्वत्अंबिका देवीअसुराणांतत्प्रसिद्धंमहासैन्यंक्षणेनतत्क्षणमात्रेणक्षयं विनाशंनिन्येप्रापयामास ॥ नयतिर्द्विकर्मकः ॥ तृणानिचदारूणिचतृणदारूणितेषांमहान्चयः गणःसमूहस्तंयथावह्निस्तद्वत् ॥ यद्वा यथातथैवसाम्ये ॥ ६८ ॥ नकेवलमंबिकैवअपितुससिंहश्च ॥ सप्रसिद्धोदेव्यावाहनीभूतोधुतकेसरःकं पितस्कंधकेसरःसिंहश्चमहानादंमहांतंनादंकंठीरवत्वात् । कंठगर्जनमुत्सृजन्कुर्वन्तथोचितमसुरसैन्यंक्षयंनाशंनिन्ये ॥ यद्वाख्यात्अथवासचसिंहःकर्त्ता

शोणितौघामहानद्यस्सद्यस्तत्रविसुस्रुवुः ॥ मध्येचासुरसैन्यस्यवारणासुरवाजिनाम् ॥ ६७ ॥ क्षणेनतन्महासैन्यमसुराणांतथाम्बिका ॥
निन्येक्षयंयथावह्निस्तृणदारुमहाचयम् ॥ ६८ ॥ सचसिंहोमहानादमुत्सृजन्धुतकेसरः ॥ सोपिक्रुद्धोधुतसटोदेव्यावाहनकेसरी ॥ ६९ ॥

विचिन्वतीतिविचयनक्रियासंबंधनीयः ससिंहःमहानादमृत्सृजन्धुतकेसरःसन्नमरारीणांसुरद्विषांशरीरेभ्यःसकाशतः असून्प्राणान् विचिन्वतिप्राणान्गृह्णी यादिवसंहरेदिव ॥ विचिन्वतीतिचिञ्चयनेविध्यादौलिङर्थेलेट्कर्त्तरिस्वादिभ्यःश्नुः ॥ लेटास्तिप् लेटोडाटावितिअडागमः ॥ छांदसोगुणाभावः इकोयणचिनकिंतुहुश्नुवोःसार्वधातुकेयण् ॥ इतश्चलोपःपरस्मैपदेष्वितितुवा ॥ तेनात्रइतिश्रूयते ॥ अथवाविचिन्वतीतिसप्तमीयम् ॥ ससिंहश्चधुतकेसरः महानादमुत्सृजन्असुरान्व्यापाद्यतच्छरीरेभ्यःप्राणान्विचिन्वतीवेत्युत्प्रेक्षते ॥ ततश्चतस्मिन्सिंहेऽमरारीणांशरीरेभ्यः प्राणान्विचिन्वतीवइतस्ततः संहर्तुंगवेषयतीवसतिदेव्यागणैश्चैतैरसुरैः सहयुद्धंकृतंव्यधायीत्यर्थः ॥ ६९ ॥

तत्रसंग्रामभूमौदेव्यारोषनिःश्वाससंभूतैर्गणैश्चतैरसुरैः सहयुद्धंतथाकृतंयथादिविस्वर्गेदेवाः पुष्पवृष्टिमुचः संतः एनांदेवींतुष्टुवुः स्तुतवंतः ॥ पुष्पाणांवृष्टीर्मुंचं तिपुष्पवृष्टिमुचः ॥ अथैनांतुष्टुवुरितिपाठेतुदेव्यागणैश्चतत्रभूमौमहासुरैःसमंयुद्धंकृतम् अथानंतरंपुष्पवृष्टिमुचोदेवाः दिविषदः एनांयुध्यमानांससिंहांसगणामं बिकांतुष्टुवुः ॥ अहोइदंनामाश्चर्यंयोद्धारोमायाविनोमहासुराः तैः सममेकाकिन्यबलायुध्यते महासुरसैन्यान्यप्यनेकानि दशशः शतशः सहस्रशः अयुतशः लक्षशःनियुतशःकोटिशःकोटिकोटिशश्चक्षयंतयैकयैवनीतानि तद्गणेकबंधाअपितयाऽबलयायुध्यंतेतेचतदबलारोषहुंकारज्वलज्ज्वलनज्वालावलीढाः क्षणे क्षणेभस्मीभवंति अथचरणमंडलेतदबलाविखंडितप्रचंडविक्रमोल्लासिमहायोद्धृमहासुरवपुर्विलसद्रुधिरौघामहानद्यः प्रवहंतीतितामित्थमद्भुताद्भुतचरितांलोका

शरीरेभ्योमरशरीणामसृनिववविचिन्वति ॥ देव्यागणैश्चतैस्तत्रकृतंयुद्धंतथासुरैः ॥ यथैनांतुतुषुर्देवाःपुष्पवृष्टिमुचोदिवि ॥ ७० ॥ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणेसावर्णिकेमन्वंतरेदेवीमाहात्म्येमहिषासुरसैन्यवधोनामद्वितीयोऽध्यायः ॥२॥ ऋषिरुवाच ॥ निहन्यमानंतत्सैन्य मवलोक्यमहासुरः ॥ सेनानीश्चिक्षुरःकोपाद्ययौयोद्धुमथांबिकाम् ॥ १ ॥ सदेवींशरवर्षेणववर्षसमरेसुरः ॥ यथामेरुगिरेःशृंगंतोयवर्षेण तोयदः ॥ २ ॥

भ्युदयैकफलोदयामंबिकांदिविषदःस्तुवंतीत्यर्थः ॥ ७० ॥ ॥ इति श्रीमार्कंडेयेमहाराजाधिराजश्रीमत्तोमरान्वयश्रीमदुद्धरणात्मजश्रीशंतनुचक्रवर्तिविर चितायांशांतनव्यांचंडिकामाहात्म्यटीकायांद्वितीयोध्यायः ॥ २ ॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ अथमहिषासुरसेनानीः चिक्षुरसंज्ञः महासुरः तत्सैन्यंतस्यम हिषासुरस्यसैन्यंदेव्यानिहन्यमानंनिरंतरंहन्यमानमवलोक्यवीक्ष्यकोपाद्योद्धुमंबिकांदेवींययौजगाम ॥ निहन्यमानमिति वर्त्तमानसामीप्येवर्त्तमानवद्वेतिभू तेलट्निहतमित्यर्थः ॥ १ ॥ सचिक्षुरनामाऽसुरः समरेसंग्रामेशरवर्षेणनिरंतरप्रयुक्तबाणपातनेनदेवींववर्षच्छादयामास ॥ कःकेनकिमिवतोयदोमेघः

तेलटूनिहतमित्यर्थः ॥ १ ॥ सचिक्षुरनामाऽसुरः समरेसंग्रामेशरवर्षेणनिरंतरप्रयुक्तबाणपातनेनदेवींववर्षच्छादयामास ॥ कःकेनाकमिवतोयदामेघः

तोयवर्षेणसंततप्रवृद्धपाथःप्रथितपातनेनमेरुगिरेःशृंगमिव ॥ नभिन्नेवचने लिंगेनहीनाधिकतापिवा ॥ उपमादूषणायालंयत्रोद्वेगोनधीमताम् ॥ क्रियावाचित्व
माख्यातुमेकोत्रार्थः प्रदर्शितः ॥ प्रयोगतोनुवर्त्तव्याअनेकार्थाहिधावतः ॥ यद्वा यथातथैवेदंसाम्यम् ॥ २॥ ततोनंतरंदेवीसंग्रामेलीलयैवक्रीडयैवअनायासे
नैवबाणैस्तस्यचिक्षुरसंज्ञस्यशरोत्करान् बाणगणान् छित्वाखंडयित्वातुरगान् घोटकान् बाणैर्जघान ॥ अथचबाणैरेववाजिनांघोटकानांयंतारंसारथिंजघान ॥
क्रीडालीलाचनर्मच ॥ स्त्रीणांविलासविब्बोकविभ्रमाललितंतथा ॥ हेलालीलेत्यमीहावाःक्रियाःशृंगारभावजाः ॥ नियंताप्राजितायंतासूतःक्षत्ताचसारथिः ॥
॥ ३ ॥ सादेवीसद्यःसपदितत्क्षणेएवाशुगैर्बाणैःधनुःकोदंडंचचिच्छेदअच्छिनत् ॥ अतिसमुच्छ्रितमत्युच्चतरंध्वजंचकेतुंबाणैश्चिच्छेद ॥ छिन्नंधन्वधनुर्यस्य
सतथोक्तः तंछिन्नधन्वानंचिक्षुरंमहासुरंगात्रेषुसर्वावयवेषुआशुगैर्विव्याधताडयामास ॥ व्यधताडनेलिट्यभ्यासस्योभयेषामितिसंप्रसारणम् ॥ आशुगौवायु

तस्यच्छित्त्वाततोदेवीलीलयैवशरोत्करान् ॥ जघानतुरगान्बाणैर्यंतारंचैववाजिनाम् ॥३॥ चिच्छेदचधनुःसद्योध्वजंचातिसमुच्छ्रितम् ॥
विव्याधचैनंगात्रेषुच्छिन्नधन्वानमाशुगैः ॥ ४ ॥ सच्छिन्नधन्वाविरथोहताश्वोहतसारथिः ॥ अभ्यधावततांदेवींखड्गचर्मधरोसुरः ॥ ५ ॥

विशिखौ ॥ धनुरर्धर्चादित्वान्नपुंसकेपि ॥ अन्यथाधनुश्चापौधन्वशरासनकोदण्डकार्मुकमित्यभिधानात् ॥ ४ ॥ सचिक्षुराख्योसुरःदेव्याछिन्नंधन्वधनुर्य
स्य विच्छिन्नोरथोयस्यविरथः ॥ हताअश्वायस्यसः हतःसारथिर्यस्यसःईदृगवस्थःखड्गचर्मधरःसन् तांदेवींहंतुमभ्यधावतउपाद्रवत् ॥ सृगतौ सर्तेःवेगिता
यांगतौधावादेशोवक्तव्यः ॥ यद्येवंसर्तेःपरस्मैपदित्वादात्मनेपदंनस्यात् ॥ स्यात्कर्तरिकर्मव्यतिहारइति । नस्यात् । नगतिहिंसार्थेभ्यइतिनिषेधात् अत
श्चाभ्यधावत्ततोदेवीमित्यपाठिषुः ॥ यद्वा धावुगतिशुद्ध्योरित्येतस्यस्वरितेत्त्वात्पाक्षिकमस्यात्मनेपदमिति अस्त्वभ्यधावततांदेवीमित्यपिपाठपाटवंपठि
तृणाम् ॥ फलकोस्त्रीफलंचर्म ॥ गात्रत्राणंचर्ममयत्वाच्चर्म ॥ धृञ्धारणे धरतेधरः ॥ खड्गश्चचर्मच सेनांगत्वादेकवद्भावः ॥ खड्गचर्मणो धरःखड्गचर्मधरः ॥
अन्यथाकर्मण्यण्स्यात् ॥ ५ ॥

अतितरांवेगवान् सचिक्षुरःसेनानीरसुरः तीक्ष्णातिग्माधारायस्यतेनखड्गेनमण्डलाग्रेणसिंहंमूर्धनिआहत्यप्रहृत्यदेवीमपिसव्येवामेभुजेआजेघानप्रजेहार ॥ अकर्मकत्वात्परांगकर्मकत्वाचाङ्गोयमहनइत्यात्मनेपदाप्राप्तिः ॥ वामंशरीरंसव्यंस्यादपसव्यंतुदक्षिणम् ॥ हेनृपनंदनसुरथनिशामय ॥ तस्यादेव्यावामंभुजंप्राप्य चिक्षुराख्यमहासुरप्रयुक्तःखड्गःमण्डलाग्रः पफाल ॥ त्रिफलाविशरणेविशशार चूर्णीबभूव ॥ ततःखड्गभंगानंतरंकोपादरुणलोचनःरक्तलोचनःचिक्षुरःशूलं त्रिशूलमायुधंजग्राहअग्रहीत् ॥ अस्त्रीशूलंरुगायुधम् ॥ ७ ॥ ततस्तुत्रिशूलग्रहानंतरंचिक्षुरोमहासुरस्तत्प्राग्गृहीतंत्रिशूलंतमायुधंभद्रकाल्यांदेव्यांविषयेचि क्षेपअक्षैप्सीत् ॥ कीदृशंशूलम् अम्बरादाकाशात् अम्बरमाक्रम्यतेजोभी रविबिंबमिवजाज्वल्यमानंदेदीप्यमानमित्यर्थः ॥ अम्बरादितिकर्मणिल्यब्लोपे पंचमी । तेजोभीरविबिंबमित्यत्ररोरीतिरेफलोपे ढ्रलोपेपूर्वस्यदीर्घोणः ॥ तेजोभिरविबिंबमित्यदीर्घपाठे ॥ अवेःसूर्यस्यबिंबमिवेत्यर्थः ॥ अवयःशैलमेषा

सिंहमाहत्यखड्गेनतीक्ष्णधारेणमूर्धनि॥आजघानभुजेसव्येदेवीमप्यतिवेगवान्॥६॥तस्याःखड्गोभुजंप्राप्यपफालनृपनन्दन॥ततोजग्राहशूलंसकोपादरुणलोचनः॥७॥चिक्षेपचततस्तत्तुभद्रकाल्यांमहासुरः॥जाज्वल्यमानंतेजोभीरविबिंबमिवांबरात्॥८॥दृष्ट्वातदापतच्छूलंदेवीशूलममुञ्चत॥तेनतच्छशतधानीतंशूलंसचमहासुरः॥९॥हतेतस्मिन्महावीर्येमहिषस्यचमूपतौ॥आजगामगजारूढश्चामरस्त्रिदशार्दनः॥१०॥

र्काइत्यभिधानात् ॥ अम्बरमततिअम्बरात् इतिप्रथमांतत्वेतुरविबिंबविशेषणंद्रष्टव्यम् ॥ भद्राचसाकालस्यकालाग्निरुद्रस्यस्त्रीकाली ॥ यद्वाकालीच ण्डिका ॥ ८ ॥ तच्चिक्षुरप्रयुक्तमापतदागच्छत्शूलंकर्मदृष्ट्वादेवीस्वकीयंशूलममुंचत प्रयुक्तवती तेनदेवीप्रयुक्तेनशूलेनतच्चिक्षुरप्रयुक्तशूलंशतधाशतप्रकारैः चूर्णतांनीतंप्रापितम् ॥ नकेवलंत्रिशूलमेवअपितुचिक्षुरमहासुरश्चचूर्णतांनीतइत्यर्थः ॥ अमुंचत मुच्लृमोक्षणेस्वरितेत् ॥ ९ ॥ महिषासुरस्यचमूपतौसेनापतौ तस्मिन्चिक्षुराख्येमहावीर्येदेव्याहतेसतिचामरोनामत्रिदशार्दनः अमरहिंसकःमहासुरःगजारूढःसन्देव्यासहसंग्रामयितुमाजगामागतवान् ॥ वीर्यंबलंप्रभाव श्चमहद्यस्य अर्दयतिहिनस्तिअर्दनःत्रिदशानामर्दनः ॥ १० ॥

श्वमहयस्य अर्द्दयतीतिहिनस्तिअर्द्दनःत्रिदशानामर्द्दनः ॥ १० ॥

अथसचामरनामापिमहादैत्यःदेव्याःप्रतिघातनायशक्तिमायुधविशेषंमुमोच ॥ अथांबिकादेवीद्रुतंशीघ्रंसत्वरंहुंकाराभिहतामतएवनिष्प्रभांतांचामरमहादैत्य प्रयुक्तांशक्तिंभूमौपातयामास ॥ ११ ॥ चामराख्योमहासुरःआत्मीयांशक्तिमायुधंदेव्याभूमौनिपतितांप्रभ्रष्टांचदृष्ट्वाक्रोधसमन्वितः अप्रतिहतशक्तिरयमदी याहताईदृगवस्थामास्तादिति क्रोधोर्मिमूर्च्छितःसन्देवींप्रतित्रिशूलंचिक्षेपमुमोच ॥तदपिशूलंसादेवीअच्छिनत्बाणैःकृत्वा॥छिदिर्द्वैधीकरणे । भूतानद्यतने लङ्लिड्विषयेपिकचिदस्ति॥पुराकल्पएतदासीदितिभाष्यकारप्रयोगादित्याहुः ॥ १२॥ ततोदेव्याचामरीयेशूलाग्रेचूर्णितेसत्यनंतरं सिंहःउच्चैःसमुत्पत्यगजस्य कुंभयोरंतरेमध्येविषयेस्थितःसन्तेनत्रिदशारिणासुरद्विषाचामरेणदैत्येनसममुच्चैरतितरांबाहुभ्यांप्रवर्त्तितेनयुद्धेनबाहुयुद्धेनयुयुधेसंप्रजह्रे ॥ युध्यतोनुदात्तत्वादा

सोपिशक्तिंमुमोचाथदेव्यास्तामंबिकाद्रुतम् ॥ हुंकाराभिहतांभूमौपातयामासनिष्प्रभाम् ॥ ११ ॥ भग्नांशक्तिंनिपतितांदृष्ट्वाक्रोधसम न्वितः ॥ चिक्षेपचामरःशूलंबाणैस्तदपिसाच्छिनत् ॥ १२ ॥ ततःसिंहःसमुत्पत्यगजकुंभांतरस्थितः ॥ बाहुयुद्धेनयुयुधेतेनोच्चैस्त्रिदशा रिणा ॥ १३ ॥ युध्यमानौततस्तौतुतस्मान्नागान्महींगतौ ॥युयुधातेतिसंरब्धौप्रहारैरतिदारुणैः ॥ १४ ॥ ततोवेगात्खमुत्पत्यानिपत्यचमृ गारिणा ॥ करप्रहारेणशिरश्चामरस्यपृथक्कृतम् ॥ १५ ॥

त्मनेपदम् ॥ कुंभौतुपिंडौशिरसस्तयोर्मध्येविदुःपुमान् ॥ १३ ॥ ततोबाहुयुद्धवृत्तितस्तुपुनर्युध्यमानौतौसिंहचामरौतस्मान्नागाद्गजात्सकाशात्महींभूमिंगतौ संतावतिदारुणैर्भयंकरैःप्रहारैरतिसंरब्धौअतितरांक्रोधाविष्टौयुयुधाते ॥ संपूर्वोरभिः क्रोधार्थः ॥ युयुधातेअतिसंरब्धौइतिच्छेदः ॥ मणीवादित्वात्प्रगृह्यत्वा भावात्प्रकृतिभावादेङःपदांतादतीतिपूर्वरूपत्वमेव ॥ अथवाशिष्टप्रयोगतःसंज्ञापूर्वकोविधिरनित्यः ओर्गुणादित्यतः स्वायंभुवप्रयोगवत् ॥ १४ ॥ ततो युद्धरसावेशतोवेगाज्जगज्जयरयात्खमंतरिक्षमुत्पत्यउत्लुत्यपुनर्वेगान्निपत्यचमृगारिणासिंहेनचामरनाम्नोमहासुरस्यशिरोमस्तकंकरप्रहारेणकरकृतःप्रहारस्ताड नंतेनपृथक्कृतंदूरीकृतंछिन्नम् । प्रहारजवयोर्वेगोविण्मूत्रातिप्रवर्त्तने ॥ १५ ॥

रणेदेव्याशिलादिभिः पाषाणैर्वृक्षैस्तरुभिः आदिशब्दाद्धनुरायायुधैश्चउदग्र ाख्योमहासुरः हतः॥करालोनाममहासुरः चशब्दात्ससैन्यः दंतमुष्टितलैः दंतमुष्टिभिः तलैःप्रतलैः चशब्दात् खड्गाद्यैरायुधैः सिंहेनगणैः देव्याचनिपातितः न्यघातिव्यस्तूक्तः ॥ पाणौचपेटप्रतलप्रहस्ताविस्तृतांगुलौ ॥ दंतैः सहितामुष्टयः दंतमुष्टयः दंतमुष्टिभिःसहिताः तलाः तैः । द्वंद्वेतुप्राण्यंगत्वादेकवद्भावः स्यात् ॥ दंतोगजदंतः तेननिर्मितोमुष्टिस्तस्यतलैर्भागदेशैः छुरिकाधाराविशेषैश्चनिपातित इत्यपिव्याख्यानम् ॥ केचिद्दत्तमुष्टितलैरितिक्तांतंपठंति ॥ दत्तंमुष्टितलैर्यैर्गुणैः तेदत्तमुष्टितलाः तैर्निपातितइत्यपिव्याख्येयम् ॥ १६ ॥ रणेक्रुद्धादेवीउद्धतं नाममहासुरं चशब्दात्सैन्यंगदापातैश्चूर्णयामाससंपिपेष ॥ परासुमकार्षीत् ॥ त्रिनेत्रापरमेश्वरीचण्डिकादेवीरणेक्रुद्धासतीभिंदिपालेनहस्तक्षेप्येणलगुडेनबाष्कलंनाममहासुरंजघान ॥ भिंदिपालःसृगस्तुल्यौ ॥ तथापरमेश्वरीबाणैः ताम्रंनाममहासुरंजघान ॥ तथापरमेश्वरीबाणैरेवअंधकनाममहासुरंजघान ॥

उदग्रश्चरणेदेव्याशिलावृक्षादिभिर्हतः ॥ दंतमुष्टितलैश्चैवकरालश्चनिपातितः ॥ १६ ॥ देवीक्रुद्धागदापातैश्चूर्णयामासचोद्धतम् ॥ बाष्कलंभिंदिपालेनबाणैस्ताम्रंतथांधकम् ॥ १७ ॥ उग्रास्यमुग्रवीर्यंचतथैवचमहाहनुम् ॥ त्रिनेत्राचत्रिशूलेनजघानपरमेश्वरी ॥ १८ ॥ विडालस्यासिनाकायात्पातयामासवैशिरः ॥ दुर्धरंदुर्मुखंचोभौशरैर्निन्येयमक्षयम् ॥ कालंचकालदंडेनकालरात्रिरपातयत् ॥ १९ ॥

तथापरमेश्वरी बाणैरेवउग्रमास्यंयस्यतमुग्रास्यंनाममहासुरंजघान॥तथापरमेश्वरीबाणैरेवउग्रंवीर्यंयस्यतंउग्रवीर्यंनाममहासुरंचजघान॥तथैवपरमेश्वरीबाणैरेव महांतौहनूकपोलाधोभागौयस्यतंमहाहनुंनाममहासुरंजघान॥त्रिनेत्रंचेतितुपाठेत्रीणिनेत्राणियस्यतंत्रिनेत्रंमहासुरंत्रिशूलेन चशब्दात्ससैन्यम् ॥ परमाईश्वरीअश्नोतेराशुकर्मणि वरट्चेच्चोपधायाः। यद्वापरमेश्वरस्यस्त्रीपरमेश्वरी॥ १७॥एकार्थवाचकौ॥ १८॥ रणेदेवीअसिनाखड्गेनबिडालस्यमहासुरस्यशिरोमूर्द्धानंकायाच्छरीरात् वैप्रख्यातितः पातयामास॥रणेदेवीशरैः दुर्धरंनामदुर्मुखंचोभौनाममहासुरौ कर्म यमक्षयंयमगृहंद्वितीयंकर्म निन्येप्रापयामास॥नयतिर्द्विकर्मकः॥ क्षयोयक्ष्मणिकल्पांतेनिलयेपचयेपिच॥कालंचकालदंडेनकालरात्रिरपातयत् ॥कालंनाममहासुरंकालरात्रिरंबिकाकालदण्डेनापातयत् प्राभ्रंशयत् ॥ १९ ॥

उग्रदर्शनंनाममहासुरमत्युग्रैः खड्गपातैरताडयत् ॥ तडआघातेचुरादिः ॥ असिनैवअसिलोमानंमहासुरमच्छिदत् अच्छैत्सीत् ॥ गणैः सिंहेनदेव्याचजयक्ष्वेडाकृतोत्सवैः ॥ गणादिभिः उत्सवैरणोत्सवैः जयसंबंधिनिक्ष्वेडाकृताजयसिंहनादः कृतइत्यर्थः ॥ क्ष्वेडातुसिंहनादः स्यात् ॥ कालंवेत्यादिश्लोकद्वयंकेचित्पठंतिकेचित्तुन ॥ २० ॥ एवंप्रागुक्तभंग्यास्वसैन्येआत्मीयसैन्येस्वयंसंक्षीयमाणेसतिमहिषासुरस्तुतदसहमानः सन्माहिषेणमहिषसंबंधिनामहिषाकारेणस्वरूपेणतान्देवीगणान् त्रासयामासउद्वेजयामास ॥ संक्षीयमाणइतिक्षिक्षयेभ्वादिरकर्मकः परस्मैपदीइतितुप्रयोगतोंतर्भावितण्यर्थविवक्षायांनाभुक्तंक्षीयतेकर्मक्षीयंतेचास्यकर्माणीतिवत्सकर्मकत्वेसतिकर्मकर्त्तरिलटःशानचिकर्मवत्कर्मणातुल्यक्रियइतियक्यात्मनेपदेऽकृत्सार्वधातुकयोर्दीर्घरूपम् ॥ २१ ॥ महिषासुरःतुंडप्र

" उग्रदर्शनमत्युग्रैःखड्गपातैरताडयत् ॥ असिनैवासिलोमानमच्छिदत्सारणोत्सवे ॥ गणैःसिंहेनदेव्याचजयक्ष्वेडाकृतोत्सवैः "॥ २० ॥
एवंसंक्षीयमाणेतुस्वसैन्येमहिषासुरः ॥ माहिषेणस्वरूपेण त्रासयामासतान्गणान् ॥ २१॥ कांश्चित्तुंडप्रहारेणक्षुरक्षेपैस्तथापरान् ॥ लांगूलताडितांश्चान्याञ्छृंगाभ्यांचविदारितान् ॥ २२॥ वेगेनकांश्चिदपरान्नादेनभ्रमणेनच॥निःश्वासपवनेनान्यान्पातयामासभूतले॥२३ ॥

हारेणतुंडेनवक्रेणजनिताघातेनकांश्चिद्गणान्देवीरोषजनितान्पुरुषान्रणशूरान्भूतलेपातयामास ॥ तथाक्षुरक्षेपैरपरान्भूमौपातयामास ॥ शफंक्लीबेक्षुरःपुमान् ॥ सतथान्याल्लांगूलताडितान्गणान्भुमौपातयामास ॥ पुच्छोस्त्रीलूमलांगूले ॥ सतथान्यांश्चशृंगाभ्यांविदारितान्गणान्भूमौपातयामास ॥ दारितेभिन्नभेदितौ ॥ सतथावेगेनजवेनकांश्चिदपरान्भुमौपातयामास ॥ सतथामहिषःनादेनध्वनिनाकंठगर्जितेनापरान्व्याकुलचित्तान्भूमौपातयामास ॥ अपरान्भ्रमणेनपरितोग्रतःपार्श्वतश्चभूतलेपातयामास ॥ महिषः अन्यान्निःश्वासपवनेननिःश्वासएवपवनोवायुस्तेनभूतलेपातयामास ॥ २२ ॥ २३ ॥

इत्थंसमहिषासुरोमहादेव्याःअंबिकायाःप्रमथानांपार्षदानामनीकानिसैन्यानिप्रमथगणान्निपात्यभूमौनितरांपातयित्वातस्याःसिंहंहंतुमभ्यधावत आभिमु ख्येनाधावत आद्रवत् । धावुगतिशुद्ध्योःलङ्स्वरितेत्त्वादात्मनेपदम् ॥ वरूथिनीबलंसैन्यंचक्रंचानीकमस्त्रियाम् ॥ ततः प्रमथगणमथनतः सिंहंहंतुमाग मनंतस्य ततश्चमहिषेमहासुरेविषयेंबिकाचंडिकाकोपंचक्रे ॥ २४ ॥ महावीर्यःसमहिषासुरः क्षुरक्षुण्णमहीतलःसन्योद्धुंक्रोधात्अग्रैकपादशफनिष्पिष्ट कृताग्रक्षोणिभागःसन्उच्चैरभ्रंलिहाभ्यांशृंगाभ्याउच्चैरभ्रंलिहान्पर्वतान् उच्चैरभ्रंलिहमुकुटमूर्द्धनिदेव्याउच्चैश्चिक्षेपउच्चैरक्षैप्सीत् ॥ अथचोच्चैर्ननाद ॥ णद अव्यक्तेशब्दे गलगर्जनंचोच्चैश्चकार ॥ महावर्यिःवीर्यसंपन्नः सत्त्ववान्महिषोतितरामितियावत् ॥ २५ ॥ तस्यमहिषासुरस्यवेगेनजवेनयुक्तंभ्रमणंतेनवि

निपात्यप्रमथानीकमभ्यधावतसोऽसुरः ॥ सिंहंहंतुंमहादेव्याःकोपंचक्रेततोम्बिका ॥ २४ ॥ सोपिकोपान्महावीर्यःखुरक्षुण्णमहीतलः ॥
शृंगाभ्यांपर्वतानुच्चैश्चिक्षेपचननादच॥२५॥वेगभ्रमणविक्षुण्णमहीतस्यव्यशीर्यत ॥ लांगूलेनाहतश्चाब्धिःप्लावयामाससर्वतः ॥ २६ ॥
धुतशृंगविभिन्नाश्चखंडंखंडंययुर्घनाः ॥ श्वासानिलास्ताःशतशोनिपेतुर्नभसोचलाः ॥ २७ ॥

क्षुण्णाविशेषेणसंपिष्टामहीव्यशीर्यतस्वयमेवविशीर्णाभवत् ॥ शॄहिंसायांक्र्यादिःपरस्मैपदीविपूर्वोकर्मकः ॥ इहतुअंतर्भावितण्यर्थविवक्षायाम् ॥ विशीर्य तेमेघःस्वयमेवविशीर्यतेहेतुःस्वयमेवेतिवत्कर्मकर्त्तरिलङ्रूपम् ॥ किंचतस्यमहिषस्यलांगूलेनपुच्छेनआहतःताडितोब्धिःअर्णवःसर्वतःसर्वत्रपृथिव्यांसक लजनान्प्लावयामास ॥ वारिपूरमग्नंविश्वंचकार ॥ तसिप्रकरणेआद्यादिभ्यउपसंख्यानमित्यधिकरणेतसिः ॥ यद्वा कर्मणिल्यब्लोपेपंचमी ॥ सर्व तःसर्वांपृथ्वींप्लावयामास ॥२६ ॥ घनाश्चमहांतोमेघाः तेनमहिषासुरेणधुताभ्यांशृंगाभ्यांविभिन्नाःविदारिताःसंतःखंडंखंडंशकलंशकलंययुः ॥ महिषेणधुत शृंगविदारिताःमहांतोमेघाःखंडप्रकाराःखंडसदृशाःसंतःययुरित्यर्थः ॥प्रकारेगुणवचनस्येत्यधिकस्याल्पसादृश्येगुणवचनस्यद्विर्भावः॥खंडखंडंययुरितितुपाठेक

शृंगविदारिताःमहांतोमेघाःखंडप्रकाराःखंडसदृशाःसंतःययुरित्यर्थः ॥ प्रकारेगुणवचनस्येत्यधिकस्याल्पसादृश्येगुणवचनस्यद्विर्भावः ॥ खंडखंडंययुरितितुपाठेक

र्मधारयवदुत्तरेष्विति विकल्पेनकर्मधारयत्वातिदेशात्द्विरुक्तयोर्भागयोर्मध्येपूर्वभागसंबन्धिन्याविभक्तेर्लुक् ॥ श्वासानिलास्ताविशीर्णाःश्वासानिलास्ताः शतशः श्वासानिलाहताःशीर्णानिपेतुर्नभसोचलाः ॥ अत्रपाठत्रयेतस्यमहिषस्यरोषजाःश्वासाएवअनिलाःवायवस्तैरस्ताः क्षिप्ताःअतएवविशीर्णाश्चूर्णीभूताःअचलाः पर्वताः नभसःसकाशान्निपेतुःनिपतिताः ॥ यद्वा श्वासानिलास्ताःशतशः शतंशतंशतशः ॥ संख्यैकवचनाच्चवीप्सायांशस्प्रत्ययः ॥ यद्वा श्वासानिलैराहताःताडिताइत्यनुसंधेयम् ॥ शीर्णाःचूर्णीभूताः ॥ २७ ॥ इतिप्रागुक्तरीत्याक्रोधसमाध्मातंक्रोधाग्निसंयुक्तंक्रोधेनसमंतादाविष्टंविजृंभितंतमभ्यापतंतंमहिषंमहासुरंदृष्ट्वावीक्ष्यतदातद्वधायतंमहिषंहंतुंचंडिकादेवीकोपमकरोत् वधहिंसार्थः इति वधिःप्रकृत्यंतरंजनिवध्योश्चेतिवधिग्रहणादवसीयते तद्वधायेतितस्यवधनंवधःतद्वधःभावेघञ् ॥ जनिवध्योश्चेत्यतउपधायावृद्ध्यभावः ॥ क्रियार्थोपपदस्यचकर्मणिस्थानिनइतिचतुर्थी तद्वधंविधातुंकोपंक्रोध

इतिक्रोधसमाध्मातमापतंतंमहासुरम् ॥ दृष्ट्वासाचंडिकाकोपंतद्वधायतदाकरोत् ॥ २८ ॥ साक्षिप्त्वातस्यवैपाशंतंबबंधमहासुरम् ॥ तत्याजमाहिषंरूपंसोपिबद्धोमहामृधे ॥ २९ ॥ ततःसिंहोभवत्सद्यःयावत्तस्याम्बिकाशिरः ॥ छिनत्तितावत्पुरुषःखड्गपाणिरदृश्यत ॥ ३० ॥

मकरोत् ॥ २८ ॥ म्रियंतेस्मिन्वीराःमृधंयुद्धंतत्रमहतिमृधेसादेवीतावत्तस्यमहिषासुरस्यवधायवैप्रसिद्धंवरुणादवाप्तंपाशमायुधंक्षिप्त्वाप्रवर्त्यतंमहासुरंबबंध ॥ अथसपाशबंधमसहिष्णुःमाहिषंरूपंतत्याजअत्याक्षीत् ततोनुससंत्यक्तमहिषाकारोमायावित्वादन्यएवपशुःशार्दूलःखड्गःपौत्रीवाप्रशस्तंप्रमथनेनक्षमगात्रोभूत् ॥ अथदेव्यापाशेनसोपिवाबद्धएवाभूत् ॥ २९ ॥ ततोमहिषादिरूपपरित्यागादनंतरंसमहासुरोमायावित्वात्सद्यःसपदिदेव्यासमंयोद्धुंसिंहोऽभवत् ॥ ततोंबिकादेवीतस्यमायामयसिंहस्यशिरः मूर्द्धानंयावद्यावताकालेनच्छिनत्तिच्छेत्स्यतितावत्तावत्येवकालेसमायावीमहासुरःखड्गपाणिःपुरुषःप्रादुर्भवन्नदृश्यतऐक्ष्यतदेव्येतिशेषः ॥ यावत्तावच्चसाकल्येवधौमानेवधारणे ॥ खड्गःपाणौयस्यसतथोक्तः ॥ प्रहरणार्थेभ्यःपरेनिष्ठासप्तम्यौभवतइतिवक्तव्यम् ॥ ३० ॥

ततःखड्गपाणेःपुरुषस्यदर्शनानंतरमेवदेवीआशुसत्वरंसायकैःआशुगैःखड्गचर्मणासार्द्धंतंखड्गपाणिंपुरुषंकंठेचिच्छेद ॥ खड्गंचचर्मचपुरुषंचसायकैश्चिछेदेति सूचयितुंसार्द्धमित्युक्तम् ॥ खड्गश्चचर्मचखड्गचर्मसेनांगत्वादेकवद्भावः ॥ तेनसार्द्धम् ॥ फलकोस्त्रीफलंचर्म ॥ चर्ममयंचर्मगात्रत्राणंहस्तग्राह्यंफलकम् ॥ करेणचमहासिंहंतंचकर्षजगर्जच ॥ ततःपुरुषरूपतःसकाशात्समहासुरःमहागजोभूत् ॥ ३१ ॥ सचमहागजःकरेणशुंडादंडेनतंप्रसिद्धंदेवीवाहनंसिंहंचकर्ष आकृष्टवान् जगर्जचबृंहितंचचकार ॥ गर्जशब्दे भ्वादिःपरस्मैपदी ॥ गजःसिंहंचकर्षेतिहिअसुरविनाशसूचकउत्पातोयंप्रसिद्धवैपरीत्यात् ॥ ३२ ॥ ततोदेवीतुपुनःसिंहंकर्षतःआक्षिपतःआहरतःतस्यमहागजस्यकरंशुंडादंडंखड्गेनचंद्रहासेननिरकृंततनिकृष्याच्छैत्सीत् ॥ कृतीछेदनेपरस्मैपदी ॥ यदन्यथुः॥ कृणत्तिकृं ततीत्येते वेष्टनेछेदनेक्रमादिति ॥ इहतुछांदसमात्मनेपदम् ॥ ऋषयश्छांदसम्पदमनुकुर्वंति ॥ अन्यथानिरकृंतदित्येवस्यात् ॥ कर्षतस्तत्करं

ततएवाशुपुरुषंदेवीचिच्छेदसायकैः ॥ तंखड्गचर्मणासार्धंततःसोभून्महागजः ॥ ३१ ॥ करेणचमहासिंहंतंचकर्षजगर्जच ॥ कर्षतस्तुकरं देवीखड्गेननिरकृंतत ॥ ३२ ॥ ततोमहासुरोभूयोमाहिषंवपुरास्थितः॥तथैवक्षोभयामासत्रैलोक्यंसचराचरम् ॥ ३३ ॥

देवीतिपाठेकर्षतोगजस्यकरः प्रसिद्धः तत्करइतिव्याख्या ॥ इहसमहासुरः प्राक्महाहवक्षमः महिषोभूत्ततोव्याघ्रः खड्गः पोत्रीहरिः पुमान् । गजोथमहिषोभूयोमायावीसमहामृधे इत्येतदावेदयितुमाह ॥ ततोगजवपुस्त्यागानन्तरं भूयःपुनरपि समहासुरः माहिषंवपुराश्रितःप्राप्तवान्सन् तथैवपूर्ववदेवप्राग्वन्महिषःसंस्तथैवत्रैलोक्यंक्षोभयामास क्षोभंप्रापयामास ॥ तथैवसचराचरंत्रैलोक्यंलोकत्रयंक्षोभयामास ॥ आश्रितइतिश्रिञ्सेवायाम् ॥ प्रतिष्ठितप्रतिज्ञानार्थःसकर्मकः ॥ गत्यर्थाकर्मकश्लिषशीङ्स्थासेत्यादिनाकर्त्तरिक्तः ॥ वपुराश्रितःअंगीकृतवान्सन्त्रैलोक्यंक्षोभयामासेत्यर्थः ॥ आस्थितेत्यविसर्गपाठेतु आङःस्थःप्रतिज्ञाने इत्यात्मनेपदम् कर्तरिलुङ्स्थाघ्वोरिच्चेत्यकारस्यइत्वं सिचःकित्त्वंचतेनगुणाभावः ॥ ह्रस्वादंगादितिसिचोलोपः ॥ सइतिच्छेदेतु

ठेतु आङः स्थः प्रतिज्ञाने इत्यात्मनेपदम् कर्तरिलुङ्स्थाघ्वोरिच्चेत्यकारस्यइत्वं सिचः किच्वंचतेनगुणाभावः ॥ ह्रस्वादंगादितिसिचोलोपः ॥ सङ्गतिच्छेदेतु

महासुरइत्यर्थः । चराश्चदेवाःअचराश्चपर्वतादयः चराचरम् सर्वोद्वंद्वोविभाषैकवद्भवति ॥ चराचरात्मकंत्रैलोक्यंसमहासुरःक्षोभयामासेत्यर्थः ॥ यद्वा चराश्चाचराश्चचराचरास्तैःसहितंत्रैलोक्यंसचराचरम् संभवात्स्वरूपाख्यानतोविशेषणविशेष्यभावः ॥ चरिर्गत्यर्थः ॥ चरिचलिपतिवदीनांवाद्वित्वमच्याक् चाभ्यासस्येतिपचायचिद्विर्भावेभ्यासस्यचआगागमः ॥ आग्विधिसामर्थ्याद्धलादिशेषाभावः ॥ अन्यथाह्यागमादेशयोर्विशेषाभावादागमलिंगमपार्थकंस्यात् ॥ चरिष्णुजंगमचरंत्रसमिंगंचराचरम् ॥ ३३ ॥ ततस्त्रैलोक्यक्षोभणाज्जगन्माताजगतांजननीजगद्धिताचण्डिकादेवीक्रुद्धासतीअतएवारुणलोचना अरुणेरक्तेलोचनेयस्याःसा उत्तमममृतंपानंमधुपुनःपुनःपपौ ॥ पापाने कर्मणिल्युट् ॥ लीलयामध्वेवपपौ पुनःपुनश्चजहासैवयुद्धंतुनगणयामास ॥ हसेहसनेलिटस्तिपोणल् ॥ पपावित्यातऔणलः ॥ वीरपानंचकारेत्यर्थः ॥ वीरपानंतुयत्पानंवृत्तेभाविनिवारणे ॥ वीराणांकर्त्तव्यंमद्यपानंवीरपानम् ॥ मुहुःपुनःपुनः

ततःक्रुद्धाजगन्माताचण्डिकापानमुत्तमम्॥पपौपुनःपुनश्चैवजहासारुणलोचना॥३४॥ ननर्दचासुरःसोपिबलवीर्यमदोद्धतः॥ विषाणाभ्यां चचिक्षेपचंडिकांप्रतिभूधरान् ॥ ३५ ॥ साचतान्प्रहितांस्तेनचूर्णयंतीशरोत्करैः ॥ उवाचतंमदोद्धूतमुखरागाकुलाक्षरम् ॥ ३६ ॥

शश्वदभीक्ष्णमसकृत्समाः॥ घटायुतायुतोन्मानंमधुमांसोपदंशकम् ॥ एकैकवारतश्चण्डीपपावत्ररणोत्सवे॥ ३४ ॥ बलेनसामर्थ्येनवीर्येणप्रभावेणतेजसामदेनहर्षेण गर्वेणचोद्धतःअविनीतोनिर्मर्यादउत्कटः समहिषासुरोपिननर्दचकण्ठगर्जनंचकार॥ नर्दगर्दशब्दे ॥ चण्डिकांप्रति भूधरान्गिरीन् विषाणाभ्यांशृंगाभ्यांचिक्षेपप्रक्षिप्तवान् ॥ अविनीतःसमुद्धतः॥ स्थैर्यसामर्थ्यसैन्येषुबलंनाकाकसीरिणोः॥ वीर्यंबलंप्रभावश्च ॥ ३५ ॥ साचण्डिकातेनमहिषासुरेणप्रहितान्क्षिप्तांस्तान्भूधरान् गिरीञ्छरोत्करैःशराणामुत्करैःउत्क्षेपैःचूर्णयंतीनिःशेषयंतीसतीतंमहिषासुरं मदोद्धूतमुखरागाकुलाक्षरंयथास्यात्तथाउवाच ॥ मदान्मधुपानजादुद्धूतोमुखेरागस्ते नाकुलान्यक्षराणिवर्णायस्मिन्कर्मणिवचनेतन्मदोद्धूतमुखरागाकुलाक्षरम् क्रियाविशेषणानांकर्मत्वंनपुंसकैकत्वंचवाच्यम् ॥ यद्वा मदोद्धूतमुखरागादेवीमदेन मधुपानजेनउद्धूतोजातोमुखेरागःकषायभावोयस्याःसा आकुलाक्षरमितिक्रियाविशेषणम् ॥ आकुलानिव्यामिश्रितान्यस्पष्टाक्षराणियस्मिन्कर्मणितत् ॥ ३६ ॥

 अत्रह्याकुलाक्षरमित्युक्तत्वाद्गर्जगर्जइत्येवंप्रतिपदंव्यत्यस्ताक्षरंदेव्योक्तम् ॥ ऋषिणातुतत्सत्कत्यार्थसंगत्याप्रणीतम् ॥ हेमूढहेअज्ञत्वंक्षणंतावद्गर्जगर्जयावदहं
 मधुपिबामि ॥ यावताक्षणेनमधुपास्यामितावंतंक्षणंत्वमपिकण्ठगर्जनंकुरुकुरु ॥ तावदेवतवायुस्ततःक्षणांतरेमयात्वयिहतेव्यसूकतेसतिअत्रैवसंग्रामभूमावे
वअत्रैवअस्मिन्नेवक्षणेवाआशुअविलंबितंदेवताइंद्रादयोदेवागर्जिष्यंत्यानन्दतोगास्यंति ॥ गृजिशब्देलट् पिबामीतिपानाग्रेभविष्यतिकालेयावत्पुरानिपा
तयोर्लडितिलट् ॥ अज्ञेमूढयथाजातमूर्खवैध्यर्थ्यबालिशाः ॥ ३७ ॥ सादेवीएवमुक्त्वासमुत्पत्यसम्यक्उत्पत्यतंमहिषासुरमारूढाआरूढवती एनंमहिषा
सुरंकण्ठेचकण्ठप्रदेशएवएकेनपादेनउचितेनाक्रम्यशूलेनाताडयत् ॥ तडआघातेचुरादिः ॥ आरूढा इहतुगत्यर्थाकर्मकेत्यादिनाकर्त्तरिक्तः एनमित्यन्वादे

देव्युवाच ॥ गर्जगर्जक्षणंमूढमधुयावत्पिबाम्यहम् ॥ मयात्वयिहतेत्रैवगर्जिष्यंत्याशुदेवताः ॥३७॥ऋषिरुवाच ॥ एवमुक्त्वासमुत्पत्यसा
रूढातंमहासुरम् ॥ पादेनाक्रम्यकंठेचशूलेनैनमताडयत् ॥ ३८ ॥ ततःसोपिपदाक्रांतस्तयानिजमुखात्ततः ॥ अर्धनिष्क्रान्तएवासीद्दे
व्यावीर्येणसंवृतः ॥ ३९ ॥ अर्धनिष्क्रांतएवासौयुध्यमानोमहासुरः ॥ तयामहासिनादेव्याशिरश्छित्त्वानिपातितः ॥ ४० ॥

शेरूपमिदमेतदोन्यतरस्याम् ॥ ३८ ॥ ततोनंतरंसमहिषासुरस्तयादेव्यापदापादेनआक्रांतःसशूलेनताडितोपितस्मान्निजमुखादात्मीयमुखात्सकाशादर्द्धनि
ष्क्रांतएवअर्द्धेनशरीरेणनिर्गतःदेव्यावीर्येणबलेनसामर्थ्येनसंवृतः संछादितःस्तंभितःआसीत्तथैवास ॥ नसंपूर्णोनिष्क्रांतःअर्धनिष्क्रांतःअर्द्धेनवानिष्क्रांतःअर्ध
निष्क्रांत ॥ ३९ ॥ असौमहासुरोमहिषवक्त्रादर्द्धनिष्क्रांतःशरीरार्द्धेननिर्गतः युध्यमानःयुद्धंकुर्वाणएवतयादेव्याभगवत्यामहासिनामण्डलाग्रेणशिरस्तस्या
सुरस्यउत्तमांगंछित्त्वाभूमौनिपातितः ।। शरीरस्यार्द्धःनिष्क्रांतःविशेषणसमासः ।। अर्द्धेनवानिष्क्रांतःकर्तृकरणेकृताबहुलमितिसमासः ।। नबहुव्रीहिः ।। अ
र्द्धोनिष्क्रांतोदेहभागोयस्यतिविग्रहप्रसंगात् ॥ ४० ॥

एवमुक्तरीत्यामहिषोनामप्रसिद्धःसमहासुरःसैन्यसहितः सुहृद्गणसहितः त्रैलोक्यंत्रील्लोकान्मोहयित्वामोहंदुःखंप्रापय्यततोयुद्धंकुर्वाणस्तयादेव्यानाशंप्रा

द्धानिष्क्रीतिदेहमगीयस्यातिविग्रहप्रसंगात् ॥ ४० ॥

एवमुक्तरीत्यामहिषोनामप्रसिद्धःसमहासुरःसैन्यसहितः सुहृद्गणसहितः त्रैलोक्यंत्रींल्लोकान्मोहयित्वामोहंदुःखंप्रापय्यततोयुद्धंकुर्वाणस्तयादेव्यानाशंप्रा
पितः॥ महाकाल्यानिपातितइतिपाठेमहान्कालःउग्रस्तत्पत्नीमहतीकालीदुर्गातयावा ॥४१॥ तदातस्मिन्समयेदेव्यामहिषेमहासुरेविनिपातितेसति त्रैलोक्य
स्थैःसर्वैःपुरुषैःदेवींप्रतिजयलोकोत्कर्षेणवर्तस्वेत्युक्तम् ॥ कीदृशैःदेवाःस्वर्लोकसद्मानःइन्द्रादयःअसुराःपातालवासिनोबलिप्रभृतयःमानवाभूलोकसद्मानोब्राह्म
णादयस्तैःसहितैः ॥ पुनःकीदृशैस्तदाभूतैस्तस्मान्महिषासुरादाभूताःपीडांप्राप्तवंतस्तैः ॥ आस्तुस्यात्कोपपीडयोः ॥ भूप्राप्तावात्मनेपदीचुरादिः ॥ आधृषाद्वे
तिणिजभावपक्षेकर्त्तरिक्तेरूपम् ॥ योगविभागात्समासः ॥ इत्थंभूतेतिनिर्देशाद्वा ॥ ४२ ॥ ततोमहिषमर्दनादनंतरंयत्किंचिद्दैत्यसैन्यमवशिष्टंस्वल्पंतदपिहा
हाकृतंहाहाइतिससंभ्रमंदीनभावेनकृतमाहितंसत्ननाश ॥ णशअदर्शने ॥ अदर्शनमभावः ॥ अदृष्टमभूत् ॥ किंचदेवतानांगणास्तुसकलाः सर्वेपिपरमुत्कृष्टंप्रहर्षंसं

एवंसमहिषोनामससैन्यःससुहृद्गणः ॥ त्रैलोक्यंमोहयित्वातुतयादेव्याविनाशितः ॥ ४१ ॥ त्रैलोक्यस्थैस्तदाभूतैर्महिषेविनिपातिते ॥
जयेत्युक्तंततःसर्वैःसदेवासुरमानवैः ॥ ४२ ॥ ततोहाहाकृतंसर्वंदैत्यसैन्यंननाशतत् ॥ प्रहर्षंचपरंजग्मुःसकलादेवतागणाः ॥४३ ॥ तुष्टु
वुस्तांसुरादेवींसहदिव्यैर्महर्षिभिः ॥ जगुर्गंधर्वपतयोननृतुश्चाप्सरोगणाः ॥४४॥ इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणेसावर्णिकेमन्वंतरे देवीमाहात्म्ये
महिषासुरवधोनामतृतीयोध्यायः ॥ ३ ॥

तोषंजग्मुश्चप्राप्तवन्तः ॥ हाविषादशुगर्त्तिषु ॥ चापलेद्वेभवतइतिवक्तव्यम् ॥ संभ्रमेणप्रवृत्तिश्चापलम् ॥
हाहाइतिसंभ्रमप्रवृत्त्यादीनत्वेनकृतमनाथंननाश दैत्यसैन्यमित्यर्थः ॥ ४ ३ ॥ अथतांदेवींसुराःइन्द्रादयःदिविभवैर्दिव्यैर्महर्षिभिःसहसहितास्तुष्टुवुःस्तुतवन्तः ॥
सुराश्चदिव्यामहर्षयश्चदेवींस्तुतवन्तइत्यर्थः ॥ अथगन्धर्वपतयश्चजगुः हाहाहूहूप्रभृतयोगन्धर्वाःगायमानास्तेषांपतयोगानविचक्षणास्तुम्बुरुप्रभृतयःगीतवंतः ॥
गैशब्देलिट् ॥ अथअप्सरोगणाश्चननृतुःउर्वशीप्रभृतयःस्वर्गवारांगनाःतासांगणाःनृत्यवन्तोदेवीविजयेमहोत्सवे ॥ नृतीगात्रविक्षेपेनाटचेलिट्उस् ॥ ४४ ॥ इतिश्री
मार्कण्डेयेमहाराजाधिराज श्रीमत्तोमरान्वयश्रीमदुद्धरणात्मजश्रीशंतनुचक्रवर्तिविरचितायांदेवीमाहात्म्यटीकायांमहिषासुरवधस्तृतीयोध्यायः ॥ ३ ॥

महिषासुरेनिहतेसातिततोनन्तरामिन्द्रपुरोगमाःशक्रप्रमुखाःसर्वेपिसुरगणाःस्तुतिंकर्त्तुमारेभिरेउपक्रांतवंतः ॥ रभराभस्ये ॥ आत्मनेपदेलिट् ॥ पुरोगच्छ
तीतिपुरोगमः इन्द्रःपुरोगमःअग्रेसरोयेषांते ॥१॥ रणेदेव्याचंडिकयातस्मिन्नतिवीर्येसुरारिबलेमहिषासुरसैन्येचअतिवीर्येदुरात्मनिमहिषासुरेचहतेसाति प्रण
तिनम्रशिरोधरांसाः प्रहर्षपुलकोद्गमचारुदेहाःशक्रादयःसुरगणास्तांदेवींवाग्भिस्तुष्टुवुःस्तुतवंतः॥वीर्यंबलंप्रभावश्च॥प्रणतिभिर्नम्राःशिरोधराःकंधराग्रीवाअंसाः
स्कंधाभुजाशिरांसिचयेषांते धरंतीतिधराःशिरसांधराःशिरोधराः प्रहर्षप्रमोदेपुलकाःरोमांचास्तेषामुद्गमःप्रादुर्भावस्तेनचारवोमनोहरादेहायेषांते ॥ वाग्भिरिति
चतुर्विधाभिर्वाणीभिः ॥ यद्भाष्यम् ॥ चतुष्टयीशब्दानांप्रवृत्तिः ॥ जातिशब्दाःगुणशब्दाःक्रियाशब्दायदृच्छाशब्दाश्चतुर्धाइति ॥ अन्येत्वाहुः ॥ द्रव्यंगु

ऋषिरुवाच ॥ ततःसुरगणाः सर्वेदेव्याइंद्रपुरोगमाः ॥ स्तुतिमारेभिरेकर्त्तुंनिहतेमहिषासुरे ॥ १ ॥ शक्रादयःसुरगणानिहतेतिवीर्ये
तस्मिन्दुरात्मनिसुरारिबलेचदेव्या ॥ तांतुष्टुवुःप्रणतिनम्रशिरोधरांसावाग्भिःप्रहर्षपुलकोद्गमचारुदेहाः ॥ २ ॥ देव्याययाततमिदंजग
दात्मशक्त्यानिश्शेषदेवगणशक्तिसमूहमूर्त्या ॥ तामंबिकामखिलदेवमहर्षिपूज्यांभक्त्यानतास्स्मविदधातुशुभानिसानः ॥ ३ ॥

णंक्रियांजातिमाहुःशब्दाश्चतुर्विधाः।यदृच्छयाप्रयुक्ताःस्युः संज्ञाशब्दाश्चपंचमाः ॥ अपरेत्वाहुः ॥ वैखरीशब्दनिष्पत्तिर्मध्यमाश्रुतिगोचरा ॥ द्योतितार्थाच
पश्यंतीसूक्ष्माचाप्यनपायिनीचेतिचतुर्विधावागुच्यते ॥ शब्दानांनिष्पत्तिर्यस्याःसा घटाद्यर्थरूपावाक्वैखरीत्यच्यते ॥ श्रुतिगोचराश्रोत्रग्राह्यावाक्मध्यमे
त्युच्यते ॥ द्योतितोर्थोययासाद्योतितार्थाज्ञानरूपावाक्पश्यंतीत्युच्यते ॥ अनपायिनीब्रह्मरूपावाक्सूक्ष्मेत्युच्यते ॥ २ ॥ ययादेव्याआत्मशक्त्यास्वशक्त्या
इदंजगत् प्रपंचितंतामखिलदेवमहर्षिपूज्यामम्बिकांदेवींभक्त्याआनताःस्म ॥ सानोस्माकंशुभानिदधातुकरोतु ॥ तुहिचस्महवैपादपूरणे ॥ निःशेषाःसर्वे
देवास्तेषांगणास्तेषांशक्तयः तासांसमूहास्तएवमूर्त्तयोयस्याः सा ॥ अखिलाःसर्वेदेवाःमहर्षयश्चतैस्तैःपूज्यांपूजनीयामआनतावयंभक्तिप्रह्वाः ॥ ३ ॥

यस्याःदेव्याअतुलमनुपमंप्रभावंबलंवक्तुंसाकल्येनवर्णयितुंब्रह्माचतुर्मुखःभगवानैश्वर्यसम्पन्नःअनंतोविष्णुःहरश्चनालंनहिसमर्थःहिप्रसिद्धमेवतत् ॥ साचण्डिका

देवास्तेषांगणास्तेषांशक्तयः तासांसमूहस्तद्रूपएवमूर्तिर्यस्याः सा ॥ अखिलाःसर्वदेवाःमहर्षयश्चतैस्तैःपूज्यांपूजनीयामआनतावयंभक्तिप्रह्वाः ॥ ३ ॥

यस्याःदेव्याअतुलमनुपमंप्रभावंबलंवक्तुंसाकल्येनवर्णयितुंब्रह्माचतुर्मुखःभगवानैश्वर्यसम्पन्नःअनंतोविष्णुःहरश्चनालंनहिसमर्थःहिप्रसिद्धमेवतत् ॥ साचण्डिका
देवीअखिलजगत्परिपालनायअशुभभयस्यनाशायमतिंकरोतु ॥ अखिलंजगत्परिपालयितुमशुभेभ्योभयंनाशयितुंचस्वयंस्वांतंसदाऽवधानंकरोतु ॥ प्रभावः
प्रभूत्वम् ॥ स्थौल्यसामर्थ्यसैन्येषुबलम् ॥ अशुभभवस्येतिपाठेभवउदयः ॥४॥ हेदेविसुकृतिनांपुण्यवतांभवनेषुगेहेषुयाश्रीःसंपत्तिरभूदस्तिभविष्यतिस्वयं
तांत्वांनताःप्रणतावयंस्म ॥ अतस्त्वंसुकृत्यात्मकंविश्वंश्रीःसतीपरिपालय ॥ हेदेविपापात्मनांभवनेषुयाऽलक्ष्मीःअभूदस्तिभविष्यति स्वयंतांत्वांनताः
प्रणताःवयम् ॥ अतस्त्वंपापात्मकंविश्वमलक्ष्मीःसतीपरिपालय ॥ हेदेविकृतधियांज्ञानिनांहृदयेषुयाबुद्धिरभूदस्तिभविष्यतिस्वयंतांत्वांनताःप्रणतावयम

यस्याःप्रभावमतुलंभगवाननंतोब्रह्माहरश्चनहिवक्तुमलंबलंच॥साचण्डिकाखिलजगत्परिपालनायनाशायचाशुभभयस्यमतिंकरोतु ॥४॥
याश्रीःस्वयंसुकृतिनांभवनेष्वलक्ष्मीःपापात्मनांकृतधियांहृदयेषुबुद्धिः ॥ श्रद्धासतांकुलजनप्रभवस्यलज्जातांत्वांनताःस्मपरिपालयदे
विविश्वम् ॥५॥ किंवर्णयामतवरूपमचिंत्यमेतत्किंचातिवीर्यमसुरक्षयकारिभूरि ॥ किंचाहवेषुचरितानितवाद्भुतानिसर्वेषुदेव्यसुरदेवग
णादिकेषु ॥ ६ ॥

तस्त्वंकृतध्यात्मकंविश्वंबुद्धिःसतीपरिपालय ॥ हेदेविसतांसज्जनानांहृदयेषुयाश्रद्धासत्कर्मनिष्ठाऽभूदस्तिभविष्यतिस्वयंतांत्वांनतावयम् अतःत्वंसदात्मकं
विश्वंश्रद्धासतीपरिपालय ॥ हेदेवित्वंकुलजनप्रभवस्यहृदयेयालज्जाऽभूदस्तिभविष्यतितांत्वांनतावयम् ॥ अतःत्वंसत्कुलाचारसंरक्षणंलज्जालज्जासतीसत्कु
लजनप्रभवात्मकंविश्वंपरिपालय ॥ स्मशब्दः पादपूरणे ॥ स्वयमव्ययम् ॥ सुष्ठुअयः शुभावहोविधिर्यस्मिन्कर्मणिनमनेपरिपालनेवातत् ॥ ५ ॥
असुराश्चदेवाश्चअसुरदेवाः शाश्वतिकविरोधविवक्षायांत्वसुरदेवंतेषांगणाआदयोयेषांतेमनुष्यादीनांतेतथोक्ताः ॥ तेषुअजाद्यदंतमित्यसुरशब्दस्यपूर्वप्रयो
गः॥ अजाद्यदंतत्वादभ्यर्हितत्वाच्चअमरदैत्यगणादिकेष्वितितुपाठः सभ्यः ॥ हेदेविसर्वेष्वसुरादिगणेषुतवाद्भुतंरूपमचिंत्यंमनसापिचिंतयितुंस्मर्तुमप्यशक्यमे

तत्त्वमनोहरंरूपंवाचाकिंवर्णयाम ॥ वर्णवर्णक्रियायांचुरादिलोडंतम् ॥ यन्मनसापिस्मर्त्तुमशक्यंतद्वाचाकिंवर्णयितुंशक्यंस्यादितिभावः ॥ हेदेवितवभू
र्यधिकमसुरक्षयकारिअतिवीर्यंचकिंवाचावर्णयामयन्मनसाप्यचिंत्यंस्यात् ॥ हेदेविसर्वेष्वसुरदेवगणादिकेष्वाहवेषुसंग्रामेषुतवाद्भुतानिचारितानिवीरकर्मा
णिकिंवर्णयामवाचायानिमनसापिस्मर्त्तुमशक्यानि ॥ ६ ॥ हेदेवित्वंत्रिगुणापित्रयोगुणायस्यांसासत्त्वंरजस्तमइतित्रयोगुणाः ॥ सत्त्वगुणात्वंवैष्णवीशक्तिः
सतीजगंतिरक्षसि रजोगुणात्वंब्राह्मीशक्तिःसतीसृजसि तमोगुणाद्रौद्रीशक्तिः सतीसंहरसि अतः सर्जनीयसंरक्षणीयसंहरणीयानिजगंतिस्वर्गभूपातालाख्या
नियेषांत्वंहेतुरसि ॥ हेदेवित्वंहरिहरादिभिरपिदेवैः तत्त्वतोनज्ञायसे मायारूपत्वात् ॥ हेदेवित्वमपाराअनवधिरनंता ॥ त्वंसर्वाश्रयासर्वआश्रयोयस्याः
सा ॥ आश्रीयतेआश्रयासर्वस्याश्रयासर्वाश्रया ॥ हेदेविइदमखिलंजगत्तवैवांशभूतंमायामयत्वात् ॥ जगतःअंशरूपेणनिष्पन्नमंशत्वंभूतंप्रापदितिवांश

हेतुःसमस्तजगतांत्रिगुणापिदेवैर्नज्ञायसेहरिहरादिभिरप्यपारा ॥सर्वाश्रयाखिलमिदंजगदंशभूतमव्याकृताहिपरमाप्रकृतिस्त्वमाद्या ॥७॥

भूतम् ॥ त्वमव्याकृताकेनापिनव्याकृतासिपदेनवाक्येनवा ॥ यतोवाचोनिवर्त्तंते अप्राप्यमनसासहेतिश्रुतेः ॥ त्वंचविद्यात्वेनपरब्रह्मतत्त्वमेव ॥ यद्वा हे
देवित्वमव्याकृतासिनकेनापिप्रकाशितासि ॥ परप्रकाश्यत्वानभ्युपगमाद्ब्रह्मस्वरूपस्यस्वयंप्रकाशत्वाभ्युपगमाच्च ॥ त्वंचपरब्रह्मतत्त्वमेवस्वयंप्रकाशमनं
तिशयानंदचिद्रूपमसीत्यर्थः ॥ यद्वा ॥ अव्याकृताऽव्याहताकेनापिनहिंसितासि ॥ कृञ्हिंसायांस्वादिः ॥ त्वमेवतुयुद्धेऽहितान्व्याकृणोषिव्याहंसि ॥ य
दाहुः ॥ हिंसाकरणयोःस्वादौकृणोतिकृणुतेकृञः॥करोतिकुरुतेद्वेद्वेसंपद्येतेक्रमादिति ॥ अव्याकृताहिपरमेतिपाठेतुहियस्मात् हेदेवित्वंपरमापराउत्कृष्टा
मालक्ष्मीस्ततःअःविष्णुस्तेनव्याकृताउरसिस्थापितालोकेषुवा॥यद्वा हेदेविहियस्मात्तवरोमकूपेषुनिजरश्मीन्दिवाकरःददौ अतस्त्वमव्याकृतासिअविनासूर्ये
णआसमंतात्कृतातेजोभिर्निर्मितासि॥अतएवत्वंपरमापराश्रेष्ठामातेजोलक्ष्मीः ॥ अवयः शैलमेषार्काः ॥ यद्वा ॥ हियतः त्वंजगतामाद्यामूलभूता ॥ अतः ॥३५॥
सृष्टेः प्राक्केवलैवेत्यव्याकृतासत्त्वरजस्तमोगुणानुदयाद्भेदप्रत्ययानुदयात्सत्त्वादिनाअपृथक्कृतासांख्यदर्शनप्रसिद्धापरमाप्रकृतिः प्रधानाख्यासि॥इयंदेवीसांख्य

मतेप्रकृतिराख्यातावेदांतिनस्ततामनिर्वचनीयामात्ममायामनादिमविद्यामाहुः ॥

मतेप्रकृतिराख्यातावेदांतिनस्तुतामनिर्वचनीयामात्ममायामनादिमविद्यामाहुः ॥ शाब्दिकास्तांवस्तुतत्त्वावसितिसिद्धिभेदामाहुः ॥ शैवास्तांशिवशक्तिसंसक्तिमाहुः ॥ वैष्णवाः विष्णुमायांतामाहुः ॥ शाक्तास्तुतांमहामायामनादिमाहुः ॥ पौराणिकाः तांदेवीमाहुः ॥ ७ ॥ सुरऐश्वर्ये ॥ सुरंतिसुराः सुराणांभावःसुरता सास्तियेषांतेसुरताः इंद्रादयः ॥ मत्वर्थेऽर्शआदित्वादच् ॥ समस्ताश्चतेसुरताश्च समस्तविबुधाइतियावत् ॥ हेदेविसावैप्रसिद्धा स्वाहात्वमेवासि यस्याःसमुदीरणेनसकलेषुमखेषुयज्ञेषुसमस्तसुरताः यज्ञभुजः तृप्तिंप्रयांति ॥ किंचवैप्रसिद्धास्वाहाचत्वमेवासिअतएवखलुपितृयज्ञेषुजनैःश्राद्धकृद्भिः पुरुषैः पितृगणस्यतृप्तिहेतुः ॥ स्वधेत्येवंरूपंमंत्रात्मासतीत्वमेवोच्चार्यसेकथ्यसे ॥ दैवेश्राद्धेभवेत्स्वाहापित्र्येश्राद्धेस्वधोच्यते ॥ स्वाहादेवहविर्दानेश्रौषड्वौषड्वषट्स्वधेत्यभिधानेतुविभागोनाश्रितः ॥ ८ ॥

यस्याःसमस्तसुरतासमुदीरणेनतृप्तिंप्रयांतिसकलेषुमखेषुदेवि ॥ स्वाहासिवैपितृगणस्यचतृप्तिहेतुरुच्चार्यसेत्वमतएवजनैःस्वधाच॥८॥या
मुक्तिहेतुरविचिंत्यमहाव्रतात्वमभ्यस्यसेसुनियतेंद्रियतत्त्वसारैः॥मोक्षार्थिभिर्मुनिभिरस्तसमस्तदोषैर्विद्याऽसिसाभगवतीपरमाहिदेवि॥९॥

हेदेवि हिनिश्चयेनयामुक्तिहेतुः अचिंत्यमहाव्रतापरमावेदांतोद्भवब्रह्मतत्त्वावगतिरूपसाक्षात्कारलक्षणाविद्यासिभगवतीसुनियतेंद्रियतत्वसारैर्मोक्षार्थिभिर्मुनिभिरस्तसमस्तदोषैरभ्यस्यसे पुनःपुनरावर्त्यसेशिक्ष्यसेइत्यन्वयः ॥ मुक्तिरमृतंकैवल्यम् । ज्ञानादेवतुकैवल्यमित्यभ्युपगमात् ॥ मुक्तिहेतुर्विद्याअविचिंत्याचिंतयितुमशक्या ॥ दुस्तराणिमहांतिव्रतानिउपवासादीनियस्यांसाचिंत्यमहाव्रताअभ्यस्यसे ॥ असुक्षेपणेऽभिपूर्वः कर्मणिलटः थासःसे ॥ सुष्ठुनियतानिविषयेभ्योव्यावर्तितानींद्रियाणियैः तेचतेतत्त्वसाराश्चतत्त्वंतत्त्वज्ञानंसारंनान्यंयेषांतेतत्त्वसाराः ॥ मन्यंतेमुनयस्तैःमोक्षमर्थयंतेमोक्षार्थिनःअस्तःनष्टःसमस्तदोषःकामादिरूपोयेषांतेऽस्तसमस्तदोषास्तैःविद्यतेज्ञायंतेनयाविद्याभगवतीसर्वैश्वर्यसंपन्नापरमाउत्कृष्टा ॥ ९ ॥

हेदेविभगवतीऐश्वर्यादिसंपन्नाशब्दात्मिकावर्णपदवाक्यरूपवाणीस्वरूपा ॥ सुविमलर्ग्यजुषामुद्गीथरम्यपदपाठवतांसाम्नांचनिधानंसर्वजगतामार्तिहंत्रीपरमा उत्तमाचतुर्वर्गदर्शिनीवार्त्तावृतांतरूपात्रय्यसि वेदानांत्रयीभवसीत्यन्वयः ॥ अथवाभगवतीत्वंसर्वजगतांभवभावनायसंसृत्युत्पादनायपरंनिधानमाश्रयः स्थानमसि ॥ त्वमार्तिहंत्र्यसि ॥ त्वंवार्तासिकृषिगोरक्षादिवृत्तिरसि ॥ त्वंशब्दात्मिकानादरूपासि ॥ यद्वा वर्णपदवाक्यरूपासि गद्यपद्यात्मिकासि ॥ हेदेवि त्वं सुविमलानिऋग्भिः सहितानियजूंषितेषाम् ॥ ऋचः ऋग्वेदाः यजूंषियजुर्वेदाः तेषांसाम्नांसामवेदानांचत्रय्यसीत्यन्वयः ॥ वेदशाखानांबाहुल्याद्बहुवचनम् ॥ उद्गीथउद्गीतमतएवरम्यपदपाठवतामुद्गीथरम्याणिपदानितैःकृत्वापाठवतामन्यथापदानांपाठः पदपाठः उद्गीथेनरम्यः पदपाठोयेषांतानिउद्गीथरम्यपदपाठानिसामानीतिस्यात् ॥ उद्गीथः प्रणवइतिक्षीरतरंगिणीकारोव्याख्यत् ॥ उद्गीथः सामवेदः इत्यौणादिवृत्तिकारः ॥ प्रणवपक्षेउद्गीथरम्यताऋ

शब्दात्मिकासुविमलर्ग्यजुषांनिधानमुद्गीथरम्यपदपाठवतांचसाम्नाम् ॥ देवित्रयीभगवतीभवभावनायवार्ताचसर्वजगतांपरमार्तिहंत्री ॥ ॥ १० ॥ मेधासिदेविविदिताखिलशास्त्रसारादुर्गाऽसिदुर्गभवसागरनौरसंगा ॥ श्रीःकैटभारिहृदयैककृताधिवासागौरीत्वमेवशशिमौलिकृतप्रतिष्ठा ॥ ११ ॥

ग्यजुषाणामप्यास्ति ॥ यद्वा उद्गीथउद्गीतंसाम्निप्रसिद्धं वार्त्तावृत्तौजनश्रुतौ ॥ वृत्तिःकुसीदपाशुपाल्यवाणिज्याख्या ॥ जनश्रुतिर्वृत्तांतः । स्त्रियामृक्सामयजुषीइतिवेदास्त्रयस्त्रयी ॥ ऋचः यजूंषिचऋग्यजुषाणि अचतुरादिनासमासांतः इहतुसमासांतविध्यनित्यत्वमाश्रितम् ॥ सुविमलानिऋग्यजूंषियेषाम् ॥ यद्वा समासांतरमुक्तमेव ॥ भवभावनायभवःशिवःपरमात्मायस्यभावनंध्यानंतस्मैप्रवृत्तात्रयीत्वमेवासीत्यर्थः ॥ उद्भवेजन्मनिकल्याणेप्राप्तौसंसृतिसत्तयोः ॥ भवःआर्तिहंत्रीतिजनिकर्तुःप्रकृतिरितिनिर्देशात्समासासिद्धिः। अर्तिःपीडाधनुःकोट्योः।आङ्पूर्वताकचित् ॥ १० ॥ हेदेवित्वंमेधासिअतएवत्वंविदिताखिलशास्त्रासि ॥ यद्वा हेदेवि त्वंविदिताखिलशास्त्रसारामेधासि ॥ धीर्धारणावतीमेधा ॥ विदितान्यखिलानिशास्त्राणिसाराणिचतुर्वर्गतत्त्वपराणिन्याय्यानियया मेधयासात्वमेवासि ॥ प्रवृत्तिर्वा

निवृत्तिर्वानित्येनकृतकेनवा॥पुंसांयेनोपदिश्येततच्छास्त्रमभिधीयते ॥ हेदेवित्वमसंगासंत्यक्ताखिलबंधहेतुः अप्रतिबंधाऽनिवारितगतिः ॥ दुर्गादुष्प्रापा दुःखे नगम्यमानादुर्गा।दुर्गभवसागरनौरसि दुर्गोदुस्तरोभवः संसारः सागरइवतत्रनौः तरणिरसि।यद्वा दुर्गंदुस्तरंभवंस्यतिखण्डयतिदुर्गभवसा नविद्यतेगरोविषंदुःखंयत्र साअगरा अगराचासौनौश्वेतिअगरनौः दुर्गभवसाचासौअगरनौश्व॥यद्वा त्वंदुर्गेदुर्गमेदुष्प्रापेभवेशंभौपरब्रह्मभूतत्वेसागरेसामृतेविषयेअसंगारागादिरहितादुर्गादु ष्प्रापानौरसि॥नौरिवनौर्देवीब्रह्मप्राप्तिसाधनविद्यारूपेत्यर्थः॥हेदेवित्वंकैटभारिहृदयैककृताधिवासाश्रीरसि विष्णुवक्षस्थलनिवासिनीलक्ष्मीस्त्वमेवासि॥ हेदेवि त्वमेवशशिमौलिकृतप्रतिष्ठागौरीउमासि ॥ शशीचंद्रःमौलौकिरीटेयस्यसशंभुःतेनकृताप्रतिष्ठावस्थितिरर्द्धशरीरभाक्तेनयस्याः सा ॥ चूडाकिरीटंकेशा श्वसंयतामौलयस्त्रयः ॥ ११ ॥ ईषत्सहासंमंदस्मितोपेतंरुचिरंपरिपूर्णचंद्रबिंबानुकारिपूर्णेंदुबिंबोपमंकनकेषुउत्तमंयत्कनकंतस्येवकांतिःशोभायस्यतत् अत

ईषत्सहासममलंपरिपूर्णचंद्रविम्बानुकारिकनकोत्तमकांतिकांतम् ॥ अत्यद्भुतंप्रहृतमात्तरुषातथापिवक्रंविलोक्यसहसामहिषासुरेण ॥ दृष्ट्वातुदेविकुपितंभ्रुकुटीकरालमुद्यच्छशांकसदृशच्छवियन्नसद्यः ॥ प्राणान्मुमोचमहिषस्तदतीवचित्रंकैर्जीव्यतेहिकुपितां ॥ १२ ॥ तकदर्शनेन ॥ १३ ॥

एवकांतंमनोहरमेवंभूतंतववक्रकमलंजगन्मोहनंजयति तथापितद्वि लोक्यसहसाऽतर्कितमात्तरुषाप्राप्तकोपेनमहिषासुरेणप्रहृतमत्यद्भुतमेतत् ॥ अहोईदृशंजगन्मोहंजगत्संजीवनंवक्रंविलोक्यपुमानानंदमाप्नुयात् तत्कथंमहा सुरः संजातकोपःप्राहार्षीदितिभावः ॥ अतर्किततेतुसहसाऽव्ययम्॥सहसाबलेनवा ॥ सहोबलंसहामार्गः ॥ सहतेसहः ॥ अनव्ययत्वेसहसाकृतमित्योजःसहों भस्तमसस्तृतीयायाइत्यौपपदिकमलुग्विधानंचावगमकम्॥अद्भुतम् अदिभुवोडुतच् ॥ अदित्याश्चर्येव्ययम् ॥ आत्तारुट्क्रुधेनसतेन ॥ १२ ॥ हेदेविकुपितं क्रोधाविष्टंभ्रुकटीकरालं भ्रुकुट्याकरालंविषमंभयंकरमतएवक्रोधताम्रमुद्यच्छशांकसदृशच्छवि उद्यन् उदयंकुर्वन् शशांकश्चंद्रःआरक्तःपूर्णश्चतेनसदृशीछविः प्रभायस्यतत् ॥ तदीयंसंग्रामोन्मुखंदृष्ट्वातुदृष्ट्वैवमहिषासुरः सद्यः सपदिदर्शनक्षणएवप्राणान्नमुमोचनतत्याजेतियत्तदतीवचित्रम्॥युक्तोयमर्थः॥हिनिश्चयेन ॥

कुपितांतकदर्शनेन कुपितकृतांतदर्शनेनकैः जंतुभिः जीव्यतेनकैश्चिदपि ॥ जीवप्राणधारणे अकर्मकत्वाद्भावेलटियगात्मनेपदप्रथमपुरुषैकवचनमेवभावस्यैकत्वात् प्राणधारणंप्रकृतावंतर्भूतमितिजीवतेदेवदत्तइतिप्रयोगेपृथक्प्राणपदंकर्मवाचिनःप्रयुज्यते अनुच्यमानेपितस्मिन्प्राणान्धारयतीतिगम्यमानत्वादतश्चजीवातिरकर्मकः॥ भ्रुवौकुटीवभ्रुकुटी इकोह्रस्वोङ्योगालवस्योत्तरपदिकंह्रस्वत्वमत्वंचवा ॥ तेनभ्रुकुटीवभ्रुकुटी करालंकुटिलम् ॥ बलवत्सुष्ठुकिमुतस्वत्यतीवचनिर्भरे ॥ करालोदंतुरेतुंगे ॥ कृणोतिहिनस्तिकरालम् ॥ १३ ॥ हेदेवित्वंप्रसीदप्रसन्नाभव ॥ परमापराउत्कृष्टामालक्ष्मीरसि ॥ हेदेविभवतीजगतांभवायसम्पदुद्भवायसद्यःसपदिभवति ॥ भवतीत्वंकोपवती अप्रसन्नास्तितर्हिसद्यःजगतांकुलानिवंशान्समूहान्वाविनाशयति ॥ इहभवतीतिभवच्छब्दप्रयोगे युष्मदस्मच्छब्दान्यत्वेनशेषेप्रथमःपुरुषःविनाशयतीत्ययम् ॥ वंशेवृन्देगृहेकुलम् ॥ उक्तमर्थंप्रकृतेनदेवीचरितेनयोजयतिविज्ञातमित्यर्द्धेन अधुनैव

देविप्रसीदपरमाभवतीभवायसद्योविनाशयतिकोपवतीकुलानि ॥ विज्ञातमेतदधुनैवयदस्तमेतन्नीतंबलंसुविपुलंमहिषासुरस्य ॥ १४ ॥

तेसंमताजनपदेषुधनानितेषांतेषांयशांसिनचसीदतिबंधुवर्गः ॥ धन्यास्तएवनिभृतात्मजभृत्यदारायेषांसदाभ्युदयदाभवतीप्रसन्ना॥१५॥

विज्ञातंविदितमस्माभिः एतत्किंयत्त्वामाइतमेतंयोद्धुमागतम् ॥ सुविपुलंसुष्ठुबहुलंमहिषासुरस्यबलंसैन्यमस्तंविनाशंनीतंप्रापितमित्येतत् ॥ प्रसादपरमेतिपाठेप्रसादेनप्रसन्नत्वेनपरमाउत्कृष्टाचेत्तर्हिलोकानांभवायभूतयेसंपदुदयायभवति ॥ अस्तमदर्शनेअस्तमितिमकारांतमव्ययमनुपलब्धेर्थेवर्त्तते ॥ असुक्षेपणइत्यतोनपुंसकेभावेक्तेतुअस्तंप्रेरणंदूती (री) करणमन्यत्रक्षेपंनीतमित्यर्थः ॥ विनाशंनीतमित्यर्थस्तुनस्यात् ॥ अस्तमित्यव्ययत्वेत्विष्टसिद्धिः ॥ १४ ॥ हेदेविभवतीसदाऽभ्युदयदासतीयेषांप्रसन्नास्तितेएवलोकाजनपदेषुजीवत्सुदेशेषुसंमताःलब्धप्रतिष्ठाःस्युःतेषामेवधनानिस्युः तेषामेवयशांसिसत्कीर्त्तयः स्युः॥ तेषांबंधुवर्गश्चनसीदति॥ चकाराच्चतुष्पात्प्रभृतिश्चनसीदति॥ तएवधन्याःधनेषुसाधवः ॥ यद्वा धनानिलब्धारःप्रातारःधन्याः॥ धनगणंलब्धेतिसूत्रेणयत्प्रत्ययः ॥

षांबंधुवर्गश्चनसीदति ॥ चकाराच्चतुष्पात्प्रभृतिश्चनसीदति ॥ तएवधन्याःधनेषुसाधवः ॥ यद्वा धनानिलब्धारःप्राप्तारःधन्याः ॥ धनगणंलब्धेतिसूत्रेणयत्प्रत्ययः ॥

सुकृतीपुण्यवान् धन्यः ॥ हेदेवियेषांभवतीप्रसन्नास्तितएवनिभृताःविनीताःशिक्षितकुलाचाराअचपलाःआत्मजाःसुताः भृत्याःअनुचराःदाराःकुलस्त्रियश्चयेषां ते ॥ निभृतविनीतप्रश्रिताःसमाः ॥ १५ ॥ हेदेविभवतीप्रसादाद्भवत्याःप्रसादात्संभावितःसुकृतीपुण्यवान् जनःप्रतिदिनंसदैवअत्यादृतःअतितरामादृतः सन् सकलानिसमस्तानिस्वशाखोक्तान्यतएवधर्म्याणिधर्मेणप्राप्याणिधर्मादनपेतानियथायथंश्रौतानिस्मार्त्तानिचकरोति ॥ ज्योतिष्टोमादीनिहिस्वर्गकामःकरोतिततश्चस्वर्गं प्रयातितेनहेतुनाहेदेविलोकद्वयेपिभुविदिव्यपित्वमेवफलदासि ॥ ननुइदंइत्थमेव ॥ प्रश्नावधारणानुज्ञानुनयामंत्रणेननु ॥ नौवयोधर्मेतिधर्मेणप्राप्याणीत्यर्थेयत्प्रत्ययः ॥ यद्वा धर्मपथ्यर्थन्यायादनपेतेयत् ॥ अत्यादृतौसादरार्चितौ ॥ ननुचभवतीप्रसादादित्यत्रसर्वनाम्नोवृत्तिमात्रेपूर्वपदस्यपुंवद्भावोभवतीतिभवत्प्रसादादितिस्यात्त

धर्म्याणिदेविसकलानिसदैवकर्माण्यत्यादृतःप्रतिदिनंसुकृतीकरोति ॥ स्वर्गंप्रयातिचततोभवतीप्रसादाल्लोकद्वयेपिफलदाननुदेवितेन ॥ १६ ॥ दुर्गेस्मृताहरसिभीतिमशेषजंतोः स्वस्थैःस्मृतामतिमतीवशुभांददासि ॥ दारिद्र्यदुःखभयहारिणिकात्वदन्यासर्वोपकारकरणायसदार्द्रचित्ता ॥ १७ ॥

त्राह ॥ पुंवदितियोगविभागसाध्यमिदंपुंवत्त्वंक्वचिदेवयोगविभागादिष्टसिद्धिः ॥ ततश्चैकोहंभवतीसुतक्षयकरोमातःकियंतोरयइतिवत्पुंवद्भावाभावः क्वचिदस्त्येव ॥ भवतीतितुच्छित्त्वाप्रसादात्प्रसन्नत्वाद्भवतीलोकद्वयेपिफलदास्ति इतिपुंवत्त्वशंकानिरासपरव्याख्यानेभवतीसुतक्षयकरइतिप्रयोगः कदर्थितःस्यात् ॥ १६ ॥ हेदुर्गेभीतस्याशेषजंतोःसर्वस्यापिप्राणिनःस्वांतेनस्मृतासतीत्वंभीतिंहरसि ॥ हेदुर्गेत्वंस्वस्थैरभीतैस्तुजंतुभिःस्मृतासतीअतीवशुभांमतिंचतुर्वर्गफलसाधनभूतां बुद्धिंददासि ॥ त्वन्मंत्रत्वद्ध्यानत्वद्भजनपरांमतिंवाददासि ॥ तदित्थं हेदारिद्र्यदुःखभयहारिणिसर्वोपकारकरणायसर्वोपकारान् कर्त्तुंसदाआर्द्रचित्ताकृपार्द्रहृदयापरादेवतात्वदन्याकास्तुनकापि ॥ अभ्यादितोभयंहर्त्तुंमतिंदातुमनुत्तमाम् ॥ देवित्वदपराकास्तुसर्वोपकृतिकारिणी ॥ दुःखेनगंतुंशक्यतेस्यांदुर्गा ॥

सुदुरोरधिकरणेचेतिडः ॥ बलवत्सुष्ठुकिमुतस्वत्यतीवचनिर्भरे ॥ स्वस्थैःस्वर्गस्थैर्देवैःस्मृतेतिवा दरिद्रादुर्गतौ ॥ दरिद्रातिदुर्गच्छतिनिर्द्धनीभवतीतिदरिद्रः॥
दरिद्रस्यकर्मदारिद्र्यंतस्यदुःखंदारिद्र्यदुःखंतस्माद्भयंहरतीतितच्छीलातस्याःसंबुद्धिःहेदारिद्र्यदुःखभयहारिणि सर्वेषुभक्तेषुअभक्तेषुउदासीनेषुचउपकाराणां
करणंविधानंतस्मै ॥ १७ ॥ यद्येषादेवीसर्वोपकारकरणायदयार्द्रचित्तास्यात्किमितिहिदैत्यान्निहंतितत्रोत्तरमाह ॥उपैतु लोडंतःपाठः ॥ नांबइतिपाठे नअं
बइतिच्छेदः हेअंब हेसर्वजननि त्वंसर्वोपकारायसदाकृपार्द्रचित्तासीतियत्तत्तथैवनान्यथा ॥ तथाहि एभिरहितैर्महिषासुरादिभिर्हतैरणेत्वद्धतैःजगत्लोकः
सुखमुपैतु पीडकाभावात्सुखंप्राप्नोतु ॥ तथाएतेअहितालोकत्रयद्रुहोमहिषासुरादयः चिरायनरकायनरकंगंतुंपापंनकुर्वंतु किंतुसंग्रामेमृत्युंमरणमधिगम्यप्रा
प्यदिवंस्वर्गंप्रयांतुइतिमत्वाविचिंत्यानुग्रहबुद्ध्याएतान्दैत्यान्विनिहंसिन्यवधीः ॥ ततोन्यानपिदैत्यान्विनिहनिष्यसि ॥ सिप्वर्त्तमानसामीप्येवर्त्तमानव

एभिर्हतैर्जगदुपैतुसुखंतथैतेकुर्वंतुनाम्बनरकायचिरायपापम् ॥ संग्राममृत्युमधिगम्यदिवंप्रयांतुमत्वेतिनूनमहितान्विनिहंसिदेवि॥१८॥
दृष्ट्वैवकिंनभवतीप्रकरोतिभस्मसर्वासुरानरिषुयत्प्रहिणोषिशस्त्रम्।लोकान्प्रयान्तुरिपवोपिहिशस्त्रपूताइत्थंमतिर्भवतितेष्वहितेषुसाध्वी१९

द्वेतिलट् ॥ नूनमवश्यम् ॥ नूनमवश्यंनिश्चयेद्वयम् ॥ चिरायचिररात्रायचिरस्याद्याश्चिरार्थकाः अव्ययाख्याः॥अंबेतिअंबार्थनद्योर्ह्रस्वः ॥ नामेत्यत्रपाठे
आमनरकायकुष्ठादिमहाव्याधिप्रधाननरकायपापंनकुर्वंत्वित्यर्थः ॥ अथवा नामप्राकाश्यसंभाव्यक्रोधोपगमकुत्सने ॥ एभिरसुरैर्हतैर्जगत्सुखमुपैतु तथैतेऽ
सुराःयद्यपिपापंकृतवंतःकुर्वंतुनामचिरायचिरकालंतथावधेनोद्धरणीयाइत्यर्थः ॥ १८ ॥ हेदेविभवतीसर्वासुरान्सर्वेषामपिअसून्प्राणान्रांतिगृह्णंतितान्अ
सुरान्दृष्ट्यैवक्रूरदृष्ट्यैवभस्मभस्मीभूतान्किंनप्रकरोति किंतुसामर्थ्यतःकरोत्येव ॥ अथापिहिहेदेवित्वमरिषुशत्रुषुशस्त्रमायुधंप्रहिणोषिप्रयुंक्षेइतियत्तत्रतवा ॥३८॥
भिप्रायोन्यएवहिनिश्चयेनरिपवोपिशत्रवोपिशस्त्रपूताःशस्त्रहताःकृतप्रायश्चित्ताइवशमितपापफलाःसंतोलोकान्स्वर्गादीन्प्रयांत्विति ॥ तदित्थम् ॥ हेदेवितवते

भिप्रायोन्यएवहिनिश्चयेनरिपवोपिशत्रवोपिशस्त्रपूताःशस्त्रहताःकृतप्रायश्चित्ताइवशमितपापफलाःसंतोलोकान्स्वर्गादीन्प्रयांत्विति ॥ तदित्थम् ॥ हेदेवितवते

ष्वहितेष्वपिसाध्वीमतिरनुग्रहबुद्धिर्भवति किंपुनःसाधुषुस्वधर्मनिरतेषु साध्वीतवमतिर्भवतीतिकिंब्रूमइतिभावः ॥ भवतीशब्दप्रयोगेप्रकरोतीतिप्रथमपुरुषः अ
स्मत्वस्यविधेयत्वादेकत्वेपिनविरोधो वेदाःप्रमाणमितिवत् ॥ प्रहिणोतीति हिगतौ ॥ स्वादिभ्यःश्नुः हिनुमीनाइतिणत्वम् ॥ लोकस्तुभुवनेजने ॥ साध्वी
वोतोगुणवचनान्ङीष् ॥ १९ ॥ हेदेविरणेतवउग्रैःखड्गप्रभानिकरैर्विस्फुरणैः तथाउग्रेणशूलाग्रकांतिनिवहेनवाअसुराणांदृष्टयः विलयंविनाशंनागताःनअगमन्
इतियत्तदेतदन्यदेवास्तिकारणंकिम् ॥ अंशुमदिंदुखंडयोगिआननंसुधांशुखंडयुक्तंतववक्त्रंविलोकयतामितिहेतुगर्भंविशेषणमसुराणाम् ॥ यद्यमीअसुरारणेदेव्या
मृतांशुखंडयुक्तमाननंनविलोकयेयुः तर्हिउग्रैःखड्गप्रभानिकरविस्फुरणैः शूलाग्रकांतिनिवहेनचविलयंगतदृशःसंपद्येरन्नितिभावः ॥ अत्रक्रियातिपत्तिर्वर्त्तते य

खड्गप्रभानिकरविस्फुरणैस्तथोग्रैःशूलाग्रकांतिनिवहेनदृशोसुराणाम् ॥ यन्नागताविलयमंशुमदिंदुखंडयोग्याननंतवविलोकयतांतदे
तत् ॥ २० ॥ दुर्वृत्तवृत्तशमनंतवदेविशीलंरूपंतथैतदविचिंत्यमतुल्यमन्यैः ॥ वीर्यंचहंतृहृतदेवपराक्रमाणांवैरिष्वपिप्रकटितैवदयात्व
येत्थम् ॥ २१ ॥

था ॥ हेदेवियद्यसुराः तवामृतांशुखंडयुक्तंमुखंव्यलोकयिष्यन् तर्हिउग्रैःखड्गप्रभानिकरविस्फुरणैःशूलाग्रकांतिनिवहेनचविलीनदृशःसमपत्स्यंत ॥ नचतदेतत्सम
पत्स्यंत ॥ यद्यस्मान्मुखंव्यलोकयिष्यन्तस्मादसुराविलीनदृशोनसमपत्स्यंतेति ॥ खड्गस्यप्रभास्तासांनिकरःस्तोमस्तस्यविस्फुरणानिसंवलयनानितैः ॥ शूलस्या
ग्राणित्रीणियेषांतेषांकांतयस्तासांनिवहःसमूहस्तेन ॥ अंशवःकिरणाः ॥ इंदुरमृतमयूखस्तस्यखंडःशकलस्तेनयोगःसंबंधस्तद्वत् ॥ अंशुमदिंदुखंडेनयोक्तुम
र्हंयोग्यमाननमित्यपिशब्दःसवर्णदीर्घः (?) ॥ २० ॥ हेदेवितवशीलंसद्वृत्तंकर्तृ दुर्वृत्तवृत्तशमनं दुष्टंवृत्तंयेषांतेदुर्वृत्ताः तेषांशमनंशमयितृनिवारकंवर्त्तते ॥
यद्वा दुष्टेनवृत्तेनवृत्तंनिष्पन्नंफलंदुर्वृत्तवृत्तंदुष्टंफलंनरकलक्षणंतस्यशमनं तवशीलम् ॥ तथाहेदेवितवैतत्सर्वसौभाग्यसौंदर्यभाजनंरूपमचिंत्यंमनसापिविचार

यितुमशक्यमविचार्यंसत् अन्यैर्मनोहरैरतुल्यमसदृशमसाधारणमसमानंवर्त्तते ॥ तथादेहेवितववीर्यंचहृतदेवपराक्रमाणांदैत्यानांहंतृघातकंवर्त्तते ॥ तथा हेदेविइत्थंप्रागुक्तभणित्यात्वयास्वकीयादयावैरिष्वपिप्रकटितैवप्रकाशितैव ॥ वृत्तंपद्येचरित्रेत्रिष्वतीतेदृढनिस्तले ॥ शीलंस्वभावेसद्वृत्ते ॥ रूपंगुणेस्वभावे च ॥ २१ ॥ हेदेविवरदेभुवनत्रयेपितेतवास्यपराक्रमस्यकेनसहउपमाभवतुनकेनापि ॥ निरुपमत्वात्तेपराक्रमस्य ॥ नन्वतुलोपमाभ्यामितिनिषेधात्तृतीया नस्यात् ॥ सहविवक्षायांतृतीयास्त्येव॥ सूत्रंतुषष्ठ्यर्थसहभावाविवक्षार्थंच ॥ हेदेविरूपंचशत्रुभयकारि शत्रूणांभयोत्पादनशीलम् ततोन्येषांतुअतिहारिअ तिमनोहारितवैवास्तिनत्वन्यस्य ॥ त्वदीयचित्तेकृपाचसमरनिष्ठुरताचत्वय्येवदृष्टा नान्यत्रदृष्टेत्यर्थः ॥ भवत्विविलोट् दृष्टेतिनिष्ठा॥ दृष्ट्वाइतिक्त्वांतोपपाठः॥

केनोपमाभवतुतेस्यपराक्रमस्यरूपंचशत्रुभयकार्यतिहारिकुत्र ॥ चित्तेकृपासमरनिष्ठुरताचदृष्टात्वय्येवदेविवरदेभुवनत्रयेपि ॥ २२ ॥ त्रैलोक्यमेतदखिलंरिपुनाशनेनत्रातंत्वयासमरमूर्द्धनितेपिहत्वा ॥ नीतादिवंरिपुगणाभयमप्यपास्तमस्माकमुन्मदसुरारिभवंनमस्ते ॥ ॥ २३ ॥ शूलेनपाहिनोदेवि पाहिखड्गेनचाम्बिके ॥ घण्टास्वनेननःपाहिचापज्यानिःस्वनेनच ॥ २४ ॥

कृपासमरनिष्ठुरताइतिचप्रथमानतुद्वितीया ॥ समरेनिष्ठुरायाभावः ॥ त्वतलोर्गुणवचनस्यपुंवद्भावः ॥ २२ ॥ हेदेवित्वयाएतत्त्रैलोक्यंरिपुनाशनेनातुलंयथा भवतितथात्रातंरक्षितम् ॥ त्रैङ्पालने नुदविदोंदत्राघ्राह्रीभ्योन्यतरस्यामितिवानिष्ठानत्वम्॥ त्वयासमरमूर्द्धनिरिपुगणान्हत्वातेरिपुगणाःदिवंस्वर्गंनीताः ॥ हेदेवित्वयाऽस्माकंदेवानामुन्मदसुरारिभवंभयमप्यपास्तमपक्षिप्तंदूरीकृतम् ॥ हेसर्वजननिनमस्ते ॥ लोकेखलुहिताः नतिमर्हंति ॥ त्रयोलोकाःत्रैलोक्यंचा तुर्वर्ण्यादित्वात्स्वार्थेष्यञ् ॥ अखिलंत्रैलोक्यमितिपाठेपौनरुक्त्यभियानविद्यतेखिलंयत्रेतिक्रियाविशेषणम् ॥ संभवेव्यभिचारेचस्याद्विशेषणमर्थवत् ॥ रिपूणांनाशनेनसमरस्यमूर्द्धेवमूर्द्धायुद्धाग्रभूमिस्तथाचोच्छ्रितप्रदेभ्यःसुराणामरिभ्योदैत्येभ्यःभवंसंभवम् ॥ नमःस्वस्तीतिचतुर्थी ॥ २३ ॥ हेदेविअंबिकेत्वं

रिपूणांनाशनेनसमरस्यमूर्द्धवमूर्द्धायुद्धाग्रभूमिस्तथाचोच्छितप्रदेश्यःसुराणामरिभ्योदैत्येभ्यःभवंसंभवम् ॥ नमः स्वस्तीतिचतुर्थी ॥ २३ ॥ हेदेविअंबिकेत्वं

शूलेनायुधेनशत्रुभ्योनोस्मान्पाहिरक्ष ॥ पारक्षणे ॥ सेर्ष्यपिच ॥ अम्बीशूलंरुगायुधम् ॥ त्वंघंटायाःस्वनेननःशत्रुतःपापतश्चपाहि ॥ हेदेवित्वंचापज्यानिः स्वनेनचापारोपिताकृष्टमौर्वीजनितनिःस्वनेननोस्मान्पाहिपापतःशत्रुभ्यश्चेतिशेषः ॥ २४ ॥ हेदेविईश्वरिईश्वरस्यपत्नि ॥ यद्वा हेईश्वरिजगद्व्यापिनि ॥ अश्नोतेराशुकर्मणिवरट्चेचोपधायाः ॥ हेचंडिकेत्वमात्मनःशूलस्यायुधस्यभ्रामणेनपरितोभितश्चक्राकारेणपरिवर्त्तनेननोस्मान्प्राच्यांदिशिरक्षशत्रुतः ॥ त्वं प्रतीच्यांपश्चिमायांदिशिआत्मशूलस्यभ्रामणेनरक्ष त्वमात्मशूलस्यभ्रामणेनदक्षिणेदिग्विभागे तथाउत्तरस्यांदिशिरक्ष ॥ भ्रमणस्येदंभ्रामणंप्रदक्षिणीकरणंप रितोमण्डलीकरणम् ॥ अन्यथाचलनमात्रंशूलसमेताक्रियास्यात् ॥ अतश्चप्रदक्षिणाकृतिपरिभ्रमणंविवक्षितमितिसूचयितुंप्राच्यांप्रतीच्यांदक्षिणेउत्तरस्या मित्युक्तम् ॥ चकाराद्विदिग्ग्रहणम् ॥ २५ ॥ हेदेवित्रैलोक्येत्रिषुलोकेषुतेतवयानिसौम्यानिसुन्दराणिप्रसन्नानिरूपाणिविचरंतिविहरंति ॥ यानिचात्यंत

प्राच्यांरक्षप्रतीच्यांचचण्डिकेरक्षदक्षिणे ॥ भ्रामणेनात्मशूलस्यउत्तरस्यांतथेश्वरि ॥ २५ ॥ सौम्यानियानिरूपाणित्रैलोक्येविचरंतिते ॥

यानिचात्यर्थघोराणितैरक्षास्मांस्तथाभुवम्॥२६॥खड्गशूलगदादीनियानिचास्त्राणितेम्बिके ॥ करपल्लवसंगीनितैरस्मान्रक्षसर्वतः॥२७॥

घोराणिभयंकराणिरूपाणिविचरंति ॥ तैस्तैश्चरूपैरुपलक्षितात्वंतैस्तैःकरणैर्वाऽस्मान्रक्ष ॥ तथातैरेवद्विविधैरूपैर्भुवंरक्ष ॥ चकारात्पाताललोकंरक्ष ॥ सौ म्यंतुसुंदरेसोमदेवते ॥ सोमाट्ट्यण ॥ सौम्यंसुंदरेतूपचारतः ॥ अनुगृह्णातियान्देवीतेषांसौमीजगन्मयी ॥ नानुगृह्णातियान्देवीतेषांघोराजगन्मयी॥ २६ ॥ हेदेविखड्गशूलगदादीनियान्यायुधानितैः ।। यानिचास्त्राणिधनुरादीनितैश्चत्वंसर्वतःसमंततः अस्मान्त्वदेकशरणान्रक्ष दुःखतःशत्रुतश्चपालय ।। हस्तिशुंडा हेदेविखड्गशूलगदादीनियान्यायुधानितैः ।। यानिचास्त्राणिधनुरादीनितैश्चत्वंसर्वतःसमंततः

करोहस्तः अंगुल्यःकरशाखाःकरपल्लवास्तैःसंगस्तद्वंतिकरपल्लवसंगीनि ।। करःपल्लवइवकरपल्लवस्तेनसंगस्तद्वंतिवा शुवाहाग्रवलिपूक्तःकरःपुमान् ।। हस्तस्थितानीत्यर्थः ।। समंततस्तुपरितःसर्वतोविष्वगित्यपि ।। खड्गश्चशूलंचगदाचखड्गशूलगदंसेनांगत्वादेकवत्त्वंतदादिर्येषांतानिधनुरादीनि ।। २७ ।।

एवमुक्तभणित्याजगतांधात्रीपोषयित्रीदेवासुरैस्तुताततोदिव्यैर्दिविभवैः नंदनोद्भवैःनंदनंस्वस्तनवनततउद्भवैःकुसुमैः तथादिव्यैःगंधानुलेपनैश्चार्चितापूजिता। गंधैरनुलेपनानि गंधाःकुंकुमादयः कुंकुमागरुकस्तूरीकर्पूरंचंदनंतथा।। महासुगंधमित्युक्तंनाम्नास्यायक्षकर्दमः।। अनुलेपनमंगरागः।। २८ ।। समस्तैरखिलैःत्रिदशैःदेवैःभक्त्यादिविभवैर्धूपराजैःसुधूपितासुपूजिता॥ देवीप्रसादसुमुखीसतीतान्प्रणतान्समस्तान्सुरानिंद्रादीन्वाक्यंप्राहउवाच॥ उपसर्गप्रतिरूपकःप्रशब्दोऽव्ययाख्यः॥ अहेतिनिपातस्तिङन्तप्रतिरूपःकालसामान्यवचनः॥ शोभनंमुखमस्त्यस्याः सुमुखी॥ स्वांगाच्चोपसर्जनादसंयोगोपधादितिचात्ङीष्चटाप्च॥ नखमुखात्संज्ञायामितिङीषोनिषेधस्तुसंज्ञायामेव॥ २९॥ हेत्रिदशाःयुष्मत्कृतैरेभिःस्तवैःप्रपूजिताअहंअतिप्रीतास्मि ॥ युष्माभिरस्मत्तः

॥ ऋषिरुवाच॥ ॥ एवंस्तुतासुरैर्दिव्यैःकुसुमैर्नंदनोद्भवैः॥ अर्चिताजगतांधात्रीतत्रगंधानुलेपनैः ॥२८॥ भक्त्यासमस्तैस्त्रिदशैर्दिव्यैर्धूपैःसुधूपिता ॥ प्राहप्रसादसुमुखीसमस्तान्प्रणतान्सुरान्॥२९॥ ॥देव्युवाच॥ व्रियतांत्रिदशाःसर्वंयदस्मत्तोभिवांछितम्॥ देवाऊचुः॥ भगवत्याकृतंसर्वंनकिंचिदवशिष्यते॥३०॥ कर्त्तव्यमपरंयच्चदुष्करंतन्नविद्महे॥इत्याकर्ण्यवचोदेव्याःप्रत्यूचुस्तेदिवौकसः॥३१॥

सकाशाद्यदभिवांछितमभिलषितंवर्त्ततेतद्वस्तुव्रियतांप्रार्थ्यताम् अहंददामिदास्यामि॥इहप्रीताप्रीत्येतिपाठद्वयंयत्तन्मत्तोभिवांछितमितिपाठःसभ्यः।यदस्मत्तोऽभिवांछितमितिपाठेअस्मद्देवीभ्यः व्रियतामहंददामीतिवचनचातुर्यम् ॥ कीदृक्स्यात्बहुत्वेनोपक्रम्यैकत्वेनोपसंहाराद्वाचोयुक्तिरियंयुक्तिमतामुद्वेगंजनयतीत्यर्थः॥३०॥ हेदेविअपरंयुष्माभिः कर्त्तव्यंसत्दुःसाध्यंयत्तच्चमदग्रेमह्यंनिवेद्यतांज्ञाप्यतां तदप्यपरंमहिषासुरवधापेक्षयाद्वितीयंकार्यंसाधयामि इतिभावः॥ इतिइत्थंदेव्यावचः आकर्ण्यश्रुत्वातेसर्वेदिवौकसः इंद्रादयः प्रत्यूचुः प्रतिवाक्यमुक्तवंतः दिविओकोनिवासोयेषांतेदिवौकसः पृषोदरादित्वात्साधुः॥ ३१॥

हेदेवियद्यस्मात्त्वयाअस्माकंशत्रुरयंमहिषासुरोनाममनिहतः अतस्त्वयासर्वमस्माकंप्रयोजनंकृतमेव॥नकिंचिदवशिष्यते॥ नकश्चिदपिशत्रुरवशिष्टः॥३२॥हे

इतिइत्थंदेव्यावचः आकर्ण्यश्रुत्वातेसर्वेदिवौकसः इंद्रादयः प्रत्यूचुः प्रतिवाक्यमूचुरवंतः दिविओकोनिवासोयेषांतेदिवौकसः पृषोदरादित्वात्साधुः ॥ ३१ ॥ ॥४८॥

हेदेवियद्यस्मात्त्वयाअस्माकंशत्रुरयंमहिषासुरोनामनिहतः अतस्त्वयासर्वमस्माकंप्रयोजनंकृतमेव॥नकिंचिदवशिष्यते ॥ नकश्चिदपिशत्रुरवशिष्टः॥ ३२॥हे
महेश्वरिदेवियदिपक्षांतरेत्वयाऽस्माकंत्वदनुग्रहजीविनांवरो देयोनुमतःस्यात् तर्हिवरःप्रार्थ्यतेऽस्माभिः कोसौ हेदेवित्वंपरमापत्सुअस्माभिस्त्वदेकशरणैःसंस्मृता
संस्मृतासतीवारंवारंध्यातानोस्माकंपरमापदः॥यद्वा परमाअत्यर्थाआपदोयेभ्यःतेपरमापदःशत्रवः तान्महासुरान्हिंसीथाः हिंस्याः हिसिहिंसायांरुधादेःप्रार्थ
नेलिङ्चपरस्मैपदस्थानेव्यत्ययोबहुलंइत्यात्मनेपदस्यथासःसीयुट् ॥ अस्माकमितिदानप्रतिग्रहभावाभावात्संबंधेषष्ठ्येव ॥ रजकस्यांशुकंदत्तेस्वामीभृत्यस्य
वेतनमितिवत् ॥ पक्षांतरेचेद्यदिच ॥ ३३ ॥ देवाः द्वितीयंवरंप्रार्थयंते ॥ हेदेविहेअंबिकेअमलाननेप्रसन्नवदनेत्वमस्माभिः प्रपन्नाप्रणतासेवितासतीवरदा

देवाऊचुः ॥ ॥ भगवत्याकृतंसर्वंनकिंचिदवशिष्यते ॥ यदयंनिहतःशत्रुरस्माकंमहिषासुरः ॥३२॥ यदिचापिवरोदेयस्त्वयास्माकंमहे
श्वरि ॥ संस्मृतासंस्मृतात्वंनोहिंसीथाःपरमापदः ॥ ३३ ॥ यश्चमर्त्यःस्तवैरेभिस्त्वांस्तोष्यत्यमलानने ॥ तस्यवित्तर्द्धिविभवैर्धनदारा
दिसंपदाम् ॥ वृद्धयेस्मत्प्रसन्नात्वंभवेथाःसर्वदाम्बिके ॥ ३४ ॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ इतिप्रसादितादेवैर्जगतोर्थेतथात्मनः ॥ तथेत्यु
क्त्वाभद्रकालीबभूवांतर्हितानृप ॥ ३५ ॥

सिअतोयश्चमर्त्यःएभिस्त्वद्विषयैरस्माभिर्देवैःकृतैःस्तवै
स्त्वांदेवींस्तोष्यतिभक्तितःस्तविष्यतितस्यमर्त्यस्यमनुष्यस्यवित्तर्द्धिविभवैःसहधनदारादिसम्पदांसदावृद्धयेभवेथाः ॥ सर्वदावित्तस्यऋद्धेःसमृद्धेः विभवैरुद्भवैः
सहधनस्यगोमहिष्यश्वादेर्दाराणांपत्नीनामादिशब्दात्सेवकानांसम्पदांक्षेत्रारामधान्यपुत्रमित्रादिसम्पत्तीनांचवृद्धयेभवेथाः प्रार्थनेलिङ् व्यत्ययोबहुलमित्या
त्मनेपदम् ॥ यद्यपिवित्तंधनमितिपर्यायस्तथाप्युपचाराद्गवाश्वादिकंधनशब्देनविवक्षितम् वित्तर्द्धयश्चाविभवाश्चऐश्वर्याणितैःसहितंधनंगवाश्वादिदारादिप
त्न्यादियेषांसम्पदः तासाम् ॥३४॥ हेनृपसुरथइतिप्रागुक्तरीत्यादेवैर्जगतोर्थेत्रैलोक्यसंरक्षणप्रयोजनायतथात्मनोर्थेस्वार्थेदेवकार्यार्थेचविषयेप्रसादिताप्रसाद
सुमुखीकृताभद्रकालीभद्रासर्वमंगलाकालीरुद्रपत्नी कर्मधारयः॥ हेदेवाः तथास्तुयुष्मद्वांछितंवस्तुसिध्यत्वित्युक्त्वांतर्हिताऽभवत् अदृश्याबभूव ॥ ३५ ॥

हे भूपजगत्त्रयहितैषिणीसादेवीदेवशरीरेभ्योयथापुरापूर्वंतेजोरूपासंभूतामहिषासुरवधायप्रादुरभूदित्येतत्सर्वंतेतुभ्यंमयाकथितम् ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ श्लोकद्वयमेकान्वयम् ॥ शृणु स्वेतिपदद्वयम् ॥ हेस्वआत्मीयसुरथसाप्रसिद्धादेवानामुपकारिणीदेवीपुनश्चदुष्टदैत्यानांधूम्रलोचनचण्डमुण्डादीनांवधायच तथाशुंभनिशुंभयोर्वधायलोकानांरक्षणायचगौर्यादेहात्समुद्भूताऽभवदासीत् तत्सर्वंयथावद्यथार्थंयावत्तेतुभ्यंकथयाम्यहंयथावद्यावत्प्रकारेणाख्यातंमयाकथितंशृणु ॥ शृणुष्वेतिपाठेव्यत्ययोबहुलमित्यात्मनेपदम् ॥ शुम्भभाषणेहिंसायांचभ्वादिः ॥ शुंभतिभाषतेहिनस्तिवाशुंभः दंत्यादिरयम् (?) ॥ तालव्यादिपाठेतुशुभशुंभ

इत्येतत्कथितंभूपसंभूतासायथापुरा ॥ देवीदेवशरीरेभ्योजगत्त्रयहितैषिणी ॥ ३६ ॥ पुनश्चगौरीदेहात्सासमुद्भूतायथाभवत् ॥ वधायदुष्टदैत्यानांतथाशुंभनिशुंभयोः ॥ ३७ ॥ रक्षणायचलोकानांदेवानामुपकारिणी ॥ तच्छृणुस्वमयाख्यातंयथावत्कथयामिते ॥ ३८ ॥

इति श्रीमार्कण्डेयपुराणेसावर्णिकेमन्वंतरेशक्रादिकृतदेवीस्तुतिर्नामचतुर्थोध्यायः ॥ ४ ॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ पुराशुंभनिशुंभाभ्यामसुराभ्यांशचीपतेः ॥ त्रैलोक्यंयज्ञभागाश्चहृतामदबलाश्रयात् ॥ १ ॥

शोभार्थे तुदादिःशुंभतिशोभतेरणेष्वितिशुंभः ॥ यथाप्रकारवद्यथावत्क्रियाविशेषणम् ॥ ३८ ॥ इतिश्रीमद्राजाधिराजतोमरान्वयश्रीमदुद्धरणात्मजशंतनुविरचितायांशांतनव्यांदेवीमाहात्म्यटीकायांशक्रादिस्तुतिश्चतुर्थोऽध्यायः ॥ हेराजन्पुरापूर्वस्मिन्कल्पेशुंभनिशुंभाभ्यामसुराभ्यांद्वाभ्यांकर्तृभ्यांमदबलाश्रयात् मदेनगर्वेणसहितंबलंसामर्थ्यंयस्याश्रयणंतस्माद्धेतोः शचीपतेरिंद्रस्यइन्द्राद्वासकाशात्त्रैलोक्यंहृतंगृहीतम् ॥ यज्ञभागाश्चहृताः यज्ञविधिविहितद्वारा ॥ हर्षेगर्वेमदेक्षैब्येगजदानेचकीर्त्तितः ॥ स्थौल्यसामर्थ्यसैन्येषुबलंनाकाकसीरिणोः ॥ १ ॥

तौशुंभनिशुंभावेवकामरूपत्वात्सूर्यरूपतांचक्रातेसूर्याधिकारहरणात्सूर्यभावमिव ऐंदवमिन्दुसंबंधिनमधिकारमाधिपत्यंतावेवचक्राते ॥ तथातावेवकौबेरसंबंधिनमधिकारंचक्राते ॥ तावेवयाम्यंयमाधिकारम् तथातावेववरुणस्याधिकारंचक्राते॥याम्यमितिदित्यदित्यादित्यपत्युत्तरपदाण्ण्यइत्यत्रप्राग्दीव्यतीयेष्वर्थेषुयमाच्चेतिवक्तव्यमितिण्यः॥सूर्याद्यधिकारांस्तावेवाग्रहीष्टामित्यर्थः ॥ २॥ तावेवासुरौपवनस्यवायोर्ऋद्धिमस्खलितगतिमैश्वर्यंचक्रतुः॥तथातावेववह्नेः कर्मव्यापारंचक्रतुः ॥ तावेवान्येषांदिवौकसांदेवानामधिकारानग्रहीष्टम् ॥ इदमर्थक्राप्येवदृश्यते॥ ततस्ताभ्यामसुराभ्यांसकाशतःपराजिताः प्राप्तपराभवाः अतएवभ्रष्टराज्याः भ्रष्टाधिकारादेवाविनिर्द्धूताःस्वर्गाद्दूरीकृताआसन्॥ताभ्यामसुराभ्यांविनिर्द्धूताः त्यक्ताइतिभावः ॥ ३ ॥ ताभ्यांशुंभनिशुंभाभ्यांहृता

तावेवसूर्यतांतद्वदधिकारंतथैंदवम् ॥ कौबेरमथयाम्यंचचक्रातेवरुणस्यच ॥ २ ॥ तावेवपवनर्द्धिंचचक्रतुर्वह्निकर्मच ॥ अन्येषांचाधिकारान्सस्वयमेवाधितिष्ठति ॥ततोदेवाविनिर्धूताभ्रष्टराज्याःपराजिताः ॥ ३ ॥ हृताधिकारास्त्रिदशास्ताभ्यांसर्वैनिराकृताः ॥ महासुराभ्यांतांदेवींसंस्मरंत्यपराजिताम् ॥ ४ ॥ तयास्माकंवरोदत्तोयथापत्सुस्मृताखिलाः ॥ भवतांनाशयिष्यामितत्क्षणात्परमापदः ॥ ५ ॥ इतिकृत्वामतिंदेवाहिमवन्तंनगेश्वरम् ॥ जग्मुस्तत्रततोदेवींविष्णुमायांप्रतुष्टुवुः ॥ ६ ॥

धिकाराअथहृतराज्यानिराकृताःनिरस्ताः सर्वैत्रिदशाः देवास्तांप्रसिद्धामपराजितांकैरप्यपराभूतांदेवींस्मरंतिस्मस्मृतवंतः ॥ स्मेत्यध्याहृत्य लट्स्मे इतिलट् प्रत्यादिष्टोनिरस्तःस्यात्प्रत्याख्यातोनिराकृतः॥ ४ ॥अपराजितानामदेशंगताइत्याह (?) ॥यथाप्रागुक्तप्रकारेणआपत्सुस्मृतासतीतत्क्षणादेवभवतामखिलाःपरमापदः नाशयिष्यामीतितयादेव्याऽस्माकंदेवानांवरोदत्तोऽस्तीतिमतिंकृत्वाचेतसिनिधायदेवाःहिमवंतंनगेश्वरंजग्मुः ययुः ॥ ततः तत्रविष्णुमायांदेवींप्रतुष्टुवुः प्रकर्षेणभक्तिपूर्वंस्तुतवंतः ॥ विष्णुमायामहामायेतिपर्यायौ॥अथवा वेवेष्टिविष्णुःमानंमायःविष्णुर्मायोमानंपरिमाणंयस्याःसासर्वव्यापिकेत्यर्थः॥ ५॥ ६ ॥

शिवायैमंगलहेतवेभवान्यैनमः॥पुंयोगेतुशिवस्यस्त्रीशिवा॥प्रकृतिःजगत्कारणंसत्त्वरजस्तमसांसाम्यावस्था॥यद्वा अंगमंत्रापेक्षयामूलमंत्रमात्रात्मिकादेवताप्रकृ
तिः॥यद्वा प्रत्ययात्पूर्वा प्रकृतिः॥यदाहुः प्रकृतिःपार्वतीसाक्षात्प्रत्ययस्तुमहेश्वरः॥अर्द्धनारीश्वरःशब्दःकामधुग्वःप्रसीदत्विति तस्यैनमः॥ भद्रायैनमःभद्रासर्व
मंगलाभद्ररूपेत्यर्थः॥तांप्रसिद्धामस्मद्वरदामंबांनियताजितेंद्रियाः प्रणतानम्रीभवामः॥स्मशब्दःपूरणेऽव्ययम् ॥ नियत्यैप्रणतात्मनामितिपाठेभक्तिप्रह्वस्वभावा
नांपुंसांनियत्यैदिष्टचैनमःभाग्यरूपायैइत्यर्थः॥दैवंदिष्टंभागधेयंभाग्यंस्त्रीनियतिर्विधिः॥ ७॥रुद्रस्येवरौद्रमुग्ररूपमस्त्यस्यारौद्रातस्यैनमः।रौद्रशब्दादर्शआदित्वा
दच्॥नेर्ध्रुवेत्यप्॥नित्यायैकालावस्थितायै॥गुरीउद्यमेतुदादिरनुदात्तेतःगुरतेगुरःइगुपधत्वात्कः॥गुरएवगौरःस्वार्थेण्॥ स्त्रियांङीप्॥यद्वावर्णवाचित्वेनरूढत्वात्

॥ देवाऊचुः ॥ नमोदेव्यैमहादेव्यैशिवायैसततंनमः ॥ नमःप्रकृत्यैभद्रायैनियताःप्रणतास्स्मताम् ॥ ७॥ रौद्रायैनमोनित्यायैगौर्य्यैधा
त्र्यैनमोनमः ॥ नमोजगत्प्रतिष्ठायैदेव्यैकृत्यैनमोनमः ॥ ८ ॥ ज्योत्स्नायैचंद्ररूपिण्यैसुखायैसततंनमः ॥ कल्याण्यैप्रणतांवृद्ध्यै
सिद्ध्यैकूर्म्यैनमोनमः ॥ ९ ॥

षिद्गौरादिभ्यश्चेतिनिपातनात्साधुत्वेङीष्॥गौर्य्यैपार्वत्यैनमः॥गौरीगौरवर्णयोगात्॥यद्वा गुङ्अव्यक्तेशब्दे अतःगुणादौऋज्रेन्द्राग्रेत्यादिसूत्रेणरनिवृद्धौनिपाति
तायांगवतेगौरः॥गौरोरुणेसितेपीते ॥ धात्र्यैधरण्यैनमः॥उपमात्र्यैवा॥धात्रीस्यादुपमातापिक्षितिरप्यामलक्यपि॥८॥ज्योतिःशास्त्रविशेषेस्याज्ज्योतिरक्षरते
जसोः॥ज्योतिर्नाभास्करेक्लीबमग्निखद्योतदृष्टिषु॥ज्योतिरस्त्यस्यांतस्यैज्योत्स्नायैनमः॥चदिआह्लादने॥ चन्दतिचन्द्रः रूपरूपक्रियायां रूपरूपदर्शनेचचुरा
दिः॥चंद्ररूपयतितच्छीलाचंद्ररूपिणीतस्यैनमः॥चंद्रस्यरूपंकरोति चंद्ररूपिणीतिचव्युत्पत्तिः। सुखदुःखतत्क्रियायांचुरादिः ॥सुखयतिसुखापचादित्वादचू ॥४२॥
तस्यै ॥ कलासुसाधुःकल्याशुभात्मिकावाणी ॥ कल्यामणतिकल्यंनिरुक्तंवाअणतिकथयतिकल्याणीतस्यैनमः ॥ *अण्शब्दार्थः कर्मण्यण्* ॥ किंचजग

द्धिः ऋद्ध्यैसिद्ध्यै चप्रणतांवंदितांजगज्जननींदेवींप्रतिनमः नतिंकुर्मः कुर्मइतिपाठे॥प्रणमतीतिप्रणतः तेषांप्रणतामितिषष्ठीबहुवचनांतंबोध्यम् ॥ तथाचप्रण

द्भिः ऋद्ध्यैसिद्ध्यै चप्रणतांवंदितांजगज्जननींदेवींप्रतिनमः नतिंकुर्मः कुर्मोइतिपाठे॥प्रणमंतीतिप्रणंतः तेषांप्रणतामितिषष्ठीबहुवचनांतंबोध्यम् ॥ तथाचप्रण तांप्रणमतामृद्ध्यैसिद्ध्यैचनमः इत्यलवेश्वरभट्टाः ॥ कूर्म्यैइतिपाठेकूर्मसंबंधिन्यैशक्त्यैनमः ॥ ९ ॥ निष्क्रांताऋतेः सन्मार्गान्निर्ऋतिः अलक्ष्मीः अन्यायो पार्जितालक्ष्मीः ॥ स्यादलक्ष्मीस्तुनिर्ऋतिः ॥ निर्ऋतेः उपमाकृतिर्नैर्ऋतीतस्यैअलक्ष्मीरूपायैशर्वाण्यैशंभुपत्न्यैनमोनमः ॥ यद्वा निश्चिताऋतिः सत्यतायेनस निर्ऋतिः ॥ निर्ऋतेर्दिक्पालस्येयंनैर्ऋतीतस्यैनिर्ऋत्युपार्जितलक्ष्मीरूपायैनमः ॥ अथचभुवंबिभ्रतीतिभूभृतः आदिमंडूकादिनागादिकुलपर्वतादिमनुप्रभृतिरा जानस्तेषां लक्ष्मीरूपायैनमः ॥ शर्वस्यस्त्रीशर्वाणी ॥ इंद्रवरुणेत्यादिनापुंयोगेङीषानुकौ॥हेसर्वकारिणिदेवितुभ्यंदुर्गायैसततंनमः॥दुःखेनगम्यतेदुर्गा ॥ यद्वा

नैर्ऋत्यैभूभृतांलक्ष्म्यैशर्वाण्यैतेनमोनमः॥ दुर्गायैदुर्गपारायैसारायैसर्वकारिणि ॥ ख्यात्यैतथैवकृष्णायैधूम्रायैसततंनमः ॥ १० ॥ अ तिसौम्यातिरौद्रायैनतास्तस्यैनमोनमः॥ नमोजगत्प्रतिष्ठायैदेव्यैकृत्यैनमोनमः॥ ११ ॥

दुःखेनगच्छत्यस्यांदुर्गा ॥ सुदुरोरधिकरणेइतिवक्तव्याड्डमेर्डः ॥ तथाहेदेवितुभ्यंदुर्गपारायै दुर्गंपारंयस्याःमहामायाख्यासिंधोः सादुर्गपारा ॥ यद्वा पिपर्ति पारा ॥ पृपालनपूरणयोः ॥ यद्वा दुर्गाः पाराः पारयंतोगणायस्याः तस्यै ॥ हेदेवितुभ्यंसारायै संसारसागरेवरायैश्रेष्ठायैसततंनमः ॥ तुभ्यंख्यात्यैविख्या तिरूपायैसततंनमः ।। तुभ्यंकृष्णायैकृष्णवर्णायैकालरात्र्यैनमः ॥ हेदेवितुभ्यंधूम्रायैधूम्रवर्णायैनमः ॥ सर्वंकरोतिसर्वकारिणिसंबुद्धिः ॥ १० ॥ सोमाद्व्य ण् ॥ सौम्यंसोमदेवताकंसुंदरंचरूपम् अत्यर्थंसौम्यंयस्याःसाऽतिसौम्या ॥ रुद्रदेवताकंरुद्रसंबंधिवारूपंरौद्रमत्यर्थंरौद्रंयस्याः साऽतिरौद्रा ॥ ततश्चभजता मभजतांचयथाक्रममतिसौम्याचासावतिरौद्राचेतिकर्मधारयः॥ तस्यैवाङ्मोमारूपायैत्रिशक्त्यात्मिकायैनमोनमः॥ इतिशक्तित्रयापेक्षंनमस्त्रयम् ॥ सोमस्यभावः सौम्यं भावेष्यञ् ॥ रुद्रस्यभावः रौद्रं युवादित्वाद्भावेअण् ॥ अतिक्रांतंसौम्यंययासाऽतिसौम्या ॥ अतिक्रांतंरौद्रंययासाऽतिरौद्रा ॥ ततः कर्मधारयेसति

तस्यैनमइत्यप्यनुसंधेयम् ॥ जगतांप्राणभूतांप्रतिष्ठाआस्पदमाधारशक्तिः स्थानंतस्यैजगत्प्रतिष्ठारूपायैनमः ॥ प्राणिनांप्राणधारणार्थंयत्स्थानंमूलाधारसंज्ञंत त्प्रतिष्ठेत्युच्यते ॥ आस्पदंप्रतिष्ठायामित्यास्पदशब्दपर्यायः प्रतिष्ठाशब्दः ॥ दिवुक्रीडादौ ॥ दीव्यतीतिदेवीतस्यैक्रीडाविजिगीषाद्यर्थक्रियाकारिण्यैनमः ॥ करणंकृतिः प्रयत्नः सर्गस्थितिप्रत्यवहारविषयः प्रयत्नोत्रविवक्षितः ॥ तस्यैप्रयत्नरूपायैनमः ॥ नमस्यानांत्रित्वादित्वादिहनमस्त्रित्वं कर्त्र्यैइतिपाठेतृन्नंत त्वाज्जगदितिकर्मविवक्षितम् ॥ जगत्करणशीलायैनमइत्यर्थः ॥ ११ ॥ यादेवीवाङ्मोमात्मिकासर्वकालेषुकालत्रयात्मिकासर्वभूतेषुभूतात्मिका ॥ अनात्म न्यात्मबुद्धिंजनयंती आत्मनिवाऽनात्मबुद्धिंजनयंती ममतावशंवदान्लोकान्प्रसूयमानासर्वजननीमहामायाभगवतीविष्णुमायेतिशब्दिताकथितातस्यैत्रिगुण रूपायैप्रत्येकंकायवाङ्मनोभिः एकस्यैचैववादेव्यै भक्तिश्रद्धातिशयद्योतनायनमःशब्दोनमस्येनचसहाम्रेडितः॥आम्रेडितंद्विस्त्रिरुक्तम् ॥ चापलेद्विर्वचनं संभ्र

यादेवीसर्वभूतेषुविष्णुमायेतिशब्दिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ १२ ॥ यादेवीसर्वभूतेषुचेतनेत्यभिधीयते ॥ नम स्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ १३ ॥ यादेवीसर्वभूतेषुबुद्धिरूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः॥१४ ॥

मेणवृत्तिश्चापलमर्थंहिनपौनरुक्त्यंदोषावहम् ॥ यदुक्तम् ॥ प्रहर्षहर्षशोकेषुस्वप्नदैन्यभयेषुच॥ स्तुत्यभ्यासानुवादेषुपौनरुक्त्यंनदुष्यति ॥ सर्वाणिपृथिव्या दीनिभूतानिदेहानि ॥ इतिप्रथमादेवीविष्णुमाया ॥ १२ ॥ अभिधीयतेकथ्यते ॥ चुरादावात्मनेपदं चितसंचेतनेसंवेदनेवा ॥ चेतनंचेतनाबुद्धिरेवेतिकथ नंपौनरुक्त्यं यद्यपिवैशेषिकादौदर्शनेचेतनंचेतनाबुद्धिरेव तथापिसांख्यैबुद्धिधर्मश्चित्तवृत्तिविशेषविजृंभितशक्तिश्चेतनाइत्याश्रयणादपौनरुक्त्यम्॥अन्येतुचेत नाचित्तवृत्तिविशेषशक्तिः संज्ञानंवा बुद्धिस्तुस्वप्रकाशज्ञानस्वभावेत्याहुः ॥ अन्येतुनिर्विकल्पज्ञानंचेतना बुद्धिः तद्विशेषावगतिः सविकल्पकज्ञानमित्यस्ति तयोर्भेदइत्याहुः॥इतिद्वितीयादेवीचेतना॥१३॥बुद्धिरित्येवंरूपेणसम्यक्स्थिता॥ यदभ्यधुः संधारणेस्थितौभूत्यौ (बुद्धिः)॥इतितृतीयादेवीबुद्धिः॥१४॥

तयाभिदइत्याहुः॥इतिद्वितीयादेवीचेतना॥ १३॥बुद्धिरित्येवंरूपेणसम्यक्संस्थिता॥ यदश्यधुः संधारणेस्थितोभूत्यो (बुद्धिः)॥इतितृतीयादेवीबुद्धिः॥ १४॥

निद्रेतिरूपंतस्यैनमः ॥ द्राकुत्सायांनियतंद्रात्यस्यांनिद्रा संवेशः ॥ भुक्तान्नादिपरिपाकादिहेतुर्निरिंद्रियप्रदेशमलकोशेमनसोवस्थानंनिद्रा ॥ सर्वेंद्रियव्यापार
विरतप्राणनंसुखनंनिद्रेत्यन्ये॥इतिचतुर्थीदेवीनिद्रा॥ १५॥क्षुधबुभुक्षायाम्॥संपदादित्वाद्भावेस्त्रियांक्किप्॥क्षुधप्रातिपदिकम्॥भोक्तुमिच्छाक्षुत् ॥ अशनाया
बुभुक्षाक्षुत्तयाक्षुधा ॥ रूपेणेतिपृथक्पदम् ॥ यद्वा वष्टिभागुरिरल्लोपमवाप्योरुपसर्गयोः ॥ हलंतादपिटापंचयथावाचानिशादिशा ॥ ततश्चक्षुधेतिरूपंतेनक्षु
धारूपेण क्षुधांविनाप्राणिनांसुखंनास्ति ॥ इतिपंचमीदेवीक्षुधा ॥ १६ ॥ छायाप्रतिबिंबरूपासर्वभूतेषुतिष्ठति ॥ नष्टच्छायोमध्याह्नइत्यत्रतुआतपा
भावाभावोविवक्षितः ॥ छायासूर्यप्रियाकांतिःप्रतिबिंबमनातपः ॥ प्रतिबिंबेयथासंक्रांतच्छायः आदर्शः ॥ छ्यतिच्छिनत्तिसंतापंछाया ॥ इतिष

यादेवीसर्वभूतेषुनिद्रारूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ १५ ॥ यादेवीसर्वभूतेषुक्षुधारूपेणसंस्थिता ॥ नम
स्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥१६॥ यादेवीसर्वभूतेषुच्छायारूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः॥१७॥
यादेवीसर्वभूतेषुशक्तिरूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ १८ ॥ यादेवीसर्वभूतेषुतृष्णारूपेणसंस्थिता ॥
नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ १९ ॥

ष्टीदेवीछाया ॥ १७ ॥ शक्लृशक्तौ शकनंशक्तिःसामर्थ्यं वस्तुगतःस्व
भावसिद्धोधर्मःशक्तिरितिरूपंतेन ॥ शक्ति (:) प्रतिवस्तुप्रतिनियतार्थक्रियाकारित्वंवस्तुधर्मइत्येकेवस्तुरूपमेवशक्तिर्नतुवस्तुनोन्योधर्मःशक्तिरित्यन्येभ्युप
जग्मुः ॥ इहतुसर्वभूतेष्वित्याधाराधेयभावानुवाच्याच्छक्तिर्वस्तुधर्मइत्येषपक्षोभ्युपगतः ॥ इतिसप्तमीदेवीशक्तिः ॥ १८ ॥ सर्वाणिभूतानिपृथिव्यादीनिये
षांदेहानामारंभकत्वेनसंतितानिसर्वभूतानिदेहाःतेषु ॥ ञितृषःपिपासायाम् ॥ तृषिशुषिरसिभ्यःकित्इतिनः ॥ तृष्णाउपभोगनिमित्तकोभिलाषः ॥ तृष्णा
भिलषणंभोगेतृष्णावनपिशाचिका ॥ तृष्णेस्पृहापिपासेद्वेतद्रूपेहांबिकास्मृता ॥ तर्षणंतृष्णास्पृहानिरूढलक्षणत्वात् ॥ इत्यष्टमीदेवीतृष्णा ॥ १९ ॥

क्षमूष्सहने षित्वात्स्त्रियांक्षमा ॥ बाहुलकात्तुक्तिनिक्षांतिः ॥ अनुनासिकस्याक्विझलोःक्ङितीतिदीर्घः ॥ क्षांतिःक्षमातितिक्षामर्षःसहार्थकाः ॥ क्षांति स्तृष्णाविरोधिनीपरयुक्तापकारंप्रत्युपेक्षाप्रतिकूलवेदनांप्रत्युपेक्षा ॥ इतिनवमीदेवीक्षांतिः ॥ २० ॥ नित्यैकानुगतप्रत्ययहेतुरनेकसमवायिनीजातिः ॥ इतिद शमी ॥ २१ ॥ लज्जाव्रीडेस्त्रियांगुरोश्चहलइत्यप्रत्ययः झलांजश्झशीतिजश्दः श्चुत्वं स्त्रियामजाद्यतष्टाप्॥ कर्त्तव्याकरणनिमित्तमकारणनिमित्तमन्यतःस्वतोवा जनितंलज्जनंसंकोचनंलज्जेत्येकादशी ॥ २२ ॥ शमउपशमे ॥ स्त्रियांक्तिन् ॥ क्षांतिवद्दीर्घः ॥ शमथुस्तुशमःशांतिः ॥ कामक्रोधाद्यभावः ॥ विकृतें

यादेवीसर्वभूतेषुक्षांतिरूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ २० ॥ यादेवीसर्वभूतेषुजातिरूपेणसंस्थिता ॥ नम स्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ २१ ॥ यादेवीसर्वभूतेषुलज्जारूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः॥२२॥ यादेवीसर्वभूतेषुशांतिरूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ २३ ॥ यादेवीसर्वभूतेषु श्रद्धारूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥२४॥ यादेवीसर्वभूतेषुकांतिरूपेणसंस्थिता॥नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः॥२५॥

द्रियनिवृत्तिःशांतिरित्यन्ये ॥ विषयव्यावृत्तात्मतेत्यपरे ॥ इतिद्वादशीशांतिः ॥ २३ ॥ डुधाञ्धारणपोषणयोः ॥ श्रच्छब्दस्योपसंख्यानमित्युपसग संज्ञा ॥ आतश्चोपसर्गेइतिकः स्त्रियांटाप् ॥ श्रद्धनं श्रद्धासम्प्रत्ययःस्पृहा ॥ सम्प्रत्ययोभक्त्यतिशयःश्रद्धयापरयोपेतइतिवत् ॥ शास्त्रोक्तार्थाविपरी तबुद्धिःश्रद्धेत्यन्ये ॥ आदरेणानुसरणंभक्तिःश्रद्धात्वास्तिक्यबुद्धिरित्यपरे ॥ इतित्रयोदशी ॥ २४ ॥ कमुकांतौ ॥ कमेर्णिङ् ॥ आयादयआर्ध धातुकेवा स्त्रियांक्तिन् ॥ अनुनासिकस्यक्विझलोःक्ङितीतिदीर्घः ॥ शोभा कांतिः ज्योतिःस्वरूपोज्ज्वलतेत्याहुः इतिचतुर्दशी ॥ २५ ॥

धातुर्केवा स्त्रियांक्तिन् ॥ अनुनासिकस्यक्विझलोःक्ङितीतिदीर्घः ॥ शोभा कांतिः ज्योतिःस्वरूपोज्ज्वलतेत्याहुः इतिचतुर्दशी ॥ २५ ॥

लक्षदर्शनांकनयोः चुरादिः॥ लक्षेमुट्चेतिईः तस्यमुडागमः॥ नेड्वशिकृति॥ णेरनिटीतिणिलोपः। लक्ष्मीःसाविभूतिश्श्रीकायशोभाचेतिपंचदशी॥ २६॥ धृञ्धारणे भ्वादिः स्त्रियांक्तिन्॥ धृतिःस्याद्धारणेधैर्यसौख्यसंतोषयोरपि॥ इतिषोडशी॥ २७॥ वृतुवर्त्तने स्त्रियांक्तिन्॥ वर्त्तनंवृत्तिःवर्त्ततेऽनयावृत्तिः॥ आजीवोजीविकावा र्त्तावृत्तिर्वर्तनजीवने॥ वृत्तिर्जीवनोपायः॥ युक्तेक्ष्मादावृतेभूतंप्राण्यतीतसमेत्रिषु॥ भूतंक्लीबेग्रहेयुक्तेपृथिव्यादावृतेपिच॥ इति सप्तदशी॥ २८॥ स्याच्चिंतास्मृतिरा ध्यानम्॥ अनुभूतस्यभावनाख्यसंस्कारहेतुकोज्ञानविशेषः स्मृतिः॥ इत्यष्टादशी॥ २९॥ दयरक्षणे ॥ षिद्भिदादिभ्योङ् दयंतेऽनयादया॥ परदुःखप्रहाणेच्छापर दुःखसमभाक्त्वंवादया॥ इत्येकोनविंशी॥ ३०॥ नीतिर्नयःइतिविंशीदेवीनीतिः॥ ३१॥ तुषप्रीतौ॥ तुष्टिःप्रीतिरानन्दः॥ विषययोगमवाप्यतदभिलाषोपरमस्तुष्टि

यादेवीसर्वभूतेषुलक्ष्मीरूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ २६ ॥यादेवीसर्वभूतेषुधृतिरूपेणसंस्थिता ॥ नम स्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥२७॥ यादेवीसर्वभूतेषुवृत्तिरूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ २८ ॥ यादेवीसर्वभूतेषुस्मृतिरूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः॥२९॥यादेवीसर्वभूतेषुदयारूपेणसंस्थिता॥नमस्तस्यै नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ ३० ॥ यादेवीसर्वभूतेषुनीतिरूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥३१॥ यादे वीसर्वभूतेषुतुष्टिरूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ ३२॥ यादेवीसर्वभूतेषुपुष्टिरूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यै नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ ३३ ॥ यादेवीसर्वभूतेषुमातृरूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ ३४ ॥

रित्यपरे॥ अन्येतुविषयोपभोगंप्राप्यतदभिलाषत(स्त)दवाप्यप्राप्तंपरमंसुखमित्याहुः॥ इत्येकविंशी॥ ३२॥ पुषपुष्टौ॥ पुष्टिरवयवोपचयःइतिद्वाविंशी ॥ ३३ ॥ मात्यस्यांगर्भइतिमाता॥ जनयित्रीप्रसूर्माता॥ यद्वा मानपूजायाम्॥ मान्यतेपूज्यतेमाता॥ उणादौ नप्तुनेष्टृत्वष्टृ इत्यादिसूत्रेणनिपात्यते॥ यद्वा अष्टौमातृनाम्न्य आद्याः शक्तयः याःविनाभूतसृष्टिरेवनघटते ॥ ब्राह्मीमाहेश्वरीचैंद्रीवाराहीवैष्णवीतथा॥ कौमारीचर्ममुण्डाचकालीसंकर्षणीतिच ॥ इतित्रयोविंशी॥ ३४॥

भ्रांतिर्मिथ्यामतिर्भ्रमः ॥ अतस्मिंस्तदितिज्ञानंभ्रांतिः ॥ इतिचतुर्विंशीदेवीभ्रांतिः ॥ ३५ ॥ इत्थंविष्णुमायादिमूर्त्तयोदेव्याः सर्वभूतेषुवर्त्तमानाभ्रांत्यंताः
चतुर्विंशतिःप्रदर्शिताः ॥ यादेवीभूतानांपृथिव्यादीनांपंचानामधिष्ठात्रीआधारशक्तिः स्वामिनीईश्वरीव्यापिनीयाचदेवीअपरेष्वखिलेषुभूतेषुविशिष्टेषुप्राणिषु
वर्त्तमानानांभूतानांप्राणिनामिन्द्रियाणांमनोनेत्ररसनघ्राणत्वक्कर्मणांवाधिष्ठात्रीतस्यैव्याप्तिरूपायैसततंनमोनमः ॥ एतेनसर्वगतत्वमुक्तंदेव्याः ॥३६॥ चिञ्
चयने ॥ चयनंचितिरविकारताकूटरूपतातद्रूपेण ॥ यद्वा चितीसंज्ञाने ॥ स्त्रियामिक्षुष्यादिभ्यइतिइक्प्रत्ययः ॥ चेतनंचितिः संज्ञानरूपेण यादेवी
एतत्कृत्स्नमखिलंजगद्व्याप्यस्थिता तस्यैनमोनमः ॥ पुनःपुनर्नतेरनेककर्तृकत्वादनेकस्तोतृकत्वाच्चनपौनरुक्त्यमार्थंशाब्दंवाशंकनीयम् ॥ ३७॥ पूर्वंपुरा

यादेवीसर्वभूतेषुभ्रांतिरूपेणसंस्थिता ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥ ३५ ॥ इन्द्रियाणामधिष्ठात्रीभूतानामाखिलेषुया ॥
भूतेषुसततंव्याप्त्यैतस्यैदेव्यैनमोनमः ॥ ३६ ॥ चितिरूपेणयाकृत्स्नमेतद्व्याप्यस्थिताजगत् ॥ नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥
॥ ३७ ॥ स्तुतासुरैः पूर्वमभीष्टसंश्रयात्तथासुरेंद्रेणदिनेषुसेविता ॥ करोतुसानःशुभहेतुरीश्वरीशुभानिभद्राण्यभिहंतुचापदः ॥ ३८ ॥
यासांप्रतंचोद्धतदैत्यतापितैरस्माभिरीशाचसुरैर्नमस्यते ॥ याचस्मृतातत्क्षणमेवहन्तिनःसर्वापदोभक्तिविनम्रमूर्तिभिः ॥ ३९ ॥

कल्पेसुरैःस्तुतातथाभीष्टसंश्रयादभीष्टस्यवस्तुनःसंश्रयात्कारणात् ॥ सुरेंद्रःशक्रःईशःशंकरःदिनेशःसूर्यस्तैःसेविता ॥ अतएवभद्रमणतिभद्राणीअस्तुभद्रमि
तिकथयंती ॥ अतएवशुभहेतुःसाईश्वरीनोस्माकंदेवानांशुभानिमंगलानिकरोतु ॥ किंच नःअस्माकमापदश्चविरोधिजनितदुःखानिचाभिहंतु ॥ सुरेंद्रेण
दिनेषुसेवितेतिपाठेसुरेंद्रेणशक्रेणदिनेषुप्रत्यहंसेविता ॥ शुभानिभद्राणीतिच्छेदे यानिनःशुभानिजगद्धितानिकर्माणिप्रार्थनीयानितानिभद्राण्यनुकूलानिअबा
धानिअविघ्नानिकरोतित्वित्यर्थः ॥ अभीष्टसंश्रयेतिपाठे अभीष्टःवांछितःसंश्रियमाणःसंश्रयइत्यर्थोयस्याःसकाशाद्भवतिसा ॥ ३८ ॥ सादेवीनःशुभहेतु

धानिअविघ्नानिकरोतित्वर्थः ॥ अभीष्टसंश्रयेतिपाठे [illegible] संश्रयणमाश्रयोयस्याःसकाशाद्भवतिसा ॥ ३८ ॥ सादेवीनःशुभहेतु

रित्युक्तंसाकेत्याह ॥ यादेवीसांप्रतमिदानीमुद्धतदैत्यतापितैःनिर्मर्यादैर्बलोल्बणैःदैत्यैःशुंभादिभिस्तापितैःसंतापितैरस्माभिःसुरैरीशास्वामिनीनमस्यतेसेव्यते ॥
यादेवीभक्तिनम्रमूर्तिभिःसुरैःस्मृताचस्मृतैवसतीतत्क्षणएवनोस्माकंसर्वाआपदःहंति ॥ सर्वापदोयतःस्युस्तान्सर्वापदःशत्रून्वा ॥ ईशा पचाद्यच् इगुपधज्ञाप्रीकिरः
कोवा ॥ सांप्रतमव्ययम् ॥ भक्त्याविनम्रामूर्त्तयःकायायेषांतैः ॥ नमस्यतिइतिनमोवरिवश्चित्रङःक्यच् ॥ नमसःपूजायां भावकर्मणोःसार्वधातुकेयक् यस्य
हलः क्यस्यविभाषेतियलोपः ॥ ३९ ॥ हेनृपनन्दनहेसुरथएवमित्थंस्तवाभियुक्तानांस्तुतिपराणांदेवानामग्रतः तत्रहिमाद्रौपार्वतीदेवीजाह्नव्यागंगायास्तोये
स्नातुंजलक्रीडांकर्त्तुमभ्याययौ ॥ ४० ॥ सादेवानामग्रतः किंकृतवतीत्याह ॥ सासुभ्रूःपार्वतीतान्देवान्पृष्टवती । किं हेसुराःअत्रहिमवतिपर्वतेभवद्भिः

ऋषिरुवाच ॥ ॥ एवंस्तवादियुक्तानांदेवानांतत्रपार्वती ॥ स्नातुमभ्याययौतोयेजाह्नव्यानृपनंदन ॥४०॥ साब्रवीत्तान्सुरान्सुभ्रूर्भवद्भिः
स्तूयतेत्रका ॥ शरीरकोशतश्चास्याःसमुद्भूताब्रवीच्छिवा ॥ ४१ ॥ स्तोत्रंममैतत्क्रियतेशुंभदैत्यनिराकृतैः ॥ देवैःसमेतैःसमरेनिशुंभे
नपराजितैः ॥ ४२ ॥ शरीरकोशाद्यत्तस्याःपार्वत्यानिःसृताम्बिका ॥ कौशिकीतिसमस्तेषुततोलोकेषुगीयते ॥ ४३ ॥

कास्तूयते इति ॥ शोभनेभ्रुवौयस्याःसा ततःतांपार्वतींप्रतितावद्देवैरेवोत्तरदानमुचितंकिंतुततःप्रागेवतस्याः शरीराद्विनिर्गत्यशिवामाद्यादेवींपार्वतींप्रत्याह॥
इयंब्रह्मादिसर्वदेवतेनोमयाशिवानामाद्याशक्तिरवसेया ॥ तथाहि ॥ अस्याः पार्वत्याः शरीरंकोशइवशरीरकोशः ततउद्भूताशिवादेवीपार्वतीप्रत्यब्रवीत् ॥
किमब्रवीत्तदाह ॥ शुंभेनप्रत्यादिष्टैःसमस्तैर्देवैःममएतत्स्तोत्रंक्रियतेइत्यब्रवीत् ॥ ययस्मात्त
कोशोस्त्रीकुड्मलेखड्गपिधानेर्थौघदिव्ययोः ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ स्याः पार्वत्याःशरीरकोशादंबिकानिःसृतानिर्गता ॥ ततःकारणात्समस्तलोकेषुकौशिकीतिगीयतेकथ्यते ॥ कोशेनव्यतिनिर्गमनात्कौशिकी ॥ तेनदीव्यती
तिठक् ॥ यद्वा ॥ कोशाद्यानिर्गतासाकोशेनिवृत्तैवेति निवृत्तेक्षद्यूतादिभ्यइतिठक् ॥ ४३ ॥

सा भगवतीपार्वत्यपिस्वशरीरकोशात्तस्यांसर्वदेवतेजोमय्यांकौशिक्यांविनिर्गतायांसत्यांकृष्णाभूत् कृष्णवर्णासमजनिष्ट ततश्चसापार्वतीकालिकेतिसमाख्या तासतीहिमाचलेकृताश्रयाकृतनिलयाभूत् ॥ कृष्णवर्णार्थत्कालशब्दात्तद्वतिवर्त्तमानात्संज्ञायांजानपदसूत्रेणङीप् ॥संज्ञायांकन्॥केणइतिह्रस्वः ॥ कालीहै मवतीश्वरी ॥ इहमहामायादेवकार्यार्थंविष्णुयोगनिद्राभूत् ततःपार्वत्यभूत्ततःकौशिक्यभूत्तत्सादेवकृतस्तुतिमंगीकर्तुंततःकालिकाभूत्सैवांबिकानामेत्याह ॥ ॥ ४४ ॥ ततोनंतरम् ॥ यद्वा ततस्तत्रहिमाचले आयादित्वात्तसिः शुंभनिशुंभयोःभृत्यौसेवकौचंडोमुंडश्चतौपरमतितरांसुमनोहरंरूपंबिभ्राणामंबिकांका लिकाख्यांपार्वतींददर्श ॥ सुमनोहरामितिपाठेदेवीविशेषणम् ॥ चडिकोपे चंडतेचंडः ॥ मुडिखंडने मुंडतिमुंडयतिमुंडः ॥ ४५ ॥ सारूपवतीकालिकादे वीताभ्यांचंडमुंडाभ्यांशुंभायआख्याताचशुंभसमक्षमुक्ता ॥ किं हेमहाराजशुंभदैत्येश्वरसमधिगतसर्वैश्वर्यसावधानोभव ॥ अतीवसुमनोहराकापिस्त्रीआस्ते

तस्यांविनिर्गतायांतुकृष्णाभूत्सापिपार्वती ॥ कालिकेतिसमाख्याताहिमाचलकृताश्रया ॥४४॥ततोम्बिकांपरंरूपंबिभ्राणांसुमनोहरम्॥
ददर्शचण्डोमुण्डश्चभृत्यौशुंभनिशुंभयोः॥४५॥ताभ्यांशुंभायचाख्यातासातीवसुमनोहरा॥काप्यास्तेस्त्रीमहाराजभासयंतीहिमाचलम्॥४६

किंकुर्वती हिमाचलंभासयंती स्वयंश्यामाश्यामाभिःशोभाभिरदभ्रशुभ्रशोभाढ्यंहिमाद्रिंपार्वतीआस्ते ॥ आख्याताअतीवेत्यत्रवैवक्षिकसंधिकार्यम् ॥ शुंभाये तिक्रियाग्रहणंकर्त्तव्यमितिसंप्रदानत्वंपत्येशेते इतिवत् ॥ सुष्ठुमनोहरतिसुमनोहरा ॥ हरतेरनुद्यमनेच् ॥ यद्वा इःकामःवसुनिधनयेषांतेइवसवःकामधनाः तेषांमनःहरतिइतिइवसुमनोहरा अत्यर्थमिवसुमनोहरा इत्यंबिकांप्रत्यनिष्टोर्थः तस्याःपातिव्रत्यभंगप्रसंगात् ॥ इष्टोर्थस्त्वेषः शोभनंमनोयस्यसुमनाः शंभुः तंहरति अर्धांगहरत्वात्सुमनोहरा ॥ अतितरांसुमनोहरा ॥ यद्वा ॥ पैओवैशोषणे ॥ इंकामंवायतिशोषयतिइवःशिवः ॥ यद्वा इंकामंवातिगच्छातिइवः शिवः ॥ आतोनुपसर्गेकः ॥ इवस्यसुमनोहरा अत्यधिकंसुमनोहराअतीवसुमनोहरा ॥ यद्वा इश्चकामःईचलक्ष्मीःवसवश्चाष्टौईवसवः अतिक्रांतईवसून्अ तीवसुः शंभुः तस्यमनोहरा ॥ ध्रुवोधरश्चसोमश्चह्यापश्चैवानिलोनलः ॥ प्रत्यूषश्चप्रभासश्चवसवोष्टौध्रुवादयः ॥ ४६ ॥ ॥४६॥

हेअसुरेश्वरशंभकचिदपिभुवनेकेनचिदपिपुंसाताद्दक्ताद्दशमुत्तममतिसुंदररूपमाकारःनैवदृष्टं नैवालोकि ॥ असौकापिदेवस्त्री ॥ यद्वा कापिकृताभिषेका

तीवसुः शंभुः तस्यमनोहरा ॥ ध्रुवोधरश्चसोमश्चह्यापश्चैवानिलोनलः ॥ प्रत्यूषश्चप्रभासश्चवसवोष्टौध्रुवादयः ॥ ४६ ॥

हेअसुरेश्वरशुंभकचिदपिभुवनेकेनचिदपिपुंसाताद्दक्ताद्दशमुत्तममतिसुंदरंरूपमाकारःनैवदृष्टं नैवालोकि ॥ असौकापिदेवंस्त्री ॥ यद्वा कापिकृताभिषेका राज्ञिइतित्वयाज्ञायताम् अथत्वयासौगृह्यतामुपादीयतांचेतिअंबिकांप्रतिअनिष्टोन्वयः ॥ इष्टस्त्वेषः ॥ ताद्दगुत्तमंकचिद्रूपंज्ञानरूपंक्कापिकेनचिद्दृष्टंन ॥ तस्मादसौदेवीकापिपरदेवताइतित्वयाज्ञायताम् ॥ असौकापिस्त्रीअबलास्तीतिनैवज्ञायताम् ॥ अपित्वसौदेवीगृह्यतांचात्मसंरक्षणार्थमाश्रीयतामि तिहितोपदेशः ॥ शुंभंप्रतिताटस्थ्येन ॥ ४७ ॥ हेदैत्येंद्रत्विषादीप्त्यादिशः दशापिककुभःद्योतयंतीअंगकांत्याभासयंती ॥ अतिचार्वंगीअत्यंतंचारु मनोहरमंगंयस्याःसा ॥ स्त्रीरत्नं रत्नंहिमनोहरत्वेनोत्कृष्टंसापुनरुत्कृष्टातिष्ठति तांभवान्द्रष्टुमर्हतीत्ययमंबिकांप्रत्यनिष्टोन्वयः ॥ इष्टस्त्वेषः ॥ हेदैत्येंद्र

नैवताद्दक्कचिद्रूपंदृष्टंकेनचिदुत्तमम् ॥ ज्ञायतांकाप्यसौदेवीगृह्यतांचासुरेश्वर ॥ ४७॥स्त्रीरत्नमतिचार्वंगीद्योतयंतीदिशस्त्विषा ॥ सातु तिष्ठतिदैत्येंद्रतांभवान्द्रष्टुमर्हति ॥ ४८ ॥ यानिरत्नानिमणयोगजाश्वादीनिवैप्रभो ॥ त्रैलोक्येतुसमस्तानिसांप्रतंतानितेगृहे ॥ ४९ ॥

सानूनंस्त्रीरत्नंसानूनमतिचार्वंगी किंतयातेकृतंस्यात् तांभवान्द्रष्टुमर्हति ॥ यः तांदोषबुद्ध्यापश्येन्नश्येत्सतदैव तस्मात्तांद्रष्टुंभवान्मायततामितिशुंभंप्रतिताट स्थ्येनहितोपदेशः ॥ रमंतेस्मिन्नरारत्नं रत्नमितिप्रख्यामणावेवनकेवलम् ॥ जातौजातौयदुत्कृष्टंतद्रत्नमभिधीयते॥४८॥ हेप्रभोशुंभयानित्रैलोक्येगजाश्वा दीनितत्तज्जातिप्रधानान्युत्कृष्टानिरत्नानितथापद्मरागादयोमणयः रत्नानितानिसमस्तानिसांप्रतमधुनातेतवगृहेवर्त्ततेवैप्रसिद्धमेवैतत् ॥ ताटस्थ्येपिप्रायेणैषो न्वयः ॥ हेप्रभोत्वंदूतवचनात्तामानयितुंयतेथाश्चेत्तर्हियानित्रैलोक्येगजाश्वादीनिवैप्रसिद्धानिमणयश्चरत्नानिसंप्रतितेगृहेसंतितद्दर्शनोत्तरकालंतुनस्युः ॥ किं तुत्रैलोक्येएवतानियथास्थानंस्युरितिहितोपदेशः ॥ गजाश्वादिशब्दविवक्षितरत्नजातानिनामतोनिर्दिशति ॥ ४९ ॥

गजोरत्नमितिपाठः उत्तरत्ररत्नप्रधानान्यसूचनार्थः ॥ गजरत्नमित्यपिपाठे रत्नानीतिवक्ष्यमाणरत्नोपसंहारवशात्सर्वत्ररत्नोपक्रमोप्यवगंतव्यः ॥ यःपुरंदरादै रावतोगजःसमानीतस्तद्गजरत्नंतेगृहेवर्त्तते ॥ निर्दिश्यमानप्रतिनिर्दिश्यमानयोरेकत्वमापादयंतिसर्वनामानिपर्यायेणतल्लिंगभांजिभवंति ॥ एतिभ्राम्यत्यनयेती रातद्वानिरावान्सुरासमुद्रः तत्रजातऐरावतः ॥ पुराण्यरीणांदारयतिपुरंदरः ॥ गजइतिरत्नंगजरत्नम् ॥ अयंचयःपुरंदरात्पारिजाततरुःसमानीतः तत्तरुर त्नंतेगृहेवर्त्तते ॥ पारिणःपारिवतोअब्धेर्जातः पारिजाताख्यस्तरुः तथापुरन्दरादेवयःउच्चैःश्रवाहयःसमानीतः तद्धयरत्नंतेगृहे॥ उच्चैःश्रवसीयस्यसउच्चैःश्रवाः ॥ ५० ॥ हेप्रभो यत्वेधसःब्रह्मणः अद्भुतमाश्चर्यकारिविमानमासीत् हंसयुक्तंरत्नंभूतंरत्नत्वंप्राप्तंविमानमिहानीतंतत्तेगृहेतेंगणेतिष्ठति ॥ विविक्तंमांतिवर्त्तं

ऐरावतःसमानीतोगजरत्नंपुरन्दरात् ॥ पारिजाततरुश्चायंतथैवोच्चैःश्रवाहयः ॥ ८० ॥ विमानंहंससंयुक्तमेतत्तिष्ठतितेंगणे ॥ रत्नभूतमिहानीतंयदासीद्वेधसोद्भुतम् ॥ ८१ ॥ निधिरेषमहापद्मःसमानीतोधनेश्वरात् ॥ किंजल्किनींददौचाब्धिर्मालामम्लानपंकजाम् ॥ ८२ ॥ छत्रंतेवारुणंगेहेकांचनस्रावितिष्ठति ॥ तथायंस्यंदनवरोयःपुरासीत्प्रजापतेः ॥ ८३ ॥

तेयत्रदेवाःदिमानम् ॥ व्योमयानंविमानोस्त्री ॥ ५१ ॥ धनेश्वरात्कुबेरायएषमहापद्मोनामनिधिःसमानीतः तदेतन्निधिरत्नंतेगृहेवर्त्तते ॥ हेप्रभोतुभ्यमब्धिःसमुद्रःकिंजल्किनीमविशीर्णकेसराम् अवयवगतधर्मःकेसरवत्त्वंमालयाअपिपंकजारब्धत्वादवयवावयव्यभेदोपचारात्प्राप्नुवंतीकर्णस्थकुंडलेनकुंडलीति वत्किंजल्किनीत्युक्तंसर्वदाऽम्लानपंकजामशुष्ककमलांमालांददौ ॥ उपचारतःकिंचिज्जलतिजडीभवतिकिंजल्कः ॥ ५२ ॥ हेभो यद्वारुणंवरुणसंबंधिकांचनस्राविच्छत्रंछत्ररत्नंतवगेहेतिष्ठति नान्यत्र ॥ कांचनंसुवर्णंस्रवतिकांचनस्रावीतिव्याख्यानमुत्कर्षाभावादुपेक्षणीयम् ॥ यस्यगेहेनिधयः संतितस्यस्वर्णस्राविणाछत्रेणकिंस्यात् ॥ कस्तार्हिविग्रहः कांत्याकांचनंस्वर्णंस्रवतीववर्षतीव ॥ यद्वा कांत्याकांचनवर्षीकल्पवृक्षः ॥ यद्वा कांचनकांतिमिवकांतिंस्रवति ॥

यद्वा कांचनस्रोतःकांतिंस्रवतिकांचनस्रावि ॥ पृषोदरादित्वादीप्सितसिद्ध्याकांतिशब्दलोपः ॥ यद्वा कचिदीप्तिबंधनयोः ॥ कंचनंदीप्तिः प्रभा ॥ कां

यद्वा कांचनस्येवकांतिंस्रवतिकांचनस्रावि ॥ पृषोदरादित्वादीप्सितसिद्ध्याकांतिशब्दलोपः ॥ यद्वा कचिदीतिबंधनयोः ॥ कंचनंदीप्तिः प्रभा ॥ कां
चनंदीप्तिःप्रभाकंचनमेवकांचनम् ॥ अन्येषामपिदृश्यतइतिदीर्घः पूरुषवत् ॥ कांचनंदीप्तिंस्रवतितच्छीलम् ॥लावण्यस्राविमुखमितिवद्दुत्प्रेक्षितमेतत् ॥ कां
चनंनामवैदिकनिघंटुतःस्वार्णीकमंभःस्रवतीतितुव्याख्यानंकुशकाशावलम्बनम् ॥ अथद्वितीयोन्वयः ॥ हेप्रभो यद्वारुणंछत्ररत्नंकांचनस्राविते गृहेऽस्ति ॥
कांचनस्रावीतिसप्तम्येकवचनम् गृहेइत्यस्याविशेषणम् ॥ स्रुगतौ हेतुमतिचेतिणिच्ण्यंतात्क्विप्ण्यल्लोपावियङ्यण्गुणवृद्धिदीर्घेभ्यःपूर्वविप्रतिषेधेनेतिअक्
त्वावृद्ध्यावादेशौणिलोपः॥ ततःप्रत्ययलोपेप्रत्ययलक्षणमितिवृद्धिः आवादेशस्तुवर्णाश्रयविधौप्रत्ययलक्षणान्नेष्यते ॥ पुंसि कांचनानांस्रोःकांचनानांप्रापयि
ता ॥ नपुंसकेतु ह्रस्वोनपुंसकेप्रातिपदिकस्य एचइग्घ्रस्वादेशे कांचनस्रुत्रपुशब्दवद्रूपं तृतीयादिषुभाषितपुंस्कंपुंवद्गालवस्येतिङौह्रस्वश्चनुम् चनभवति ॥ आ

मृत्योरुत्क्रांतिदानामशक्तिरीशत्वयाहृता ॥ पाशःसलिलराजस्यभ्रातुस्तवपरिग्रहे ॥ ८४ ॥

वादेशः॥कांचनस्रावि॥पक्षेकांचनस्रुणिगृहे।।हेप्रभोस्यंदनवरः अयमितिकोनु यःपुराकल्पेप्रजापतेर्ब्रह्मणःआसीत् तदिदंनामरथरत्नंत्वयासमानीतंस्यंदनेषुवरः
श्रेष्ठः॥यानेचक्रिणियुद्धार्थेशतांगःस्यंदनोरथः॥५३॥हेईशस्वामिन्मृत्योरंतकस्ययाशक्तिरुत्क्रांतिदानामत्वयाहृता॥ भुजिमृङ्भ्यांयुक्त्तुकौ ।। मृत्युःस्त्रीपुंस
योरंते ।। म्रियंतेस्मिन्नुपस्थितेतेप्राणिनइतिमृत्युः ॥ प्राणिनामायुषोंतेयाप्राणाकर्षिणीशक्तिःसाउत्क्रांतिदोत्क्रांतिर्लिंगकायविनिर्गतिः ॥ उत्क्रमणमुत्क्रां
तिस्तांददाति उत्क्रांतिदा ॥ कासूसामर्थ्ययोःशक्तिर्देवतायामृषावपि ॥ हेशुंभतवभ्रातुः निशुंभस्यापिपरिग्रहेपरिजनेविषयेसलिलराजस्यवरुणस्यपाशःआ
युधंवर्त्तते ॥ पत्नीपरिजनादानमूलशापाःपरिग्रहाः ॥ पाशोबंधनशस्त्रयोः ॥ ५४ ॥

किंचतेतवभ्रातुर्निशुंभस्यगृहेऽब्धिजातारत्नाकरसमुद्भूताः समस्तारत्नजातयश्चउत्तमरत्नप्रकाराःतिष्ठंति ॥ जातिःसामान्यजन्मनोः ॥ मुक्ताफलविद्रुमहरिन्माणिवज्रपद्मरागाद्यारत्नजातयः ॥ हेशुंभतुभ्यंवह्निश्चापिदेवः अग्निशौचेनामवाससीवसनेददौ ॥ अग्नौनिक्षेपतःशौचंनिर्मलीकरणंययोस्ते ॥ कल्पवृक्षोपकल्पितम् स्वर्णमयमग्निदेवताकमग्निनिक्षेपेणाविमलात्मकंवासोयुग्ममग्निशौचंवासः ॥ ५५ ॥ एवमुक्तरीत्याऐरावतःसमानीतइत्याद्यया हेदैत्येंद्र यद्वा हेदैत्य इंद्ररत्नानिइंद्रादिदेवानामैरावतादीनिरत्नानितुभ्यमाहृतानिउपढौकितानिउपहारीकृतानि ॥ एषाचकल्याण्यंबिकास्त्रीरत्नंवर्त्ततेतत्कस्मात्कारणान्नगृह्यते ॥ अयंत्वम्बिकांप्रत्यनिष्टोर्थः ॥ अयंतिविष्टोर्थस्तटस्थोक्तिसमाधिना ॥ हेदैत्येंद्रयद्यप्येवमैरावतादीनिरत्नानितुभ्यमाहृतानिदेवैः तथाप्येषांबिकातवकल्याणीशुभकारिणीन ॥ कुतः यतएषाभगवती ॥ त्वमन्यंयातीतित्वया ॥ आतोनुपसर्गेकः ॥ अन्यगामिनीति

निशुंभस्याब्धिजाताश्चसमस्तारत्नजातयः ॥ वह्निश्चापिददौतुभ्यमग्निशौचेचवाससी ॥ ५५॥ एवंदैत्येंद्ररत्नानिसमस्तान्याहृतानिते ॥ स्त्रीरत्नमेषाकल्याणीत्वयाकस्मान्नगृह्यते ॥५६॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ निशम्येतिवचःशुंभःसतदाचंडमुंडयोः ॥ प्रेषयामाससुग्रीवंदूतंदेव्यामहासुरः॥ ५७ ॥ शुम्भउवाच॥ इतिचेतिचवक्तव्यासागत्वावचनान्मम ॥ यथाचाभ्येतिसंप्रीत्यातथाकार्यंत्वयालघु ॥ ५८ ॥

गृह्यतेज्ञायते ॥ त्वशब्दोन्यवाचिसर्वादिषुपठ्यते ॥ त्वमन्यंमहेश्वरंयातित्वयाऽन्ययाऽन्यपत्नीमहेशपत्नीदित्यसंहारिणीअतः शुंभस्यशुभकारिणीन ॥ तस्मात्त्वंचिंतांत्यजेतिहितोपदेशः ॥ ५६ ॥ महासुरः शुंभःतदाचण्डमुण्डयोरितिप्रागुपन्यस्तंवचः निशम्यश्रुत्वासुग्रीवंनामदूतंसंदेशहरंदेव्याः देवीमुद्दिश्यप्रेषयामास ॥ शाम्यतिर्निपूर्वः श्रवणार्थः ॥ इषगतौ प्रपूर्वः आद्गुणः ॥ देव्याइतिकर्मणिल्यब्लोपेपञ्चमी ॥ दूयतेऽनेनयथोक्तवादित्वात्परिताप्यतेपरइति दूतः ॥ ५७ ॥ हेसुग्रीवहेदूतत्वयातत्रगत्वासास्त्रीममवचनादितिचइत्थंचेत्थंचसाम्नाभेदेनचोपायेनवक्तव्या॥ तथैवसासंप्रीत्याहर्षेणलघुक्षिप्रमविलंबमभ्येति आभिमुख्येनागच्छति तथाकार्यंत्वयाविधेयम् ॥ अयंत्वंबिकायामनिष्टोर्थः ॥इष्टस्त्वयम्॥ अत्रापरेणमंत्रभेदबुद्धिसमाधिनाख्यायतेर्थः हेदूतत्वयालघु

क्षिप्रंतथाकार्यम् मदभिप्रायादन्यत्वेनकर्त्तव्यम् ॥ तत्कथम् यथामयिविषयेअभिधमानंवचनंनिदायेषांतेअवचनाअसुरास्तानत्तिउपसंहरत्यवचनात्असुरसं

आभिमुख्येनागच्छति तथाकार्यंत्वयाविधेयम् ॥ अयंत्वंबिकायामनिष्टोर्थः ॥इष्टस्त्वयम्॥ अत्रापरेणमंत्रभेदबुद्धिसमाधिनाख्यायतेर्थः हेदूतत्वयालघु

क्षिप्रंतथाकार्यम् मदभिप्रायादन्यत्वेनकर्त्तव्यम् ॥ तत्कथम् यथामयिविषयेअभिधमानंवचनंनिंदायेषांतेअवचनाअसुरास्तानत्तिउपसंहरत्यवचनात्असुरसं
हारिणीत्यर्थः॥पुनः किंभूतांबिका एतिगच्छतिविनश्यतिइत्तस्मिन्इति शुम्भेनिशुम्भेचविषये॥ वक्तव्यासावक्तव्यप्रतिक्षेपा ॥ असुक्षेपणे असनमासः ॥
वक्तव्योवचनीयः आसः प्रतिक्षेपोन्यक्कारोययासावक्तव्यासा ॥ पुनःकिंभूता ॥ मम ममेत्यव्ययं ममशब्दोत्रमायावचनः निर्ममोयोगीसममः संसारीतिव
त् मायारूपेत्यर्थः ॥ पुनः किंभूता ॥ संप्रीत्याप्रीङ्प्रीतौदिवादिः प्रीतिः प्रीः स्त्रियां सम्पदादित्वाद्भावेक्विप् ॥ समीचीनाप्रीः प्रीतिर्येषांतेसंप्रियोबुधाः ॥
ईयतेवश्यंप्राप्यतेतयोरुपासकैरित्यासंप्राप्या ॥ आदंतंरूपम् ॥ ५८ ॥ ससुग्रीवोनामदूतः यत्रयस्मिन्नतिशोभनेशैलोद्देशेपर्वतप्रदेशेअसौदेव्यास्तेतिष्ठतित
त्रगत्वाततः तदनंतरंतांदेवींश्लक्ष्णंसमुचितंसंगतंसुकुमारंयथास्यात्तथामधुरयाश्राव्याक्षरपदयागिरावाचाप्राहच शुम्भोदितसंदेशाभिप्रायगर्भसंदर्भमकथयत् ॥

सतत्रगत्वायत्रास्तेशैलोद्देशेतिशोभने ॥ तांचदेवींततःप्राहश्लक्ष्णंमधुरयागिरा ॥ ५९ ॥

दूतउवाच ॥ देविदैत्येश्वरःशुंभस्त्रैलोक्येपरमेश्वरः ॥ दूतोहंप्रेषितस्तेनत्वत्सकाशमिहागतः ॥ ६० ॥

प्राहेतिप्रशब्दउपसर्गप्रतिरूपकोनिपातः ॥ आहेतितिङंतप्रतिरूपकमव्ययं सामावृत्ति ॥ श्लक्ष्णमितिश्लिष्आलिंगने ॥ श्लिषेरच्चोपधायाइतिक्स्नः ॥ क्त्वष
त्वे ॥ ५९ ॥ हेदेविसावधानाभव॥अस्तिखलुदैत्येश्वरः लोकत्रयेपरमउत्कृष्टईश्वरःस्वामीतेनशुम्भेनत्वत्सकाशंप्रतिप्रेषितः दूतः संदेशहरोऽहमिहागतोऽस्मि॥
दैत्यग्रहणंजातिख्यापनाय ॥ त्रैलोक्यग्रहणंदेव्याः प्ररोचनार्थम् ॥ दूतग्रहणंतन्निग्रहपरिहाराय ॥ दूतोक्तंसदसद्वापिश्रुत्वाकार्यंहिताहितम् ॥ दूतोन
निग्रहीतव्यइतिनीतिविदोविदुः ॥ आदौदेवीत्युक्तत्वाद्देव्याएवजयः सूच्यते ॥ यतः दीव्यतिविजिगीषतेदेवी ॥ हेदेवि तेनशुम्भेनदूतः प्रेषितः त्वत्देवी
तःसशुम्भः काशंतृणंगतः स्यान्नतुजयमित्यपिदेवीपारिषदोक्तिलेशोनुसंधेयः ॥ ६० ॥

हेदेवि यः सदासर्वदासर्वासुदेवयोनिषुविषयेषुअव्याहताज्ञः अप्रतिहतशासनः निर्जिताखिलदैत्यारिः निर्जिताअभिभूताअखिलाः दैत्यारयः देवायेन शुंभोय दाहतद्वचनंशृणुष्वाकर्णय ॥ व्यत्ययोबहुलमित्यात्मनेपदम् ॥ व्येञ्संवरणे॥ संवरणमाच्छादनंक्विप् ॥ अंविष्णुंव्ययतिसंवृणोतिआच्छादयतिव्यामोत्य विद्यात्वेनेतिअवीर्विष्णुमायातयाअव्ययादेव्याआहताआज्ञास्यशुम्भस्यसः अव्याहताज्ञोभविष्यति ॥ निर्निश्चयनिषेधयोः ॥ निर्जिताअजिताअखिलादे वायेनसतथोक्तोभविष्यतीत्यपिदेवीपार्षदोक्तिलेशोप्यनुसंधेयः ॥ ६१ ॥ शुंभआहेदम् ॥ पटैकदेशेदग्धेपटोदग्धइत्यवयवेएकदेशेअप्यवयवीसमुदायोवर्त्तते क्वचिदवयवावयविनोरभेदोपचारात्प्रयोगेषु तद्वत्त्रैलोक्यंममस्ववंवर्त्ततइत्युक्तेकिंत्रैलोक्यमेकदेशवृत्त्याविवक्षितमिहेतिकस्यचिच्छंकास्यादतस्तामपनेतुमखिल

अव्याहताज्ञःसर्वासुयःसदादेवयोनिषु ॥ निर्जिताखिलदैत्यारिःसयदाहशृणुष्वतत् ॥ ६१ ॥
ममत्रैलोक्यमखिलंममदेवावशानुगाः ॥ यज्ञभागानहंसर्वानुपाश्नामिपृथक्पृथक् ॥ ६२ ॥

मिति अखिलमित्येवोक्तेएकैकोपिलोकोखिलोभवत्यखण्डवृत्तित्वाद्भुवनस्येत्यतत्रैलोक्यमित्युक्तम् ॥ इहममेतिविभक्तिप्रतिरूपमव्ययं मायावाचि निर्ममो योगीतिवत् ॥ मममायादेव्याः त्रैलोक्यमित्युक्तम् ॥ मायायाअखिलंस्ववंवर्त्ततेतत्कुतः शुंभस्येत्यपिदेवीपार्षदोक्तिलेशोप्यनुसंधेयः देवाःममशुंभस्यवशानुगाः ॥ वशःकांतिरिच्छा ॥ मदिच्छामनुवर्त्ततेनतुशुंभस्येत्यपिदेवीपार्षदोक्तिलेशोनुसंधेयः ॥ तत्तद्देवतोद्देशेनपृथक्पृथक्विहितान्तान्सर्वान्यज्ञभागानाहुतिरूपा न्यज्ञांशान्अहमेवशुंभःपृथक्पृथगिंद्रियादितत्तद्देवताकायव्यूहमुपाश्रित्यउपाश्नामिउपभुंजे ॥ अश्भोजनेक्र्यादिः ॥ अहमितिविभक्तिप्रतिरूपकमव्ययमवि द्यावाचिअविद्यावाऽतस्मिंस्तद्बुद्धिः साचदेव्येवयज्ञभागानुपाश्नातीतिकुतःशुम्भस्ययज्ञभागोपभोगइत्यपिदेवीपार्षदोक्तिलेशोनुसंधेयः ॥ ६२ ॥ ॥ ४९ ॥

त्रिष्वपिलोकेषुवराणि श्रेष्ठानिरत्नानिस्त्रीरत्नानिममवश्यानिविधेयानि ॥ वशंकांतिमिच्छांगतानीत्यर्थः ॥ वशंगतइतियत्प्रत्ययः ॥ तथैवतद्देवबलवच्च

यावाचिअविद्यावाऽतस्मिंस्तद्बुद्धिः साचदेव्येवयज्ञभागान्... त्यपिदेवीपार्षदोक्तिलेशानुसंधेयः ॥ ६२ ॥

त्रिष्वपिलोकेषुवराणि श्रेष्ठानिरत्नानिस्त्रीरत्नानिममवश्यानिविधेयानि ॥ वशंकांतिमिच्छांगतानीत्यर्थः ॥ वशंगतइतियत्प्रत्ययः ॥ तथैवतद्वदेवबलवत्त्व तएव॥गजरत्नंदेवेंद्रवाहनम्॥ वाहनमाहितादितिणत्वंनात्रभवति॥आहितत्वस्याविवक्षितत्वात्॥अत्रहिदेवेंद्रस्यवाहनमित्येतस्यस्वस्वामिभावसम्बन्धमात्रं विवक्षितत्वम् ॥ यद्वाहनेआरोपितंयतोखिलंतदाहितमुच्यते॥इक्षुवाहणमित्यत्रइक्षवोवाहनेआरोपिताइतिकृत्वाणत्वंभवति॥६३॥ क्षीराण्युदकानियस्यस क्षीरोदःक्षिराब्धिः उत्तरपदे उदकस्योदःसंज्ञायामित्यत्रसंज्ञायामुत्तरपदस्योदकशब्दस्योदादेशोवक्तव्यः ॥ क्षीरोदस्यमथनंततउद्भूतमुच्चैःश्रवससंज्ञम्॥ श्रुगतौ श्रुश्रवणे ॥ उच्चैःशृणोतिगच्छतिउच्चैःश्रवाःपचाद्यच् ॥ सहसंज्ञयाचेतनयानाम्नाचवर्तते ससंज्ञः ॥ सहस्यसःसंज्ञायांवोपसर्जनस्येति ततःकर्मधारयः ॥ उच्चैःश्रवश्चासौससंज्ञश्चउच्चैःश्रवससंज्ञः ॥ अश्वविशेषणत्वेपुँल्लिंगः ॥ अश्वरत्नविशेषणत्वेतुनपुंसकलिंगमुच्चैःश्रवससंज्ञम् ॥ अथवाप्रशस्तेश्रवसीयस्यसः श्रव

त्रैलोक्येवररत्नानिममवश्यान्यशेषतः ॥ तथैवगजरत्नंचहृतंदेवेंद्रवाहनम् ॥ ६३ ॥ क्षीरोदमथनोद्भूतमश्वरत्नंममामरैः ॥ उच्चैःश्रवससंज्ञं तत्प्रणिपत्यसमर्पितम् ॥ ६४ ॥ यानिचान्यानिदेवेषुगंधर्वेषूरगेषुच ॥ रत्नभूतानिभूतानितानिमय्येवशोभने ॥ ६५ ॥

सः मत्वर्थे अर्शआदित्वादच् ॥ जवेनमानेनचउत्कृष्टत्वादुच्चैरित्युच्यते ॥ उच्चैश्चासौश्रवसउच्चैःश्रवसइतिसंज्ञायस्यसः ॥ अश्वरत्नविशेषणत्वेउच्चैःश्रवससं ज्ञंतुमद्बीतैरमरैःप्रणिपत्यमत्पादपद्मेऽर्पितमुपायनीकृतम्॥ उपायनमुपग्राह्यउपहारस्तथोपदा ॥ अत्रापिमायावाचिममेत्यव्ययम् ॥ मायादेव्यैअमरैर्भक्तिनम्रैर श्वरत्नंप्रणिपत्यसमर्पितंतत्रैलोक्येगृहेयस्यायत्रक्वाप्यस्तुअयंतुशुंभोन्यदीयंममेदमितिमुधाभिमन्यते ॥ इतिदेवीपार्षदोक्तिः ॥ ६४ ॥ हेशोभनेदेविदेवेषुवा गंधर्वेषुदेवगायनेषुवाउरगेषुनागेषुवायानिचान्यानिरत्नत्वमुत्कृष्टत्वंप्राप्तानिभूतानिशरीरभांजिमनोहराणिस्त्रीरूपाणिसंति (तानि) सर्वाणिमय्येवविषयेवर्त्तं ते ॥ आःसखिशोभनेगर्वस्थोसावित्थमभूत् वादीशुंभःशांभवीयंदेव्येवभूतमयीभूतमित्थमाचष्टयानिदेवेषुगंधर्वेषुउरगेषुवारत्नभूतानिरत्नतांप्राप्तानिभूतानिकृ

तानिसत्यानितत्स्थानिसंतितानिमध्येवदेव्यामेववर्त्तमानानिनान्यत्र ॥ अथवाइतोऽन्यानिचयानिचरत्नभूतानिपृथिव्यादीनिसंतितानिसर्वाणिविश्वरूपत्वेन विश्वमातृत्वेनमध्येवदेव्यांवर्त्ततेनशुंभइतिदेवीसखीजनोक्तिलेशोप्यनुसंधेयः ॥ ६५ ॥ हेदेविलोकेस्मिन्रत्नभूतांभूलोकेहिमालयनिवासिनींमानिनींत्वांस्त्री रत्नभूतांस्त्रीरत्नजातांस्त्रीजात्युत्कृष्टांतांप्राप्तवतींवयंशुंभनामानोमन्यामहे ॥ साएवंविधात्वमस्मानुपागच्छप्राप्नुहि ॥ कुतइत्यतआह ॥ यतोवयंरत्नभुजोरा जानः ॥ यदुक्तम् स्वराष्ट्रमन्यतोरक्षत्यन्यदीयंक्षिणोतिच ॥ वर्द्धतोपायवान्नित्यंरत्नहारीसपार्थिवः ॥ देवीष्टार्थस्त्वेषः ॥ उपागच्छेत्यत्र उ पाः गच्छे तिच्छेदः ॥ तत्र उसंबुद्धौरुषोक्तेचशिववाचित्वनव्ययम्॥ पानेपिबतिः रक्षायांपातिः पायतिःशोषणेक्विप् ॥ पायतिशत्रून्शोषयतिपाः उरिवरुद्रइवपाउ पाः ॥ हेदेविकालाग्निरुद्रइवपायंतीशत्रून्शोषयंतीसतीअस्मानितिशुम्भादीन्त्वामाकारयमाणाञ्छत्रून् शोषयितुंगच्छयांहीतिदेवीपार्षदोक्तिलेशोप्यनुसं

स्त्रीरत्नभूतांत्वांदेविलोकेमन्यामहेवयम् ॥ सात्वमस्मानुपागच्छयतोरत्नभुजोवयम् ॥ ६६ ॥

धेयः ॥ यद्वा असुक्षेपणेदिवादिःक्विप् ॥ अस्यत्यरीन्क्षिपत्यधिक्षिपतिन्यक्करोतिअः अत्वसंतस्यचेतिउपधादीर्वः अधातोरितिप्रतिषेधान्नभवति पै ओवैशोषणे पायंतिशोषयंतिलोकानितिपास्तेषांपांशुंभादीनांदैत्यानांअःआसिकाक्षेपिकाअधिक्षेपिकान्यक्कारिकेतिपाः॥पाअःपाः उइतिसंबुद्धावव्ययम् उहे देवित्वमस्मानुपागच्छेतिशुंभादिभिःरत्नभुड्भिःदैत्यैराकारितासि ॥ सात्वंपाःसतीगच्छपायतोजगंतिशोषयतः शुंभादीनस्यंतीअधिक्षिपंतीगच्छयाहि ॥ कुतइ त्यतआह ॥ यतस्तेरत्नभुजः ॥ भुजोकौटिल्ये तुदादिः क्विप् ॥ भुजंतिकौटिल्येनवर्त्ततेभुजःरत्नेषूत्कृष्टेषुविषयेषुभुजःकौटिल्येनान्यायेनवर्त्तमानाःरत्न भुजःअतःतेषांशुभादीनांकुटिलानांन्यक्करणायगमनंयुक्तमुत्पश्यामइतीतिदेवीपार्षदोक्तिः ॥ ६६ ॥

चलाचलःस्याच्चरलश्चंचलश्चपलश्चलः ॥ चंचलौनेत्रांतनिरीक्षणेनतरलौअपांगौनेत्रांतौयस्याःसाचंचलापांगी ॥ हेचंचलापांगिहेवरारोहेत्वंयतोरत्न

भुजःअतःतेषांशुभादीनांकुटिलानांन्यक्करणायगमनंयुक्तमतपश्यामहतीतिदेवीपार्षदोक्तिः ॥ ६६ ॥

चलाचलःस्यात्तरलश्चंचलश्चपलश्चलः ॥ चंचलौनेत्रांतनिरीक्षणेनतरलौअपांगौनेत्रांतौयस्याःसाचंचलापांगी ॥ हेचंचलापांगिहेवरारोहेत्वंयतोरत्न भूतासिसौंदर्येणउत्कृष्टतांप्राप्तासिततोवैअनुनीयसे नरत्नमन्विष्यतिमृष्यतेहितदितिन्यायतःप्रार्थ्यसेततश्चमांनिशुंभंवाभजआश्रय ॥ उरुर्विक्रमःशौर्यलक्ष णोयस्य तंममअनुजंकनिष्ठंभ्रातरंनिशुंभंवापिभजसंश्रय ॥ त्वंहिरत्नंरत्नभाजश्चराजानइववयंचराजानः तस्मात्त्वमस्मानेवभजनान्यानितिशुंभानुकू लोभिप्रायोयम् ॥ वैस्यात्संबोधनेपादपूरणेनुनयेपिच ॥ देव्यनुकूलार्थस्त्वेषः ॥ सप्तम्यांजनेर्डअन्येष्वपिदृश्यतेइत्यत्रसूत्रेअपिशब्दःसर्वोपाधिव्यभिचा रार्थः ॥ तेनधात्वंतरादपिडोभवतिकारकांतरेषूपपदेचेतिवचनात्पिष्लृसंचूर्णनइत्यस्मादाङ्पूर्वाच्चंचलोपपदात्डःटिलोपः साचंचलान्यायादपभ्रष्टान्दैत्या नासमंतादभिव्याप्यपिनष्टिसंचूर्णयतिइतिचंचलापमंगगात्रंयस्याःसाचंचलापांगी ॥ अंगगात्रकंठेभ्यश्चोपसंख्यानाद्वाङीष् ॥ हेचंचलापांगिहेदुष्टदैत्यो

मांवाममानुजंवापिनिशुंभमुरुविक्रमम् ॥ भजत्वंचंचलापांगिरत्नभूतासिवैयतः ॥ ६७ ॥

पसंचूर्णनसन्नद्धगात्रेएवंविधात्वंशुंभेनआकारितासि किमितिमांवाअनुजंनिशुंभंवाभजेत्याहूतासि यतश्चत्वंरत्नभूतासिवैअनुनीयसेप्रार्थ्यसेचततः ॥ त्वं मांवेतिशुंभममगच्छयाहिअनुजंवापीति निशुंभममगच्छयाहिअमइत्येतदमगतावित्यतोभ्वादेर्लोटिरूपं तच्च मां वा ॥ अममाअनुजमितिपदच्छेदात्क्रियते किंविशिष्टात्वंमा ॥ मःशिवोवारमायांचमानिषेधेव्ययंमतम् ॥ मंशिवंशंभुमसतिगच्छतिशंभुनासहदीव्यतिचेतिविगृह्यअसगतिदीप्त्यादानेष्वित्यसतेःपूर्ववद पिशब्दविहितोडः डितिटेरसूशब्दस्यलोपःस्त्रियांमाइतिरूपम् ततश्चतादृशीशांभवीचंचलापांगीदुष्टदैत्यसंहारसज्जांगीसतीत्वमुरुविपुलंयथास्यात्तथाशुंभा दिषुविषयेषुविक्रमंभजशौर्यंसमाश्रयेतिदेवीपार्षदोक्तिलेशोप्यनुसंधेयः ॥ यद्वा चंचलापांगिरत्नभूतासि वा ऐ यतः इतिच्छेदः ॥ एकारउच्यतेविष्णुरैका रःस्यान्महेश्वरः ॥ ममेतिमायावाच्यव्ययम् ॥ यतीप्रयत्नेयतनंयत् स्त्रियांभावेसंपदादित्वाद्वाक्विप्॥ ऐमहेश्वरस्यैवकालाग्निरुद्रस्यैवयतंयत्नंप्राप्यहेममहेमाये

देविमांहंतुंनिशुंभंचहंतुंमहांतंविक्रमंपादविक्षेपंपराक्रमंवाभजेतिदेवीपार्षदोक्तिः ॥ चंचलान्न्यायादपभ्रष्टानपकर्त्तुंहिंसितुमंगतिप्राप्नोतितच्छीलाचंचलापां गी अगिर्गत्यर्थः ॥ रत्नभूतश्चासावसिश्चेतिरत्नभूतासिः ॥ चंचलापांगि रत्नभूतासि वा (?) वागतिगन्धनयोः आतोनुपसर्गेकः ॥ ६७ ॥ हेदे वित्वंममशुंभस्यपरिग्रहात्पत्नीत्वेनस्वीकारादतुलमनुपमंपरंश्रेष्ठमैश्वर्यंपरमेषुश्रेष्ठेषुस्वामितांचप्राप्स्यसि ॥ व्यत्ययेनात्मनेपदम् ॥ यद्वा मयाशुंभेनत्वं परमैश्वर्यंप्राप्स्यसेप्रापयतेःकर्मणिलृटिथासःसेरूपम् ॥ हेदेविएतत्सर्वंप्रागुक्तंशुंभाभिप्रायगर्भंबुद्ध्यासमालोच्यविचार्यमत्परिग्रहतांव्रजप्राप्नुहि ॥ परिग्रहःपरिज नेपत्न्यांस्वीकारमूलयोः ॥ यदाहुः ॥ पत्नीपरिजनादानमूलशापाःपरिग्रहाः ॥ इतिशुंभानुकूलोर्थः ॥ देव्यनुकूलोर्थस्त्वेषः ॥ हेदेवित्वंपरमासर्वोत्कृष्टा ॥ यद्वा पराउत्कृष्टामालक्ष्मीःत्वमेवेतिअतुलमैश्वर्यंप्राप्स्यसीतियत्सत्यमेवैतत् ॥ किंचित्रम् ॥ किंचमत्परिग्रहात् ॥ मदीहर्षेमाद्यतिमद्क्किप् ॥ यः मद्माद्यन्

परमैश्वर्यमतुलंप्राप्स्यसेमत्परिग्रहात् ॥ एतद्बुद्ध्यासमालोच्यमत्परिग्रहतांव्रज ॥ ६८ ॥

॥ ऋषिरुवाच ॥ इत्युक्तासातदादेवीगंभीरांतःस्मिताजगौ ॥ दुर्गाभगवतीभद्राययेदंधार्यतेजगत् ॥ ६९ ॥

परिग्रहःमातृमुख्यः परिवारः तंप्राप्यपरमैश्वर्यंप्राप्स्यसेइत्येतदपिसिद्धमेवैतत् ॥ मत्परिग्रहादितिकर्मणिल्यब्लोपेपंचमी हेदेवित्वमेतद्बुद्ध्यासमालोच्य माद्यत्परिग्रहोमातृमुख्यःपरिजनोयस्याःसामत्परिग्रहातस्याः भावः मत्परिग्रहतातांव्रजप्राप्नुहि ॥ यःखल्विमाश्चित्रागावोमेसंतीत्यादौबुद्ध्यासमालोचते सएवचित्रगुतांप्राप्नोतितद्वदियमपिदेवीप्रेमतःआत्मनोमन्माद्यन्परिग्रहोस्तीतिबुद्ध्यासमालोच्यपश्चान्माद्यत्परिग्रहतांव्रजतीतिदेवीपार्षदोक्तिः ॥त्वतलोर्गुणव चनस्यपुंवद्भावोवक्तव्यः॥ ६८ ॥ ततःसंदेशश्रवणसमयइत्येवंशुंभेनदूतद्वाराउक्ताकथिता॥ देवीगंभीराअगाधाभिप्रायादैत्यान्हंतुकामाअतएवांतःस्मिता॥ शुंभो दुरात्मामांप्रतिदेवतामित्थमाहेतिसोत्प्रासमंतस्तंभितहासातंहंतुमनाः सतीजगौ॥ दूतंवाचमुचितामूचेऽकथयत्॥ दुर्गादुरवगाहाप्र भगवतीसमग्रैश्वर्यरूपा॥ भद्राक्षे मरूपा ययाइदंजगद्धार्यते गैशब्दे आतऔणलः॥ अयंभावःइतिदूतेनव्यभिचारिभावेनउक्तापिदेवीनसाअसातादृशीनाभूत ॥ अतिपतिव्रताशुंभादिभिःसहरंतु

कामानाभूत॥ किंतअतदाकालांतरेहंतुकामैवाभूत॥ ६९ ॥ अत्रशुंभेपिविषयेसत्यमुक्तंहेदूतअत्रत्वयामिथ्यापदंकिंचिन्नउदितंनउक्तम् ॥ तथाहि ॥ शुंभस्त्रैलो

मद्रूपा ययाइदंजगद्धार्यते गैशब्दे आतऔणलः॥ अयं [illegible] ॥ अतिपतिव्रताशुंभादिभिःसहरंतु

कामानाभूत् ॥ किंतुअतदाकालांतरेहंतुकामैवाभूत् ॥ ६९ ॥ अत्रशुंभेपिविषयेसत्यमुक्तंहेदूतअत्रत्वयामिथ्यापदंकिंचिन्नउदितंनउक्तम् ॥ तथाहि ॥ शुंभस्त्रैलोक्याधिपतिर्भवतिनिशुंभोपिचतादृशःशुंभसदृशएव ॥ मिथ्येत्यव्ययम् ॥ इदंहिसोल्लुंठनंवचः ॥ अनितिजीवतिअनःपचाद्यच् ॥ अयेनशुभावहविधिनाअनः अयानः हेअयानदूत त्वयात्रास्यांपतिव्रतायांदेव्यांविषयेयदसंभावितेकिंचिन्मिथ्याउदितमुक्तंशुंभंनिशुंभंवाभजेतितत्तुसत्यमुक्तंहीनम् ॥ त्रैलोक्याधिपतिःशुंभइति यत् ॥ एतत्सत्यंयतःशुंभः त्रैलोक्यस्याधेर्मानसपीडायाः पतिःउत्पादकत्वेनस्वामीयतश्चसतादृशएवनिशुंभोपि ॥ पुंस्याधिर्मानसीव्यथा ॥ त्रैलोक्यस्यत्वधिपतिरियंदेव्येवेतिदेवीपार्षदाभिप्रायतः सोत्प्रासतावसेया ॥ ७० ॥ किंवितर्केपरिप्रश्नेक्षेपेनिंदाप्रकारयोः ॥ किमव्ययंवितर्केतुतुस्याद्भेदेवधारणे ॥ शुंभः त्रैलोक्याधिपतिः सत्यं किंत्वत्रास्मिन्शुंभपत्यावाश्रयितव्येविषयेममविचारोस्तिपृथक्प्रतिनियतः ॥ मयायत्प्राक्प्रतिज्ञातंतत्किंमिथ्याक्रियते ॥ मयादेव्याऽल्प

देव्युवाच ॥ सत्यमुक्तंत्वयानात्रमिथ्याकिंचित्त्वयोदितम् ॥ त्रैलोक्याधिपतिःशुंभोनिशुंभश्चापितादृशः ॥७० ॥ किंत्वत्रयत्प्रतिज्ञातंमिथ्यातत्क्रियतेकथम् ॥ श्रूयतामल्पबुद्धित्वात्प्रतिज्ञायाकृतापुरा ॥ ७१ ॥ योमांजयतिसंग्रामेयोमेदर्पंव्यपोहति ॥ योमेप्रतिबलोलोकेसमेभर्ताभविष्यति ॥ ७२ ॥

बुद्धित्वादनालोच्यपुराबाल्यकालेयाप्रतिज्ञाकृतासात्वयादूतेनश्रूयताम् ॥ कृतामयेतिवापाठः ॥ अतसातत्यगमने ॥ अल्पबुद्धित्वमततिसततंगच्छतिसदाभोतीति अल्पबुद्धित्वात् क्विपिरूपम् ॥ संबुद्धौ हेअल्पबुद्धित्वात् हेस्वल्पधिषण हेदूतत्वयोक्तंशुंभंनिशुंभंवाभजेति तत्रयाप्रतिज्ञाभर्त्तारिविषयेकृतासाश्रूयतां साचेत्घटेत्मेभर्त्ता ॥ अन्यथायन्मयाप्रतिज्ञातंतन्नस्यात् ॥ मानिनोनिरयंयांतियावदाभूतसंप्लवम् ॥ ७१ ॥ कासौप्रतिज्ञा ॥ जिअभिभवे जिजयेइत्ययंत्वकर्मकः ॥ योमेदर्पंगर्वंव्यपोहतिद्रावयतिदूरीकरोति ॥ दर्पोहर्षणमोहनयोः ॥ गर्वोभिमानोहंकारोदर्पोहंकारसूर्ययोः ॥ ऊहवितर्केआत्मनेपदीउपसर्गादस्यत्यूह्योर्वावचनामितिपरस्मैपदम् ॥ योमेदेव्याःप्रतिबलोलोकेअधिबलः सबलः स्यात्प्रतिबलः विपक्षः प्रतियोगीवास्यात्समेभर्त्ताभविष्यतीतिप्रति

ज्ञास्वरूपम् ॥ लोकेजयंती अभिभवित्रीशक्तिरियमेवनैतांकोपिनेतुंशक्नोति ॥ लोकेदर्पास्माऽहंकाररूपाशक्तिरियमेवनैतांकोपिप्रच्यावयितुंशक्नोति ॥
लोकेबलरूपाशक्तिरियमेवनैवतांकोपिप्रच्यावयितुंशक्नोति ॥ इत्यभिप्रायेणप्रतिज्ञातमित्थंदेव्या ॥ यःसंग्रामेतुल्येसंसारग्राममेमांलक्ष्मींसंपदंजयतिपरमवैराग्य
योगादभिभवति ॥ योऽमेऽलक्ष्मीकेदैत्यवर्गेदर्पंहर्षणंगर्वंचव्यपोहति ॥ योलोकेमेदेव्याअप्रतिबलः अप्रतिपक्षः अनुकूलः समहेश्वरोमेभर्त्ताधारकः पोषक
श्वनान्यइतिदेव्याःपरमोभिप्रायोयंदेवीपार्षदैःसहृदयैरूहितः ॥ ७२ ॥ पाणिग्रहणंकरोतु ॥ तयोरन्यतरः ॥ अत्रमत्प्रतिज्ञापरिपालनेचिरेणकालेनकिंसा
ध्यंकिंविलंबेनकृतंस्यात् ॥ आदानस्यप्रदानस्यकर्त्तव्यस्यचकर्मणः ॥ क्षिप्रमक्रियमाणस्यकालःपिबतितत्फलम् ॥ मत्पाणौप्रभुशत्रुः तत्फलंद्रक्ष्यतिसः इति
देव्याशयः ॥ तत्तस्मात्प्रतिज्ञातः कारणाच्छुंभोनिशुंभोवाआगच्छतु ॥ तेनकिंस्यात् तदनादृत्यजित्वाजेतात्रैलोक्यविजयीमहानसुरः महासुरः महादेवः मां

तदागच्छतुशुंभोत्रनिशुंभोवामहासुरः ॥ मांजित्वाकिंचिरेणात्रपाणिंगृह्णातुमेलघु ॥ ७३ ॥

दूतउवाच ॥ अवलिप्तासिमैवंत्वंदेविब्रूहिममाग्रतः ॥ त्रैलोक्येकःपुमांस्तिष्ठेदग्रेशुंभनिशुंभयोः ॥ ७४ ॥

गृह्णातुअत्रमद्ग्रहणेकिंचिरेणेतिदेव्याःपरमाभिप्रायंदेवीसख्यःस्वस्वचेतःसुऊहंते ॥ जिअभिभवे अन्येभ्योपिदृश्यंतइतिक्वनिपिहृस्वस्यपितिकृतितुगागमःनांतः ॥
चिरेणातिकालेनअव्ययंचानव्ययंचेदम् ॥ ७३ ॥ लिपउपदेहेउपदेहउपचयः ॥ अवपूर्वस्तुलिपिर्गर्वेवर्त्तते ॥ यदभ्यधुः ॥ गर्वोभिमानोहंकारोमानाश्चित्तसमुन्नतिः ॥
दर्पोवलेपोऽहंताच ॥ हेदेवित्वमवलिप्तासिमैवंभूः एवंगर्वितामाभूः ॥ त्वंममाग्रेएवंयदवोचः योमांजयतिसंग्रामेइत्यादितदागच्छतु शुंभोत्रेत्यादिचेतिप्रति
ज्ञाव्याजेनखलुत्वंकेवलमहमहमिकामवोचोमैवंब्रूहि ॥ कुतइत्याह ॥ त्रैलोक्येशुंभनिशुंभयोरग्रेयोद्धुकामःकःपुमांस्तिष्ठेत् नकोपिअबलात्वंयोत्स्यसेइतिकाक
था ॥ इतिशुंभानुकूलोभिप्रायः ॥ अवलिप्तान्सगर्वान्दैत्यानस्यतिअधिक्षिपतिअवलिप्तासि ॥ असुक्षेपे ॥ कर्मण्यणिटिड्ढाणञ्सूत्रेणङीपिरूपंतत्संबुद्धौहेअव ॥५२॥
लिप्तासि हेमदोद्धतमर्द्दनि यतः त्वंमालक्ष्मीः अतोममाग्रतः सखीजनस्यपुरतः एवंब्रूहियोमांजयतिसंग्रामेइत्यादित्रैलोक्येअग्रेपुरोभाविसंग्रामेशुंभनिशुंभाये

र्मध्येकःपुमान्त्वयासमंयोद्धुंतिष्ठेदपितुनकोपि ॥ यदातदग्रेशुंभनिशुंभयोः संबंधी कःपुमान्योद्धुकामःतिष्ठेन्नकोपिइतिदेव्याः सखीजनाशयोनुसंधेयः ॥ ७४ ॥

र्मध्येकःपुमान्त्वयासमंयोद्धुंतिष्ठेदपितुनकोपि॥यदातदग्रेशुंभनिशुंभयोः संबंधी कःपुमान्योद्धुकामःतिष्ठेन्नकोपिइतिदेव्याः सखीजनाशयोनुसंधेयः ॥ ७४॥ हेदेविहेभव्येअन्येषामपिशुंभव्यरिक्तानांदैत्यानांधूम्रलोचनप्रभृतीनांयुधिसर्वेदेवायोद्धुकामाः संमुखानतिष्ठंति ॥ किंपुनः त्वमेकिकाअबलादैत्यानांपुरतः योद्धुमक्षमेतिकिंपुनर्वक्तव्यमितिशुंभानुकूलोर्थः ॥ हेदेविअन्येषामपिदैत्यानांसंमुखायुधिसर्वेदेवानतिष्ठंतिचेत्मातिष्ठंतु ॥ त्वंपुनः त्वंतुस्त्रीसत्यपिसमस्तशक्त्यधिदेवतारूपाएकाकिन्येवअसहायशूरायोद्धुमन्येषांदैत्यानांसंमुखी किंनतिष्ठसिअपितुयोद्धुंसंमुखीतिष्ठस्येवेतिदेवीसखीजनाभिप्रायोनुसंधेयः॥वैस्यात्संबोधनेपादपूरणेनुनयेपिच ॥ एकाकीत्वेकएकलः ॥ प्रत्ययस्थात्कात्पूर्वस्यातइदाप्यसुपः॥७५॥ हेदेवियेषांसंयुगेइंद्राद्याः सर्वेदेवाः संमुखाः नतस्थुःनतस्थिवांसः ॥ तेषांशुंभादीनांदैत्यानांसंमुखंत्वंस्त्रीअबलायोद्धुंकथंप्रयास्यसिअभिगमिष्यसि ॥ विवाहनिमित्तप्रतिज्ञापालनायशुंभादिभिः सहस्त्रियास्तवयुद्धंनघटते

अन्येषामपिदैत्यानांसर्वेदेवानवैयुधि ॥ तिष्ठंतिसंमुखादेविकिंपुनःस्त्रीत्वमेकिका ॥ ७५ ॥
इंद्राद्यास्सकलादेवास्तस्थुर्येषांनसंयुगे ॥ शुंभादीनांकथंतेषांस्त्रीप्रयास्यसिसंमुखम् ॥ ७६ ॥

अपितयुद्धंविनैवशुंभेनाहूतात्वंतंभजव्रजेतिशुंभानुकूलोर्थः ॥ देवीसखीजनाभिप्रायोन्यएव ॥ यथा हेदेवित्वमिंद्राद्याः आसउपवेशनेकर्त्तरिक्विप् आस्तआःसांतःइंद्रादिषुआःआसीनाःइंद्राद्याः इंद्रादिभिर्देवैर्ध्यातासतीतेष्वासीनासि ॥ त्वंसकलाकलाभिःसहवर्त्तमाना ॥ हेदेवि त्वंदेवाःसांतम् ॥ दिवुक्रीडाविजिगीषादौ सर्वधातुभ्योऽसुन् ॥ दीव्यतिदेवाः अत्वसंतस्येत्युपधादीर्घः देवाःविजिगीषमाणासि ॥ पुनःकथंभूतात्वम् । येषांशुम्भादीनांसंयुगइन्द्राद्याःनतस्थुःतेषांस्त्रीप्रयासीअसि स्त्रीःप्रयासंतीभर्तृविनाशाजनितदुःखाःकुर्वती ॥ यसुप्रयत्नेणिच् ॥ कर्मण्यण्ङीप् ॥ एवंविधासि ॥ तेषांसंयुगेसंमुखंकथंनस्थास्यसिअपितुयोद्धुंप्रयास्यसिइति ॥ संभवत्येकवाक्यत्वेवाक्यभेदस्तुनेष्यते ॥ अर्थांतरेविविक्षायांवाक्यभेदोनदुष्यति ॥ यद्वा हेदेवि इन्द्राद्याःसकलादेवाःयेषांशुंभादीनांसंयुगेसंमुखंनतस्थुःस्थातुंनशेकुः ॥ एतावतातेषांशुम्भादीनांसंमुखेयोद्धुंविजेतुंत्वंकथंनप्रयास्यसि ॥ इतिदेवीसखीजनाभिप्रायः॥यद्वा तस्थुः या ईषा

मितिच्छेदः ईषगतिहिंसादर्शनेषुभ्वादिरात्मनेपदीकर्तरिक्विप् ॥ ईषंतेहिंसंतिईषःहिंसकास्तेषामीषांहिंसकानांशुम्भादीनांसंयुगेइन्द्रायाःनतस्थुःतेखलुभीरवः॥ हेदेवियात्वंरूयपिसर्वशक्तिरूपावतीर्णासि ॥ साभगवतीत्वंतेषांसंमुखंकथंनप्रयास्यसियोद्धुमपितुप्रयास्यस्येवेति ॥ ७६ ॥ हेदेविसात्वंप्रागुक्तप्रतिज्ञापालनप टीयसीविवोढुमनाःमयादूतेनउक्ताकथितैवसती ॥ यद्वा त्वद्गौरवाभिवांछिनामयादूतेनउपादिष्टासतीप्रतिज्ञाभंगभयंपरित्यज्यानपत्रपासतीशुम्भनिशुंभयोः पार्श्वंगच्छ ॥ यतःत्वमित्थंसदुपदेशमाश्रयंतीकेशाकर्षणनिर्द्धूतागौरवासतीमागमिष्यसि ॥ माङित्यङिव्ययंनिषेधार्थकम् ॥अन्यथामाङिलुङ् स्यात् ॥ केशा नांशिरोरुहाणामाकर्षणेननिर्द्धूतंकम्पितमपास्तमपनीयंगौरवंगुरुत्वंबहुमान्यत्वंयस्याःसा इत्थंभूतासतीनागमिष्यसि ॥ अन्यथात्वंमदुपदेशपराङ्मुखीसतीप्र तिज्ञांपालयितुंसंग्रामंकर्तुकामापितमलभमानात्रैवासीनाकेशपाशाकर्षणापाकृतबहुमान्यतासती बलादाकृष्यमाणा शुम्भनिशुम्भयोःपार्श्वंगमिष्यसिइतिशुं

सात्वंगच्छमयैवोक्तापार्श्वंशुंभनिशुंभयोः ॥ केशाकर्षणनिर्धूतगौरवामागमिष्यसि ॥ ७७ ॥

भानुकूलोर्थः ॥ देवीसखीविवक्षितस्त्वन्यएव यथा ॥ हेदेविसात्वंदुरात्मनादूतेनइत्थमुक्ताऽतएवसंजातक्रोधासतीमयासख्यासहशुम्भनिशुम्भयोःपार्श्वंगच्छ॥ ततस्तयोःकेशाकर्षणनिर्द्धूतगौरवाशुम्भनिशुम्भयोःकेशानामाकर्षणेननिर्द्धूतंनिरस्तंगौरवंदैत्येश्वरत्वंययासा ॥ तृतीयार्थेबहुव्रीहिः ॥ एवंविधात्वंपुनरपिअ मासखीजनस्यसमीपमागमिष्यसीति ॥ अमासहसमीपे च ॥ त्यक्तंहीनंविधुतंसमुज्झितंधूतमुत्सृष्टे ॥ गौरवान्नागमिष्यसीतिपाठेतु ॥ हेदेविमयात्वद्गौरववां छिनादूतेनउपविष्टासती मत्पार्श्वेइतिपाठेद्वितीयाद्विवचनांतम् ॥मचद्वनाचेन्नगच्छेःतर्हिगौरवाद्बहुमानान्नागमिष्यसि किंतुकेशाकर्षणनिर्द्धूताआगमिष्यसि ॥ ॥५३॥
निर्निश्चयनिषेधयोः ॥ निर्द्धूताअत्यक्ताकेशाकर्षणेननिर्द्धूताबद्धागृहीताबन्दीकृतासत्यपमानादागमिष्यसि ॥ गौरवात्तुनागमिष्यसि ॥ इतिशुम्भानुकूलो

ऽर्थः ॥ देव्यनुकूलस्त्वेषः ॥ हेदेविकृतप्रतिज्ञात्वंतेनदुरात्मनाशुम्भेनमांभजेत्युक्तासतीअतःसक्रोधा मयासख्यासहशुम्भनिशुम्भयोःपार्श्वंहननायगच्छ ॥ तत

नानिश्चयानिषेधयोः ॥ निर्द्धूताअत्यक्ताकेशाकर्षणेननिर्द्धूताबद्धागृहीताबन्दीकृतासत्यपमानादागमिष्यसि ॥ गौरवात्तुनागमिष्यसि ॥ इतिशुम्भानुकूलो

ऽर्थः ॥ देव्यनुकूलस्त्वेषः ॥ हेदेविकृतप्रतिज्ञात्वंतेनदुरात्मनाशुम्भेनमांभजेत्युक्तासतीअतःसक्रोधा मयासख्यासहशुम्भनिशुम्भयोःपार्श्वंहननायगच्छ ॥ तत श्चतयोःनिर्द्धूतमत्यक्तंनिगृहीतंकेशाकर्षणंययासा ॥ आहिताग्न्यादित्वादग्न्याहितइतिवन्निष्ठांतस्यपरनिपातः ॥ निर्द्धूतशत्रुकेशाकर्षणासतीअत्यक्तकेशाकर्ष णासत्यगौरवान्नागमिष्यसि ॥ गौरवादेवसन्मानादेवनिजस्थानंपुनःआगमिष्यसिइतिदेवीसखीजनाभिप्रायः ॥ गौरवादागमिष्यसीतिवापाठः ॥ यद्वा कःब्र ह्माअश्वविष्णुःईशश्चमहेशःकेशास्तेषामाकर्षणंध्यानेनवशीकरणंहृद्यवस्थापनंतवधूतंत्यक्तम् निर्निषेधे निर्द्धूतमत्यक्तंकेशाकर्षणंयैःऋषिभिस्तेषांकेशाकर्षण निर्द्धूतानामृषीणामासमंतादभिव्याप्यवर्त्तमानांगौरवमान्यत्वंतददंतिनाशयंतियेदैत्यास्तेकेशाकर्षणगौरवादः ॥ पैओवैशोषणेतान्केशाकर्षणनिर्द्धूतगौरवादो दैत्यान्वायातिशोषयतिकेशाकर्षणनिर्द्धूतगौरवाद्वा ॥ आतोनुपसर्गेकः ॥ एवंविधासतीआगमिष्यसि अनुस्यूतब्रह्मविष्णुमहेशानांगौरवादोदैत्याः ॥ अदभ

देव्युवाच ॥ एवमेतद्बलीशुंभोनिशुंभश्चातिवीर्यवान् ॥ किंकरोमिप्रतिज्ञामेयदनालोचितापुरा ॥ ७८ ॥

क्षणेक्विप् ॥ तान्वायंतीशोषयंतीसत्यपास्यसिस्वस्थानमितिसखीजनाभीष्टाभिप्रायः ॥ ७७ ॥ हेदूतत्वयायदुक्तंशुंभोबलीवीर्यवान् निशुंभश्चवीर्यवान्इ तिएतदेवंनान्यथा ॥ अहंतुकिंकरोमियद्यस्मान्मेममप्रतिज्ञाइयमस्तिपुराप्रागेवमयानालोचिताविचारितानाभूत् ॥ संभावितंप्रतिज्ञायनिर्वोढव्यंमनीषिभिः ॥ प्रा तिज्ञयाप्यसंभाव्यंनिर्वोढव्यंकथंनतैः ॥ निर्वोढव्यंप्रतिज्ञातंतार्कितंवाप्यतार्कितम् ॥ प्रतिज्ञातपरित्यक्तेःप्राणत्यक्तिर्वरंनृणाम् ॥ वीरकर्मतदेतच्चवीर्यमित्य भिधीयते ॥ इवेत्थमर्थयोरेवम् ॥ यत्तद्यतस्ततोहेतौ ॥ मयापुराऽनालोचिताप्यविचारितापिमेप्रतिज्ञाईदृश्येवाभूत् ॥ अतश्चाहंकिंकरोमियुद्धादन्यत् किंतु युद्धमेवकरोमि ॥ किंच बलीशुंभोनिशुंभश्चातिवीर्यवानितिदूतेनयोगर्वउक्तस्तमनर्वमपिगर्वमर्वंकरोमि ॥ एवमेतत्इदमित्थमेवेतिदेव्याःपरमोभिप्रायः ॥ ७८ ॥

हेदूतसत्वंगच्छनिजस्थानंयाहि ॥ मयादेव्यायदेतदुक्तंप्रतिज्ञाप्रमुखंवचनंतदेवसर्वमादृतः आकलितवान्सन्नसुरेंद्रायाचक्ष्वआख्याहि ॥ सचसएवशुम्भः यद्युक्तमुचितंयच्चानुचितंतत्करोतु ॥ यदेतत्सर्वमादितःपाठे आदितआरभ्यअसुरेंद्रायाचक्ष्व ॥ चक्षिङ्लोटिरूपम् ॥ सचयद्युक्तमुचितंतत्करोतु ॥७९॥ ॥ इतिश्रीमद्राजाधिराजतोमरान्वयश्रीमदुद्धरणात्मजशंतनुचक्रवर्त्तिविरचितायांशांतनव्यांदेवीमाहात्म्यटीकायांदेवीदूतसंवादः पंचमोध्यायः ॥ ५ ॥ हेसु रथइतिप्रागुक्तंदेव्यावचः आकर्ण्यश्रुत्वाअमर्षणक्रोधेनपूरितःपूर्णःसदूतः समागम्यदेवीशैलात्सकाशादागत्यदैत्यराजायशुम्भायविस्ताराच्छब्दप्रपंचनात्समा चष्टअकथयत् ॥ चक्षिङ्लङिरूपम् ॥ १ ॥ असुराणांराट्दैत्यराजःशुम्भस्तस्यदूतस्यमुखाद्यद्वाक्यं यद्वा तस्यादेव्यावाक्यंप्रतिकूलमाकर्ण्यश्रुत्वाततोसौ

सत्वंगच्छमयोक्तंतेयदेतत्सर्वमादृतः ॥ तदाचक्ष्वासुरेंद्रायसचयुक्तंकरोतुतत् ॥७९॥ इतिश्रीमार्कंडेयपुराणेसावर्णिकेमन्वंतरेदेवीमाहा त्म्येदेव्यादूतसंवादोनामपंचमोध्यायः ॥ ५ ॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥इत्याकर्ण्यवचोदेव्याःसदूतोमर्षपूरितः ॥ समाचष्टेसमागम्यदैत्य राजायविस्तरात् ॥ १ ॥ तस्यदूतस्यतद्वाक्यमाकर्ण्यासुरराट्ततः ॥ सक्रोधःप्राहदैत्यानामधिपंधूम्रलोचनम् ॥ २ ॥ हेधूम्रलोचनाशु त्वंस्वसैन्यपरिवारितः॥तामानयबलाद्दुष्टांकेशाकर्षणविह्वलाम् ॥ ३ ॥

सक्रोधःसन्दैत्यानामधिपंधूम्रलोचनंनाममहासुरंप्राह प्रस्थापयामास ॥ प्रइत्युपसर्गप्रतिरूपकमाहेतितिङंतप्रतिरूपकमव्ययम् ॥ हेशुम्भात्वत्पार्श्वंदेवीनायाति त्वयासहयोद्धुमिच्छतितांजेतुमुद्युंक्ष्व ॥ इतिदूतवचःश्रुत्वादेव्यानयनायशुंभोधूम्रलोचनंप्रस्थापयामास ॥ २ ॥ हेधूम्रलोचनत्वंस्वसैन्यपरिवारितः सन्दुष्टां केशानामाकर्षणेनविह्वलांविवशांतांनितंबिनीमाशुक्षिप्रंबलादानयप्रापयमामितिशेषः ॥ नीप्रापणेद्विकर्मकः ॥ इत्थंशुंभस्याचरणंसन्मंत्रशक्तिरहितश्वतमिद मनीतिकमालोच्यहितकारीनीतिविशारदोमात्यः कश्चिद्धूम्रलोचनंप्रस्थातुमुक्तमुपदिश्योपदिशति ॥ कथम् तामानयबलाद्दुष्टामित्यत्रतंत्रेणश्वेतोधावतीतिव ॥५४॥

दर्थांतरसृष्टौपदांतरसृष्टिरिष्टैवेतितामआनयइतिच्छेदःक्रियते ॥ तथाहि ॥ अनेकार्थसकृदुच्चरणंतंत्रमाहुः ॥ तत्रअइतिनिषेधेव्ययम् ॥ अमानोनाःप्रतिषेधे

दर्थांतरसृष्टौपदांतरसृष्टिरिष्टैवेतितामआनयइतिच्छेदःक्रियते ॥ तथाहि ॥ अनेकार्थसकृदुच्चरणंतंत्रमाहुः ॥ तत्रअइतिनिषेधेव्ययम् ॥ अमानोनाःप्रतिषेधेऽव्ययाख्याइतिवचनात् ॥ अतश्चधूम्रलोचनत्वंस्वसैन्यपरिवारितः सन् तांदेवींमाशुक्षिप्रंबलाद्बलमाश्रित्यअआनय (माआ) नय ॥ कीदृशींतांपूर्ववत्तंत्रेण आनयबलाद्दुष्टामित्येकंपदम् अविद्यमानःनयोनीतिर्येषांतेअनयाःशुंभादयस्तेषामिमानिबलानिआनयानि (तानि) चतानिबलानिचआनयबलानि (तानि) अतंतिसततंगच्छंतिभजंतिआनयबलातः ॥ अतसातत्यगमनेक्विप् ॥ तेषुआनयबलात्सुआनयसंबंधिबलभाक्षुपुरुषेषुदुष्टाविरुद्धाक्रूरातामानयबलाद्दुष्टामित्येकंपदम् ॥ यद्वा केशानांब्रह्मादीनामात्मशक्तेरात्ममहामायाकेशात्सकाशाज्जगदुत्पत्तिस्थितिलयकारिणी ॥ तत्तदवसरेषूचितेष्वाकर्षणंकेशाकर्षणंस्वमायानिलीनब्रह्मादिप्रकटीकरणमाह्वानंतद्विषयेविशेषेणद्बलतिचलतिविजृंभतेकेशाकर्षणविह्वलाताम् ॥ ह्वलचलनेपचाद्यच् ॥ इतिदेवीष्टार्थप्रतिपत्तिर्व्याख्यानतोदैत्यविध्वंसोनभवतीतिनीतिविदमात्याभिप्रायः ॥ ३ ॥

तत्परित्राणदःकश्चिद्यदिवोत्तिष्ठतेपरः ॥ सहंतव्योमरोवापियक्षोगंधर्वएववा ॥ ४ ॥

हेधूम्रलोचनतस्यादेव्याः परित्राणंरक्षणंददातीतितत्परित्राणदः ॥ आतोनुपसर्गेकः ॥ यःकश्चिन्मरोमर्त्योवाअमरोदेवोवायक्षोवापिगंधर्वोवापिपरःशत्रुःपरस्तांजिघृक्षुरन्यः ॥ चकारान्नागादिर्वाविपक्षत्वेनउत्तिष्ठतेउद्युक्तेयदिसहंतव्यएवनस्थापनीयः उदोनूर्ध्वकर्मणिइत्यात्मनेपदम् ॥ यक्षःकुबेरादिः ॥ गंधर्वस्तुंबुरुप्रभृतिः ॥ पक्षांतरेयद्ययंशुंभोनीतिरहितोयदाइत्थमादिक्षत् परस्त्रियमानयेतितत्रनीतिपरोमात्यःप्राह ॥ हेधूम्रलोचनतस्याःदेव्याःसकाशात्परित्राणंयेषांतेतदेकशरणादेवादयः ॥ दोअवखंडने ॥ तान् द्यतिखंडयतिइतितत्परित्राणदः ॥ तद्भक्तर्हिसापरःशत्रुर्यःकश्चिन्मरोमर्त्योवाअमरोदेवोवायक्षःकुबेरादिःगंधर्वस्तुंबुरुप्रभृतिर्वा चकाराद्दैत्योवान्यस्तद्द्वेषीवाराक्षसोवालंकानिवासीनागोवासद्योहंतव्यएवेतितस्मात्तांनानय ॥ आनयसिचेत्तामापदमेवानयसिदैत्यकुलविध्वंसिनीसेतिनीतिविदमात्योक्त्यादेवीष्टार्थसिद्धिः ॥ ४ ॥

ततस्तेनशुंभेनशीघ्रंगच्छतामानयेत्याज्ञप्तआदिष्टःसधूम्रलोचनःदैत्यःषष्ट्यागुणितानांसहस्राणांसंख्येयानामसुराणांसंघट्टेनवृतःद्रुतंक्षिप्रंययौ ॥ सहस्राणांषष्ट्या वृतःअसुराणांसम्बंधीनिसहस्राणितेषांसम्बधिनीयाषष्टिस्तयावृतोद्रुतंययौ ॥ आज्ञप्तइतिज्ञप्मारणतोषणनिशामनेषु मिच्चेतिचुरादिः ॥ कर्मणिक्तः ॥ वादांतसूत्रेज्ञप्तइतिनिपातनात्वाइट्प्रतिषेधोणिलुप्तोपधायाह्रस्वताच ॥ ज्ञानियोजनेचुरादिरेव ॥ अतोनिष्ठायामाज्ञप्तइत्येव ॥ ५ ॥ ततःशुंभनिदेशतःसधूम्रलोचनः तुहिनाचलसंस्थितांहिमाचलस्थांतांदेवींदृष्ट्वाउच्चैर्जगादअत्युच्चैरुवाच ॥ हेदेवित्वंशुम्भनिशुम्भयोर्मूलंसमीपंप्रयाहिगच्छेति ॥ मूलमाद्येशिफायांस्याद्भेनिकुंजेंतिकेपिच ॥ इतिशुम्भानुकूलोर्थः ॥ देव्यनुकूलस्त्वेषः ॥ हेदेवित्वं मूलप्रतिष्ठायांभ्वादिः ॥ मूलनंमूलः ॥ भावेघञ् ॥ तंमूलंप्रभुतांयाहि प्राप्नुहीतिसदेवीसखीजनः तुहिनाचलसंस्थितांतांदृष्ट्वाउच्चैर्जगाद ॥ कीदृशींदेवीशुम्भनिशुम्भयोः ॥ शुम्भभासनहिंसनयोः भ्वादिःपरस्मैपदी शुम्भतिरणेभा

ऋषिरुवाच ॥ ॥ तेनाज्ञप्तस्ततःशीघ्रंसदैत्योधूम्रलोचनः ॥ वृतःषष्ट्यासहस्राणामसुराणांद्रुतंययौ ॥ ५ ॥

सदृष्ट्वातांततोदेवींतुहिनाचलसंस्थिताम् ॥ जगादोच्चैःप्रयाहीतिमूलंशुंभनिशुंभयोः ॥ ६ ॥

सति हिनस्तिचेतिशुम्भोदैत्यः ॥ पचाद्यच् ॥ नितरांशुम्भनंहिंसनंनिशुम्भः ॥ भावेघञ् ॥ शुम्भस्यदैत्यस्यनिशुम्भःहिंसनंतस्मिन् विषयेयतमाना ॥ सप्तम्यांजनेर्डः अन्येष्वपिदृश्यतेइत्यत्रापिशब्दात्सर्वोपाधिव्यभिचारः इतिवचनाद्धात्वंतरेपिकारकांतरेपिचडोभवति डित्यभस्यापिटिलोपः स्त्रियांटाप् ॥ अवतिरक्षतिपापेभ्यः ऊःउवौउवः ॥ शुम्भनिशुंभयाचासौऊश्चेतिविगृह्यकर्मधारये आद्गुणेचशुम्भनिशुम्भयोः ॥ यद्वा शुम्भनिशुम्भया देवी । कीदृशी ॥ ऊःइतिपदच्छेदः ॥ अवरक्षणेक्विप् ॥ ज्वरत्वरस्रिव्यविमवामुपधायाश्चेतिवकारस्यअकारस्यऊठादेशद्वयेसवर्णदीर्घत्वेऊः रक्षिकेति ॥ संस्थितांसम्यगवस्थिताम् ॥ संस्थाधारेस्थितौमृतौ ॥ ६ ॥ ॥५५॥

हेदेविअयास्मिन्नहनिभवतीप्रीत्यास्वरुच्यामद्भर्तारंस्वामिनंशुम्भंनोपैष्यसिचेद्यदिनागमिष्यतिततः तर्हिएषोहंधूम्रलोचनः अधुनैवबलात्कारेणकेशानामाकर्ष

हेदेविअद्यास्मिन्नहनिभवतीप्रीत्यास्वरुच्यामद्भर्तारंस्वामिनंशुम्भंनोपैष्यसिचेद्यदिनागमिष्यतिततः तर्हिएषोहंधूम्रलोचनः अधुनैवबलात्कारेणकेशानामाकर्षणादाश्रथनाद्विह्वलांविवशांभवतींममभर्तारंस्वामिनंशुम्भंनयामिप्रापयामि ॥ वर्त्तमानसामीप्येभविष्यतिलट् ॥ उपैष्यतीतिभवच्छब्दप्रयोगेप्रथमपुरुषएव ॥ एत्येधत्यूठ्सुवृद्धिः ॥ इतिशुम्भानुकूलोर्थः । देव्यास्त्वनुकूलस्त्वेषः ॥ अद्यभवतीमन्मांसखीजनंआप्तवर्गंप्राप्य ॥ कर्मणिल्यब्लोपेपंचमी ॥ अबलादबलात्कारेणततएवप्रीत्याहर्षेणभर्त्तारंशिवंननउपैष्यतिचेत्उपगमिष्यतिचेत् ॥ द्वौप्रतिषेधौप्रकृतमर्थंगमयतः ॥ ततएषोहंसखीजनः ॥ तांकेशाकर्षणविह्वलांयामिप्राप्नोमिजानामि ॥ कः ब्रह्मा अः विष्णुः तौकौब्रह्मविष्णूतयोरीशः स्वामीशिवः केशः तस्याकर्षणमाह्वानंतस्मिन्विषयेविह्वलांलज्जितत्वात् ॥ यद्वा उपाएष्यतीतिच्छेदः ॥ नचेत्प्रीत्येत्येकपदम् ॥ उःसंबुद्धौरुषोकौचशिववाचित्वनव्ययम् ॥ धूम्रलोचनआह ॥ उहेदेविअद्यभवतीमद्भर्त्तारंशुम्भमेष्य

नचेत्प्रीत्याद्यभवतीमद्भर्तारमुपैष्यसि ॥ ततोबलान्नयाम्येषकेशाकर्षणविह्वलाम् ॥ ७ ॥

तिप्राप्स्यतिकिंभूतासती ॥ पारक्षणे ॥ पांतिरक्षंतिनिवारयंतिपाः ॥ कर्त्तरिक्विपिजसिरूपम् ॥ अजगतिक्षेपणयोः ॥ पोरक्षकान्शुम्भपरिवारानजतिक्षिपतिदूरीकरोतिपादेवी ॥ सप्तम्यांजनेर्डः ॥ अन्येष्वपिदृश्यतेइत्यत्रापिशब्दः सर्वोपाधिव्यभिचारार्थइतिवचनाद्धात्वंतरादपिकारकांतरेपिचडोभवति ॥ डित्यभस्यापीतिअजशब्दस्यटेर्लोपः ॥ स्त्रियामजाद्यतष्टाप् ॥ हल्ङ्यादिलोपेसतिपाइतिरूपंपाशुंभरक्षकक्षेपिका देवीशुंभंहंतुमेष्यतीत्यर्थः ॥ पुनः किंभूता नचेत्प्रीत्या आकारांतमेतत् ॥ चितीसंज्ञाने चेतंतिकेचनतानन्येप्रयुंजते ॥इतिहेतुमतिचेतिणिच्ततः क्विप् ॥ णेरनिटि ॥ वेरपृक्तस्यलोपः प्रत्ययलक्षणेन गुणः ॥ चेतोदेवर्ष्यादयः तेषु चेत्सु बोधयितृषु प्रीतिः स्नेहश्चेत्प्रीतिः ॥ नइतिनञोन्यएवनिषेधार्थोनिपातः ॥ नविद्यमानाचेत्प्रीतिर्येषांदैत्यानांतेनचेत्प्रीत

यः ॥ नलोपोनञइतिचास्ति नतुनशब्दस्याप्यननुबंधकस्य ॥ उज्झउत्सर्गे ॥ नचेत्प्रीतीन् अविद्यामानविबुधप्रीतीन् दैत्यान् उज्झतिउत्सृजतिहिनस्तीति
पूर्ववद्धप्रत्ययेडित्यभस्यापिटेर्लोपः सचउज्झेरेवस्त्रियां डांतादाप् ॥ इकोयणचि॥हल्ङ्यादिलोपः ॥ नचेत्प्रीत्यादेवीदैत्यानुपैष्यतिततोद्याहंधूम्रलोचनःयोद्धु
मनाः सन् भवतिबलाद्बलंसैन्यंप्राप्यकर्मणिल्यब्लोपेपंचमी ॥नयामि नगच्छामिमद्भर्तारंचनगच्छामीत्यर्थः ॥ किंभूतांभवतीम् एषकेशाकर्षणविह्वलामित्येकं
पदम् ॥ईषगतिहिंसादर्शनेषु भ्वादिरात्मनेपदीआङ्पूर्वः आसमंतादीषंतिहिंसंतिएषः पचाद्यच् ॥एषाणांहिंसकानांदैत्यानांकेशाः मूर्द्धजाः तेषामाकर्षणंतस्मिन्
विषयेविशेषेणह्वला॥ह्वलचलनेपचाद्यच्॥एषकेशाकर्षणविह्वलांदैत्यकेशग्रहणसज्जामित्ययंदेवीशब्दार्थः ॥ ७॥हेधूम्रलोचनत्वंबलवान् सामर्थ्ययुक्तः बलेनसै
न्येनसंवृतः वेष्टितः ॥ अथचदैत्येश्वरशुम्भेनप्रहितः प्रस्थापितः बलात्केशाकर्षणादेः मामबलांनयसिततोहंतेतवकिंकरोमिस्त्रीत्वाद्युद्धाद्विकंकर्तुमक्षमास्मी

देव्युवाच ॥ ॥ दैत्येश्वरेणप्रहितोबलवान्बलसंवृतः ॥ बलान्नयसिमामेवंततःकिंतेकरोम्यहम् ॥ ८ ॥

ऋषिरुवाच ॥ इत्युक्तःसोभ्यधावत्तामसुरोधूम्रलोचनः ॥ हुंकारेणैवतंभस्मसाचकारांबिकाततः ॥ ९ ॥

तिशुम्भानुकूलोर्थः ॥ देव्यनुमतस्त्वेषः ॥ हेधूम्रलोचनत्वंशुम्भेनप्रस्थापितोसिएवंचसतित्वामहंपृच्छामिबलमत्तीतिबलात् अहं मांदेवींतिधूम्रलोचनस्यसंबं
धिवस्तुकिंनयसिकिंप्रापयसि ॥ नयेर्द्विकर्मत्वादजांग्रामंनयतिइतिवत्प्रधानमप्रधानंचेतिकर्मद्वयंवक्तव्यं तत्रबलादंमां देवींप्रधानंकर्म द्वितीयंकिं स्यात्तद्वद ॥
अथेहप्रकृतत्वाद्बलादंमांदेवींशुम्भंचेन्नयसितर्हिबलादमितिकृत्वातस्यबलंसामर्थ्यमत्स्यामि ॥ अथबलादंमांशुम्भसैन्यंप्रतिनयसिबलादहंतदेवात्स्यामिसंह
रिष्यामि ॥ ततस्तेकिंकरोमिकिमस्तितेयत्करोम्यहंयत्किंचिदस्तितदपिविनष्टंकरोमीतिक्रोधावेशोत्थोदेव्यभिप्रायः ॥ ८ ॥ इत्येवंदेव्योक्तः सधूम्रलोचनः ॥५६॥
असुरः तांदेविमभ्यधावत् वेगेनाभ्यद्रवत् ॥ सृगतौसर्त्तेर्वेगितायांगतौधावादेशोवक्तव्यः ॥ यद्वा धावुगतिशुद्ध्योः उभयपदी ॥ ततोनंतरंसांबिका

देवीतंधूम्रलोचनंक्रोधानलज्वालागर्भेणहुंकारेणैवभस्मचकारभस्मीचकार ॥ हुंवितर्केपरिप्रश्नेऽभित्सायांभर्त्सनेभये ॥ भस्मसाच्चकारेतिवापाठः ॥

असुरः तांदेविमभ्यधावत्वेगेनाभ्यद्रवत् ॥ सृगतेः ... ॥ यद्वा धावुगतिशुद्ध्योः उभयपदी ॥ ततोनंतरंसांबिका

देवीतंधूम्रलोचनंक्रोधानलज्वालागर्भेणहुंकारेणैवभस्मचकारभस्मीचकार ॥ हुंवितर्केपरिप्रश्नेऽभित्सायांभर्त्सनेभये ॥ भस्मसाच्चकारेतिवापाठः ॥ विभाषासातिकात्स्न्र्येइतिअभूततद्भावेकृभ्वस्तियोगेसंपद्यकर्त्तरिच्विरित्यस्मिन्विषयेकृतस्नतायांगम्यमानायांसातिप्रत्ययः ॥ अभस्मभस्मचकारकात्स्न्र्ये नभस्मसाच्चकारधूम्रलोचनशरीरंकृत्स्नमपि (भस्म) चकारेत्यर्थः ॥ अंतर्वर्तिविभक्त्याश्रितेनपदत्वेननलोपत्वेनपादांतयतिश्छांदसत्वेन ॥ ९ ॥ अथधूम्रलोचनेभस्मीकृतेतथाक्रुद्धमसुराणांमहासैन्यंकर्त्तृ तीक्ष्णैःसायकैःशरैस्तथाशक्तिसहितैःपरश्वधैःपरशुभिश्चायुधैः कुठारैरंबिकांववर्षशरसंपातेनशक्तिपरशुपातेनचदेवींसंछादयामास ॥ शक्तिपरश्वधैरितिमध्यमपदलोपीसमासः ॥ द्वंद्वेतुसेनांगत्वादेकवद्भावःस्यात् ॥ इहासुरमहासैन्यंकर्तृ अंबिकामायुधैर्ववर्ष तदासिंहएवयुयुधेनैवांबिकेतिकस्यचिदाकांक्षास्यात् किमंबिकाअसुरशरसंपाततः नजीवतियद्यप्युत्तरत्रसासमानीयतांलघ्वितितदमृततोपपत्स्यतेतथापिसा

अथक्रुद्धंमहासैन्यमसुराणांतथाम्बिका ॥ ववर्षसायकैस्तीक्ष्णैस्तथाशक्तिपरश्वधैः ॥ १० ॥
ततोधुतसटःकोपात्कृत्वानादंसुभैरवम् ॥ पपातासुरसेनायांसिंहोदेव्यास्तुवाहनः ॥ ११ ॥

महासुरशरसंपाततःमूर्च्छितासतीपुनरुत्थाययोद्धुमक्षमाभूत् ॥ अन्यथायुध्यतैवकिंनेतिवीरकर्मण्यपकर्षः स्यात् । अतःसोपियुयुधेतयथातत्रैवश्लोके अंबिका आम् भवतिपदच्छेदः ॥ अंबिकाकर्त्री महासैन्यंकर्म ॥ उप्रश्नेंगीकृतौरोषआंस्मृतौचावधारणे ॥ अथधूम्रलोचनःसंग्रामेदेव्याभस्मीकृतइतिआम्इतिमनसास्मृत्वाक्रुद्धमसुराणांमहासैन्यंकर्म अंबिकापितथातद्वदेवक्रुद्धासतीसायकादिभिर्ववर्षअसुरसेनांछादयामास॥ यद्वा आमित्यवधारणे॥ अथतथाक्रुद्धमसुराणांमहासैन्यंकर्म अंबिकाआम्अंबिकैववववर्षनत्वसुरसैन्यमंबिकाइतिअंबिकायाएववीरकर्मण्युत्कर्षः ॥ १० ॥ ततःकोपाद्धुतसटःकंपितस्कंधकेसरःसासिंहोदेव्यावाहनंवाहनीभूतोदेव्याः सिंहःसुभैरवमतिभयंकरंनादंगर्जनंकृत्वाऽसुरसेनायांहंतुंपपातउत्प्लुत्यनिपपात ॥ स्ववाहनमितिपाठे अन्यसाधारणंवाहनंदेव्याएव

सिंहोवाहनंनान्यस्येति॥ सइतिपाठेसप्रसिद्धःसिंहःभीरोरयंत्रासकारीभैरवःत्रिलिंगः॥ वाहनमाहितादितिनिर्देशाद्वाहनशब्दोनपुंसकलिंगः ॥ असुरसेनायांनिप त्यसिंहःकिमकार्षीदितितत्राह ॥ ११ ॥ ससिंहःपंचास्यःकरप्रहारेणकांश्चिद्दैत्यान्जघान ॥ आस्येनअपरांश्चदैत्यान्मुखेनजघान ॥ चरणेनाक्रम्यअ न्यान्जघानजिहिंस ॥ ससिंहःखलुपंचास्यः एकमास्यंवक्रम् आस्यवद्घातकत्वात्करद्वयंचरणद्वयंचास्यचतुष्टयंपञ्चास्यानियुद्धसाधनानियस्यसपंचास्यः ॥ आक्रम्यचाधरेणान्यानित्यपिपाठे अधरेणचरणभागेनाक्रम्यान्यान्महासुरान्जघानेत्येवार्थः ॥ अन्यथाऽधरेणोष्ठेनमहासुराणामाक्रमणंनसंभवति अथ देवीप्रभावात्सम्भवेत् ॥ तस्याप्यास्येनचापरान्जघानेत्यास्यग्रहणेनैवाधरस्यापियुद्धसाधनत्वेनग्रहणस्यसिद्धत्वात्पुनरधरेणेतिकेयंवाचोयुक्तिरुक्तिमताम्॥

कांश्चित्करप्रहारेणदैत्यानास्येनचापरान् ॥ आक्रम्यचरणेनान्यान्निजघानमहासुरान् ॥ १२ ॥
केषांचित्पाटयामासनखैःकोष्ठानिकेसरी ॥ तथातलप्रहारेणशिरांसिकृतवान्पृथक् ॥ १३ ॥

यद्वा अधरेणओष्ठेनस्फुरितेनप्रकटितःकोपोधरइत्युपचर्यते ॥ अधरेणकोपेनाक्रम्य[1] ॥ यद्वा अविद्यमानाधराभूर्यत्रसोधरः आकाशदेशः ॥ अंतरिक्षे णाक्रम्यनिरुध्य॥ १२॥ सकेसरीसिंहःकेषांचिद्दैत्यानांकोष्ठान्जठराभ्यंतरान्देशान्नखैर्नखरैरुत्पाटयामासविदारयामास ॥ पटभाषार्थश्चुरादिः॥ धात्वनेकार्थ त्वेनप्रयोगतोविदारणार्थः॥ असाकल्येतुचिच्चन॥ पुंसिकोष्ठोंतर्जठरंकुसूलोंतर्गृहंतथा॥ कोष्ठानिकेसरीतुपाठेव्यत्ययेनच्छांदसंनपुंसकत्वम्॥ यद्वा कोष्ठान्इकेसरी इतिच्छेदः॥ इःकामःइनाकामेनचरतिइचारीअनिवारितप्रसरःकेसरीत्यर्थः ॥ मध्यमपदलोपीसमासः ॥ तथातलप्रहारेणहस्ततलाघातेनचपेटेनचपेटयाचपे टघातेनकेषांचिद्दैत्यानांशरीरेभ्यःशिरांसिपृथग्भूतानिचकार ॥ करनखपंजरेणशिरांसिछित्त्वाभुविपातयामासेत्यर्थः ॥ पाणौचपेटप्रतलप्रहस्ताविस्तृतां ॥ ५७

(१) यद्वा अधस्तापदचारतः शरीरस्याधस्तादधोभागेन उरोदेशेनाक्रम्य इत्यधिकमेकस्मिन्पुस्तके।

(२) यद्वा अधस्तापदचारतः शरीरस्याधस्तादधोभागे

गुलौ ॥ केचिदाहुः ॥ तलाभ्यांप्रतलाभ्यांप्रवर्तितत्वेनप्रहारेणशिरांसिपृथक्कृतवानितियुक्तमेतत् ॥ यदभ्यधुः ॥ द्वौसंहतौसिंहतलौप्रतलौवामदक्षिणौ ॥ द्वौप्रतलौप्रसृततलौसंहतौवामदक्षिणौमिलितौसिंहतलौसिंहतलाख्यौकथ्येते ॥ सिंहोमिलिताभ्यांचपेटाभ्यांहंति ॥ १३ ॥ तथाशौर्यभाजातेनसिंहेनअपरे शत्रवःविच्छिन्नबाहुशिरसःकृताः ॥ बाहवश्चशिरांसिचबाहुशिरःप्राण्यंगत्वादेकवद्भावः ॥ विच्छिन्नंबाहुशिरोयेषांते ॥ तथाधुतकेसरःसःकेशरीअन्येषांमहासुराणांकोष्ठादन्तर्जठराज्जठरांतर्देशात्कोष्ठंविदार्य कर्मणिल्यब्लोपेपञ्चमी ॥ रुधिरंपपौ ॥ पापाने एतेनसिंहस्यापिवीरपानौचितीकथिता ॥ वीरपानंतुयत्पानंवृत्तेभाविनिवारणे ॥ १४ ॥ तेनकेसरिणादेव्यावाहनेनअतिकोपिनाअतएवक्षणेनेवैतत्प्रसिद्धंबलंसैन्यम् ॥ यद्वा तस्यधूम्रलोचनस्यबलंसैन्यंक्षयंनाशंनीतंप्रापितम् ॥ निर्व्या

विच्छिन्नबाहुशिरसःकृतास्तेनतथापरे ॥ पपौचरुधिरंकोष्ठादन्येषांधुतकेसरः ॥ १४ ॥ क्षणेनतद्बलंसर्वंक्षयंनीतंमहात्मना ॥ तेनकेसरिणादेव्यावाहनेनातिकोपिना ॥ १५ ॥ श्रुत्वातमसुरंदेव्यानिहतंधूम्रलोचनम् ॥ बलंचक्षपितंकृत्स्नंदेवीकेसरिणाततः ॥ १६ ॥ चुकोपदैत्याधिपतिःशुंभःप्रस्फुरिताधरः ॥ आज्ञापयामासचतौचंडमुंडौमहासुरौ ॥ १७ ॥

पारस्थितौकालविशेषोत्सवयोःक्षणः ॥ निलयापचयौक्षयौ ॥ आत्मायत्नोधृतिर्बुद्धिःस्वभावोब्रह्मवर्ष्मच ॥ १५ ॥ इहश्रवणाकोपनाज्ञापनाक्रियात्रयापेक्षैककर्तृकत्वेनश्लोकयुग्मस्यैकोन्वयः ॥ देव्यातत्प्रसिद्धंधूम्रलोचनमसुरंनिहतंभस्मितंश्रुत्वाततः देवीकेसरिणादेव्याः सिंहेनतस्यधूम्रलोचनस्यकृत्स्नंबलंसैन्यंक्षपितंनाशितंच ॥ श्रुत्वादैत्याधिपतिःशुंभःकोपतःप्रस्फुरिताऽधरः संरंभकंपितोष्ठःसन् चुकोपचुक्रोध ॥ अथतौप्रसिद्धौप्रागदृष्टदेवीकौचण्डमुण्डौमहासुरौकर्मभूतौ आज्ञापयामासनिजभृत्यौनियुयुजे ॥ क्षपितमितिक्षपप्रेरणेचुरादिः ॥ अदन्तः ॥ क्षयितमितिपाठे ॥ क्षयःसंजातोस्येतितारकादित्वादितच् ॥ आज्ञापयामास ॥ ज्ञानियोजनेचुरादिः ॥ १६ ॥ १७ ॥

हेचण्डमुण्डयुवांबहुभिःबलैःपरिवारितौगच्छतं कुत्र यत्रसादेवीपर्वतेगत्वाचगत्वैवक्षिप्रंलघुसादेवीसमानीयतांयुवाभ्यामितिशेषः ॥ गच्छतमितिगमेर्लोण्म ध्यमपुरुषस्यद्विवचनस्यथसस्तम्लोटोलङ्वदतिदेशात् ॥ सेत्यभिहितंकर्म ॥ मामितिद्वितीयंकर्मज्ञेयमजाग्रामंनीयतामितिवत् ॥ प्रधानंकर्माभिहितंनाप्र धानम् ॥ इतिशुंभानुकूलोर्थः ॥ देव्यनुकूलस्त्वेषः ॥ तथाहि ॥ गच्छतं तत्र गत्वा तु ॥ सा आसम् आ नीयताम् लघु इति पदच्छेदः ॥ असुक्षेप णेभावेघञ् ॥ असनमासः क्षेपोधःकारोन्यक्कारः ॥ आस्तुस्यात्कोपपीडयोः ॥ ततश्चण्डमुण्डयोरागमनंदृष्ट्वासखीवर्गोदेवीमाचष्ट ॥ हेदेवित्वमाः कोपेनतत्रगच्छकुत्रयत्रचण्डमुण्डौस्तः ॥ गत्दातुपुनस्तंचण्डंमुण्डंचआह्वयस्व ॥ हेचण्डहेमुण्डयोद्धुमागच्छेति ॥ किंच ॥ तुपुनस्तयादेव्यालघुशीघ्रं साचण्डमुण्डसम्बन्धिनीसेनाआसंक्षेपंविनाशंचनयितांयोज्यतामिति ॥ १८ ॥ हेचण्डमुण्डसैन्यानियुष्माभिःसादेवीकेशेषुआकृष्यबद्ध्वावारज्जुभिःसासमा

हेचंडहेमुंडबलैर्बहुभिःपरिवारितौ ॥ तत्रगच्छतगत्वाचसासमानीयतांलघु ॥ १८ ॥
केशेष्वाकृष्यबद्ध्वावायदिवःसंशयोयुधि ॥ तदाशेषायुधैःसर्वैरसुरैर्विनिहन्यताम् ॥ १९ ॥

नीयताम् ॥ केशार्षणेबन्धनेचवोयुष्माकंयदिपक्षांतरेसंशयःस्यात्तदायुधिसंग्रामेऽशेषायुधैः साधनैस्तयुक्तैर्वासर्वैरसुरैर्युष्माभिःसादेवीनिहन्यतांनिघ्नितानिजा धीनाकर्त्तव्या ॥ यद्वा विशेषेणनिहंतव्या ॥ निघ्नावश्याकर्त्तव्येतिशुम्भानुकूलोर्थः । देव्यनुकूलस्त्वेषः ॥ देवीस्ववर्गानादिक्षत् ॥ हेमदीयाःगणाःयुष्माभिः चण्डोमुण्डश्चकेशेष्वाकृष्यबद्ध्वाविनिहन्यतांयदिवोयुष्माकंकेशाकर्षणेबन्धनेचवासंशयःस्यात् तदायुधिसंयुगेअशेषायुधैः सर्वैर्युष्माभिः तैर्दैत्यगणापहारि भिः ॥ इतिदेव्यभीष्टार्थः ॥ अन्यथादेव्याः पराभिभववचःश्रवणादपकर्षःशक्यते ॥ अथवाकेशेष्वा आकृष्य अवा अयदिवः संशयो इतिपद च्छेदः ॥ कः ब्रह्मा अःविष्णुः ईशोरुद्रः तेषामिवइषवोबाणायस्याःसाकेशेषुः तयादेव्याकेशेष्वा ॥ आकृष्यबद्ध्वैत्यानव रक्ष । कान् अयदिवः

च्छेदः ॥ कः ब्रह्मा अः विष्णुः ईशोरुद्रः तेषामिवइषवोबाणायस्याःसाकेशेषुः तयादेव्याकेशेष्वा ॥ आकृष्यबद्ध्वादैत्यानव रक्ष । कान् अयदिवः

अयेनलब्धायायैस्तेअयदिवोदेवाः तानयदिवः संभृताःआभरणीकृताःशयवःचक्रमण्डल्याख्याः सर्पायस्यासासंशयुः कालिकादेवी तत्संबुद्धौहेसंशयोतस्या युधोयुद्धस्यसंबन्धिन्यआशाः तासुप्रयुक्तानिईषालांगलदंडाएवायुधानियैः तैस्तदाशेषायुधाःदैत्याःतैरस्यविग्रहांतरंत्वग्रेवक्ष्येइतिकृतपदविवक्षितविग्रहाः ॥ अत्रान्वयः ॥ सखीभिर्देवीप्रार्थ्यतेहेसंशयोसंभृतशयोहेसंभृतचक्रमंडल्याख्यसर्पाभरणेकालिकेदेवित्वमयदिवः ॥ अयेनलब्धस्वर्गान्देवान् अवरक्ष अवरक्षणे ॥ हेदेविकेशेष्वा तृतीयांतमेतत् । ब्रह्मविष्णुरुद्रसदृशबाणयात्वयापाशेनदैत्यानाकृष्यआच्छित्वालब्ध्वावातदाशेषायुधैर्युद्धादिक्प्रायुक्तैरायुधैः सर्वैरसुरैः सहसचण्डःमुण्डश्चदैत्योविनिहन्यतांहिंस्यताम् ॥ १९ ॥ हेचण्डमुण्डयुष्माभिःदुष्टायांदैत्यद्वेषिण्यांतस्यांदेव्यांहतायांताडितायांपरासूकृतायांवा तदीयेसिंहेभुविनिपातितेव्यसूकृतेवाशीघ्रमागम्यतांनिजस्थानंप्राप्यताम् ॥ अथसाजीवंतीआनेतुंशक्याचेत्तर्हितामंबिकांगृहीत्वाबद्ध्वाशीघ्रमागम्यतांतद्दर्शनेममाभिलाषोस्तीतिभावः ॥ तस्यांहतायामित्यतिकोपप्रज्वलितात्मनापुंसाप्रबलशत्रौमृधेभर्त्तापद्रष्टुमिष्यते ॥ अथवा क्रोधव्याकुलचेतसातस्यांहतायां

तस्यांहतायांदुष्टायांसिंहेचविनिपातिते ॥

समागम्यतामितिवदुक्तम् ॥ ततःपुनरपिउक्तम् ॥ बद्ध्वातुपटुतांजीवंतीमेवशीघ्रंगृहीत्वायुष्माभिरागम्यतामित्युक्तम् ॥ नत्वंबिकाशब्दोमातृवाचीतिशुम्भःकथं ब्रूयात्तामेवाभिगंतुकामउच्यते ॥ शुम्भादन्येषांसाअम्बिकैवेतितस्यांचण्डमुण्डादीनांरमणाभिलाषोनकर्त्तव्यः इयंहियुष्माकमंबैवेतिसूचयितुमंबिकामित्युक्तम् ॥ मातृगमनंहिपशुपक्षीतरेषुस्वतएवगर्हितइतिशुम्भानुकूलोर्थः ॥ देव्यनुकूलस्त्वेषः ॥ तस्यां हतायां दुष्टायां सिंहे च विनिपा आतिते ॥ शीघ्रमागम्यतांबद्ध्वा गृहीत्वा तामथांबिकाम्मितिपदच्छेदः ॥ हतायां इतिहतेर्गत्यर्थेकर्मणिक्तः ॥ विनिपाइति पँशोषणेकर्त्तरिक्विप् ॥ विशेषेणनितरांपायतिशत्रून्शोषयतिविनिपा तयाविनिपादेव्या आतितेइति ॥ अतसातत्यगमने ॥ अतनमातःभावेघञ् ॥ आतःसंजातोस्याःआतिता हेआतितेदेवि अम्बिका शब्देनदेवीहननंविवक्षितम् ॥ तर्हि अबिरबिलबिअवस्रंसनेइत्यतः कर्त्तरिण्वुलिवोरेकादेशइत्त्वेचअम्बतेशत्रूणांगलेष्वितिअम्बिकायारज्जुःविवाहकृता

इतिविवक्षितविग्रहाः ॥ अत्रायंदेव्यनुकूलोऽन्वयउच्यते ॥ हेसिंहे च ॥ अन्यत्र च आतिते हेजगद्रक्षणायसंजातसततगतेहेदेवि तस्यांदुष्टायांदेवविद्वेषिण्यांदैत्यसेनायांहतायांगतायामुपस्थितायांसत्यामथानन्तरंविनिपाविशेषेणनितरांपायंत्याशत्रूनुशोषयंत्यात्वयादेव्याअम्बिकांशत्रुगृहेषुलंबिकांपाशरज्जुंगृहीत्वातांसेनांबद्ध्वाशीघ्रमागम्यतामितिसखीभिःदेवीनिगदितेतिदेवीष्टार्थसिद्धिः ॥ २० ॥ इतिश्रीमद्राजाधिराजतोमरान्वयश्रीमदुद्धरणात्मजश्रीशंतनुचक्रवर्तिविरचितायांदेवीमाहात्म्यटीकायांधूम्रलोचनवधःषष्ठोध्यायः ॥ ६ ॥ ॥ ततोधूम्रलोचनवधानंतरंशुम्भेनाज्ञप्ताआदिष्टाश्चंडमुण्डपुरोगमादैत्याःचतुरंगबलोपेताःहस्त्यश्वरथपादातसमेताःअभ्युद्यतायुधाःसंनद्धबद्धोन्मुखायुधाःसंतःययुःजग्मुः ॥ आज्ञप्ताइतिवादांतसूत्रेणनिपातितः पुरोगमःपुरोगा

शीघ्रमागम्यतांबद्ध्वागृहीत्वातामथांबिकाम् ॥ २० ॥ इतिमार्कण्डेयपुराणेदेवीमाहात्म्ये धूम्रलोचनवधोनामषष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥

ऋषिरुवाच ॥ आज्ञप्तास्तुततोदैत्याश्चंडमुंडपुरोगमाः ॥ चतुरंगबलोपेताययुरभ्युद्यतायुधाः ॥ १ ॥ ददृशुस्तेततोदेवीमीषद्धासांव्यवस्थिताम् ॥ सिंहस्योपरिशैलेंद्रशृंगेमहतिकांचने ॥ २ ॥

मी पुरःगच्छतःपुरोगमौ चन्डमुन्डौपुरोगमौयेषांते ॥ हस्त्यश्वरथपादातंसेनांगंस्याच्चतुष्टयम् ॥ चत्वार्यंगानियत्रतत्बलंसैन्यंतेनउपेताःययुरेवनपुनरायाताइतिभावः ॥ १ ॥ ततःआगतास्तेचंडादयोदैत्यामहत्युच्चेकांचनमयेशैलेशृंगेहिमाद्रिशिखरेस्थितस्यसिंहस्यउपरिव्यवस्थितांविशेषेणावस्थिताम् ईषदल्पोहासोयस्याःसातांदेवींददृशुः ॥ कंचिदीप्तिबंधनयोःभावेल्युट् ॥ कंचनस्यपीतदीधितिरूपस्येदमधिकरणत्वेनकांचनंशृंगंतस्मिन्नितिव्युत्पाद्यतेरूपम् ॥ विविधवर्णसान्निध्याद्वर्णोत्कर्षोदेव्यावर्णितः ॥ शत्रूणांतुविरुद्धवर्णदर्शनाद्विवर्णमुखतासूच्यते ॥ देवीमीषद्धासामितियथाप्राग्धूम्रलोचनःससैन्यः फलंशापत्चंडादिरपिप्राप्स्यतिइतिदेव्याःसोत्प्रासोवर्णितः ॥ २ ॥ ॥५९॥

ततउद्यताउद्युक्तास्तेचण्डादयस्तांदेवींदृष्ट्वासमादातुमुद्यमंचक्रुः ॥ हंतुंवातत्समीपआसन् ॥ आकृष्टाःआच्छिताःचापायैस्तेचअसीनांखड्गानांधराःधारकाःअ

ततउद्यताउद्युक्तास्तेचण्डादयस्तांदेवींदृष्ट्वासमादातुमुद्यमंचक्रुः ॥ हंतुंवातत्समीपआसन् ॥ आकृष्टाःआच्छिताःचापायैस्तेचअसीनांखड्गानांधराःधारकाःअसिधराश्चेतिद्वंद्वः ॥ आच्छिआयामेआच्छिताः ॥ ३ ॥ ततोदेत्यानुपसंहर्तुमंबिकादेवीतान् आगतानरीन् दैत्यान्प्रतिउच्चैरतितरांकोपंचकार तदाकोपेनचास्यावदनंमुखंमष्याइवकृष्णोवर्णोयस्यतन्मषीवर्णमभूत् ॥ ४ ॥ यदंबिकामुखंकोपात्कृष्णवर्णमभूल्ललाटात्कालीनामदेवीदैत्यान्विनाशयितुंजातेत्याह ॥ शत्रुषुकुप्यंत्यास्तस्यादेव्याःभ्रुकुटीकुटिलात् भ्रुवौकुटीइवभ्रुकुटी ॥ इकोह्रस्वोङ्योगालवस्येतिवाऔत्तरपादिकंह्रस्वत्वंवाअत्वंचभ्रुकुट्यादीनांतेनउभयविकल्पैस्त्रैरूप्यम् ॥ भ्रूकुटीभ्रुकुटीभृकुटीवेति ॥ भ्रूकुट्याः भ्रूभंगात्कुटिलंभुग्नंतस्माल्ललाटफलकात् ललाटंफलकमिवविशालत्वेनतस्मात्सकाशात्द्रुतंशीघ्रं करालवदनाकरालंभयंकरंदंतुरंवदनंयस्याःसा दंष्ट्राकरालवक्त्रा ॥ असिःखड्गःपाशश्चायुधमाकर्षणसाधनंतद्वतीअसिपाशिनीखड्गपाशपाणिः सतीकालीनाम

तेदृष्ट्वातांसमादातुमुद्यमंचक्रुरुद्यताः ॥ आकृष्टचापासिधरास्तथान्येतत्समीपगाः ॥ ३ ॥ ततःकोपंचकारोच्चैरंबिकातानरीन्प्रति ॥ कोपेनचास्यावदनंमषीवर्णमभूत्तदा ॥ ४ ॥ भ्रुकुटीकुटिलातस्याललाटफलकाद्द्रुतम् ॥ कालीकरालवदनाविनिष्क्रांतासिपाशिनी ॥५॥ विचित्रखट्वांगधरानरमालाविभूषणा ॥ द्वीपिचर्मपरीधानाशुष्कमांसातिभैरवा ॥ ६ ॥

शक्तिःकापिअपरादेवीविनिष्क्रांता ॥ ५ ॥ कीदृशीकाली धरतिबिभर्त्तिधराविविधानिचित्राणियस्यतत्विचित्रंखट्वायाअंगंतस्यधराविचित्रखट्वांगधरा ॥ यद्वा ॥ विचित्रंखट्वासुरस्यांगंशरीरंमंबकोस्थिपंजरःकंकलाख्योत्रगृह्यतेतस्यधरा ॥ प्रेतनरखट्वांगधरेतिचाहुः ॥ नराणांप्रेतानांशिरसांमालानरमालास्रक् विभूषणंयस्याःसा ॥ नरमुण्डमालाविभूषणा ॥ मध्यमपदलोपीसमासः द्विधागताआपोयत्रतद्द्वीपंतदस्त्यस्यविवासत्वेनद्वीपीव्याघ्रः तस्यचर्मपरीधानंवासोयस्याः सा ॥ अन्येषामपिदृश्यतइतिदीर्घः ॥ शुष्कंमांसंयस्याःसानिर्मांसाअस्थिचर्ममात्रशरीरा ॥ अतएवातितरांभैरवातिभयंकरा ॥ अतिक्रांताभैरवान् भयंकरान् अतिभैरवा वा ॥ ६ ॥

पुनःकीदृशीअतिक्रांतंविस्तारमधित्यकोविस्तारोयस्यवातद्वदनंयस्याः साअतिविस्तारवदना ॥ ललईप्सायांचुरादिराकुस्मीयआत्मनेपदी णिचिभावेल्युटिलालनं ललनंत्वनित्यण्यन्तत्वपक्षेज्ञेयम् ॥ जिह्वायाललनं अवलेढुमिच्छातेनभीषणाभयंकरा ॥ निमग्नेनितरामन्तर्लीनेअन्तर्गतेआरक्तेनयनेयस्याः सानिमग्नारक्तनयना ॥ नादेनसिंहनादेनआसमन्तात्पूरितानिदिशामाशानामपिमुखानिद्वाराण्यन्तरालानियस्याःसा ॥ स्वांगाच्चोपसर्जनादसंयोगोपधाद्वाङीष् ॥ दिक्पूर्वपदात्ङीब्वा ॥ वाटाप् ॥ तेनङीषोपवादेनङीपामुक्तेटाबेव ॥ यद्वेहप्रागादिदिक्शब्दपूर्वकत्वाभावात्ङीपामुक्तेटाबेव ॥ ७ ॥ साकालीदेवीवेगेनाभिपपात ॥ महासुरान्घातयन्तीघातंकुर्वंतीताडयंतीसतीतत्रसैन्येसुरारीणांदेवद्विषांबलंसैन्यंकर्मअभक्षयत् ॥ घातयन्तीतिघातशब्दात्तत्करोतीतिणिच् ॥ अन्यथाघ्नतःप्रयुंक्तेघातयन्तीत्युक्तेघ्नंतुमामसुराइतिप्रत्युक्तवतीत्यर्थःस्यात् ॥ यद्वा हन्तिर्गत्यर्थः घ्नतःगच्छतःपालयमानान्पलायध्वमितिप्रयुंजानाघातयंतीत्युच्यते ॥

अतिविस्तारवदनाजिह्वाललनभीषणा ॥ निमग्नारक्तनयनानादापूरितदिङ्मुखा ॥७॥ सावेगेनाभिपतिताघातयन्तीमहासुरान् ॥ सैन्ये तत्रसुरारीणामभक्षयततद्बलम् ॥ ८ ॥ पार्ष्णिग्राहांकुशग्राहयोधघंटासमन्वितान् ॥ समादायैकहस्तेनमुखेचिक्षेपवारणान् ॥ ९ ॥

यद्वा गच्छतःपुरुषान्गच्छतेतिप्रयुंजानागमयन्तीत्युच्यते ॥ यद्वा महासुरान्घातयन्तीत्यर्थः ॥ स्वार्थेशिष्टप्रयोगतोणिच् ॥ निवृत्तप्रेषणाद्धातोःप्रकृतेर्थेणिजिष्यते ॥ धात्वर्थानुप्रवेशोपिबुद्ध्यारोपाण्णिचंविनेतिवचनात् ॥ वेगःप्रवाहजवयोः ॥ ८ ॥ पुमान्पार्ष्णिस्तयोरधः ॥ तयोः गुल्फयोरधः पश्चाद्भागः पार्ष्णिरिहोपमानात्पार्ष्णिमिवपार्ष्णिगृह्णंतिअवष्टभ्नन्ते पार्ष्णिग्राहाः ॥ पार्ष्णिग्राहास्तुपृष्ठतः ॥ गजानांतुपार्ष्णिग्राहाः शिक्षकाःपृष्ठगाः ॥ अंकुशोऽस्त्रीसृणिस्त्रियाम् ॥ अंकुशान्गृह्णंतीत्यंकुशग्राहाः ॥ कर्मण्यण् ॥ युध्यन्तेप्रहरंतियोधाः पचाद्यच् ॥ घंटागजानांपार्श्ववर्तिन्यः निद्रालस्यवारिण्योलंकारार्थाश्चतत्समन्वितान्वारयंतिअरीनितिवारणागजाः ॥ नंद्यादित्वाल्ल्युः ॥ एकेनहस्तेनसमादायसंक्षिप्यगृहीत्वामुखेचिक्षेपकालीदेवीतिसंबंधः ॥ पार्ष्णिग्राहादिनिर्घटांतैःसहितान्गजान् ॥ चखदेत्यर्थः ॥ ९ ॥

निर्घटांतैःसहितान्गजान् ॥ चखदेत्यर्थः ॥ ९ ॥

किंकुर्वतीसाकली तथैवगजानिवयोधंयोद्धारमश्वारोहंजात्यैकवचनम् ॥ तुरगैरश्वैः समंवक्रेनिक्षिप्यदशनैः दंतैःसाधनैरतिभैरवमतिभयंकरंमृत्युंचर्वयन्ती त्युच्यते ॥ गतिबुद्धिप्रत्यवसानार्थेतिसूत्रेण अण्यंतावस्थायांयःकर्त्तासण्यंतेकर्मभवति रथंसारथिनेत्यत्रजात्यैकवचनम् रथान्सारथिभिःसहवक्रेनिक्षिप्य दशनैः साधनैःअतिभैरवंमृत्युंचर्वयन्तीचर्वंतंचर्वेतिप्रयुंजानाभुंक्ष्वेतिप्रेरयंतीत्युच्यते ॥ अत्रयोधास्तुरगाः रथाः सारथयश्चव्याः चर्वकोमृत्युः ॥ पात्रंवक्त्रं परिवेषिकाकालीसैवचर्वयन्तीमातापुत्रमिवेतिसमाधिः॥ अत्राश्वारोहाः योद्धारः(?)॥ चर्वयन्तीतिशप्श्यनोर्नित्यंनुम् ॥ चर्वयतीतिपाठेपिलिङ्विषयेकालेव्य त्ययोबहुलमितिलट् ॥ १० ॥ हस्त्यश्वरथविध्वंसनानंतरंपदातिरूपसैन्यंविध्वंसयितुमाह ॥ साकालीएकमसुरंताडयितुंकेशेषुजग्राह ॥ अथअपरंचदानवंग्री

तथैवयोधंतुरगैरथंसारथिनासह ॥ निक्षिप्यवक्रेदशनैश्चर्वयंत्यतिभैरवम् ॥ १०॥ एकंजग्राहकेशेषुग्रीवायामथचापरम् ॥ पादेनाक्रम्यचै वान्यमुरसान्यमपोथयत् ॥ ११ ॥ तैर्मुक्तानिचशस्त्राणिमहास्त्राणितथासुरैः ॥ मुखेनजग्राहरुषादशनैर्मथितान्यपि ॥ १२ ॥

वायांशिरोधौजग्राह ॥ साकालीअन्यंदानवंपादेनैवाक्रम्यअपोथयत्हिंसितवती॥ यद्यपि युध्यत्युधातिहिंसार्थेभासार्थेपोथयेदित्यभिधानात् चुरादौपुथभासार्थ इतिदृश्यते तथापिधात्वनेकार्थत्वेनपुथहिंसार्थइत्यपिज्ञेयः॥अथवाअपोटयदितिपाठः पुटसंचूर्णनेचुरादिः ॥ असूदयदितिपाठेषूदहिंसायांचुरादिः॥ अन्यंदा नवमुरसाक्रम्यापोथयत् ॥ ११ ॥ साकालीदेवीतैःचण्डमुण्डादिभिरसुरैर्मुक्तानिप्रयुक्तानिशस्त्राणिखड्गादीनिहस्तस्थानितथामहांत्यस्त्राणिआग्नेयवायव्यादी निक्षेप्याणिमुखेनजग्राह ॥ अपिचतानिशस्त्राणिमहाशस्त्राणिचमुखेन गृहीत्वादशनैः साधनैः तयाकाल्यादेव्यामथितान्यपि ॥ मथविलोडने विलोडितानि चूर्णानिशस्त्रमस्त्रमायुधंतिअयुधत्वेनएकत्वेपितत्तज्जगत्याकारप्रयोगभेदेनभेदोस्त्येवतयोरित्याहुः ॥ देवीशक्तिर्विचित्रातेनघटतएवायमर्थः ॥ १२ ॥

साकालीदेवीदुरात्मनांदुष्टाशयानांबलिनांचण्डादीनांतत्प्रसिद्धंबलंसैन्यंममर्द ॥ मृदस्तितिक्षायांक्र्यादिः लिट् ॥ चुक्षोदचूर्णीचकार ॥ अन्यान्दैत्यान भक्षयच्च ॥ तथाअन्यान्दैत्याननताडयत् ॥ तडआघातेचुरादिः ॥ १३ ॥ तयाकाल्यादेव्याकेचिदसुराः असिनामण्डलाग्रेणनिहताःताडिताःसंतः वि नाशंजग्मुः ॥ तथाकेचिदसुराः दंताग्राभिहताः विनाशंजग्मुः ॥ खट्वायाअंगमंघ्रिः तेनताडिताः खट्वेहपितृभूमिस्थाः श्मशानासिद्धिलब्धिदादेवतातद्दत्तसं गमायुधमप्रतिहतशक्तिकम् ॥ अन्येत्वाहुः खट्वासुरशरीरपंजरःखट्वाख्यमंगमिति ॥ अन्येतुप्रेतनरशरीरकीकसपंजरःकंकालःखट्वांगमित्याहुः ॥ दंतानामग्राः भागाः तेषुवाभागास्तैरभिहताः ॥ १४ ॥ काल्यादेव्याक्षणमात्रेणयद्वाक्षणेनरणोत्सवेन ॥ तत्प्रसिद्धंमहद्बहुलंचंडादीनांसैन्यंनिपातितंदृष्ट्वाप्रचंडविक्रमःचंडो दैत्यः तामतिभीषणामतिभयंकररूपविक्रमांकालींदेवीमभिदुद्राव ॥ आभिमुख्येनोपद्रोतुमाडुढौके ॥ क्षणेनतद्बलं सर्वमसुराणामितिपाठेपिसएवार्थः ॥ अ

बलिनांतद्बलंसर्वमसुराणांमहात्मनाम् ॥ ममर्दाभक्षयच्चान्यानन्यांश्चाताडयत्तथा ॥१३॥ असिनानिहताःकेचित्केचित्खट्वांगताडिताः ॥ जग्मुर्विनाशमसुरादंताग्राभिहतारणे ॥ १४ ॥ क्षणेनतद्बलंसर्वमसुराणांनिपातितम् ॥ दृष्ट्वाचंडोभिदुद्रावतांकालीमतिभीषणाम् ॥ ॥ १८ ॥ शरवर्षैर्महाभीमैर्भीमाक्षींतांमहासुरः ॥ छादयामासचक्रैश्चमुंडःक्षिप्तैःसहस्रशः ॥ १६ ॥

तिभीषणमितिपाठेतुक्रियाविशेषणमेतत् ॥ द्रुगतौलिटि ॥ अतिभीषयतेअतिभिषणा नंद्यादित्वाल्ल्युः ॥ १५ ॥ चंडस्तामभिद्रुत्यकिमकार्षीदित्यतआह ॥ शराणांव र्षाणिसंपातास्तैःमहांतिबहुलानिभीमानिघोराणितैःभीमेभयंकरेअक्षिणीयस्याःसातां बहुव्रीहौसक्थ्यक्ष्णोःस्वांगात्षच्समासांतः ॥ महानसुरःमुंडामस्तकानि क्षिप्तान्यपनीतानियैस्तानिमुंडक्षिप्तानिक्षिप्तमुंडानि ॥ वाहिताग्न्यादिष्वितिपरनिपातः ॥ सहस्रेणसहस्रशःसंख्यैकवचनाच्चवीप्सायांशस् ॥ कुर्वंत्यनेनेतिचक्रम् ॥ घञर्थेकविधानम् ॥ कृत्रादीनांचकेद्वेभवतः इतिवक्तव्यम् ॥ अथान्वयः ॥ महासुरः चंडः महाभीमैरतिभयंकरैः शरवर्षैः भीमाक्षींभयंकरदृष्टिंकालींदेवींछाद

यामास ॥ छदसंवरणे चरादिः ॥ किंच अन्येत्वाहः ॥ चण्डः शरवर्षैः छादयामास ॥ मण्डस्तक्षिप्तैरस्तैः चक्रैरायधैः छादयामासेति ॥ तत्त उत्तरेअथ

यामास ॥ छदसंवरणे चुरादिः ॥ किंच अन्येत्वाहुः ॥ चण्डः शरवर्षैः छादयामास ॥ मुण्डस्तुक्षितैरस्तैः चक्रैरायुधैः छादयामासेति ॥ तत्तु उत्तरेअथ मुण्डोभ्यधावत्तामितिप्राधान्येनपृथङ्मुण्डस्य युद्धारम्भेणचिरोत्स्यते ॥ तस्माच्चण्डएवशरवर्षैः चक्रैश्चछादयामासेतियुक्तंवक्तुंततश्चात्रसविसर्गोमुण्डशब्दः पाठ्यताम् ॥ किंतुनिर्विसर्गः कृतसमासश्च ॥ १६ ॥ तानिचण्डेनदैत्येनप्रयुक्तानिअनेकानिचक्राणिकर्तृणितन्मुखंतस्याःकाल्याः मुखंकर्म विशमानानिप्रवेशनशीलानि बभुः भादीप्तौ शुशुभिरे ॥ कानीवअर्कबिंबानीव ॥ यथासुबहूनिअर्कस्यबिंबानिमण्डलानिघनस्यमेघस्यउदरमभ्यन्तरंप्रविशमानानिभांति तथाचक्राणीति ॥ नेर्विशइत्यात्मनेपदविधौनेरुपसर्गस्याश्रयणादिहशानच् ॥ कस्तर्हिताच्छील्यवयोवचनशक्तिषुचानश्प्रत्ययोनादेशोलटः नलोकाव्ययेत्यादौषष्ठीप्रतिषेधविधौतृन्निति लटःशतृइतितृशब्दमारभ्यतृनोनकारेणप्रत्याहृत्याश्रयणाच्चानश्योगेषष्ठींबाधित्वाद्वितीया व्यत्ययोबहुलमित्यात्मनेप

तानिचक्राण्यनेकानिविशमानानितन्मुखम् ॥ बभुर्यथार्कबिंबानिसुबहूनिघनोदरम् ॥१७॥

ततोजहासातिरुषाभीमंभैरवनादिनी ॥ कालीकरालवक्रांतदुर्दर्शदशनोज्ज्वला ॥ १८ ॥

देतुलटःशानचिलादेशयोगेषष्ठीप्रतिषेधाद्द्वितीया ॥ विशप्रवेशनेसकर्मकः ॥ उपदाविविशुस्तस्यनोत्सेकःकोशलेश्वरमितिवत् ॥ उत्पातादौबहून्यर्कबिंबानिसंभवेयुः ॥ अभूतंचौपम्यंद्रष्टव्यम् ॥ अर्कःस्फटिकसूर्ययोः ॥ चक्रंराष्ट्रेरथांगेचसैन्येशस्त्रेचकीर्तितम् ॥ घनोमेघेमूर्तिगुणेत्रिषुमूर्तिनिरंतरे ॥ १७ ॥ ततोरणोत्सवोल्लासतः कालीदेवीअतिरुषाक्रुधाभीमंभयंकरंयथास्यात्तथाजहासहसितवती ॥ कीदृशी भैरवंभयंकरंनदतिभैरवनादिनी ॥ यद्वा भैरवःकालाग्निरुद्रस्तद्वन्नदतिगर्जतिइतिभैरवनादिनी ॥ भैरवंनादयतिनादोपेतंकरोतिदानवपशुबलिभोगोत्सवतः कृतशृंगनादंकृतवतीवा ॥ पुनः कीदृशीकरालंवक्रं तस्यअंतः मध्येदुर्दर्शाः दुःखेनदृश्यमानायेदशनाः दंताः दंष्ट्रास्तैरुज्ज्वला ॥ हासः शुभ्रः तेनकालीकृष्णापिसतीउज्ज्वलेतिवर्णोत्कर्षोक्तिः ॥ १८ ॥

साकालीविजिगीषुः सतीमहासिंमहाखड्गमुत्थायउत्थाप्यसज्जीकृत्यअंतर्भावितण्यर्थस्तिष्ठतिः ॥ यद्वा उत्थायउद्यम्यऊर्ध्वीकृत्यउत्पूर्वस्तिष्ठतिः क्वचित्प्रयोगवशतोगतिवचनःसकर्मकः ॥ यद्वा उत्ताप्येतिपाठः ॥ तयगतौणिच् ॥ महासिंउत्तयमानंप्रयुज्यचण्डमधावत ॥ ततः किंगृहीत्वेत्यादिः ॥ अस्यचण्डस्यकेशेषुगृहीत्वाआकृष्यतेनप्रसिद्धेनासिनाशिरोमस्तकमच्छिनत् ॥ उत्थायचमहासिंहमितिपाठे ॥ महांतंसिंहमुत्थायारुह्यदेवीचण्डमधावतेतिसंबंधः ॥ अथवामहासिं हं देवीतिच्छेदः ॥ रुषोक्तौतुहमव्ययम् ॥देवीमहासिं हम् उत्थाप्यउत्तोल्यहमितिरुषाचण्डमधावतअतएवतेनासिनाअच्छिनदित्यन्वयः ॥ उत्थायचमहासिंहादित्येवोचुः ॥ उत्थायअवरुह्य ॥ उत्थाप्यचमहासिंहमितिपाठे ॥ सुपिस्थः कः ॥ उच्चैस्तिष्ठति उत्था ॥ अयगतौ ॥ आङ्पूर्वः क्वोल्यप् ॥ आसमंतादयित्वाआप्य ॥ देवीउत्थाउत्थितासतीमहासिंहंचआप्यआगत्यप्राप्येत्यन्वयः ॥ अत्रैवपाठेऽर्थांतरम् ॥ महासिंहंचआप्यप्राप्ये

उत्थायचमहासिंहंदेवीचंडमधावत ॥ गृहीत्वाचास्यकेशेषुशिरस्तेनासिनाच्छिनत्॥१९॥छिन्नेशिरसिदैत्येंद्रश्चक्रेनादंसुभैरवम् ॥ तेननादेनमहतात्रासितंभुवनत्रयम् ॥ २० ॥अथमुंडोभ्यधावत्तांदृष्ट्वाचंडंनिपातितम् ॥ तमप्यपातयद्भूमौसाखड्गाभिहतंरुषा ॥ २१ ॥

ति ॥ उत्तरार्धान्वयः पूर्ववत् ॥ १९ ॥ दैत्येंद्रः चण्डस्तस्मिन्देवशिरसिदेव्याच्छिन्नेसतिशिरश्छेदसमयएवपशुवत्सुभैरवंसुष्ठुभयंकरंनादंमुखेनध्वनिंचक्रे ॥ तेनमहतानादेनशब्देनभुवनत्रयंत्रासितम् ॥ त्रसुउद्वेगेणिचिकर्मणिक्तः उद्वेगंप्रापितम् ॥यद्वा त्रासः संजातोऽस्यतारकादिभ्यइतच् ॥ किमसौचंडः छिन्नशिरा अपिमायावित्वात्पुनरुत्थितोयोद्धुंकथमन्यथायंनादोस्येतिसंजातत्रासमभूद्भुवनत्रयम् ॥ २० ॥ अथचण्डः महासुरः काल्यादेव्यानिपातितंभ्रंशितंचण्डंदृष्ट्वातांकालीमभ्यधावत् ॥ अथकालीदेवीरुषातंमुण्डमपिखट्वांगेनाभिहतंताडितंपरासुंभूमावपातयत् ॥ मुण्डकेत्रिषुमंडिते ॥ दानवेपुंसिमुंडःस्यान्मस्तकेतुद्वयोरदः ॥ मुण्डितंत्रिषुलिंगेषुमुंडोमुण्डत्वयोगिनि ॥ २१ ॥

देव्याहतभ्यः शेषमवशिष्टंसैन्यंकर्तं समहावीर्यंसमहद्वीर्यंप्रभावोयस्यसः तंचण्डंमुण्डंचदेव्यानिपातितंदृष्ट्वाभयातरंसततः युद्धभूमितः सकाशादपगत्यदिशो

देव्याहतभ्यः शेषमवशिष्टंसैन्यंकर्तृ सुमहावीर्यंसुमहद्वीर्यंप्रभावोयस्यसः तंचण्डंमुण्डंचदेव्यानिपातितंदृष्ट्वाभयातुरंसत् ततः युद्धभूमितः सकाशादपगत्यदिशो भेजेअपलायतभयेनातुरंविह्वलम् ॥ २२॥ साकालीदेवीचण्डस्यासुरस्यशिरः तथामुण्डस्यासुरस्येदंमौंडंशिरश्चेतिमस्तकद्वयंगृहीत्वा ॥ प्रचण्डः प्रगल्भःअट्टः अत्यधिकःहासस्तेनमिश्रंमिलितंप्रचण्डाट्टहासगर्भंयथास्यात्तथाअभ्येत्यैवअंतिकमागत्यैवचंडिकामंबिकामासाद्यशक्तिप्राह ॥प्राहेत्यव्ययंकालसामान्यद्योति यथास्त्रियःकिमप्यद्भुतंकार्यंविधायस्वनायिकायैसहसमाभाषंतेखलुलोकेतथेयमवोचत् ॥ यद्वायौत्वांपरदेवतांभुवनेश्वरींप्रागालोक्यगत्वाशुम्भायगृहाणेत्यकथ यतांताविमौचण्डमुण्डौपुनर्द्रष्टुमागतौतावलोकयलोकमातरितिसोत्प्रासोहासोयुक्तएवेत्यलंविस्तरेण ॥२३ ॥ कालीकिमब्रवीचंडिकामित्याह ॥ काल्युवा

हतशेषंततःसैन्यंदृष्ट्वाचंडंनिपातितम् ॥ मुंडंचसुमहावीर्यंदिशोभेजेभयातुरम् ॥ २२ ॥ शिरश्चंडस्यकालीचगृहीत्वामौण्डमेवच ॥
प्राहप्रचंडाट्टहासमिश्रमभ्येत्यचंडिकाम् ॥ २३ ॥ मयातवात्रोपहृतौचण्डमुंडौमहापशू ॥ युद्धयज्ञेस्वयंशुंभंनिशुंभंचहनिष्यसि॥२४॥
ऋषिरुवाच ॥ तावानीतौततोदृष्ट्वाचंडमुंडौमहासुरौ ॥ उवाचकालींकल्याणीललितंचंडिकावचः ॥ २५ ॥

च ॥ हेदेवितवमहापशूद्वौचण्डमुण्डौअत्रयुद्धयज्ञेयुद्धंयज्ञइवतस्मिन्विषयेमयाकाल्याउपाहृतौसमर्पितौउपहारीकृतौस्तः ॥ अतश्चयुद्धंयज्ञोयस्याःसाहेयुद्धय ज्ञेदेवकार्यकारिणित्वंस्वयमेवशुम्भंनिशुम्भंचद्वौमहापशूदेवगणप्रीत्यैहनिष्यसि ॥ यद्वा युद्धयज्ञविषयेतथादेवगणप्रीत्यैयज्ञेमहापशुर्नरः । तथामयाकृतिजेव चण्डमुण्डौनाममहापशूद्वौहतौ ॥ अतःपरंशुम्भंनिशुम्भंचमहापशूत्वमेवहंतुमर्हसीतिभावः ॥ २४ ॥ ततोनंतरंकल्याणीकल्यांवाचंशुभामणंतीकथयंतीचं डिकाभगवतीतौमहासुरौचण्डमुण्डौकाल्याआनीतौदृष्ट्वाकालींदेवींललितमिप्सितंमनोहरंवचःउवाचउचितमुक्तवती ॥ २५ ॥

हेकालित्वंयस्मात्कारणाच्चण्डंमुण्डंचगृहीत्वामामुपागतासिततोलोकेभुवनेचामुंडेतिख्यातादेवीभविष्यसि ॥ हस्ताभ्यांचण्डमुण्डौ (तु) किलागृह्णादसौय
तः । मत्वर्थकेऽच्यतश्चण्डमुण्डादेव्यैवकथ्यते ॥ ततःपृषोदरादित्वात् शिष्टशब्दप्रयोगतः । चण्डशब्दस्यचात्वेनचामुण्डेतिप्रसिध्यति ॥ अतश्चाहुः ॥ पृ
षोदरादित्वाच्चण्डमुण्डस्थानेचामुंडासाध्येति ॥ यत्यस्यकरेस्तितत्तस्यास्तीतितद्वान्सभवतिदंडीतिवत् ॥ यंकरेणयागृह्णात्साचण्डमुण्डवतीकालीति मत्वर्थे
अर्शआदित्वादचिस्त्रियांटापिचण्डशब्दस्यपृषोदरादित्वाच्चाइत्यादेशेचण्डमुण्डैवचामुंडेतिचंडिकाभिप्रायः ॥ यद्यपिशिरसीएवकाल्यागृहीत्वाआनीतेनतुचंडमुं
डौ ॥ तथापिकापिग्रामैकदेशेदग्धेग्रामोदग्धइतिवच्चंडमुण्डैकदेशयोः शिरसोश्चंडमुण्डौसमुदायौतयोःप्रयुक्तौशिष्टप्रयोगतः ॥ कश्चित्त्वाख्यत् ॥ चस्तस्करःस

यस्माच्चंडंचमुंडंचगृहीत्वात्वमुपागता ॥ चामुंडेतिततोलोकेख्यातादेवीभविष्यसि ॥ २६ ॥ इतिमार्कण्डेयपुराणेसावर्णिकेमन्वंतरेदेवी
माहात्म्येचंडमुंडवधोनामसप्तमोध्यायः ॥ ७ ॥ ऋषिरुवाच ॥ चंडेचनिहतेदैत्येमुण्डेचविनिपातिते ॥ बहुलेषुचसैन्येषुक्षयितेष्वसुरे
श्वरः ॥ १ ॥ ततःकोपपराधीनचेताःशुम्भःप्रतापवान् ॥ उद्योगंसर्वसैन्यानांदैत्यानामादिदेशह ॥ २ ॥

माख्यातश्चंद्रमाश्वःसमीरितः ॥ इत्यभिधानतःचान्तस्करान्मुण्डयतिखण्डयतिचमुण्डा ॥ चमुंडैवचामुण्डेत्यन्येषामपिदृश्यतइतिपूरुषवद्दीर्घत्वमिति ॥
॥ तन्न ॥ यस्माच्चंडंचमुंडंचेतिचंडिकाभिप्रायतश्चामुंडेतिप्रकृतार्थहानादप्रकृतार्थाभ्यनुज्ञानात्परमर्षिप्रणीतरूढशब्दार्थविग्रहव्याकोपप्रसंगाच्च ॥ २६ ॥
॥ इतिमार्कंडेयपुराणेश्रीराजाधिराजतोमरान्वयश्रीमदुद्धरणात्मजशंतनुचक्रवर्तिविरचितायांदेवीमाहात्म्यटीकायांचंडमुंडवधःसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥
अस्यश्लोकयुग्मस्यैकक्रियाकत्वादेककर्तृकत्वादेकान्वयताच ॥ तयाकाल्यादेव्याचंडेनिहतेसतितथामुंडेचविनिपातितेसतितयैवचसैन्येषुबहुष्वसंख्यातेषुक्ष
यितेषुसत्सुततोनंतरंकोपपराधीनचेताः क्रोधपरवशचित्तःप्रतापवान्व्युग्रोग्रतेजस्कश्चभूत्वाअसुरेश्वरःशुम्भःदैत्यानांसर्वसैन्यानामुद्योगंदेवींचण्डिकांप्रतिप्रया

णोत्सुकतामादिदेश ॥ देवींप्रतिसेनाभिरभियातयमभिषेण्यतेत्यादिक्षत ॥ देवींप्रत्यभिषेणयितमुद्योगंकुरुतेत्याज्ञापयामासदैत्यसैन्यानीतिभावः ॥ उद्योगं

यितेषुसत्सुततोनंतरंकोपपराधीनचेताः क्रोधपरवशचित्तःप्रतापवान्व्यग्रोग्रतेजस्कश्चभूत्वाअसुरेश्वरःशुम्भःदैत्यानांसर्वसैन्यानामुद्योगंदेवींचण्डिकांप्रतिप्रया

णोत्सुकतामादिदेश ॥ देवींप्रतिसेनाभिरभियातयूयमभिषेण्यतेत्यादिक्षत् ॥ देवींप्रत्यभिषेणयितुमुद्योगंकुरुतेत्याज्ञापयामासदैत्यसैन्यानीतिभावः ॥ उद्योगं सर्वसैन्यानामित्येवसिद्धेदैत्यानामितिप्राधान्यख्यापनार्थम् ॥ यद्वा सर्वाणिसैन्यानियेषांतेसर्वसैन्याःरक्तबीजप्रभृतयस्तेषामुद्योगमादिदेश ॥ क्षयोनाशःसंजातो येषांतानिक्षयितानि ॥ यद्वाक्षपितेषु ॥ क्षपप्रेरणेचुरादिः ॥ प्रेरितेषुद्रावितेषुप्राणेभ्योदूरीकृतेषुनाशितेष्वितियावत् ॥ कोपेपराधीनमधीनंचेतोयस्यसः ॥ यद्वा कोपेपरमतिशयितमधीनंचेतोयस्यसः ॥ असुराणामीश्वरः ॥ यद्वा असून्प्राणान्रातिगृह्णातिअसुरःमृत्युःईश्वरोयस्यसःआसन्नमृत्युरित्यर्थः ॥ १ ॥ २ ॥ शुम्भ आदिशति ॥ अद्यास्मिन्नहनिइदानींवाममाज्ञयाषडशीतिर्दैत्याःप्रधानभूताः उदायुधाःउद्यतशस्त्राःसंतःसर्वैःबलैःसैन्यैःचतुरंगैःवृताःवेष्टिताःसंतः निर्यांतुदेव्यासमं योद्धुम् ॥ षड्भिरधिकाशीतिःषडशीतिःशाकपार्थिवादित्वात्समासः ॥ विंशत्याद्याःसदैकस्मिन्संख्याःसंख्येयसंख्ययोः ॥ किंकंबूनांकंबुनाम्नांदैत्यानांचतुराशीतिः

अद्यसर्वबलैर्दैत्याःषडशीतिरुदायुधाः ॥ कंबूनांचतुराशीतिर्निर्यान्तुसवलैर्वृताः ॥ ३ ॥
कोटिवीर्याणिपंचाशदसुराणांकुलानिवै ॥ शतंकुलानिधौम्राणांनिर्गच्छन्तुममाज्ञया ॥ ४ ॥

वृंदभेदाःस्वबलैर्वृताः निर्यांतु ॥ चतुर्भिरधिकाशीतिः चतुराशीतिःपूर्ववदेकवचनम् ॥ यदिचतुराशीतिर्निर्विसर्गःपाठः तदाचतस्रःआशीतयःकंबूनां वक्तव्याःसमाहृताइतिविगृह्यसमाहारद्वंद्वः ॥ कंबूनांचतुराशीति कर्तृ ॥ स्वबलैर्वृतंसत् । निर्यातुइतिएकवचनांतत्वेनयोज्यम् ॥ एकत्वोक्तितःयथावृक्षःफलतिलताचफलतिइत्येकवचनसंगतिः ॥ चतुराशीतिपाठे ॥ आन्महतइत्यत्रसूत्रेआदितियोगविभागः शिष्टप्रयोगतः ॥ प्रागेका दशभ्योछंदसीतिसूत्रकारव्यवहारव्यवहाराल्लिंगाद्योगविभागादिष्टसिद्धिरित्यात्त्वंतच्चरेफात्परतएव ॥ पृषोदरादित्वाद्वा ॥ अन्येषामपिदृश्यतइतिच ॥ अ शीतिशब्दादीकारस्यदीर्घत्वंद्रष्टव्यम् ॥ नैतत्सर्वत्रकर्त्तव्यमिति ॥ चतस्रःआशीतयइत्यत्र दशांतैकादिकासंख्यासंख्येयेष्वेवचात्रिषु ॥ कंबुःशंखः चतु रशीतिशंखपरिमिताःसेनास्ताभिःसहिताःदैत्याः ॥ ३ ॥ वैप्रसिद्धानिकोटिवीर्यनामधेयानिकोटिगुणितवीर्याणिअसुराणांपंचाशत्कुलानिवृंदानिनिर्गच्छंतु

ममाज्ञयादेव्यासमंयोद्धुम् ॥ कोटिसंख्यानिपंचाशादितितुपाठे ॥ असुराणांकुलानिनिर्गच्छंतु ॥ कति पंचाशत् ॥ पुनश्चकतितानि कोटिरितिसंख्या येषांपंचाशतःकुलानांतानिकोटिसंख्यानि ॥ एवंचैकत्रपंचाशत्कोटिसंख्यान्यसुराणांकुलानि ॥ धूम्राणांधूम्रनाम्नामसुराणांशतंकुलानि ॥ धौम्राणामिति पाठे ॥ धूम्रस्यापत्यानिपुमांसःधौम्राःशिवादित्वादण् ॥ अतइञोपवादः ॥ ४ ॥ कालकाः कालकनामानोऽसुराःकालंयमरूपमात्मानंशत्रुभ्यःकाय तिकथयतिकालकः ॥ कालकस्यापत्यानिकालकाःशिवादित्वादण् ॥ यद्वा कलमंडंकायतिकलकस्तस्येमेकालकाःकलककुलोत्पन्नाःदैत्याअद्यममा ज्ञयात्वरिताः ञित्वरासंभ्रमे संभ्रमसहिताःसत्वराःसंतःदेव्यासमंयुद्धाययोद्धुंसज्जाः सायुधाः संतः निर्यांतु ॥ तथातद्वद्दौर्हृदाअसुराःदुष्टंहृदयंयस्यसदुर्हृद्दैत्यः ॥

कालकादौर्हृदामौर्याःकालकेयास्तथासुराः ॥ युद्धायसज्जानिर्यांतुआज्ञयात्वरितामम ॥ ५ ॥
इत्याज्ञाप्यासुरपतिःशुम्भोभैरवशासनः ॥ निर्जगाममहासैन्यसहस्रैर्बहुभिर्वृतः ॥ ६ ॥

सुहृद्दुर्हृदौमित्रामित्रयोरितिनिपातः ॥ तस्यापत्यानिदौर्हृदाःदौर्हृदाख्यादैत्याः ॥ तथामौर्याख्याः ॥ मुरस्यापत्यानिगोत्राणिगर्गादित्वाद्यञ् ॥ यञञो श्चेतिलुक्कुतोत्रन ॥ छांदसत्वाच्छंदोवत्पुराणानिभवंति ।। यद्वा मुरस्याभावःमौर्यंतद्वंतः मौर्याः अर्शआदित्वादच् यद्वा मुरस्यभावःमौरी ।। ष्यञ्षित्त्वा त्ङीष् ॥ मौरीमर्हंतिमौर्याः दंडादिभ्योयः तेपिनिर्यांतु ॥ तथाकालकायाअपत्यानिकालकेयनामानोसुराः ॥ स्त्रीभ्योढक् ॥ कालकवंशजाताः ॥ शुभ्रा दिभ्यश्चेतिढक् ॥ ५ ॥ इत्येवमसुरानाज्ञाप्यादिश्यभैरवशासनः भैरवंभयंकरंशासनंयस्यसः ॥ यद्वा भैरवान्मृत्योःशासनंयस्यसः आसन्नमरणत्वात् ॥ असुरपतिः शुम्भः बहुभिर्दानवैः वृतः सन्निर्जगामदेव्यासमंयोद्धुम् ॥ किंभूतैः बहुभिः महासैन्यसहस्रैः महांतिसैन्यसहस्राणियेषुतैः ॥ ६ ॥

असुरपतिः शुम्भः बहुभिर्दानवैः वृतः सन्निर्जगामदेव्यासमयोद्धुम ॥ किंभूतैः बहुभिः महासैन्यसहस्रैः महांतिसैन्यसहस्राणियेषुतैः ॥ ६ ॥

आयांतंशुम्भम् ॥ यद्वा सेनायांसमवेतायेसैन्यास्तेसैनिकाश्चते ॥ सैन्यः पुंसिसेनायांसमवेतः सेनायांवेतिण्यः ॥ यद्वा आयांतंशुम्भम् अतिस्थाने अपिशब्द
श्चार्थे ॥ तथायमन्वयः ॥ अतिभीषणमतिभयंकरंतत्सैन्यंयस्यशुंभस्यसतत्सैन्यः ॥ यद्वा तेसैन्याः सेनायांसमवेताः संमिलिताहस्त्यश्वरथपादातादिसमू
हायस्यसतत्सैन्यः ॥ तमायांतंशुम्भंदृष्ट्वाचंडिकादेवीज्यास्वनैः धनुष्याकृष्टामौर्वीज्या तट्टंकारध्वनिभिः ॥ धरणीगगनानंतरंद्यावापृथिव्यंतरालंपूरयामास
अथद्वितीयोऽन्वयः ॥ अतितरांभीषणोभयंकरः तत्सैन्यः तस्यशुम्भस्यसैन्यः सेनायांसमवेतोहस्त्यश्वरथपादातसमूहः तमायांतंदृष्ट्वा ॥ अथतृतीयो
न्वयः ॥ अतिभीषणंशुंभमायांतंदृष्ट्वाअतिभीषणंतत्सैन्यंतस्यशुम्भस्यसैन्यमपिसेनामायात् ॥ आगच्छद्दृष्ट्वा आयांतंशुम्भमायात्आगच्छत्तत्सैन्यंशुंभ
सैन्यंनपुंसकलिंगम् पूरीआप्यायने व्यापयामास ॥ आयांतमितिशत्रंतम् ॥ आयातमितिपाठेकर्त्तरिक्तः तंशुम्भंतत्सैन्यंच॥ ७॥सुमेधाऋषिः सुरथंराजानंसं

आयांतंचण्डिकादृष्ट्वातत्सैन्यमतिभीषणम् ॥ ज्यास्वनैःपूरयामासधरणीगगनांतरम् ॥ ७ ॥ सचसिंहोमहानादमतीवकृतवान्नृप ॥ घ
ण्टास्वनेनतंनादमंबिकाचाप्यबृंहयत्॥८॥धनुर्ज्यासिंहघण्टानांनादापूरितदिङ्मुखा ॥ निनादैर्भीषणैःकालीजिग्येविस्तारितानना ॥९॥

बोधयति ॥ हेनृपदत्तावधानोभव ॥ ततः धनुर्ज्यास्वनानंतरंससिंहश्चातीवसुतरांमहांतंनादंकृतवान् ॥ अंबिकापिघंटायाः स्वनेननादेनतन्नादंसिंहनादमबृं
हयत् अवर्धयत् ॥ बृहिवृद्धौहेतौणिच्लङ् ॥ अडागमः ॥ अंबिकाचोपबृंहयदितिपाठेआगमशासनानित्यत्वादडागमाभावः ॥ ततः सिंहइतिवापाठः ॥
॥ ८ ॥ धनुर्ज्यानादेनसिंहनादेनघंटानादेनचआसमंतात्पूरितानिदिशांमुखानिययासा ॥ एवंविधाकालीतैस्त्रिविधैर्भीषणैः निनादैः विस्तारिताननाविवृता
स्यास्फारितमुखासतीजिग्ये ॥ जिजये जिअभिभवे । व्यत्ययोबहुलमितिकर्त्तर्यात्मनेपदं लोकोत्कर्षेणववृते॥यद्वा शत्रूनभिबभूव ॥ यद्वा जिग्येइतिकर्मणि
प्रयोगः ॥ तथाहि ॥ एवंभूतायाकालीदेवीतयाभीषणैर्नादैः शत्रुवर्गोजिग्ये अभिबभूवे ॥ जज्ञेइतिपाठे॥जनीप्रादुर्भावेआत्मनेपदी ॥ कालीभीषणैर्निनादैर्वि

स्तारितानना जज्ञे ॥ दैत्यानत्स्यामीतिविवृतीकृतकरालवदनाजाता ॥ अथवाजज्ञेइतिज्ञाअवबोधनेकर्मणिलिडात्मनेपदम् ॥ भीषणैर्निनादैर्याविस्तारितानना दैत्य सैन्यानिसर्वाणिअमूनिग्रत्यवस्यतीतिविकृतिकृतकरालवक्रादृश्यतेसाकालीतिदैत्यैः जज्ञेअज्ञायिसा ॥ सखीसमूहेवर्त्तमाना कावा कालीसखीतितत्सादृश्य तः संशयानैरथतैर्भीषणैर्निनादैर्विशेषाचिह्नैर्विस्तारितानना सर्वसैन्यग्रासायविवृतास्याकालीतिदैत्यैरज्ञायीतिभावः ॥ ९ ॥ चतुर्दिशमित्येतत्पदंशकारांतम् निनादविशेषणंचैतत् ॥ अथचेत्परिवारणक्रियाविशेषणंस्यात्तदादिशाशब्देनटाबंतेनसाधनीयम् ॥ चतस्रःदिशोअधिकरणभूतायस्यतन्निनादस्यसचतुर्दिशं चतुर्दिक्षुव्याप्तम् तासांधनुर्ज्यासिंहघंटानांनिनादमुपश्रुत्याकर्ण्यकुपितैःदैत्यसैन्यैः देवीआद्याशक्तिर्भगवती सिंहश्चवाहनीभूतः ॥ कालीचदेवीललाटोद्भ वा ॥ तथाचएताःतिस्रोपिशरौघैः शरव्रातैश्चतुर्दिशंयथास्यात्तथापरिवारिताः परिवेष्टिताःकारिताविद्धाइतियावत् ॥ हलंतादपिटापंचयथावाचानिशादि

तंनिनादमुपश्रुत्यदैत्यसैन्यैश्चतुर्दिशम् ॥ देवीसिंहस्तथाकालीशरौघैःपरिवारिताः ॥ १० ॥

एतस्मिन्नंतरेभूपविनाशायसुरद्विषाम् ॥ भवायामरसिंहानामतिवीर्यबलान्विताः ॥ ११ ॥

शेतिदिशाशब्दष्टाबंतोप्यस्ति ॥ चतस्रोदिशाअधिकरणभूतायस्मिन्शरौघपरिवारणेकर्मणितच्चतुर्दिशं क्रियाविशेषणानांकर्मत्वंनपुंसकैकत्वंचवक्तव्यम् ॥ ॥ १० ॥ युग्मम् ॥ हेभूप दत्तावधानोदेवीमहिमानमाकर्णय ॥ एतस्मिन्देवीदानवसंग्रामेप्रस्तुतेसति अंतरेअवकाशेसमयेमध्येवा सुरद्विषांविनाशाय अमरसैन्यानाममरसिंहानांदेवश्रेष्ठानांवाभवायभूत्यैअभिवृद्धचैस्थितयेचअतिवीर्यबलान्विताः शक्तयः सामर्थ्यलक्षणाः ॥ देवताश्चब्रह्मेशगुहविष्णूनांत थाइंद्रस्यचापिपंचानांतेषांशरीरेभ्योविनिष्क्रम्यानिर्गत्यतद्रूपैर्ब्रह्मादिरूपैस्तदाकारैस्तादृशरूपैश्चंडिकांययुः प्रविष्टवत्यः ॥ ब्रह्माच ईशश्चरुद्रः गुहश्चकुमा रः विष्णुश्चनारायणः ॥ ब्रह्मणःशरीराद्ब्रह्माणीनिर्गता ॥ रुद्रस्यशरीरान्माहेश्वरी ॥ कुमारशरीरात्कौमारी ॥ विष्णुशरीराद्वैष्णवी ॥ इंद्रशरीरादैंद्री एताः

देवींप्रापुरित्यर्थः ॥ भवःकल्याणसंसारसत्तावाप्तीशजन्मसु ॥ अमरसिंहानामितिपाठे ॥ अमराःसिंहाइवश्रेष्ठास्तेषाम् ॥

ः विष्णुश्चनारायणः ॥ ब्रह्मणःशरीराद्ब्रह्माणीनिर्गता ॥ रुद्रस्यशरीरान्माहेश्वरी ॥ कुमारशरीरात्कौमारी ॥ विष्णुशरीराद्वैष्णवी ॥ इंद्रशरीरादैंद्री एताः

देवींप्रापुरित्यर्थः ॥ भवःकल्याणसंसारसत्तावाप्तीशजन्मसु ॥ अमरसिंहानामितिपाठे ॥ अमराःसिंहाइवश्रेष्ठास्तेषाम् ॥ उपमितंव्याघ्रादिभिःसामान्याप्रयो गेसमस्यते ॥ अभ्यधुश्च स्युरुत्तरपदेव्याघ्रपुंगवर्षभकुंजराः ॥ सिंहशार्दूलनागाद्याःपुंसिश्रेष्ठार्थगोचराः ॥ बृंहतिवर्द्धतेब्रह्मा ॥ ईष्टेईशः ॥ गूहतेसेनांसंवृणो तिगुहः॥ वेवेष्टिव्याप्नोतिविशतिवाविश्वंविष्णुः ॥ इंदतिपरमैश्वर्येणराजतेइंद्रः ॥ शक्नोतिशक्तिः क्तिच् ॥ शक्यतेकर्त्तुमनयावाशक्तिःक्तिन् ॥ ११ ॥ १२ ॥ तद्रूपैरितियदुक्तंतदेवव्यक्तीकरोति ॥ देवीदानवयुद्धंद्रष्टुमागतानांतेषांब्रह्मादीनांशरीरेभ्योविनिष्क्रम्यानुभावान्प्रकाश्यकायव्यूहेनप्रव्यक्ताकृतयोब्रह्माण्याद यःशक्तयः चंडिकांशभूताःचंडिकांयुद्धायउत्साहयितुंययुरितिप्रागुक्तंतदनेनस्पष्टयति ॥ यस्यदेवस्यब्रह्मादेर्यद्रूपंयआकारः यथाभूषणवाहनंभूषणवाहना न्यनतिक्रम्ययस्यदेवस्ययद्भूषणंयद्वाहनंतद्वदेवतादृशमेववाहनमारूढवतीतच्छक्तिः तस्यदेवस्यसाशक्तिर्ब्रह्माण्यादिदेवतातद्वदेवायुधानिबिभ्रतीसती हिनिश्च

ब्रह्मेशगुहविष्णूनांतथेंद्रस्यचशक्तयः ॥ शरीरेभ्योविनिष्क्रम्यतद्रूपैश्चण्डिकांययुः ॥ १२ ॥ यस्यदेवस्ययद्रूपंयथाभूषणवाहनम् ॥ तद्व देवहितच्छक्तिरसुरान्योद्धुमाययौ ॥ १३ ॥ हंसयुक्तविमानस्थासाक्षसूत्रकमण्डलुः ॥ आयाताब्रह्मणःशक्तिर्ब्रह्माणीसाभिधीयते ॥ १४ ॥

येअसुरान्योद्धुमाययौ ॥ देवीसान्निध्यंसंग्रामरंगस्थलींचाजगाम ॥ १३ ॥ हंसः युक्तोयोजितोविमानस्तस्मिन् तिष्ठतिहंसयुक्तविमानस्थाअक्षाणां स्फटिकमणीनांसूत्रंजपमालाअक्षसूत्रंकमंडलुश्चताभ्यांसहवर्त्तमाना ॥ एवंविशेषेणब्रह्मणःशक्तिरसुरैःसहयोद्धुमायाता साखलुब्रह्माणीत्यभिधीयते ॥ ब्रह्मणः स्त्रीब्रह्माणीअत्रानुगागमाभावाच्छिवागमप्रसिद्धंनामेदंकथ्यते ॥ अतएवनिरूढतामपेक्षितनियमसिद्धतामितिनारदार्षिः ॥ यद्वा वेदस्तत्त्वंतपोब्रह्मब्रह्माविप्रः प्रजापतिः ॥ अणशब्दे ॥ ब्रह्मअणतिकथयतिब्रह्माणी ॥ कर्मण्यणिस्त्रियांङीप् ॥ यद्वा ब्रह्माणमणतिमदीयोयमितिब्रह्माणी ॥ हंसोयतिविशेषेचप्राणश्चे तच्छदेषुना ॥ अतएवहंसैर्यतिविशेषैर्युक्तंविमानंविगतमानंपरंब्रह्मतत्रतिष्ठत्युपनिषद्रूपत्वादितिहंसयुक्तविमानस्थाब्राह्मीवाणीब्रह्माणीत्यप्यर्थलेशः ॥ १४ ॥

वृषंवृषभंधर्मंवारूढा ॥ त्रीणिशूलानिशृंगाणिअग्राणियस्यतत्श्रेष्ठं त्रिशूलंत्रिशूलवरंधरातित्रिशूलवरधारिणी॥महांतः अहयः नागाः वलयायस्याः साएवंल
क्षणाशक्तिः महेश्वरस्येयं माहेश्वरीप्राप्ता असुरैःसमंयोद्धुमागता ॥ शुक्रलेमूषिकेश्रेष्ठेसुकृतेवृषभेवृषः॥अस्त्रीशूलंरुगायुधम् ॥ देवाद्देतेवरःश्रेष्ठेत्रिषुक्लीबंमना
क्प्रिये ॥ आवापकःपारिहार्यःकटकोवलयोस्त्रियाम् ॥ लेखाकलाप्रकृतौचित्यात्अन्यथालेखाराजिः ॥ १५ ॥ शक्तिरायुधंहस्तेयस्याःसाअजाद्यतष्टाप् ॥
प्रहरणार्थेभ्यःपरेनिष्ठासप्तम्यौभवतःइतिवक्तव्यम् ॥ मयूरवरः श्रेष्ठमयूरःवाहनंयस्याः सा ॥ वाहनमाहितादितिणत्वंनाशंकनीयम् । आहितत्वाभावात्॥न
हिमयूरवरःवाहनमारोपितोस्तिवाहनेयदारोपितमुच्यतेतदारोपितमाहितमुच्यते ॥ रूपरूपक्रियायांचुरादिः ॥ गुहंकुमारमाकारेणरूपयतिदर्शयतिगुहरूपिणी
॥ यद्वा गुहस्यरूपमस्यास्तीतिगुहरूपिणी ॥ अतइनिः ॥ ऋन्नेभ्योङीप् ॥ यद्वा गुहरूपंकरोत्यात्मनितदाचष्टेवातच्छीला ॥ गुहरूपयतेर्णिनिः ॥ अंबि

माहेश्वरीवृषारूढात्रिशूलवरधारिणी ॥ महाहिवलयाप्राप्ताचन्द्रलेखाविभूषणा ॥ १५ ॥ कौमारीशक्तिहस्ताचमयूरवरवाहना ॥ योद्धुम
भ्याययौदैत्यानंबिकागुहरूपिणी ॥ १६ ॥ तथैववैष्णवीशक्तिर्गरुडोपरिसंस्थिता ॥ शंखचक्रगदाशार्ङ्गखड्गहस्ताभ्युपाययौ ॥ १७ ॥

कामाता ॥ कुमारस्येयंकुमारी ॥ १६ ॥ गरुडस्योपरि पूरणगुणेत्यादिनाषष्ठीसमासप्रतिषेधःकृदंताव्ययस्यतेनतदुपारिमदुपरीतिवत्षष्ठीतिसमासः ॥ सं
स्थितासम्यक्स्थिता ॥ शंखःपांचजन्यःचक्रंसुदर्शनंगदाकौमोदकीशार्ङ्गंधनुः । हस्तिदंतःशृंगंतस्येदंशार्ङ्गंवैष्णवंधनुः ॥ अन्यदीयंतुचापीयंशृंगमाहिष
मुच्यते ॥ गवयंमाहिषंशृंगंशार्ङ्गंचापादियन्मयम् ॥ खड्गश्चनंदकस्तेषांसेनांगत्वादेकवद्भावेनपुंसकत्वम् तच्छंखाद्यंहस्तेयस्याःसा ॥ विष्णोरियंवैष्णवीश
क्तिर्दैवतानारायणी ॥ तथैवतद्वदेवब्रह्माण्यादिवदेवयोद्धुमभ्युपाययौ ॥ यद्वा तथैवविष्णुवदेववैष्णवीशक्तिरपिदैत्यान्प्रहर्तुंक्षमेतिभावः ॥ वैष्णव्याःशक्तेरा ॥६६॥
युधानिपंच बाहवस्तुचत्वारइतिवैषम्यम् ॥ आहुरत्र शंखशार्ङ्गेएकस्मिन्बाहौ ॥ अंगुलिसक्तसूत्रलग्नःशंखोवादनार्थः ॥ शार्ङ्गंतुमुष्टौनिविष्टमित्यवैष

युधानिपच बाहवस्तुचत्वारइतिवैषम्यम् ॥ आहुरत्र शंखशार्ङ्गेएकस्मिन्बाहौ ॥ अंगुलिसक्तसूत्रलग्नःशंखोवादनार्थः ॥ शार्ङ्गंतुमुष्टौनिविष्टमित्यवैष

म्यम् ॥ यद्वा युद्धेवादनार्थःशंखोवादनौचित्याद्बाहुमूलावलम्बीत्यवैषम्यम् ॥ शंखोनायुधंतस्यवादनार्थत्वादितिकश्चिदाह ॥ तत्र शंखपाणिरित्यत्र पाणेःसप्तम्यंतस्यपरनिपातत्वाभावप्रसंगात् ॥ अस्तिचशंखस्यसंग्रामेस्वनिस्वनत्रासाकुलशत्रुत्वादायुधत्वौचित्यमित्यलंविस्तरेण ॥ १७ ॥ पुनर्वैष्णवशक्त्यंतरमाविर्बभूवेत्याह ॥ हरेर्भगवतोविष्णोःअतुलबलपराक्रमाभ्यामनुपमंचवराहस्येदंवाराहंरूपंयाबिभ्रतीसतीभगवतीजज्ञे ॥ जनीप्रादुर्भावेअनुदात्तेत् कर्त्तरिलिट् ॥ यद्वा ज्ञाअवबोधनेकर्मणिलिट् ॥ ऋषिभिः शास्त्रेणजज्ञेआज्ञायि ॥ सापिहरेःशक्तिःनारायणीदेवता ॥ वराहस्येयंवाराहीतांतनुंशरीरव्यक्तिं बिभ्रतीआययौ ॥ १८ ॥ पुनर्वैष्णवशक्त्यंतरंप्रापदित्याह ॥ सटानांस्कन्धकेसराणामाक्षेपेणकम्पनेनइतस्ततस्ताडनेनक्षिप्ताःप्रेरितादूरीकृतानक्षत्राणां

जज्ञेवाराहमतुलंरूपंयाबिभ्रतीहरेः ॥ शक्तिःसाप्याययौतत्रवाराहींबिभ्रतीतनुम्॥१८॥नारसिंहीनृसिंहस्यबिभ्रतीसदृशंवपुः॥ प्राप्तातत्रसटाक्षेपक्षिप्तनक्षत्रसंहतिः ॥ १९ ॥ वज्रहस्तातथैवैंद्रीगजराजोपरिस्थिता ॥ सहस्रनयनाप्राप्तायथाशक्रस्तथैवसा ॥ २० ॥

संहतयःसमूहाययासा ॥ अतएवनृसिंहस्यभगवतःसदृशंवपुःबिभ्रती ॥ अतएवनृसिंहस्येयंनारसिंहीवैष्णवीशक्तिः योद्धुंतत्रप्राप्ता॥नाचासौसिंहश्चनृसिंहः ॥ यद्वा ग्रामैकदेशेदग्धेग्रामोदग्धइतिवत्नुरेकदेशेनृशब्दः सिंहैकदेशेसिंहशब्दश्चवर्त्तते ॥ ततश्चनाचासिंहश्चनृसिंहौतौयस्मिन् भगवतोविष्णोरवतारेनृसिंहः ॥ मत्वर्थेऽर्शआदित्वादच् ॥ १९ ॥ वज्रमायुधंहस्तेयस्याः सा ॥ गजराजोपरिस्थिताऐरावताधिरूढा ॥ सहस्रंनयनानियस्याः सा ॥ अतएवयथाशक्रइंद्रः समवस्थितोभूदाकारादिनातथैवसाप्यैंद्रीशक्तिः इंद्रस्येयमैंद्री ॥ योद्धुंप्राप्ता ॥ यथासादृश्येइत्यसादृश्यइतिप्रतिषेधादव्ययीभावाभावेयथेतिपृथक्पदम् ॥ वज्रालंकृतहस्तावा ॥ वज्रोस्त्रीहीरकेपवौ ॥ इंद्रस्यस्त्रीइंद्राणीशक्तिस्त्वैंद्री ॥ तदित्थंब्रह्माण्याद्यादेवशक्तयः सप्तेहकथिताः ॥ २० ॥

ततोनंतरंताभिर्ब्रह्माण्यादिभिर्देवशक्तिभिः परिवृतः ईशानोमहेशः । चंडिकामाह ॥ किमिति ॥ ममशंभोःप्रीत्यास्नेहेनकारणेनअसुराहन्यंतांशीघ्रमिति ॥ केचित्तु चंडिकेतिपठंतितदापरिवृताईशानेतिचस्त्रीलिंगत्वेनचंडिकाविशेषणेद्वेततश्चायमन्वयः ॥ ततोदेवशक्त्यागमानंतरंताभिर्देवशक्तिभिःपरिवृताईशानाईशानशक्तिसंपन्नाचंडिकाभगवतीदेवशक्तीःप्रत्याह ॥ हेदेवशक्तयःभवतीभिःममचंडिकायाःप्रीत्यास्नेहेनकारणेनशीघ्रमसुराःसर्वेहन्यंतामिति ॥ २१ ॥ ततोनंतरंदेवीशरीरात्तुचंडिकाशरीरादपिपुनःचंडिकाशक्तिःविनिष्क्रांताप्रादुरभूत् ॥ चंडिकायाःदेव्याःशक्तिःकीदृशी॥अतिभीषणाअत्यर्थभयकारिणी ॥ अतिपाशिनीतिपाठेप्रशस्तःपाशोस्त्यस्याःपाशिनीअतिक्रूरापाशिन्यतिपाशिनी ॥ पुनःकीदृशी अत्युग्राऽतिरौद्रा ॥ पुनःकीदृशी ॥ शिवानांशृगालानांशतेनकृतोनिनादःसोस्त्यस्याःशिवाशतनिनादिनी ॥ यद्वा शिवेत्यनेनपरमैश्वर्यंकथ्यते शक्तिशक्तिमतोरभेदोपचारात् ॥ तस्याविशेषणम् ॥ श

ततःपरिवृतस्ताभिरीशानोदेवशक्तिभिः ॥ हन्यंतामसुराःशीघ्रंममप्रीत्याहचंडिकाम्॥२१॥ ततोदेवीशरीरात्तुविनिष्क्रांतातिभीषणा ॥ चंडिकाशक्तिरत्युग्राशिवाशतनिनादिनी ॥ २२॥ साचाहधूम्रजटिलमीशानमपराजिता॥दूतत्वंगच्छभगवन्पार्श्वंशुंभनिशुंभयोः॥२३॥

तत्वसंख्ययानिनदतितच्छीलाशिवाशतनिनादिनी ॥ शतमित्युपलक्षणम् ॥ सर्वतःशब्दायमानेत्यर्थः ॥ एतदुक्तंभवति ॥ यस्यदेवस्ययद्रूपमितिवचनाच्चंडिकाशक्तिर्विनिर्गताचंडिकाकृतिरेवशिवेतिनाम्नाप्रादुरभूत्इति ॥ यद्वा शिवाशतेनसहनिनदतीति ॥ अन्यथाउत्तरत्रतदागच्छततृप्यंतुमच्छिवाः पिशितेनवइतिशिवागतत्वंकथंस्यात् ॥ २२ ॥ अपराजितापरैःशत्रुभिरजिता॥यद्वाअविद्यामानःपरउत्कृष्टःशत्रुर्वायस्याःसाअपराजयतिस्मजिताप्राप्तलोकोत्कर्षा॥ यद्वा अजःसंजातोयस्याःसाअजितापितामहमाताविष्णुमायेतियावत् ॥ साचंडिकायाःशक्तिर्देवताधूम्रजटिलमीशानंरुद्रमाह ॥ किं हेभगवन् ॥ दूतत्वंगच्छदूतभावंभज ॥ शुंभनिशुंभयोः पार्श्वंगच्छयाहि ॥ चःसमुच्चयार्थोभिन्नक्रमश्च ॥ दूतत्वंगच्छपार्श्वंचेति योजनांतरेतु धूम्रजटिलमिति

च्छेदः ॥ दूत त्वं इतिच्छेदः ॥ साचंडिकायाः शक्ति...

च्छेदः ॥ दूत त्वं इतिच्छेदः ॥ साचंडिकायाः शक्तिरपराजितानामजटिलमीशानं जटाः संतियस्यसजटिलस्तम् ॥ तुंदादिभ्यइलच ॥ आह किमिति ॥ असुरेषुक्रोधाग्निपूर्णत्वात्धूम्रः कृष्णलोहितः ॥ हेधूम्रहेभगवन्नत्वंदूत ॥ लोण्मध्यमपुरुषैकवचनांतमेतत् ॥ दूतइवाचरतिदूतति ॥ लोटस्तु सेर्ह्यपि च ॥ अतोहेर्लुक् ॥ दूत दूतइवाचर ॥ सर्वप्रातिपदिकेभ्यः क्विब्वाचारेवक्तव्यः ॥ यदिदूतवदाचरदूतइतिउपमानादाचारेक्विबंततामनाश्रित्यमुख्यार्थे दूतशब्दात्त्वप्रत्ययःक्रियते यैः येषां हेभगवन्निंतिसर्वैश्वर्याद्युपेतपूजितसंबोधनंदूतत्वेतिनीचत्वेप्रत्युक्तमितिकेयंवाचोयुक्तिपटुत्वौचितीस्यात् ॥ धूम्रश्चासौ जटिलश्चेत्येकपदत्वंवा ॥ ततोविशेषसमासः॥धूम्राः जटाः यस्येतितुविगृह्यनकर्मधारयात्मत्वर्थीयाइतिप्रतिषेधादिलजभावाद्बहुव्रीहौधूम्रजटइत्येवस्यात् ॥ ॥ २३ ॥ तत्रगत्वाकिंब्रवाणीत्यतआह ॥ हेभगवन्हेरुद्रत्रिभुवनंविजित्यैवातिगर्वितौ अस्मत्समःकोपिनास्तीतिसंजाताहंकारौशुंभंनिशुम्भंचदानवौहितंव

ब्रूहिशुंभंनिशुंभंचदानवावतिगर्वितौ॥ येचान्येदानवास्तत्रयुद्धायसमुपस्थिताः ॥ २४ ॥
त्रैलोक्यमिंद्रोलभतांदेवाःसंतुहविर्भुजः ॥ यूयंप्रयातपातालंयदिजीवितुमिच्छथ ॥ २५ ॥

क्ष्यमाणंब्रूहिउपदिश ॥ अथयेचान्येदानवाः तयोः। पक्षेसंग्रामशूरंमन्यतयागर्विताः युद्धाययुद्धंकर्तुंसमुपस्थिताः संगताः स्युः तानपिहितंवक्ष्यमाणंब्रूहि ॥ ब्रुविर्द्विकर्मकः ॥ अकथितंचेत्यत्रब्रूञ्शास्वितिद्विकर्मकेषुपरिगणितत्वादस्य ॥ २४ ॥ अनेनहितमाहचंडिकायाः शक्तिः ॥ हेशुम्भादयोदैत्याः यूयं सर्वेपियदिजीवितुमिच्छथतर्हिपातालंप्रयात ॥ ततश्चइंद्रः त्रैलोक्यंलभतांप्राप्नोतु ॥ इंद्रादयोदेवाःहविर्भुजःयज्ञेषुहवींषियथाभागंभुंजानाः संतु हवींषिभुंजं ताम् ॥ अग्निमुखेनदेवतोद्देशेनहूयमानंहोतव्यद्रव्यंघृतादिकंहविराहुः ॥ अन्येतुहूयतेहविःसान्नाय्यमित्याहुः ॥ घृतमाज्यंहविःसर्पिर्हविष्यंचतदुच्यते ॥ इच्छथ लटोमध्यस्थ ॥ इषुगमियमांछःशिति ॥ २५ ॥

अथचेद्बलवंतोदानवाः बलावलेपाद्बलगर्वात्कारणाद्युद्धकांक्षिणःस्युः तदातर्हिमयासमंयोद्धुमागच्छतयूयंतत्फलंचावाप्स्यथ मच्छिवाश्चवः पिशितेनतृप्यंतु ॥ ममशक्तिःपरिवाराःशृगालाश्चवःयुष्माकंयुधिखंडितानांपिशितेनमांसेनतृप्तिमाप्नुवंति ॥ कुक्कुराश्चशृगालाश्च······तथावयः ॥ प्रियाभवंतिशक्तीनांभैरवाणांचवैतथा ॥ गर्वोऽभिमानोऽहंकारोमानश्चित्तसमुन्नतिः । दर्पोवलेपोहंतापिस्यादहंयुत्वमेवच ॥ कांक्षिइच्छायाम् युद्धंकांक्षंतियुद्धकांक्षिणः ॥ तृपतृप्तौदिवादिः तृप्यंतु ॥ पिशितंतरसंमांसम् ॥ २६ ॥ यतःकारणात्तयाशक्त्यास्वयंदेव्याशिवः शंभुःदूत्येनदूतभावेनदूतकर्मणावानियुक्तः प्रेरितोभूत्तः कारणात्साचण्डिकायाः शक्तिः अस्मिन्मर्त्यानांलोकेशिवदूतीतिख्यातिंकीर्तिंप्रसिद्धिंचागताप्राप्ता ॥ सख्युर्यः दूतवणिग्भ्यांचेतिवक्तव्यम् ॥ दूतस्य भावः कर्मवेतियः ॥ दूतशब्दात्ष्यञ्तुनचेत्समुच्चायितोयतः ॥ वणिज्यावाणिज्यमित्युक्तम् ॥ अयंतुब्राह्मणादिषुवणिज्शब्दस्यपाठात्सेत्स्यति ॥ दूत

बलावलेपादथचेद्भवंतोयुद्धकांक्षिणः ॥ तदागच्छततृप्यंतुमच्छिवाःपिशितेनवः ॥ २६ ॥
यतोनियुक्तोदूत्येनतयादेव्याशिवःस्वयम् ॥ शिवदूतीतिलोकेऽस्मिंस्ततःसाख्यातिमागता ॥ २७ ॥

शब्दस्तुनदृढादौनापिब्राह्मणादौपठितः ॥ यदभ्यधुः ॥ दूत्यंतद्भावकर्मणीति ॥ कश्चिदाह ॥ दूत्यंदौत्यमुभयमपिभवति ॥ वणिज्यावाणिज्यमितिवत् ॥ दूतवणिग्भ्यांचेतिचकारात्ष्यञपिभवतीति तन्न ॥ सख्युर्यः दूतवणिग्भ्यांच ॥ नकेवलंसख्युरेवयः अपितुदूतवणिग्भ्यांचयोभवतीतिचकारेणयएवसमुच्चीयतेनतुष्यञपि यदिष्यञपिचेत्समुच्चीयतेतदाब्राह्मणादौवणिक्शब्दपाठोनिरर्थकः स्यात् ॥ चकारेणैवष्यञ्सिद्धत्वात् ॥ दौत्येनेतिपाठेदूत्यमेवदौत्यंप्रज्ञादित्वादण् ॥ शिवदूतीति दुतनिभ्यांदीर्घश्चेतिक्तः ॥ टुदुउपतापे दुतनिभ्यांदीर्घश्चेत्यौणादिकः क्तः ॥ शिवेनदूतयतीतिशिवदूती ॥ यद्वा शिवंदूतंप्रेर्यंकरोतिशिवदूती ॥ कर्मण्यणिस्त्रियांङीप् ॥ शिवेकर्मणिदूतयतेर्ण्यंतादणिरूपं शिवंदूतयतिदूतंकरोतितदाचष्टइतिणिजंतात्कर्मण्यण् ॥ शिवदूतेत्यपिसभ्यः पाठः ॥ २७ ॥

दूती॥कर्मण्यणीस्त्रियाङीप् ॥ शिवकर्मणिदूतयतण्यतीदीणरूप शिवदूतयातिदूतकरातितदाचेष्टइतिणिजंतात्कर्मण्यण्॥शिवदूतत्यापसंभ्यः पाठः ॥ २७ ॥

तेशुंभादयः महासुराः शर्वाख्यातं शृणोतिाहिनस्तिशर्वः तेनकथितंदेव्याः शिवदूत्याः वचः संदेशंश्रुत्वाऽमर्षेणक्रोधेनापूरिताः जग्मुः । क्व यत्रकात्यायनीस्थिता ॥ शर्वोक्तदेवीसंदिष्टसामवादोद्दीपितामर्षापूरिताःक्रियाःकेवलमुत्तरमितिमन्वानाःसन्तस्तत्रययुः॥ यत्र कतोनामर्षिस्तस्यगोत्रंस्त्रीकात्यायनी कात्यशब्दाद्गर्गादियञंतात्सर्वत्रलोहितादिकतंतेभ्यइतिस्त्रियांष्फः फस्यायनादेशः षित्त्वात्ङीष् ॥ उमाकात्यायनीगौरी ॥ यतःकात्यायनीस्थितेतिपाठे आद्यादित्वात्सतम्यर्थेतसिः यत्रेत्येवार्थः ॥ २८ ॥ ततोनंतरममरारयःशुंभादयःउद्धतामर्षाःप्रवृद्धरोषाःसंतःप्रथममेव ॥ कालाध्वनोरितिद्वितीया॥ अस्यादेव्याअग्रभागेउरसिशरशक्त्यृष्टिवृष्टिभिः शरसंपातैः शक्तिसंपातैः ऋष्टिपातैः खड्गाघातैश्वसाधनैः तांदेवींववर्षुः छादयामासुः॥ वृषुसेचने॥असंयोगाल्लिडपित्कित् ॥ छंदो

तेपिश्रुत्वावचोदेव्याःशर्वाख्यातंमहासुराः ॥ अमर्षापूरिताजग्मुर्यत्रकात्यायनीस्थिता ॥ २८ ॥ ततःप्रथममेवाग्रेशरशक्त्यृष्टिवृष्टिभिः॥
ववर्षुरुद्धतामर्षास्तांदेवीममरारयः॥२९॥साचतान्प्रहितान्बाणाञ्छूलशक्तिपरश्वधान् ॥ चिच्छेदलीलयाध्मातधनुर्मुक्तैर्महेषुभिः ॥३०॥
तस्याग्रतस्तथाकालीशूलपातविदारितान् ॥ खट्वांगपोथितांश्चारीन्कुर्वतीव्यचरत्तदा ॥ ३१ ॥

वत्पुराणानि ॥ अन्यथाववृषुरित्येवस्यात् ॥ कासूसामर्थ्ययोः शक्तिः ॥ कासूस्तोमराख्यमायुधं ऋष्टिः खड्गः ॥ २९ ॥ साचंडिकाचतत्प्रहितान्तैरसुरैः प्रयुक्तान्शरान्शूलान्शक्तीःपरश्वधान्परशून्कुठारान्अन्यान्यप्यायुधानिलीलयाऽनायासेनध्मातंमौर्वीटंकारेणशब्दितंधनुः ततोमुक्तैः प्रेरितैः महेषुभिः महद्भिः प्रशस्तैः इषुभिः शरैः चिच्छेदखंडयामास ॥ शूलचक्रपरश्वधानीतिवापाठः ॥ ३० ॥ तदासंग्रामकालेतस्यादेव्याः चंडिकायाः अग्रतः पुरस्ताद्दृष्टिपथेकालीचण्डमुण्डमर्दनीतद्वत्तथाचंडिकेवयुध्यमानानरीन्शूलेनकृताः पाताः प्रहारास्तैर्विदारितान्खट्वांगपोथितांश्चकुर्वतीअसुरशरीरकंकालपंजरमया (न्) युद्धेनपोथितान्प्रहतान्कुर्वतीसतीव्यचरत् ॥ ३१ ॥

ब्रह्माणीशक्तिः ब्राह्मीयेनयेनयथाधावतिस्मयोद्धुंगच्छतिस्मतत्रतत्रपथिशत्रून् कमंडलौजलंतस्याक्षेपादाकर्षणात् ॥ यद्वा कमंडलोः सकाशादुद्धृतस्यजल स्याक्षेपात्प्रोक्षणाद्धेतोः हतवीर्यान्हतौजसश्चहतदीप्तिबलान्अकरोत् ॥ ओजोदीप्तिर्बलेपिस्यात् ॥ कमंडलुजलाक्षेपादितिवापाठः ॥ अथवाधावतीत्यत्रव्य त्ययेनबहुवचनम् ॥ येनयेनअन्यायेनधावंतिस्मलोकानुपद्रवंतिस्मतान्दैत्यान् ॥ ३२ ॥ देव्याअग्रेमहेश्वरस्येयंशक्तिर्माहेश्वरीत्रिशूलेनदैत्यान्जघान ॥ अतिकोपनेतिप्रत्येकंविशेषणं विष्णोरियंवैष्णवीचक्रेणदैत्यान्जघान ॥ तथाकुमारस्येयंकौमारीगुहशक्तिः शक्त्याआयुधेनइतिमाहेश्वर्यादिशक्तित्रयपराक्र मोवर्णितः ॥ अतिकोपना ॥ कुपक्रोधे क्रुधमंडार्थेभ्यश्चेतियुच् ॥ ३३ ॥ इंद्रस्येयमैंद्रीशक्तिः तस्याः कुलिशवज्रंतस्यपातेन ॥ शतंशतंशतशः ॥ सं ख्यैकवचनाच्चवीप्सायांशस् ॥ दैत्यादानवाश्चविदारिताः अतएवरुधिरौघप्रवर्षिणः संतः पृथ्व्यांपेतुः पतिताः विदारिताइति ॥ दृविदारणे क्र्यादिः हेतुमति

कमंडलुजलाक्षेपहतवीर्यान्हतौजसः ॥ ब्रह्माणीचाऽकरोच्छत्रून्येनयेनस्मधावति ॥ ३२ ॥ माहेश्वरीत्रिशूलेनतथाचक्रेणवैष्णवी ॥ दै त्याञ्जघानकौमारीतथाशक्त्यातिकोपना ॥ ३३ ॥ ऐंद्रीकुलिशपातेनशतशोदैत्यदानवाः ॥ पेतुर्विदारिताःपृथ्व्यांरुधिरौघप्रवर्षिणः ॥ ३४ ॥ तुंडप्रहारविध्वस्तादंष्ट्राग्रक्षतवक्षसः ॥ वाराहमूर्त्यान्यपतंश्चक्रेणचविदारिताः ॥ ३५ ॥

कर्मणिक्तः ॥ अन्यथाविदीर्णाः स्युः चुरादौचापि ॥ दारितेभिन्नभेदितौ ॥ यद्वा विदारणंविदारः ससंजातएषांविदारिताः ॥ रुधिराणामोघास्तेषांप्रवर्षा णितद्वंतः॥ओघो वृंदेंभसांरये॥यद्यप्यसुरादैत्यदैतेयदनुजेंद्रारिदानवाइत्यभेदेनाभ्यधुः तथापिमातृभेदतोऽभेदोनास्ति॥अतएवसमानार्थत्वविवक्षूणामपिसमाना र्थानामेकशेषोनकृतः ॥ ३४ ॥ वराहस्यभगवतोविष्णोरियंवाराही मूर्तिःकायोयस्याः सातस्याः ॥ यद्वा वराहस्यायंवाराहो विष्णोरवतारः तस्येव मूर्तिः यस्याः सातस्याः वराहमूर्त्याः तुंडंमुखम् ॥ तुडितोडने ॥ तुण्डत्यनेनखंडयतीतितुण्डंतेनकृतः प्रहारस्तेनविध्वस्ताः व्यस्तूकृताःअसुरास्तस्याःसंबंधिन्यौ येद्वेदंष्ट्रेतयोरग्रभागौताभ्यांक्षतानिवक्षांसियेषांतेदंष्ट्राग्रक्षतवक्षसः ॥ तस्याएवचक्रेणवैष्णवायुधेनविदारिताः संतोन्यपतन्रणभुविपतिताः ॥ ३५ ॥

नादेनसिंहनादेनासमंतादभिव्याप्यपूर्णानिपूरितानिदिशामंतराण्यंतरालानिययासा ॥ नादापूरितदिङ्मुखेतिवापाठः ॥ वादांतशांतपूर्णइतिपूरितेनिपात्यते ॥

नादेनसिंहनादेनासमंतादभिव्याप्यपूर्णानिपूरितानिदिशामंतराण्यंतरालानियया सा ॥ नादापूरितदिङ्मुखेतिवापाठः ॥ वादांतशांतपूर्णइतिपूरितेनिपात्यते ॥ नरसिंहस्यभगवतोविष्णोरवतारस्येयंशक्तिर्नारसिंही आजौयुद्धेचचारविजहार ॥ किंकुर्वती नखैरायुधैर्विदारितान्स्फुटितगात्रानन्यान्महासुरान्भक्षयंती ॥ अथवा च अ आन्यानितिच्छेदः ॥ अइतिप्रतिषेधार्थमव्ययम् ॥ आन्यानिति ॥ अणप्राणनेणिच्यचोयत्आननीयाः आन्याः जीवयितुमर्हाः ॥ अआन्याः दुष्टत्वान्मारणीयाः ॥ तान्महतोसुरान्भक्षयंतीनारसिंहीखलुमारयतिखादतिच ॥ समित्याजिसमियुधः ॥ समेक्ष्मांशेरणेप्याजिः ॥ युद्धभागक्षणेष्वाजिः ॥ अनेननारसिंहीपराक्रमः कथितः ॥ ३६ ॥ शिवदूत्याचंडिकोत्पन्नशक्त्या ॥ चण्डाट्टहासैः भयंकरैः अभिदूषिताः प्रापितवैकृत्याः प्रापितमूर्च्छाः असुराः पृथिव्यांपेतुः ॥ अथतदापतितान्नरान्सैवशिवदूतीचखादभक्षयामास ॥ चंडिकाशरीराद्विनिर्गतायाशिवंदूतमकरोत्साशिव

नखैर्विदारितांश्चान्यान्भक्षयंतीमहासुरान् ॥ नारसिंहीचचाराजौनादापूर्णदिगंतरा ॥ ३६ ॥ चंडाट्टहासैरसुराःशिवदूत्यभिदूषिताः ॥ पेतुःपृथिव्यांपतितांस्तांश्चखादाथसातदा ॥ ३७ ॥ इतिमातृगणंक्रुद्धंमर्दयंतंमहासुरान् ॥ दृष्ट्वाभ्युपायैर्विविधैर्नेशुर्देवारिसैनिकाः ॥ ३८ ॥

दूतीतत्पराक्रमउक्तः ॥ ३७ ॥ इत्युक्तरीत्यामातॄणांब्रह्माण्यादीनांगणंसमूहंक्रुद्धंक्रोधाविष्टमतएवविविधैरभ्युपायैः संग्रामसाधनैरमोघैः महासुरान्मर्दयंतंदृष्ट्वा देवानामरयोदैत्यास्तेषांसैनिकाः सेनासमवेताः नेशुः णशअदर्शने ॥ अदर्शनमगुः ॥ पलाय्यययुरितियावत् ॥ ब्रह्माणीवैष्णवीरौद्रीकौमारीशिवदूतिका ॥ ऐंद्रीचनारसिंहीचवाराहीचाष्टमातरः ॥ अणिमेत्यन्यामातरोष्टौ ब्राह्मीमाहेश्वरीचैंद्रीवाराहीवैष्णवीतथा ॥ कौमारीचर्ममुंडाचकालीसंकर्षणीतथेति ॥ ब्राह्मीमाहेश्वरीचैवकौमारीवैष्णवीतथा ॥ वाराहीचतथेंद्राणीचामुण्डाः सप्तमातरइत्यनेन ॥ अन्येत्वाहुः ॥ ब्राह्मीमाहेश्वरीचैवकौमारीवैष्णवीतथा ॥ वाराहीचैवमाहेंद्रीचामुंडाःसप्तमातरः ॥ ३८ ॥

रक्तंबीजंयस्यसरक्तबीजोमहासुरः ॥ दैत्यान्मातृगणेनब्रह्माण्यादिमातृसमूहेनार्दितान्अतएवपलायनपरान्दृष्ट्वाक्रुद्धःसन्कर्त्तारिक्तः ॥ देव्यासहयोद्धुमभ्याययौ ॥ रक्तंबीजयतिबीजंकरोतिरक्तबीजः । कर्मण्यण् अर्दहिंसायाम् ॥ ३९ ॥ अस्यरक्तबीजासुरस्यशरीरात्रक्तबिंदुःरक्ताःपृषतःयदाभूमौपततितदातत्प्रमाणःरक्तबीजासुरशरीरपरिमाणःमहासुरःमेदिन्याःसकाशात्समुत्पततिसमुत्पद्यते ॥अतश्च रक्तबीजोरक्तबिंदुबीजोरक्तबिंदुश्चेतिख्यातोभूत् ॥ रक्तबिंदुरित्येकवचनमुपलक्षणम् ॥ तेनयावन्तस्तद्रक्तबिंदवःपतंतितावंतएवताद्दशाएवरक्तबीजासुरसमाएवमहासुराभूमितःसमुत्पद्यंते ॥ मेदिन्यामितिपाठेअधिकरणंविवक्षितम् ॥ ४० ॥ समहासुरोरक्तबीजोगदापाणिःसन्इन्द्रशक्त्याऐंद्र्यासहयुयुधे ॥ ततःऐंद्रीस्ववज्रेणनिजायुधेनकुलिशेनरक्तबीजमताडयत् ॥ बंधुजीवप्रसूनेन

पलायनपरान्दृष्ट्वादैत्यान्मातृगणार्दितान् ॥ योद्धुमभ्याययौक्रुद्धोरक्तबीजोमहासुरः ॥ ३९ ॥ रक्तबिंदुर्यदाभूमौपतत्यस्यशरीरतः ॥ समुत्पततिमेदिन्यास्तत्प्रमाणस्तदासुरः ॥ ४० ॥ युयुधेसगदापाणिरिंद्रशक्त्यामहासुरः ॥ ततश्चैंद्रीस्ववज्रेणरक्तबीजमताडयत् ॥ ॥४१॥ कुलिशेनहतस्याशुबहुसुस्रावशोणितम् ॥ समुत्तस्थुस्ततोयोधास्तद्रूपास्तत्पराक्रमाः ॥ ४२ ॥

सदृशारक्तबिंदवः ॥ रक्तबिंदुःक्षितिस्पृक्सन्जायतेतत्समोऽसुरः ॥ ४१ ॥ ऐंद्र्याकुलिशेनवज्रेणाहतस्यरक्तबीजशरीरतःबहुलंशोणितमाशुसुस्रावभूमौपपात ॥ ततःशोणितात्तस्यैवरक्तबीजस्यैवरूपमाकृतिर्येषांतेतद्रूपास्तस्यरक्तबीजस्यैवपराक्रमोयेषांतेतत्पराक्रमाश्च योधायोद्धारः ॥ रक्तबीजरक्तजासुररक्तात्तुनोत्पद्यन्तइत्यतउक्तंतद्रूपाइति ॥ सुगतौदंत्यादिः ॥ कुलिशेनाहतइतिप्रथमांतपाठे ॥ घटःस्रवतीतिवदकर्मकत्वेनशोणितंसुस्राव जगामप्रापतवानित्यर्थदिवक्षायांसकर्मकतास्त्येव ॥ अहतस्यरक्तबिंदोःशरीरतःशोणितंकर्तृसुस्रावेत्यत्राकर्मकत्वंतुघटात्पयःस्रवतीतिवत्कर्मनिरपेक्षत्वादवसेयम् ॥ ४२ ॥

तस्यरक्तबीजस्यशरीरात्यावंतःयत्परिमाणाःयावत्संख्याकाःरक्तबिंदवःपृथिव्यांपतितास्तावंतएवतत्परिमाणाएवतत्संख्याकाएवपुरुषाःदैत्याः तस्यरक्तबीज

तस्यरक्तबीजस्यशरीरात्यावंतःयत्परिमाणाःयावत्संख्याकाःरक्तबिंदवःपृथिव्यांपतितास्तावंतएवतत्परिमा णाएवत्संख्याकाएवपुरुषाःदैत्याः तस्यरक्तबीजस्यतुल्यबलाश्चतुल्यविक्रमाश्चजाताःसमजनितेत्यर्थः ॥ वीर्यंवीरस्यकर्मचबलंप्राणसामर्थ्यम् ॥ विक्रमस्तुपदाक्रांतौशौर्येचापिप्रकीर्तितः ॥ विक्रमस्त्ववतिशक्तिता ॥ ४३ ॥ तत्रसंग्रामेतेरक्तबीजासुररक्तसम्भवाःपुरुषाःदैत्याःमातृभिःब्रह्माण्यादिभिःसमंसार्द्धमत्युग्रमतिदारुणंयथास्यात्तथाशस्त्राणांपातैरतिभीषणमतिभयंकरंचयथास्यात्तथायुयुधुः ॥ व्यत्ययोबहुलमितिपरस्मैपदम् ॥ ४४ ॥ पुनश्चपुनरपिऐंद्र्याशक्त्याकृतेनवज्रपातेनअस्यरक्तबीजस्यशिरोमस्तकंयदाक्षतंदलितंभग्नमभूत्तदाततःवज्रताडिताच्छिरसःसकाशान्निर्गलितंरक्तंकर्तृउवाहप्रवहतिस्मप्रवाहीबभूवेतियावत् ॥ ततस्तस्माच्चरक्तप्रवाहात्सहस्रंसहस्रंसहस्रशःपुरुषाःदैत्याःजाताः ॥ ववाहेति ॥ वहप्रापणेलिट्यभ्यासस्योभयेषामितिसंप्रसारणंतुसंज्ञापूर्वकोविधिरनित्यइतिनेत्याहुः ॥ वहिरसंप्रसारणप्रकृत्यंत

यावंतःपतितास्तस्यशरीराद्रक्तबिंदवः॥तावंतःपुरुषाजातास्तद्वीर्यबलविक्रमाः ॥ ४३ ॥ तेचापियुयुधुस्तत्रपुरुषारक्तसंभवाः ॥ समं

मातृभिरत्युग्रशस्त्रपातातिभीषणम् ॥ ४४ ॥ पुनश्चवज्रपातेनक्षतमस्याशिरोयदा ॥ ववाहरक्तंपुरुषास्ततोजातास्सहस्रशः ॥ ४६ ॥

रतया दन्त्योष्ठ्यादिरस्तीत्यपरे ॥ वाहप्रयत्नेइत्यस्यात्मनेपदानित्यत्वाद्ववाहेत्यपरे ॥ चक्षिङोङित्करणमनुदात्तेल्लक्षणात्मनेपदानित्यत्वेज्ञापकमाहुः ॥ ववेत्यव्ययम् वव इतिप्रथमरक्तनिःसरणजनितध्वनिमाहेत्यन्ये ॥ ववइत्येवशब्दमाह ॥ रक्तंकर्तृ प्रथमतइत्यर्थः ॥ उवाहेत्यर्थेववइतिशब्दानुकरणम् ॥ तेनअनुकार्यानुकरणयोर्भेदस्याविवक्षितत्वादसत्यर्थवत्त्वेगवित्ययमाहेतिवद्विभक्त्युत्पत्त्यभावः अन्यथाववमाहेतिस्यात् ॥ केचित्तुकृतसंप्रसारणमुवाहेत्येवपेठुः ॥ वयंतुब्रूमः ॥ संप्रसारणमत्रकर्त्तव्यंकृतेतस्मिन्संप्रसारणाच्चेत्यत्रपूर्वरूपत्वेनित्येप्राप्तेवाछंदसीत्यनुवृत्तौपूर्वरूपत्वाभावपक्षेमित्रावरुणौयज्यमानाविवितवत्पुनःप्रसंगविज्ञानादिकोयणचीतियणादेशएवश्रूयते ॥ छन्दोवत्पुराणानिचभवंतीति ॥ तदित्थम् ॥ पाठव्याख्याचधातूनांदृश्यंतेस्वैरिणःक्वचित् ॥ प्रयोगएवभगवांस्तानवस्थापयत्यपि ॥ ४५ ॥

समरेसंग्रामेविष्णोरियंवैष्णवीशक्तिरेनंरक्तबीजंचक्रेणअभिजघान अथवाचसाऐंद्रीएनंरक्तबीजमसुरेश्वरंगदयाताडयामास ॥ यद्वा ऐंद्रीतमित्येकंपदंप्राक् ॥ ऐंद्र्याशक्त्याइतःयोद्धुंप्राप्तस्तंरक्तबीजम् सावैष्णवीशक्तिःचक्रेणउरसिजघान ॥ नकेवलंचक्रेण गदयाताडयामास ॥ ४६ ॥ वैष्णव्याःचक्रेणभिन्नस्यविदारितस्यरक्तबीजस्यरुधिरस्रावसम्भवैःरक्तप्रवाहसमुद्भवैस्तत्प्रमाणैःरक्तबीजशरीरपरिमितैः सहस्रंसहस्रंतेनसहस्रशः ॥ यद्वा सहस्रेणसहस्रेणसहस्रशः ॥ संख्यैकवचनाच्चवीप्सायांशस् ॥ महासुरैःजगद्भुवनंव्याप्तंव्याकीर्णम् ॥ अवर्णनीयैरसंख्याकैस्त्रैलोक्यंव्याप्तमितिभावः ॥ ४७ ॥ कुमारस्येयंकौमारीशक्तिर्देवताशक्त्याअायुधेनरक्तबीजंमहासुरंजघान ॥ तथावाराही असिनाखड्गेनतंरक्तबीजंजघान ॥ तथामाहेश्वरीत्रिशूलेनतंजघान ॥ क्वचित्तुपाठः ॥ माहेश्व

वैष्णवीसमरेचैनंचक्रेणाभिजघानह ॥ गदयाताडयामासऐंद्रीतमसुरेश्वरम् ॥ ४६ ॥ वैष्णवीचक्रभिन्नस्यरुधिरस्रावसंभवैः ॥ सहस्रशो जगद्व्याप्तंतत्प्रमाणैर्महासुरैः ॥ ४७ ॥ शक्त्याजघानकौमारीवाराहीचतथासिना ॥ माहेश्वरीत्रिशूलेनरक्तबीजंमहासुरम् ॥ ४८ ॥ सचापिगदयादैत्यःसर्वाएवाहनत्पृथक् ॥ मातॄःकोपसमाविष्टोरक्तबीजोमहासुरः ॥ ४९ ॥

रीत्रिशूलेनरक्तबीजंमहासुरम् ॥ ताडयामासहृदयेनचचालतथापिसइतिदृश्यते ॥ यद्यपिहृदयेसाताडयामासतं तथापिसःरक्तबीजःसंग्रामान्नचचालनापजगामेत्यर्थः ॥ ४८ ॥ सचापिरक्तबीजोमहासुरःकोपसमाविष्टः कोपानलज्वालाकुलः सन् गदयासर्वाएवमातॄः ब्रह्माण्यादीःशक्तीः पृथक्प्रत्येकमहनत् अताडयत् ॥ दैत्यःमहासुरइत्युक्तेकुतोनपौनरुक्त्यंस्यात् ॥सामान्यतोदैत्योसावित्युक्त्वासामर्थ्यतोमहांश्चासावसुरश्चेत्यतिशयप्रदर्शनादपौनरुक्त्यम् ॥ यद्वा दितेरपत्यंदैत्यःअसून्रातिगृह्णातिअसुरः ॥ आतोनुपसर्गेकः ॥ महांश्चासावसुरश्चेति ॥ यद्वा महांतःअसुराःयस्यसः ॥ यद्वा मंमहादेवंजहातिमहः महश्चासावसुरश्च ॥ मःशिवश्चन्द्रमाश्चस्यात् ॥ ओहाक्त्यागे आतोनुपसर्गेकः ॥ अहनदिति हनहिंसागत्योःलङ्स्तिप् ॥ अदिप्रभृतिभ्यःशपोलुक् संज्ञा ॥७१॥

पूर्वको विधिरनित्यइतिनेत्याहुः ॥ यद्वा हंतीतिहनःपचाद्यच् ॥ हनइवाचरत् ॥ सर्वप्रातिपदिकेभ्यःक्विब्वाचारेवक्तव्यः ॥ सनाद्यंतत्वाद्धातुत्वा

महश्वासावसुरश्च ॥ मः शिवश्चन्द्रमाश्वस्यात् ॥ ओहाक्त्यागे आतोनुपसर्गेकः ॥ अहनदिति हनहिंसागत्योः लङ्स्तिप् ॥ आदिप्रभृतिभ्यः शपोलुक् संज्ञा

पूर्वको विधिरनित्यइतिनेत्याहुः ॥ यद्वा हंतीतिहनःपचाद्यच् ॥ हनइवाचरत् ॥ सर्वप्रातिपदिकेभ्यःक्किब्वाचारेवक्तव्यः ॥ सनाद्यंतत्वाद्धातुत्वा
त्हनशब्दाल्लङ्स्तिप् ॥ अडागमः ॥ ४९ ॥ शक्तिशूलादिभिरायुधैर्बहुभिःप्रकारैराहतस्यरक्तबीजस्यवैप्रसिद्धोयोरक्तौघः ॥ वेगवद्रुधिरप्रवाहःपपातब
भ्रंश ॥ तेनरक्तौघेनशतशःशतंशतमसुराआसन् शतंशतमित्युपलक्षणम् ॥ सहस्रशःलक्षशःकोटिशःबहुशःअसुराःरक्तबीजसमानाआसन् ॥ शक्तीनांदे
वीनांशूलादीन्यायुधानीत्यपियथायोग्यंव्याख्या ॥ ब्रह्माण्याआयुधंशत्रुघ्नोमंत्रःवैष्णव्याश्चक्रंमाहेश्वर्याःशूलंपिनाकाख्यंधनुश्च॥काल्याःशूलंचक्रंच ॥५०॥
असुरस्यरक्तबीजस्ययदसृक्रक्तंतस्माद्भूमिष्ठात्सकाशात्संभूतैरपिउद्दिष्टनामधेयैरसुरैःरक्तबीजसदृशैर्घातुकैःसकलंजगत्त्रैलोक्यंव्याप्तमासीत् ॥ ततोदेवाउत्त

तस्याहतस्यबहुधाशक्तिशूलादिभिर्भुवि॥पपातयोवैरक्तौघस्तेनासञ्छतशोसुराः॥५०॥ तैश्चासुरासृक्संभूतैरसुरैस्सकलंजगत् ॥व्याप्तमा
सीत्ततोदेवाभयमाजग्मुरुत्तमम् ॥ ५१ ॥ तान्विषण्णान्सुरान्दृष्ट्वाचंडिकाप्राहसत्वरा ॥ उवाचकालीचामुंडेविस्तीर्णंवदनंकुरु ॥ ५२ ॥

ममत्यधिकंभयमाजग्मुः ॥ अहोकिमेतदासीदहोखल्वसौशांतिकर्मणिवेतालोदयः ॥ यज्जगद्रक्षणार्थोदैत्यक्षयार्थःसंग्रामःप्रारब्धोभगवत्यासतावन्नाभूत्प्रत्युत
रक्तबीजरक्तजैरसंख्यातैर्घातुकैर्दैत्यैर्जगदापूर्णंपीड्यतेहंतैतदितिदेवाःसाध्वसमापुरतितमामितिभावः ॥ पटैकदेशेदग्धेपटोदग्धइतिवज्जगदेकदेशोपिजगदेवे
तिसाकाल्येनजगद्व्याप्तमित्युक्तम् ॥ सकलमित्येवोक्तेकिंतदितिसाकांक्षंस्यात्ततउभयमप्युक्तम् ॥५१॥ चंडिकादेवीसुरान्देवान्विषण्णान्विषादसहितान्
दृष्ट्वासत्वरासंभ्रमोपेतासतीतान्प्राह ॥ मायूयंविषीदत सुस्थाभवतेत्यब्रवीत्॥अधुनैववःशत्रून्छिनद्मीत्याश्वासयंतीदेवानुक्तवतीत्यर्थः ॥ अथदेवानित्थमा
श्वास्यचंडिकादेवीकालीमुवाच ॥ हेचामुंडेत्वदीयंवदनंविस्तीर्णंविशालंकुरुरचयेतिकालीमादिक्षत् ॥ इत्थंभिन्नकर्मत्वात्प्राहोवाचेत्यपौनरुक्त्यंद्रष्टव्यम्॥
यद्वा ॥ अप्रा अहसत् त्वरेतिच्छेदः प्रापूरणे अदादिः ॥ अंविष्णुंप्रातैश्वर्येणपूरयत्यसौ ॥ आतोनुपसर्गेकः ॥ विष्णुमायेत्यर्थः ॥ त्वरा ॥ ञित्वरासंभ्रमे

त्वरतेत्वरा पचाद्यच् त्वरमाणासती अहसत् ॥ एतावतैवरक्तबीजरक्तजंतुदर्शनेनैवैतेभीताइतिदेवानहसत् हसेहसनेलङिरूपम् ॥ प्राहसत् त्वरेत्य पिच्छेदेसएवार्थः ॥ त्वरतेइतित्वरा ॥ अतएवप्राहसत्तदेत्यपिपाठे तदादेवानांभयोदयकालेइतिसएवार्थोवशिष्टः ॥ यद्वा ॥ प्राहसत्वरेत्येकंपदम् ॥ प्राह स्तुरणमूर्द्धनि । प्राहेयुद्धमूर्धनि सत्वरा ॥ यल्लक्ष्यंदेवीपुराणे ॥ प्रययौप्राहकाम्ययेति ॥ ५२ ॥ देवीपुनःप्राह हेचामुंडेअनेनविस्तीर्णीकृतेनवेगिनावेगयुक्तेन त्वदीयेनवक्त्रेणमहासुरान्रक्तबीजात्सकाशान्ममशस्त्रपातेभ्यःसंभूतान्समुत्पन्नान्रक्तानांरुधिराणांबिंदून्प्रतीच्छगृहाणपिबेत्यर्थः ॥ इषइच्छायांप्रतिपूर्वो ग्रहणार्थः॥रक्तबीजादित्यपादानं यावत्तद्रक्तबिंदवःक्षितिंनस्पृशंतितावदेवांतरिक्षे तान्मुखेनगृहाणेतिसूचनार्थम् ॥ अन्यथारक्तबिंदवःक्षितिंस्पृशंतस्ततस मानान्महासुरानुपजनयेयुरितिभावः ॥ ५३ ॥ हेचामुंडेत्वंतस्माद्रक्तबीजरक्तादुत्पन्नान्महासुरान्भक्षयंतीरणेसंग्रामेचरविहर ॥ ततःकिंफलिष्यतीत्याह ॥

मच्छस्त्रपातसंभूतान्रक्तबिंदून्महासुरान् ॥ रक्तबिंदोःप्रतीच्छत्वंवक्त्रेणानेनवेगिना ॥५३॥ भक्षयंतीचररणेतदुत्पन्नान्महासुरान् ॥ एवमेष क्षयंदैत्यःक्षीणरक्तोगमिष्यति ॥५४॥ भक्ष्यमाणास्त्वयाचोग्रानचोत्पत्स्यंतिचापरे ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वातांततोदेवीशूलेना भिजघानतम् ॥ मुखेनकालीजगृहेरक्तबीजस्यशोणितम् ॥५५॥

एवमनेनप्रकारेणएषरक्तबीजःक्षीणरक्तःसन्क्षयंनाशंपरासुतांगमिष्यति प्राप्स्यति ॥ रक्तबीजरक्तजाःदैत्याःकिंकरिष्यंतीत्यतआह॥हेचामुंडेअपरेचयेरक्तबी जरक्तजामहासुरा उग्रा अतिरौद्राःसंतितेपिचत्वयाभक्ष्यमाणाःसंतःपुनर्नैवोत्पत्स्यंति॥पदगतौअनुदात्तेत्त्वादात्मनेपदी ।। चक्षिङोङित्करणादनुदात्तेत्त्वनिमि त्तात्मनेपदस्यानित्यत्वमवसीयतइतिपरस्मैपदंभवति ।। अन्यथोत्पत्स्यंतेइत्येवस्यात्।।५४।।इत्युक्तप्रकारेणचंडिकादेवीविजिगीषुःसतीतांकालीइत्थंकुर्विति उक्त्वातंरक्तबीजंशूलेनएकाग्रलोहदंडेनत्रिशूलेनवाभिमुख्येनउरसिजघान ॥ कालीचमुखेनरक्तबीजस्यशोणितंजगृहेअभूमिष्ठमंतरिक्षेजग्राहअपिबत्॥५५॥

तत्ररणेदेव्याःशूलेप्रयुक्तेसतिततोनंतरमसौरक्तबीजः गदयाचंडिकादेवीमाजघान अथगदापातानंतरमसौगदापातःअस्याःदेव्याःअल्पिकामपिवेदनांनचक्रेनै वचकार देव्याःपरमानन्दब्रह्मत्वाद्दुःखलेशोपिकुतइतिभावः ॥ आङोयमहनइत्यात्मनेपदमकर्मकादेवभवति ॥ अन्यथाआजघ्नइतिस्यात् ॥ वेदनापीडनं बाधाव्यथनंदुःखनंव्यथा ॥ ५६ ॥ चंडिकादेव्याशस्त्रैराहतस्यतस्यरक्तबीजस्यदेहात्यतोयतःयच्चयच्चबहुशोणितंसुस्रावततस्तच्चतच्चशोणितंकर्मचामुंडाका लीविस्तीर्णीकृतेनवदनेनसंप्रतीच्छतिजगृहेपपावितिभावः॥यतस्ततइत्याद्यादित्वात्तसिर्यथायोगम् ॥ यद्वा तस्यदेहात्सकाशाद्यतोयतोद्वारतोद्वारात्सुस्रावतत स्ततोद्वारात्सकाशात्स्ववक्त्रेणप्रतीच्छतिस्मचामुंडेत्यर्थः ॥ तद्वक्त्रेणेतिपाठे तेनविस्तारितेनवक्त्रेणेत्यर्थः ॥ यतस्ततइत्यर्थंप्रतिकेचिद्व्याचख्युः ॥ इतस्तत

ततोसावाजघानाथगदयातत्रचंडिकाम् ॥ नचास्यावेदनांचक्रेगदापातोल्पिकामपि ॥ ५६ ॥ तस्याहतस्यदेहात्तुबहुसुस्रावशोणितम् ॥

यतस्ततस्ववक्त्रेणचामुंडासंप्रतीच्छति॥५७॥मुखेसमुद्गतायेस्यारक्तपातान्महासुराः॥तांश्चखादाथचामुंडापपौतस्यचशोणितम् ॥५८॥

देवीशूलेनचक्रेणबाणैरसिभिरिष्टिभिः ॥ जघानरक्तबीजंतंचामुंडापीतशोणितम् ॥ ५९ ॥

इतिकचित्पाठः ॥ ५७ ॥ अस्याःकाल्यामुखेरक्तपाताद्रक्तबीजरुधिरपतनात्समुद्गताःसमुत्पन्नायेमहासुरास्तान् चामुंडाकालीचखाद ॥ अथतस्यरक्तबीज स्यशोणितंचपपौ ॥ ५८॥ देवीचंडिकाशूलेनचक्रेण । क्वचिद्वज्रेणेतिपाठः । बाणैः असिभिःखड्गैःरिष्टिभिःखड्गप्रभेदैस्तंरक्तबीजंजघान ॥ कीदृशम् । चा मुंडयापीतंशोणितंयस्यतम् ॥ ननुबाणबाहुल्यंयुक्तमेव ॥ असिबाहुल्यंकिमर्थमुच्यते ॥ असिकृतप्रहाराअसयइत्युच्यंते ॥ एवंरिष्टयोपि ॥ असिभिरि ष्टिभिरित्यत्रसलोपेछांदसत्वम् ॥ यद्वा रोरीतिरेफलोपे ढ्रलोपेपूर्वस्यदीर्घोणइतिदीर्घाभावश्छांदसः ॥ ऋष्टिभिरितिपाठेपिसलोपसमाधानंछांदसंज्ञेयम् ॥ यद्वा यष्टिभिरितिविवक्षायांसंप्रसारणपूर्वरूपत्वे इष्टिभिःयष्टिभिरित्यर्थः ॥ तथाचसंधिर्युक्तएव ॥ ५९ ॥

हेमहीपालसुरथ देव्याःशस्त्रसंहतितःशस्त्रसमूहाद्धेतोःहतस्ताडितः । यद्वा आद्यादित्वात्तसिः ॥ शस्त्रसंहत्याहतः ॥ यद्वा शस्त्रसंहतिमेत्यहतः ॥ कर्मणिल्य
ब्लोपेपंचमी ॥ चामुण्डया निःशेषपीतत्वात्नीरक्तश्चसन्रक्तबीजः मर्त्तुंमहीपृष्ठेभूमेरुपरिपपात ॥ शस्त्रसंघसमाहतइतिपाठे सतम्यांजनेर्डःअन्येष्वपिदृश्यत
इत्यपिशब्दःसर्वोपाधिव्यभिचारार्थः ॥ तेनधात्वंतरादपिडोभवतिकारकांतरेपिचेतिवचनात् । शस्त्राणिसंहतिसमाहरतिराशीकरोतिशस्त्रसंहतिःयुद्धंतेनसमा
हतः ॥ शस्त्रसंघसमाहतइत्यन्वयपाठः ॥ संघसार्थौतुजंतुभिरित्यभिधानात् प्राण्यारब्धःसमूहःसंघः ॥ यद्वा मेघसंघवदुपचारात्संघइवसंघःशस्त्राणांसंघःस
मूहः ॥ शस्त्राणिजंतुवच्चेष्टंते ॥ ६० ॥ हेनृप सुरथ दत्तावधानः शृणु ॥ ततोरक्तबीजवधानंतरंतेप्राग्विषण्णाः त्रिदशाःदेवाःसंप्रतिअतुलमसदृशमपरिमितं
हर्षमवापुः ॥ अथचतेषांरक्तबीजादिदैत्यानामसृङ्मदोद्धतःरुधिरपानमदोत्कटः ॥ अतएवमत्तःमदघूर्णितःमातृणांब्रह्माण्यादीनांगणःसमूहःआनंदतःननर्त्तनृ

सपपातमहीपृष्ठेशस्त्रसंहतितोहतः ॥ नीरक्तश्चमहीपालरक्तबीजोमहासुरः ॥ ६० ॥ ततस्तेहर्षमतुलमवापुस्त्रिदशानृप ॥ तेषांमातृ
गणोमत्तोननर्ताऽसृङ्मदोद्धतः ॥ ६१ ॥ इतिमार्कण्डेयपुराणेसावर्णिकेमन्वंतरेदेवीमाहात्म्येरक्तबीजवधोनामाष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥
॥ राजोवाच ॥ ॥ विचित्रमिदमाख्यातंभगवन्भवतामम ॥ देव्याश्चरितमाहात्म्यंरक्तबीजवधाश्रितम् ॥ १ ॥

त्यतिस्म ॥ एतेनयुद्धावसानेवीरपानंसूचितम् ॥ वीरपानंतुयत्पानंवृत्तेभाविनिवारणे ॥ रुधिरासृग्लोहितास्त्ररक्तक्षतजशोणितम् ॥ ६१ ॥ ॥ इतिमा
र्कंडेयपुराणेश्रीराजाधिराजतोमरान्वयश्रीमदुद्धरणात्मजशंतनुचक्रवर्तिविरचितायां देवीमाहात्म्यटीकायांरक्तबीजवधोष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ हेभगवन्
हेसुमेधोमहर्षे हेअमम ममतारहित भवतात्वयाममसुरथस्यशृण्वतःरक्तबीजवधाश्रितंतद्वधविषयंविचित्रमद्भुतमिदंदेव्याश्चरितस्यमाहात्म्यंमहात्मता
आख्यातंकथितम् रक्तबीजवधस्तेनवाश्रितम् ॥ यद्वा रक्तबीजवधेनएनविष्णुनाश्रितमाश्रितंरक्तबीजवधेनदुष्करेणसंतुष्टेनविष्णुनाअहोइदमद्भुत ॥७३॥
मितिश्लाघितमित्यर्थः ॥ यद्वा आकारस्तुपितामहः ॥ आब्रह्मणाश्रितम् ॥ आदृतंस्तुतमित्यर्थः ॥ रक्तबीजवधोश्रितमितिपाठे ॥ आब्रह्माअः

विष्णुःउकारस्तुमहेश्वरःएषांसमाहारद्वंद्वैकवद्भावौ ॥ द्वयोराद्ययोःसंधौसवर्णदीर्घः ॥ ततउनासहाऽऽद्गुणःओइतिप्रातिपदिकम् ॥ ह्रस्वोनपुंसकेप्रा
तिपदिकस्य ॥ उनाश्रितमुश्रितम् ॥ रक्तबीजवधेनातिदुःसाध्येनलीलयादेव्याकृतेनसंतुष्यताउनाब्रह्मविष्णुरुद्रेणाश्रितमादृतम् ॥ १ ॥ हेसुमेधःऋषेदेव्या
रक्तबीजेनिपातितेसत्यातिकोपनःशुम्भोनिशुम्भश्चभूयःअत्यधिकंच ॥ भूयःपुनःयत्कर्मसंग्रामलक्षणंकार्यंचकारतदहंसुरथोभूयोधिकंयथास्यात्तथाश्रोतु
मिच्छामि ॥पुरुहंपुरुभूयिष्ठंस्फिरंभूयश्चभूरिच॥ २ ॥हेराजन्देव्यारक्तबीजेंनिपातितेसतिततोन्येषुचदानवेषुदेव्याहतेषुसत्सुशुंभासुरोनिशुम्भश्चासुरःअतुलमनुप
ममर्यादंकोपंक्रोधंचकार ॥ अभ्यामर्दसमाघातसंग्रामाभ्यागमाहवाः ॥ आह्वयंतेत्रस्पर्द्धयेत्याहवः ॥ देव्याहन्यमानंहतंमहासैन्यंविलोक्याथअमर्षंक्रोध

भूयश्चेच्छाम्यहंश्रोतुंरक्तबीजेनिपातिते ॥ चकारशुंभोयत्कर्मनिशुंभश्चातिकोपनः ॥ २॥ ऋषिरुवाच ॥ चकारकोपमतुलंरक्तबीजेनिपा
तिते ॥ शुंभासुरोनिशुंभश्चहतेष्वन्येषुचाहवे ॥ ३ ॥ हन्यमानंमहासैन्यंविलोक्यामर्षमुद्वमन् ॥ अभ्यधावन्निशुंभोथमुख्ययासुरसेनया
॥ ४ ॥ तस्याग्रतस्तथापृष्ठेपार्श्वयोश्चमहासुराः ॥ संदष्टौष्ठपुटाःक्रुद्धाहंतुंदेवीमुपाययुः ॥ ६ ॥

मुद्वमन्उद्गिरन्क्रोधाविष्टःसन् ॥ उद्वहन्नितिपाठेधारयन्सन्निशुम्भःमुख्ययानिजयाअसुरसेनयाआसुर्यासेनातयासहाभ्यधावत् ॥ हन्यमानं वर्त्तमान
सामीप्येवर्त्तमानवद्वेतिलटःकर्मणिशानच् ॥ यद्यप्युद्वहनंपाणिपीडनंतथापिधात्वनेकार्थतयाधारणमर्थः ॥ अन्यथा सदृशीमुद्वहेत्कन्यामितिवदुद्वहनंपाणिपी
डनंस्यात् ॥ ३॥४ ॥ तस्यनिशुम्भाग्रतःपुरस्तात्तथापृष्ठेपश्चाद्भागेतथापार्श्वयोर्वामदक्षिणभागयोःवर्त्तमानाःमहासुराःसंदष्टौष्ठपुटाःरोषदष्टाधरौष्ठाःसंतःदेवींहंतु
मुपाययुःउपसमीपमाजग्मुः ॥ उत्तरौष्ठापेक्षयात्ररोषप्रकरणादोष्ठोऽधरोविवक्षितः ॥ अन्यथाऽभिधानेओष्ठशब्दोधरपर्यायएव ॥ अधरशब्दोप्योष्ठपर्यायएव
॥ यदाहुः ॥ ओष्ठाधरौतुरदनच्छदौदशनवाससीइति ॥ ओष्ठमात्रेधरःस्मृतइतिच ॥ ओष्ठशब्देनपरस्यसंसक्तपिधानंवस्तुउच्यते ॥ ओष्ठःपुटइवओष्ठपुटः
संदष्टओष्ठपुटोयैस्ते ॥ पुटसंश्लेषणे ॥ पुट्यतेसंश्लिष्यतेपुटः ॥ ५ ॥

स्वबलैर्वृतः स्वैरात्मीयैः सैन्यैर्वेष्टितः महावीर्यः महाप्रभावः शूरः शुम्भोपि प्रथमंमातृभिर्ब्रह्माण्यादिभिः समंयुद्धंकृत्वा अथकोपात्क्रोधावेशाचंडिकांदेवींनिहंतुमाजगाम ॥ शुम्भोनजानातिचंडिकाभगवतींहंतुंनशक्ययेतिभावमावेदयितुंकोपादित्युक्तम् ॥६॥ ततोनंतरंतयोरतीवात्यर्थमुग्रंरौद्रंशराणांवर्षंवृष्टिंवर्षतोः शुम्भनिशुम्भयोः ॥ देव्यासहयुद्धमासीत् ॥ कयोरिववर्षतोःमेघयोरिव ॥ यथामेघौपृथग्भूतौवर्षतःवृष्टिधाराः ॥ ७ ॥ तथा ताभ्यांशुम्भनिशुम्भाभ्यामस्तान्क्षिप्तान्प्रेरितान्शरान्बाणान्चंडिकादेवीस्वैःशराणामुत्करैःपुंजैः ॥ यद्वा स्वेषामात्मीयानांशराणामुत्करैः॥ स्वस्याःआत्मनःशराणामुत्करैर्वा॥ सर्वनाम्नोवृत्तिमात्रेपुंवद्भावः ॥ स्यान्निकायःपुंजराशीतूत्करःकूटमस्त्रियाम् ॥ कृविक्षेपेउत्कीर्यंतेउत्कराः ॥ कर्मणिऋदोरप् ॥ स्तोमैःचिच्छेदखंडयामास ॥ अथचसातावसुरौशुम्भनिशुम्भावपिकर्मभूतौअंगेषुतदीयेषुप्रत्यंगंप्रतिरोमकूपं शस्त्रौघैर्बाणाद्यायुधव्यूहैस्ताडयामास॥८॥ निशुम्भःनिशितंतीक्ष्णंखड्गंमंडलाग्रंसुप्रभं प्रभामडल

आजगाममहावीर्यःशुंभोपिस्वबलैर्वृतः ॥ निहंतुंचंडिकांकोपात्कृत्वायुद्धंतुमातृभिः ॥ ६ ॥ ततोयुद्धमतीवासीद्देव्याःशुंभनिशुंभयोः ॥ शरवर्षमतीवोग्रंमेघयोरिववर्षतोः ॥ ७ ॥ चिच्छेदाऽस्तांश्छरांस्ताभ्यांचंडिकास्वशरोत्करैः ॥ ताडयामासचांगेषुशस्त्रौघैरसुरेश्वरौ॥८॥ निशुंभोनिशितंखड्गंचर्मचादायसुप्रभम् ॥ अताडयन्मूर्ध्निसिंहंदेव्यावाहनमुत्तमम् ॥ ९ ॥ ताडितेवाहनेदेवीक्षुरप्रेणासिमुत्तमम् ॥ निशुंभस्याशुचिच्छेदचर्मचाप्यष्टचंद्रकम् ॥ १० ॥

भास्वरंचर्मचफलकमादायगृहीत्वादेव्याःउत्तमंश्रेष्ठंवाहनंसिंहंमूर्ध्निमस्तकेअताडयत् ॥ तडआघातेचुरादिः ॥ निशितंक्ष्णुतंतेजितमितियावत् ॥ सुप्रभमितिखड्गस्यविशेषणंचर्मणश्च ॥ संभवेव्यभिचारेचस्याद्विशेषणमर्थवत् ॥ ९ ॥ निशुम्भेनवाहनेसिंहेताडितेसतिदेवीचंडिकाक्षुरप्रेणक्षुरंप्रात्याकारेणपूरयतिमुखेनानुकरोतिक्षुरप्रोबाणविशेषः ॥ तेननिशुंभस्यउत्तमंश्रेष्ठमासिंखड्गंचिच्छेद ॥ आश्वविलंबेनाष्टचंद्रकंचतेनैवक्षुरप्रेणचिच्छेदैकप्रयत्नेनअसिंचर्मचविदारयामासेत्यर्थः अष्टौचंद्रायस्मिंस्तदष्टचंद्रकंलिखिताष्टचंद्रकमित्यर्थः॥ यद्वा अष्टःव्याप्तःचंद्रःकर्पूरोयस्मिन्विलिप्तोस्तितदष्टचंद्रकम्॥अशून्यार्थोकर्तरिकः॥ ॥७४॥

यद्वा अष्टौचंद्रांश्चित्रितान्कायतिअष्टचंद्रकम्॥ अष्टमीचंद्रोणीसमाहारेष्टपद्मं...कथयत्यष्टचंद्रकम्॥ कर्पूरश्चंद्रसंज्ञकः॥ १०॥

यद्वा अष्टौचंद्रांश्चित्रितान् कायतिअष्टचंद्रकम्॥अष्टानांचंद्राणांसमाहारोष्टचंद्रंतत्कायत्यात्मलक्ष्यत्वेनालिखितंकथयत्यष्टचंद्रकम्॥कर्पूरश्चंद्रसंज्ञकः॥ १०॥ देव्याचर्मणिद्विधाकृतेखङ्गेचच्छिन्नेद्विधाकृतेसतिनिशुंभोसुरःदेवींप्रतिशक्तिमायुधविशेषंचिक्षेपप्रयुयुजे ॥ देवीअभिमुखागतांतामप्यस्यनिशुंभस्यशक्तिंचक्रेणद्विधाचक्रेचिच्छेद ॥ नकेवलंतद्वयमेवअपितुतदीयांशक्तिमपिचिच्छेद ॥ ११ ॥ अथानंतरंकोपेनाध्मातःकोपाविष्टःकोपाध्मातःकोपाग्नियुक्तः निशुंभः दानवःदेवीमुद्दिश्यशूलंजग्राहप्रयुयुजेइत्यर्थः ॥ अथदेवीमुखमायांतंतंचापिशूलंमुष्टिपातेनमुष्टेःप्रहारेणअचूर्णयत् ॥ सत्यापपाशसूत्रेणअवध्वंसनेचूर्णप्रातिपदिकाण्णिच् ॥ अवध्वंसितवतीत्यर्थः॥ अथवाचूर्णप्रेरणसंप्रेरणयोः चुरादिः॥ शूलंपुंस्यपि ॥ ध्माशब्दाग्निसंयोगयोः कोपेनाध्मातः अग्निदीपितः ॥कर्मणिक्तः ॥ स्त्रीपुंसयोःस्मृतोमुष्टिः ॥ १२ ॥ अथसोपिनिशुंभोपिगदामादायगृहीत्वाचंडिकांप्रतिचिक्षेप ॥सापिनिशुंभप्रेरितागदादेव्याकर्तृभूतयात्रिशूलेनाभि

छिन्नेचर्मणिखङ्गेचशक्तिंचिक्षेपसोसुरः ॥ तामप्यस्यद्विधाचक्रेचक्रेणाभिमुखागताम् ॥ ११ ॥ कोपाध्मातोनिशुंभोथशूलंजग्राहदानवः॥
आयांतंमुष्टिपातेनदेवीतच्चाप्यचूर्णयत्॥१२॥अथादायगदांसोपिचिक्षेपचंडिकांप्रति ॥ सापिदेव्यास्त्रिशूलेनभिन्नाभस्मत्वमागता॥१३॥

बीजगर्भेणकरणेनभिन्नाविदारितासतीभस्मत्वमागताभस्मीबभूवेत्यर्थः ॥ आविध्याथगदांसोपीतिपाठे सोपिनिशुंभोपिचंडिकांप्रतिगदांचिक्षेपआविध्याथ तदश्वयदिगदयादेवीं विध्याथनिशुम्भस्तर्हिदेवीप्रयुक्तत्रिशूलेनभस्मीकरणवर्णनं निशुंभप्रयुक्तगदायाःविफलंस्यात् ॥ देव्याउत्कर्षाभावात् ॥ देवीविषयंव्यधनं गदायामेवेति॥त्रिशूलेनगदायाभस्मतास्तुमावाभूत् किंतयाकृतंस्यात्॥पाठज्वरलुटितवेश्मनियामिकजागरणसंततयापिवाकिंकृतंस्यादिति ॥ क्वचिदाविध्याथ गदांसोपीतिपाठः ॥ आविध्यभ्रामयित्वेत्यर्थः ॥ अत्रापिपाठेगदांभ्रामयामासेत्यर्थाश्रयेनकिंचिद्दुष्यतिवैदुष्यमिष्यमाणार्थसिद्धेरितिचेन्मतमायुष्मतः॥ मैवं मंस्थाः शब्दशक्तिस्वाभाव्यादाविद्धोमणिरित्यादौविध्यतिराङ्पूर्वोपिताडनार्थएवप्रसिद्धोनतुजातुपरिभ्रमणवृत्तिरित्यलंविस्तरेण । प्रकृतमनुसरामः ॥ १३ ॥

ततः गदायांभस्मीकृतायांतदनंतरंपरशुहस्तंपरश्वधपाणिमाभिमुखमायांतंतंनिशुंभंदेवीचंडिकाबाणौघैः शरव्यूहैः आहत्यताडयित्वाभूतलेऽवनितलेऽपातयत् प्रभ्रंशयामास ॥ निशुंभोमूर्च्छांप्रापितोनतावन्मारितोस्तीदानीमग्रे ततोनिशुम्भःसंप्राप्यचेतनामात्तकार्मुकइतिश्रवणात् ॥ १४ ॥ तस्मिन्भीमविक्रमेघोरपराक्रमेनिशुंभेभ्रातरिभूमौनिपतितेमूर्च्छितेसतिभ्राताशुम्भः अतीवसंक्रुद्धः अतितरांक्रोधाविष्टः सन्नंबिकांदेवींहंतुंप्रययौ ॥ १५ ॥ तथातेनप्रकारेणतदातस्मिन्काले अत्युच्चैः रथस्थःरथारूढःसःशुंभःअत्युच्चैःगृहीतपरमायुधैःअतुलैरनुपमैःअष्टाभिर्भुजैर्बाहुभिः अशेषंकृत्स्नंनभःआकाशमंड

ततःपरशुहस्तंतमायांतंदैत्यपुंगवम् ॥ आहत्यदेवीबाणौघैरपातयतभूतले ॥ १४ ॥ तस्मिन्निपतितेभूमौनिशुंभेभीमविक्रमे ॥ भ्रातर्यतीवसंक्रुद्धःप्रययौहंतुमंबिकाम् ॥ १५ ॥ सरथस्थस्तथात्युच्चैर्गृहीतपरमायुधैः ॥ भुजैरष्टाभिरतुलैर्व्याप्याशेषंबभौनभः ॥ १६ ॥ समायांतंसमालोक्यदेवीशंखमवादयत् ॥ ज्याशब्दंचापिधनुषश्चकारातीवदुस्सहम् ॥ १७ ॥ पूरयामासककुभोनिजघंटास्वनेनच ॥ समस्तदैत्यसैन्यानांतेजोवधविधायिना ॥ १८ ॥

लंव्याप्याक्रम्यबभौशुशुभे ॥ १६ ॥ देवीचण्डिकातंशुम्भंसंमुखमायांतमागच्छंतं विलोक्यशंखमवादयत्पूरयामास ॥ किंच अतीवातितरांदुःसहंसोढुमशक्यंधनुषःज्यायाधनुरारोपेमौर्व्याःशब्दंटंकारस्वनंचकार ॥ शंखस्वनश्चापस्वनोयुद्धोत्साहंजनयति ॥ मौर्वीज्याशिंजिनीगुणः ॥ आरोपितज्यास्वनार्थंधनुर्ग्रहणम् ॥ धनुःशब्दोर्द्धर्चादित्वात्पुंनपुंसकलिंगः ॥ धनुर्वंशविशुद्धोपिनिर्गुणःकिंकरिष्यति ॥ दुःखेनसह्योदुःसहस्तम् ॥ स्वत्यतीवचनिर्भरे ॥ १७ ॥ समस्तदैत्यसैन्यानांसकलासुरसेनानांतेजसांवधंविनाशंविदधातिकरोतितेन ॥ यद्वा तेजसांवधस्यविधायः भावेघञ् सोस्त्यस्यसतथोक्तः ॥ तेननिजघंटास्वनेच

त्यसन्यानासकलासुरसेनानातेजसाविधावनाशोविदधातिकरोतितेन ॥ यद्वा तेजसोविधस्याविधायः भाविवभ्रू सास्त्यस्यसतथोक्तः ॥ तेनानिजघंटास्वनैश्च

ककुभोदशापिदिशःपूरमामाससंवर्द्धयामास ॥ पूरीआप्यायनेदिवादिः ॥ आप्यायनंवृद्धिः हेतुमतिचेतिणिच् ॥ कास्प्रत्ययादाममन्त्रेलिटि ॥ स्वनेनचे
तिचकारेणशंखज्यानिजघंटास्वनैः दिशः पूरयामासेत्येतदुक्तंस्वनत्रयंसमुचीयते ॥ तेजःप्रभावेदीप्तौचबलेशुक्रेपिसंस्मृतौ ॥ अधिक्षेपावमानादेःप्रयुक्तस्यपरे
णयत् ॥ प्राणात्ययेप्यसहनंतत्तेजःसमुदाहृतम् ॥ १८ ॥ ततःशंखादिस्वनानंतरंसिंहः केसरी त्याजिताःवर्जिताःइभानांगजानांमहांतोमदायैस्तैस्तैःदूरीकृतम
त्तेभपदप्रवाहैः । सिंहगर्जनश्रवणाद्गजाःखलुनिर्मदाःस्युः । महानादैःमहद्भिःकंठीरवस्यास्यनादैःकंठगर्जनैःगगनमाकाशंपूरयामास ॥ तथैवतैर्महानादैः गां
पृथ्वींपूरयामास ॥ तथैवदशदिशःपूरयामास ॥ क्वचित्तुगांतथोपदिशोदशेतिपाठः ॥ उपशब्दआधिक्येपूरितशंखज्याघंटानांनादापेक्षयासिंहनादोधिकः
यतोसौगगनादिकंसर्वंपूरयामास ॥ १९ ॥ ततःसिंहनादानंतरंकालीचामुण्डागगनमाकाशंसमुत्पत्यगगनंक्ष्मामताडयत् ॥ कराभ्यांपाणिभ्यामाहतवती ॥

ततःसिंहोमहानादैस्त्याजितेभमहामदैः ॥ पूरयामासगगनंगांतथैवदिशोदश ॥ १९ ॥ ततःकालीसमुत्पत्यगगनंक्ष्मामताडयत् ॥ क
राभ्यांतन्निनादेनप्राक्स्वनास्तेतिरोहिताः ॥ २० ॥ अट्टाट्टहासमशिवंशिवदूतीचकारह ॥ तैःशब्दैरसुरास्त्रेसुःशुंभःकोपंपरंययौ ॥२१॥

यद्वा समुत्पत्योड्डीयगगनंक्ष्मां चद्यावापृथिव्यौद्वेअपिकराभ्यामताडयत् । ततः तन्निनादेनद्यावापृथिव्यांघातजनितध्वनिनातेप्राक्उक्ताः शंखज्याघंटासिंह
स्वनाःतिरोहिता आच्छादिताआसन् ॥ अल्पोध्वनिरधिकध्वनिनाहितिरोधीयते ॥ २० ॥ चंडिकाशरीरोत्पन्नाशिवदूतीदैत्यानामशिवंकर्णकटुस्यात्तथाअट्टाट्ट
हासमत्युच्चहासंचकार ॥ हप्रसिद्धम् ॥ तैरट्टाट्टहासजनितैः शब्दैर्ध्वनिभिः सुराः त्रेसुः ॥ त्रसुउद्वेगे ॥ उद्वेगमापुः ॥ एत्त्वाभ्यासलोपौ ॥ शुम्भस्तुपरमधि
कंकोपंययौप्राप ॥ अट्टअतिक्रमहिंसनयोः ॥ अट्टनमट्टः अतिक्रमउल्लंघनम् ॥ शत्रूनुल्लंघ्योल्लंघ्यहसनमट्टाट्टहासः ॥ यद्वा अट्टेननादेनातिक्रमेणहासः ॥
अट्टाट्टहासः ॥ नित्यवीप्सयोरितिवीप्सायांद्विर्वचनम् ॥ कर्मधारयवदुत्तरेष्वितिसुपोलोपः ॥ अट्टट्टहासमितिपाठे अट्टट्टहासः महाहासः शकंध्वादित्वात्पर

रूपत्वं तम् ॥ यद्वा अट्टेष्वट्टेषुहिंसकेषुहासः॥यद्वा अट्टेष्वट्टेषुअतिक्रामत्स्वतिक्रामत्सुहासः ॥इहकश्चित्त्वाह ॥अट्टःशकटध्वनिरिरिति तन्न प्रमाणाभावात्॥ सएवाह अट्टोतिशयइति तच्चन वीप्सातोन्यत्रा ट्टशब्दस्यकेवलस्यातिशयार्थतायांप्रयोगाभावात् ॥ यच्चोक्तंतेनैव अट्टःशकटातिशयार्थेष्विति तच्चपापा त्पापीयः प्रमाणानुपन्यासात् ॥ २१ ॥ हेशुम्भदुरात्मन्त्वंस्वदूतंप्रत्यक्षिपः तिष्ठतिष्ठमावयासीः तत्फलमद्यपश्ये ॥ किमतोनिष्ठुरालापेनप्रयत्नोदिता (?) क्रियाकेवलमुत्तरमत्रेति । यदांबिकादेवीव्याजहारतदातास्मिन्कालेआकाशसंस्थितैर्देवैराकाशस्थैः जयेत्यभिहितेजयशत्रूनभिभवेत्युक्तम् ॥ अथवा आजियुद्धंकुरुआजयेत्यर्थलेशोज्ञेयः ॥ तिष्ठतिष्ठेतिकोपेसंभ्रमेवाद्विरुक्तिः ॥ २२ ॥ शुम्भेनागत्यढौकितवाज्वालयातेजसातिभिषणायाशक्तिः मुक्ताप्रेरि ता साआयांतीसतीचंडिकयाकर्तृभूतयामहोल्कयासाधनीभूतयाशक्त्यानिरस्तानिवारिताभूत् ॥ वह्निकूटाभाअग्निपुंजकांतिः महोल्कयावृंहदगारकाष्ठज्वा

दुरात्मंस्तिष्ठतिष्ठेतिव्याजहारांबिकायदा ॥ तदाजयेत्यभिहितंदेवैराकाशसंस्थितैः॥२२॥शुंभेनागत्ययाशक्तिर्मुक्ताज्वालातिभीषणा ॥
आयांतीवह्निकूटाभासानिरस्तामहोल्कया॥२३॥सिंहनादेनशुंभस्यव्याप्तंलोकत्रयान्तरम्॥निर्घातानिःस्वनोघोरोजितवानवनीपते ॥२४॥

लयेत्यपिकश्चिद्व्याख्यत् ॥ ज्वलदीप्तौ ॥ ज्वलितिकसंतेभ्योणः कर्त्तरि ॥ ज्वलतिज्वालः ज्वालाच ॥ वह्नेर्द्वयोर्ज्वालकीलावर्चिर्हेतिः शिखास्त्रियाम्॥ मायानिश्चलयंत्रेषुकैतवानृतराशिषु ॥ अयोघनेशैलशृंगेसीरांगेकूटमस्त्रियाम् ॥ महत्युल्काज्वालायस्याः सामहोल्कानामशक्तिः चंडिकायाआयुधम् ॥ निरस्तः प्रहितोयुक्तः प्रेरितः क्षिप्तउज्झितः ॥ विसृष्टोदवितोदूरीकृतोबाणादिमोक्षणे ॥ २३ ॥ हेअवनीपतेसुरथ ॥ यद्यपिशुंभस्यसिंहनादेनकंठगर्जनेन लोकत्रयांतरंव्याप्तमजनिष्ट तथापिसजितवान् शुम्भकृतसिंहनादमतिमहत्तरमपितत्सैनिकनिर्घातनिःस्वनएवततोप्यधिकतमत्वात्तमभिभूतवानितिभावः ॥ निर्हणनंनिश्चितोघातः मारणंनिर्घातः तस्यनिःस्वनः शब्दः यः खलुदेवींप्रतिशुम्भसैनिकैः समरेरसावेशतः कंठतः कथितः ॥ तांनिर्जहिनिर्जहिमारयमारयेति ॥ ७६ ॥

शब्दः समभवत् सनिर्घातानिस्वनोत्रविवक्षितः ॥ अथवानिश्चयेनघ्नंतिशत्रूनभिरितिनिर्घाताः खड्गाद्यायुधसमूहास्तेषांनिस्वनःपरस्पराहतिजनितोध्वनिः ॥

शब्दः समभूत् सनिर्घातानिस्वनोत्रविवक्षितः ॥ अथवानिश्चयेनघ्नंतिशत्रूनेभिरितिनिर्घाताः खड्गाद्यायुधसमूहास्तेषांनिस्वनःपरस्पराहतिजनितोध्वनिः ॥ अथवा आकस्मिकएवगगनादत्यायतः ज्योतिःपातोयः सनिर्घातः सनिर्घोषः तस्ययः स्यान्निस्वनो घोरःभयंकरः निर्घातनिस्वनइवशुम्भस्यपात इवोत्पातः ॥ अतएवमसुरंजितवान्जिगाय ॥ शुंभो जितवान् प्रकाशप्रकर्षमप्राप्यननाशेत्यर्थः ॥ महाध्वनिर्घावापृथिवीव्यापी निर्घनगगनतःपतति यउत्पातोनर्थकरः सनिर्घातः ॥ पृषोदरादित्वात्साधुः ॥ अथवायस्यप्रथमतः सिंहनादेनलोकत्रयंव्याप्तंसशुम्भः पश्चान्निर्घातस्यदानवनाशकारिणउत्पात रूपस्यैवनिर्गतोस्वनोयस्यसनिर्घातनिस्वनः ।। अघेनपापेनव्याप्तमुरः प्रधानमंगंतेनउपलक्षितः सन्अजितवान्अभिभूतवान्देवीमितिशेषः ॥ यद्वा येनसिंह स्यदेवीवाहनस्यनादेनकंठगर्जनेनलोकत्रयंव्याप्तं सएवजितवान्सन्लोकेपूत्कृष्टः सन्शुम्भस्यघोरः निर्घातनिःस्वनः बभूव ॥ महोत्पातःपापात्मनामनभ्युदय

शुंभमुक्ताञ्छरान्देवीशुंभस्तत्प्रहिताञ्छरान् ॥ चिच्छेदस्वशरैरुग्रैःशतशोथसहस्रशः ॥ २५ ॥
ततःसाचण्डिकाक्रुद्धाशूलेनाभिजघानतम् ॥ सतदाभिहतोभूमौमूर्च्छितोनिपपातह ॥ २६ ॥

कारीत्याहुः ॥ २४ ॥ अथदेवीउग्रैः स्वशरैः आत्मबाणैः शतशः शतंशतं सहस्रशः सहस्रंसहस्रंशुम्भमुक्तान्शरान्चिच्छेद ॥ शरान्स्वशरैरितिचउभय विशेषणंयथायोगंद्रष्टव्यम् अथशुम्भश्चउग्रैः स्वशरैस्तत्प्रहितान्तयादेव्याप्रहितान् प्रेरितानुग्रान्शतशःशतंशतंशरान्चिच्छेद चिच्छेदचेतिसमत्वम नयोस्तावदित्यर्थः ॥ २५ ॥ साचंडिकादेवीततः शुम्भेनसमरसाम्यतः तदसहमानाअतएवक्रुद्धासतीतंशुम्भंदैत्यंशूलेनायुधेनाभिजघान ॥ शुम्भः तदातस्मिन्कालेनिहतः ॥ यद्वा तदानिहतस्तयादेव्याआनिहतआसमंतान्नितरांहतःअतएवमूर्च्छितःसन्भूमौनिपपात ॥ मूर्च्छासंजातास्यमूर्च्छितः सतदा हतइतितुच्छेदेदेव्याशूलेननिहतःसशुम्भःअनिहतःननिहतःनमारितःनपरासूकृतः ॥ किंतर्हिमूर्च्छितःसन्भूमौनिपपातेत्यर्थः ॥ २६ ॥

ततःपरशुहस्तामित्यत्रप्राक्निशुम्भंदेवीभूतलेऽपातयदित्युक्तं ततस्तस्यपुनरुज्जीवनपूर्वकंसंग्रामंप्रस्तोतुमाहर्षिः॥ततःभूतलेपतनादनंतरम्॥यद्वा ततःशुम्भेमूर्च्छि तेसतिनिशुम्भःप्राङ्मूर्च्छितःपश्चाचेतनांसंज्ञांप्राप्यआत्तकार्मुकःगृहीतशरासनःसन्शरैर्देवींचण्डिकांतथाकालींचामुण्डांकेसरिणंसिंहंचआजघान ॥ आङोय महनइत्यात्मनेपदविधावकर्मकाधिकारात्सकर्मकत्वेतुनात्मनेपदम् ॥आजघ्नेविषमविलोचनस्यवक्षइत्यत्रतुस्वांगकर्मकाचेतिवक्तव्यात्मनेपदंवक्षसेत्यध्याहृत्य विषमविलोचनस्यवक्षसासहसंगत्यार्जुनःस्वंवक्षःजघ्नेइत्यर्थः ॥ यद्वा विषमविलोचनस्यसमीपोभूत्वार्जुनःस्वंवक्षःआजघ्नेआस्फोटितवानित्यर्थः ॥ २७ ॥ दितेर्जातोदितिजःअसुरःदनोर्जातादनुजास्तेषमीश्वरःसनिशुम्भोमायावपुनश्चबाहूनामयुतंदशसहस्रींकृत्वाअयुतबाहुर्भूत्वाचक्राणामायुधानामयुतेनदशसहस्र्या

ततोनिशुंभःसंप्राप्यचेतनामात्तकार्मुकः ॥ आजघानशरैर्देवींकालींकेसरिणंतथा ॥ २७ ॥ पुनश्चकृत्वाबाहूनामयुतंदनुजेश्वरः ॥ चक्रा युधेनदितिजश्छादयामासचंडिकाम् ॥ २८॥ ततोभगवतीक्रुद्धादुर्गादुर्गार्तिनाशिनी ॥ चिच्छेदतानिचक्राणिस्वशरैःसायकांश्चतान् ॥ ॥ २९ ॥ ततोनिशुंभोवेगेनगदामादायचंडिकाम् ॥ अभ्यधावतवैहंतुंदैत्यसेनासमावृतः ॥ ३० ॥

चंडिकांछादयामास छदसंवरणे ताडयामासेत्यर्थः ॥ रथांगायुधसैन्येषुचक्रंराष्ट्रसमूहयोः ॥ २९ ॥ ततोनंतरंदुर्गार्तिनाशिनीदुरुत्तरदुःखदावनी ॥ भगव तीदुर्गाचण्डिकादेवीक्रुद्धासतीस्वबाणैस्तानिशुम्भेनप्रेरितानिनिचक्राणिचिच्छेद ॥ किंच निशुम्भप्रहितान्सायकानाशुगांश्चचिच्छेद ॥ दुर्गागहनाकृति रार्तिःपीडातांनाशयंतीसुदुरोरधिकरणेचेतिगमेर्डः ॥ आर्तिःपीडाधनुःकोट्योः ॥ शरेखड्गेचसायकः॥षोअंतकर्मणिस्यतिअंतंकरोतिसायकः ॥२९॥ ततः चक्राशुगभंजनतःनिशुम्भःवेगेनगदामादायगृहीत्वादैत्यानांसैन्यैःसमावृतःपरिवृतःसन् चण्डिकांहंतुंताडयितुमभ्यधावत ॥ धावुगतिशुद्ध्योःस्वरितेत्वाल्लङआ ॥७७॥ त्मनेपदम् ॥ जवाहवयोर्वेगः ॥ ३० ॥

आपततआद्रवतएवआगच्छतएवआपतनसमसमयएवतस्यनिशुम्भस्यगदांचण्डिकादेवी शितधारेणतीक्ष्णधारेण खड्गेनमण्डलाग्रेणआशुशीघ्रंचिच्छेद ॥

आपततआद्रवतएवआगच्छतएवआपतनसमसमयएवतस्यानिशुम्भस्यगदांचण्डिकादेवी शितधारेणतीक्ष्णधारेण खड्गेनमण्डलाग्रेणआशुशीघ्रंचिच्छेद ॥ ततश्चसशुम्भःअभ्रगदायुधःशूलमायुधंसमाददेजग्राह ॥ शूलंगृहीत्वाचण्डिकांहंतुंमाडुढौकेइतिभावः ॥ शितेनिशितेद्वेधारेयस्यसशितधारः समाददे ॥ आङोदोनास्यविहरणेआत्मनेपदम् ॥ यद्वा ञित्त्वादात्मनेपदम् ॥ ३१ ॥ चंडिकादेवीअमरार्द्दनम् ॥ अर्द्दहिंसायांचुरादिः ॥ अर्द्दयतेहिनस्तिअर्द्दनःनंद्यादित्वाल्ल्युः ॥ योरनोणिलोपश्च ॥ अमराणामर्द्दनस्तंशूलहस्तंनिशुम्भमायांतमागच्छंतंवीक्ष्यवेगेनसंभ्रमेणस्वेनयथास्यात्तथाआविद्धेनउत्क्षिप्तेनागृहीतेनवाशूलेनायुधेनहृदिवक्षसिविव्याधताडयामास ॥ व्यधताडने ॥ लिट्यभ्यासस्योभयेषांसम्प्रसारणम् । आविध्येत्युक्तेपि ग्रहिज्यादिनासंप्रसारणम् ॥ हृदीतिप्रकरणा

तस्यापततएवाशुगदांचिच्छेदचंडिका ॥ खड्गेनशितधारेणसचशूलंसमाददे ॥ ३१ ॥ शूलहस्तंसमायांतंनिशुंभममरार्द्दनम् ॥ हृदि विव्याधशूलेनवेगाविद्धेनचंडिका ॥ ३२ ॥ भिन्नस्यतस्यशूलेनहृदयान्निःसृतोपरः ॥ महाबलोमहावीर्यस्तिष्ठेतिपुरुषोवदन् ॥ ३३ ॥ तस्यनिष्क्रामतोदेवीप्रहस्यस्वनवत्ततः ॥ शिरश्चिच्छेदखड्गेनततोसावपतद्भुवि ॥ ३४ ॥

न्निशुम्भस्येतिगम्यते ॥ क्रियावाचित्वमाख्यातुमेकोत्रार्थःप्रदर्शितः ॥ प्रयोगतोनुवर्त्तव्याअनेकार्थाहिधातवः ॥ तेनआविध्येतिविवक्षितार्थसिद्धिः ॥ ३२ ॥ देव्याशूलेनभिन्नस्यविद्धस्यतस्यनिशुम्भस्यहृदयाद्वक्षसःसकाशान्महाबलःमहाप्राणसमर्थःमहावीर्यःमहत्तरवीरकर्मादेवींप्रतितिष्ठेतिवदन् अतःक्वयास्यसिमद्यतोयेतिभाषमाणःअपरःशूलिनःनिशुम्भादन्यःपुरुषःपुमान्निःसृतःनिरगात् ॥ अपरइतिदेहभेदनंतुनिशुम्भरूपक्षेत्रज्ञत्वेन ॥ अतएवनपरःअपरइत्यर्थोनुसंधेयः ॥ क्षेत्रज्ञआत्मापुरुषः ॥ पुरुषावात्ममानवौ ॥ ३३ ॥ ततइतिच्छेदः खड्गेनततःअसौआपतदितिच्छेदः ॥ ततोनंतरंदेवीस्वनवदुच्चैस्तरांसशब्दंयथास्यात्तथाप्रहस्यरेरेतिष्ठतिष्ठमायाशर्वाणीतन्मर्यीमायामुपेत्यमामेवहंतुंपुनरुद्देष्यसिउंदेहिपुनस्तर्हिप्रहरिष्यामीतिहसित्वातस्यनिष्क्रामतःपुरुषस्यप्राक्तननिशुम्भशरी

रान्निर्गच्छतः निशुम्भदैत्यावतारस्यशिरःमस्तकंखड्गेनचिच्छेद॥ ततोसौतुनिशुम्भोभूविरणक्षितौअपतत् ॥ ३४ ॥ निशुम्भेमृतेतदन्यांस्तदीयानसुरान्किंच कारदेव्यतःपरमित्यतआहर्षिः॥ ततःनिशुम्भपतनादनंतरम्॥ यद्वा ततःनिशुम्भादपरान्कानप्यसुरान् सिंहःदेवीवाहनंपंचास्यःचखादभक्षयामास॥ कथंभूतान् उग्रान्रौद्रान्॥ यद्वा उग्रदंष्ट्राभिःक्षुण्णाःसंपिष्टाःशिरोधराग्रीवायेषांतेतान्शिरोधरःशिरोधिः ॥ धरतीतिधरःपचाद्यच् शिरसोधरः ॥ शिरोधरतीतिविग्रहेकर्म ण्यण् (?) ततःसिंहभक्षितेभ्योपरांस्तानसुरान्कालीचामुण्डाचखाद॥ तथापिसिंहकालीखादितशेषाःयेपरेऽसुराःदैत्यास्तान्शिवदूतीचखाद ॥ चंडिकाशरीरतो निष्क्रांताशक्तिःशिवदूतीत्युच्यते॥ उग्रमितिपाठे॥ रौद्रंभयंकरंयथास्यात्तथादंष्ट्राक्षुण्णशिरोधरानसुरान्सिंहःकालीशिवदूतीचखादेत्यर्थः ॥ ३५॥ केचिन्महा

ततःसिंहश्चखादोग्रदंष्ट्राक्षुण्णशिरोधरान् ॥ असुरांस्तांस्तथाकालीशिवदूतीतथापरान् ॥ ३५ ॥ कौमारीशक्तिनिर्भिन्नाःकेचिन्नेशुर्म हासुराः ॥ ब्रह्माणीमंत्रपूतेनतोयेनान्येनिराकृताः ॥ ३६ ॥ माहेश्वरीत्रिशूलेनभिन्नाःपेतुस्तथापरे ॥ वाराहीतुंडघातेनकेचिचूर्णीकृता भुवि ॥ ३७ ॥ खंडंखंडंचचक्रेणवैष्णव्यादानवाः कृताः ॥ वज्रेणचैंद्रीहस्ताग्रविमुक्तेनतथापरे ॥ ३८ ॥

सुराःकौमार्याःशक्त्याआयुधेननिर्भिन्नास्ताडिताःसंतःनेशुः ॥ णश्अदर्शने ॥ अत्यंतादर्शनमत्रादर्शनंनपश्यंतिस्मप्राणानित्याहुः ॥ अन्येमहासुराःब्रह्माण्याः शक्तेःमंत्रःगुप्तभाषणीयोवर्णमयोनिगमागमाद्योपदेशगम्यःप्रणवादिः ॥ तेनपवित्रीकृतेनतोयेनवारिणानिराकृताःप्रमथादयस्ताः ॥ ३६ ॥ माहेश्वरस्येयंमाहेश्व रीतस्याःशूलेनभिन्नाविदारिताःसंतःअपरेदैत्याःरणभूमौपेतुःपतंतिस्मवराहस्यभगवतोविष्णोः शक्तिर्वाराहीतस्यास्तुंडंवक्रंपोत्रंवक्राग्रंतेनकृतोघातस्ताडनंप्रहा रः ॥ तेनकेचिदसुराश्चूर्णिताःभुविपेतुः ॥ ३७ ॥ विष्णोरियंवैष्णवीशक्तिर्देवतातयाचक्रेणवैष्णवायुधेनकेचिद्दानवाःखंडंखंडंकृताःखंडत्वप्रकारंप्रापिताः खंडीकृताःशकलीकृताइतियावत् ॥ प्रकारेगुणवचनस्येतिद्विर्वचनम् ॥ खंडखंडमितिपाठेकर्मधारयवदुत्तरेष्वितिकर्मधारयत्वातिदेशात्सुपोलुक् ॥ खंडसदृशाः ॥७८॥

कृताइत्यर्थः॥ प्रकारोभेदःसादृश्यंच। तदिहसादृश्यंगृह्यते ... कर्मधारयवदित्यतिदेशेपिखंडाःकृताइतिभवितव्यंपुंल्लिंगेनच ॥

कृताइत्यर्थः॥प्रकारोभेदःसादृश्यंच।तदिहसादृश्यंगृह्यते ॥नन्वत्रदानवइत्येकवचनेभवितव्यम् कर्मधारयवदित्यतिदेशेपिखंडाःकृताइतिभवितव्यंपुँल्लिंगेनच ॥ अत्राहुः॥खंडशब्दस्यगुणवचनत्वाद्गुणमुक्तागुणिनियोवर्त्ततेसगुणवचनइतिगुणवचनस्यलक्षणम् ॥ तस्माद्गुणवचनःविशेषणंचभवतिइतिक्रियाविशेषणानांकर्मत्वंनपुंसकैकत्वंभवतीतिवक्तव्यमितिनबहुवचनंनापिपुँल्लिंगमिति॥ अन्येत्वाहुः ॥ खंडखंडमितिचयोगोयंचतुरक्षरइति ॥ इंद्रस्यइयंशक्तिरैंद्रीतस्याहस्ताग्रेतेनविमुक्तंप्रेरितंवज्रंतेनअपरेदानवाःविनेशुःविनष्टाः ॥ ३८ ॥ केचिदसुराःमहाहवंयुद्धंप्राप्यकर्मणिल्यब्लोपेपंचमी ॥ केचित्त्वसुराःमहतःआहवात्सकाशान्नष्टाःपलाय्यगताः ॥ अपरेनिशुम्भसैन्येऽवशिष्टाअसुराःसर्वेपिकाल्या चामुंडयाचंडिकादेहनिष्क्रांताशिवदूतीतया मृगाधिपःदेवीवाहनंसिंहःतेनच भक्षिताः

केचिद्विनेशुरसुराःकेचिन्नष्टामहाहवात् ॥ भक्षिताश्चापरेकालीशिवदूतीमृगाधिपैः ॥ ३९ ॥ इतिमार्कण्डेयपुराणे सावर्णिके मन्वंतरे देवीमाहात्म्येनिशुंभवधोनामनवमोध्यायः ॥९॥ऋषिरुवाच॥ निशुंभंनिहतंदृष्ट्वाभ्रातरंप्राणसंमितम्॥हन्यमानंबलंचैवशुंभःक्रुद्धोब्रवीद्वचः॥१॥

खादिताः । कर्मणिक्तः ॥ कालीचशिवदूतीमृगाधिपश्च ॥ चार्थेद्वंद्वः ॥ परवल्लिंगंद्वंद्वतत्पुरुषयोः ॥ एवंनिशुम्भोनिशुम्भसैन्यंचदेव्यासंग्रामेन्यपाति ॥ ३९ ॥ ॥ इतिमार्कंडेयेराजाधिराजतोमरान्वयश्रीमदुद्धरणात्मजशंतनुचक्रवर्त्तिविरचितायांदेवीमाहात्म्यटीकायांनिशुम्भवधोनामनवमोध्यायः ॥ ९ ॥ अथशुंभोदैत्येश्वरःप्राणसंमितंप्राणतुल्यंभ्रातरंनिशुंभंदृष्ट्वादेव्यानिहतंबलंचसैन्यंहन्यमानम् वर्त्तमानसामीप्येवर्त्तमानवद्वेतिकर्मणिलटःशानच् ॥ हतंदृष्ट्वाक्रुद्धःसन्देवींवचनमब्रवीत् ॥ ब्रुविर्द्विकर्मकः ॥ देव्यानिशुंभोनिपातितइतिव्यपदेशमात्रमेतत् सखलुमेप्राणभूतःसचनिहतोहंतमेप्राणाएवहताःकिमतःपरमवशिष्टमिष्टमितिसूचयितुंप्राणसंमितमित्युक्तम् ॥ १ ॥

शुंभोदेवीमाह ॥ हेदुर्गेदुष्टेसर्वदानवनाशिनि ॥ सात्वंगर्वमहंकारंमावहमाआश्रय॥ कस्माद्गर्वंमाआवह॥बलावलेपात् ॥ अवलेपोत्रलेपनंलेपः सम्बंधःअवकृष्टआश्रितःसंबंधःअवलेपःबलस्यसामर्थ्यस्यावलेपात् ॥ अवलेपस्तुगर्वेस्याल्लेपनेभूषणेपिच ॥ अत्रसम्बन्धार्थः ॥ गर्वार्थेगृह्यमात्रेबलावलेपाद्बलगर्वाद्गर्वंमा आवहेत्यनेनान्वयेनविद्यागर्वाद्गर्वंकरोतीतितिवेदाधिक्यंदोषःस्यात् ॥ बलाद्गर्वंमावहेत्येतावतैवनिराकांक्षत्वस्यसिद्धत्वादवलेपादित्यस्याधिकत्वेनवैय्यर्थ्यंस्यात् ॥ सात्वमित्युक्तं साकेत्याह॥ यात्वमन्यासांब्रह्माण्यादीनांबलमाश्रित्यातिमानिनीसतीनितरामहंकारवतीसतीयुध्यसे तदित्थंकथमसित्वमतिमानिनीयदन्यबलेनयुध्यसेनतुस्वबलेनेतिशुम्भाभिप्रायः ॥ युध्यसेचेतिपाठेचशब्दः स्वव्याघातकतांसमुच्चिनोतिदेव्याः ॥ तथाहि त्वंबलस्यदर्पादौद्धत्याद्गर्वंमाआवह अथचतेबलमेवनास्ति ॥ कुतस्तेबलावलेपःसंगतःबलंतुतदन्यदीयम् सैषातेव्याहतिः ॥ अन्यासांबलमाश्रित्ययुध्यसेचअतिमानिनीचेतियद्यन्यबलेनयुध्यसे कुतस्तेतर्ह्यतिमानिनीत्वम् यद्यपिमानिनीत्वंकुतस्तेतर्हियोद्धुमन्यबलाश्रयणंयुज्यतेकर्तुंतस्मादस्माद्व्याघाताच्चतत्समुच्चयप्रसंगोमाभूदितिशुंभाभिप्रायांतरम्

बलावलेपाद्दुष्टेत्वंमादुर्गेगर्वमावह ॥ अन्यासांबलमाश्रित्ययुध्यसेयातिमानिनी ॥ २ ॥

अतिमानिनिइतिसंबुद्ध्यंतत्वपाठेतुसोल्लुंठमेतत् ॥ त्वंखल्वखिलैरपिशूरमानिभिर्मुख्याक्रियसे ॥ अथतर्हिकथंत्वमन्यासांबलमाश्रित्ययुध्यसे ॥ अतस्तेकुतोमानःकुतस्तरांत्वंमानिनीकुतस्तमांचत्वमतिमानिनीत्याहूयसे ॥ ततस्तरांततस्तमांचमागर्वमावहेतिशुम्भाभिप्रायांतरमेतत् ॥ अथवात्वमसत्यसंधाप्यसियतस्ततोदुष्टासि ॥ हेदुष्टेयदुक्तंत्वया योमांजयतिसंग्रामेयोमेइतित्वयासंग्रामेकिंकृतंकिंचत्वन्यासांबलमासाद्ययुध्यसे ॥ काल्या चण्डमुण्डौनिहतौ तद्बलंत्वत्सिंहेनसंवृतं रक्तबीजरक्तपानंकालीकिलकलयामास ॥ निशुंभोपिब्रह्माण्यादीनांबलमाश्रित्यनिपातितः ॥ अस्मद्बलान्यपिताभिरेवनिहतानीतितस्मात्संग्रामप्रतिज्ञापिकदार्थितात्वयेतिसाधूक्तंहेदुष्टेइतिशुम्भाभिप्रायांतरम् ॥ देवीपार्षदाभिप्रायस्त्वन्यः ॥ बलावलेपाद्दुष्टेइत्येकंपदंसंबुद्ध्यंतंचैतत् हेबलावलेपाद्दुष्टेहेदुर्गे सात्वंगर्वंदर्पमावहआश्रय ॥ अवलेपोहंकारः ॥ अतसातत्यगमने ॥ आङ्पूर्वःक्विप् ॥ ॥७९॥

पादुष्टेइत्येकंपदंसंबुद्ध्यंतंचैतत् हेबलावलेपादुष्टेहेदुर्गे सात्वंगर्वंदर्पभावहआश्रय ॥ अवलेपोहंकारः ॥ अतसातत्यगमने ॥ आङ्पूर्वकंक्

आसमंतादततिआत् ॥ बलेसैन्येसामर्थ्येचविषयेअवलेपोगर्वस्तेनआत् सततमुपद्रोतुमागतामुपद्रोतायःसबलावलेपादैत्यःउपद्रवकारीतस्मिन्विषयेदुष्टा हिंसा ॥ तस्याःसंबोधनम् ॥ किंभूतात्वंमालक्ष्मीर्लोकमाता किंविशिष्टंगर्वमन्यासांद्वितीयांतमेतदाकारांतं प्राणिहितमुत्पाद्यहिंसकम् ॥ श्वसप्राणने अनचेत्यतइत्ययंधातुः ॥ अनिति (अनःपचाद्यच् अनाय) प्राणिनेहितःअन्यःप्राणिहितं (मु) न्यादि॥षोअंतकर्मणि ॥ अदंतत्वात् छांदसो विच्प्रयोगतोभाषायांचस्यात् ॥ तमन्यंप्राणिहितंमुन्यादिनस्यतिनअंतंनयतिअसाः ॥ अन्यस्यअसाःअन्यासाःतमन्यासाम् ॥ आकारांतपुँल्लिंग द्वितीयैकवचनांतंपदम् । सोमपामितिवत् ॥ प्राणिहितंमुनिजनराशिणमित्यर्थः ॥ येनगर्वेणसात्त्विकरक्षणंभवतितंगर्वंकुर्वित्यर्थः ॥ यात्वंबलमाश्रित्ययुध्य से ॥ किंविशिष्टात्वमतिमानिनी ॥ मानपूजायांमाननंमानःभावेघञ् ॥ सोस्त्यस्य मानिनी अतितरांमानिनीअतिमानिनी अत्यर्थपूजायुक्तेत्यर्थः ॥ इत्थ मयंदेवीष्टाभिप्रायोदेवीपार्षदैरूहितोवधारणीयः ॥ बलावलेपादुष्टेत्वमितिपाठे ॥ बलेविषयेअवलेपेनगर्वेणआसमंतात्दुष्टाविकृताविरुद्धा ॥ इतिशुंभानु

देव्युवाच ॥ एकैवाहंजगत्यत्रद्वितीयाकाममापरा ॥ पश्यैतादुष्टमय्येवविशंत्योमद्विभूतयः ॥ ३ ॥

॥ २ ॥ बलावलेपेनअदुष्टाअविकृतेत्युभयत्राप्यर्थभेदोवगंतव्यः ॥ २ ॥ हेदुष्टहेअसूयकहेशुम्भ ॥ अत्रास्मिञ्जगति कूलोप्यर्थः ॥ देव्यनुकूलोर्थस्त्वेषः ॥ बलावलेपेनअदुष्टाअविकृतेत्युभयत्राप्यर्थभेदोवगंतव्यः ॥ यद्वा अहमहंकाररूपामायाकृतिःचण्डिकाख्ययाएकाहमस्मि ॥ मम भुवनत्रयेपिअहमेकैव ॥ एकमेवाद्वितीयमितिश्रुतेः परमात्मरूपाहमेकैवास्मि ॥ यद्वा अहमहंकाररूपामायाकृतिःचण्डिकाख्ययाएकाहमस्मि ॥ मम देव्याःद्वितीयापरानास्ति ॥ अस्तिचेत्कथंचनसामदन्यानैव ॥ हेशुम्भ इतःपश्य ॥ एताःब्रह्माण्याद्याःमद्विभूतयःमय्येवदेव्यामेवविशंत्यःसंति ॥ ममदेव्याः विभूतयःकायव्यूहसृष्टिसम्पदःपश्य ॥ मृगोधावतिइतिवद्वाक्यार्थरूपंकर्मेहद्रष्टव्यम् ॥ एताःशक्तयःमत्कायव्यूहसिद्धिंसंसिद्धसृष्टिसम्पदःमद्विभूतयःमद्देवता राः मय्येवविशंत्यःइतियत्तत्पश्येत्यर्थः ॥ यद्वा ॥ जगदेवजगतीएकैवाहंजगती एकैवजगतीअहं ॥ अत्रऐक्येसतिअत्रत्यामेकस्यांमयिजगत्याऐक्येनस्थि तायांसत्यांमत्तोजगतीतःसकाशाज्जगतीतोमत्तःसकाशाच्चापराद्वितीयाव्यक्तिःकाममस्यात् ॥ नकापि ॥ तस्मान्मज्जगत्योरैक्यात् ॥ हेदुष्टहेअसूयकइतः

पश्य ॥ जगतोनाहमन्यास्यांस्यान्मदन्यज्जगच्चन ॥ जगतोममचाप्यैक्याद्व्यक्तिरन्याततोस्तुका ॥ अहंचजगतीचैकाजगतीमन्मयीयतः ॥ दुग्धवद्दधिचाप्ये कंदधिदुग्धमयंयतः ॥ दुष्टेति परस्त्रीलोलुपत्वेनस्वस्त्रीत्यक्ताधवैर्यतः ॥ हंतिवैवस्वतोराजानृणामायुःशतंचतत् ॥मद्वाक्यंहिशिवेनोक्तंत्वयात्यक्तंदुरात्मना॥ अतस्त्वांशुम्भहन्स्याजौहतदैवंहतप्रभम् ॥ इत्यभिप्रायतोदेव्याहेदुष्टेत्यभ्यभाषितः॥अथवैतन्नबोध्यंचेत् फलव्यक्तिर्भविष्यति॥ ३ ॥हेसुरथततःमय्येवविशं त्यःसंतिशक्तयःइत्युक्तेरनंतरंताःसमस्ताःअष्टौब्रह्माणीप्रमुखाःशक्तयःदेव्यःदेवतास्तस्याआद्यायाःदेव्याःचण्डिकायाःएवतनौशरीरेलयमैक्यंजग्मुस्तदाअम्बि कादेवीएकैवासीत्अद्वितीयांबिकैवातिष्ठत्एकैवजाता ॥ ४ ॥ हेशुम्भइहरणक्षितौअहंचण्डिकादेवीबहुभिरनेकैःयैःकृत्वाविभूत्याविभवेनविभुत्वेनव्याप

ऋषिरुवाच ॥ ॥ ततःसमस्तास्तादेव्योब्रह्माणीप्रमुखालयम् ॥ तस्यादेव्यास्तनौजग्मुरेकैवासीत्तदांबिका ॥४॥ देव्युवाच॥ ॥अहंवि भूत्याबहुभिरिहरूपैर्यदास्थिता॥तत्संहृतंमयैकैवतिष्ठाम्याजौस्थिरोभव ॥५॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ ततःप्रववृतेयुद्धंदेव्याःशुंभस्यचोभयोः पश्यतांसर्वदेवानामसुराणांचदारुणम् ॥ ६॥

कत्वेनैश्वर्येणवायद्बहुत्वमास्थिताअंगीकृतवत्यस्मितद्बहुत्वंमयासंहृतम् ॥ तस्मादहमेकैवतिष्ठामित्वमाजौयुद्धेस्थिरोभव ॥ यत्तदितिबहुत्वसामान्यमपेक्ष्यै कवचनम् ॥ आस्थितेतिगत्यर्थाकर्मकसूत्रेणतिष्ठतेःकर्त्तरिक्तः॥आजौइतिपदंकाकाक्षिगोलकन्यायेनोभयत्रापिसम्बध्यम् ।अहमेकैवतिष्ठाम्याजौआजौत्वं स्थिरोभवेति ॥ ५ ॥ ततोनंतरंदेव्याःशुम्भस्यचउभयोःयुद्धंप्रववृतेप्रावर्तिष्ट ॥ कीदृशंसर्वेषांदेवानामसुराणांचपश्यतामालोकयतामुभयेषांदारुणंभयंकरम् ॥ यदिशुम्भोजेष्यतितदादेवानांशुम्भतोभयंस्यात्॥यदिचदेवीजेष्यतितदासुराणांदेवीतःभयंस्यात् ।। तस्मादुभयेषांदारुणम् ।। यद्वा ।। पश्यतामित्युक्तत्वाद्द्रष्टृ णांभयहेतुस्तद्युद्धमित्यर्थः ।। उभयशब्दःसंख्यावाचित्वात्सर्वतोमत्वावाच्यलिंगतावगंतव्या ॥ ६ ॥

णामयहेतुस्तद्युद्धमित्यर्थः ॥ उभयशब्दःसंख्यावाचित्वात्सर्वनामत्वावाच्यलिंगतावगन्तव्या ॥ ६ ॥

भूयःवहुतरमित्यर्थः ॥ भूपेतिपाठेसुरथस्यसम्बोधनम् ॥ हेभूपसुदारुणैः बाणवृष्टिभिस्तयोर्देव्याःशुम्भस्यचयुद्धमभूत् ॥ ततश्चउभयोर्देव्याःशुम्भस्यचयल्लिंगंतादिहस्यादितिहोमशब्दस्यस्त्रीपुँल्लिंगम् ॥ तथातद्वत्शितैस्तेजितैस्तीक्ष्णैःशस्त्रैःसुदारुणैः सुष्ठुभयंकरैःखड्गादिभिःहस्ताग्रग्राह्यैरायुधैःसर्वलोकभयंकरंयुद्धमभूत् ॥ तथाशितैःसुदारुणैःघोरतरैरस्त्रैश्चमंत्रवद्भिःसायकैःक्षेप्तव्यैः ॥ आयुधभेदादेर्युद्धभेदः ॥ आयुधसाम्याद्युद्धसाम्यम् ॥ तथास्त्रैश्चैवेतिपाठेसएवार्थः ॥ तुल्यजातीयैरायुधैस्तौयुयुधातेइत्यर्थः ॥ ७ ॥ अथअंबिकादेवीदैत्येंद्रविषयेयानिशतंशतंशतशः दिव्यानिदिविभवानिदिव्यानिसमंत्राणिसदैवतानिअस्त्राणिमुमुचे प्रत्युक्तवती ॥ तानिदैत्येंद्रः शुम्भस्तत्प्रतीघातकर्तृभिः तत्तदस्त्रविध्वंसिभिरस्त्रैर्बभंज ॥ भंजोआमर्द्दने ॥ योगेनखंडयामास ॥ आग्नेयास्त्राणिवारुणा

शरवर्षैःशितैःशस्त्रैस्तथास्त्रैश्चैवदारुणैः ॥ तयोर्युद्धमभूद्भूयःसर्वलोकभयंकरम् ॥ ७ ॥ दिव्यान्यस्त्राणिशतशोमुमुचेयान्यथांविका ॥
बभंजतानिदैत्येंद्रस्तत्प्रतीघातकर्तृभिः ॥ ८ ॥ मुक्तानितेनचास्त्राणिदिव्यानिपरमेश्वरी ॥ बभंजलीलयैवोग्रहुंकारोच्चारणादिभिः ॥
॥ ९ ॥ ततश्शरशतैर्देवीमाच्छादयतसोसुरः ॥ साचतत्कुपितादेवीधनुश्चिच्छेदचेषुभिः ॥ १० ॥

स्त्रैर्विघ्नितानिवारुणास्त्राणिवायव्यास्त्रैर्विघ्नितानिवायव्यास्त्राणिपवनाशनपन्नगास्त्रैर्विघ्नितानिपन्नगास्त्राणिगरुडास्त्रैरित्थमन्यान्यपिप्रत्यस्त्राण्यस्त्रशास्त्रसिद्धान्यवगंतव्यानि ॥ द्युप्रागपागुदक्प्रतीचोयत् शैषिकः॥मुमुचेमुचॢमोक्षणे ॥ तेषामंबिकाप्रयुक्तानांप्रतीघातः विघातः ॥ उपसर्गस्यघञ्यमनुष्येबहुलंदीर्घः ॥ तस्यकर्तृणिप्रत्यस्त्राणितैः ॥ जनिकर्त्तुःप्रकृतिलिंगात्समासः ॥ ८ ॥ परमेश्वरीचण्डिकातेनमुक्तानिप्रेरितानिदिव्यानिदिविभवानिउग्रहुंकारोच्चारणादिभिर्लीलयैवाप्रयत्नेनैवबभंजभनक्तिस्म ॥ आदिशब्दादस्त्रैश्च ॥उग्रः रौद्रः॥सएवहुमितिरोषेणोच्चारणंशब्दस्तदादिभिरस्त्रैः ॥ परमाईश्वरीपरमेश्वरी॥ ९ ॥ ततःदिव्यास्त्रभंजनानंतरंसः असुरः शुम्भःदेवींचण्डिकांशराणांशतैरसंख्यातैः शरसहस्रैश्चाच्छादयत ॥ छदसंवरणेचुरादिःपिहितौआङ्पूर्वः लङ्णिचश्चेत्यात्मनेपदम्॥

साचदेव्यपितत्कुपितातादितिहेतौपृथक्पदम् ॥ तस्माच्छरशतैराच्छादनाद्धेतोः कुपितासती ।। इषुभिर्बाणैर्धनुश्चापंशुम्भस्यशरासनंचिच्छेद ॥ इषुभिरितिबहुवचनंपुनःपुनर्धनुश्छेदं पुनःपुनर्द्धनुर्ग्रहणंसूचयितुमाश्रितमन्यथैकस्यधनुषश्छेदेकर्त्तव्येधनुश्छेदंचेषुणेत्येवब्रूयादनंतामोघशक्तित्वाद्देवीषोः ॥ १० ॥ अथदैत्येंद्रःशुम्भःधनुषिशरासनेदेव्याछिन्नेसतितथाप्रकारेण शक्तिमायुधमाददेजग्राह ॥ अथदेवीअस्यशुम्भस्यकरेस्थितांप्रेषयितुंगृहीतांतांशक्तिमपिचक्रेणायुधेनचिच्छेद ॥ करोत्थितामितिपाठे ॥ करादुत्थिताउद्यंयांतीम् ॥ अपिशब्दउक्तसमुच्चये ॥ प्राग्धनुश्चिच्छेदस्तदनुशक्तिमपि समाददेइत्यपिपाठेसएवार्थः ॥ ११ ॥ ततःशक्तिच्छेदनानंतरंदैत्यानामधिपाः धूम्रलोचनादयः तेषामीश्वरःशुम्भः खड्गंचंद्रहासमुपादायभानुमत्किरणयुक्तंशतचंद्रंशतंलिखिताः चंद्राःयस्मिन्फलके

छिन्नेधनुषिदैत्येंद्रस्तथाशक्तिमथाददे ॥ चिच्छेददेवीचक्रेणतामप्यस्यकरेस्थिताम् ॥११॥ ततःखड्गमुपादायशतचंद्रंचभानुमत् ॥ अभ्यधावततांहंतुंदैत्यानामधिपेश्वरः ॥ १२ ॥ तस्यापततएवाशुखड्गंचिच्छेदचंडिका ॥ धनुर्मुक्तैःशितैर्बाणैश्चर्मचार्ककरामलम् ॥ १३ ॥ अश्वांश्चपातयामासरथंसारथिनासह ॥ हताश्वःसतदादैत्यश्छिन्नधन्वाविसारथिः ॥ जग्राहमुद्गरंघोरमंबिकानिधनोद्यतः ॥ १४ ॥

तत्फलंचगृहीत्वा तांदेवींहंतुमभ्यधावत ॥ १२॥ चंडिकादेवीतस्यआपततएष्यतएवशुम्भस्यआशुतत्क्षणएवधनुर्मुक्तैश्चापात्सकाशान्निर्गमितैःशितैस्तीक्ष्णैर्बाणैरर्ककरामलमर्ककरैःसंगतैरालिप्तत्वात्प्रतिफलितार्ककिरणत्वादमलंखड्गंचिच्छेद ॥ अथचबाणैरर्ककरामलंप्रतिफलितैरर्कस्यकरैःसहसंपर्कलाभादमलंफलकंचचिच्छेद ॥ बाणैरितिबहुवचनात् खड्गंचूर्णयांचकारेतिसूच्यते ॥ १३ ॥ नकेवलंखड्गंचर्मचचिच्छेद ॥ अपितुअश्वांश्चछित्त्वाशरैःपातयामास ॥ सारथिनासहरथंचपातयामासव्यत्यस्तावयवंचकार ॥ तदासदैत्यः घोरंभयकरंमुद्गरंघनंजग्राह । कीदृशः हताश्वःनिहतरथवाहनःछिन्नधन्वा छिन्नंधनुर्यस्य बहुव्रीहौ धनुषश्चेत्यनङ्समासांतः ।। विसारथिः सारथिरहितः ।। अंबिकायानिधनेउद्यतः कृतोद्यमः ।। १४ ॥

सादेवीनिशितैस्तीक्ष्णैःशरैरापततः प्रहर्तुमिच्छतःशुम्भस्यमुद्गरमायुधविशेषंचिच्छेद ॥ तथापिच्छिन्नमुद्गरोपिवेगवान्वेगधारीमुष्टिमुद्यम्यऊर्ध्वीकृत्यतांदेवी

सादेवीनिशितैस्तीक्ष्णैःशरैरापततः प्रहर्त्तुमिच्छतःशुम्भस्यमुद्गरमायुधविशेषंचिच्छेद ॥ तथापिच्छिन्नमुद्गरोपिवेगवान्वेगधारीमुष्टिमुद्यम्यऊर्ध्वीकृत्यतांदेवी मभ्यधावत् सर्त्तैस्त्वरितायांगतौधावादेशः ॥ १५ ॥ सदैत्यपुंगवः शुम्भो देव्यावक्षसिमुष्टिंरत्निंबद्धांगुलिसंनिवेशंपातयामास प्रयुक्तवान् ॥ अक्लीबेमुष्टिरत्नी द्वौ ॥ पुमान्गौःपुंगवः गोरतद्धितलुकीतिटच्समासांतः दैत्यःपुंगवइवबलवान् ॥ स्युरुत्तरपदेव्याघ्रपुंगवर्षभकुंजराः ॥ सिंहशार्दूलनागाद्याःपुंसिश्रेष्ठार्थगो चराः ॥ उपमितंव्याघ्रादिभिःसामान्याप्रयोगेसमस्यते ॥ सातदादेवीतलेनकरतलेनतंशुम्भमपिउरसिवक्षस्यताडयत् ॥ अस्त्रीतलमधोदेशेस्वरूपेपृष्ठतस्तलम् ॥ वितस्तौचचपेटेचततोज्यारक्षणेतलम् ॥ १६ ॥ सदैत्यानांराजाशुम्भः ॥ राजाहःसखिभ्यष्टच् ॥ देवीकृततलप्रहारेणचपेटघातेनअभिहतः वक्षसिताडितः

चिच्छेदापततस्तस्यमुद्गरंनिशितैःशरैः ॥ तथापिसोभ्यधावत्तांमुष्टिमुद्यम्यवेगवान् ॥ १५ ॥ समुष्टिंपातयामासहृदयेदैत्यपुंगवः ॥
देव्यास्तंचापिसादेवीतलेनोरस्यताडयत् ॥ १६ ॥तलप्रहाराभिहतोनिपपातमहीतले ॥ सदैत्यराजःसहसापुनरेवतथोत्थितः ॥ १७ ॥
उत्पत्यचप्रगृह्योच्चैर्देवींगगनमास्थितः ॥ तत्रापिसानिराधारायुयुधेतेनचंडिका ॥ १८ ॥

महीतलेनिपपात ॥ अथसदैत्यराजः सहसावेगेनअतर्क्येणबलेनचपुनः तथैवनिपतनात्प्रागिवउत्थितः उदस्थादुच्चैःस्थितिमाप ॥ १७ ॥ महीतलादु त्पत्यउड्डीयदेवींप्रगृह्यगृहीत्वाउच्चैर्गगनमाकाशमास्थितःआरूढः ॥ आङ्पूर्वात्तिष्ठतेःसकर्मकाङ्गत्यर्थाकर्मकसूत्रेणकर्त्तारिक्तः ॥ आस्थितवान् आङःस्थः प्रतिज्ञानमर्थः गगनंस्थानत्वेनप्रतिज्ञातवान् ॥ तत्रापिगगनेपिसाचंडिकानिराधारानिरधिकरणासत्येवतेनसहयुयुधे ॥ यद्वा निर्निश्चयनिषेधयोः ॥ निश्चय श्चाबाध्याध्यवसायः निराधाराअहमेवसर्वशक्तिसमन्विताशत्रुमुपसंहरिष्यामीतिनिश्चयज्ञानाधारा ॥ यद्वा चंडिकाशब्दब्रह्मरूपतयाआकाशस्थितयासाधा रत्वादनिराधारा ॥ १८ ॥

तदागगनारोहणकालेप्रथमंखेआकाशेदैत्यः शुम्भः चंडिकाचदुर्गापरस्परंनियुद्धंबाहुयुद्धंनामप्रधनंचक्रतुः चक्राते॥कीदृशंनियुद्धं सिद्धाश्चमुनयश्चसिद्धमुनयः ॥ ननुचद्वंद्वेघिपूर्वंस्यात् नैतत् प्राप्तस्यचबाधास्येयेपि ॥ (?) यद्वा सिद्धैः सहितामुनयः तेषांविश्वावसुप्रभृतीनांमुनीनांनारदादीनांपश्यतांविस्मयस्याश्चर्यस्यकारकंजनकम् ॥ इहकेचित्सिद्धमपनीययुद्धंपेठुः ॥ नियुद्धंनामयुद्धं प्रथमंचक्रतुरित्यर्थः ॥ केचित्तुप्रथममपनीयप्रधनंपेठुः ॥ कर्मव्यतिहारेसर्वनाम्नोद्वेभवतः समासवच्चबहुलमितिसुडमौ ॥ परस्यक्रियायांपरःकरोतिपरस्यापिपरः परस्परम् ॥ १९ ॥ अंबिकादेवीतेनशुम्भेनसहसुचिरंचिरतरंकालंनियुद्धंकृत्वा ततोनंतरंतंशुम्भमुत्पात्यउत्क्षिप्यचरणमुद्धृत्यभ्रामयामास ततोभ्रामयित्वातंशुम्भंवलयाकारेणोर्ध्वतः भ्रामयित्वाधरणीतलेचिक्षेपपातयामास ॥ इहभ्रमणेअमं

नियुद्धंखेतदादैत्यश्चंडिकाचपरस्परम् ॥ चक्रतुःप्रथमंसिद्धमुनिविस्मयकारकम् ॥ १९ ॥ ततोनियुद्धंसुचिरंकृत्वातेनांबिकासह ॥ उत्पात्यभ्रामयामासचिक्षेपधरणीतले ॥ २० ॥ सक्षिप्तोधरणींप्राप्यमुष्टिमुद्यम्यवेगितः॥अभ्यधावतदुष्टात्माचंडिकानिधनेच्छया॥२१॥

तत्वान्मित्त्वान्मितांह्रस्वइतिह्रस्वत्वम् ॥ भ्रमयामासेतिसभ्यःपाठः ॥ यद्वा वेत्यनुवर्त्यमितांह्रस्वः साचव्यवस्थितविभाषा ॥ तेनक्वचित्प्रयोगेपुराणादौसंक्रामयतीतिवद्भ्रामयामासेत्यपिसभ्यएव इहउत्पाद्यउत्पात्यउत्क्षिप्येतिपाठत्रयम् ॥ भ्रमुअनवस्थानेणेरयादेशः ॥ क्षिपप्रेरणेलिट् ॥ २० ॥ देव्याक्षिप्तः सदुरात्माशुम्भः धरणींप्राप्यवेगितः संजातवेगः सन् ॥ वेगतइतिपाठे वेगात् ॥ वेगवानितिवापाठः ॥ चण्डिकानिधनेच्छयामुष्टिमुद्यम्यउत्क्षिप्यउद्यतंकृत्वाभ्यधावत ॥ देवीत्यर्थउच्यते ॥ चण्डिकायाःसकाशात्प्राप्तव्यंयत्निधनंमरणंतत्रेच्छयायतः अभ्यागच्छत् ॥ अथात्ययेपलाय्यचेद्गच्छेदसौनम्रियेतैवेति ॥ दुष्टआत्मास्वभावोयस्यसः । आत्मायत्नोधृतिर्बुद्धिःस्वभावोब्रह्मवर्ष्मच ॥ २१ ॥ ॥८२॥

वीति ॥ दुष्टआत्मास्वभावोयस्यसः । आत्मायत्नोधृतिर्बुद्धिःस्वभावोब्रह्मवर्ष्मच ॥ २१ ॥

सर्वेषांदैत्यानांजनेश्वरं राजानंशुम्भंततोदेवीवक्षसिउरसिशूलेनभित्त्वाविदार्यजगत्यांभूमौपातयामास । जगतीजगतीच्छन्दोविशेषेपिक्षितावपि ॥ २२ ॥
देव्याः शूलमायुधंतस्याग्रंतेनविक्षतः हतः ॥ क्षिणुक्षणुहिंसायां द्वावपिणांतौतनादी ॥ तेनक्षितः क्षतइतिपाठद्वयम् ॥ कर्मणिक्तः ॥ अनुदात्तोपदेशवनति
तनोत्यादीनामनुनासिकलोपोझलिक्ङिति।।सशुम्भः गतासुः निर्गतप्राणः सन् उर्व्यांभूमौपपात।।किंकुर्वन् सकलांदेवींपृथ्वींचालयन् ॥ कथंभूतांपृथ्वीं अब्धयश्च
द्वीपाश्चतैः सहवर्त्तमानाम् ॥ पुनःकीदृशीं सपर्वतांपर्वतैः सहवर्त्तमानाम् ॥ चालयन्निति।।चलकम्पने णिचिकम्पनेचलिर्मित् ॥ वायुश्चलयतिवल्लीमीषत्कम्पयति॥
अन्यत्रनमित् वायुश्चालयतिघनश्रेणींदेशांतरंप्रापयतीत्यर्थः॥अत्रतुस्थानांतरप्रापणंधात्वर्थः।।तेनात्र मित्त्वाभावात्ह्रस्वत्वाभावः॥ कश्चिदाह ॥ चलनंचालः
तंकरोतिणिच्लटःशतृप्रत्ययः प्रयोजकव्यापाराभावाण्णिचोत्रासंभवादिति तन्न मृतस्यापिउपचारात्स्वाभाव्याद्वाप्रयोजकव्यापारसंभवात् ॥ मृतः पुत्रोमात

तमायांतंततोदेवीसर्वदैत्यजनेश्वरम् ॥ जगत्यांपातयामासभित्त्वाशूलेनवक्षसि ॥ २२ ॥ सगतासुःपपातोर्व्यांदेवीशूलाग्रविक्षतः ॥ चाल
यन्सकलांपृथ्वींसाब्धिद्वीपांसपर्वताम् ॥ २३ ॥ ततःप्रसन्नमखिलंहतेतस्मिन्दुरात्मनि॥जगत्स्वास्थ्यमतीवापनिर्मलंचाभवन्नभः ॥२४॥
उत्पातमेघास्सोल्कायेप्रागासंस्तेशमंययुः ॥ सरितोमार्गवाहिन्यस्तथाशुम्भेनिपातिते ॥२५॥

रंरोदयतिधनमानंदयतीतिवन्मृताचेतनयोरप्यस्त्येवप्रयोजकव्यापारइतिप्रागुक्तएवमित्त्वभावाभावोपायआश्रयितव्यः॥ २३ ॥देव्यातस्मिन्दुरात्मनिशुम्भेहतेस
तितोहेतुतः अखिलंविश्वंप्रसन्नमभवत् ॥ तथाहि॥जगल्लोकः स्वास्थ्यमनाकुलत्वमतीवअतितरामाप॥नभः आकाशंचनिर्मलंनिष्पांसुअभवत् ॥ विश्वमशेषं
कृत्स्नंसमस्तनिखिलालिखानिनिःशेषम्।विष्टपंभुवनंजगत् ॥ २४ ॥प्राक्शुम्भमरणात्पूर्वंसोल्काः उल्कासहिताःयेउत्पातमेघाःदेवलोकशुभायचागताः ॥ शांति
मगममन्निितिभावः॥उल्काज्वाला ॥ यदाहुः ॥ लंकाशेफालिकाटीकाधातकीपञ्जिकाढकी ॥ सिध्रकासारिकाहिक्काप्राचिकोल्कापिपीलिका ॥ देव्याशुंभे
निपातितेसतितथाअनाकुलाःसरितःनद्यःमार्गवाहिन्यःमार्गाददूरगाआसन् ॥ पूर्वमाकुलत्वादुत्पथगामिन्यःअधुनातुतद्वैपरीत्यमितास्ताइतिभावः ॥२५॥

देव्यातस्मिञ्छुम्भेनिहतेसतिततोहेतुतःसर्वदेवगणाःइंद्रादयःहर्षनिर्भरमानसाःनिःशेषेणभरःपोषःपूर्णतायत्रतानिनिर्भराणिहर्षेणनिर्भराणिमानसानियेषांते बभू
वुः ॥ अथचगंधर्वाःहाहाहूहूप्रभृतयःललितंमनोहरंयथास्यात्तथादेव्याःपराक्रमंजगुःगायंतिस्म ॥२६॥ गीतमुक्त्वावाद्यंनृत्यंचाह ॥ देवगणविशेषाःअवा
दयन् तथान्येएवाप्सरोगणाःननृतुःनृत्यंतिस्म ॥ वाताःपुण्याःशैत्यमांद्यसौरभ्ययुक्ताःववुःवांतिस्मपुण्याःरजःशून्याश्च ॥ तथादिवाकरःसूर्यःसुप्रभःसुतेज
स्कःअभूत् ॥ २७ ॥ अग्नयःआहवनीयादयःशांताःनिर्मलाःसंतःजज्वलुःज्वलंतिस्म ॥ ज्वलदीप्तौ ॥ लिट्उस् ॥ शुंभेनिहतेयज्ञाःप्रवृत्ताइत्यर्थः ॥ दिग्ज
नितस्वनाउत्पातशब्दाःशांताःउपशांतिमगुः ॥ यद्वा दैत्यार्दितदेवादिहाहाकारस्वनाःशांताइत्यर्थः ॥२८॥ इतिमार्कंडेयेराजाधिराजतोमरान्वयश्रीशंतनुवि

ततोदेवगणास्सर्वेहर्षनिर्भरमानसाः ॥ बभूवुर्निहतेतस्मिन्गंधर्वाललितंजगुः ॥ २६ ॥ अवादयंस्तथैवान्येननृतुश्चाप्सरोगणाः ॥ ववुःपु
ण्यास्तथावातास्सुप्रभोभूद्दिवाकरः ॥ २७ ॥ जज्वलुश्चाग्नयश्शांताःशांतदिग्जनितस्वनाः ॥ २८ ॥ इतिमार्कण्डेयपुराणेसावर्णिकेम
न्वंतरेदेवीमाहात्म्येशुंभवधोनामदशमोऽध्यायः ॥ १० ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ देव्याहतेतत्रमहासुरेंद्रेसेंद्राःसुरावह्निपुरोगमास्ताम् ॥
कात्यायनींतुष्टुवुरिष्टलम्भाद्विकासिवक्त्राब्जविकासिताशाः ॥ १ ॥

रचितायांदेवीमाहात्म्यटीकायांशुम्भवधेदशमोऽध्यायः ॥ १० ॥ ॥ देव्याचण्डिकयातत्रसंग्रामेमहासुरेंद्रेशुम्भेहतेसतिसेंद्राइंद्रसहिताःवह्निपुरोगमाः
अग्न्यादयःसुरादेवाइष्टलाभात्शुम्भनिहतलक्षणात्संतुष्टाःअतएवविकासिवक्त्राःदीप्तवदनाःप्रसन्नमुखाःसुष्ठुविकासिताआशादिशोयेषांतेतांशुम्भमर्दिनींकात्या
यनींचण्डिकांतुष्टुवुः॥ष्टुञ्स्तुतौ ॥ विकाशिवक्त्राब्जविकाशिताशाइतिपाठे ॥ काशृदीप्तौ तालव्यांतः ॥ काशनंकाशःकाशोयेषांतानिकाशीनि विकाशी
निवक्त्राण्येवअब्जानिकमलानियासांताः विकाशिवक्त्राब्जाः काशःसंजातोयासांताःकाशिताःविशेषेणकाशिताश्चआशाश्चविकाशिताशाः ॥ काशितांसाइ ॥८३॥
तिपाठेसुराइष्टलाभाद्विकाशिवक्त्राब्जाःविकाशितांसाश्चभवंति॥ अंसोभुजशिरः ततःकर्मधारयः ॥ महांतोसुरास्तमिंद्रेश्रेष्ठे कतोमहर्षिस्तस्यापत्यंस्त्री गर्गादि

तिपाठेसुराइष्टलाभादिकाशिवकाब्जाःविकाशितासाश्चभवंति ॥ अंसोभुजाशिरः ततःकर्मधारयः ॥ महांतोसुरास्तानिद्रश्रेष्ठ कृतामहिषस्तस्यापत्यस्त्री गंगादि

पाठात्कात्यशब्दाद्गर्गादियञंतात् सर्वत्रलोहितादिकतंतेभ्यइतिष्फः षित्वात्ङीष् ॥ फस्यायनादेशः कात्यायनी ॥ देवाऊचुः देवींस्तोतुंस्तवोपयोगीनिवा
क्यानिउक्तवंतः प्रपन्नाअनन्यशरणाःशरणार्थिनःअकिंचनास्तेषामार्त्तिपीडांहरतीतिप्रपन्नार्त्तिहरा ॥ हरतेरनुद्यमनेच्स्त्रियांटाप् ॥ हेप्रपन्नार्त्तिहरेदेवित्वंप्रसी
दप्रसन्नाभव ॥ पाघ्रादिनासदेःसीदभावः ॥ हेअखिलस्यजगतःमातःजननित्वंप्रसीद ॥ हेविश्वस्यईश्वरिव्यापिकेत्वंप्रसीद ॥ हेदेवित्वंविश्वंपाहिलक्ष्मीरूपेण
सर्वंजगद्रक्ष हेदेवित्वंचराचरस्यजगतःईश्वरीविष्णुमायात्मतयाव्यापिकासि ॥ चराश्चाचराश्चचराचरम् ॥ सर्वोद्वंद्वोविभाषैकवद्भवति ॥ अन्यथाचरगतौ
पचाद्यच् ॥ चरिचलिपतिवदीनामच्याक्चाभ्यासस्येत्यनेनचराचरम् जंगमात्मकमेवस्यान्नाजंगममपि ॥ यदाहुः ॥ चरिष्णुजंगमचरंत्रसमिंगंचराचरम् ॥

देवाऊचुः ॥ ॥ देविप्रपन्नार्तिहरेप्रसीदप्रसीदमातर्जगतोखिलस्य॥प्रसीदविश्वेश्वरिपाहिविश्वंत्वमीश्वरीदेविचराचरस्य ॥ २ ॥ आधार
भूताजगतस्त्वमेकामहीस्वरूपेणयतःस्थितासि ॥ अपांस्वरूपस्थितयात्वयैतदाप्यायतेकृत्स्नमलंघ्यवीर्ये ॥ ३ ॥ त्वंवैष्णवीशक्तिरनं
तवीर्याविश्वस्यबीजंपरमासिमाया ॥ संमोहितंदेविसमस्तमेतत्त्वंवैप्रसन्नाभुविमुक्तिहेतुः ॥ ४ ॥

॥ २ ॥ हेदेवित्वंयतःहेतोःपृथिवीस्वरूपेणस्थितासि ॥ अतःजगतःविश्वस्याधारभूतात्वम् एकैवनान्या ॥ हेअलंघ्यवीर्येलंघितुमशक्यबले ॥ अपांस्वरू
पस्थितयात्वयैवएकयाएतत्कृत्स्नंजगदाप्यायतेसर्वमाप्यायते ॥ प्यायीवृद्धौ णिच्कर्मणिलट् ॥ अपांजलानांस्वरूपेणस्थितयात्वया ॥ ३ ॥ हेदेवित्वम
नंतवीर्याअक्षयबला ॥ वैष्णवीविष्णुसंबंधिनीशक्तिरसियथाशक्त्याविष्णुर्भगवानशेषलोकान्पालयतिसादिष्णुसामर्थ्यलक्षणात्वमेवेतिभावः ॥ विश्वस्य
बीजंकारणंयल्लोकवेदप्रसिद्धंसापरमाव्यापिनीमहामायात्वमेवासि ॥ परमाउत्कृष्टादुत्तराशक्तिर्नत्वदन्यासेतिभावः ॥ हेदेवित्वयामाययाएतत्समस्तंविश्वंसं
जातमोहंकृतंमोहितंममतायत्तंकृतम् ॥ देवित्वंवैप्रसिद्धाज्ञानवैराग्यरूपाउपनिषत्परमात्मतत्त्वावगमस्वभावाप्रसन्नासतीभवनंभूःपुनःपुनरुद्भवःभुविरुत्पत्तिभूतप्रा

दुर्भावइतियावत् ॥ भूसत्तायांस्त्रियामिक्कृष्यादिभ्यइतिइक्प्रत्ययः ॥ उवङादेशः ॥ भुवेरुत्पत्तितोमोचनंमुक्तिःमुक्तेःहेतुःकारणमसीत्यर्थः ॥ भुविभूमौ इत्युक्तेर्थपुष्टयभावस्तिष्ठतुब्रह्मलोकादौमुक्तिहेतुतानस्यादित्यव्याप्तिपरिजिहीर्षार्थोपलक्षणताश्रयेणजनितप्रतिपत्तिगौरवादौर्गुण्या ॥ भुविमुक्तिहेतुरित्येकंपदम् ॥ ४ ॥ हेदेविसमस्ताः श्रुत्यादयोविद्यास्तथैवभेदास्त्वत्प्रकाराएवत्वदंशाएव॥तस्मात्तवविद्यानांपरस्परंपार्थक्याभावात्तेकास्तुतिःप्रवर्त्तताम् ॥ नकापि ॥ कीदृशीस्तुतिः ॥ स्तवमर्हतिस्तव्यम् ॥ दंडादिभ्योयः अन्यथाअचोयतंबाधित्वाएतिस्तुसूत्रेणक्यपिसतिस्तुत्यंइत्येवस्यात् ॥ स्तव्येस्तोत्रार्हे वस्तुनिविषयेपराचापराचेतिपृथग्भूतोक्तिर्यस्यांसास्तव्यपरापरोक्तिः ॥ स्तुतिस्तुत्ययोःपृथक्त्वेखलुस्तुतिः प्रवर्तते एकत्वेकातेस्तुतिरस्त्वितिभावः ॥ तर्हित्वं

विद्याःसमस्तास्तवदेविभेदाःस्त्रियःसमस्ताःसकलाजगत्सु ॥ त्वयैकयापूरितमंबयैतत्कातेस्तुतिःस्तव्यपरापरोक्तिः ॥ ५ ॥ सर्वभूतायदादेवीभुक्तिमुक्तिप्रदायिनी॥त्वंस्तुतास्तुतयेकावाभवंतिपरमोक्तयः ॥ ६ ॥

ब्राह्मीत्वंलक्ष्मीरित्याद्यास्तुतिरपिदेव्याएकत्वेननघटतइत्याह ॥ समस्ताःसकलाःकलासहिताश्चतुःषष्टिकलोपेताःपातिव्रत्यादिधर्मोपेताःसृष्ट्यादिप्रतिनियतनैपुण्योपेताश्चब्रह्माण्याद्याःस्त्रियश्चतवैवांशाइतिकातेस्तुतिःएकस्वरूपत्वात् हेदेवित्वयाएकयैवअंबयामात्राएतज्जगत्पूरितंपूर्णवाप्यायितम् ॥ त्वमेवजगत्जगदेवत्वमितिकातेस्तुतिः नकापि ॥ अन्यदीयगुणानामन्यत्रारोपणवर्णनंस्तुतिः ॥ अत्रतुसैवविद्येतिसैवब्राह्म्यादिस्त्रीतिभेदाभावात्स्तव्यपरापरोक्तिःपरमोक्तिरित्यर्थः ॥ देवीन्यूनानभवतीतिस्वभावतःश्रेष्ठोक्तिरित्येवतस्यामितिकातेस्तुतिरित्युक्तम् ॥ न्यूनमधिकीकृत्योक्तिःस्तुतिरित्यविलक्षणम् ॥ न्यूनाभवति यतस्ततोधिकानैवेत्युक्तंकातेस्तुतिरिति ॥ ५ ॥ पुनरपिदेव्यांस्तुतिर्नघटतइत्याह॥ परमोक्तिःस्तुतिरितिस्तुतिलक्षणम्॥तत्रदेवीसर्वभूताइतीदंस्तुतिपदम्॥ ॥८४॥

एवंचसतिब्रूमः हेदेविभुक्तिमुक्तिप्रदायिनीत्वंयदासर्वभूतासिसर्वात्मासिविश्वरूपासिइतिस्तुताभूः ॥ तदास्तुतयेस्तुत्यैस्तुत्यर्थाः कावानामपरमाःश्रेष्ठाः उक्तयः
वर्णनास्तुतयःभवंतिनकापिपरमाश्रेष्ठाउक्तिःवर्णनेस्तुरितिलक्षणंततश्चयच्चकिंचित्पदार्थरूपंभावाभावात्मकंसंभवेत्तन्नामसर्वमित्युच्यते ॥ सर्वभूतादेवीतियदा
स्तुतातदासर्वस्यचदेव्याश्चैक्यात्किंस्तुत्यंकावास्तुतिःस्यादितिभवत्यर्थादाह ॥ कावाभवंतिपरमोक्तयइति॥काःपरमोक्तयःयाभिःस्तूयेतदेवी नकापि ॥युक्ते
स्यादावृतेभूतंप्राण्यतीतेसमेत्रिषु ॥ सर्वभूतासर्वेणविश्वेनसमेत्यर्थः ॥ कीदृशीदेवी॥ अयदाशुभावहविधिदा ॥ भूज्यतेभोगः स्वर्गादिः मुक्तिर्मोक्षः तौप्रददाति
भुक्तिमुक्तिप्रदा॥यद्वा भुक्तेर्मुक्तिर्वैराग्यंतांप्रददाति प्रेदाज्ञःकः अयतेगच्छतिव्याप्नोत्ययनी। कृत्यल्युटोबहुलमितिकर्त्तरिल्युट्॥यद्वा दयदानेभुक्तिमुक्तीप्रदयते
भुक्तिमुक्तिप्रदायिनी ॥ णिनिः॥यद्वा प्रापूरणेभुक्तिमुक्तीप्रातिपूरयतिभुक्तिमुक्तिप्रा ॥ आतोनुपसर्गेकः॥ दयिष्यतेरक्षिष्यतिदायिनी । भविष्यदाधमर्ण्ययोर्णि

सर्वस्यबुद्धिरूपेणजनस्यहृदिसंस्थिते ॥ स्वर्गापवर्गदेदेविनारायणिनमोस्तुते ॥ ७ ॥

निः ॥ भुक्तिमुक्तिप्राचासौदायिनीरक्षित्रीचेतिकर्मधारयःपुंवद्भावः ॥ भुक्तिमुक्तिप्रदायिनी ॥ ६ ॥ हेदेविसर्वस्यजनस्यजंतोःहृदिचेतसि ॥ बुद्धिरूपेणसं
स्थिते ॥ हेस्वर्गापवर्गदेदेविनारायणिनमोस्तुते ॥ हेदेविसंस्थितेसम्यगवस्थिते संस्थाधारेस्थितौमृतौ ॥ स्वर्गंचापवर्गंचददातिस्वर्गापवर्गदा ॥ आतोनुप
सर्गेकः ॥ नरःकश्चिदृषिःनरस्यापत्यंनारायणः ॥ नडादिभ्यःफक्फस्यायनः ॥ नारायणस्यस्त्री स्त्रीमायोपचारात् ॥नारायणीविष्णुमायेत्यर्थः॥यद्वा आपो
नाराइतिप्रोक्ताः ॥ नारमम्मयमयनमस्यनारायणः ॥ संज्ञायांणत्वम् ॥ यद्वा नराणांसमूहोनारमयनमस्यनारायणः तस्यस्त्रीनारायणीलक्ष्मीः हेनारायणि
कात्यायनींतुष्टुवुरितिकात्यायनीस्तुतौप्रकृतायांनारायणीनमस्कृतिःस्त्रियःसमस्तास्तदंशाएवेतिप्रागुक्तेः कार्यभेदमात्रत्वेपिवस्तुतस्तयोरैक्यादविरुद्धा ॥ ७ ॥

अष्टादशनिमेषास्तुकाष्ठात्रिंशत्तुताः कलाइत्यभिधानात् ॥ काष्ठाकलातोन्यूनेति काष्ठाकलादिरूपेणेतिपाठःसभ्यः विश्वस्यखलुकाष्ठाकलान्यूनेतिकाष्ठाकला ॥ क्षणमुहूर्त्ताहोरात्रपक्षमासर्त्वयनसंवत्सरादिकालरूपेणपरिणामप्रदायिनी ॥ बाल्यादिवयोवस्थाविशेषेणवातथाविश्वस्यउपरतौअवसानेविषयेयाशक्तिस्ततसंबुद्धौहेशक्तेरुद्ररूपत्वात्हेसमर्थे ।। नारायणीतिअयगतौइण्गतौइगतौअय्यतेइयतेवाअयनःपरमात्मा कर्मणिल्युट् ॥ पुँल्लिंगतानुप्रयोगतः लिंगमशिष्यंलोकाश्रयत्वाल्लिंगस्येतिवचनात् नाराणामयनः नारायणः ॥ पूर्वपदात्संज्ञायामगःइतिणत्वम् ।। नारायणस्यपरमात्मनइयंमायानारायणी।। अन्यथानारायणस्येयंनारायणीयेतिवृद्धाच्छःस्यात् ॥ तस्मात्संबंधेऽणेव ॥ परिणामःप्राणिकायावयवोपचयलक्षणावृद्धिः ॥ तांप्रददातिपरिणामप्रदायिनीसुप्यजातौणिनिः ॥ आतोयुक्चिण्कृतोः ॥ ज्ञापकसिद्धमनित्यमितिक्वचित्सोपसर्गादपिणिनिः ॥ दुग्धंदधिरूपेणपरिणमतेइत्यादौतुपरिणामोरूपांतरावाप्ति

कलाकाष्ठादिरूपेणपरिणामप्रदायिनी ॥ विश्वस्योपरतौशक्तेनारायणिनमोस्तुते ॥ ८ ॥
सर्वमंगलमांगल्येशिवेसर्वार्थसाधिके ॥ शरण्येत्र्यंबकेगौरिनारायणिनमोस्तुते ॥ ९ ॥

दुग्धादिस्वरूपाद्विवर्त्तः ॥ परिणामप्रदायिनीतिपाठे ॥ परितोमानंयत्नापरिच्छेदः॥प्राणिकायादेःकालकृताशरीरावस्थायौवनादिवयः ॥तस्यपरिच्छेदःपरिमाणमेतावत्कालपरिमितमिदंबाल्यमिदंयौवनमित्यादितत्प्रददातिहेपरिणामप्रदायिनि ॥ ८ ॥ सर्वाणिमंगलानियतःस्युः सासर्वमंगला ॥ मंगलेभ्योहितामंगल्या ॥ उगवादिभ्योयत् ॥ सर्वमंगलाचासौमंगल्याच ॥ सर्वमंगलमांगल्येइतिवृद्धिपाठपक्षेतु ॥ मगिगतौ मंग्यंतेमंगलानिमंगलेभ्योहितामंगल्यामंगल्यैवमांगल्या ॥ अन्येषामपिदृश्यतइतिदीर्घःपूरुषवत् ॥ कश्चित्त्वाह ॥ गुणवचनब्राह्मणादिभ्यःकर्मणिचेतिकर्मणिष्यञिति ॥ तत्र तस्यार्थसंगत्याभावस्तावदास्तां स्त्रियांटापंबाधित्वाषित्त्वात्ङीषिमांगलीत्येवस्यात्ततुमांगल्येतिरूपसिद्धिरितितदुपेक्षणीयंप्रेक्षावद्भिः ॥ शिवाभवानीरुद्राणी ॥ हेशिवे ॥

यद्वा शिवामंगलोपेतेतिरमापिशिवाभवति ॥ हेशिवेहेरमेसर्वेषामर्थानांसाधयित्रीउमारमाच ॥ हेसर्वार्थसाधिके ॥ अर्थोभिधेयरैवस्तुप्रयोजननिवृत्तिषु ॥ शरणंगृहरक्षित्रोः ॥ शरणेषुसाधुःशरण्या । तत्रसाधुरितियत् ॥ हेशरण्ये ॥ सोमसूर्याग्निरूपाणित्रीण्यंबकानिनेत्राण्यस्याःत्र्यंबका यद्वा त्रयोंबकाः ॥ उमारमाच ॥ हेत्र्यंबके ॥ त्रयाणांलोकानामंबकःपितेत्यागमः ॥ गौरीउमा ॥ यद्वा ॥ गुङ्अव्यक्तेशब्दे ॥ गूयतेअव्यक्तंगुतंशब्दायतेमनसागृह्यतेधार्यते गौरीउमारमाच ॥ ऋज्रेंद्राग्रवज्रादिसूत्रेणरनिप्रत्ययेगुङोवृद्धिर्निपात्यते ॥ गौरोरुणेसितेपीते ॥ गौरादित्वात्ङीष् ॥ अयःशुभावहोविधिर्यत्रपरमात्मनि सःअयनः पामादित्वान्मत्वर्थीयोनः ॥ नॄनये नयोनीतिः ॥ भावेऋदोरप् ॥ नरणंनरःनरेणनयेनअयनःनरायणःपरमात्मा तस्येयंमायानारायणी ॥ हे नारायणिनमस्तेस्तु नमःस्वस्तीतिचतुर्थी ॥ ९ ॥ जगतांसृष्टेःसर्गस्यस्थितेर्वर्त्तनस्यनाशनस्यप्रलयस्य ॥ हेशक्तिभूतेशक्तिरित्येवंभूताजाता ॥ हेशक्तिरूपे ॥

सृष्टिस्थितिविनाशानांशक्तिभूतेसनातनि ॥ गुणाश्रयेगुणमयेनारायणिनमोस्तुते ॥ १० ॥

यद्वा ब्राह्मीशक्तिःसृष्टौ ॥ वैष्णवीशक्तिःस्थितौ ॥ रौद्रीशक्तिर्विनाशे तद्भूतात्रिशक्तिभूतायाशक्तिस्तत्सामान्येनशक्तिभूता हेशक्तिभूते ॥ यद्वा शक्तीनां भुवापरमात्मनाउतासंगता ॥ वेञ्तंतुसंताने ॥ यद्वा शक्तीनांभूरिअवताररूपाशक्तिभूतिः ॥ हेशक्तिभूते ॥ यद्वा शक्तीनांभुवःभूमयःब्रह्मादयस्तेषामूतिः संघटना ॥ तंतुनेवगुंफनंसंतननंशक्तिभूतिः ॥ वेञःस्त्रियांक्तिन् ॥ हेसनातनि ॥ सायंचिरमित्यादिसूत्रेणल्युस्तुट्च स्त्रियांटित्त्वात्ङीप् ॥ हेशाश्वति ॥ हेगुणाश्रये ॥ गुणाःसत्त्वादयःआश्रयोयस्याःसा ॥ यद्वा गुणानामाश्रयोयत्रसागुणाश्रया ॥ यद्वा सत्त्वादिगुणयुक्तागुणाःयथायोगंब्रह्मादयः तेआश्रयायस्याःसा ॥ हेगुणमये ॥ मयगतौ ॥ मयतेगच्छतिलोकान्मया ॥ पचाद्यचिस्त्रियांटाप् ॥ गुणैर्मयागुणमया ॥ गुणैर्गतिमतीत्यर्थः ॥ यद्वा हेऽगुणमये ॥ अगुणंब्रह्म मयते ॥ अगुणेनब्रह्मणामयागमनपराअगुणमया ॥ ब्रह्मतत्त्वेनमयमानेत्यर्थः ॥ गुणमयीतिपाठे ॥ गुणानांविकारःगुणमयी ॥ यद्वाऽगुणमयी ॥ मयद्वैत

योर्भाषायामित्यादिनामयट् ॥ ङीप् ॥ यद्वा गुणेभ्योहेतुभ्यआगतागुणमयी ।। हेतुमनुष्येभ्यइत्यधिकृत्यमयड्वेति ।। यद्वा गुणाःप्राकृताउच्यंतेस्यां गुणमयी ।। तत्प्रकृतवचनेमयट् ।। अय्यतेईयतेगम्यतेअयनामुक्तिः ऋशब्दः अदितिवाची ।। उरपत्यानिआराःदेवाः ।। नशब्दोनञ्समानार्थोऽननुबंधकः ।। नसंत्यद्याप्यारादेवाःसाधकत्वेनयत्रसानारा नाराचासौअयनीचेतिनारायणीमुक्तिर्देवैरप्यापिदुष्प्राप्येत्यर्थः ।। तत्संबुद्धौ हेनारायणि ।। १० ॥ शरणं रक्षितामरागताःरक्षरक्षेतिप्रपन्नाःशरणागताः तएवदीनाआर्त्ताश्चदुःखितालोकास्तेषामापद्भ्योदुःखेभ्यःपरित्राणंतदेवपरंमुख्यमुद्देश्यमयनंवर्त्मयस्याः सातत्सं बुद्धिः ।। सर्वलोकस्यार्त्तिहरे ।। हरतेरनुद्यमनेच् ।। हेदुःखनाशनि ।। हेदेविभगवति ।। न आरायणिनमःअःस्तुतेइतिच्छेदः ।। पूर्वमग्रेअः ।। एङःपदांता दतीत्यकारलोपः ।। प्रथमैकवचनस्यऋकारस्यश्रवणमेवतथाचसतिमो (ः)इतिभवति ।। अग्रेचस्तुते ।। ऋइतिदेवमाता ॥ मःशिवःअःविष्णुः द्वौप्रतिषे

शरणागतदीनार्तपरित्राणपरायणे ॥ सर्वस्यार्तिहरेदेविनारायणिनमोस्तुते ॥ ११ ॥ हंसयुक्तविमानस्थेब्रह्माणीरूपधारिणि ॥ कौशांभः क्षरिकेदेविनारायणिनमोस्तुते ॥ १२ ॥

धौप्रकृतमप्रतिषिद्धमर्थंगमयतः ।। उर्देवमातुरपत्यानिआराःऋभवःदेवाः ।। अय्यतेईयते (वा) अयनीआराणामयनीआरायनीयाध्यातव्यादेव ता ।। आरायणी ।। पूर्वपदात्संज्ञायामगइतिणत्वं हेआरायणि ।। त्वां मःशिवअश्वविष्णुःननस्तुतेअपितुस्तुतेनौत्येव ।। ष्टुञ्स्तुतौलडात्मनेपदम् ।। ११ ।। हंसैर्युक्तंविमानंतत्रतिष्ठतिहेहंसयुक्तविमानस्थे ।। यद्वा हंसैःयतिविशेषैःसूर्यैःरूपैश्वयुक्तमाश्रितंविमानंविगताहंकारंपरब्रह्मतत्रतिष्ठति ।। हंसःश्वेतगरुत्सूर्य यतिप्राणात्मसुस्मृतः ॥ हेब्रह्माणीरूपधारिणि ॥ कुशोदर्भस्तस्येदंकौशं कौशंचतदम्भश्चकौशांभः ॥ क्षरसंचलने ॥ क्षरणंक्षरः ॥ घञिसंज्ञापूर्वकोविधि रनित्यइत्यतउपधावृद्ध्यभावः घञर्थेकविधानंवा ॥ कौशांभसःक्षरःसेचनंतंकरोति इतिणिचिण्वुल् ॥ वोरकःस्त्रियांटाप् प्रत्ययस्थात्कात्पूर्वस्यातइदाप्य सुपइतिइत्त्वम् ॥ हेकौशांभःक्षरिके ॥ शत्रुषुकुशोदकक्षेपणंकुर्वित्यर्थः ॥ यदुक्तम् ॥ कमंडलुजलाक्षेपेइत्यादि ॥ यद्वा क्षरंकरोतिक्षरयतिक्षारिकाआसेक्त्री

कौशांभसः क्षारिका ॥ अणिजंतस्येतिभावः ॥ क्षरतेस्तुण्वुलिक्षारिका ॥ यद्वा कौशांभःक्षरतिसिंचतिकौशांभःक्षरी ॥ कर्मण्यण् ॥ ङीप् ॥ स्वार्थे

सुपइतिइत्त्वम् ॥ हेकौशांभःक्षरिके ॥ शत्रुषुकुशोदकक्षेपणंकर्वित्यर्थः ॥ यदुक्तम् ॥ कमंडलुजलाक्षेपेइत्यादि ॥ यद्वा क्षरंकरोतिक्षरयतिक्षारिकाआसंक्षा

कौशांभसः क्षारिका ॥ अणिजंतस्येतिभावः ॥ क्षरतेस्तुण्वुलिक्षारिका ॥ यद्वा कौशांभःक्षरतिसिंचतिकौशांभःक्षरी ॥ कर्मण्यण् ॥ ङीप् ॥ स्वार्थे
कः ॥ केणइतिह्रस्वः ॥ यद्वा कुशसंबंधीअंभसःक्षरःआयुधत्वेनयस्याःसाकौशांभःक्षरका ॥ शेषाद्विभाषाकप् ॥ अत्रपक्षेअप् ॥ सुपःपरइत्त्वंनभव
ति ॥ ना अ आ ऋ आ अयनि न मा उः स्तुत इतिच्छेदः ॥ नापुरुषः ॥ अकारोवासुदेवःस्यादाकारस्तुपितामाहः ॥ ऋइतिदेवमाता ॥ ऋमुशब्द
प्रयोगदर्शनात् ॥ आइतिआङ्उपसर्गः ॥ आयनिइतिसंबुद्ध्यंतम् ॥ न मा इतिद्वौप्रतिषेधौ ॥ उकारस्तुमहेश्वरः ॥ स्तुतेइतिष्टुञ्स्तुतौआत्मनेपदम् ॥
अयगतौ ॥ कृत्यल्युटोबहुलमितिकर्मणिल्युट् ॥ आसमंतादय्यतेईयतेवाआयनीउपासनी इष्टदेवता ॥ उःदेवमातुः आयनी ॥ इकोयणचि ॥ रायनी ॥
पूर्वपदात्संज्ञायामगइतिणत्वम् ॥ हेरायणि ॥ हेदेवमातुरदितेरभीष्टदेवते त्वम् ॥आश्वब्रह्माअःविष्णुःउःरुद्रःइतित्रिमूर्त्तिलक्षणः ॥ नापुरुषः मा न स्तुते नस्तुते

त्रिशूलचंद्राहिधरेमहावृषभवाहिनि ॥ माहेश्वरीस्वरूपेणनारायणिनमोस्तुते ॥ १३ ॥

इतिमा अपितुस्तौत्येव ॥ १२ ॥ धृञ्धारणेभ्वादिः ॥ धरतीतिधरा पचाद्यच् ॥ त्रिशूलचंद्राहीनांधरा ॥ अन्यथाकर्मण्यण्स्यात् ॥ त्रिशूलादिधरती
तिविग्रहश्रवणात् ॥ त्रिशूलमायुधं चंद्रोत्रैककलात्मकःकिरीटभूषणौचित्यात् ॥ अहयःफणिनः ॥ द्वंद्वेघि ॥ बहुष्वनियमः ॥ हेत्रिशूलचंद्राहिधरे ॥
महान् वृषभस्तेनवाहिनीवाहवती ॥ ऋन्नेभ्योङीप् ॥ यद्वा महावृषभेणवाहयतीस्वंमहावृषभवाहिनी ॥ बहुव्रीहौमहावृषभवाहनेतिस्यात् ॥ हेमहावृष
भवाहिनि ॥ महेश्वरस्येयंशक्तिर्माहेश्वरी ॥ तस्याःस्वरूपमाकारस्तेनध्येयतयासंभाविते ॥ अनधातुःप्राणनार्थः ॥ अननमनिःइक्कृष्यादिभ्यः स्त्रियां
कृदिकारादक्तिनइतिङीष् ॥ अनी । इःकामः एःकामस्यतद्दैवतबीजस्यवाअनीप्राणरूपायनी ॥ अंविष्णुंरातिरक्षकत्वेनगृह्णातिअरा त्रिलोकी ॥ अ
रायाःयनीअरायणी ॥ हेअरायणि ॥ त्वां उःशिवः नापुरुषः । न मा स्तुतेअपितुस्तौति ॥ १३ ॥

हेअनघेकौमारीरूपसंस्थाने ॥ अतएवहेमहाशक्तिधरे ॥ अतएवमयूरकुक्कुटवृतेनमोस्तुते ॥ नारायणस्यभगवतोविश्वरूपस्येयमाकृतिः ॥ नारायणीमूर्तिः॥ छांदसत्वाद्धृद्धाच्छमनाश्रित्यसामान्यतोऽणेव ॥ यद्वा नराणामयनंनरायणंधर्मार्थकाममोक्षलक्षणंतस्येयंसाद्विधातत्रजातातत्साधयितुंच ॥ शेषिकोण् ॥ नारायणी ॥ नवियतेअघंयतः हेअनघे ॥ यद्वा नवियतेअः विष्णुः पूज्योयेषांतेअनादित्याः तान्हंतीत्यनघा ॥ सप्तम्यांजनेर्डः॥अन्येष्वपिदृश्यतेइत्यत्रापि शब्दः सर्वोपाधिव्यभिचारार्थः तेनधात्वंतरादपिकारकांतरेपिडोभवति ॥ डित्यभस्यापिटेर्लोपः ॥ पृषोदरादित्वात् ह्रस्वघः ॥ संस्थितिः सम्यगवस्थानं संनिवेशः संस्थानम् । कुमारस्य शक्तिधरस्येयं शक्तिर्देवताकौमारी कौमार्याः सकाशाद्रूपसंस्थानं यस्याः सा ॥ यद्वा कौमारीषण्मुखीरूपसंस्थानशरीराव यवसंनिवेशविशेषो यस्याः सा तत्संबुद्धौ ॥ महतीशक्तिरायुधंमहाशक्तिः तस्यधरामहाशक्तिधरा ॥ अन्यथातुविग्रहेकर्मण्यण्स्यात् ॥ यद्वा महाशक्ति

मयूरकुक्कुटवृतेमहाशक्तिधरेनघे ॥ कौमारीरूपसंस्थानेनारायणिनमोस्तुते ॥ १४ ॥

रतिसामर्थ्यम् ॥ मीञ्हिंसायांक्र्यादिः मीनात्यहीन्मयूरः ॥ मीनातेरूरन् ॥ कुक्कुटश्चरणायुधः॥कुगुच्चारणेनकुटतिकुक्कुटः॥कुटकौटिल्ये ॥ पचाद्यच् ॥ मयूरावाहनीभूताः क्रीडार्थाश्च ॥ कुक्कुटाश्चयुद्धचातुर्यदिदृक्षौचित्योपार्जिताः ॥ तैर्वृतावेष्टितायतइयंकौमारीतेनबाल्योचिताकुक्कुटक्रीडोक्ता ॥ यद्वा मयूरैः कुक्कुटैश्चवृतिरावरणंयस्याः सा ॥ यद्वा क्रौंचवाराहचक्रादिव्यूहवत्मयूरकुक्कुटव्यूहौचसंग्रामोचितसैन्यसंनिवेशौज्ञेयौ ॥ यदाहुः व्यूहस्तु बलविन्यासोभेदादंडादयोयुधि ॥ दंडोमंगलभागौचाप्युत्सन्नश्चाबलोद्दढः ॥ व्यूहस्तेषांविशेषाःस्युश्चक्रव्यूहादयोपिचेति ॥ ततश्चमयूरव्यूहकुक्कुटव्यूहाभ्यांवृता ॥ यद्वा वाहनीभूतत्वान्मयूरैः कौमारीवृता ॥ अथचेयंकुक्कुटाख्यालंकारोपेतत्वात्कुक्कुटवृता ॥ यदाहुः । कुक्कुटस्ताम्रचूडेचभूषायामपिदृश्यते ॥ यद्वा मयूराः कुक्कुटाइवचित्रपुच्छवर्जितामयूरकुक्कुटाः तैर्वृते ॥ यदभ्यधुः ॥ आरक्तनेत्रपिच्छाद्योमयूरः कुक्कुटः स्मृतः ॥ बर्हेणवर्जितोबर्हीयःसमयूर

कुक्कुटइतियादवप्रकाशः॥कुमारोमयूरमारोहतिकौमारीतुमयूरीषु ॥ यद्वा [illegible] । आः पितामहः । इः कामः । उः शिवः । उस्त्रातारक्षकोविष्णुः रोऽ

कुक्कुटइतियादवप्रकाशः॥कुमारोमयूरमारोहतिकौमारीतुमयूरीम् ॥ यद्वा मालक्ष्मीः । आः पितामहः । इः कामः । उः शिवः । उस्त्रातारक्षकोविष्णुः रोऽ ग्निः तैर्वृतामयूरवृता॥अथचसाकुक्कुटवृता॥कुकवृकआदाने॥भ्वादिरात्मनेपदी॥ततः कर्त्तरिक्विप्॥कोकंतेकौमार्याः आज्ञामाददतेदैत्यैः सहसंग्राममयितुंकुकि देवसैन्यानितान्येवकुटुंबिदैत्यैःसहविरुद्धबुद्धीनिकुटानिचकुक्कुटानिदेवसैन्यानिचतैर्वृता ॥ १४ ॥ हेवैष्णवीरूपे हेशंखादिगृहीतपरमायुधेहेदेविप्रसीद ॥ हेना रायणिनमस्तेस्तु॥शंखश्चचक्रंचगदाचशार्ङ्गंचसेनांगत्वादेकवद्भावः ॥तानिगृहीतानिपरमाण्यायुधानिययासा ॥विष्णोरियंशक्तिर्वैष्णवीतस्याइवरूपंयस्यास्त त्संबुद्धिः॥ १५॥गृहीतमुग्रंरौद्रंचमहच्चक्रंययातत्संबुद्धिः॥दंष्ट्रयाउद्धृतावसुंधराभूमिर्ययातत्संबुद्धिः ॥वराहस्यभगवतोविष्णोःरूपंतद्वतीवराहरूपिणी॥वराहस

शंखचक्रगदाशार्ङ्गगृहीतपरमायुधे ॥ प्रसीदवैष्णवीरूपेनारायणिनमोस्तुते ॥ १५ ॥ गृहीतोग्रमहाचक्रेदंष्ट्रोद्धृतवसुंधरे ॥ वराहरूपि णिशिवेनारायणिनमोस्तुते ॥ १६ ॥ नृसिंहरूपेणोग्रेणहंतुंदैत्यान्कृतोद्यमे ॥ त्रैलोक्यत्राणमहितेनारायणिनमोस्तुते ॥ १७॥ किरी टिनिमहावज्रेसहस्रनयनोज्ज्वले ॥ वृत्रप्राणहरेचैंद्रिनारायणिनमोस्तुते ॥ १८ ॥

द्दशरूपमात्मानंदर्शयंतीत्यर्थः॥यद्वा सत्यापपाशसूत्रेण रूपाद्दर्शने णिच्॥वराहमेवात्मनोरूपंपश्यतिवराहरूपिणीतत्संबुद्धिः ॥हेशिवेसर्वमंगलेनारायणि॥दशं तिययादंष्ट्रा ॥ दाम्नीशसेत्यादिनादशतेः करणेष्ट्रन् ॥ षिद्गौरादिभ्यश्चेतिङीष्अनित्यः ततः स्त्रियांटाप् ॥ १६॥ उग्रेणनृसिंहरूपेणदैत्यान् हंतुंहेकृतोद्यमे॥त्रैलोक्यस्य त्राणेनरक्षणेनमहितेपूजिते ॥ त्रैलोक्यत्राणसहितेइतिवापाठः ॥ अयगतौ ॥ अय्यतेइत्ययनंचतुर्भद्रंनराणामयनंप्राप्तव्यंनरायणंतस्यप्रापयित्रीनाराय णी ॥ चतुर्णांभद्राणांसमाहारश्चतुर्भद्रम् ॥ आहुश्चत्वारिभद्राणिबलंधर्मःसुखंधनम् ॥१७॥ किरीटंमुकुटंतद्वतीहेकिरीटिनि ॥ महद्वज्रमायुधंयस्याःसामहा वज्रामहाहीरा तत्संबुद्धिः ॥ सहस्रंनयनानिसमाहृतानिसहस्रनयनम् ॥ पात्रादित्वात्ङीप्नभवति ॥ तेनउज्ज्वलतिप्रकाशतेसहस्रनयनोज्ज्वला ॥ यद्वा सहस्रनयनेज्वलेइतिपाठः ॥ सहस्रंनयनानियस्याः सासहस्रनयना ज्वलितिज्वला ॥ पचाद्यच् ॥ हेज्वले ॥ अनुपसर्गादेवज्वलितिकसंतेभ्योणस्तुवा ॥

तेनमुक्तेसोपसर्गादनुपसर्गाच्चज्वलतेःपचाद्यच्भवत्येव ॥ वृत्रोनामदैत्यःकश्चित्तस्यप्राणान्हरति हेवृत्रप्राणहरे ॥ चकारःउक्तमनुक्तंचसमुच्चिनोति ॥ इंद्रस्येयमैंद्री हेऐंद्रि ॥ १८ ॥ चंडिकाशरीरोत्थाशिवदूतीतस्याःस्वरूपेणहतादैत्यायया ॥ हेहतदैत्येमहद्बलंसामर्थ्यंसैन्यंचयस्याःहेमहाबले ॥ यद्वा महान्बलिरूपहारःपूजोपकरणंयस्यामहाबलिः हेमहाबले ॥ करोपहारयोःपुंसिबलिःप्राण्यंगजेस्त्रियाम् ॥ घोरंभयानकंरूपंयस्याःहेघोररूपे ॥ महानारावः शब्दोयस्याःशृगालपरिवारत्वात्हेमहारावे ॥ १९ ॥ दंष्ट्राभिःकरालंभयंकरंवदनंयस्याःहेदंष्ट्राकरालवदने ॥ करालोदंतुरेतुंगे ॥ शिरसांमालाविभूषणंयस्याःहेशिरोमालाविभूषणे ॥ मुंडंदैत्यंमथ्नातिमुंडमथना ॥ मथविलोडने नंद्यादित्वात्ल्युः ॥ यद्वा कर्त्तरिबहुलंल्युट् ॥ बाहुलकात्ङीबभावः॥ हेमुंडमथने ॥ हेचामुंडेकालि ॥ २० ॥ हेलक्ष्मि हेलज्जे हेमहाविद्येमहतिविद्ये परमात्मगोचरज्ञानरूपे ॥ यद्वा महाविद्येहेमहत्यविद्येपरमात्मेतरप्रपंच

शिवदूतीस्वरूपेणहतदैत्यमहाबले ॥ घोररूपेमहारावेनारायणिनमोस्तुते ॥ १९ ॥ दंष्ट्राकरालवदनेशिरोमालाविभूषणे ॥ चामुंडेमुंडमथनेनारायणिनमोस्तुते ॥ २० ॥ लक्ष्मिलज्जेमहाविद्येश्रद्धेपुष्टेस्वधेध्रुवे ॥ महारात्रेमहामायेनारायणिनमोस्तुते ॥ २१ ॥

गोचरनानाज्ञानरूपे ॥ हेश्रद्धेआस्तिक्यबुद्धिस्वभावे ॥ हेपुष्टेशरीरावयवोपचयरूपे ॥ हेस्वधेपितृतृप्तिस्वरूपे ॥ हेध्रुवेशाश्वतिब्रह्मरूपे ॥ हेमहारात्रेहिरण्यगर्भावसानकालरूपे ॥ यद्वा महारात्रे हेअनन्यतमोधिकरणकालरूपे ॥ यद्वा महारात्रिःसर्वप्राणिमोहकरीदेव्येवोच्यते ॥ अतएवहेमहामायेसर्वजगत्कारणभूते ॥ यद्वा हेमहत्यमाये ॥ हेमहारात्रिइतिपाठेरात्रेश्चाजसावितिसंज्ञायांङीप् छन्दस्येव ॥ तिमिरपटलैरवगुंठितारात्र्यइतितुजसंतःप्रयोगः बह्वादौकृदिकारादक्तिनोवाङीष्वक्तव्यः ॥ उणादावदेस्त्रिन् अत्रिर्मुनिः बाहुलकात् रातेरपित्रिन् ॥ रात्रिः रात्रीच ॥ रातिसुखंरात्रिः ॥ २१ ॥

हेनारायाणि हेमेधेनमोस्तुते ॥ धीर्धारणावतीमेधा ॥ अण्यतेकथ्यतेअणिःमेधादिः ॥ इक्कृष्यादिभ्यः कृदिकारादक्तिनोवाङीष् ॥ अणी मेधादिः ॥ ईइत्यस्याः लक्ष्म्या अणीमेधादिः यणी नराणांसमूहोनारं नारेणासमंतात्श्रितायणीनारायणी ॥ हेवरेश्रेष्ठे ॥ हेभूतेअतीते ॥ यद्वा भूतिर्भस्मनिसम्पदि ॥ भूतिर्जन्मच ॥ हेसम्पद्रूपे ॥ ऐश्वर्यादिरूपे ॥ हेबाभ्रवि बिभर्तिबभ्रुर्विष्णुस्तस्येयंभागिनीवैष्णवी हेबाभ्रवि ॥ विपुलेनकुलेविष्णौबभ्रुर्नाकपिलेत्रिषु ॥ हेतामसितमोगुणसम्बन्धिनिजगत्संहारकर्त्रि नियतायत्हिनियते ॥ (?) यद्वा दैवंदिष्टंभागधेयंभाग्यंस्त्रीनियतिर्विधिः ॥ हेईशेस्वामिनि ॥ ईष्टेईशा पचायच् ॥ २२ ॥ अंतोनाशेस्वरूपेचनिश्चयेऽवयवेऽवधौ । समीपेवसितेबंधयमेमृत्यावनेहासि ॥ सर्वतःसर्वत्रपाणिपादमंतोवयवोयस्याःहेसर्वतःपाणिपादांते ॥ पाणयश्चपादाश्चपाणिपादम् प्राण्यंगत्वादेकवद्भावः ॥ पादांत्रेइतिपाठेसर्वतःपाणयश्चपादाश्चअंत्राणिचपुरीतत्संज्ञानिप्राणसूत्राणिय

मेधेसरस्वतिवरेभूतेबाभ्रवितामसि ॥ नियतेत्वंप्रसीदेशेनारायणिनमोस्तुते ॥ २२ ॥ सर्वतःपाणिपादांतेसर्वतोक्षिशिरोमुखे ॥ सर्वतः श्रवणघ्राणेनारायणिनमोस्तुते ॥ २३ ॥ सर्वस्वरूपेसर्वेशेसर्वशक्तिसमन्विते ॥ भयेभ्यस्त्राहिनोदेविदुर्गेदेविनमोस्तुते ॥ २४ ॥ एतत्ते वदनंसौम्यंलोचनत्रयभूषितम् ॥ पातुनःसर्वभीतिभ्यः कात्यायनिनमोस्तुते ॥ २५ ॥

स्याः सातथोक्ता अयंतेयंतेयंतिवाअनयाज्ञानविशेषमितिअयनी पाणिपादाद्युपचितिः ॥ नराणामयनीनरायणीनरायण्याइयमधिदेवतानारायणी ॥ सर्वतोक्षीणिचशिरांसिचमुखानिचयस्याःसा हेतथोक्ते ॥ २३ ॥ सर्वंजगत्रयंस्वरूपंयस्याःसाहेसर्वस्वरूपे ॥ यद्वा सर्वंस्वरूपंयस्याः सा ॥ हेसर्वस्यईशेसर्वेशे ॥ सर्वाःशक्तयःसामर्थ्यलक्षणाब्रह्मादिलक्षणाश्चताभिःसमन्विताहेसर्वशक्तिसमन्विते ॥ हेदेवित्वंभयेभ्यःनःदेवान्त्राहिछांदसंपरस्मैपदम् ॥ यद्वा त्रायतेत्राःक्विपिरूपम् ॥ त्राइवाचरत्राहिरक्षिकेवाचर ॥ सर्वप्रातिपदिकेभ्यःक्विब्वाचारेवा ॥ त्राहीत्यव्ययंवा ॥ हेदुर्गेदेविनमस्तेतुभ्यमस्तु भिन्नवाक्यस्थत्वाद्देवीतिपदद्वयंपौनरुक्त्येननदुष्यति ॥२४॥ हेदेविएतत्प्रत्यक्षसिद्धंतेतववदनंसोम्यंसुंदरंलोचनत्रयेणसोमसूर्याग्निमयेनालंकृतंनःअस्मान्सर्वभीतिभ्यःसमस्तभयेभ्यः ॥ यद्वा सर्वाभियोयाभ्यस्ताःसर्वभियः

सर्वभियश्चताईतयश्चताभ्यःपातुरक्षतु ॥ हेकात्यायनिनमस्तेतुभ्यमस्तु ईतितोप्योषध्यभावादन्नाभावाद्यज्ञभागाभावाद्यज्ञभागभुजांभयाभावःप्रार्थनी
यः ॥ कतःकश्चिदृषिस्तस्यापत्यंस्त्रीतिगर्गादियञंतात्‌यञश्चप्राचांष्फतद्धितइत्यधिकृतसर्वत्रलोहितादिकतंतेभ्यइतिस्त्रियांष्फःफस्यायनादेशःषित्त्वात्‌ङी
ष्कात्यायनी ॥ यद्वा कश्चब्रह्माअश्चविष्णुःतौअततःसततंयथाक्रमंगच्छतःइतिकात्यौसरस्वतीचरमाच कर्मण्यण् ॥ अण्णंतात्‌ङीप् ॥ वाणीर
मयोरासमंतादयनीपरमागतिःकात्यायनी ॥ सौम्यंस्यात्सुंदरेसोमदेवताकेबुधेग्रहे ॥ २५ ॥ भद्राचसाकालीचहेभद्रकालि ॥ ज्वालाभिःकरालंतुंगमत्युग्रम
तिरौद्रमशेषाणामसुराणांसूदनंहिंसकम् ॥ तेतवत्रिशूलंनोस्मान्भीतेर्भयात्पातुनमस्तेतुभ्यमस्तु ॥ षूदलक्षणेहिंसायामनुदात्तेत्सूदतेसूदनंनंद्यादित्वाल्ल्युः॥अ
न्यथाऽनुदात्तेतश्चहलादेरितिप्राप्तस्ययुचःसूददीपदीक्षश्चेतिप्रतिषेधात्सूदकमितिस्यात् ॥ २६ ॥ या तावकीघंटास्वनेननादेनजगदापूर्यपूरयित्वादैत्यतेजांसिहि

ज्वालाकरालमत्युग्रमशेषासुरसूदनम् ॥ त्रिशूलंपातुनोभीतेर्भद्रकालिनमोस्तुते ॥ २६ ॥ हिनस्तिदैत्यतेजांसिस्वनेनापूर्ययाजगत् ॥
साघंटापातुनोदेविपापेभ्योनःसुतानिव ॥ २७ ॥ असुरासृग्वसापंकचर्चितस्तेकरोज्ज्वलः ॥ शुभायखड्गोभवतुचंडिकेत्वांनतावयम् ॥
॥ २८ ॥ रोगानशेषानपहंसितुष्टादुदासिकामान्सकलानभीष्टान् ॥ त्वामाश्रितानांनविपन्नराणांत्वामाश्रिताह्याश्रयतांप्रयांति ॥२९॥

नस्तिसानोस्मान्पापेभ्यःदैत्येभ्यश्चपातु ॥ कंकेभ्यःकमिव॥जगत्‌कर्तृलोकः अनोभ्यःसुतानिव ॥अत्रछांदसत्वेनअनस्‌शब्दात्पंचम्याभ्यस् तस्यसुपांसुलुगि
त्यादिनालुक्॥यथालोकःशकटेभ्यःसुतान्पातितथा॥यद्वा जनन्यांशकटेप्यनः॥जनकेशकटेप्यनः ॥ यथाअनःमातापिताचपापेभ्यःविघ्नेभ्यःपाति ॥२७॥
हेचण्डिकेअसुराणामसृक्‌रुधिरंवसामेदस्तद्रूपःपंकस्तेनचर्चितःव्याप्तःतेतवकरेहस्तेउज्ज्वलः ॥ यद्वा करैःकिरणैःउज्ज्वलःखड्गःनोस्माकंजगतांवाशुभायभव
तु ॥ हेदेवित्वांवयंनताःप्रणतामहे ॥ बलिहस्तांशवःकराः ॥ २८ ॥ नॄनये ॥ नॄणंतिन्यायेन व्यवहरंतीति नराः ॥ हेदेवित्वदाराधनेनतुष्टासतीत्वामा
श्रितानांनराणामशेषान्रोगानपहंसितेषांचकाम्यकामान्कामानर्थान्ददासि ॥ रजकस्यवस्त्रंददातीतिवत्संप्रदानाभावात्षष्ठ्येव ॥ हेदेवित्वामाश्रितानांनराणां

नविपत् आपन्नविद्यते॥ हिहेतावधारणे ॥ त्वामाश्रितानराःआश्रयतामश्रीयमाणतांप्रयांति आश्रीयंतेआश्रयाःकर्मण्येरच् ॥ अन्यैराश्रीयमाणतांसेव्यमान तांभजंतीत्यर्थः ॥ राजत्वंदेवत्वंवाप्नुवंतीतिभावः ॥ २९ ॥ हेअंबिकेदेविअद्येदानींत्वयाआत्मतनुंनिजतनुंबहुधाबहुप्रकारैःअनेकैःब्रह्माण्यादिशक्तिरूपैःकृत्वा धर्मद्विषांयज्ञादिकर्मद्रोहिणांमहासुराणांशुंभादीनांयत्कदनंविशसनंकृतंतदेवतदन्यास्त्रीत्वत्तोपराकादेवताप्रकरोतिकाकर्तुंशक्तास्ति नकापि त्वमेकाकर्तुंशक्ता षिनान्येतिभावः ॥ धर्मोत्रवैदिकः ॥ पारमर्षंसूत्रम् ॥ अथातोधर्मजिज्ञासा ॥ चोदनालक्षणोर्थोधर्मइति ॥ ३० ॥ हेदेविविवेकाःयुक्तायुक्तविचाराःदीपाइव महातमःपटलपाटनपटवस्तेषु ॥ विद्यासुचतुर्दशसुदीपायमानासुआन्वीक्षिक्यादिषु॥ यद्वा विद्यासुज्ञानप्रदमंत्ररूपासु ॥ शास्त्रेषुमनुस्मृत्यादिषुतथाद्येषुवा क्येषुवैदिकेषुपुराणेषुविद्यमानेषु ॥ अनादरेसप्तमी तान्यनादृत्यतज्जन्यविवेकमपनीय ॥ अतिमहांधकारेममत्वगर्त्तेएतद्विश्वमतीवविभ्रामयासि ॥ सात्वदन्या

एतत्कृतंयत्कदनंत्वयाद्यधर्मद्विषांदेविमहासुराणाम् ॥ रूपैरनेकैर्बहुधात्ममूर्तिंकृत्वाऽम्बिकेतत्प्रकरोतिकान्या ॥ ३० ॥ विद्यासुशास्त्रे षुविवेकदीपेष्वाद्येषुवाक्येषुचकात्वदन्या ॥ ममत्वगर्तेतिमहांधकारेविभ्रामयस्येतदतीवविश्वम् ॥ ३१ ॥ रक्षांसियत्रोग्रविषाश्चनागाय त्रारयोदस्युबलानियत्र ॥ दावानलोयत्रतथाब्धिमध्येतत्रस्थितात्वंपरिपासिविश्वम् ॥ ३२ ॥

का॥त्वमेवविष्णुमायाविश्वंमोहयसिममत्वेयोजयसि नान्या॥विभ्रामयसीत्यनित्योमितांह्रस्वः ॥ यद्वा हेदेविआद्येषुवाक्येषुशास्त्रेषुशोभनेषुआर्षेषुशास्त्रेषुया वित्संविद्विदुषीवा ॥ त्वद्देवीतः अन्याका नकापि॥त्वमेवविन्नान्येतिभावः॥अथचहेदेविएतद्विश्वंकर्मअतिमहांधकारेतमोगुणरूपे॥ममेत्यव्ययम्॥ ममत्वं गर्त्तइव॥ तस्मिन्ममत्वगर्त्तेमोहकूपेअतीवविभ्रामयसिव्यालोडयसि॥यासात्वदन्यानास्ति॥ विभ्रामयतीतिअन्यशब्दस्यशेषत्वात्प्रथमपुरुषः त्वदन्यःकोभुंक्ते मदन्यःकोभुंक्तेमदन्योन्योभुंक्तेत्वदन्योन्योभुंक्तेइतिवत्॥ ३१ ॥हेदेवित्वंतत्रचतत्रस्थितासतीविश्वंपरिपासि ॥ तत्रक ॥ यत्रचरक्षांसिदैत्याःउग्रविषाःनागाः तक्षकादयः यत्रचअरयःशत्रवःयत्रचदस्युबलानिचौरसमूहाःयत्रचदावानलःतथायत्रचाब्धिमध्यंतत्रसर्वत्रउपद्रवप्रसंगेस्मृतासतीपतितान्रक्षसीत्यर्थः ॥ दव

दावौवनारण्यवह्नी ॥ ३२ ॥ हेदेवित्वंविश्वेश्वरीइतियदतःत्वंविश्वंपरिपासि ॥ यद्वा विश्वेश्वरीविश्वव्यापिनीअसि अतःविश्वंपरितोरक्षसि ॥ यद्वा हेविश्वेश्व रिइतिपाठः ॥ हेदेवित्वंविश्वात्मिकासिइतिहेतोःविश्वंधारयसि॥भवतीविश्वस्यईशःस्रष्टारक्षितासंहर्ताचब्रह्मादिस्तस्यवंद्याअभिवादनीयास्तुत्याचवर्त्तते॥ हेदे वित्वत्त्वयित्वयिविषयेभक्तिनम्राःस्युस्तेविश्वस्याश्रयाआधारभूताःजगतांधारयितारोभवंतीत्यर्थः॥ ३ ३ ॥हेदेवित्वंनोस्माकंप्रसीद ॥ यथैवाधुनाइदानींशुम्भा घसुरवधाद्धेतोः पर्यपीपलःतथैवाग्रेपिसंभावितायाअरिभीतेःनित्यंपरिपालय हेदेवित्वंसर्वजगतांपापानिप्रशमंक्षयमाशुक्षिप्रंनय॥नयतिर्द्विकर्मकः ॥ अथचलो कानाम् ॥ अत्रह्यधर्मउत्पातशब्देनविवक्षितः ॥ नाशहेतुत्वात्तस्यपाकःपरिणामस्तेनजनितानुपसर्गानुपद्रवान्वधपातादीनाशुप्रशांतिंप्रापयेतिवयंदेवाःत्वदेक

विश्वेश्वरीत्वंपरिपासिविश्वंविश्वात्मिकाधारयसीतिविश्वम् ॥ विश्वेशवंद्याभवतीभवंतिविश्वाश्रयायेत्वयिभक्तिनम्राः ॥ ३३ ॥ देविप्रसी दपरिपालयनोऽरिभीतेर्नित्यंयथासुरवधादधुनैवसद्यः ॥ पापानिसर्वजगतांप्रशमंनयाशुउत्पातपाकजनितांश्चमहोपसर्गान् ॥ ३४ ॥ प्रणतानांप्रसीदत्वंदेविविश्वार्तिहारिणि ॥ त्रैलोक्यवासिनामीड्येलोकानांवरदाभव ॥ ३५ ॥ देव्युवाच ॥ वरदाहंसुरगणावरंयंमनसेच्छ थ ॥ तंवृणुध्वंप्रयच्छामिजगतामुपकारकम् ॥ ३६ ॥

शरणाःप्रार्थयामहेततःप्रसीदेत्यर्थः ॥ आशुउत्पातेत्यत्रसंधिर्नविवक्षितः ॥ आशुह्युत्पातेतिवापाठः ॥ ३४ ॥ विश्वस्यार्तिंहरतिहेविश्वार्तिहारिणित्वं प्रणतानांभक्तिनम्राणांप्रसीद ॥ त्रयोलोकाः त्रैलोक्यंचातुर्वर्ण्यादित्वात्स्वार्थेष्यञ् ॥ तत्रवसंतियेतेषांतैर्वा हेईड्येस्तुत्ये ॥ कृत्यानांकर्त्तरिवाषष्ठी ॥ लोकानांवरदाऽभीष्टदाभव ॥ ३५ ॥ हेसुरगणाः अहंयुष्माकंवरदास्मिप्रीतास्मियंवरंमनसाइच्छथ तंजगतामुपकारकंवरंवृणुध्वमहंप्रयच्छामि ॥ दाणो यच्छः ॥ वृञ्वरणेआत्मनेपदंध्वम् ॥ सवाभ्यांवामौ ॥ स्वादिभ्यःश्नुः॥वृणीध्वमितिपाठेक्र्यादिः लोटोध्वम्॥ईहल्यघोः प्वादीनांह्रस्वः॥यं तमितिपुंसि॥ देवाहतेवरंश्रेष्ठेत्रिषुक्लीबंमनाक्प्रिये ॥ वृणुध्वंप्रार्थयध्वमित्यर्थः ॥ ३६ ॥

हेअखिलस्यविश्वेश्वरिव्यापिकेहेत्रैलोक्यस्वामिनित्वयात्रैलोक्यस्यसर्वबाधाप्रशमनंसर्वदुःखोपशमः ।।सर्वाबाधेतिपाठे ।। आङभिव्याप्तौ।।आसमंताद्बाधाआ
बाधा ।। अस्माकंवैरिणःदैत्यास्तेषांविनाशनमेवंविधंजगदुपकारकंकार्यंकर्त्तव्यमितिवरप्रार्थनम् ॥ यद्वा हेदेविअखिलेश्वरि।।त्वयात्रैलोक्यस्यउपकारकंकर्म
एतत्कार्यंकर्त्तव्यम् ॥ कीदृशंतत् ॥ सर्वबाधानांप्रशमनंअस्मद्वैरिणांविनाशनम् ॥ ३७ ॥ हेदेवाः शृणुतपूर्वंजगदुपकृत्यैएतेपराक्रमामयाकृताः ॥ अतःपर
मेष्यतोपिमत्कर्त्तव्याञ्जगदुपकारान्भवतामपितोषायकथयामि ॥ वैवस्वतमन्वन्तरेभविष्यत्यष्टाविंशतिमेयुगेप्राप्तेसतिशुम्भोनिशुम्भश्चान्यावेवनत्विदानींनि
हतौयौ॥ ततोन्यावेवशुम्भनिशुम्भनामानौदैत्यावुत्पत्स्येतेउद्भविष्यतः॥अष्टभिरधिकाविंशतिः अष्टाविंशतिः द्व्यष्टनःसंख्यायामित्यात्त्वष्टमाविंशतेर्युगानांकृता
दीनांपूरणंयद्युगंविष्णोरष्टमावतारोपलक्षितंतदष्टाविंशतितमम् तस्यपूरणेडडितिडट् प्रत्ययस्यविंशत्यादिभ्यस्तमडन्यतरस्यामितितमडागमः ॥ तत्रपृषोदरा

देवाऊचुः ॥ सर्वबाधाप्रशमनंत्रैलोक्यस्याखिलेश्वरि ॥ एवमेवत्वयाकार्यमस्मद्वैरिविनाशनम् ॥ ३७ ॥
देव्युवाच ॥ वैवस्वतेंतरेप्राप्तेअष्टाविंशतिमेयुगे ॥ शुंभोनिशुंभश्चैवान्यावुत्पत्स्येतेमहासुरौ ॥ ३८ ॥

दित्वात्तशब्दलोपः ॥ यत्तुकश्चिदाह ॥ माङ्मानेस्त्रियांभावेसम्पदादित्वात्क्विप् ॥ मानंमाअष्टाविंशतिमानंमायस्ययुगस्येतिवाष्टाविंशतेरिवमानंयस्ययुगस्ये
तिवाविगृह्यबहुव्रीहौनपुंसकेह्रस्वत्वेअष्टाविंशतिमंयुगंततः सप्तम्येकवचनेअष्टाविंशतिमेइति ॥ तावन्मातेकिंपिबुमास्थादिनाईत्त्वप्रसंगोदुर्निवारस्तिष्ठतुयुग
मन्यपदार्थः कथंस्यात्यावतांयुगानामष्टाविंशतिः तत्परिमिताअपियुगरूपाअष्टाविंशतिसंख्याकाएवान्यपदार्थाइतिअष्टाविंशतितममेवयुगंद्वापरंतद्रूपंक
लियुगादिरूपंनसेत्स्यतीति ॥ यथापंचसुपांडवेषुपंचमःसहदेवस्तत्रमागमःपंचमाःमानंयस्यसइत्युक्तेपंचानांपूरणःसहदेवोन्यपदार्थत्वेननगृह्यते । किंतुपंचा
पितेमिलिताःपञ्चत्वसंख्यापरिमिताःइतिपञ्चपरिमिताःपञ्चमाइतियुधिष्ठिरादयः पञ्चाप्यन्येपदार्थतयागृह्यंते नतुसहदेवएव ॥ तस्मात्प्रागुक्तएवअष्टाविंशतिमे
वाव्युत्पत्तिः पृषोदरादित्वेनसैवसभ्या ॥ अष्टाविंशतिमेयुगेद्वापरांतेकलियुगादौप्राप्ते ॥ यानाद्यंगेयुगःपुंसियुगंयुग्मेकृतादिषु ॥ ३८ ॥

ततोहंनंदगोपस्यकुलेगृहे ॥ कुलंवंशेगृहेपितत् ॥ जाताउत्पन्ना ॥ यशोदायानंदगोपस्त्रियाःगर्भात्संभवोजन्मयस्याः सा ॥ विंध्याचलनिवासिनीसतीतौशुं भनिशुम्भाख्यावसुरौनाशयिष्यामि ॥ ३९ ॥ अहंपुनरपिवैवस्वतमन्वंतरएवाष्टाविंशतिमेयुगेद्वापरेतीतेकलौयुगेप्राप्तेविरुद्धाप्रजासुचित्तिर्ज्ञानंयस्य विप्रचि त्तिर्नामकश्चिद्दानवःतस्यापत्यानिवैप्रचित्ताःतानतिरौद्रेणरूपेणपृथ्वीतलेअवतीर्यप्रादुर्भावमुपेत्यहनिष्यामि ॥ तुस्याद्भेदेवधारणे ॥ ४० ॥ तान्वैप्रचित्ता न्महासुरान् उग्रान् रौद्रान् भक्षयंत्याःममदंताःरक्ताआरक्ताएवभविष्यंतिअतएवदाडिमीपुष्पवदरुणवर्णाःभविष्यंति ॥ ४१ ॥ ततोहेतोःमांस्तुवंत्यःदेवताः स्वर्गेसततंशश्वत्रक्तदंतिकासंज्ञयाव्याहरिष्यंतिकथयिष्यंति ॥ देवाएवदेवताः ॥ स्वार्थेतल् ॥ तथामानवाश्चमर्त्यलोकेभुविमांसततंस्तुवंतः रक्ताः दंतायस्याः

नंदगोपगृहेजातायशोदागर्भसंभवा ॥ ततस्तौनाशयिष्यामिविंध्याचलनिवासिनी ॥ ३९ ॥ पुनरप्यतिरौद्रेणरूपेणपृथिवीतले ॥ अव
तीर्यहनिष्यामिवैप्रचित्तांश्चदानवान् ॥ ४० ॥ भक्षयंत्याश्चतानुग्रान्वैप्रचित्तान्महासुरान् ॥ रक्तादंताभविष्यंतिदाडिमीकुसुमोपमाः ॥ ४१ ॥
ततोमांदेवताःस्वर्गेमर्त्यलोकेचमानवाः ॥ स्तुवंतोव्याहरिष्यंतिसततंरक्तदंतिकाम् ॥ ४२ ॥ भूयश्चशतवार्षिक्यामनावृष्ट्यामनंभसि ॥
मुनिभिःसंस्मृताभूमौसंभविष्याम्ययोनिजा ४३ ततःशतेननेत्राणांनिरीक्षिष्यामियन्मुनीन् ॥ कीर्तयिष्यंतिमनुजाःशताक्षीमितिमांततः ४४

सारक्तदंतिकातांस्तोष्यंति ॥ ४२ ॥ भूयश्चपुनरपिशतंवर्षाणिपरिमाणंयस्याःशतवार्षिकी ॥ तदस्यपरिणाममितिवुञ् ॥ तद्धितार्थेसमासः ॥ वर्षस्याभ विष्यतीत्युत्तरपदवृद्धिः ॥ वर्षालुकूचेतिपाक्षिकोलुक् ॥ स्त्रियां ङीप् ॥ तस्यामनावृष्टौसत्यामनंभसिनदीतडागादावपिजलशून्यायांभूमौमुनिभिः संस्तुता ॥ अयोनिजासम्भविष्यामिस्वयमेवाविर्भविष्यामि ॥ नआसमन्ताद्वृष्टिरनावृष्टिः ॥ यद्वा ॥ नास्त्येवासमंताद्वृष्टिर्यस्यामितौसाऽनावृष्टिस्तस्याम् ॥ संस्तुतासं स्मृतेतिपाठद्वयम् ॥ ४३ ॥ ततःप्रादुर्भावानंतरंनेत्राणांशतेनस्तोतॄन्मुनीन्निरीक्षिष्यामीतियत्ततोहेतोर्मांमनुजाःशतमक्षीणियस्याःशताक्षीतामितीत्थमन्वर्थ संज्ञयाकीर्त्तयिष्यंति ॥ ईक्षदर्शनेअनुदात्तेत्छांदसंपरस्मैपदम् ॥ निरीक्षिष्येयतोमुनीनितिवापाठः ॥ ४४ ॥

हेसुरास्ततःशताक्षीतिसंकीर्त्तनादनंतरमहमात्मदेहसमुद्भवैः ममशरीरादुत्पद्यमानैः शाकैःप्राणधारकैःहरीतकैःपत्राद्यैः साधनैःआवृष्टेःआभविष्यंतीव

संज्ञयाकीर्त्तयिष्यंति ॥ ईक्षदर्शनेअनुदात्तत्छांदसपरस्मैपदम् ॥ निराक्षिष्यंयतामुनीनामितिपाठः ॥ ४४ ॥

हेसुरास्ततःशताक्षीतिसंकीर्त्तनादनंतरमहमात्मदेहसमुद्भवैः ममशरीरादुत्पद्यमानैः शाकैःप्राणधारकैःहरीतकैःपत्राद्यैः साधनैःआवृष्टेःआभविष्यंतींवृ ष्टिमवधिंकृत्वायावद्वृष्टिर्भवतितावंतंकालमखिलंसमस्तंलोकंभरिष्यामिपोषयिष्यामि डुभृञ्धारणपोषणयोःऋद्धनोस्येइतीडागमः । अस्त्रीशाकंहरीतकम् ॥ शाकाख्यंपत्रपुष्पादि॥यदाहुः ॥ पत्रमूलकरीराग्रफलकांडास्थिरूढकाः॥त्वक्पुष्पंकवकंचेतिशाकंदशविधंस्मृतम् ॥ ४५ ॥ तदाभुविशाकंभरीति विख्या तिंसंज्ञांचयास्यामिप्राप्स्यामि ॥ तत्रैवतदैवचदुर्गमाख्यंमहासुरंदुर्गमंनाममहांतमसुरंवधिष्यामि ॥ जनिवध्योश्चेतिनिर्देशाद्वधिःप्रकृत्यंतरमस्तीतिविज्ञेयम् ॥ वधहिंसायांभ्वादिःपरस्मैपदी॥हनिष्यामीतिवापाठः॥शाकमितिमांतमव्ययंचास्तिबिभर्तिइतिभरिःसर्वधातुभ्यइः।कृदिकारादक्तिनोवाङीष्वक्तव्यः सुप्सुपेति समासः ॥ शाकंभरिः ॥ यद्वा फलेग्रहिरात्मंभरिश्चेतिचकारोनुक्तसमुच्चयार्थः ॥ तेनलोकंभरणार्थंस्वशरीरोद्भवानिशाकानिबिभर्तिशाकंभरिः ॥ इप्रत्ययः ।

ततोहमखिलंलोकमात्मदेहसमुद्भवैः ॥भरिष्यामिसुराःशाकैरावृष्टेःप्राणधारकैः ॥ ४५ ॥ शाकंभरीतिविख्यातिंतदायास्याम्यहंभुवि ॥
तत्रैवचवधिष्यामिदुर्गमाख्यंमहासुरम् ॥ ४६ ॥ पुनश्चाहंयदाभीमंरूपंकृत्वाहिमाचले ॥ रक्षांसिभक्षयिष्यामिमुनीनांत्राणकारणात् ॥
॥ ४७ ॥ तदामांमुनयःसर्वेस्तोष्यंत्यानम्रमूर्तयः ॥ भीमादेवीतिविख्यातंतन्मेनामभविष्यति ॥ ४८ ॥

उपपदस्यनुमागमश्च ॥ पाठाव्याख्याश्चधातूनांदृश्यंतेस्वैरिणः क्वचित् ॥ तस्माद्दुर्गासुरवधाद्धेतोःविख्यातंप्रसिद्धंमेदुर्गादेवीतिविख्यातंनामधेयंभविष्यति ॥ दुर्गासुरोहंतव्यत्वेनयस्याःसादुर्गा ॥ अर्शआदित्वान्मत्वर्थीयोऽच् स्त्रियांटाप् ॥ ४६ ॥ हेदेवाःपुनश्चयदाहिमाचलेभीमंघोरंरूपंकृत्वारक्षोभ्यस्त्रस्तानांमुनीनां त्राणकारणाद्धेतोःरक्षांसिराक्षसान्भक्षयिष्यामि ॥ क्षययिष्यामिपाठेक्षयंप्रापयिष्यामीतिप्रातिपदिकाद्धात्वर्थेबहुलमिष्ठवच्चेतिणिच् अथवाक्षयप्रेरणेचुरा दिः । प्रेरयिष्यामीत्यर्थः॥ ४७॥तदामांदेवीमानम्रमूर्त्तयःभक्तिप्रह्वकायाःसंतःसर्वेपिमुनयःवसिष्ठादयःस्तोष्यंति ॥ तत्ततःभीमरूपेणरक्षोभक्षणाद्धेतुतःविख्या तंप्रसिद्धंभीमादेवीतिविश्रुतंनामभविष्यति ॥ बिभ्यत्यस्मादितिभीमं भीमादयोपादानेनिपातिताः ॥ ४८ ॥

हेदेवाःयदात्रैलोक्येअरुणोनाममहासुरःमहाबाधांमहतींपीडांकरिष्यति ॥ लोकान्बाधिष्यतेअतितरांतदाअहमअसंख्येयषट्पदंभ्रामरंरूपंभ्रमरसंबंधिनींमूर्त्तिंकृ त्वात्रैलोक्यस्यहितार्थायअरुणंमहासुरंवधिष्यामि तदालोकाःसर्वत्रमांभ्रामरीत्येवस्तोष्यंतिभ्रमरस्येयमाकृत्याभ्रामरीदेवी॥ असंख्येयाःसंख्यातुमशक्याः षट्पदाःभ्रमरमूर्तीर्भूत्वाअरुणासुरंहनिष्यतिततःसाभ्रामरीतिनाम्नालोकैःसंकीर्त्तयिष्यतेसर्वत्रेत्यर्थः ॥ अरुणस्यापत्यंपुमानारुणइतिच्छेदेअतइञंबाधित्वाशिवादित्वादण्वा॥ ४९ ॥ ५० ॥ इदानींदेव्यवताराणांतत्कार्याणांचानंत्यात्साकल्येनवक्तुमशक्यत्वात्संक्षिप्यतत्कथामुपसंहरति ॥ हेदेवाः इत्थमुक्तानुसारेणप्रकारेणयदायदादानवेभ्यउत्तिष्ठतिउत्थास्यतिवादानवोत्थादानवेभ्यःसमुद्भवाबाधापीडालोकानांभविष्यतिउत्पत्स्यते ॥ तदातदाअहंतत्तत्कार्यानुरूपमव

यदारुणाख्यस्त्रैलोक्येमहाबाधांकरिष्यति ॥ तदाहंभ्रामरंरूपंकृत्वासंख्येयषट्पदम् ॥४९॥ त्रैलोक्यस्यहितार्थायवधिष्यामिमहासुरम् ॥ भ्रामरीतिचमांलोकास्तदास्तोष्यंतिसर्वतः ॥५०॥ इत्थंयदायदाबाधादानवोत्थाभविष्यति ॥ तदातदावतीर्याहंकरिष्याम्यरिसंक्षयम् ॥ ॥ ५१ ॥ इतिश्रीमार्कंडेयपुराणेसावर्णिकेमन्वंतरेदेवीमाहात्म्येदेवैःकृतानारायणीस्तुतिर्नामैकादशोध्यायः ॥११॥ देव्युवाच ॥ ॥ एभिःस्तवैश्चमांनित्यंस्तोष्यतेयःसमाहितः ॥ तस्याहंसकलांबाधांनाशयिष्याम्यसंशयम् ॥ १ ॥

तीर्यप्रादुर्भावमवाप्य आरिसंक्षयंशत्रुविनाशंकरिष्यामि॥ दानवोत्थेतिसुपिस्थःकःकर्तरि॥ ५१ ॥ ॥ इतिमा॰रा॰श्रीमदु॰शंतनु॰देवीमा॰टीकायांनारायणीस्तुतिर्नामैकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥ ॥ देव्युवाच॥यद्यपिप्रागपिदेवान्देव्येवोवाचतथाप्यध्यायादौदेवीवचनस्यप्राधान्यंध्वनयितुंदेवीमाहात्म्याध्ययनश्रवणादिफलप्राप्तिप्रामाण्यंचदर्शयितुंदेव्येवोचितांवाचंदेवानुक्तवती ॥ यःपुरुषःसमाहितःभक्तिश्रद्धान्वितोभूत्वाएभिःप्रागुक्तैःस्तवैःस्तोत्रैःपुनःपुनःनित्यंअविकल्पितंयथाभवतितथा शश्वद्वामांदेवींस्तोष्यतेतस्यपुंसःसकलांबाधांशमयिष्यामिअसंशयंसंशयाभावः । अर्थाभावेव्ययीभावः ॥ यद्वा असंशयंयथास्यात्तथास्तोष्यतेक्रियाफलेकर्तृगेतञित्त्वादात्मनेपदम् ॥ एभिरितिब्रह्मकृतैरिंद्रादिदेवकृतैश्च ॥ हंसःसूर्यःपरमात्मा । असावादित्योब्रह्मेतिश्रुतेः । हंसस्यकलाहंसकला ॥ बाध्यंतेप्राणिनो

ऽनयाबाधासंसृतिः अविद्यमानाहंसकलाब्रह्मविद्यायस्यांसा अहंसकलाबाधामोहरूपाममतासंसृतिः।तांबाधामसंशयंशमयिष्यामीत्यपिमुक्तिकामैरवगंतव्यम्। रविश्वेतच्छदौहंसौ॥यद्वा एभिःस्तवैःमांयःस्तोष्यतेतस्याहंकारकृतांसकलांबाधांसंसृतिंशमयिष्यामि॥ १ ॥त्रयाणामन्वयैक्यम् ॥ येपुरुषाएकचेतसःसंतःसावधानाःसंतःअष्टम्यांनवम्यांचतुर्दश्यांचपक्षद्वयेपिविशेषानुक्तितःयथाक्रममनपेक्ष्यमधुकैटभनाशनंचमहिषासुरघातनंचतद्वच्छुंभनिशुम्भयोर्वधंचभक्त्याकीर्त्तयिष्यंतिपठिष्यंतितद्वद्देवयेश्रोष्यंतिभक्त्याममाहात्म्यमुत्तमंपुण्यतमंसर्वकामदुघं तेषांदुष्कृतंदुरितंसर्वसंचितंनकिंचिदपिभविष्यतिदुष्कृतोत्थाआपदश्चनभविष्यंतिविनश्यंतीत्यर्थः॥नतेषांदारिद्र्यंभविष्यतिआढ्यतैवभविष्यतीत्यर्थः ॥ नचतेषामिष्टैःसहचेतनैरचेतनैश्चपुत्रादिभिर्द्धनादिभिश्चवियोजनंवियोगोभविष्यति

मधुकैटभनाशंचमहिषासुरघातनम् ॥ कीर्तयिष्यंतियेतद्वद्वधंशुंभनिशुंभयोः॥२॥अष्टम्यांचचतुर्दश्यांनवम्यांचैकचेतसः ॥ स्तोष्यंतिचैवयेभक्त्याममाहात्म्यमुत्तमम् ॥ ३ ॥ नतेषांदुष्कृतंकिंचिद्दुष्कृतोत्थानचापदः ॥ नभविष्यतिदारिद्र्यंनचैवेष्टवियोजनम् ॥ ४ ॥ शत्रुतोनभयंतेषांदस्युतोवानराजतः ॥ नशस्त्रानलतोयौघात्कदाचित्संभविष्यति ॥ ५ ॥ तस्मान्ममैतन्माहात्म्यपठितव्यंसमाहितैः ॥ श्रोतव्यंचसदाभक्त्यापरंस्वस्त्ययनंमहत् ॥ ६ ॥

॥ मधुकैटभयोर्नाशोयस्मिन्ग्रन्थेसतथोक्तः ॥ हननंघातस्तस्यकरणंघातनंण्यंतात्ल्युट् ॥ महिषासुरस्यघातनम् ॥सूदनमितिवापाठः॥षूदरक्षणेहिंसायांच वधोयस्मिन्ग्रंथेप्रतिपाद्यतेसवधः ॥अर्शआदित्वादच्तम् ॥ शुम्भनिशुंभयोरितिद्विवचनेनवधद्वयंसूच्यते॥तेनवधानांवैषम्यादष्टम्यादिदिनत्रयेणयथाक्रमकीर्त्तनशंकापिदूरीकृता॥एकमनन्यवृत्तिचेतोयेषांते॥भजनंभक्तिरनन्यशरणतयाश्रयणम् ॥ महांतआत्मनःअवतारायस्याःसामहात्मादेवीतस्याभावःमाहात्म्यम्॥ २॥ ३॥ ४॥ येममाहात्म्यंकीर्त्तयिष्यंतिस्तोष्यंतिचतेषांकदाचिदपिशत्रुतोभयंनसंभविष्यति॥दस्युतस्तस्करतोपिवान ॥ राजतोपिनृपान्न नशस्त्रतःआयुधतः नअनलतोग्नितः नतोयौघात्जलप्रवाहात् नसम्भविष्यतीत्यनेनसर्वत्रसम्बध्नाति ॥५॥ तस्माद्वांछितार्थसाधनत्वाद्धेतोःसमाहितैःसावधानैःकृतप्रयत्नैःपुंभिःपरंप्रकृष्टंमहत्पूजनीयम् ॥ स्वस्त्ययनंक्षेमकरमयनंवर्त्मममदेव्याएतन्माहात्म्यंग्रन्थसंदर्भं

रूपंभक्त्यापठितव्यंश्रोतव्यंच ॥ एतन्माहात्म्यमितिबहुव्रीहिः ॥ग्रन्थसंदर्भरूपोन्यपदार्थः ॥ शब्दस्येवपठनश्रवणयोग्यत्वेनविषयभावात् ॥एतदितितुपृथक्पदत्वेमाहात्म्यंप्रतिपाद्यंतद्यत्रास्तिग्रन्थबंधेसोप्युपचारान्मत्वर्थीयेनअर्शआद्यचावामाहात्म्यशब्देनोच्यतइतिपठनश्रवणयोग्यंद्रष्टव्यम् ॥स्वस्त्याशीःक्षेमपुण्येषुमंगलेचाव्ययंस्मृतम् ॥ ६ ॥ ममदेव्याःमाहात्म्यंकर्तृ भक्तितःपठतांभक्तितःशृण्वतांचपुंसांमहामारीसमुद्भवान्सर्वानुपसर्गानुपद्रवान् शमयेद्दूरीकुर्यात् ॥ तथातेषांपुंसांत्रिविधमुत्पातमाध्यात्मिकमाधिदैविकमाधिभौतिकम् ॥ अध्यात्मिकंशरीरोत्पन्नंरागद्वेषादिकंव्याध्यादिकंच ॥ आधिभौतिकंभूतप्रेतादिकजनितंभयभ्र मादिकम् ॥ आधिदैविकंदेवकृतंवज्रपातादिकंदारिद्र्यादिकंच ॥ यद्वा भूर्भुवःस्वःसंभवमुत्पातत्रयंशमयेत् ॥ भौमंभूकंपादिकम् आंतरिक्षम

उपसर्गानशेषांस्तुमहामारीसमुद्भवान् ॥ तथात्रिविधमुत्पातंमाहात्म्यंशमयेन्मम ॥ ७ ॥
यत्रैतत्पठ्यतेसम्यङ्नित्यमायतनेमम ॥ सदानतद्विमोक्ष्यामिसांनिध्यंतत्रमेस्थितम् ॥ ८ ॥

नभ्रगर्जनादि । स्वर्लोकजनितमसकृदनेकोडुपतनम् ॥ महामारीति मृङ्प्राणत्यागेस्त्रियामिक्कृष्यादिभ्यःछांदसोगुणः॥ यद्वा औणादिकःसर्वधातुभ्यइन् ॥ स्त्रियांकृदिक ारादक्तिनोवाङीष् ॥ महतीमरीमहामारी ॥ अन्येषामपिदृश्यतइतिपूरुषवद्दीर्घः ॥ महामार्याःसमुद्भवाः ॥ यद्वा मरणंमरःऋदोरप् ॥ मरस्येयंप्रवृत्तिर्मारी ॥ यद्वा मारयतिमारःकालःमारस्यभावःमार्यंभावेष्यञ् मार्यमेवमारीस्त्रियांषित्त्वात्ङीष् ॥ ७ ॥ यत्रममायतनेगृहेप्रतिमादिमंदिरेएतत्प्रागुक्तचरितत्रयोपेतंम ाहात्म्यंनित्यंप्रतिदिनंसम्यगर्थतःपदतश्चशुद्धंपठ्यतेभक्तितःपुंभिः। तदायतनंसदानविमोक्ष्यामिनत्यक्ष्यामि ॥ तत्रगृहेखलुमेदेव्याःसांनिध्यंसंनिधानंसमवस्थानं स्थितंस्थितिमदभूत् ॥ ८ ॥ ॥९३॥

बलिप्रदानेपूजायामग्निकार्येमहोत्सवेचसर्वमेतन्ममचरितमुच्चार्यमवश्यंपठनीयम् ॥ ऋहलोर्ण्यत् ॥ श्राव्यमवश्यंश्रोतव्यंच ओरावश्यकेण्यत् ॥ यद्वा ण्यं
तादचोयत् ॥ श्राव्यंश्रावयितव्यंसर्वंजपनीयम् । एकदेशजपेतुच्छिद्रतास्यात् ॥ महानवम्यादौछागमेषमहापशुभिर्बलिदानंदेवतोद्देशेनपशुसमर्पणम् ॥ ददा
तेर्ल्युट् ॥ पूजापुष्पोपहारदीपादिसमर्पणम् ॥ यद्वा ॥ अलंकारवस्त्रस्रक्चन्दनवाहनच्छत्रचामरादिभिः ॥ कुमारीसुवासिनीसमर्चनंपूजा ॥ अग्निकार्यं
फाल्गुनेमासिअग्निज्वालार्चनदेवीमाहात्म्यरूपमालामन्त्रपुरश्चरणांतेविहितहोमोग्निकार्यम् ॥ एतत्त्रयलक्षणोमहोत्सवः ॥ यद्वा चैत्रेवसंतोत्सवः । वैशाखे
वारणपुष्पप्रचायिकोत्सवः ॥ ज्येष्ठेजलक्रीडोत्सवः ॥ आषाढेइन्द्रध्वजोत्थानोत्सवः ॥ श्रावणेदोलोत्सवः ॥ भाद्रपदेइन्द्रपाणिधनुरर्चनोत्सवः ॥ आ
श्वयुजिशारदोत्सवः ॥ कार्तिकेदीपोत्सवः । मार्गशीर्षेमनूदयोत्सवः । पौषेनिधिपूजोत्सवः ॥ माघेमेरूत्सवः । फाल्गुनेगन्धर्वोत्सवः । एतेषुसंपूर्णंदेवीच

बलिप्रदानेपूजायामग्निकार्येमहोत्सवे ॥ सर्वंममैतच्चरितमुच्चार्यंश्राव्यमेवच ॥ ९ ॥

जानताजानतावापिबलिपूजांतथाकृताम् ॥ प्रतीच्छिष्याम्यहंप्रीत्यावह्निहोमंतथाकृतम् ॥ १० ॥

रितंपठनीयमितिभावः ॥ यद्वा ॥ महोत्सवःसर्वश्रुतिपारायणम् ॥ यद्वा वदतेःकर्त्तरिक्विप् । वदतीष्टदेवतामितिउत्देवीप्रणवः ॥ महान्उत्मन्त्रोयत्र
समहोत्सचासौसवश्चेतिमहोत्सवः ॥ मन्त्रदीक्षाख्योयज्ञस्तस्मिन् ॥ यद्वा ॥ उन्दीक्लेदने । उन्दनमुत् । स्त्रियांभावेसम्पदादिभ्यःक्विब्वावक्तव्यः उदःसवो
दीक्षायज्ञःउत्सवःसुधोत्सवः सुधोत्सवोयत्रमन्त्रग्रहेसमहोत्सवस्तस्मिन् ॥ ९ ॥ तथातेनप्रकारेणइतिकर्त्तव्यतांगुरूपदिष्टेष्टदेवताराधनसामग्रीभावनीयोपक्र
मोपसंहृतिक्रियाक्रमंजानता अजानतावापिभक्तिमतापुंसाकृतंबलिंबलिप्रदानंतथातेनकृतांपूजांच ॥ तथातेनकृतंवह्नौहोमंतिलमध्वादिहोमद्रव्यप्रक्षेपंचश्री
त्याहंप्रतीच्छिष्यामिस्वीकरिष्यामि ॥ पतच्छ्रितंप्रतीच्छंस्यात् ॥ पतच्छ्रयणंप्रतीच्छा ॥ प्रतीच्छास्त्यस्यप्रतीच्छः कश्चित् ॥ अर्शआदित्वादच् ॥

ततस्तद्ददाचरतीत्याचारेक्विप् ॥ सनाद्यंतत्वाद्धातुत्वात्प्रतीच्छधातोर्भविष्यतिकालेलृट्स्यप्रत्ययःमिपइडागमः।अतोलोपः।इण्कोः।आदेशप्रत्यययोःषत्वम् ॥ प्रतीक्षिष्यामीतिपाठे ईक्षदर्शने अनुदात्तेत्त्वनिबंधनमात्मनेपदविधानमनित्यमितिचक्षिङोङित्करणंज्ञापकमित्युक्तत्वात्परस्मैपदम् ॥ बलिपूजामित्येकपदत्वेतु बलिनापशुविशसनेनसहकृतापूजाबलिपूजा ॥ बलिरूपावापूजासत्कारस्तम् ॥ १० ॥ युग्मम् ॥ याचप्रसिद्धावार्षिकीमहापूजाशरत्कालेक्रियतेतस्यांविषयेमम एतन्माहात्म्यंचरित्रत्रयलक्षणंभक्तिसमन्वितःमनुष्यः पठित्वाश्रुत्वाचयथायोगंमत्प्रसादेनसर्वबाधाविनिर्मुक्तःधनधान्यसमन्वितःभविष्यति संशयोनात्रक र्तव्यः ॥ वर्षेणनिर्वृत्तावार्षिकीसांवत्सरिकी तेननिर्वृत्तमितिठक् ॥ स्त्रियांङीप् ॥ सर्वाबाधेतिपाठेआसमंताद्बाधाआबाधा ॥ ११ ॥ १२ ॥ एतच्चरित्रत्रयलक्ष णंममामाहात्म्यंभक्तितः श्रुत्वागुरुतोगृहीत्वार्थावबोधपर्यंतमधीत्यचपुमान्युद्धेनिर्भयोजायते ॥ तथाममशुभाःजगदभ्युदयकरीः पृथगुत्पत्तीःब्रह्माण्या

शरत्कालेमहापूजाक्रियतेयाचवार्षिकी ॥ तस्यांममैतन्माहात्म्यंश्रुत्वाभक्तिसमन्वितः ॥११॥ सर्वबाधाविनिर्मुक्तोधनधान्यसमन्वितः ॥ मनुष्योमत्प्रसादेनभविष्यतिनसंशयः ॥१२॥ श्रुत्वाममैतन्माहात्म्यंतथोत्पत्तीःपृथक्शुभाः॥ पराक्रमांश्चयुद्धेषुजायतेनिर्भयःपुमान् ॥ ॥ १३ ॥ रिपवःसंक्षयंयांतिकल्याणंचोपपद्यते ॥ नंदतेचकुलंपुंसांमाहात्म्यंममशृण्वताम् ॥ १४ ॥

दिमहाशक्तिरूपप्रादुर्भूतीःश्रुत्वाहृद्याकलय्ययुद्धेनिर्भयोजायते तथाममपराक्रमांश्चवीरकर्माणिचश्रुत्वा ॥ यद्वा युद्धेषुममपराक्रमां श्चश्रुत्वानिर्भयोजाय तेपुमान् ॥ तथाचोत्पत्तयःशुभाइतिपाठेव्यत्ययोबहुलमितिशसःप्रसंगेजसःप्रयोगश्छांदसः ॥ युद्धेष्वितिबहुवचनमन्येष्वपिभयकारणेषुनिर्भयत्वार्थम् ॥ युमि श्रणेअदादिः । सम्पदादित्वाद्भावेस्त्रियांक्विप् ॥ यवनंयुत्मिश्रणंपापसम्पर्कस्तस्यांयुति ॥ यद्वा ॥ युजूबन्धनेक्र्यादिःयवनंयुद्बंधनंतस्यांयुति ॥ ओहाङ् गतौ सम्पदादित्वात्क्विप् ॥ हीनंहाःनिरयादिगतिस्तस्याम् ॥ इःकामस्तत्रविषये ॥ युच्चहाश्चयुश्चयुद्धयः तेषुयुद्धेषु ॥ १३ ॥ भक्तितःममामाहात्म्यंशृण्व ॥९४॥ तांपुंसांरिपवःशत्रवःसंक्षयंयांतिकल्याणंचमंगलमुपपद्यते ॥ पदगतौदिवादिः ॥ उपसमीपंगच्छति । उपजायतेइतिवापाठः । कुलंगोत्रंचनंदते । टुनदि

समृद्धौपरस्मैपदी । कर्त्तरिकर्मव्यतिहारेइत्यात्मनेपदम् ॥ यद्वा ॥ ण्यंतात्कर्मकर्त्तरियिगात्मनेपदंच । संततिर्गोत्रजननकुलान्यभिजनान्वयौ ॥ कुलंगृहेच तालांकेभूमिग्राहिणितुत्रिषु ॥ १४ ॥ उत्पातादिसूचितोपद्रवाणांसर्वत्रसर्वस्मिन्‌शांतिकर्मणितथादुःस्वप्नदर्शनेदुष्टफलस्वप्नदर्शने । उग्रासुअत्यनिष्टफलासुग्रहकृतासुपीडासुममममाहात्म्यंशृणुयात्पुरुषः ततःसर्वबाधोपशांतिर्भवतिसर्वेष्टार्थसिद्धिश्चेतिभावः ॥ १५ ॥ पूर्वोक्तंपुनर्व्यनक्ति ॥ ममममाहात्म्यश्रवणादुपसर्गाःबाधाःअति वृष्ट्यादयःशमंयांति ॥ यद्वा ॥ उपसर्गाउत्पाताःप्रकृतिविरुद्धेतयः ।। अजन्यंक्लीबउत्पातउपसर्गःसमंत्रयम् ।। तथाततएवदारुणाःभयानकाःग्रहपीडाःशन्यादिकृताबाधाःशमंशांतिंयांति ॥ नृभिःदृष्टंदुःस्वप्नंसुस्वप्नमुपजायते ॥ दुःस्वप्नसूचितंयद्दुष्टंफलंतत्सुस्वप्नसूचितमिवफलंसंप

शांतिकर्मणिसर्वत्रतथादुःस्वप्नदर्शने ॥ ग्रहपीडासुचोग्रासुमाहात्म्यंशृणुयान्मम ॥ १५॥ उपसर्गाःशमंयांतिग्रहपीडाश्चदारुणाः ॥ दुःस्वप्नंचनृभिर्दृष्टंसुस्वप्नमुपजायते ॥ १६ ॥ बालग्रहाभिभूतानांबालानांशांतिकारकम् ॥ संघातभेदेचनृणांमैत्रीकरणमुत्तमम् ॥ १७॥ दुर्वृत्तानामशेषाणांबलहानिकरंपरम् ॥ रक्षोभूतपिशाचानांपठनादेवनाशनम् ॥ १८ ॥

द्यतइतिभावः॥अतर्कितप्राप्यफलोहिमणिमंत्रौषधदेवताप्रभावः।दुःस्वप्नसुस्वप्नयोर्नियतेपुँल्लिंगत्वेपिबहुव्रीहौफलेन्यपदार्थेविवक्षितेनपुंसकतोपपत्तिः॥ अर्द्धर्चादौस्वप्नशब्दोनास्त्येव॥अन्यथास्यपुंनपुंसकतोपपद्येत॥दुःस्वप्नश्चेतिपाठोवा॥ १६ ॥ बालानांशिशूनांग्रहाःपीडकाःपूतनादयःश्मशानादिवासिनोदृष्टिबंधिगलबंध्यंत्रबन्धिनाभिबन्धिशुक्रबंध्युपस्थबंधिरुधिरशोषिपिशितशोषिमूत्रशोषिलालाशोषिप्रभृतयश्चतैरभिभूतानामाक्रांतानांशांतिकारकमुपशमनकारणं ममममाहात्म्यश्रवणाद्युत्तममाश्रयणीयम् ॥ किंच ॥ नृणामेककार्यकारिणांकथंचित्परकृतोच्चाटनप्रयोगतःसंघातभेदेप्रसक्तेसतिमन्मामात्म्यश्रवणमेवोत्तमंमैत्रीकरणंमित्रत्वकरणसाधनम् ॥ १७ ॥ दुष्टंवृत्तंचरितंयेषांतेदुर्वृत्ताः तेषामशेषाणांपरंश्रेष्ठंबलहानिकरंबलनाशहेतुः मन्माहात्म्यम् ॥ कृत्रोहेतौटः ॥ किंचरक्षसां

मायोपजीविनांभूतानांबालग्रहादीनांपिशाचानांपिशिताशनानांतामसानांचपीडकानामदृश्यरूपाणांममाहात्म्यस्यपठनादेवनाशनंदूरीकरणंभवति ॥ १८ ॥ ममसांनिध्यकारकंनैकट्यकारकम् ॥ संनिधिकारकमितिपाठेपिसंनिधिःसंनिधानम् ॥ इतिव्याख्याश्रयणात्सएवार्थः ॥ यद्वा संनिधिःमहानिधिःमहापद्मादिः तस्यकारकंप्रापकंपठ्यमानंसदितिभावः ॥ १९ ॥ युग्मम् ॥ पुंभिरेभिःप्रकारैर्वत्सरेणयाक्रियतेमेमह्यंप्रीतिः सास्मिन्सन्माहात्म्येसकृदेकवारमेवउच्चरितेपठितेश्रुतेवाभक्तिमद्भिःसर्वकामदुघोपार्जितेवस्यात् ॥ पशुभिःचतुष्पद्भिःछागमेषमहिषमातंगादिभिःद्विपाद्भिर्महापशुभिश्चनरैःपुष्पैःसुरभिसंभृतैःअर्घैःपूजांगैर्मधुघृतादिभिःधूपैःकर्पूरागरुमृगमदादिगर्भितैर्बहुरूपादिभिर्नानाकृतिगन्धादिभिः चशब्दात् श्रीवासादिधूपागृह्यंते ॥ तैर्गंधैःगन्धसारघनसाररक्तचन्दनमृगमदकंकोलकालागरुकुंकुमादिभिःदीपैःकर्पूरघृतादिप्रवर्त्तितैर्माणिक्यमहोभिरुपकल्पितैःसूर्यमहोभिश्चन्द्रमहोभिरुडुमहोभिःपरमात्मपरज्योतिर्भिश्चोपकल्पितैः ।

सर्वंममैतन्माहात्म्यंममसन्निधिकारकम् ॥ सर्वंकृत्स्नमेतदादिमध्यावसानलक्षणम् ॥ १९ ॥
पशुपुष्पार्घधूपैश्चगंधदीपैस्तथोत्तमैः ॥ विप्राणांभोजनैर्होमैःप्रेक्षणीयैरहर्निशम् ॥ २० ॥
अन्यैश्चविविधैर्भोगैःप्रदानैर्वत्सरेणया ॥ प्रीतिर्मेक्रियतेसास्मिन्सकृदुच्चरितेश्रुते ॥ २१ ॥

अतएवैवंविधैरुत्तमैःश्रेष्ठतमैः ।तथाउत्तमैर्विविधैर्विप्राणांकर्त्तव्यैर्भोजनैःषड्रसोपेतैर्भोज्यैरत्नादिभिरुचितैः ॥ तथाविविधैर्होमैः । तथाऽहर्निशंदिवानिशंविविधैःप्रेक्षणीयैर्दर्शनीयैर्नृत्यगीतवाद्यैः ॥ तथान्यैश्चविविधैर्भोगैस्तथादानैर्मत्प्रीत्यर्थैर्विविधैः ॥ चशब्दाद्वस्त्रालंकारपूजादिभिःसाधनैःवत्सरेणयामेप्रीतिःसकलकामदुघाभक्तैःक्रियतेसास्मिन्प्राक्प्रपंचितेममाहात्म्येसकृदेकवारंभक्त्याउच्चरितेपठितेश्रुतेवासाधयितुंसुगमेत्यर्थः ॥ यद्वा सकृत्सहद्वित्रैःपुंभिःपंचषैःसप्ताष्टैरेकद्वित्रिचतुरैरेकतयोच्चरितेश्रुतेवेत्यर्थः ॥ सहार्थेचैकवारेचसदार्थेवाव्ययंसकृत् ॥ सकृत्सुचरितेश्रुतेइतिपाठेश्रुतशब्दतःश्रवणप्राधान्यंसुचरितेशोभनेचरिते । प्रोक्षणीयैरहर्निशमितिपाठेतुकश्चिदाह ॥ मन्त्रपूतजलोक्षणसंस्कृतहतच्छागादिपशुबलिरितितन्न ॥ पशुपुष्पार्घधूपैरितिपशुग्रहणेनपौनरुक्त्यप्रसंगात् ॥ ॥ ९५ ॥

ततइत्थंतदर्थोत्रवक्तव्यः । उक्षसेचने । प्रत्यहंपंचामृताभिषेकैरविच्छिन्नपीयूषधाराभिषेकैर्वेति ॥ २० ॥ २१ ॥ ममदेव्यामाहात्म्यस्यश्रुतंश्रवणम् कर्तृ

ततइत्थंत्वर्थोत्रवक्तव्यः । उक्षसेचने । प्रत्यहंपंचामृताभिषेकैरविच्छिन्नपीयूषधाराभिषेकैर्वेति ॥ २० ॥ २१ ॥ ममदेव्यामाहात्म्यस्यश्रुतंश्रवणम् कर्तृ पापानिहरति अपनयति नपुंसकेभावेक्तः ॥ तद्योगेषष्ठ्येव ॥ यद्वा ममममाहात्म्यंश्रुतंसत्पापानिहरति ॥ तथाभजतामारोग्यंप्रयच्छतिदानप्रतिग्रहाभावात्ष ष्ठ्येव ॥ ममजन्मनामुत्पत्तीनांब्रह्माण्यादिरूपतयाप्रादुर्भावानांकीर्त्तनंकथनंभूतेभ्यःहिंस्रेभ्यः भूतप्रेतपिशाचसिंहव्याघ्रग्रहादिभ्यःभक्तानांरक्षांकरोति॥ २२॥ युद्धेषुयद्दुष्टदैत्यनिबर्हणंमेदेव्याःचरितंशस्त्रप्रयोगलक्षणंसंग्रामकौशलमभूत्तस्मिञ्छ्रुतेसतिश्रुतवतांपुंसांयुद्धेषुततोन्यत्रचवैरिकृतंभयंनजायते। निबर्हयतिनिबर्ह णम्।नंद्यादित्वाल्ल्युः।दुष्टानांदैत्यानांनिबर्हणम् चरित्रम् ॥ २३ ॥ सुमेधसामार्कंडयेनचततःपूर्वैश्चब्रह्मर्षिभिःयाःस्तुतयःकृताःतथापिममतावर्तेमोहगर्तेनिपातिताः

श्रुतंहरतिपापानितथारोग्यंप्रयच्छति ॥ रक्षांकरोतिभूतेभ्योजन्मनांकीर्तनंमम ॥ २२ ॥ युद्धेषुचरितंयन्मेदुष्टदैत्यनिबर्हणम् ॥ तस्मि ञ्छ्रुतेवैरिकृतंभयंपुंसांनजायते ॥ २३ ॥ युष्माभिःस्तुतयोयाश्चयाश्चब्रह्मर्षिभिःकृताः ॥ ब्रह्मणाचकृतायास्ताःप्रयच्छंतिशुभांग तिम् ॥ २४ ॥ अरण्येप्रांतरेवापिदावाग्निपरिवारितः ॥ दस्युभिर्वावृतःशून्येगृहीतोवापिशत्रुभिः ॥ २५ ॥

महामायाप्रभावेणेत्यादयःताश्चशुभांगतिंप्रयच्छंतिपठ्यमानाःपठ्यद्भ्यःपुंभ्यःयाश्चब्रह्मणामधुकैटभभीतेनकृताःस्तुतयःविश्वेश्वरींजगद्धात्रीमित्यादयः ।अथचयु ष्माभिरेवकृताःस्तुतयःदेव्यायया ततमिदंजगदात्मशक्त्येत्यादयः ॥ नमोदेव्यैइत्यादयश्च ॥ देविप्रपन्नार्तिहरेप्रसीदेत्यादयश्च । तास्त्रिविधाःस्तुतयः ॥ २४ ॥ एकान्वयमिदंश्लोकचतुष्टयम् ॥ अरण्येविपिनेवावर्त्तमानःममदेव्याएतच्चारितंस्मरन्नरःसंकटाद्दुःखघटनान्मुच्येतस्वयमेव । संकटंनातुसंबाधः।कर्मकर्त्तरिमु चेर्लिङ् ॥ तथाप्रांतरेवापिदूरेजनशून्यमार्गे ॥ प्रांतरंदूरशून्योध्वा ॥ तथादावाग्निपरिवारितःसन्नपिवा ॥ तथादस्युभिःतस्करैर्वृतःवेष्टितोवा ॥ तथाशून्ये

निर्जनप्रदेशेशत्रुभिर्गृहीतोवा ॥ तथासिंहेनव्याघ्रेणवानुयातोनुद्रुतः॥तथावनहस्तिभिर्वृतोवाहंतुमनुयातः ॥ तथाक्रुद्धेनराज्ञावध्योयंवधार्होयमित्याज्ञप्तः ॥ हंतुमाज्ञापितोवा ॥ तथाबन्धगतोपिवा ॥ तथावातेनघूर्णितःव्याकुलितःबाधितोपास्तोवा ॥ महार्णवेसमुद्रेपोतेनौकाविशेषे सांयात्रिकाःपोतवणिजः कथ्यंते तत्रस्थितोवा पानपात्रेशिशौपोतः ॥ तथाभृशदारुणेत्यर्थंभीषणेसंग्रामेशस्त्रेष्वायुधेषुपतत्सु । सर्वाबाधासु ॥ सर्वाआसमंताद्बाधाः महाबाधाः तासु ॥ सर्वबाधास्वितिपाठेसएवार्थोभवत्यदूरविकर्षात् ॥ घोरासुव्रणपीडासुवर्त्तमानोवा ॥ तथावेदनासुतत्तद्दुःखानुभवेषुअभ्यर्दितः वर्तमानः यद्वा तीव्रवेदनयाऽभ्यर्दितःहिंसितोपिवासर्वत्रैतन्ममचारितंस्मरन्नरःसंकटान्मुच्येतस्वयमेवेतियोजनीयम् ॥ इहारण्येप्रांतरेवापीत्यतःश्लोकात्पूर्वंसिंहव्याघ्रानुयातोवेति

सिंहव्याघ्रानुयातोवावनेवावनहस्तिभिः ॥ राज्ञाक्रुद्धेनचाज्ञप्तोवध्योबंधगतोपिवा ॥ २६ ॥ आघूर्णितोवावातेनस्थितःपोतेमहार्णवे ॥ पतत्सुचापिशस्त्रेषुसंग्रामेभृशदारुणे ॥ २७ ॥ सर्वाबाधासुघोरासुवेदनाभ्यर्दितोपिवा ॥ स्मरन्ममैतच्चरितंनरोमुच्येतसंकटात् ॥ २८ ॥ ममप्रभवात्सिंहाद्यादस्यवोवैरिणस्तथा ॥ दूरादेवपलायंतेस्मरतश्चरितंमम ॥ २९ ॥ ऋषिरुवाच ॥ इत्युक्त्वासाभगवतीचंडिकाचंडविक्रमा ॥ पश्यतामेवदेवानांतत्रैवांतरधीयत ॥ ३० ॥

पठंतिकेचित् ॥ अतश्चममप्रभावात्सिंहाद्याइत्युपपन्नंभवति ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ ममप्रभावात्सामर्थ्यात्सिंहाद्यास्तथादस्यवस्तस्करास्तथावैरिणश्चशत्रवःचरितंस्मरतःपुरुषात्सकाशाद्दूरादेवपलायंते ॥ २९ ॥ इत्थमुक्त्वासाभगवतीचंडविक्रमाप्रगल्भवीर्याचंडिकादेवीपश्यतामेवदेवानांतत्रैवपुरोभागएवांतरधीयत । अंतर्धानमगात् ॥ श्रदंतरोरुपसर्गवद्वृत्तिर्व्याख्येया ॥ अंतःपूर्वाद्धधातेःकर्मकर्त्तरिलिङ् ॥ यद्वा तान्देवान्त्रायतेइतितत्रा पालयंतीसत्येवस्वयमंतरधीयत ॥ आतोनुपसर्गेकः ॥ यद्वा तत्रैवदेवशरीरेष्वेवांतरधीयत । स्वयमेवशरीरेष्वेवांतर्न्यलीयतेत्यर्थः ॥ पश्यतामित्यनादरेषष्ठीतिपक्षेयथाजननीसुतान्व्याजतोनादृत्यालोकनादन्तर्धत्तेतथेयमपिसर्वजननीदेवदर्शनतोंतरधीयतस्वयमेवेतिभावः ॥ ३० ॥

थाजननींसुतान्व्याजतोनादृत्यालोकनादन्तर्धत्ततथैयमपिसर्वजननीदेवदर्शनतोतिरधीयतस्वयमेवेतिभावः ॥ ३० ॥

अथतेदेवाअपिदेव्याविनिहतारयः नाशितशत्रवःअतएवयथापुरापूर्वकालइवनिरातंकाःकृच्छ्रजीवनतोनिर्भयाः यज्ञभागभुजःयज्ञांशान्भुंजानाः संतः स्वाधिकारान्स्वव्यापारान्चक्रुः कृतवन्तः ॥ ३१ ॥ युधिसंग्रामेदेव्यातस्मिञ्जगद्विध्वंसिनित्रैलोक्यभंजिनिमहोग्रेअतुलविक्रमेअनुपमशक्तौदेवरिपौससैन्येशुम्भेमहावीर्येनिशुम्भेचनिहतेसतिशेषाः दैत्याःपातालमाययुः बलिसद्मप्राविशन् ॥ चशब्देनससैन्येइतिविशेषणंलभ्यते पतंत्यस्मिन्नितिपातालम् ॥ ३२ ॥ हेभूप एवमुक्तरीत्यासाभगवतीनित्यापिध्रुवाअविनश्वराअविकारापिसतीपुनःपुनःसंभूयप्रादुर्भावमवाप्यजगतःपरिपालनंकुरुते ॥ उक्तंचप्रागपि ॥ नित्यैवसाजगन्मूर्त्तिरिति ॥ देवानांकार्यसिद्ध्यर्थमितिच ॥ ३३ ॥ सैवदेवीविश्वंप्रसूयतेजनयति ॥ षूङ्प्राणिप्रसवेदिवादिः॥ तथैवहेतुभूतयाएतद्विश्वंमोह्यते ॥ मुह

तेपिदेवानिरातंकाःस्वाधिकारान्यथापुरा ॥ यज्ञभागभुजःसर्वेचक्रुर्विनिहतारयः ॥ ३१ ॥ दैत्याश्चदेव्यानिहतेशुंभेदेवरिपौयुधि ॥ जगद्विध्वंसकेतस्मिन्महोग्रेऽतुलविक्रमे ॥ निशुंभेचमहावीर्येशेषाःपातालमाययुः ॥३२॥ एवंभगवतीदेवीसानित्यापिपुनःपुनः ॥ संभूयकुरुतेभूपजगतःपरिपालनम् ॥ ३३ ॥ तयैतन्मोह्यतेविश्वंसैवविश्वंप्रसूयते ॥ सायाचिताचविज्ञानंतुष्टाऋद्धिंप्रयच्छति ॥ ३४ ॥ व्याप्तं तयैतत्सकलंब्रह्मांडंमनुजेश्वर ॥ महाकाल्यामहाकालेमहामारीस्वरूपया ॥ ३५ ॥

वैचित्त्येदिवादिः ॥ अविवेकेनयोज्यते ॥ ममतासहितंक्रियते ।सादेवीभक्तैःयाचितासतीविज्ञानंचप्रयच्छति । सैवदेवीतुष्टासतीतिप्रसाजानितसंतोषासतीवृद्धिंचसंपदंचमहतींप्रयच्छतिददाति। तुष्टाऋद्धिमितितुपाठे असंहितयानिर्देशःकृतः॥ ऋत्यकइतितुप्रकृतिभावेतस्याकःस्थानेह्रस्वत्वेचसती तुष्टऋद्धिमितिस्यात् ॥ खट्वऋश्यइतिवत् ॥ सायाचितार्थविज्ञानमितिपाठे ॥ अर्थेषुविज्ञानमितिविग्रहः ॥ एतत्प्रागप्युक्तम् ॥ तन्नात्रविस्मयःकार्योयोगनिद्राजगत्पतेः॥ महामायाहरेरेषातयेति ॥ ३४ ॥ हेमनुजेश्वरसुरथ ॥ महामारीस्वरूपयातयामहाकाल्यामहातामस्यामहादेव्याएतत्सकलंब्रह्मांडंत्रैलोक्यगर्भकंस्थानंव्याप्तम् ॥ महाकालेप्रलयसमये॥ महांश्चासावकालश्चेति महाकालःअनिष्टकालः ॥ यद्वा महांश्चासौकालश्चमहाकालःकालाग्निरुद्रस्तस्मिन्नुपस्थितेमहाकालेमहतिप्रलयसमये ॥

महांश्चासौकालःकालाग्निरुद्रस्तस्येयंस्त्रीमहाकालीतया॥मारयतिसंहरतिमारःमहांश्चासौमारश्चमहामारःरुद्रस्तस्यस्त्रीमहामारीसास्वरूपंयस्याःसादेवीमहामारी स्वरूपातया ॥ यद्वा महउद्भवउत्सवः॥ महानुत्सवानासमंतान्मारयतिनाशयतिमहामारीमहाप्रलयानलज्वालातस्याइवरूपंयस्याःसातया॥ मृत्युजिह्वामहा मारीजगत्संहारकारिणी ॥ महारात्रिर्महानिद्रामहाकाल्यतितामसी ॥ सैवकालानलज्वालासैवाविद्यातमःप्रसूः॥सैवमोहप्रसूर्मृत्युःसैवसर्वाधिदेवता ॥ ३५॥ अजाजन्मरहितासनातनीनित्यादेवीकालेभूतानांप्रलयसमयेतमोगुणमयीसतीमहामारीतिकथ्यते ॥ तथाकालेउत्पत्तिसमयेसैवभूतानांसर्गसमयेरजःप्रधानास्थि तिंकरोति ॥ ३६ ॥ भवकालेदेवीसांनिध्यभवकालेनृणांगृहेसैवलक्ष्मीवृद्धिप्रदा ॥ सम्पद्भवप्रदाभवति ॥ प्रेदाज्ञःकः ॥ तथासैवदेवीअभावेदेवीसांनिध्या

सैवकालेमहामारीसैवसृष्टिर्भवत्यजा ॥ स्थितिंकरोतिभूतानांसैवकालेसनातनी ॥ ३६ ॥ भवकालेनृणांसैवलक्ष्मीर्वृद्धिप्रदागृहे ॥ सै वाभावेतथालक्ष्मीर्विनाशायोपजायते ॥ ३७ ॥ स्तुतासंपूजितापुष्पैर्धूपगंधादिभिस्तथा ॥ ददातिवित्तंपुत्रांश्चमतिंधर्मेगतिंशुभाम् ॥ ॥ ३८ ॥ इतिश्रीमार्कंडेयपुराणेसावर्णिकेमन्वंतरेदेवीमाहात्म्येशुंभनिशुंभवधोनामद्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥

भावेऽलक्ष्मीःसम्पदःविनाशायाभवायउपजायते ॥ यत्रलक्ष्मीःतत्रदेव्याःसांनिध्यम् ॥यत्रदेव्याःसांनिध्यंनतत्रसम्पदपिनेत्यन्वयव्यतिरेकौवेदितव्यौ ॥३७॥ नित्यंदेवीसांनिध्यकारणंतत्फलंचोपदिशतिसुमेधाऋषिः ॥ हेनृप सादेवीस्तुतास्तावकैःपदैःसंकीर्तिताचतथापुष्पैःसंपूजिताचतथागन्धैःकर्पूरचन्दनमृगमदादि भिर्विलिप्तातथाधूपैर्बहुविधैर्धूपिता ॥ तथाआदिग्रहणाद्वस्त्रालंकारतांबूलादिभिरानंदिताभक्तैःप्रणताचसतीअप्रार्थितैवभक्तेभ्यःवित्तंधनंपुत्रांश्चआयुरारोग्यमै श्वर्यंचशब्दसूचितम् ॥ धर्मेमतिंचशुभांगतिंचददाति । यदुक्तंप्राक् ॥ साविद्यापरमामुक्तेर्हेतुभूतासनातनी । संसारबंधहेतुश्चसैवसर्वेश्वरेश्वरी ॥३८॥ इतिमा र्कंडेयराजाधिराजतोमरान्वयश्रीमदुद्धरणात्मजशंतनुचक्रवर्तिविरचितायांदेवीमाहात्म्यटीकायांशुम्भनिशुंभवधोनामद्वादशोध्यायः ॥ १२ ॥

॥ ऋषिरुवाच ॥ सुमेधाभगवानृषिःसुरथं राजानमुचितांवाचमूचे ॥ हेसुरथ एतदुत्तमंश्रेष्ठतमंसर्वार्थसाधनंतेतुभ्यंकथितम् ॥ साचदेवीएवंप्रभावाईदृग्विध सामर्थ्यावर्तते ॥ साका ययादेव्यासर्वजनन्यासर्वपोषिण्यासर्वसंहारिण्याइदंजगद्विश्वंधार्यतेसृज्यतेपाल्यते ॥ प्रत्यवसीयतेच ॥ यथाकालम् ॥ धृङ्अव स्थानेणिच् ॥ कर्मणियक् ॥ आत्मनेपदंचलटः ॥ क्रियावाचित्वमाख्यातुमेकोत्रार्थःप्रदर्शितः ॥ प्रयोगतोनुसर्त्तव्याअनेकार्थाहिधातवः ॥ महात्मनोमहा मूर्तेर्देव्याभावेकर्मणिब्राह्मणादित्वात्ष्यञिनस्तद्धितेइतिटिलोपेमाहात्म्यमितिसिद्धम् ॥ १ ॥ भगवद्विष्णुमाययातयैवचंडिकयैवविद्याज्ञानंक्रियतेउत्पाद्यते । परमात्मज्ञानसाधनंदेव्येवोपनिषद्रूपेतिभावः ॥ विष्णोर्मायाभगवतीविष्णुमाया भगवद्विष्णुमायातया ॥ यद्वा भगवान्विष्णुः भगवद्विष्णुस्तस्यमाययायदु क्तंसाविद्यापरमामुक्तेर्हेतुभूताइति ॥ ऐश्वर्यस्यसमग्रस्यधर्मस्ययशसःश्रियः ॥ ज्ञानवैराग्ययोश्चैवषण्णांभगइतीरणा ॥ हेराजन्तयामोहरूपयादेव्यात्वंविवे

ऋषिरुवाच ॥ एतत्तेकथितंभूपदेवीमाहात्म्यमुत्तमम् ॥ एवंप्रभावासादेवीययेदंधार्यतेजगत् ॥ १ ॥ विद्यातथैवक्रियतेभगवद्विष्णुमायया ॥ तयात्वमेषवैश्यश्चतथैवान्येविवेकिनः ॥ मोह्यंतेमोहिताश्चैवमोहमेष्यंतिचापरे ॥ २ ॥ तामुपैहिमहाराजशरणंपरमेश्वरीम् ॥ आरा धितासैवनृणांभोगस्वर्गापवर्गदा ॥ ३ ॥

कीसन्नपिसंप्रतिमोह्यसेप्राग्मोहितोभूः ॥ भविष्यतिचकालेमोहमेष्यसिच ॥ तथातथैवएषवैश्यश्चसमाधिर्नाममोह्यतेमोहितश्चमोहमेष्यतिच । तथैवतयैवयु वाभ्यामन्येपिविवेकिनःपुमांसःअधिगतशास्त्राःसंतोप्यपरेचतेभ्यश्चान्येचसर्वेतथैवदेव्यामोह्यंतेमोहिताश्चमोहमेष्यंतिच ॥ यदुक्तंप्राक् ॥ तथापिममतावर्त्तेमोहग र्त्तेनिपातिताइत्यादि ॥ २ ॥ प्राक्राज्ञाभगवंस्त्वामहंप्रष्टुमिच्छाम्येकंवदस्वतदितियद्रहस्यंपृष्टंहेमहाराजसुरथत्वंतांपरमेश्वरींदेवींशरणमुपेहि ॥ उपइहिआ ङुणःउपगच्छशरणंव्रज ॥ सैवदेवीभगवत्येवाराधितातपसातोषितासतीनृणांपुंसांभोगस्वर्गापवर्गदाभुविभोगदा ॥ जन्मान्तरेस्वर्गदा ॥ ततःअपवर्गदामो क्षदाभवतियतोज्ञानदा । ततएवमोक्षदा ॥ ज्ञानादेवतुकैवल्यमितिसिद्धांततः ॥ संप्रदानाभावाद्रजकस्यवस्त्रंददातीतिवत्संबंधेषष्ठ्येव नृणामिति ॥

उपपूर्वइण्गतौ ॥ सेत्यापिच्च ॥ उपइहिइतिस्थिते ॥ एत्येधत्यूठ्सुइतिवृद्धिर्न तद्विधावेचीत्यनुवर्त्तते ॥ ततआद्गुण एवंबाधकाभावात् ॥ आङ्पूर्वत्वेपि
आइहिइतिस्थिते ॥ वृद्धिंबाधित्वाओमाङोश्चेतिपररूपत्वेसतिउपेहीत्येवरूपम् ॥ उपैहीतिवृद्धिकृतःपाठःछांदसःक्काचित्कःसर्वेविधयच्छंदसिविकल्पं
तेइतिवचनात् ॥ यद्वा एहीत्येतद्विभक्तिप्रतिरूपकमव्ययंपृषोदरादित्वात्साधुः ॥ उपएहिउपैहि ॥ महाराज ॥ राजाहःसखिभ्यष्टच् ॥ नपूजनात् पूजायां
स्वतिग्रहणम् ॥ अश्नोतेराशुकर्मणिवरट्चेच्चोपधायाःपरमामीश्वरीम् ॥ ३ ॥ युग्मम् ॥ ऋषिरुवाच ॥ मार्कंडेयोभगवान्मुनिःस्वशिष्यंक्रौष्टुकिंमुनिंवाचमुचितामूचे
हेक्रौष्टुकिमुनेआकर्णय ॥ इतिप्रागुक्तप्रकारेणतस्यसुमेधसोब्रह्मर्षेःवचःश्रुत्वादेवीमाराधयेतिउपदेशवाक्यमाकर्ण्यसुरथोनामनराधिपस्तंसुमेधसंमहाभागंसं
शितव्रतमृषिंप्रणिपत्यप्रणामैराराध्य ॥ पुत्रमित्रकलत्रादावतिममत्वेनअतिमोहेनशत्रुभिःराज्यापहरणेनचहेतुनानिर्विण्णःदुःखितमानसःसन्सद्यःसपदितपसेज

मार्कंडेयउवाच ॥ इतितस्यवचःश्रुत्वासुरथःसनराधिपः ॥ प्रणिपत्यमहाभागंतमृषिंसंशितव्रतम् ॥ ४ ॥ निर्विण्णोतिममत्वेनराज्यापह
रणेनच ॥ जगामसद्यस्तपसेसचवैश्योमहामुने ॥ ५ ॥ संदर्शनार्थमंबायानदीपुलिनसंस्थितः ॥ सचवैश्यस्तपस्तेपेदेवीसूक्तंपरंजपन् ॥ ६ ॥

गाम ॥ तथासमाधिर्नामवैश्यश्चतपसेजगाम ॥ भगस्यऐश्वर्यादेरिदंभागंमहद्भागंयस्यमहाभागस्तम् ॥ संशितंयत्नेनप्रतिपादितंव्रतंयस्ययेनससंशितव्रतस्तम् ॥
शोतनूकरणे ॥ कर्मणिक्तः ॥ शाच्छोरन्यतरस्याम् । शातेरित्त्वंव्रतेनित्यमितिवक्तव्यम् ॥ शंसितव्रतमितिपाठेशंसतेःकर्मणिक्तः ॥ शंसावासंजातायस्य
शंसितंव्रतंशास्त्रोक्तमुपवासादियस्यतम् शंसुस्तुतौ ॥ निर्विण्णस्योपसंख्यानमितिणत्वम् ॥ विद्लुलाभेविदविचारणेवाक्तःनिष्ठानत्वम् ॥ ४ ॥ ५ ॥
अंबायाःजगज्जनन्यादेव्याःसंदर्शनार्थंप्रत्यक्षीकरणाय ॥ नद्याःपुलिनेद्वीपेतटविशेषेवासंस्थितः सैकतेदेशेसम्यगवस्थितःसराजाचसुरथः सवैश्यश्चसमाधि
र्नामपरंश्रेष्ठंसर्वार्थप्रदंकेवलंदेवीसूक्तंवैदिकमृग्विशेषमंत्रंदेव्यधिदैवतंदेव्यांसुष्टुशोभनमुक्तंप्रणीतंदेव्यांवाविषयेसूक्तमुपदिष्टमाचार्यैरागमीयंदेवीप्रणवमग्निगर्भंवा

एतदेववाचारित्रत्रयंजपन् तपस्तेपे । केचित्तुवाग्रहणादंबामातामातृकेतिमातृकामंत्ररूपंदेवीसूक्तमाहुः । अपरेतुदेवीसूक्तंपृथगस्तिरहस्येतज्जपमित्याहुः । अन्येत्वाहुः श्रुतिस्मृतिपुराणोक्तानिदेवीसूक्तानीति ॥ संस्थाधारेस्थितौमृतौ ॥ तपस्तपःकर्मकस्यैवेतितपःकर्त्ताकर्मवद्भवति । उपवासादीनितपांसितापसं तपंतिदुःखयंतिसतापसस्त्वगस्थिभूतःस्ववांछितस्वर्गाद्यर्थंतपस्तप्यते ॥ तपसंतापेलिटितपस्तेपेतपोर्जितवानित्यर्थः ॥ अन्यकर्मकत्वेतु उत्तपतिस्वर्णंसुवर्णकारः ॥ ६ ॥ तौद्वौराजासुरथःवैश्यश्चसमाधिस्तस्मिन्नद्याःपुलिनेतटविशेषे ॥ तोयोत्थितंतत्पुलिनम् ॥ तत्रदेव्याःमूर्त्तिमाकृतिंमहीमयींमृन्मयींप्रतिमांविधाय ॥ मयड्वैतयोर्भाषायामभक्ष्याच्छादनयोरितिविकारावयवायाःमह्याःमयट् ॥ तस्याःदेव्याःअम्बिकायाःपुष्पधूपाग्नितर्पणैःपुष्पैःधूपैःअग्निकार्यैर्होमैः तर्पणैश्चविहितैस्तैरुचितैरर्हणांपूजामाराधनंचक्राते ॥ पृथक्पृथक्विदधाते ॥ मूर्तिःकाठिन्यकाययोः । पूजानमस्यापचितिःसपर्यार्चार्हणाःसमाः ॥

तौतस्मिन्पुलिनेदेव्याःकृत्वामूर्तिंमहीमयीम् ॥ अर्हणांचक्रतुस्तस्याःपुष्पधूपाग्नितर्पणैः ॥ ७ ॥
निराहारौयताहारौतन्मनस्कौसमाहितौ ॥ ददतुस्तौबलिंचैवनिजगात्रासृगुक्षितम् ॥ ८ ॥

पुष्पाणिधूपाःअग्नयस्तर्पणानिचतैः ॥ ७ ॥ निर्निश्चयनिषेधयोः ॥ निराहारौहविष्यादिनातावन्निश्चिताशनौ ॥ ततःक्रमशोमूलाशनौ ॥ यतात्मानौविषयेभ्योव्यावर्त्तितमनोनेत्रादिज्ञानेंद्रियोनिर्जितेंद्रियग्रामौ ॥ तावज्जितेंद्रियोनस्याद्विजितान्येंद्रियःपुमान् ॥ नजयेद्रसनंयावज्जितंसर्वंजितेरसे ॥ तन्मनस्कौ ॥ तस्यामेवाध्यातुंमनोययोस्तौ तथोक्तौदेवीध्यानपरौ । समाहितौ ॥ गुरूपदिष्टार्थसावधानौ ॥ निरस्तसंशयौ बहुविघ्नपरिहारपरौ ॥ तौसुरथवैश्यौ ॥ निजगात्रासृगुक्षितम् ॥ तपश्चरणकरणकालेपरहिंसापराङ्मुखौईषच्छरीरोद्भवरक्तसिक्तमेवान्नमयंबलिंचददतुः ॥ तुण्डजंबाहुजंवापिरक्तमांसमयंबलिम् ॥ भक्त्यावेशान्महाशूरोमहामायार्थमुत्सृजेत् ॥ चशब्दान्निजशरीरजरुधिरचन्दनविलेपनंचदेव्यैददाते ॥ एतेनशरीरंवापातयामिमंत्रंवासाधयामीतिहठयोगःसूचित ॥ ८ ॥

एवमुक्तप्रकारेणसमाराधयतोस्त्रिभिर्वर्षैःयतात्मनोःदेव्यामवहितचेतसोस्तयोःक्षत्रियवैश्ययोःपरितुष्टा ॥ तत्कृतेनतपसाऽतिप्रीता ॥ जगतांधात्रीचण्डिकादेवीप्रत्यक्षंभूयःप्राहकथयामास प्राहेतिविभक्तिप्रतिरूपकमव्ययम् ॥ यतःचण्डिकाजगद्धात्रीततस्तयोस्तापसयोःप्रत्यक्षीबभूव ॥ अन्यथातत्कृतेनघोरेणतपसाग्निनेवजगंतिदह्येरन्नेवेतिभावः ॥ जगंतिदधातिजगद्धा ॥ आतोनुपसर्गेकः ॥ अदभक्षणेतृन् तृज्वा अत्री संहर्त्री ॥ यद्वा ओहाक्त्यागे ॥ अतोपिके जगंतिजहातिजगद्धा ॥ ततोत्रीभोक्त्री ॥९॥ देव्युवाच । देवीचंडिकाराजानंसुरथंवैश्यंचसमाधिनामानंवाचमूचे यत्प्रार्थ्यतइति हेभूप त्वयायत्प्रार्थ्यते हेकुलनन्दनकुलवर्द्धन वैश्यत्वयायत्प्रार्थ्यतेयाच्यते ॥ तत्वसुसर्वंमत्तःदेवीतःसकाशात्प्राप्यतांलभताम् ॥ अहंपरितुष्टास्मि ॥ तच्चतच्चतेचतेचददामिच ॥ कुलस्यनन्दनःवैश्यःयतोसौकुलात्सकाशाल्लक्ष्मींनग्रहीष्यतिमोक्षकामत्वाद्वैराग्यभाक्त्वादितिभावः॥ द्वितीयार्द्धेप्रार्थ्यतामितितुक्वचित्पाठःसपुनरुक्तः॥

एवंसमाराधयतोस्त्रिभिर्वर्षैर्यतात्मनोः ॥ परितुष्टाजगद्धात्रीप्रत्यक्षंप्राहचंडिका ॥९ ॥ देव्युवाच ॥ यत्प्रार्थ्यतेत्वयाभूपत्वयाचकुलनंदन ॥ मत्तस्तत्प्राप्यतांसर्वंपरितुष्टाददामिवतत् ॥ १० ॥ मार्कंडेयउवाच ॥ ततोववेनृपोराज्यमविभ्रंश्यन्यजन्मनि ॥ अत्रैवचनिजंराज्यंहतशत्रुबलंबलात् ॥११॥ सोपिवैश्यस्ततोज्ञानंववेनिर्विण्णमानसः ॥ ममेत्यहमितिप्राज्ञःसंगविच्युतिकारकम् ॥ १२ ॥

प्राप्यतामितितुपठ्यताम् ॥ यद्वा वैश्यापेक्षयानपौनरुक्त्यम् ॥ त्वयाचप्रार्थ्यतामिति ॥ ददामितत्ददामितेचइतिपाठद्वयंक्वापिदृश्यते ॥ १० ॥ मार्कंडेयमुनिःस्वाशिष्यंततःदेवीतःततःदेव्युक्त्यनन्तरंवानृपःसुरथःअन्यजन्मनिएतज्जन्मापेक्षयाअन्यदग्रिमंभावियज्जन्मतस्मिन् ॥ अविभ्रंशिअचलंराज्यम् ॥ राज्ञोभावःकर्मवाराज्यं ववेप्रार्थयामास ॥ मन्वन्तरत्वरूपम् ॥ अथच । अत्रअस्मिन्नपिजन्मन्यविभ्रंशि ॥ भ्रंशुअधःपतनेणिनिः ॥ नविभ्रंशःअविभ्रंशः तद्युक्तंवा ॥ अत्रैवनिजेनगरेहतशत्रुबलंनिजमात्मीयंराज्यमेवववे प्रार्थयामास ॥ हतंशत्रुबलंयत्रतथोक्तम् ॥ वृञ्वरणे कर्त्तरिलिडात्मनेपदंववे ॥ स्थौल्यसामर्थ्यसैन्येषुबलंनाकाकसीरिणोः ॥ ११ ॥ ततोनन्तरम् ॥ प्राज्ञःमोक्षकांक्षित्वादतितरांबुद्धिमान् ॥ विर्विण्णमानसःसंसारदुःखोद्विग्नचेतस्कः ॥ ससमाधिर्ना

मवैश्योप्यतिविरक्तःसन् ॥ ज्ञानंमोक्षबुद्धिंववे ॥ कीदृशम् ॥ ममेत्यहमिति [illegible] ॥ ममायंपुत्रोहंपिता ममेदंकुलमहंभर्त्ता ममेदंधनमहं

मवैश्योप्यतिविरक्तःसन् ॥ ज्ञानंमोक्षबुद्धिंवव्रे ॥ कीदृशम् ॥ ममेत्यहमित्येवंसंगविच्युतिकारकम् ॥ ममायंपुत्रोहंपिता ममेदंकुलमहंभर्त्ता ममेदंधनमहं स्वामीतस्येत्याद्यध्यासजनितः ॥ यः संगस्तस्यविच्युतिःविलयस्तस्याःकारकंकरणम् ॥ ममत्वंनाममोहःसंसृतिःअहंताचसंसृतिस्तद्विलयकारकंज्ञानमिति भावः ॥ अतस्मिंस्तद्बुद्धिरध्यासः ॥ तेननिःसंगस्यैवात्मनोममत्वमहंत्वंसर्वदुःखावहःसंगःसर्वात्मनाभाव्यते ॥ तस्यसंगस्यपरमात्मरूपब्रह्मज्ञानंविच्युतिका रकंभवति ॥ ममताचाहंताचसंगःसंसर्गेपेक्षाबुद्धिःद्वैतज्ञानंभेदनिबन्धनंतस्यविच्युतिकारकंविच्छेदजनकंमोक्षोपयोगिज्ञानम् ॥ १२ ॥ हेनृपतेहेसुरथ ॥ भवान्स्वल्पैरहोभिःदिवसैःकतिपयैर्वासरैःरिपून्हत्वास्थितवतः अस्खलितमचलितंतवराज्यंभविष्यति ॥ तवराज्यम् ॥ तच्च तत्रेतिपाठद्वयम् ॥ तत्रां तरेराज्यांतरेच ॥ १३ ॥ देव्युवाचहेभूपभवान्मृतःसन्नपिएतच्छरीरंपरित्यक्तवानपिभूयःपुनरपिविवस्वतःसूर्याद्देवात्सवर्णायाश्चतत्पत्न्याःजन्मउत्पत्तिंसंप्राप्य

देव्युवाच॥स्वल्पैरहोभिर्नृपतेस्वंराज्यंप्राप्स्यतेभवान्॥हत्वारिपूनस्खलितंतवतत्रभविष्यति॥१३॥मृतश्चभूयःसंप्राप्यजन्मदेवाद्विवस्वतः॥
सावर्णिकोनाममनुर्भवान्भुविभविष्यति॥१४॥वैश्यवर्यत्वयायश्चवरोस्मत्तोभिवांछितः॥तंप्रयच्छामिसंसिद्ध्यैतवज्ञानंभविष्यति॥१५॥

सावर्णिकोनाममनुःराजाभविष्यति॥सावर्णिरेवसावर्णिकःसंज्ञायांकन् वर्णेनसहितःसवर्णःततःस्त्रीभ्योढकंबाधित्वाबाह्वादिपाठादिञ् सावर्णिःसूर्यतनयोयोम नुःकथ्यतेष्टमः ॥ १४ ॥ हेवैश्यहेवर्य ॥ यद्वा हेवैश्येषुवर्यश्रेष्ठत्वयाअस्मत्तःदेवीतःयःवरःअभिवांछितःअस्ति तंवरंसंसिद्ध्यैपरमात्मरूपसंगत्यैप्रयच्छामि॥तत श्चवरदानतस्तवज्ञानंभविष्यति॥मोक्षधीर्ज्ञानमुच्यते॥अस्मत्तइतिपञ्चमीबहुवचनंतस्मिन्॥अतश्चैकत्वाभावात् प्रत्ययोत्तरपदयोश्चेति मादेशाभावः ॥ ननुच अस्मत्तइतिबहुवचनोपक्रमात्प्रयच्छामइतिबहुवचनेनभाव्यम् ॥ तत्कथंप्रयच्छामीत्येकवचनंस्यात् ॥ एवंतर्हिअस् मत्तः इतिच्छेदः ॥ असुक्षेपणे ॥ अस्यतिक्षिपतिसंसारंनिराकरोति । अस् ॥ क्विपिरूपं वरस्यविशेषणम् ॥ एकत्वात्मादेशः ॥ अयस्मयादित्वात्भत्वात्पदत्वाभावाद्रुत्वाद्यभावः ॥ क्वचित्तु वैश्यवर्यत्वयामत्तोवरोयश्चाभिवांछितइतिवापाठः यद्वा व्यत्ययोबहुलमितिएकवचनस्यबहुवचनम् ॥ ततश्चास्मत्तइत्येवपाठः ॥ वरणार्होवर्यः ॥

क्लीबेप्रधानंप्रमुखप्रवेकानुत्तमोत्तमाः ॥ मुख्यवर्यवरेण्याश्चप्रवर्होऽनवराद्ध्र्यवत् ॥१५॥ मार्कंडेयःमुनिःस्वशिष्यंवाचमूचिवान् हेक्रोष्टुकिमहर्षे ॥ इतिउक्त प्रकारेणतयोःक्षत्रियवैश्ययोःसुरथस्यचसमाधेश्च॥तथाभिलषितमभिवांछितमनतिक्रम्यअभीष्टंवरंदत्त्वा भक्त्यातांभ्यांलब्धवराभ्यामभिष्टुतात्वंजगतांस्रष्ट्री रक्षित्रीसंहर्त्रीजननीत्यभिष्टुतासंस्तुतासतीसद्यःसादेवीभगवतीचण्डिकासपर्यंतार्हिताबभूव ॥ अदृश्याभूत् ॥ १६ ॥ हेक्रोष्टुकिमहर्षेएवंप्रागुक्तप्रकारेणसुरथः क्षत्रियर्षभःश्रेष्ठःक्षत्रियःदेव्याःभगवत्याःसकाशाद्वरंलब्ध्वाप्राप्य ॥ इहराज्यमनुभूय ॥ ततस्तनुंत्यक्त्वा ॥ सवर्णायांसूर्यादेवाज्जन्मसमासाद्यसम्प्राप्यसा वर्णिर्नाममनूराजाभुविभविता ॥ कर्त्तरिभविष्यदनद्यतनेलुट् ॥ भविष्यतीत्यर्थः ॥ मनुरित्ययंसप्तशतिकास्वरूपोमहामालामन्त्रः सर्वेषामधीयतांसर्वकामधु

॥ मार्कंडेयउवाच ॥ इतिदत्त्वातयोर्देवीयथाभिलषितंवरम् ॥ बभूवांतर्हितासद्योभक्त्यातांभ्यामभिष्टुता ॥१६॥ एवंदेव्यावरंलब्ध्वासु रथःक्षत्रियर्षभः ॥ सूर्याज्जन्मसमासाद्यसावर्णिर्भवितामनुः ॥ १७ ॥ इतिश्रीमार्कंडेयपुराणेसावर्णिकेमन्वंतरेदेवीमाहात्म्येत्रयोदशोऽ ध्यायः ॥ १३ ॥ समाप्तंदेवीमाहात्म्यम् ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

गितिसूचियितुमवसानेप्रायोजिभगवताश्रीमार्कंडेयेनेतिसिद्धम् ॥ १७ ॥ संतःसंतुपरप्रयोजनकृतःकल्पद्रुमाभाःसदास्वस्मिन्नेवपथिप्रवर्त्तनपराःसत्कीर्त्तय श्चापरे ॥ अन्येनिस्पृहणाश्रितश्रुतिपथादीर्ष्यंतुभव्याशयाःकोकंतःकलहप्रियाःखलजनाजायंतुजीवंतुते ॥ १ ॥ सत्कृतिबालदिवाकरबिंबंसज्जनमानसराज सरोजम् ॥ संविकसेदभिपश्यदवश्यंनश्यतिदुर्जनवत्कुमुदंतत् ॥ २ ॥ यावद्भूमिमुदित्वरद्युतिमणिश्रेणिस्फुरन्मूर्द्धसु फूत्कारपयोधिकाननगिरिव्रातोल्लस त्सत्फलम् ॥ धत्तेशेषमिवाहिमद्भुतवचास्वस्थीकृताशेषगीस्तावच्छांतनवीतदाजयतुचश्रीचण्डिकादीपिका ॥३॥ इति श्रीमार्कंडेयपुराणेश्रीराजाधिराजतोम रान्वयश्रीमदुद्धरणात्मजशंतनुचक्रवर्त्तिविरचितायांदेवीमाहात्म्यटीकायांदेवीमाहात्म्यंनामत्रयोदशोऽध्यायः॥१३॥समाप्तेयंशांतनवीटीकासप्तशतिकायाः॥

अपरंपुस्तकंवीक्ष्यशोधनीयंसदाबुधैः ॥ हीनाधिकैःस्वरैर्वर्णैरस्मास्कंदूषणंनहि ॥ १ ॥

श्रीगणेशायनमः ॥ श्रीदुर्गादेव्यैनमः ॥ बंधूकबंधूभवदाननाया ... ॥ ... नंदवृंदारकवंदितांघ्रेर्भासःशिवायावयमेवदासाः ॥ १ ॥

श्रीगणेशायनमः ॥ श्रीदुर्गादेव्यैनमः ॥ बंधूकबंधूभवदाननायाभासैवदासीकृतशोणसिंधोः ॥ सानंदवृंदारकवंदितांघ्रेर्भासःशिवायायवयमेवदासाः ॥ १ ॥ तिष्येशिष्यैश्चतुर्भिर्योमुष्यलोकस्यशांतये ॥ अवातततारताशत्मातंवंदेशंकरंगुरुम् ॥ २ ॥ श्रीलक्ष्मींमातरंरंगनाथाख्यंपितरंगुरुम् ॥ काशीनाथश्रीधराख्यौ गुरून्नत्वायथामति ॥ ३ ॥ शैवोपनामकेनैवनीलकंठेनकेनचित् ॥ सप्तशत्यंगषट्कस्यव्याख्यानंतन्यतेमुदा ॥ ४ ॥ तत्रतावद्भगवत्युपासनायांकेचिद्भ्रांतावदंति ॥ मायारूपायाभगवत्याउपासनाशास्त्रेषूक्तातथामायायामिथ्यात्वान्मुक्तौतस्याअनन्वयाच्चाश्रद्धेयेयमुपासनेति ॥ ननुनेयंभ्रांतिः तापनीयेमायावाएषानारसिंही सर्वमिदंसृजतिसर्वमिदंरक्षतिसर्वमिदंसंहरतितस्मान्मायामेतांशक्तिंविद्याद्यएतांमायाशक्तिंवेदसमृत्युंजयतिसपाप्मानंतरतिसोमृतत्वंचगच्छतिमहतींश्रियमश्नुतइतिश्रुतौमायाशक्तिंवेदोपास्तेसमृत्युंजयतीतिकथनेन ॥ तथात्वंवैष्णवीशक्तिरनंतवीर्याविश्वस्यबीजंपरमासिमाया ॥ संमोहितंदेविसमस्तमेतदित्यादिस्मृतिभिःविष्णोःशक्तेर्जडायामायायाएवोपास्यत्वकीर्तनादितिचेन्न ॥ देव्यथर्वशिरसिसर्वेवैदेवादेवीमुपतस्थुः कासित्वंमहादेवि साब्रवीदहंब्रह्मरूपिणीमत्तः प्रकृतिपुरुषात्मकंजगदिति तथाभुवनेश्वर्युपनिषदि अथातोंबोपनिषदंव्याख्यास्यामोथह्येनांब्रह्मरंध्रेब्रह्मस्वरूपिणीमाप्नोतीतितथाभुवनाधीश्वरीतुर्यातीताविश्वविमोहिनीतितथाभावनोपनिषदिस्वात्मैवललितेतिश्रुतिभिः तथात्रिपुरातापनीयसुंदरीतापनीयादिषुपरोरजसेसावदोमितिगायत्रीचतुर्थचरणप्रतिपाद्यब्रह्मवाचकत्वेनह्रींकारबीजस्यकथनेह्रींकारमन्त्रस्यब्रह्मदेवतात्वप्रतिपादकश्रुत्याच तथाकालीतारोपनिषदादिश्रुतिभिस्तथास्मृतिभिश्चब्रह्मरूपिण्याभगवत्याएवोपासनाकथनात् ॥ तथाहिस्मृतयः ॥ सूतसंहितायांपंचमाध्याये ॥ अतःसंसारनाशायसाक्षिणीमात्मरूपिणीम् ॥ आराधयेत्परांशक्तिंप्रपंचोल्लासवर्जितामिति ॥ स्कांदेवेदारण्येश्वरमाहात्म्ये ॥ परातुसच्चिदानंदरूपिणीजगदंबिका ॥ सैवाधिष्ठानरूपास्याज्जगद्भ्रांतेश्चिदात्मनीति ॥ कूर्मपुराणेद्वादशाध्याये ॥ एतत्प्रदर्शितंविप्रादेव्यामाहात्म्यमुत्तमम् ॥ सर्ववेदांतवेदेषुनिश्चितंब्रह्मवादिभिः ॥ एकंसर्वगतंसूक्ष्मंकूटस्थमचलंध्रुवम् ॥ योगिनस्तत्प्रपश्यंतिमहादेव्याःपरंपदमिति ॥

परात्परतरंतत्त्वंशाश्वतंशिवमच्युतम् ॥ अनंतंप्रकृतौलीनंदेव्यास्तत्परमंपदामिति ॥ शुद्धंनिरंजनंशुभ्रंनिर्गुणंदैन्यवर्जितम् ॥ आत्मोपलब्धिविषयंदेव्यास्तत्पर
मंपदमिति ॥ तथाहालास्येश्वरमाहात्म्येमायाबीजार्थप्रस्तावे सत्स्वरूपःसदाकारोहकारोधर्मतत्परः ॥ चिदाकारः शिवाकारोरेफः सर्वार्थसिद्धिदः ॥ आनं
दरूपयोरैक्यादीकारः सर्वकामदः ॥ बिंदुनादौतदंतस्थौभवेतांमोक्षदावुभौ ॥ सच्चिदानंदरूपंतुप्रोक्तंबीजंमनीषिभिः ॥ सच्चिदानन्दरूपंयत्पदंब्रह्मतदेवही
ति ॥ देवीभागवते निर्गुणासगुणाचेतिद्विधाप्रोक्तामनीषिभिः ॥ सगुणारागिभिःसेव्यानिर्गुणातुविरागिभिरिति ॥ ब्रह्मांडपुराणेललितोपाख्याने ॥ चितिस्त
त्पदलक्ष्यार्थाचिदेकरसरूपिणीत्यादयोष्टादशपुराणेषूपपुराणेषुचस्मृतयोद्रष्टव्याः ॥ ननुतर्हिषोडशीग्रहणाग्रहणयोःक्रियाविषयत्वात्तत्रशाखाभेदेनविकल्पसंभ
वेपिवस्तुस्वरूपस्यैकविधत्वात्तत्रविकल्पासंभवेनभगवतीस्वरूपस्यमायास्वरूपत्वप्रतिपादकस्तुत्यासहभगवत्याब्रह्मरूपत्वप्रतिपादकश्रुतेर्विरोधइतिचेन्न ॥ मा
यायावेदांतेषुमिथ्यात्वान्मिथ्यापदार्थस्याधिष्ठानेकल्पितत्वात्तस्याधिष्ठानसत्तातिरिक्तसत्ताभावान्मायायामधिष्ठानसत्ताप्रवेशान्मायास्वरूपोपासनायामपिस
त्तारूपब्रह्मणएवोपासनासंभवतीत्याशयेनमायास्वरूपत्वप्रतिपादनेपिविरोधाभावात् ॥ यथाब्रह्मणउपासनायामपिनकेवलंब्रह्मणोग्रहणं किंतुशक्तिविशिष्टस्यै
वशक्तेस्तदतिरेकेणाभावात् ॥ केवलस्योपासनासंभवाच्च ॥ तथामायोपासनायामपिनकेवलंमायायाअवस्थानमस्ति ॥ येनकेवलायाउपासनंसंभ
वेत् ॥ किंतुब्रह्माधिष्ठानयुतायाएवावस्थानमितिभगवत्यामायारूपत्वप्रतिपादनेपिफलतोब्रह्मस्वरूपमेवभगवत्यासिध्यतीतिश्रुत्योःपरस्परंविरोधाभावात् ॥
तदुक्तम् ॥ पावकस्योष्णतेवेयमुष्णांशोरिवदीधितिः ॥ चंद्रस्यचंद्रिकेवेयंशिवस्यसहजाध्रुवेति ॥ तथा ॥ स्वपदास्वशिरश्छायांयद्वल्लंघितुमीहते ॥
पादोद्देशेशिरोनस्यात्तथेयंबैंदवीकलेति ॥ तथाचयथाग्नौहोमेग्निशक्तौहोमोर्थसिद्धएवमग्निशक्तौहोमेप्यग्नौहोमोर्थसिद्धस्तद्वन्मायायाभगवतीत्वेपिब्रह्मणएवभग
वतीत्वंसिद्धमितितस्यैवोपासनायांग्रहणंमायायामिथ्यात्वप्रतिपादकवाक्येषुतुब्रह्मणोमिथ्यात्वाभावात्केवलमायायाएवग्रहणं तस्यामिथ्यात्वेतदधिष्ठानस्य

सत्यत्वादुपासकस्योपास्यमायापदार्थांतर्गतब्रह्मांशस्यमोक्षदशायामनुस्यूतत्वान्नमुक्तावुपास्यस्वरूपत्यागः ॥ अतएवांतर्यामिब्राह्मणे पृथिव्यादिमायांतानां पदार्थानां यःपृथिव्यांतिष्ठन्यंपृथिवीनवेद यस्यपृथिवीशरीरं यःपृथिवीमंतरोयमयतीत्यादिनांतर्यामिचेतनसंबंधेनैवदेवतात्वमुपवर्णितं तथाचसर्वंखल्विदंब्रह्मेतिश्रुतिरपिअनुगृहीताभवतितत्तदेतत्सर्वमभिप्रेत्यसूतसंहितायामुक्तम् ॥ चिन्मात्राश्रयमायायाःशक्त्याकारेद्विजोतमाः ॥ अनुप्रविष्टायासंविन्निर्विकल्पास्वयंप्रभा ॥ सदाकारासदानंदासंसारोच्छेदकारिणी ॥ साशिवापरमादेवी शिवाभिन्नाशिवंकरीति ॥ यद्वा भगवतीस्वरूपप्रतिपादकवाक्येषुयेमायाशक्तिकलादिशब्दास्ते लक्षणयामायाविशिष्टशक्तिविशिष्टकलाविशिष्टब्रह्मबोधकास्तथाचमायाविशिष्टं शक्तिविशिष्टं कलाविशिष्टंयद्ब्रह्मतद्भगवतीपदवाच्यमितिफलितोर्थः ॥ एतेनक्षुधारूपेण निद्रारूपेणभ्रांतिरूपेणस्मृतिरूपेणेत्यादिकेवलशक्तिवाचकपदानि व्याख्यातानि तैःपदैस्तत्तच्छक्तिविशिष्टब्रह्मणएवसर्वत्रग्रहणात् ॥ अयमेवार्थः कालोत्तरेउक्तः शिवंप्रतिदेवीप्रश्नवाक्येन ॥ भगवन्देवदेवेशमिथ्यामायेति विश्रुता ॥ तस्याः कथमुपास्यत्वंभवेन्मुक्तावनन्वयात् ॥ श्रद्धानजायतेक्वापि मिथ्यावस्तुनिकुत्रचित् ॥ देव्याउपासनाचेयं श्रुतामायाश्रिताप्रभो ॥ संशयंछिंधिदेवेश रहस्यं वदमेप्रभो ॥ इति श्रुत्वावचोदेव्याभगवांश्चंद्रशेखरः ॥ उवाचवचनंदिव्यंलोकानांचाहितप्रदम् ॥ नाहंसुमुखिमायायाउपास्यत्वंब्रुवेक्वचित् ॥ मायाधिष्ठानचैतन्यमुपास्यत्वेन कीर्तितम् ॥ मायाशक्त्यादिशब्दाश्चविशिष्टस्यैवलक्षकाः ॥ तस्मान्मायादिशब्दैस्तुब्रह्मैवोपास्यमुच्यते इति ॥ अत्रपूर्वार्द्धेनमायाधिष्ठानचैतन्येत्यनेनप्रथमपक्षउक्तोमायाशक्त्यादीत्यनेनोत्तरार्द्धेनद्वितीयः पक्षउपपादितः ॥ एतदभिप्रायेणैवब्रह्माण्डपुराणेमायावाचकस्यह्रींकारस्यमायाविशिष्टब्रह्मवाचकत्वमुक्तम् ॥ शक्त्यक्षराणिशेषाणिह्रींकारउभयात्मकइति उभयात्मकः शिवशक्त्यात्मक इत्यर्थः ॥ किंचमायायाः केवलाया उपास्यत्वंवदन्वादीभ्रांतः प्रष्टव्यः ॥ जडायाउपास्यत्वेतत्तद्देवतारूपाणांप्राणेंद्रियमनआत्मजीवादिमत्त्वंकथंभवेत् ॥ द्विविधंहिभगवतीस्वरूपम् ॥ स्थूलंसूक्ष्मंच ॥ तत्रसूक्ष्मंमुख्यं

स्थूलंतुतत्तदुपासकानांदर्शनादिव्यवहारार्थंतत्तदुपासकैरुपासितंसूक्ष्मरूपमेवतुस्थूलंरूपंगृह्णाति ॥ तत्रैवंसतिसूक्ष्मरूपेचैतन्यानुप्रवेशेतद्गृहीतेस्थूलरूपेपि चैतन्यस्याननुप्रवेशेनतत्तद्देवतानांप्राणनसंभाषणादिव्यवहारोच्छेदएवस्यात्तस्मादनिच्छयापिचैतन्यविशिष्टायाएवतत्तच्छक्तेरुपास्यत्वंवक्तव्यमिति ॥ नन्वेवं चेत्किमर्थंमायादिशब्दैर्व्यवहारो भगवत्याः शास्त्रेषुक्रियते लक्षणादिदोषाभावायस्पष्टप्रतिपत्तयेब्रह्मादिशब्दैरेवकुतोन व्यवहारः क्रियतेइतिचेच्छृणु ॥ चतुर्व्यूहात्मकंहिब्रह्मणोरूपं विराड्हिरण्यगर्भाव्याकृतब्रह्मरूपंतत्रदेव्युपासनाव्यूहांतर्गतस्यकस्यपदार्थस्येतिशंकायांविराड्हिरण्यगर्भाव्याकृतानांतदधिष्ठातॄणांब्रह्मविष्णुरुद्राणांचमैत्रायणीयश्रुतावेकैकगुणमयत्वेनकीर्तनाद्गुणत्रयसाम्यावस्थायाः मायायाः प्रकृत्यादिशब्दवाच्यत्वेनतस्याश्चतुरीयब्रह्माश्रितत्वेनतदेवमायाविशिष्टंतुरीयंब्रह्मैवभगवत्युपासनायांग्राह्यमितिबृहदर्थप्रकाशनार्थंतथामायादिशब्दैर्व्यवहारस्यकरणात् ॥ तथाचमैत्रायणीश्रुतिः ॥ तमोवाइदमेकमग्रआसीत्तत्परेस्यात्तत्परेणेरितंविषमत्वंप्रयात्येतद्वैरजस्तद्रजः खल्वीरितंविषमत्वंप्रयात्येतद्वैसत्वस्यरूपमिति ॥ अनेनवाक्येनमायायास्तमःशब्दितायाः परेण ब्रह्मणानित्यसंबंधप्रदर्शनेनजगत्कारणरूपंसाम्यावस्थात्मकंप्रदर्शितंनह्यन्यथातमःप्रेरकत्वंसाम्यावस्थमायोपाधिंविनानिर्गुणस्यपरमात्मनःसंभवतिअग्रेचतस्यैतास्तनवोथयोहखलुवावास्यतामसोंशोसौयोयंरुद्रोयोहखलुवावास्यराजसोंशोसौब्रह्मायोहखलुवावास्यसात्त्विकोंशःसविष्णुरितिगुणत्रयोपाधित्वंब्रह्मविष्णुरुद्राणांप्रतिपादितम् ॥ तथापुराणादिषुच ॥ सत्त्वंरजस्तमइतिप्रकृतेर्गुणास्तैर्युक्तः परः पुरुषएकइहास्यधत्ते ॥ स्थित्यादयोहरिविरिंचिहरेतिसंज्ञाः श्रेयांसि तत्रखलुसत्त्वतनोर्नृणांस्युरित्यादिसर्वपुराणेषुब्रह्मविष्णुरुद्राणामेकैकगुणवत्त्वमेवप्रतिपादितम् ॥ नहिमायाप्रकृतिशक्त्यादिशब्दवाच्यंवस्तुब्रह्मातिरिक्ताश्रयंभवति येनमायादिशब्दैरुपास्यंवस्तुमायाविशिष्टब्रह्मातिरिक्तंभवेत्किंतुमायाविशिष्टब्रह्मरूपमेवेतितैः शब्दैरुपास्यवस्तुनिप्रतिपादिते मायाविशिष्टब्रह्मरूपमेवभग

वतीरूपमुपास्यंभवेदितिबोधनार्थमेवमायादिशब्दैर्भगवत्याउपासनकथनमिति ननुतर्हित्वंवैष्णवीशक्तिरनंतवीर्येत्यत्रापिमायाशब्दोब्रह्मविशिष्टमायावाचकः स्यात् ॥ नचेष्टापत्तिः ॥ तत्रकेवलायामायायाएवविवक्षितत्वादितिचेन्न ॥ नह्यस्माभिःसर्वत्रमायाशक्त्यादिशब्देनमायाविशिष्टंशक्तिविशिष्टंब्रह्मैवसर्वत्रग्राह्यमितिशपथःक्रियते येनातिप्रसंगःस्यात्किंतुक्वचित्संबंधिशब्दसमभिव्याहारेकेवलमायाया एवग्रहणंयथात्रैवतथानाशप्रकरणेकेवलमायायाग्रहणंतथासृष्टिस्थलेपि मन्मायाशक्तिसंक्लृप्तंजगत्सर्वंचराचरम् ॥ सापिमत्तःपृथग्विप्रानास्त्येवपरमार्थतः ॥ इत्यादौकेवलमायायाग्रहणमुपासनास्थलेतुतद्विशिष्टब्रह्मणोग्रहणमितियथायथमूह्यम् ॥ तथाचत्वंवैष्णवीशक्तिरित्यादौअधिष्ठानकूटस्थब्रह्मरूपिणीयात्वंसावैष्णवीयामायाशक्तिरस्तितद्रूपाअसीत्यर्थः ॥ ब्रह्मणःसर्वाधिष्ठानत्वेनसर्वरूपत्वात् ॥ तेनचब्रह्मरूपत्वमेवभगवत्याः प्रतिपादितमेवमन्यत्राप्यूह्यम् ॥ यद्वा ब्रह्मणोजगत्कारणस्योभयात्मकत्वात्क्वचिन्मायोपसर्जनब्रह्मणउपासनं तत्रशक्तिःसहायभूता ॥ इदंचमतं शिवपुराणादिषुस्पष्टम् ॥ तस्मात्सहतयादेवंहृदिपश्यंतियेशिवम् ॥ तेषांशाश्वतिकाशांतिर्नेतरेषांकदाचनेति वचनानिचयैः । क्वचिच्चब्रह्मोपसर्जनमायाया उपासनंतत्रभगवतीविषयेब्रह्मोपसर्जनमायायाएवोपासनमितिदर्शयितुंमायाशक्त्यादिशब्दैः शास्त्रेभगवत्याव्यवहारः क्रियते । इदंचमतंसर्वतंत्राभिमतंपुराणाभिमतंच ॥ शिवेनसहितांदेवींभावयेद्भुवनेश्वरीमितिभुवनेश्वरीपारिजातादिवचननिचयात् ॥ तदुक्तंकूर्मपुराणे ॥ अस्यास्त्वनादिसंसिद्धमैश्वर्यमतुलंमहत् ॥ तत्संबंधादनंतैषारुद्रेणपरमात्मनेत्यादीनिवचनानिदेवीभागवतादिसर्वपुराणेषुद्रष्टव्यानि ॥ उभयपक्षेपिब्रह्मणश्चिदंशउपासनायामागतएवेतिनमुक्तावुपास्यस्वरूपानन्वयित्वरूपंदूषणंनवाश्रद्धेयतेति ॥ इत्थं भगवत्युपासनायांस्वरूपेनिर्णीते ब्रह्मविष्णुरुद्रशक्त्युपासनासुकस्योपासनावरिष्ठेत्यस्यविचारः क्रियते ॥ तत्रसर्वंखल्विदंब्रह्मेतिसामानाधिकरण्येनसर्वपदार्थमात्रस्यब्रह्मरूपत्वेपिभक्तानांचेतसोवलंबायपरमेश्वरेणमलिनशुद्धशुद्धतरशुद्धतमाविभूतयः शुद्धितारतम्येनकल्पितास्ताश्चगीतादिशास्त्रेषुविभूत्यध्यायेछांदोग्यादिषुचप्राणोब्रह्मादित्योब्रह्ममनोब्रह्मेत्यादि

वाक्यैः प्रदर्शिताः ॥ तत्रसर्वविभूतिषुब्रह्मणः समानत्वेनावस्थानेपियथापात्रमणिकृपाणदर्पणादिषुशुद्धितारतम्येनप्रतिबिंबफलनस्यापितारतम्यमेवंविभूति
षुशुद्धितारतम्येनैवब्रह्मणः प्रसादकरणतारतम्यंप्रतिबिंबफलनतारतम्यंचेतियाभिर्याभिर्विभूतिभिर्यथायथाप्रतिबिंबफलनतारतम्यंप्रसादकरणतारतम्यंचभ
वतितथातथातस्याविभूतेरुत्कृष्टत्वमुत्कृष्टतरत्वमुत्कृष्टतमत्वमित्यादिव्यवहारः सर्वशास्त्रप्रसिद्धोनिर्विवादस्तथाचसतिब्रह्मविष्णुरुद्राणामेकैकगुणोपाधित्वे
नैकैकगुणापेक्षयासाम्यावस्थायास्तमःसत्वादिगुणमूलभूतायाः सर्वोत्कृष्टत्वात् ॥ किंचप्रथमतोब्रह्मणिमायातस्याःब्रह्मणोऽव्यवहितःसंबंधस्तदुत्तरंगु
णानामुद्भवान्मायाद्वारकःसंबंधोगुणानामितिसाम्यावस्थायामव्यवहितःसंबंधोब्रह्मणइति सैवोपासनामुख्यासर्वोत्कृष्टाचेति॥ सूतसंहितादिष्वपीयंरीतिरुक्ता॥
परतत्त्वप्रकाशस्तुरुद्रस्यैवमहत्तरः॥ ब्रह्मविष्ण्वादिदेवानांनतथामुनिपुंगवाः इत्यादि॥ रुद्रः कथंचित्कायार्थंमनुतेरुद्ररूपताम् ॥ नतथादेवताःसर्वाःपरिस्फू
र्त्यल्पताबलादिति ॥ सूतगीतासु ॥ ननुब्रह्मविष्णुरुद्राणामैकैकगुणोपाधित्वेसर्वसंमतेकथंसाम्यावस्थात्मकत्वेनापितेषांपुराणादिषूपवर्णनमितिचेन्न ॥ तदंत
र्गतब्रह्मणएवसाम्यावस्थात्मकत्वेनतदभेदात्तेषामपितदात्मकत्वकथनमित्याशयात् अतएवतापनीयेनृसिंहस्यसत्वोपहितविष्णोरवतारत्वेश्रुतिपुराणादिनिश्चि
तेपिसाम्यावस्थात्मकत्वेनवर्णनंसंगच्छते॥ तस्मान्मायाशक्त्याख्यब्रह्मरूपभगवत्युपासनैवमुख्यासर्वोत्कृष्टाचेतिसैवसर्वकामार्थिभिर्मुमुक्षुभिश्चोत्कृष्टवस्तूपास
नेच्छुभिराश्रयणीयेत्यर्थात्प्राप्तमपिपुराणांतरवचनैः स्पष्टमुपपाद्यंते ॥ देवीभागवते ॥ ब्रह्मविद्याजगद्धात्रीसर्वेषांजननीतथा ॥ ययासर्वमिदंव्याप्तंत्रैलोक्यं
सचराचरम् ॥सैवसेव्याचपूज्याचनान्यद्वैदेवतांतरमिति॥ तथातंत्रेषु॥ एवंयःपूजयेद्भक्त्याप्रत्यहंपरमेश्वरीम् ॥भुक्त्वाभोगान्यथाकामंदेवीसायुज्यमाप्नुयात् ॥
योनपूजयतेनित्यंचण्डिकांभक्तवत्सलाम् ॥ भस्मीकृत्यास्यपुण्यानिनिर्दहेत्परमेश्वरीति॥ अनेनवचनेनभगवत्युपासनायाःसंध्यादिकर्मवन्नित्यत्वंनित्यपदोचा
रणेनस्पष्टमेव बोधितंस्पष्टीकृतंचैतदस्माभिर्देवीभागवतटीकायाम् ॥ तथापुराणांतरे ॥ आराध्यापरमाशक्तिः सर्वैरपिसुरासुरैः ॥ नातःपरतरंकिंचिदधिकं

भुवनत्रयेइति ॥ तथा ॐकारंपितृरूपेणगायत्रींमातरंतथा ॥ पितरौयोनजानातिसविप्रस्त्वन्यरेतजः ॥ तथाकालोत्तरे ॥ धिग्धिग्धिग्धिक्चतज्जन्मयो
नपूजयतेशिवाम् ॥ जननींसर्वजगतःकरुणारससागरामित्यादिपुराणेषुतंत्रेषुचबहूनिवचनानिद्रष्टव्यानि ॥ विस्तरस्तुमत्कृतशक्तितत्त्वविमर्शिन्यांद्रष्टव्यः ॥
इत्थंशक्तितत्वस्यसर्वोत्कृष्टस्यसर्वैरुपास्यस्योपासनाप्रकाराअधिकारिभेदेनानेकविधाःपूजास्तोत्रजपध्यानलयरूपाः॥ तदुक्तंभुवनेश्वरीसंहितायाम् ॥ पूजाको
टिसमंस्तोत्रंस्तोत्रकोटिसमोजपः॥जपकोटिसमंध्यानंध्यानकोटिसमोलयइति॥पूजाचतुःषष्टिसंख्योपचारषोडशोपचारपंचोपचारभेदेनत्रिधा॥मंत्राश्चमायाबी
जादयोबीजरूपाः गायत्र्यादयोऋग्रूपास्तदतिरिक्ताश्चनवार्णप्रभृतयोवैदिकाः देव्यथर्वशिरसिभुवनेश्वरीतापनीयादिषुप्रसिद्धास्तैत्तिरीयशाखायांच ह्रीश्चतेल
क्ष्मीश्चपत्न्याविितिकंठरवेणैवोपात्तास्तांत्रिकाश्चचतुःषष्ठितंत्रेषुप्रसिद्धाएवध्यानलयादयश्चतंत्रेषुयोगशास्त्रेषुश्वेताश्वतराद्युपनिषत्सुच ॥ तेध्यानयोगानुगता
अपश्यन्देवात्मशक्तिंस्वगुणैर्निगूढामित्यादिवाक्यैःप्रतिपादितास्तोत्राणिचसप्तशत्यादीनिमार्कंडेयपुराणादिषुप्रसिद्धानि तत्रस्तोत्रेषुस्तोत्रद्वयमेवमुख्यंसप्तशती
रूपंकूर्मपुराणांतर्गतंदेवीसहस्रनामाख्यंच तंत्रेषुबहुधैतयोर्मुख्यत्त्वप्रतिपादनात् ॥ स्तोत्रद्वयेपिसप्तशत्याख्यमेवमुख्यंसर्वेषांश्लोकानांमंत्ररूपत्वाच्चतुःषष्टितंत्रे
ष्वपितस्यैवमुख्यत्वेनप्रतिपादितत्वाच्च ॥ उक्तंचवेदागमे॥ निर्विशेषपरामंत्राः सविशेषपराश्चये॥प्रत्यध्यायंनिरूढास्तेतेनेयंसर्वतःपरेति॥रुद्रयामलेच॥ अस्ति
गुह्यतमंदेव्यामाहात्म्यंसर्वसिद्धिदम् ॥वाक्यैरर्थैश्चपद्यैश्चसप्तशत्याःशुभप्रदम्॥सविशेषपरंसाक्षाच्चिच्छक्तिमहिमाश्रयम् ॥ तात्पर्यगत्यातत्कृत्स्नंनिर्विशेषचिदा
श्रयमिति ॥ तदुक्तंकात्यायनीतंत्रे॥ अंगहीनोयथादेहीसर्वकर्मसुनक्षमः ॥ अंगषट्कविहीनातुतथासप्तशतीस्तुतिः ॥ तस्मादेतत्पठित्वैवजपेत्सप्तशतींपराम् ॥
अन्यथाशापमाप्नोतिहानिंचैवपदेपदे ॥ रावणाद्यास्तोत्रमेतदंगहीनंनिषेविरे ॥ हतारामेणतेयस्मान्नांगहीनंपठेत्ततइति ॥ तद्यथामतिव्याख्यायते ॥
तत्रकवचांशेब्रह्माणंप्रतिप्रश्नंकरोतिमार्कंडेयः ॥ यद्गुह्यमिति ॥ लोकेयत्परममुत्कृष्टंगुह्यमस्तिरहस्यमस्तितन्मेब्रूहितिकिंब्रह्मरूपंनेत्याह ॥ सर्वरक्षाकरं

येनसर्वेषामपिरक्षाभवतिनृणांपामरप्रभृतीनामपितादृशमित्यर्थः ॥ ब्रह्मतूत्तमाधिकारिणामेवरक्षकंनसर्वेषामित्यर्थः ॥ ननुसंत्यन्यानिकवचानिलोकेइतिचे त्सत्यं संति तथापियद्भवताकस्यचित्कस्यापिनाख्यातंनिधिबुद्ध्यास्थापितमस्तितदित्यर्थः ॥ तेनचनिःसंशयमेवरक्षणंझटितिस्यादितिभावः ॥ अन्यथानि धिबुद्ध्यातस्यरक्षणंनिरर्थकंस्यादिति ॥ ननुकिमित्युत्कृष्टंवस्तुमयादेयमितिचेत्तत्राह हेपितामहस्वसंततिरक्षणार्थंपितामहेनावश्यंदेयमित्यर्थः ॥ १ ॥ उत्तर माह ॥ ब्रह्मोवाच ॥ अस्तीति ॥ हेविप्रत्वयायत्पृष्टंतादृशंदेव्यास्तुदेव्याएवकवचंपुण्यमेकंनिधिबुद्ध्यास्थापितमस्तितन्महामुनेश्रृणुष्व ॥ सर्वभूतोपका रार्थंप्रवृत्तत्वान्महामुनेइतिसंबोधनम् ॥ २ ॥ परंतुसादेवीनवमूर्त्यात्मिकाध्येयेत्यभिप्रायेणतासांमूर्तीनांनामान्याह ॥ प्रथममिति ॥ नामज्ञानेनतद्वाच्याकार स्यप्रसिद्धत्वादेवज्ञानंभविष्यतीतिभावः ॥ सर्वोत्तरैश्वर्यवत्यपिभगवतीशैलेनभक्तेनातितपश्चर्यया प्रार्थितासतीकारुण्यवशादतिनीचमपिपुत्रीत्वंस्वीकृतवतीत्य

॥/मार्कंडेयउवाच ॥ यद्गुह्यंपरमंलोकेसर्वरक्षाकरंनृणाम् ॥ यन्नकस्यचिदाख्यातंतन्मेब्रूहिपितामह ॥१॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ अस्तिगु ह्यतमंविप्रसर्वभूतोपकारकम् ॥ देव्यास्तुकवचंपुण्यंतच्छृणुष्वमहामुने ॥ २॥ प्रथमंशैलपुत्रीतिद्वितीयंब्रह्मचारिणी ॥ तृतीयंचंद्रघंटेति कूष्मांडेतिचतुर्थकम् ॥ ३ ॥

होभक्तवात्सल्यंकियद्वर्णनीयंभगवत्याइतितत्त्वंकूर्मपुराणेस्पष्टमेतत् ॥ ब्रह्मचारिणीति ॥ ब्रह्मसच्चिदानंदरूपंतच्चारयितुंप्रापयितुंशीलंयस्याः साब्रह्मचारिणीब्रह्म रूपप्रदेत्यर्थः॥ चंद्रघंटेति॥ चंद्रोहस्तगतायांघंटायांयस्याश्चंद्रवन्निर्मलावाघंटायस्याःसेत्यर्थः ॥ यद्वा आह्लादकारिणीदेवीचंद्रघंटेतिकीर्तितेतिरहस्यागमोक्ते श्चंद्रंघंटयतिप्रदिवादितयाभाषतेस्वस्याह्लादकारित्वाभिमानेनेतिचंद्रघंटाचंद्रापेक्षयाप्यतिलीलावतीत्यर्थः ॥ पटपुटेतिदंडकपठितस्यचुरादेर्घटिधातोर्भाषा र्थस्यपचाद्यचिरूपं चंद्रस्यघंटाचंद्रघंटा ॥ कूष्मांडेति ॥ कुत्सितऊष्मासंतापस्तापत्रयरूपोयस्मिन्संसारेससंसारःकूष्मा सोंडेमांसपेश्यामुदररूपायांयस्याः साकूष्मांडातापत्रययुक्तसंसारभक्षणकर्त्रीत्यर्थः ॥ अंडःपेशीचमुष्कंचेतिमेदिनी ॥ ३ ॥

स्कंदेति ॥ सनत्कुमारस्यभगवतीवीर्याद्गुद्भूतस्यस्कंदइतिसंज्ञाभगवान्सनत्कुमारस्तंस्कंदइत्याचक्षतेइतिछांदोग्यश्रुतेस्तथाचज्ञातिभिर्यदुदरेजन्माभिलषणीयमित्यतिशुद्धेत्यर्थः॥कात्यायनीति।देवकार्यार्थंकात्यायनाश्रमेआविर्भूतातेनकन्यात्वेनस्वीकृतेतिकात्यायनीतिनामभगवत्याः ॥ अस्यानिरंतरंकुमारीत्वेनपत्यनधीनतयास्वतंत्रत्वंबोधितम् ॥ कालरात्रीति ॥ सर्वमारकस्यकालस्यापिरात्रिर्नाशिकेत्यर्थः।प्रलयेकालस्यापिनाशात् ॥ कृदिकारादक्तिनइतिङीष् ॥ महागौरीति ॥ इयं चमहामानिनीनर्मोक्त्याशिवेनकालीत्युक्तेतपसागौरवर्णस्यसंपादितत्वात्कालीपुराणेस्पष्टमेतत् ॥ ४ ॥ सिद्धिदेति ॥ इतीतिशेषः॥ सिद्धिदाइतिनवमामित्यन्वयः ॥ मोक्षदेत्यर्थः ॥ नवदुर्गाइति ॥ योगिनःकायव्यूहवदेकस्याएवदुर्गायाएतेतवभेदायेशास्त्रेध्येयत्वेनप्रोक्तास्तेमयाकीर्तिताइत्यर्थः ॥ अतएव

पंचमंस्कंदमातेतिषष्ठंकात्यायनीतिच ॥ सप्तमंकालरात्रीतिमहागौरीतिचाष्टमम् ॥ ४ ॥ नवमंसिद्धिदाप्रोक्तानवदुर्गाःप्रकीर्त्तिताः ॥ उक्तान्येतानिनामानिब्रह्मणैवमहात्मना ॥ ५ ॥ अग्निनादह्यमानस्तुशत्रुमध्येगतोरणे ॥ विषमेदुर्गमेचैवभयार्त्ताःशरणंगताः ॥ ६ ॥ नतेषांजायतेकिंचिदशुभंरणसंकटे ॥ नापदंतस्यपश्यामिशोकदुःखभयंनहि ॥ ७ ॥

देव्यास्तुकवचंपुण्यमित्येकवचनंसंगच्छते ॥ नाम्नांस्वकल्पितत्वशंकाव्युदासार्थमाह ॥ उक्तान्येतानीति ॥ महात्मनासर्वज्ञेनब्रह्मणैववेदैर्नैवैतान्युक्तानीत्यर्थः ॥ ५ ॥ इत्थंकवचपाठेध्येयदेवतास्वरूपंगुणंचप्रदर्श्यतत्फलेअविश्वासोनैवकर्तव्यइतिकैमुतिकन्यायेनाह ॥ अग्निनेति ॥ योग्निनादह्यमानोरणेशत्रुमध्येचगतः सन्शरणंगतइतिशेषः ॥ अथयेविषमेदुर्गमेचातिसंकटेभयार्त्ताः भयपीडिताः संतःशरणंगताः ॥ ६ ॥ तेषांतस्यचभक्तिरहितेनस्मरणमात्रेणापितज्जन्यंभयादिकंनभवतीत्याह ॥ तत्तेषामिति ॥ ७ ॥

यैस्तुभक्त्यास्मृताभवतितेषांपूर्वोक्तंफलमृद्धिधर्मार्थकाममोक्षाणांचभवतीत्यत्रकिंवक्तव्यमित्याह ॥ यैस्त्विवति ॥ इदानींदेव्याअतिवात्सल्यंभक्त्युत्पादनार्थं दर्शयति ॥ प्रेतसंस्थेतिश्लोकद्वयेन ॥ ८ ॥ ९ ॥ ब्राह्मीत्यंतंसप्तमातॄणांवर्णनम् ॥ नानेतिवक्ष्यमाणदेवीनांवर्णनम् ॥ १० ॥ दृश्यंतेइति ॥ सप्तमातृभिन्नाःयाश्चदेव्यस्ताअपिभक्तरक्षणार्थंक्रोधसमाकुलाः रथमारूढाः जात्यैकवचनं रथानारूढादृश्यंतेअर्थाद्देवादिभिरितिबोध्यम् ॥ तासामायुधान्याह ॥ शंखमितिसार्धेन ॥ ११ ॥ १२ ॥ दैत्यानामिति ॥ ताःसप्तमातरश्चशंखंचक्रमित्यादिश्लोकोक्तानीत्थमायुधानिधारयंति ॥ किमर्थम् ॥ दैत्यानां

यैस्तुभक्त्यास्मृतानूनंतेषामृद्धिःप्रजायते ॥ प्रेतसंस्थातुचामुंडावाराहीमहिषासना ॥ ८ ॥ ऐंद्रीगजसमारूढावैष्णवीगरुडासना ॥ माहेश्वरीवृषारूढाकौमारीशिखिवाहना ॥ ९ ॥ ब्राह्मीहंससमारूढासर्वाभरणभूषिता ॥ नानाभरणशोभाढ्यानानारत्नोपशोभिताः ॥ १० ॥ दृश्यंतेरथमारूढादेव्यःक्रोधसमाकुलाः ॥ शंखंचक्रंगदांशक्तिंहलंचमुसलायुधम् ॥ ११ ॥ खेटकंतोमरंचैवपरशुंपाशमेवच ॥ कुंतायुधंत्रिशूलंचशार्ङ्गायुधमनुत्तमम् ॥ १२ ॥ दैत्यानांदेहनाशायभक्तानामभयायच ॥ धारयंत्यायुधानीत्थंदेवानांचहितायवै ॥ १३ ॥ महाबलेमहोत्साहेमहाभयविनाशिनि ॥ त्राहिमांदेविदुष्प्रेक्ष्येशत्रूणांभयवर्द्धिनि ॥ १४ ॥

देहनाशार्थंभक्ताभयार्थंदेवहितार्थंचेत्यर्थः ॥ अयंभावः ॥ अप्रार्थिताअपिएतामहत्योदेवताजगद्रक्षणेवत्सलतयैवप्रवृत्तामातृवत्ताः कुतोनमंदभाग्येनस्वरक्षणार्थंप्रार्थ्यंतेइति ॥ १३ ॥ कवचपाठस्यादाविमंप्रार्थनामंत्रंपठित्वापश्चात्कवचंपठनीयमित्यभिप्रायेणाह ॥ महाबलेइति ॥ महद्बलंमायाशक्तिरूपंयस्याः महानुत्साहोजगद्रक्षणेयस्याः महाभयंमृत्युरूपंतस्यज्ञानदानेननाशिनी । दुष्प्रेक्ष्येदुर्दर्शनीयेनसंदृशेतिष्ठतिरूपमस्येतिश्रुतेः । शत्रूणांकामक्रोधादिकानाम् ॥ १४ ॥

प्राच्यामिति ॥ प्राच्यांदिशिस्थिताऐंद्रीइंद्रशक्तिर्मांरक्षत्वित्यन्वयः ॥ प्राच्यांस्थितंमामितिवाएवमुत्तरत्रापि॥शक्तिशक्तिमतोरभेदादग्निरूपादेवताअग्निशक्तिरित्यर्थः । अत्ररक्षत्वित्यनुवृत्तिः ॥ वरान् श्रेष्ठानप्याहंतिसवराहो यमः आर्षःप्रयोगः तस्यशक्तिर्वाराही अण्णंतान्ङीप्॥यमशक्तिरित्यर्थः॥दशदिक्पालप्रकरणात् ॥ सप्तमात्रंतर्गतावावाराहीहेवाराहिदक्षिणेदेशेस्थितात्वंमांरक्षेत्यर्थः ॥ स्थितंमामिति ॥ खड्गधारिणीनिर्ऋतिशक्तिरित्यर्थः ॥ रक्षत्वित्यस्यमध्येमध्येविच्छेदादध्याहारः कर्तव्यः ॥ १५ ॥ मृगवाहिनीवायुदेवतायामृगवाहनत्वाद्वायुशक्तिरित्यर्थः ॥ रक्षेदित्यनुवृत्तिः ॥ कुत्सितः मारःमदःयस्यसः

प्राच्यांरक्षतुमामैंद्रीआग्नेय्यामग्निदेवता ॥ दक्षिणेरक्षवाराहिनैर्ऋत्यांखड्गधारिणी ॥ १५ ॥ प्रतीच्यांवारुणीरक्षेद्वायव्यांमृगवाहिनी ॥ उदीच्यांरक्षकौमारीईशान्यांशूलधारिणी ॥ १६ ॥ ऊर्ध्वंब्रह्माणिमेरक्षेदधस्ताद्वैष्णवीतथा ॥ एवंदशदिशोरक्षेच्चामुंडाशववाहना॥ १७॥ जयामेचाग्रतःस्थातुविजयास्थातुपृष्ठतः ॥ अजितावामपार्श्वेतुदक्षिणेचापराजिता ॥ १८ ॥

कुमारःकुबेरस्तस्येयंशक्तिःकौमारी दिक्पालप्रकरणात् ॥ यद्यपिकौबेर्यारक्षणस्थानमग्रेवक्ष्यमाणमस्तितथाप्येकस्याएवस्थानद्वयरक्षकत्वेबाधकाभावः ॥ सप्तमात्रंतर्गतावा ॥ शूलधारिणीशानशक्तिरित्यर्थः ॥ १६ ॥ ऊर्ध्वमिति ॥ ब्रह्माणमानयतिजीवयतीतिकर्मण्यण् ॥ हेब्रह्माणिऊर्ध्वंस्थिताभवतीमेमांरक्षेदित्यर्थः ॥ मेऊर्ध्वंभागमितिवा ॥ एवमिति ॥ दिक्पालदेवतावदेवमेमत्संबंधिनीर्दशदिशश्चामुंडारक्षेदित्यर्थः ॥ दशदिक्षुस्थिताचामुंडामांरक्षेदितिपर्यवसितोर्थः ॥ अन्यथाकेवलदिशांरक्षणेप्रयोजनाभावः ॥ १७ ॥ जयाशक्तिःस्थातुतिष्ठतुमत्संरक्षणार्थम् आर्षःप्रयोगः ॥ १८ ॥

शिखामिति ॥ उद्योतिनीनामिकादेवीममशिखायांस्थितासतीमच्छिखांरक्षेदितिसर्वत्रयोज्यम् ॥ उमामूर्ध्निव्यवस्थितासतीमूर्धानंरक्षेदित्यर्थः ॥ एवंसर्वत्रयथायोग्यमध्याहार्यम् ॥ १९ ॥ नासिकेनासापुटेत्यर्थः ॥ उत्तरत्रनासिकाशब्देननासिकादंडइति ॥ २० ॥ २१ ॥ अधरेअधरोष्ठेत्यर्थः ॥ २२ ॥ ॥ २३ ॥ कंठस्यबहिर्भागोबहिष्कंठः ॥ नलिकांकंठनालम् ॥ २४ ॥ स्कंधमारभ्यकूर्परपर्यंतोभागोबाहुस्तदारभ्यांगुलिपर्यंतोभागोहस्तः ॥ २५ ॥

शिखामुद्योतिनीरक्षेदुमामूर्ध्निव्यवस्थिता ॥ मालाधरीललाटेचभ्रुवौरक्षेद्यशस्विनी ॥ १९ ॥ त्रिनेत्राचभ्रुवोर्मध्येयमघंटाचनासिके ॥ शंखिनीचक्षुषोर्मध्येश्रोत्रयोर्द्वारवासिनी ॥२०॥ कपोलौकालिकारक्षेत्कर्णमूलेतुशांकरी ॥ नासिकायांसुगंधाचउत्तरोष्ठेचचर्चिका॥२१॥ अधरेचामृतकलाजिह्वायांचसरस्वती ॥ दंतान्रक्षतुकौमारीकंठदेशेतुचंडिका ॥२२॥ घंटिकाचित्रघंटाचमहामायाचतालुके ॥ कामाक्षी चिबुकंरक्षेद्वाचंमेसर्वमंगला ॥ २३ ॥ ग्रीवायांभद्रकालीचपृष्ठवंशेधनुर्धरी ॥ नीलग्रीवाबहिःकंठेनलिकांनलकूबरी ॥ २४ ॥ खड्गधारिण्युभौस्कंधौबाहूमेवज्रधारिणी ॥ हस्तयोर्दंडिनीरक्षेदंबिकाचांगुलीषुच ॥ २५ ॥ नखाञ्छूलेश्वरीरक्षेत्कुक्षौरक्षेन्नलेश्वरी ॥ स्तनौरक्षेन्महादेवीमनःशोकविनाशिनी ॥ २६ ॥ हृदयंललितादेवीह्युदरंशूलधारिणी ॥ नाभिंचकामिनीरक्षेद्गुह्यंगुह्येश्वरीतथा ॥ २७ ॥ भूतनाथाचमेढ्रंचऊरूमहिषवाहिनी ॥ कट्यांभगवतीरक्षेज्जानुनीविंध्यवासिनी ॥ २८ ॥

कुक्षावितिसतम्यंतःपाठःप्राचीनसंमतः ॥ २६ ॥ २७ ॥ मेढ्रंलिंगम् ॥ मेढ्रोमेहनशेफसीतिकोशः ॥ गुदंमहिषवाहिनीत्यपपाठः ॥ ऊरूमहिषवाहिनीतिपाठःसम्यक् ॥ गुह्यंगुह्येश्वरीतिपूर्वोक्तविरोधात् जानुस्थानात्पूर्वमूरुस्थानस्यैवसत्त्वाच ॥ २८ ॥

प्रोक्तागमादिशास्त्रेषुयामहाबलासेत्यर्थः ॥ २९ ...

प्रोक्तागमादिशास्त्रेषुयामहाबलासेत्यर्थः ॥ २९ ॥ पादाधःइतिभिन्नंपदम् ॥ तलवासिनीपातालतलवासिनीत्यर्थः ॥ यद्यपिनखाञ्छूलेश्वरीरक्षेदित्यत्रनखरक्षणमुक्तंतथापियथैकस्याअपिदेवतायाःस्थानद्वयरक्षकत्वंनविरुध्यते तथैवदेवताद्वयस्यैकस्थाननिरूपितरक्षकत्वेबाधकाभावइत्यभिप्रायेणनखान् दंष्ट्राकरालीचेत्युक्तम् ॥ ३० ॥ ३१ ॥ पद्मकोशेपद्महृदयादिरूपमेवकोशोवासस्थानंयस्यश्वासस्यतस्मिन्वातेस्थितासतीतंरक्षतुइतियावत्इतिकेचित् ॥ अग्रेप्राणानांरक्षणकथनात्पद्मकोशप्रतीकाशंहृदयंचाप्यधोमुखमितिश्रुत्युक्तंहृदयमेवपद्मकोशशब्देनग्राह्यमित्यपरे ॥ आंत्राणि अम्धातोःक्रेऽनुनासिकस्य

जंघेमहाबलाप्रोक्ताजानुमध्येविनायकी ॥ गुल्फयोर्नारसिंहीचपादपृष्ठेमितौजसी ॥ २९ ॥ पादांगुलीःश्रीधरीचपादाधस्तलवासिनी ॥ नखान्दंष्ट्राकरालीचकेशांश्चैवोर्द्ध्वकेशिनी ॥ ३० ॥ रोमकूपानिकौबेरीत्वचंवागीश्वरीतथा ॥ रक्तमज्जावसामांसान्यस्थिमेदांसिपार्वती ॥ ॥ ३१ ॥ आंत्राणिकालरात्रिश्चपित्तंचमुकुटेश्वरी ॥ पद्मावतीपद्मकोशेकफेचूडामणिस्तथा ॥ ३२ ॥ ज्वालामुखीनखज्वालामभेद्यासर्वसंधिषु॥शुक्रंब्रह्माणिरक्षेच्चच्छायांछत्रेश्वरीतथा ॥३३॥ अहंकारंमनोबुद्धिंरक्षमेधर्मचारिणि ॥ प्राणापानौतथाव्यानमुदानंचसमानकम् ॥ ॥ ३४ ॥ यशःकीर्त्तिंचलक्ष्मींचसदारक्षतुचक्रिणी ॥ गोत्रमिंद्राणिमेरक्षेत्पशून्मेरक्षचंडिके ॥ ३५ ॥

कीतिदीर्घः॥ चूडामणिनाम्नीदेवतारक्तासुरवधेप्रसिद्धा ॥ ३२ ॥ नखज्वालांनखनिष्ठंतेजः ॥ अभेद्यानाम्नीसर्वसंधिषुस्थितासतीसर्वसंधीन्रक्षेदित्यर्थः ॥ हे ब्रह्माणिभवतीमेशुक्रंरक्षेदित्यर्थः॥ ३३ ॥ हेधर्मचारिणिअत्रत्वमित्यध्याहारः रक्षेतिमध्यमपुरुषात् ॥ ३४ ॥ यशःकीर्तिमिति ॥ अत्रयद्यपियशःकीर्तिःसमज्ञाचेत्यमरोक्तेर्यशःकीर्तिशब्दौएकार्थप्रतिपादकौ तथापि॥ सजीवतियशोयस्यकीर्तिर्यस्यसजीवति॥ यशःकीर्तिपरिभ्रष्टोजीवबद्धोनजीवति ॥ इत्यादिप्रयोगानुरोधात् ॥ दानादिप्रभवाकीर्तिः शौर्यादिप्रभवंयशः इतिभेदः॥ केचित्तुस्वल्पदेशव्याप्तंयशः बहुदेशव्यापिकाकीर्तिरिति॥ हेइन्द्राणिभवतीत्यध्याहारः॥ ३५ ॥

॥ ३६ ॥ रक्षेदिति ॥ यत्स्थानंरक्षयाहीनं कुतइतिचेत्कवचेनतुविवर्जितम् ॥ कवचेतस्यस्थानस्योहोनकृतः ॥ तत्सर्वंरक्षमेदेवियतस्त्वंजयंतीसर्वोत्कृष्टापापनाशिनीभवसि ॥ ३७ ॥ अथपितामहः फलस्तुतिंवक्तुमधिकारिणंप्रथममुपदिशति ॥ पदमेकमिति ॥ यदिशुभमात्मनइच्छेत्तर्हिसपुरुषः कवचेनरहितः एकंपदमपिनगच्छेदितिक्षणमात्रमपिदेवीस्मरणंविनानक्षपणीयमितितात्पर्यम् ॥ तदुक्तंपुराणेषु ॥ स्वपंस्तिष्ठन्व्रजन्मार्गेप्रलपन् भोजनेरतः ॥ कीर्तये

पुत्रान्रक्षेन्महालक्ष्मीर्भार्यांरक्षतुभैरवी ॥ मार्गंक्षेमकरीरक्षेद्विजयासर्वतःस्थिता ॥ ३६॥ रक्षाहीनंतुयत्स्थानंकवचेनविवर्जितम् ॥ तत्सर्वं रक्षमेदेवीजयंतीपापनाशिनी ॥ ३७ ॥ पदमेकंनगच्छेत्तुयदीच्छेच्छुभमात्मनः ॥ कवचेनावृतोनित्यंयत्रयत्रहिगच्छति॥३८॥तत्रतत्रार्थलाभश्चविजयःसार्वकामिकः ॥ यंयंकामयतेकामंतंतंप्राप्नोतिनिश्चितम् ॥ ३९ ॥ परमैश्वर्यमतुलंप्राप्स्यतेभूतलेपुनः ॥ निर्भयोजायते मर्त्यःसंग्रामेष्वपराजितः ॥ ४० ॥ त्रैलोक्येतुभवेत्पूज्यःकवचेनावृतःपुमान् ॥ इदंतुदेव्याःकवचंदेवानामपिदुर्लभम् ॥ ४१ ॥ यःपठेत्प्रयतोनित्यंत्रिसंध्यंश्रद्धयान्वितः ॥ दैवीकलाभवेत्तस्यत्रैलोक्येचापराजितः ॥ ४२ ॥ जीवेद्वर्षशतंसाग्रमपमृत्युविवर्जितः ॥ नश्यंतिव्याधयःसर्वेलूताविस्फोटकादयः ॥ ४३ ॥ स्थावरंजंगमंवापिकृत्रिमंचापियद्विषम् ॥ अभिचाराणिसर्वाणिमंत्रयंत्राणिभूतले ॥ ४४ ॥ भूचराःखेचराश्चैवजलजाश्चौपदेशिकाः ॥ सहजाःकुलजामालाडाकिनीशाकिनीतथा ॥ ४५ ॥

त्सततंदेवींसवैमुच्येतबंधनात् इति ॥ इत्युपदिश्यफलंकथयति ॥ कवचेनेत्यादिना ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ दैवीकलाचित्कला ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ स्थावरंवत्सनाभादि ॥ जंगमंसर्पादि ॥ कृत्रिमंपरस्परयोगजन्यम् ॥ यथातुल्यपरिमाणयोर्मधुसर्पिषोर्योगादिजम् ॥ अभिचाराणिपरकृतानि ॥ ४४ ॥ कुलजादयोदुष्टदेवताजातिभेदाः ॥ औपदेशिकाः उपदेशेनतन्मात्रेणयेसिध्यंतितेक्षुद्रदेवताभेदाः ॥ ४५ ॥

॥ ४६ ॥ ४७ ॥ राज्ञःसकाशादित्यर्थः ॥ ४८ ॥ अधुनासप्तशत्यंगत्वंकवचस्याविधत्ते ॥ जपेदिति ॥ पुराप्रथमतः ॥ अनंतनागोयावद्भूमंडलंधत्तेधारयतितावदित्यर्थः॥४९॥परमंस्थानंमोक्षरूपंज्ञानद्वाराप्राप्नोतिनियमेन ॥ ५० ॥ महामायासर्वकारणंमायाशबलंब्रह्मतस्याः प्रसादतः ॥ यमेवैषवृणुतेतेनलभ्यस्तस्यैषआत्माविवृणुतेतनुंस्वामितिश्रुतेः ॥ यएतांमायाशक्तिंवेदसमृत्युंजयतिसपाप्मानंतरतिसोमृतत्वंचगच्छतीतिश्रुतेः ॥ अहमेवस्वयमिदंवदामिजुष्टंदेवेभिरुतमानुषेभिरितिश्रुतेश्च॥ पार्वतीपरमाविद्याब्रह्मविद्याप्रदायिनी॥विशेषेणैवजंतूनांनात्रसंदेहकारणमितिसूतसंहितोक्तेश्च ॥कवचेस्मिन्सार्धपंचाशत्संख्याश्लोकसंग्रहःइतिवाराहीतंत्रे॥स्पष्टंचेदंगुप्तवत्यामुपोद्घाते ॥ आधिक्यन्यूनतादोषपरिहारजिहीर्षया॥देवीनाम्नांक्रमस्यापिकथनंक्रियतेमया ॥तेचश्लोकाः

अंतरिक्षचराघोराडाकिन्यश्चमहाबलाः ॥ ग्रहभूतपिशाचाश्चयक्षगंधर्वराक्षसाः ॥ ४६ ॥ ब्रह्मराक्षसवेतालाःकूष्मांडाभैरवादयः ॥ नश्यंतिदर्शनात्तस्यकवचेहृदिसंस्थिते ॥ ४७ ॥ मानोन्नतिर्भवेद्राज्ञस्तेजोवृद्धिकरंपरम् ॥ यशसावर्धतेसोपिकीर्त्तिमंडितभूतले ॥ ४८॥ जपेत्सप्तशतींचंडींकृत्वातुकवचंपुरा ॥ यावद्भूमंडलंधत्तेसशैलवनकाननम् ॥ ४९ ॥ तावत्तिष्ठतिमेदिन्यांसंततिःपुत्रपौत्रिकी ॥ देहांतेपरमंस्थानंयत्सुरैरपिदुर्लभम् ॥ ५० ॥ प्राप्नोतिपुरुषोनित्यंमहामायाप्रसादतः ॥ इतितंत्रोक्तंदेव्याःकवचम् ॥ १ ॥ ॥ ॥

प्राचीनग्रंथस्थाःसांप्रदायिकाएवलिख्यंते ॥ दशदिक्पालदेव्यश्चचामुंडाचततःपरम् ॥ जयाचविजयाचैवाप्यजिताचापराजिता ॥ १ ॥ उद्योतिनीततश्चोमामालाधारीयशस्विनी ॥ त्रिनेत्रायमघंटाचशंखिनीद्वारवासिनी॥ २॥कालिकाशांकरीपश्चात्सुगंधाचर्चिकातथा ॥ अमृतादिकलापश्चात्ततःस्यात्तुसरस्वती ॥ ३ ॥ कौमारीचंडिकाचित्रघंटामायामहादिका॥कामाक्ष्यनंतरंसर्वमंगलाभद्रकालिका॥ ४॥धनुर्धरीनीलग्रीवाततःस्यान्नलकूबरी ॥खड्गधारिणिकापूर्वंवज्रधारिण्यनंतरम् ॥ ५ ॥ दंडिनीचांबिकाशूलेशानीस्यात्तुबलेश्वरी ॥मनःशोकविनाशास्याल्ललिताशूलधारिणी ॥६॥ कामिनीगुह्यपूर्वास्यादीश्वरीचततः

परम् ॥ भूतनाथाततः स्यात्तुमहामहिषवाहिनी ॥ ७ ॥ भगवत्यपिविंध्यस्थामहापूर्वाबलातथा ॥ विनायकीनारसिंहीततःपश्चान्मितौजसी ॥ ८ ॥ श्रीध यंतेचपातालवासिन्यंतेकरालिनी ॥ ऊर्ध्वकेशीचकौबेरीवागीशीपार्वतीतथा ॥९॥ कालरात्रिश्चमुकुटेशानीपद्मावतीतथा ॥ चूडामणिस्तथाज्वालामुख्य भैयाततःस्मृता ॥ १० ॥ ब्रह्माणीछत्रपूर्वास्यादीश्वरीधर्मचारिणी॥ चक्रिणींद्रवधूश्चंडीमहालक्ष्मीश्चभैरवी ॥११॥ क्षेमंपूर्वाकरीपश्चाद्विजयाचजयंतिका॥ इत्येताः सम्यगाख्याताः कवचस्थाश्चशक्तयः ॥ १२ ॥ इति श्रीशैवोपनामकरंगभट्टसुतलक्ष्मीगर्भजनीलकंठभट्टकृतंसप्तशत्यंगकवचविवरणंसमाप्तम् ॥ १ ॥

॥अथार्गलाव्याख्यानम् ॥तत्रप्रथमतोदेवताया ध्यानोपयोगिगुणानाह ॥ जयंतीति ॥ जयंतीसर्वोत्कृष्टेत्यर्थः ॥ गुणत्रयसाम्यावस्थोपाधिकब्रह्मरूपिण्याभग वत्याः सर्वकारणत्वात् ॥ मंगलामंगंजननमरणादिरूपंसर्पणंलातिगृह्णातिनाशयतिसामोक्षप्रदामंगलेत्युच्यते । नतस्यप्राणाउत्क्रामंति इतिश्रुतेः ॥ कलयति

मार्कंडेयउवाच ॥ जयंतीमंगलाकालीभद्रकालीकपालिनी ॥ दुर्गाक्षमाशिवाधात्रीस्वाहास्वधानमोस्तुते ॥ १ ॥

भक्षयंतिसर्वमेतत्प्रलयकालेइतिकाली ॥ ब्रह्मक्षत्रंचोभेभवतओदनोमृत्युर्यस्योपसेचनमितिश्रुतेः ॥ भद्रंमंगलंसुखंकलयतिस्वीकरोतिभक्तेभ्योदातुमितिभद्र काली॥भद्रकालीसुखप्रदेतिरहस्यागमेर्थकथनात्कपालोस्त्रीशिरोस्थिनस्याद्घटादेः शकलेंबुजेइतिमेदिनीकोशाद्ब्रह्मादीन्निहत्यतेषांकपालंगृहीत्वाप्रलयकालेअ टतीतिकपालिनी ॥ प्रपंचरूपांबुजंहस्तेयस्याइतिवा ॥ कपालिनीमत्वर्थीयइनिः ॥ प्रपंचांबुजहस्ताचकपालिन्युच्यतेपरेतिरहस्यागमे ॥ दुःखेनाष्टांगयो गसर्वकर्मोपासनारूपेणक्लेशेनगम्यतेप्राप्यतेसादुर्गा ॥ तांदुर्गांदुर्गमांदेवींदुराचारविघातिनीमितिदेव्यथर्वशिरसि ॥ क्षमाभक्तानामन्येषांवासर्वानपराधान्क्ष मतेसहतेजननीत्वात्सातिशयकारुण्यवतीक्षमेत्युच्यते ॥ शिवाचिद्रूपिणीत्यर्थः ॥ चिन्मात्राश्रयमायायाःशक्त्याकारेद्विजोत्तमाः ॥ अनुप्रविष्टायासंवि न्निर्विकल्पास्वयंप्रभा ॥ सदाकारासदानंदासंसारोच्छेदकारिणी ॥ साशिवापरमादेवीशिवाभिन्नाशिवंकरीतिसूतसंहितोक्तेः॥ धात्रीसर्वप्रपंचधारणकर्त्री ॥

अहंरुद्रेभिर्वसुभिश्चराम्यहमादित्यैरुतविश्वदेवैः ॥ [illegible] ॥ स्वाहादेवपोषिणी ॥ स्वधापि

अहंरुद्रेभिर्वसुभिश्चराम्यहमादित्यैरुतविश्वदेवैः ॥ अहंमित्रावरुणोभाबिभर्म्यहमिंद्राग्नीअहमश्विनोभाइत्यादिश्रुतेः ॥ स्वाहादेवपोषिणी ॥ स्वधापि तृपोषिणी ॥ एतादृशपूर्वोक्तमहागुणवतीयात्वमसितितस्तेतुभ्यंनमोनमस्कारएवास्तुकेवलं नतुतादृश्याःपरिचर्यायाःसामर्थ्यमस्तीतिभावः ॥ १ ॥ मध्विति ॥ मधुकैटभयोर्विद्राविणीनाशिनीचसाविधातुर्वरदाचेत्यर्थः ॥ मधुकैटभनाशार्थंब्रह्मणास्तुतासतीतस्मैवरंददावितिकथादेवीभागवतेप्रथमस्कंधे प्रसिद्धा ॥ रूप्यतेज्ञायतेइतिरूपंपरमात्मवस्तु ॥ रूपंभवेद्विंदुरमंदकांतिरित्यागमात् ॥ तद्देहिमह्यम् ॥ यत्कृतनमस्कारेणैवप्रसन्नासतीतथाजयंजयत्यनेनपर मात्मनःस्वरूपमिति ॥ जयोवेदस्मृतिराशिस्ततोजयमुदीरयेदित्यत्रप्रसिद्धः ॥ तंदेहियशोदेहि ॥ सहनौयशइतिश्रुतिप्रसिद्धं तत्वज्ञानसंपादनजन्यंयशः ॥

मधुकैटभविद्राविविधातृवरदेनमः ॥ रूपंदेहिजयंदेहियशोदेहिद्विषोजहि ॥२॥ महिषासुरनिर्नाशिविधात्रिवरदेनमः ॥ रूपंदेहि० ॥ ३ ॥ वंदितांघ्रियुगेदेविदेविसौभाग्यदायिनि ॥ रूपं० ॥ ४ ॥ रक्तबीजवधेदेविचंडमुंडविनाशिनि ॥ रूपं० ॥ ५ ॥ अचिंत्यरूपचरिते सर्वशत्रुविनाशिनि ॥ रूपं० ॥ ६ ॥ नतेभ्यःसर्वदाभक्त्याचंडिकेप्रणतायमे ॥ रूपं० ॥ ७ ॥

तद्देहि ॥ द्विषःकामक्रोधादिशत्रून् जहिनाशय ॥ २ ॥ महिषेति ॥ महिषासुरस्यनिर्नाशस्तस्यविधात्रीकर्त्रीत्यर्थः ॥ वरदेइतिपृथक्पदम् ॥ ३ ॥ वंदितेति ॥ ब्रह्मविष्ण्वादिभिर्वंदितमंघ्रियुगंयस्यास्तेषामेतदपेक्षयान्यूनोपाधिकत्वात् ॥ भक्त्यतिशयेनदेवीत्यस्यपुनरावृत्तिः ॥ ४ ॥ रक्तेति ॥ रक्तबीजस्यवधः कर्तव्यतयाअस्तियस्याः सा ॥ अर्शआद्यजंतम् ॥ रक्तबीजवधकर्त्रीत्यर्थः ॥ रक्तबीजस्यवधोयस्याःसकाशादितिवा ॥ अत्रनिशुंभशुंभेतिश्लोकपाठोऽपपा ठः ॥ प्राचीनैरव्याख्यानात् ॥ प्राचीनपुस्तकेष्वपाठाच्च ॥ ५ ॥ अचिंत्येति ॥ यतोवाचोनिवर्तंतइतिश्रुतेः ॥ योअस्याध्यक्षः परमेव्योमन्त्सोंगवेदयदिवा नवेदेतिश्रुतेः ॥ ६ ॥ नेति ॥ सदासर्वदाभक्त्यानतेभ्यःप्रणतेभ्योमेप्रणतायचरूपंदेहीत्यन्वयः ॥ ७ ॥

॥ ८ ॥ येत्वांमर्चयंतितेभ्यइतिशेषः ॥ ९ ॥ सौभाग्यंदेहि ॥ अर्थान्मह्यम् ॥ १० ॥ विधेहीतिउच्चकैःअतिशयेनोच्चंबलंममविधेहि ॥ ११ ॥ १२ ॥ विद्यावंतमिति ॥ ब्रह्मविद्यावंतंजनंस्वभक्तंकुरुअथचरूपंदेहीत्यर्थः ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ कृष्णेनेति ॥ इयंकथादेवीभागवतेप्रसिद्धा ॥ १६ ॥ हिमाचलसुतानाथःशिवस्तेनपूजिते ॥ १७ ॥ सुरेति ॥ अनेनचदेवीस्वरूपदर्शनेननिर्वैरता अद्वैतभावश्चभवतीतिध्वनितम् सुरासुरयोःसामानाधिकरण्यकथ

स्तुवद्भ्योभक्तिपूर्वंत्वांचंडिकेव्याधिनाशिनि ॥ रूपं० ॥ ८ ॥ चंडिकेसततंयेत्वामर्चयंतीहभक्तितः ॥ रूपं० ॥ ९ ॥ देहिसौभाग्यमारोग्यं देहिदेविपरंसुखम् ॥ रूपं० ॥ १० ॥ विधेहिद्विषतांनाशंविधेहिबलमुच्चकैः ॥ रूपं० ॥ ११ ॥ विधेहिदेविकल्याणंविधेहिविपुलांश्रियम् ॥ रूपं० ॥ १२ ॥ विद्यावंतंयशस्वंतंलक्ष्मीवंतंजनंकुरु ॥ रूपं० ॥ १३ ॥ प्रचंडदैत्यदर्पघ्नेचंडिकेप्रणतायमे ॥ रूपं० ॥ १४ ॥ चतुर्भुजे चतुर्वक्त्रसंस्तुतेपरमेश्वरि ॥ रूपं० ॥ १५ ॥ कृष्णेनसंस्तुतेदेविशश्वद्भक्त्यात्वमंबिके ॥ रूपं० ॥ १६ ॥ हिमाचलसुतानाथपूजितेपरमेश्वरि ॥ रूपं० ॥ १७ ॥ सुरासुरशिरोरत्ननिघृष्टचरणेंबिके ॥ रूपं० ॥ १८ ॥ इंद्राणीपतिसद्भावपूजितेपरमेश्वरि ॥ रूपं० ॥ १९ ॥ देवि प्रचंडदोर्दंडदैत्यदर्पविनाशिनि ॥ रूपं० ॥ २० ॥ देविभक्तजनोद्दामदत्तानंदोदयेंबिके ॥ रूपं ॥ २१ ॥ पत्नींमनोरमांदेहिमनोवृत्तानुसारिणीम् ॥ तारिणींदुर्गसंसारसागरस्यकुलोद्भवाम् ॥ २२ ॥

नात् ॥ १८ ॥ इंद्राणीति ॥ इंद्राणीपतिनासद्भावेनपूजिते ॥ १९ ॥ २० ॥ भक्तजनेषुयेउद्दामास्तेभ्योदत्तआनंदोदयोमोक्षोयया ॥ २१ ॥ तारिणीं ॥ मार्कंडेयपुराणप्रसिद्धयामदालसयावावासिष्ठरामायणप्रसिद्धयाचूडालयाचतुल्याम् ॥ आद्ययापुत्रस्तारितोद्वितीययापतिरेवतारितइतितत्राख्यानात् ॥ २२ ॥

महास्तोत्रंसप्तशत्याख्यम् अनेनचार्गलास्तुतेरपिसप्तशत्यांगत्वं... पठित्वासप्तशतीस्तोत्रंजपतिसतुसएवसप्तशत्याः संख्यासम्यक्कथनंत

मार्कंडेयपुराणप्रसिद्धयामदालसयावासिष्ठरामायणप्रसिद्धयाचूडालयाचतुल्याम् ॥ आद्ययापुत्रस्तारिताद्वितीययापतिरवतारितइतितत्राख्यानात् ॥ २२ ॥

महास्तोत्रंसप्तशत्याख्यम् अनेनचार्गलास्तुतेरपिसप्तशत्यंगत्वंबोधितम् ॥ यएवमर्गलास्तुतिंपठित्वासप्तशतीस्तोत्रंजपतिसतुसएवसप्तशत्याः संख्यासम्यक्कथनंत यायज्जायमानंवरंफलंतत्प्राप्नोतिनान्यःसंपदश्चप्राप्नोतितस्मादवश्यमर्गलास्तोत्रंपठनीयमितिभावः ॥ सिद्धिप्रतिबंधकंपापमर्गलासदृशत्वादर्गला तन्नाशकस्तो त्रस्यापिलक्षणयार्गलेतिसंज्ञा ॥ २३ ॥ त्रयोविंशतिसंख्यानांश्लोकानामत्रसंग्रहः ॥ अत्रापिमूलंवाराहीतंत्रमेव ॥ इति श्रीशैवोपनामकरंगनाथभट्ट सुतलक्ष्मीगर्भजनीलकंठभट्टकृतमर्गलाविवरणंसमाप्तम् ॥२॥ अथकीलकविवरणम् ॥ तत्रमार्कंडेयऋषिः शिष्यानुपदिदेश ससंवादस्तंत्रेषुकथितइतितंत्रस्थ मेवैतत् ॥ ऋषिरुवाच ॥ मार्कंडेयऋषिःस्वशिष्यान्प्रतीत्यर्थात् ॥ कीलकंवक्तुंमंगलमाचरतिमार्कंडेयः ॥ विशुद्धेति ॥ निर्मलज्ञानरूपायेत्यर्थः ॥ त्रिवे दीवेदत्रयरूपंदिव्यंचक्षुर्यस्यतस्मैश्रेयःप्राप्तेःकल्याणप्राप्तेर्निमितायसोमार्धधारिणेनमोस्त्वित्यर्थः ॥ अत्रकेचिदयंश्लोकस्तर्कचरणमीमांसावार्तिकप्रथमोत्रापि

इदंस्तोत्रंजपित्वातुमहास्तोत्रंपठेन्नरः ॥ सतुसप्तशतीसंख्यावरमाप्नोतिसंपदः ॥ २३ ॥ इति अर्गलास्तुतिः ॥ २ ॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥
विशुद्धज्ञानदेहायत्रिवेदीदिव्यचक्षुषे ॥ श्रेयःप्राप्तिनिमित्तायनमःसोमार्धधारिणे ॥ १ ॥ सर्वमेतद्विनायस्तुमंत्राणामभिकीलकम् ॥ सोपि
क्षेममवाप्नोतिसततंजाप्यतत्परः ॥ २ ॥

बहुभिः पठ्यतेपरंतुअनार्षइत्याहुः ॥ वयंतुब्रूमोत्रत्यएवसश्लोकोमंगलार्थंवार्तिककारैर्गृहीतइतिकुतोनस्यात्नहिकुत्रचित्स्थितःश्लोकोमंगलार्थमन्यत्रन गृहीतव्यइतिराजाज्ञास्ति तस्मात्सर्वपुस्तकेषुउपलंभादार्षएवश्लोकइति ॥ १ ॥ किमुवाचतदाह ॥ सर्वमिति ॥ मंत्राणांसर्वेषामभिकीलकंवक्ष्यमाणरीत्या सर्वमंत्रसिद्धिप्रतिबंधकशापरूपकीलकनाशकत्वाल्लक्षणयासप्तशतीस्तोत्रमभिकीलकंतत्सर्वंविजानीयादुपासीतेत्यर्थः ॥ नन्वन्यमंत्रोपासनाभिः किंक्षेमंन भवतियतोत्रैवाग्रहःक्रियतेइतिचेद्भवत्येवेत्याह ॥ सोपीति ॥ तत्सप्तशतीस्तोत्रंविनासततंजाप्यतत्परः नानामंत्राणांजपरूपेकर्मणिनिरंतरंनिष्ठायस्यसः तत्परो यस्तुपुरुषःसोपिक्षेमंसर्वंकल्याणंप्राप्नोतीत्यर्थः ॥ २ ॥

एवंजपतत्परस्यपुरुषस्योच्चाटनादीन्यपिकर्माणिसिध्यंतितथासकलानिवस्तून्यलभ्यानिसिध्यंति ॥ एवंसप्तशतीपाठरहितानामपिपुरुषाणांकेवलमंत्रजपेन सिद्धिमुक्त्वामंत्रजपरहितानामपिपुरुषाणांकेवलसप्तशतीपाठेनापिसर्वसिद्धिमुपादिशति ॥ एतेनेति॥ एतेनप्रकृतेनस्तोत्रमात्रेणसप्तशत्याख्यस्तोत्रपाठमात्रेणस्तुवतांस्तोतॄणांदेवीभगवतीसच्चिदानंदरूपिणीसिद्ध्यातिप्रसीदति ॥ ३ ॥ अस्यपुरुषस्यनान्यमंत्राद्युपयोगइत्याह ॥ नमंत्रइति ॥ तत्रतस्यपुरुषस्यकार्यसिद्धौ नमंत्रउपयुक्तोभवतितथानौषधंतथानकिंचिदन्यदपियोगसिध्यादिरूपंसाधनंविद्यतेउपयोगाय किंतुजाप्येनविनातत्तन्मंत्रजपरूपकर्माभावेपिसर्वमुच्चाटनादिकमाभिचारिकंकर्मतथासमग्राण्यप्यभिलषणीयानिकार्याणिसिध्यंति ॥ केवलस्तोत्रमात्रेणेति ॥ एतावत्पर्यंतंसप्तशत्युपासनयाकेवलयासर्वकल्याणंभवति

सिद्ध्यंत्युच्चाटनादीनिवस्तूनिसकलान्यपि ॥ एतेनस्तुवतांदेवीस्तोत्रमंत्रेणसिद्ध्यति ॥ ३ ॥ नमंत्रोनौषधंतत्रनकिंचिदपिविद्यते ॥
विनाजाप्येनसिध्येतसर्वमुच्चाटनादिकम् ॥ ४ ॥ समग्राण्यपिसिद्ध्यंतिलोकशंकामिमांहरः ॥ कृत्वानिमंत्रयामाससर्वमेवमिदंशुभम् ॥
॥ ५ ॥ स्तोत्रंवैचंडिकायास्तुतच्चगुह्यंचकारसः ॥ समाप्तिर्नचपुण्यस्यतांयथावन्नियंत्रणाम् ॥ ६ ॥

तथासप्तशत्यन्यमन्त्रोपासनयापिसर्वकल्याणंभवतीतिपक्षद्वयमुपपादितम् ॥४॥ इत्थंपक्षद्वयमपीदमस्तीतियापक्षद्वयविषयिणीलोकानांशंकातांहरः प्रथमतः कृत्वातच्छंकानिरासार्थंनिमंत्रयामासानिमंत्रितवानर्थाल्लोकांस्तानागतानाह किमिति वक्ष्यमाणप्रकारेणेदंसप्तशत्याख्यमेवशुभमिति॥अत्रतानाहेतिशेषः॥५॥ अनंतरंचंडिकायास्तुचंडिकायाएवस्तोत्रंसप्तशत्याख्यंतच्चगुह्यमतिरहस्यंचकार॥पूर्वोक्तमंत्रजपरूपपक्षापेक्षयाद्वितीयंपक्षमेवसारभूतंचकारेत्यर्थः॥इतिमार्कंडेयेनतंत्रोक्तंपूर्ववृत्तंकथितं पुनःशिष्यान्सप्तशतीमाहात्म्यंकथयन् शिवाभिप्रायंकथयति॥यस्मादेतत्स्तोत्रपाठजन्यफलस्यनसमाप्तिःकदापिभवतितत्तन्मंत्रजपजन्यपुण्यस्यतुसमाप्तिरस्तितस्मात्तांपूर्वोक्तांशिवेनकृतांनियन्त्रणांप्रथमपक्षस्यसंकोचरूपांयथावद्यथार्थमेवजानीध्वमितिशेषः ॥ ६ ॥

सोपीति ॥ सोपितत्तन्मंत्रजपकर्तापिएतत्स्तोत्रजपसहितश्चेदेवसर्वक्षममेवामितितस्मात्तत्प्रथमपक्षंविहायसप्तशतीपाठेएवसर्वैरादरःकर्त्तव्यइत्यर्थः एतेनान्ये

सोपीति ॥ सोपितत्तन्मंत्रजपकर्तापिएतत्स्तोत्रजपसहितश्चेदेवसर्वंक्षेममवाप्नोतितस्मात्तंप्रथमपक्षंविहायसप्तशतीपाठेएवसर्वैरादरःकर्त्तव्यइत्यर्थः एतेनान्ये
मन्त्राअपिसप्तशतीपाठंकृत्वैवजपनीयाः अन्यथातत्तन्मंत्रफलप्राप्तिर्नस्यादितिबोधितम् ॥ यतएतत्सर्वमन्त्रसिद्धिप्रतिबंधकनाशकंभवति॥तस्मादेवमंत्राणाम
भिकीलकमेतदितिपूर्वमुक्तमितिबोध्यम् ॥ अभिकीलकंसिद्धिप्रतिष्टंभकरंदोषरूपंतन्नाशकत्वादस्यापिलक्षणयाअभिकीलकत्वम् ॥ नन्वत्रापिनवार्णमन्त्रज
पापेक्षास्त्येवेतिचेत्साशीघ्रफलार्थमितिब्रूमोनतुतद्विनाफलमेतस्यनास्तीति ॥ एतद्विनातुतत्तन्मंत्राणांफलमेवनभवतीतिविशेषः ॥ परंतुहेशिष्याःतत्स्तोत्रंसर्वे
षामप्यचिंत्यफलप्रदंजातमितिसर्वेपिसर्वेश्वराभविष्यंतीतिज्ञात्वामहादेवेनकीलितमस्तीत्याह ॥ कृष्णायामिति ॥ कृष्णचतुर्दश्यामष्टम्यांवाकृष्णायांसमाहि
तः एकाग्रःसन् ॥ ७ ॥ यउपासकोनिजंसर्वंधनंन्यायेनार्जितंदेव्यैददातिसमर्पयति ॥ हेदेविइतआरभ्येदंसर्वंमदीयंधनंतुभ्यंमयादत्तमास्तिइतिसमर्पयतिपश्चा

सोपिक्षेममवाप्नोतिसर्वमेवनसंशयः ॥ कृष्णायांवाचतुर्दश्यामष्टम्यांवासमाहितः ॥ ७ ॥ ददातिप्रतिगृह्णातिनान्यथैषाप्रसीदति ॥ इत्थं
रूपेणकीलेनमहादेवेनकीलितम्॥ ८ ॥ योनिःकीलांविधायैनांनित्यंजपतिसंस्फुटम् ॥ ससिद्धःसगणःसोपिगंधर्वोजायतेवने ॥ ९ ॥

त्संसारयात्रानिर्वाहार्थंगृहाणेदंद्रव्यंमत्प्रसादभूतमितिदेव्याअनुज्ञांमनसागृहीत्वातद्द्रव्यंप्रसादबुद्ध्याप्रतिगृह्णातिगृहीत्वाधर्मशास्त्रोक्तमार्गेणतस्यव्ययंकुर्वन्निरंत
रंदेव्यधीनोभवतितस्यैषासप्तशतीप्रसन्नाभवतिनान्यथा इत्थंरूपेणकीलेनसिद्धिप्रतिष्टंभकरेणरूपेणमहादेवेनकीलितमास्ते ॥ अयंचकीलकस्यार्थोरहस्याम्ना
येगुरुकीलकपटलेप्रदर्शितः ॥ अग्रेस्पष्टीकरिष्यामः ॥ ८ ॥ तर्हिकिंकर्तव्यंतत्राह ॥ यइति ॥ यस्मादेवंतस्माद्योहिपुरुषएतांसप्तशतींपूर्वोक्तदानप्रति
ग्रहकरणेननिकीलांविधायस्फुटंयथास्यात्तथासंजपतिसएवसिद्धोभवतिसएवदेव्यागणोभवतिसोपिसएवावनेसर्वजगद्रक्षणेगंधर्वः ॥ बृहदारण्यके तस्यासीद्दुहि
तागंधर्वगृहीतेतिश्रुत्युक्तोदेवताविशेषोगंधर्वोजायतेसहिसमर्थःसर्वजगद्रक्षणेइति ॥ ९ ॥

दृष्टफलान्याह ॥ नेति ॥ १० ॥ एतादृशंकीलकमज्ञात्वापाठकर्तुर्दोषमाह ॥ ज्ञात्वेति ॥ पूर्वोक्तंकीलकंज्ञात्वातत्परिहारंप्रारभ्यपाठंकुर्वीततत्परिहारमकुर्वाणो विनश्यति ॥ यस्मादेवंतस्मात्कीलकं ज्ञात्वैवसंपन्नंनिर्दुष्टमिदंस्तोत्रंबुधैः प्रारभ्यते ॥ अत्रविनाशकथनंकीलकज्ञानस्यावश्यकत्वार्थमेव ॥ यथाकथंचित्पाठस्यापिवचनांतरैरनुज्ञानात् ॥ ११ ॥ तेनतेनहेतुनाजाप्यमित्यर्थः ॥ १२ ॥ शनैस्त्विति ॥ शनैः स्वकर्णागोचरंयथास्यात्तथापाठेयत्किंचित्संपत्तिरेवभवति ॥ उच्चकैः उच्चैः पाठेतुसमग्रापिभवत्येव ॥ ततउच्चकैरेवैतत्प्रारभ्यमित्यर्थः ॥ १३ ॥ इत्थंमुनिः कीलकविधिंसमाप्यजनानाक्रोशति ॥ ऐश्वर्यमिति ॥ परोमोक्षः कैवल्यमोक्षः अहोमंदभाग्याएतेदृष्टिगोचरं चिंतामणिंकामदुघांभगवतींविहायस्वकल्याणार्थंवराटिकाम

नचैवाप्यटतस्तस्यभयंक्वापीहजायते॥ नाल्पमृत्युवशंयातिमृतोवामोक्षमाप्नुयात् ॥१०॥ ज्ञात्वाप्रारभ्यकुर्वीतह्यकुर्वाणोविनश्यति ॥ ततोज्ञात्वैवसंपन्नमिदंप्रारभ्यतेबुधैः ॥ ११ ॥ सौभाग्यादिचयत्किंचिद्दृश्यतेललनाजने ॥ तत्सर्वंतत्प्रसादेनतेनजाप्यमिदंशुभम् ॥ १२ ॥ शनैस्तुजाप्यमानेस्मिन्स्तोत्रेसंपत्तिरुच्चकैः॥भवत्येवसमग्रापिततःप्रारभ्यमेवतत् ॥ १३॥ऐश्वर्यंयत्प्रसादेनसौभाग्यारोग्यसंपदः ॥ शत्रुहानिःपरोमोक्षःस्तूयतेसानकिंजनैः ॥ १४ ॥ ॥ इति कीलकम् ॥३॥

न्यदेवतोपासनारूपांकिमर्थंगृह्णंतीति ॥ १४ ॥ श्लोकाश्चतुर्दशैवात्रकीलकेसंप्रतिष्ठिताः ॥ अत्रापिमूलंवाराहीतंत्रंस्पष्टंचेदंगुप्तवत्याम् ॥ अत्ररहस्यतंत्रस्थोगुरुकीलकपटलोलिख्यते ॥ शिवउवाच ॥ पुरासनत्कुमारायदत्तमेतन्मयानघ ॥ संवर्तायददौतच्चसचान्यस्मैददौचतत् ॥ १ ॥ सर्वत्रचंडीपाठस्यप्राचुर्येणमहीतले ॥ ब्रह्मकांडः कर्मकांडस्तंत्रकांडश्चसर्वथा ॥२॥ अभूत्प्रतिहतोनेनशीघ्रसिद्धिप्रदायिनी ॥ तदातेषांचसार्थक्यंकर्तुकामेनभूतले॥ ३ ॥दानप्रतिग्रहत्वेनमंत्रोयंकीलितोमया ॥ दानप्रतिग्रहाख्यंयत्कीलंकसमुदाहृतम् ॥४॥ तदारभ्यचमंत्रोयंकीलकेनाभिकीलितः ॥ नसर्वेषांभवेत्सिद्धयैयेकीलकपरा

ङ्मुखाः ॥ ५ ॥ येनराः कीलनेनेमंजपंतिपरयामुदा ॥ तेषांदेवीप्रसन्नास्यात्ततः सर्वाःसमृद्धयः॥६॥त्वत्प्रसूतस्त्वदाज्ञप्तस्त्वद्दासस्त्वत्परायणः ॥ त्वन्नामचिंतनपरस्त्वदर्थेऽहंनियोजितः ॥ ७ ॥ मयार्जितमिदंसर्वंतवस्वंपरमेश्वरि ॥ राष्ट्रंबलंकोशगृहंसैन्यमन्यच्चसाधनम् ॥८॥ त्वदधीनंकरिष्यामियत्रार्थेत्वंनियोक्ष्यसि ॥ तत्रदेविसदावर्तेत्वदाज्ञामेवपालयन् ॥ ९ ॥ इतिसंचिंत्यमनसास्वार्जितानिधनानि[illegible] ॥ कृष्णायांवाचतुर्दश्यामष्टम्यांवासमाहितः ॥ १० ॥ समर्पयेन्महादेव्यैस्वार्जितंसकलंधनम् ॥ राष्ट्रंगृहंकोशबलंनवंचयदुपार्जितम् ॥ ११ ॥ अस्मिन्मासिमयादेवितुभ्यमेतत्समर्पितम् ॥ इतिध्यात्वाततोदेव्याः प्रसादात्प्रतिगृह्यच ॥ १२ ॥ विभज्यपंचधासर्वंत्र्यंशान्स्वार्थंप्रकल्पयेत् ॥ देवपित्रतिथीनांचक्रियार्थंत्वेकमादिशेत् ॥ १३ ॥ एकांशंगुरवेदद्यात्तेनदेवीप्रसीदति ॥ तस्यराज्यंस्वकंसैन्यंकोशः साधुविवर्धते ॥ १४ ॥ नानारत्नाकरःश्रीमान्यथापर्वणिवारिधिः ॥ ज्ञात्वानवाक्षरंमंत्रंजीवब्रह्मसमाश्रयम् ॥ १५ ॥ तत्त्वमस्यादिवाक्यानांसारंसंसारभेषजम् ॥ सप्तशत्याख्यमंत्रस्ययावज्जीवमहंजपम् ॥ १६ ॥ कुर्वंस्ततोनप्रमादंप्राप्नुयामितिनिश्चितम् ॥ कृत्वाप्रारभ्यकुर्वीतह्यकुर्वाणोविनश्यति ॥ १७ ॥ नाहंब्रह्मनिराकुर्यांमामांब्रह्मनिराकरोत् ॥ अनिराकरणंमेस्तुअनिराकरणंमम ॥ १८ ॥ इतिवेदांतमूर्धन्येछांदोग्येस्यप्रपंचनात् ॥ प्रारभ्यतत्परित्यागोनतस्यश्रेयसेततः ॥ १९ ॥ नाब्रह्मवित्कुलेतस्यजायतेहिकदाचन ॥ नदारिद्र्यंकुलेतस्ययावत्स्थास्यतिमेदिनी ॥ २० ॥ प्रतिसंवत्सरंकुर्याच्छारदंवार्षिकंतथा ॥ तेनसर्वमवाप्नोतिसुरासुरसुदुर्लभम् ॥२१॥ अन्यच्चयद्यत्कल्याणंजायतेतत्क्षणेक्षणे ॥ सत्यंसत्यमिदंसत्यंगोपनीयंप्रयत्नतः ॥ २२ ॥ पुत्रायब्रह्मनिष्ठायपित्रादेयंमहात्मना ॥ अन्यथादेवतातस्मैशापंदद्यान्नसंशयः॥२३॥ इति॥अयंभावः ॥ पित्रार्जितंविनास्वेनैवमंत्रप्राप्त्युत्तरंयद्यन्नूतनमर्जितंतदर्जनमाससंबंधिकृष्णचतुर्दश्यष्टम्यन्यतरदिवसेदेवीनिकटेस्थित्वादेशकालौसंकीर्त्यदानप्रतिग्रहाख्येनकर्मणादेवींप्रीणयिष्यइतिसंकल्प्यत्वत्प्रसूतइत्यादिश्लोकत्रयमर्थानुसंधानपूर्वकंपठित्वाराष्ट्रंबलंकोशगृहंइतिश्लोकमंत्रेणदेवीचरणयोर्दत्तमिवानुसंधायप्रसन्नयादेव्या

ज्ञतएवपुनः प्रतिग्रहंविभाव्यतन्मध्येपंचमंभागंगुरवेनिवेद्यतत्पुत्रादिभ्योवादत्त्वावशिष्टंचतुर्थांशंस्वेनक्रियमाणपंचयज्ञादिधर्मव्ययार्थंनिष्कास्येतरत्स्वार्थंयथेष्टं नियोजयेत् ॥ अत्रमासश्चांद्रमासोग्राह्यः ॥ अमायामार्जितस्यतूत्तरमासेदानंमंत्रपूर्वमासीदित्यूहोयथान्धायंतंत्रेणदानादावूह्यः ॥ प्रकृतेतदपवादमाह ॥ ज्ञात्वेतिपंचदशश्लोके॥नवार्णमंत्रंस्वीकृत्यमहावाक्यार्थसंवादिनंतदर्थंचगुरोर्लब्ध्वाधिकृतः सन्नद्यावधियावज्जीवंसप्तशतीस्तवपाठंप्रमादेनसकृदपिनत्यक्ष्येइति दृढंसंकल्प्यतथैवानुतिष्ठेत् ॥ अनेनचकीलकपटलेनददातिप्रतिगृह्णातीत्यस्यज्ञात्वाप्रारभ्यकुर्वीतेत्यस्यचप्रागुक्तोर्थःस्पष्टमेवोक्तइति॥इतिश्रीशैवोपनामकरंग नाथभट्टसुतलक्ष्मीगर्भजनीलकंठभट्टकृतंसप्तशतीकीलकविवरणंसमाप्तम्॥३॥अथरहस्यव्याख्या॥ तत्रसुमेधसंप्रतिसुरथोराजाप्रश्नंकरोति ॥ भगवन्निति ॥ हेभगवन् ॥ यद्भयाद्वातिवातोयंसूर्योभीत्याचगच्छति ॥ इंद्राग्निमृत्यवस्तद्वत्सादेवीचंडिकास्मृतेतिभुवनेश्वरसंहितोक्तेः ॥ चंडभानुः चंडवातइत्यादौ

राजोवाच ॥ भगवन्नवतारामेचंडिकायास्त्वयोदिताः ॥ एतेषांप्रकृतिंब्रह्मन्प्रधानंवक्तुमर्हसि ॥ १ ॥

भयजनकेचंडपदस्यप्रयोगाच्च भयजनककोपार्थकचडिकोपेइतिधातोः पचाद्यचिगौरादिपाठात्ङीषिकृतेचंडीतिरूपंभवति ॥ तद्वशादेवनमस्तेरुद्रमन्यवइत्या दिनाप्रथमंमन्यवेएवनमस्कारदर्शनम् ॥ भीषास्माद्वातःपवते भीषोदेतिसूर्यःभीषास्मादग्निश्चेन्द्रश्चमृत्युर्धावतिपंचमइत्यादिश्रुत्यावाय्वादिभयजनककोपस्या पिपरब्रह्मलिंगत्वमक्षतमेव ॥ अतएवमहद्भयंवज्रमुद्यतमितिश्रुतौवज्रपदेनात्रब्रह्मैवोच्यते नाथुस्यविशेषोभयजनकत्वलिंगादित्युत्तरमीमांसायांकंपनादित्यधि करणे॥ तस्मात्सर्वभयजनकंसर्वप्रशास्तृपरंब्रह्मैवचंडीपदवाच्यम् ॥ तस्याश्चिद्रूपायाश्चंडिकायाअवताराःत्वयामेमह्यंकथिताः ॥ परंतुएतेषामवताराणां ॥१२॥
प्रकृतिंमूलभूतांप्रधानांमुख्यांहेब्रह्मन्वक्तुमर्हसि यन्मुख्यरूपपूजयामूलसेकेनशाखानांसेचनवदवताराणामपिपूजाभविष्यतितन्मुख्यंरूपंकथयेतिभावः ॥ १ ॥

तदेवाह आराध्यमिति ॥ येनचविधिनातद्रूपमाराध्यंतंविधिंदाराध्यंचमेवद ॥ किंचिति चेत्प्रणतस्यमेसंबंधसामान्येषष्ठी ॥ प्रणतंशिष्यंमांब्रूहीत्य

तदेवाह आराध्यमिति ॥ येनचविधिनातद्रूपमाराध्यंतंविधिंतदाराध्यंचरूपंवदेत्यर्थः ॥ किमितिचेत्प्रणतस्यमेसंबंधसामान्येषष्ठी ॥ प्रणतंशिष्यंमांब्रूहीत्यर्थः ॥ भक्तियुक्तायशिष्याययथावद्गुरुणासर्वंवक्तव्यमितिभावः ॥ २ ॥ राजवाक्यंश्रुत्वाऋषिरुवाच ॥ हेराजन्यत्त्वयादृष्टंतादिदंपरममुत्कृष्टंरहस्यमस्ति अतएवैतदनाख्येयंकस्याप्यकथनीयमितिप्रचक्षते ॥ महांतः शिवादयः ॥ तथाचतंत्रेषु ॥ एतत्प्रकाशनंमातुरुद्घाटनमुरोजयोः ॥ तस्मान्नैवप्रकाशोस्यकर्तव्यः परमेश्वरीति ॥ सर्वथाप्रकाशनिषेध उक्तः ॥ तथापि तत्रैवनाभक्तायप्रदातव्यंनाशिष्यायकथंचनेत्युक्तेः ॥ शिष्यस्यानुमतिदर्शनात् ॥ हेनराधिपत्वंभक्तोसिइतितवावाच्यंनैवकिंचिदस्तियत्पृच्छ्यतेतत्सावधानतः शृणु ॥ ३ ॥ तत्रसर्वदेवतानांरूपद्वयंसूक्ष्मंस्थूलंचेति ॥ सूक्ष्मंतत्तदुपाधिविशिष्टचैतन्यरूपंमंत्रवाच्यम् ॥ स्थूलंतुतत्तत्सूक्ष्मरूपोपासकभक्तानुग्रहार्थंतेनैवसूक्ष्मरूपेणस्वीकृतंकरचरणादिविशिष्टंतंत्रविदांस्पष्टमेतत् ॥ तदुभयंदर्शयति ॥ सर्वस्येति ॥ सर्वस्यकार्यप्रपंचस्यसर्वस्यावतारसमूहस्यचाद्याप्रथमामहालक्ष्मीर्भवति ॥ रूपमाह ॥ त्रिगुणेति ॥ त्रयोगुणाः सत्वरजस्तमोरूपाः साम्यावस्थापन्नायस्याःसा अतएवप्रपंचस्योद्भूतगुणस्यकारणत्वात्परमेश्वरीपरमेशित्री ॥ किंजडा नेत्याह॥ लक्ष्येति ॥ लक्ष्यंलक्षणीयंमायारूपमलक्ष्यंब्रह्मरूपंतदुभयस्वरूपात्रिगुणमायाशबलब्रह्मरूपेत्यर्थः ॥ साक्वर्तते॥ तत्राह॥ व्याप्येति ॥ कृत्स्नंजगद्व्याप्यस्थितास्ति नहिघटादिकार्यंमृत्कारणाननुविद्धंक्वचिद्दृश्यतेतथेदमपिजगत्कार्यंसच्चिदानंदमायाशबलब्रह्माननुविद्धंनक्वचिद्भासते ॥ तदुक्तम् ॥ अस्तिभातिप्रियंरूपंनामचेत्यंशपंचकम् ॥ आद्यंत्रयंब्रह्मरूपंमायारूपंततोद्वयमिति ॥ ४ ॥

आराध्यंयन्मयादेव्याःस्वरूपंयेनचद्विज ॥ विधिनाब्रूहिसकलंयथावत्प्रणतस्यमे ॥२॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ इदंरहस्यंपरममनाख्येयंप्रचक्षते ॥ भक्तोसीतिनमेकिंचित्तवावाच्यंनराधिप ॥ ३ ॥ सर्वस्याद्यामहालक्ष्मीस्त्रिगुणापरमेश्वरी ॥ लक्ष्यालक्ष्यस्वरूपासाव्याप्यकृत्स्नंव्यवस्थिता ॥ ४ ॥

एवंसूक्ष्मंरूपसर्वकारणमुक्त्वावताराणामपिमूलभूतंप्रधानमवतारंस्थूलरूपात्मकंदर्शयति ॥ मातुलिंगमिति ॥ मातुलिंगंबीजपूराख्यंफलं गदाप्रसिद्धा खेटंचर्म पानपात्रंचप्रसिद्धम् ॥ आयुधक्रमस्तुसह्याद्रिखंडेरेणुकामाहात्म्ये ॥ दक्षिणेधःकरेपात्रमूर्ध्वेकौमोदकींतथा ॥ वामेथखेटकंधत्तेश्रीफलंतदधःकरे ॥ बिभ्रतीमस्तकेलिंगंपूजनीयाविभूतयेइति ॥ आयुधार्थस्तुभुवनेश्वरीसंहितायामुक्तः ॥ मातुलिंगंकर्मवृंदंक्रियाशक्त्यात्मिकागदा ॥ ज्ञानशक्त्यात्मकंखेटंतुर्यवृत्तिस्तुपानकम् ॥ लिंगंपुरुषइत्युक्तोयोनिस्तुप्रकृतिःस्मृता ॥ नागःकालः समाख्यातः संबंधस्तुतयोर्द्वयोः ॥ त्रयाणामप्यधिष्ठानंयतः स्यात्परमेश्वरी ॥ नवार्णमंत्रमध्यस्थमायाबजिस्वरूपिणीति ॥ तथाचमातुलिंगग्रहणेनसर्वकर्मणांफलदात्र्यहमस्मीतिबोध्यते ॥ गदाधारणेनक्रियास्वरूपाविक्षेपशक्तिर्मय्यस्तीतिबोधितम् ॥ खेटधारणेनज्ञानशक्तिसद्भावदर्शनेनावरणाभावोबोधितः ॥पानपात्रेणनिरंतरमहंस्वानंदानुभवरसंपिबामीतिबोधितम् ॥ द्वयोः प्रकृतिपुरुषयोः सं

मातुलिंगंगदांखेटंपानपात्रंचबिभ्रती ॥ नागंलिंगंचयोनिंचबिभ्रतीनृपमूर्धनि ॥५॥ तप्तकांचनवर्णाभातप्तकांचनभूषणा ॥ शून्यंतदखिलं स्वेनपूरयामासतेजसा ॥ ६ ॥

बंधात्मकोहिकालः तथाचतेषांधारणेनतेषांप्रकृतिपुरुषकालानामधिष्ठानब्रह्मरूपिण्यहमस्मीतिदेव्याबोधितम् ॥ नवार्णमंत्रस्यमध्यस्थंयन्मायाबीजंतदस्यामंत्रोस्तीतिपूर्ववचनेनायमर्थोबोधितः ॥ इयमेवभुवनेश्वरीतितंत्रेषुघंटाघोषः॥भुवनेश्वरीमहालक्ष्म्योः सूक्ष्मरूपैकत्वेपिमायाबीजरूपमंत्रैकत्वेपिस्थूलरूपेणपाशांकुशाभयवरायुधात्मकेनमातुलिंगगदाखेटपानपात्रायुधात्मकत्वेनभेदात् ॥ ध्यानभेदेनैवभेदव्यवहारोनतत्त्वतोमंतव्यः॥सर्वंचेदंतंत्रविदांस्पष्टम् ॥ ५॥अथमहालक्ष्म्यावर्णालंकारानाह॥तप्तकांचनेति॥ रक्तवर्णेत्यर्थः॥शून्यमिति॥शून्यंस्वतःसत्ताशून्यंजगत्स्वतेजसास्वसत्तयापूरयामासपूरितवती॥ यद्वा स्वतेजसास्वप्रतिबिंबचिदाभासेनशून्यंजगत्तेनपूरितवतीत्यर्थः॥अत्रेदंबोध्यम् ॥नियतकालपरिपाकानांहिप्राणिकर्मणांमध्येपरिपक्वानामुपभोगेनक्षयादितरेषांचापरिपक्वानांभोगसंभवेनतदर्थायाः सृष्टेरनुपयोगाद्धिरण्यग

सर्वमेकीकृत्यसुषुप्तावस्थांप्रलयात्मकांगतोभवति ॥ मायादर्शतदागर्भिणीगर्भवत्सर्वप्रपंचरूपमंडंतिष्ठतितदाग्रस्तसमस्तप्रपंचामायास्वनिष्ठेनिर्गुणेब्रह्मणिवि

सर्वमेकीकृत्यसुषुप्तावस्थांप्रलयात्मकांगतोभवति ॥ मायोदरेतदागर्भिणीगर्भवत्सर्वप्रपंचरूपमंडंतिष्ठतितदाग्रस्तसमस्तप्रपंचामायास्वनिष्ठेनिर्गुणेब्रह्मणिविलीनासतीयावदवशिष्टकर्मपरिपाकंतथैवतिष्ठति ॥ तदुक्तंविष्णुपुराणे ॥ जगत्प्रतिष्ठादेवर्षेपृथिव्यप्सुप्रलीयते ॥ तेजःस्वापःप्रलीयंतेतेजोवायौप्रलीयते ॥ वायुःप्रलीयतेव्योम्नितदव्यक्तेप्रलीयते ॥ अव्यक्तंपुरुषेब्रह्मन्निष्कलेसंप्रलीयते॥इति ॥ अव्यक्तंमाया ॥ अव्यक्तंप्रकृतिर्मायेतिवायुपुराणात् । अवशिष्टैःप्राणिकर्मभिश्चतस्यांमायायांविलीयैवक्रमेणप्राप्तपरिपाकैः परमेश्वर्याभगवत्याश्चिदात्मिकायाः सिसृक्षात्मिकामायावृत्तिरुत्पद्यतेसैषामायावस्थाईक्षणकामतपोविचिकीर्षादिशब्दैरभिधीयते ॥ तदैक्षतबहुस्यांप्रजायेयेतिच्छांदोग्ये ॥ सऐक्षतलोकान्नुसृजाइत्यैतरेयके॥सोकामयतबहुस्यांप्रजायेयेतितैत्तिरीये ॥ तपसाचीयतेब्रह्मेतिमुंडके॥ विचिकीर्षुर्घनीभूतीक्वचिदभ्येतिबिंदुतामितिप्रपंचसारे॥प्रलयेसृज्यमानप्राणिकर्मणामपरिपाकदशायांतादृशकर्माभिन्नमायावच्छिन्नंब्रह्मघनीभूतमित्युच्यते ॥ कालवशात्कर्मणांपरिपाकेसतिविश्वदेवस्थः परिपाकप्रागभावोविचिकीर्षेत्युच्यते॥ ततः परिपाकक्षणेमायावृत्तिरुत्पद्यतेतादृशंपरिवक्रकर्माकारपरिणतमायाविशिष्टब्रह्मबिंदुस्तदिदमविभागावस्थमव्यक्तमव्याकृतमित्युच्यते ॥ अतएवतस्योत्पत्तिःश्रूयते ॥ तस्मादव्यक्तमुत्पन्नंत्रिगुणंद्विजसत्तमेति ॥ मायायाअनुत्पन्नत्वेपितादृशाकारेणोत्पन्नत्वादुत्पन्नेतिव्यवहारः ॥ तस्यचव्यक्तस्यब्रह्मणः अव्याकृताव्यक्तमायाशक्तिकारणबीजत्रिगुणापरामहाप्रकृतिभुवनेश्वरीत्यादयः संज्ञाःतन्मं त्रस्यमायाबीजस्याप्येताएवसंज्ञास्तंत्रेषुप्रसिद्धाः ॥ इतरमंत्रापेक्षयामायाबीजेप्रत्यासत्त्यतिशयान्मायाबीजमेवमुख्यत्वेनैतत्तस्यवाचकम् ॥ अतएवमायाबीजस्यदेवीप्रणवशक्तिप्रणवशक्तिप्रणवशक्तिबीजपराबीजत्रिगुणामायापराशक्तीत्यादिसामान्यशब्दैर्व्यवहारस्तंत्रेषु ॥ प्रणवोप्यस्यैवतत्त्वस्यवाचकः ॥ तदुक्तमाचार्यैःशंकरभगवत्पादैःप्रपंचसारेप्रथमपटलेमायास्वरूपनिरूपणानंतरम्॥ तदातांतारमित्याहुरोमात्मेतिबहुश्रुताः॥ तामेवशक्तिंब्रुवतेहरेरात्मेतिचापरेइति ॥ तदेतदव्याकृतंद्विविधमंतर्मुखंबहिर्मुखचेति ॥ तत्रअंतर्मुखस्यतुरीयमितिसंज्ञा ॥ बहिर्मुखस्यकारणदेहइतिसंज्ञा ॥

इमौचद्वौभेदौतापनीयेप्रसिद्धौ ॥ तत्रबहिर्मुखात्तत्त्वादात्मनआकाशःसंभूतइत्यादिक्रमेणसूक्ष्मदेहस्थूलदेहयोरुत्पत्तिःसर्ववेदांतप्रसिद्धा तथाचतुरीयाकारेणसूक्ष्मस्थूलमध्येएवसर्वप्रपञ्चस्यांतर्भावः ॥ तत्रथूलदेहस्यसमष्टिव्यष्ट्यात्मकस्यलिंगदेहस्यज्ञानेंद्रियांतःकरणरूपस्यचाधिपतिःसरस्वतीसहितोब्रह्माक्रियाशक्त्यात्मकप्राणात्मलिंगदेहस्याधिपतिर्लक्ष्मीसहितोविष्णुः कारणदेहस्याभिमानीगौरीसहितोरुद्रस्तुरीयदेहस्यभुवनेश्वरीमहालक्ष्मीअभिमानिन्यौदेवते इतिवस्तुस्थितिःसकलवेदतंत्रपुराणासिद्धा ॥ इदंसर्वंमत्कृतदेवीभागवतटीकायांस्पष्टम् ॥ ६ ॥ तत्रतुरीयरूपाधिष्ठात्र्यामहालक्ष्म्याः सर्वावतारमूलभूतायाः स्वरूपमभिहितं संप्रत्यवतारांतरस्यस्वरूपमाह ॥ शून्यमिति ॥ अधिष्ठातृभिःशून्यंसकलंलोकंविलोक्य केवलेनतमसागुणेनोपाधिनापरंरूपंरूपांतरंबभार

शून्यंतदखिलंलोकंविलोक्यपरमेश्वरी ॥ बभाररूपंपरमंतमसाकेवलेनहि ॥ ७ ॥ साभिन्नांजनसंकाशादंष्ट्रांकितवरानना ॥ विशाललोचनानारीबभूवतनुमध्यमा ॥ ८ ॥

रधारितवतीत्यर्थः॥अयंभावः॥मायाशबलब्रह्मणः सद्रूपत्वंचिद्रूपत्वमानंदरूपत्वंचास्तिगुणत्रयसाम्यावस्थात्मकत्वंच तत्रप्राणिकर्मवशादद्धागुणद्वयापेक्षया तमोगुणः किंचित्स्वस्थानाच्चलितइवजातस्तदातेनकेवलेनचलिततमोगुणेनविशिष्टंयत्तदेवाव्यक्तंतत्तमोगुणाभिमानत्वेनमहाकाल्याख्यंरूपंधारितवदित्यर्थः॥ महालक्ष्मीतुसाम्यावस्थाभिमानिनीतिपूर्वमेवस्थितम् ॥ ७ ॥ तस्याध्यानमाह ॥ सेति ॥ साकालीभिन्नामूलदेवीतःपृथग्भूता ॥ अभिन्नेतिवाछेदः तयोरभेदात् ॥ यद्वा ॥ भिन्नंस्फुटितंयदंजनमतिनीलंतत्संकाशाउपरिगतमलापगमेमध्यभागस्यनीलत्वात् ॥ ८ ॥

पात्रंपानपात्रंपूर्वोक्तार्थकंशिरोमुंडंदक्षिणाकालिकाध्यानेतस्यैवसत्त्वात् ॥ केचित्तु ॥ शिरःशब्देनदंडारोपितग्रीवाभागंखट्वांगनामकमाहुः ॥ कबंधाःशिरोहीनदेहास्तेषांहारंमालामुरसेतिशेषः ॥ हीतिनिश्चयेनशिरसाशिरःस्रजंशिरोमालांदधती ॥ उरसिकबंधमालांशिरसिशिरोमालांदधतीत्यर्थः ॥ केचित्तुकबंधहारशब्देनमुंडमालामहिशिरस्रजमित्यनेनसर्पमस्तकमालामित्यर्थः ॥ मूर्ध्नि सर्पसहस्राणांस्रजंवैसुन्दरीतदेतियामलोक्तेरित्याहुः ॥ कबंधहारमुरसेत्यपिपाठःक्वचित् ॥ तदाशिरसेत्यध्याहारः ॥ ९ ॥ सेतिसैवमुत्पन्नामहाकालीतामसीतमोगुणेननिर्वृतापिप्रमदोत्तमासर्वस्त्रीसमुदायेउत्तमालज्जावती तमःकार्येणांतरस्पृष्टे

खड्गपात्रशिरःखेटैरलंकृतचतुर्भुजा ॥ कबंधहारंशिरसाबिभ्राणाहिशिरःस्रजम् ॥९॥ साप्रोवाचमहालक्ष्मींतामसीप्रमदोत्तमा ॥ नामकर्म चमेमातर्देहितुभ्यंनमोनमः ॥१०॥ तांप्रोवाचमहालक्ष्मीस्तामसींप्रमदोत्तमाम्॥ ददामितवनामानियानिकर्माणितानिते ॥११॥ महामायामहाकालीमहामारीक्षुधातृषा ॥ निद्रातृष्णाचैकवीराकालरात्रिर्दुरत्यया ॥ १२ ॥ वास्तीतिध्वनितम् ॥ महालक्ष्मींप्रोवाचेत्यनेनापि

स्वामिमर्यादापरिपालनप्रकटीकरणेनास्पृष्टतमोगुणदोषेतिध्वनितम् ॥ इच्छयास्वीकृततमोगुणवत्त्वेनतदधीनत्वात् ॥ १० ॥ यानीति ॥ यानियादृशानित्वयाकर्तव्यानिकर्माणिममाभिलषितानितादृशार्थवंतीनिनामानितेतुभ्यंददामि ॥ नामार्थानुरूपमेवकर्मकुर्वित्यर्थः ॥ अनेनैवकर्मोपदेशकरणेनकर्मदेहीतिप्रश्नस्योत्तरमपिदत्तमेवभवतीतिबोध्यम् ॥ यथाश्रुतेतुकर्मदेहीतिप्रार्थनोत्तरंकर्मस्वरूपाकथनेनतस्याअद्यापिकर्माभावायानिकर्माणिइतिअनुपपन्नमेवस्यादितिबोध्यम् ११ महामायेति ॥ ब्रह्मादीनामपिमोहकत्वात्तेषामेवकलनान्मारणाच्चमहामायादिनामत्रयम् ॥ क्षुधातृषेत्यत्रार्शआद्यजंताट्टाप् ॥ सर्वाविद्यादिभक्षणेच्छावतीत्यर्थः ॥ निद्रायोगनिद्रासमाधिस्तद्रूपातदधिष्ठात्रीत्यर्थः ॥ योगनिद्राहरेरुक्तेतिवक्ष्यमाणत्वाच्चतदधिष्ठातृत्वादेवतद्रूपत्वमिति तथासर्वाविद्यादिपानेच्छावतीत्यर्थः ॥

तुदेवीभागवतेप्रसिद्धम् ॥ तृष्णाभक्तकृतभक्तीच्छावतीत्यर्थः ॥ अर्शआद्यजंतम् ॥ एकवीराबाहुलकादेतद्रूपंसिध्यति ॥ एकैववीरापराक्रमविशिष्टा प्रपंचमध्येइत्येकवीरा ॥ कालनाशकत्वात् कालरात्रिः ॥ यस्याध्वंसाभावः सादुरत्यया ॥ इदंसर्वतमोगुणकार्यकारित्वस्योपलक्षणं तमोगुणवत्त्वादेवकृष्ण वर्णत्वमेवमुत्तरत्रापि ॥१२॥ ईदृशार्थज्ञानपुरःसरंनामसंकीर्तनंफलायविधत्ते ॥ १३॥१४॥१५॥ महाविद्येति ॥ महाविद्यादिवागंतानामधिष्ठातृत्वादेवत तन्नाम त्वम् ॥ अन्यानिनामानिप्रसिद्धार्थकत्वान्येव ॥ अत्रापिनामानुरूपमेवकर्मापिसरस्वत्याज्ञेयमनुक्तमपिपूर्ववत् ॥ ननुयथागुणत्रयोपाधिकस्यत्र ह्मणो भिमानिरूपद्वयमुक्तं तथारजोगुणोपाधिकस्याभिमानीरूपांतरंवक्तव्यमितिचेन्न ॥ गुणत्रयसाम्यावस्थाभिमानिमहालक्ष्मीरूपस्यैवरजोगुणाभिमानित्व

इमानितव नामानिप्रतिपाद्यानिकर्मभिः ॥ एभिःकर्माणितेज्ञात्वायोधीतेसोश्नुतेसुखम् ॥१३॥ तामित्युक्त्वामहालक्ष्मीस्वरूपमपरंनृप॥ सत्त्वाख्येनातिशुद्धेनगुणेनेंदुप्रभंददौ ॥१४॥ अक्षमालांकुशधरावीणापुस्तकधारिणी ॥ सावभूववरानारीनामान्यस्यैवसाददौ ॥ १५ ॥ महाविद्यामहावाणीभारतीवाक्सरस्वती ॥ आर्याब्राह्मीकामधेनुर्वेदगर्भाचधीश्वरी ॥ १६ ॥

स्यापि संभवेनतद्वक्तव्यत्वानुपयोगात् ॥ नह्येकंरूपमेकस्यैवाभिमानीतिनियमेनप्रमाणमस्तिनियमेवाभगवतीच्छायाः सर्वतोबलवत्त्वान्नरूपांतरेच्छाभगवत्या इतिनरूपांतरंस्वीकृतं किंतुगुणत्रयसाम्यावस्थाभिमानिस्वस्वरूपस्यैव रजोगुणाभिमानित्वमपिस्वीकृतमिति ॥ अतएवमहालक्ष्म्यामूलभूतायारजोगुणाभिमा नित्वे नरक्तवर्णत्वम् ॥ अतएवदेवीभागवतेप्रथमस्कंधे ॥ तस्यास्तुसात्विकीशक्तीराजसीतामसीतथा ॥ महाकालीमहालक्ष्मीर्महासरस्वतीतिताःस्त्रियः ॥ इतिमूर्तित्रयमध्येमहालक्ष्म्यागणनंकृत्वायस्याएतास्त्रिविधाःशक्तयस्तस्यामहालक्ष्म्याएवमहताप्रबंधेनवर्णनंकृतम् ॥ तृतीयस्कंधेतचोभयोरैक्यएवसंगच्छ ते ॥ एताश्चतस्रःशक्तयःपतिरहिताः स्वतंत्राविषयवासनारहिताःकेवलंस्वानंदानुभवेनैवानंदिताःसंतीतिभुवनेश्वरीसंहितायाम् ॥ १६ ॥

अनंतरकृत्यमाह ॥ अथेति ॥ हेदेव्यौस्वानुरूपतःस्वस्वगुणानुरूपौमिथुनौयुवांजनयतमित्यर्थः ॥ जनयतामित्यपिपाठः ॥ १७ ॥ महालक्ष्मीस्तदे

अनंतरकृत्यमाह ॥ अथेति ॥ हेदेव्यौस्वानुरूपतःस्वस्वगुणानुरूपेणमिथुनेयुवांजनयतमुत्पादयतमित्यर्थः ॥ जनयतामित्यपिपाठः ॥ १७ ॥ महालक्ष्मीस्तेदे व्यावुक्त्वाप्रथमतः स्वयमेवमिथुनंससर्जउत्पादितवती पूर्ववत्स्वस्यापिगुणत्रयमूर्तिमध्यस्थत्वाद्धिरण्यगर्भौहिरण्यवन्निर्मलंज्ञानंहिरण्यंतद्गर्भेययोः एकः पुरुषः अन्यास्त्रीउभावपिकमलासनौ ॥ १८ ॥ अनंतरंदेवीतयोःनामकरणमकरोदित्याह ॥ ब्रह्मन्निति ॥ १९ ॥ मातुराज्ञयातदनंतरंमहाकालीमहासरस्वतीदेव्या वपिमिथुनद्वयमुत्पादितवत्यावित्याह ॥ महाकालीति ॥ २० ॥ सितांश्वेताम् ॥ अतएवमहाकाल्यामंतर्हितसत्त्वगुणोप्यस्तीतिबोध्यम् ॥ २१ ॥ तत्सृष्टपुरुषना

अथोवाचमहालक्ष्मीर्महाकालींसरस्वतीम् ॥ युवांजनयतंदेव्यौमिथुनेस्वानुरूपतः ॥१७॥ इत्युक्त्वातेमहालक्ष्मीःससर्जमिथुनंस्वयम् ॥ हिरण्यगर्भौरुचिरौस्त्रीपुंसौकमलासनौ ॥ १८ ॥ ब्रह्मन्विधेविरिंचेतिधातरित्याहतंनरम् ॥ श्रीःपद्मेकमलेलक्ष्मीत्याहमातास्त्रियंचताम् ॥१९॥ महाकालीभारतीचमिथुनेसृजतःसह॥एतयोरपिरूपाणिनामानिचवदामिते॥२०॥ नीलकंठंरक्तबाहुंश्वेतांगंचंद्रशेखरम् ॥ जनयामासपुरुषं महाकालीसितांस्त्रियम् ॥२१॥ सरुद्रःशंकरःस्थाणुःकपर्दीचत्रिलोचनः ॥ त्रयीविद्याकामधेनुःसास्त्रीभाषास्वराक्षरा ॥२२॥ सरस्वतीस्त्रियंगौरींकृष्णंचपुरुषंनृप ॥ जनयामासनामानितयोरपिवदामिते ॥२३॥ विष्णुःकृष्णोहृषीकेशोवासुदेवोजनार्दनः ॥ उमागौरीसतीचंडीसुंदरीसुभगाशिवा ॥ २४ ॥ एवंयुवतयःसद्यःपुरुषत्वंप्रपेदिरे ॥ चक्षुष्मंतोनुपश्यंतिनेतरेतद्विदोजनाः ॥ २५ ॥

मान्याह॥सइति ॥ त्रयीविद्यास्त्रीभाषाइत्येकैकमभिन्नमेववानामद्वयम् ॥ द्वितीयपक्षेस्त्रीभाषाबालभाषेत्यर्थः॥अक्षरानित्यास्फोटरूपाव्यंजनरूपावास्वराषो डशस्वररूपाउदात्तादिस्वररूपावा॥ २२ ॥सरस्वतीजन्यमिथुनमाह॥सरस्वतीति ॥ अत्राप्यंतर्हितस्तमोगुणोस्त्येव ॥ २३ ॥ २४ ॥एवमिति॥पूर्वंपुरुषाभावेपि स्वयमेवपुरुषरूपाअपितिस्रःशक्तयोजाताइत्यर्थः॥तदिदंचर्मचक्षुषामदृश्यमित्याह॥ चक्षुष्मंतइति ॥ ज्ञानस्यैवमुख्यचक्षुष्ट्वंनचर्मणइतिचक्षुष्मतोज्ञानिनोनुपश्यं

तीतिनतद्भिन्नाइतरेअताद्विदइतिच्छेदः ॥ अयंभावः ॥ कथंस्त्रियःपुरुषत्वंप्रपेदिरेनैतद्बुद्धिगम्यंभवतीतियेवंदतितान्प्रतिकटाक्षेणमुनिराहं ॥ सत्यंभवद्बुद्धिगम्यनं भवतीति ॥ ज्ञानिनांतुमायाशक्तिसामर्थ्यविदांनैतदाश्चर्यभूतमिति ॥ २५ ॥ अनंतरंकृत्यमाह ॥ ब्रह्मणइति ॥ त्रयींसरस्वतीम् ॥ २६ ॥ इत्थंपरस्परविवाहेजातेनंत रंसृष्टिमाह स्वरयेति ॥ इदंचमिथुनत्रयंकारणदेहसूक्ष्मदेहस्थूलदेहानामभिमानीतितापनीयादौस्पष्टम् ॥ तत्रपूर्वकल्पेयोविरिंचिः ॥ सस्वरयाशक्त्यायुक्तः सन्प्रलयकालेसर्वप्राणिकर्मवृंदंस्वाधिष्ठितमेकत्रांडरूपंकृत्वासुषुप्तौसंस्थाप्यस्वयंलीयतइतिपूर्वमवादिष्म तदभिप्रायेणाह ॥ स्वरयेत्यनेनअजीजनत्पूर्वकल्पेइ त्यर्थः ॥ तत्रसुषुप्तेरभिमानीगौरीसहितोरुद्रःसोस्मिन्कल्पेप्रलयचरमकालेतद्धेदंतर्ह्यव्याकृतमासीत्तन्नामरूपाभ्यामेवव्याक्रियतेइतिश्रुत्युक्तरीत्यानामरू

ब्रह्मणेप्रददौपत्नींमहालक्ष्मीर्नृपत्रयीम् ॥ रुद्रायगौरींवरदांवासुदेवायचश्रियम् ॥२६॥ स्वरस्यासहसंभूयविरिंचोंडमजीजनत् ॥ विभेदभ गवान्रुद्रस्तद्गौर्यासहवीर्यवान् ॥२७॥ अंडमध्येप्रधानादिकार्यजातमभून्नृप ॥ महाभूतात्मकंसर्वंजगत्स्थावरजंगमम् ॥२८॥ पुपोषपाल यामासतल्लक्ष्म्यासहकेशवः ॥ संजहारजगत्सर्वंसहगौर्यामहेश्वरः ॥ २९ ॥ महालक्ष्मीर्महाराजसर्वसत्त्वमयीश्वरी ॥ निराकाराचसाकारा सैवनानाभिधानभृत् ॥ ३० ॥

पविवेचनरूपभेदनेनसुषुप्तौलीनंतदंडंविभेदेत्यमुमर्थमाह ॥ विभेदेति ॥ २७ ॥ अंडमध्येकिमासीत्तदाह ॥ अंडेति ॥ सुषुप्तौकस्यापिभानाभावेनलीनांड मध्येप्रधानादिस्थितिरुक्तायुक्तैवेति ॥ २८ ॥ तदेवनामरूपाभ्यांव्याकृतंजगल्लक्ष्म्या सहितः केशवः सूक्ष्मदेहाभिमानीपुपोष तदेवपालयामासेत्यर्थः ॥ य थावापुपोषतथैवपालयामासेत्यर्थः तदेवपुनः संहारकालेगौर्यासहमहेश्वरः स्वसृष्टमेवजगत्संजहारनाशितवान् ॥ २९ ॥ तथाचपूर्वोक्तरीत्याश्रुत्युक्तसृष्ट्या दिविषयेएवास्यग्रंथस्यतात्पर्यम् ॥ नसगुणपरिच्छिन्नरूपेभ्योब्रह्मादिदेहेभ्यः सृष्टिरित्यत्रउक्तसृष्ट्यादिश्रुतिविरोधात् ॥ अत्रब्रह्मादिशब्देनचतदधिष्ठितंश्रुत्युक्तं

सूक्ष्मंतत्त्वमुच्यतेइतिनकोपिदोषः ॥ इत्थंयस्याःप्रभावः [illegible] विसर्जनरूपश्चसामहालक्ष्मीः कियत्पर्यंतंवर्णनीयेत्यभिप्रायेणा

सूक्ष्मंतत्त्वमुच्यतेइतिनकोपिदोषः ॥ इत्थंयस्याःप्रभावःसर्वप्रपंचसर्जनरूपस्तदधिष्ठातृब्रह्मादिसर्जनरूपश्चसामहालक्ष्मीः कियत्पर्यंतंवर्णनीयेत्यभिप्रायेणा ह ॥ महालक्ष्मीरिति ॥ निराकारानिर्गुणापिसैवमहालक्ष्मीःसाकारासगुणापिसैवनानाभिधानभृत्इति ॥ तथाचश्रुतिःदेव्यथर्वशिरसि ॥ एकैवसर्वत्रवर्तते तस्मादुच्यतेएकाएकैवविश्वरूपिणीतस्मादुच्यतेअनेकेति ॥ ३० ॥ इत्थमध्यारोपमुक्त्वापवादमाह ॥ नामांतरैरिति ॥ सगुणवाचकैःसत्यज्ञानचिन्महा मायादिशब्दरूपैर्नामांतरैरेषानिरूप्यालक्षणीयानतुस्वनाम्नाअन्येनवाकेनचित्प्रत्यक्षादिनाप्रमाणेनबोध्येतिशेषः ॥ तथाचश्रुतिः ॥ ज्ञानानांचिन्मयातीताशू न्यानांशून्यसाक्षिणी ॥ यस्याःपरतरंनास्तिसैषादुर्गाप्रकीर्तिता ॥ यतोवाचोनिवर्तंते अप्राप्यमनसासहेति ॥ सार्धत्रिंशत्समाख्याताःश्लोकास्त्वत्रसुसंस्कृ

नामांतरैर्निरूप्यैषानाम्नानान्येनकेनचित्॥इतिप्राधानिकंरहस्यम् ॥ ४ ॥ ऋषिरुवाच ॥ त्रिगुणातामसीदेवीसात्त्विकीयात्रिधोदिता ॥
साशर्वाचंडिकादुर्गाभद्राभगवतीर्यते ॥ १ ॥ योगनिद्राहरेरुक्तामहाकालीतमोगुणा ॥ मधुकैटभनाशार्थंयांतुष्टावांबुजासनः ॥ २ ॥
दशवक्त्रादशभुजादशपादांजनप्रभा ॥ विशालयाराजमानात्रिंशल्लोचनमालया ॥ ३ ॥ स्फुरद्दशनदंष्ट्रासाभीमरूपापिभूमिप ॥ रूपसौ
भाग्यकांतीनांसाप्रतिष्ठामहाश्रियः ॥ ४ ॥ खड्गबाणगदाशूलचक्रशंखभुशुंडिभृत् ॥ परिघंकार्मुकंशीर्षंनिश्च्योतद्रुधिरंदधौ ॥५॥

ताः ॥ इति श्रीशैवोपनामकरंगनाथभट्टसुतलक्ष्मीगर्भजनीलकंठभट्टकृतं प्राधानिकरहस्यविवरणं समाप्तम् ॥ ४ ॥ इदानीमेतासामेवमूर्तीनांध्यानांतराण्याह ॥ ऋषिरुवाच ॥ त्रिगुणेति ॥ पूर्वोक्तरीत्याऽरजोगुणविशिष्टायामूललक्ष्म्यात्रिगुणात्मिकायाभेदाभावेनोभयोरपिग्रहणंत्रिगुणापदेनोच्यते ॥ शर्वाणीतिवक्तव्ये शर्वेत्युक्त्यापुंसंबंधाभावबोधनेनस्वातंत्र्यमासांबोधितम् ॥ त्रिविधापिसावस्तुतएकैवेतिसैवैतैर्नामभिरीर्यते ॥ १ ॥ याहरेर्योगनिद्राधिष्ठातृत्वेनोक्तासेत्यर्थः ॥ तस्याध्यानांतरंशृण्वित्यर्थः ॥ २ ॥ दशभुजापंचदक्षिणहस्ताःपंचवामहस्ता एवंपादाअपि प्रतिवक्त्रंनेत्रत्रयम् ॥ ३ ॥ शत्रूणांभीमरूपापिभक्तानांरूपसौभाग्य दात्र्यस्त्येवेत्यर्थः ॥ ४ ॥ दक्षिणाधःकरमारभ्यवामाधःकरपर्यंतमायुधान्याह ॥ खड्गेति ॥ निश्च्योतद्रुधिरंशीर्षंमुंडमित्यर्थः ॥ केचित्तुखट्वांगमाहुः ॥५॥

॥ ६ ॥ सर्वेति समहालक्ष्म्याअवतारइत्यर्थः ॥७॥ आननस्यशिवांशजन्यत्वाच्छ्वेतत्वमित्यादिकंमध्यमचरित्रानुरोधेनोह्यम् ॥ ८ ॥ ९ ॥ अत्रसहस्रश ब्दोनंतवाची ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ सरस्वतीध्यानमाह ॥ गौरीति ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ प्रथमप्रश्नसमाधानमुपसंहरन्नेवद्वितीयप्रश्न

एषासावैष्णवीमायामहाकालीदुरत्यया ॥ आराधितावशीकुर्यात्पूजाकर्तुश्चराचरम् ॥ ६ ॥ सर्वदेवशरीरेभ्योयाविर्भूतामितप्रभा ॥ त्रिगुणासामहालक्ष्मीःसाक्षान्महिषमर्दिनी ॥ ७ ॥ श्वेताननानीलभुजासुश्वेतस्तनमंडला ॥ रक्तमध्यारक्तपादानीलजंघोरुरुन्मदा ॥८॥ सुचित्रजघनाचित्रमाल्यांबरविभूषणा ॥ चित्रानुलेपनाकांतिरूपसौभाग्यशालिनी ॥ ९ ॥ अष्टादशभुजापूज्यासासहस्रभुजासती ॥ आयुधान्यत्रवक्ष्यंतेदक्षिणाधःकरक्रमात्॥१०॥अक्षमालाचकमलंबाणोसिःकुलिशंगदा ॥ चक्रंत्रिशूलंपरशुःशंखोघंटाचपाशकः ॥११॥ शक्तिर्दंडश्चर्मचापंपानपात्रंकमंडलुः ॥ अलंकृतभुजामेभिरायुधैःकमलासनाम् ॥ १२ ॥ सर्वदेवमयीमीशांमहालक्ष्मीमिमांनृप ॥ पूजयेत्सर्वलोकानांसदेवानांप्रभुर्भवेत्॥१३॥गौरीदेहात्समुद्भूतायासत्वैकगुणाश्रया ॥ साक्षात्सरस्वतीप्रोक्ताशुंभासुरनिबर्हिणी॥ १४ ॥ दधौचाष्टभुजाबाणमुसलेशूलचक्रभृत् ॥ शंखंघंटांलांगलंचकार्मुकंवसुधाधिप ॥ १५ ॥ एषासंपूजिताभक्त्यासर्वज्ञत्वंप्रयच्छति ॥ निशुंभमथिनीदेवीशुंभासुरनिबर्हिणी ॥ १६ ॥ इत्युक्तानिस्वरूपाणिमूर्तीनांतवपार्थिव ॥ उपासनंजगन्मातुःपृथगासांनिशामय ॥ १७ ॥

स्योत्तरंप्रतिजानीते ॥ इत्युक्तेति ॥ जगन्मातुस्तप्तकांचनवर्णाभेत्यनेनोक्तायामहालक्ष्म्याउपासनम् ॥ आसांचमहाकाल्यादीनांतिसृणांचपृथग्भिन्नंभिन्नमु पासनंनिशामयेत्यर्थः ॥ १७ ॥ ॥१७॥

यदामहालक्ष्मीश्चतुर्भुजातप्तकांचनेतिध्यानोक्तापूज्यातदातांमध्येस्थानेसंपूज्यतस्याएवप्रत्यासन्नयोर्दक्षिणोत्तरभागयोर्दक्षिणभागेचतुर्भुजांमहाकालीमुत्तरेवामभा

यदामहालक्ष्मीश्चतुर्भुजातत्कांचनेतिध्यानोक्तापूज्यातदातांमध्येस्थानेसंपूज्यतस्याएवप्रत्यासत्त्यादक्षिणोतरभागयोर्दक्षिणभागेचतुर्भुजांमहाकालीमुत्तरेवामभागेमहासरस्वतींचतुर्भुजांपूजयेत् ॥ देवतात्रयमपिचतुर्भुजंपूर्वोक्तायुधचतुष्टयविशिष्टमेवपूज्यम् ॥ पृष्ठतःएतासांपृष्ठभागेमिथुनत्रयंपूजयेदित्यर्थः ॥ १८ ॥ तत्रापिस्थानान्याह ॥ विरिंचिरिति ॥ महालक्ष्म्याःपृष्ठभागेदक्षिणे ॥ विरिंचेर्दक्षिणेमहाकाल्याःपृष्ठभागेवामे ॥ विरिंचेर्वामेसरस्वत्याःपृष्ठभागेइत्यर्थः ॥ मध्यस्थदेवीत्रयस्यपुरतोवक्ष्यमाणंदेवतात्रयंपूजयेत् ॥ १९ ॥ तदेवदेवतात्रयमाह ॥ अष्टेति ॥ महालक्ष्म्याःसंमुखंमध्येअष्टादशभुजामहालक्ष्मीःपूज्या ॥ अस्याअष्टादशभुजायावामभागेचतुर्भुजमहाकालीसंमुखंदशाननाकालीपूज्या ॥ अस्याएवाष्टादशभुजायादक्षिणेभागेअष्टभुजांसरस्वतींचतुर्भुजसरस्वत्याअग्रे

महालक्ष्मीर्यदापूज्यामहाकालीसरस्वती ॥ दक्षिणोत्तरयोःपूज्येपृष्ठतोमिथुनत्रयम् ॥ १८ ॥ विरिंचिःस्वरयामध्येरुद्रोगौर्याश्चदक्षिणे ॥
वामेलक्ष्म्याहृषीकेशःपुरतोदेवतात्रयम् ॥१९॥ अष्टादशभुजामध्येवामेचास्यादशानना ॥ दक्षिणेष्टभुजालक्ष्मीर्महतीतिसमर्चयेत्॥२०॥

पूजयेत् ॥ लक्ष्मीर्महतीत्यत्रद्वितीयाभावः ॥ इतिशब्देनकर्मत्वस्याभिधानात् ॥ इत्थंचतुर्भुजमहालक्ष्म्याःपूजेत्यर्थः ॥ अत्रचतुर्भुजमहाकाल्याश्चतुर्भुजमहासरस्वत्याश्वस्वातंत्र्येणपूजानास्ति ॥ चतुर्भुजमहालक्ष्म्यपेक्षयातयोःस्वातंत्र्याभावात्तयोरस्यांपूजायांस्थितत्वादेवंप्रकारपूजयैवतयोरपिपूजासिध्यतीतितयोरुपासकेनापितथैवपूजाकर्तव्या ॥ तदुक्तंलक्ष्मीतंत्रे ॥ इत्थमेवार्चनाप्रोक्तातयोःशक्त्योर्नराधिपेति ॥ तदयंनिर्गलितोर्थः ॥ भूर्जपत्रेस्वर्णादिपट्टेवास्थंडिलेवानवकोष्ठंयंत्रंकृत्वातत्रप्रथमपंक्तावीशानकोणादग्निकोणपर्यंतंरुद्रगौर्यौविरिंचिसरस्वत्यौविष्णुलक्ष्म्यौपूजयेत् ॥ मध्यमपंक्तौक्रमेणोत्तरकोष्ठादिदक्षिणांतंमहाकालीमहालक्ष्मीमहासरस्वतीत्रयंतृतीयपंक्तौवायुकोणान्निर्ऋतिकोणपर्यंतंदशाननाष्टादशभुजाष्टभुजाःपूजयेदिति ॥ २० ॥

अधुनाकेवलाष्टादशभुजादशाननाष्टभुजानामवताराणांपृथक्पूजामाह ॥ अष्टेति ॥ अष्टादशभुजाचैषावादशाननाचवाष्टभुजायदापूज्यातदाएतासांदेवतानांद क्षिणेभागेकालमुत्तरेमृत्युंचपूजयेदित्युत्तरेणान्वयः ॥ २१ ॥ तत्राष्टभुजापूजायांविशेषमाह ॥ यदेत्युत्तरेणान्वयः ॥ २२ ॥ नवशक्तयःशै लपुत्र्याद्याः ॥ तथादक्षिणोत्तरयोरुद्रविनायकौचसंपूज्यौ ॥ अयमपिद्वितीयपक्षःसरस्वतीपूजायामस्तिनत्वनेनपूर्वपक्षस्यवाबाधस्तस्यवैयर्थ्यापत्तेः ॥ तथा चसरस्वतीपूजायांविकल्पःफलितः ॥ प्रसंगात्पूजाचतुष्टयेपिस्तोत्रमंत्रानाह ॥ नमइति ॥ स्तोत्रैरितिबहुवचनेनचरित्रत्रयांतर्गतस्तोत्रैरपिप्रथमपूजायां

अष्टादशभुजाचैषायदापूज्यानराधिप ॥ दशाननाचाष्टभुजादक्षिणोत्तरयोस्तदा ॥ २१ ॥ कालमृत्यूचसंपूज्यौसर्वारिष्टप्रशांतये ॥ यदा चाष्टभुजापूज्याशुंभासुरनिबर्हिणी॥२२॥ नवास्याःशक्तयःपूज्यास्तथारुद्रविनायकौ ॥ नमोदेव्याइतिस्तोत्रैर्महालक्ष्मींसमर्चयेत्॥२३॥ अवतारत्रयाचार्यांस्तोत्रमंत्रास्तदाश्रयाः ॥ अष्टादशभुजाचैषापूज्यामहिषमर्दिनी ॥ २४ ॥ महालक्ष्मीर्महाकालीसैवप्रोक्तासरस्वती ॥ ईश्वरीपुण्यपापानांसर्वलोकमहेश्वरी ॥ २५ ॥ महिषांतकरीयेनपूजितासजगत्प्रभुः ॥ पूजयेज्जगतांधात्रींचंडिकांभक्तवत्सलाम्॥ २६ ॥ अर्घ्यादिभिरलंकारैर्गंधपुष्पैस्तथाक्षतैः ॥ धूपैर्दीपैश्चनैवेद्यैर्नानाभक्ष्यसमन्वितैः ॥ २७ ॥

स्तुतिःकर्तव्येत्यर्थः ॥ २३ ॥ अवतारेति ॥ पृथगवतारत्रयेतुतत्तद्देवताचरित्रांतर्गततत्तत्स्तोत्रेणैवस्तुतिःकर्तव्येत्यर्थः ॥ अवतारत्रयेपिमहालक्ष्मीपूजयैवे तरयोःपूजयोर्गतार्थत्वमाह ॥ अष्टेति ॥ २४ ॥ तत्रहेतुमाह ॥ महालक्ष्मीरिति॥यतोमहालक्ष्म्येवेतरस्वरूपातस्मात्सैवपूज्येत्यर्थः ॥ तयोरपेक्षयामहाल क्ष्म्याः पूर्वोक्तरीत्यामूलप्रकृत्यासहप्रत्यासत्त्याधिक्यात् ॥ अन्यत्स्पष्टार्थमेव ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥

रुधिराक्तेनेति ॥ इदंचब्राह्मणातिरिक्तविषयम् ॥ तथाचश्रुतिरुत्तरतंत्रवार्तिककारिभिर्मीमांसकाचार्यैरुक्ता ॥ यन्मान्यमासीत्तत्पश्चात्पर्यौहत्सुरांवमाल्यंततो

रुधिराक्तेनेति ॥ इदंचब्राह्मणातिरिक्तविषयम् ॥ तथाचश्रुतिरुत्तरतंत्रवार्तिककारैर्मीमांसकाचार्यैरुक्ता ॥ यन्माल्यमासीत्तत्पश्चात्पर्यौहत्सुरावैमाल्यंततो राजन्यमसृजततस्माज्ज्यायांश्चकनीयांश्चश्वशुरश्चस्नुषाचश्वश्रूश्चसुरांपीत्वाविलपंतआसतेपाप्मावैमाल्यंतस्माद्ब्राह्मणःसुरांनपिबेत्पाप्मनासंसृज्यतइति ॥ तत्रैव ॥ गौडीपैष्टीतथामाध्वीविज्ञेयात्रिविधासुरा॥यथैवैकातथासर्वानपेयाब्रह्मवादिभिरिति॥नसुरांपिबेदितितैत्तिरीयश्रुतिरपि॥तथाकूर्मपुराणादिसर्वपुराणेषु । कूर्मपुराणेद्वादशाध्याये ॥ नचवेदादृतेकिंचिच्छास्त्रंधर्माभिधायकम्॥योयथारमतेविप्रोनसंभाष्योद्विजातिभिः॥यानिशास्त्राणिदृश्यंतेलोकेस्मिन्विविधानितु ॥ श्रुतिस्मृतिविरुद्धानिनिष्ठातेषांहितामसी॥कापालंभैरवंचैवयामलंवाममार्हतम्॥एवंविधानिचान्यानिमोहनार्थानितानितु ॥ येकुशास्त्राभियोगेनमोहयंतीहमानवान्॥मयासृष्टानिशास्त्राणिमोहायैषांभवांतरे॥एवंसर्वपुराणेषु॥ तथाकालिकापुराणे॥अवश्यंविहितंयत्रमद्यंतत्रद्विजःपुनः ॥ नारिकेलजलंकांस्यपात्रेवाविसृ

रुधिराक्तेनबलिनामांसेनसुरयानृप ॥ प्रणामाचमनीयेनचंदनेनसुगंधिना ॥ २८ ॥
सकर्पूरैश्चतांबूलैर्भक्तिभावसमन्वितैः ॥ वामभागेग्रतोदेव्याछिन्नशीर्षंमहासुरम् ॥ २९ ॥

जेन्मधु ॥ सिंहव्याघ्रादिकंदत्त्वाचात्मवध्यामवाप्नुयात्॥मद्यंदत्त्वाब्राह्मणस्तुब्राह्मण्यादेवहीयतेइति ॥पशुहिंसानकर्तव्याब्राह्मणेनकदाचन॥ बलिदानेयदोक्तास्यात्तत्रपैष्टंनियोजयेदिति॥पैष्टंपिष्टनिर्मितंपशुंकृत्वातस्यबलिंनियोजयेदित्यर्थः।तथाचिद्वल्लीतंत्रमेरुतंत्रमहाकालसंहितादक्षिणाचारतंत्रराजादिसर्वतंत्रेषु॥मद्यंदत्त्वाब्राह्मणस्तुब्राह्मण्यादेवहीयते॥नकर्तव्यंनकर्तव्यंनकर्तव्यंकदाचन ॥इदंतुसाहसंदेविनकर्तव्यंकदाचनेत्यादि॥ ननुतंत्रेषुब्राह्मणस्यापिवामाचारप्रतिपादकानिवचनानिदृश्यंतेतेषांकागतिरितिचेत्॥भ्रष्टब्राह्मणविषयाणितानीतिब्रूमः।तदप्युक्तंचिद्वल्लीतंत्रे॥तंत्राणिद्विविधानीहमयाप्रोक्तानिपार्वति॥श्रुतिस्मृत्यविरुद्धानितद्विरुद्धानिचैवहि॥वेदेनाधिकृतानांतुब्राह्मणानांगतेर्वशात्॥तद्विरुद्धानिचोक्तानिनैवग्राह्याणिवैदिकैरित्यादि॥स्कांदेवायुसंहितायाम्।शैवागमोपिद्विविधः

श्रौताश्रौतश्चतद्विधः ॥ श्रुतिसारमयःश्रौतःस्वतंत्रइतरोमतइत्यादिश्रौतोग्राह्यस्तुवैदिकैरिति ॥ ननुतंत्रस्मृतिविरोधात्सुरामांसनिषेधश्रुतिरसंस्कृतसुरामांसभक्षण परास्त्विवतिचेन्न ॥ दुर्बलस्मृतिविरोधेनप्रबलश्रुतेःसंकोचस्यशास्त्रकारैरनंगीकारात् ॥ मीमांसाप्रथमपादेस्पष्टमेतत् ॥ ननुकालिकात्रिपुरोपनिषदादिश्रुतिप्रामाण्या त्तन्निषेधकश्रुतेःसंकोचोस्त्विवतिचेन्न ॥ कालिकाद्युपनिषद्घटितशाखानामुच्छिन्नत्वात्कालिकाद्युपनिषत्सुकल्पितत्वसंदेहादिदमपिमीमांसाप्रथमपादेस्पष्टम् ॥ एवंसतिसर्वतंत्राणांप्रामाण्यमधिकारिभेदेनैवाव्याहतम् ॥ अतएवस्कांदेसूतसंहितायांपुराणांतरेचतंत्रप्रामाण्यप्रस्तावे ॥ मृषावादीकथंशिवइत्यादिवचनैरधिका रिभेदेनैवतंत्रप्रामाण्यंसमर्थितंविस्तरेणचैतन्मत्कृततंत्रप्रामाण्यविमर्शिन्यांद्रष्टव्यम् ॥ एतेनकैश्चित्सप्तशतीटीकायांतंत्राणामप्रामाण्यंसमर्थितंततत्किंचिज्ज्ञत्व

पूजयेन्महिषंयेनप्राप्तंसायुज्यमीशया ॥ दक्षिणेपुरतःसिंहंसमग्रंधर्ममीश्वरम् ॥ ३० ॥
वाहनंपूजयेद्देव्याधृतंयेनचराचरम् ॥ यःकुर्यात्प्रयतोधीमांस्तस्याएकाग्रमानसः ॥ ३१ ॥

मूलकंनास्तिकत्वमूलकंचेतिसुधीभिराकलनीयम् ॥ तंत्रनिषेधकवचनानांतदुदाहृतानांवेदविरुद्धतंत्रविषयत्वादित्यादिकंसर्वमत्कृततंत्रप्रामाण्यविमर्शिन्यांद्रष्ट व्यम् ॥ अत्रापिराजानंप्रत्येवमुनिनाकथितत्वाद्रुधिराक्तेनेत्यादिकंब्राह्मणातिरिक्तविषयकमेवेतिबोध्यम् ॥ २८ ॥ २९ ॥ प्राप्तंसायुज्यमीशया ॥ एते नवैरिष्वपिभगवत्याजगन्मातुर्वात्सल्यंदर्शितम् ॥ अतएववैरिष्वपिप्रकटितैवदयात्वयेत्थमित्युक्तम् ॥ योधीमानेकाग्रमानसःप्रयतस्तस्याःपरमेश्वर्याःपूजांकुर्या त्ससिंहंधर्मात्मकंपूजयेदित्यग्रिमेणान्वयः ॥ अनेनचसिंहस्यवासनात्मकरूपमुक्तंवेदितव्यम् ॥ धर्मवाहनत्वकथनेनानेकजन्मपुण्यवंतःसर्वधर्मात्मानएवपुरुषा एतांदेवतांप्राप्नुवंतिनान्येइत्युक्तंभवति ॥ तदुक्तंब्रह्मांडपुराणे ॥ यस्यनोपश्चिमंजन्मयदिवाशंकरःस्वयम् ॥ तेनैवलभ्यतेविद्याश्रीमत्पंचदशाक्षरीति ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ॥१९॥

प्रथमतःकवचंततोर्गलांततःकीलकंततोरात्रिसूक्तंततोनवार्णमंत्रजपः मध्यचरित्रत्रयपुनर्नवार्णंततोदेवीसूक्तंततोरहस्यत्रयमित्येवंक्रमेणस्तुवीतेत्यर्थः ॥ विस्त

प्रथमतःकवचंततोर्गलांततःकीलकंततोरात्रिसूक्तंततोनवार्णमंत्रजपः मध्येचरित्रत्रयंपुनर्नवार्णंततोदेवीसूक्तंततोरहस्यत्रयमित्येवंक्रमेणस्तुवीतेत्यर्थः ॥ विस्तरेणचएतदग्रेवक्ष्यामः ॥ यदिसमग्रंपाठंकर्तुंनशक्नोतितंप्रत्याह ॥ एकेनेति ॥ एकेनचेत्स्तुवीततदामध्यमेनैवस्तुवीतेत्यर्थः ॥ महालक्ष्म्यामूलप्रकृत्यभेदेनसर्वदेवतात्मकत्वात्तच्चरित्रपाठेनसर्वदेवतास्तृप्यंतीतिभावः ॥ पूर्वोक्तपूजाचतुष्टयेप्येषविधिर्बोध्यः ॥ इतरयोश्चरितयोर्मध्येएकेननस्तुवीतेत्यर्थः॥ ३२ ॥ ॥ ३३ ॥ प्रतिश्लोकंप्रतिमंत्रमित्यर्थः ॥ तेचमंत्राःसप्तशतीस्तोत्रसंबंधिनः कात्यायनीतंत्रप्रदर्शिताः सप्तशतसंख्याकाः मार्कंडेयउवाचस्वाहाइत्यादिकाः ॥ अत्रकेचित्कवचादित्रयस्यरहस्यत्रयस्यचप्रतिश्लोकंहोममनुतिष्ठंति ॥ तत्रकवचांशेहोमोनयुक्तस्तंत्रांतरेनिषेधात् ॥ चंडीस्तवेप्रतिश्लोकमेकाहुति

ततःकृतांजलिर्भूत्वास्तुवीतचरितैरिमैः ॥ एकेनवामध्यमेननैकेनेतरयोरिह ॥ ३२ ॥ चरितार्धंतुनजपेज्जपञ्छिद्रमवाप्नुयात् ॥ प्रदक्षिणांनमस्कारान्कृत्वामूर्ध्नाकृतांजलिः ॥ ३३ ॥ क्षमापयेज्जगद्धात्रींमुहुर्मुहुरतंद्रितः ॥ प्रतिश्लोकंतुजुहुयात्पायसंतिलसर्पिषा ॥ ३४ ॥ जुहुयात्स्तोत्रमंत्रैर्वाचंडिकायैशुभंहविः ॥ भूयोनामपदैर्देवींपूजयेत्सुसमाहितः ॥ ३५ ॥ प्रयतःप्रांजलिःप्रह्वःप्रणम्यारोप्यचात्मनि ॥ सुचिरंभावयेदीशांचंडिकांतन्मयोभवेत् ॥ ३६ ॥

रिहेष्यते ॥ रक्षाकवचगैर्मंत्रैर्होमंतत्रनकारयेत् ॥ मौर्ख्यात्कवचगैर्मंत्रैःप्रतिश्लोकंजुहोतियः ॥ स्याद्देहपतनंतस्यनरकंचप्रपद्यते ॥ अंधकाख्योमहादैत्योदुर्गाभक्तिपरायणः ॥ कवचाहुतिजात्पापान्महेशेननिपातितइति ॥ ३४ ॥ एतावदशक्तस्यपक्षांतरमाह ॥ जुहुयादिति ॥ स्तोत्रमंत्रैः रात्रिसूक्तादिस्तोत्रस्थमंत्रैरित्यर्थः ॥ केचित्तुस्तोत्रमंत्रशब्देननवार्णमंत्रमित्याहुः ॥ तन्मंदम् ॥ प्रमाणाभावात् ॥ बहुत्वानुपपन्नंस्याच्च ॥ अयंचहोमः प्रकरणान्नित्यपूजांगभूतः ॥ ३५ ॥ ३६ ॥

अस्याःपूजायाः काम्यत्वंनित्यत्वंक्रमेणाह ॥ एवंयइतिद्वाभ्याम् ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ उपसंहरति ॥ तस्मादिति ॥ ३९ ॥ श्लोकाश्चैको नचत्वारिंशत्संख्यास्तत्रकीर्तिताः ॥ इतिश्रीशैवोपनामकरंगनाथभट्टसुतलक्ष्मीगर्भजनीलकंठकृतंवैकृतिकरहस्यविवरणंसमाप्तम् ॥ ५ ॥ एकादशाध्यायां तेसप्तशत्यांलोकरक्षार्थंभविष्यमाणायेनंदजादयोवताराः कथितास्तेषांध्यानमुपास्तिंचाह ॥ नंदेति विंध्यवासिनीयम् ॥ १ ॥ कनकेहिरण्येउत्त

एवंयःपूजयेद्भक्त्याप्रत्यहंपरमेश्वरीम् ॥ भुक्त्वाभोगान्यथाकामंदेवीसायुज्यमाप्नुयात् ॥३७॥ योनपूजयतेनित्यंचंडिकांभक्तवत्सलाम्॥ भस्मीकृत्यास्यपुण्यानिनिर्दहेत्परमेश्वरी ॥३८॥तस्मात्पूजयभूपालसर्वलोकमहेश्वरीम्॥यथोक्तेनविधानेनचंडिकांसुखमाप्स्यसि ॥३९॥ इति वैकृतिकरहस्यम् ॥ ५ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ नंदाभगवतीनामयाभविष्यतिनंदजा॥ सास्तुतापूजिताभक्त्यावशीकुर्याज्जगत्रयम् ॥ ॥ १ ॥ कनकोत्तमकांतिःसासुकांतिकनकांबरा ॥ देवीकनकवर्णाभाकनकोत्तमभूषणा ॥ २ ॥ कमलांकुशपाशाब्जैरलंकृतचतुर्भुजा ॥ इंदिराकमलालक्ष्मीःसाश्रीरुक्मांबुजासना ॥ ३ ॥ यारक्तदंतिकानामदेवीप्रोक्तामयानघ ॥ तस्याःस्वरूपंवक्ष्यामिशृणुसर्वभयाप हम् ॥ ४ ॥ रक्तांबरारक्तवर्णारक्तसर्वांगभूषणा ॥ रक्तायुधारक्तनेत्रारक्तकेशातिभीषणा ॥ ५ ॥ रक्ततीक्ष्णनखारक्तदशनारक्तदंतिका ॥ पतिंनारीवानुरक्तादेवीभक्तंभजेज्जनम् ॥ ६ ॥ वसुधेवविशालासासुमेरुयुगुलस्तनी ॥ दीर्घौलंबावतिस्थूलौतावतीवमनोहरौ ॥ ७ ॥

माकांतिरिच्छायस्याःसा ॥ २ ॥ पाशाब्जैरित्यत्रअब्जःशंखः ॥ चक्रंशंखवराभयानिदधतीतिशारदायांविंध्यवासनीध्यानेउक्तत्वात् ॥ कमलस्यैकवारं ग्रहणाच्च ॥ ३ ॥ अथरक्तदन्तिकामाह ॥ येति ॥ ४ ॥ ५ ॥ रक्तदंतिकानामिकादेवीत्यर्थः ॥ पतिंनारीवेतिदृष्टांतोऽनुरागमात्रांशेज्ञेयः ॥६॥ दीर्घलंबा वित्यत्रतिर्यग्लंबायमानतैवगृह्यतेनत्वधःपतनमतिस्थूलौकर्कशावितिविशेषणात् ॥ दीर्घालंबेतिपुनरुक्त्यातुअतिदीर्घावित्यर्थः ॥ ७ ॥

किमित्यतिस्थूलौजातावित्यतआह ॥ सर्वेति॥सर्वानंदरसंभरितत्वादतिस्थूलावित्यर्थः ॥ तदपिकिमर्थमितिचेद्भक्तपानार्थमित्याह ॥ भक्तानिति ॥ तेना

किमित्यतिस्थूलौजातावित्यतआह ॥ सर्वेति ॥ सर्वानंदरसभरितत्वादतिस्थूलावित्यर्थः ॥ तदपिकिमर्थमितिचेद्भक्तपानार्थमित्याह ॥ भक्तानिति ॥ तेनातिशयदयावतीयमितिफलितम् ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ शिलीमुखापूर्णंबाणपूर्णमित्यर्थः ॥ १३ ॥ १४ ॥ धनुर्बाणपद्मशाका

कर्कशावतिकांतौतौसर्वानंदपयोनिधी ॥ भक्तान्संपाययेद्देवीसर्वकामदुघौस्तनौ ॥ ८ ॥ खड्गपात्रंचमुसलंलांगलंचबिभर्तिसा ॥ आख्यातारक्तचामुंडादेवीयोगेश्वरीतिच ॥ ९ ॥ अनयाव्याप्तमखिलंजगत्स्थावरजंगमम् ॥ इमांयःपूजयेद्भक्त्यासव्याप्नोतिचराचरम् ॥ १० ॥ अधीतेयइमंनित्यंरक्तदंत्यावपुस्तवम् ॥ तंसापरिचरेद्देवीपतिंप्रियमिवांगना ॥ ११ ॥ शाकंभरीनीलवर्णानीलोत्पलविलोचना ॥ गंभीरनाभिस्त्रिवलीविभूषिततनूदरी ॥ १२ ॥ सुकर्कशसमोत्तुंगवृत्तपीनघनस्तनी ॥ मुष्टिंशिलीमुखापूर्णंकमलंकमलालया ॥ १३ ॥ पुष्पपल्लवमूलादिफलाढ्यंशाकसंचयम् ॥ काम्यानंतरसैर्युक्तंक्षुत्तृण्मृत्युभयापहम् ॥१४॥ कार्मुकंचस्फुरत्कांतिबिभ्रतीपरमेश्वरी ॥ शाकंभरीशताक्षीसासैवदुर्गाप्रकीर्तिता ॥ १५ ॥ विशोकादुष्टदमनीशमनीदुरितापदाम् ॥ उमागौरीसतीचंडीकालिकासाचपार्वती ॥१६॥ शाकंभरींस्तुवन्ध्यायञ्जपन्संपूजयन्नमन् ॥ अक्षय्यमश्नुतेशीघ्रमन्नपानामृतंफलम् ॥ १७ ॥ भीमापिनीलवर्णासादंष्ट्रादशनभासुरा ॥ विशाललोचनानारीवृत्तपीनपयोधरा॥१८॥चंद्रहासंचडमरुंशिरःपात्रंचबिभ्रती॥एकवीराकालरात्रिःसैवोक्ताकामदास्तुता ॥१९॥ तेजोमंडलदुर्धर्षाभ्रामरीचित्रकांतिभृत् ॥ चित्रानुलेपनादेवीचित्राभरणभूषिता ॥ २० ॥

न्बिभ्रतीचतुर्भिर्भुजैरित्यर्थः ॥ देवीभागवतोक्तशताक्षीमूर्त्युपाख्यानरीत्याशताक्षीमूर्तिदुर्गामूर्त्योरवतारांतरत्वाभावेनशाकंभरीपूजयैवदुर्गापूजामुपदिशति ॥ सैवेति ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ चंद्रहासंखड्गम् ॥ १९ ॥ सप्तमीमूर्तिमाह ॥ तेजइति ॥ चित्रकांतिरनेकवर्णकांतिः ॥ २० ॥

चित्रभ्रमरपाणिः हस्तेअनेकवर्णविशिष्टोभ्रमरोययाधृतः ॥ सचभ्रमरोजीवरूपस्तेनचसर्वेजीवामदधीनाः संतीतिबोधितम् ॥ तदुक्तंभुवनेश्वरीसंहितायाम् ॥ द्विरेफाजीवरूपास्युर्यययाहस्तेधृताःसदा ॥ जीवाधीशाततःप्रोक्ताभ्रामरीलोकसुंदरीति ॥ एतासांदेवतानामुपाख्यानंदेवीभागवतेस्पष्टम् ॥ २१ ॥ २२ ॥ रहस्यत्रयस्याध्ययनंविधत्ते ॥ तस्मादिति ॥ २३ ॥ फलंकथयति ॥ सप्तेति ॥ २४ ॥ उपसंहरति देव्याइति ॥ सर्वकामफलप्रदंधमार्थकाममोक्षप्रदमित्यर्थः ॥ २५ ॥ पंचविंशतिसंख्यास्तुश्लोकाअत्रप्रकीर्तिताः ॥ रक्तांबरादरुणबिंबफलाधरौष्ठाचंद्रार्धबद्धमुकुटात्करुणासमुद्रात् ॥ पाशांकुशाभयवराढ्यकरा

चित्रभ्रमरपाणिःसामहामारीतिगीयते ॥ इत्येतामूर्तयोदेव्याव्याख्यातावसुधाधिप ॥२१॥ जगन्मातुश्चंडिकायाःकीर्तिताःकामधेनवः ॥ इदंरहस्यंपरमंनवाच्यंकस्यचित्त्वया ॥ २२ ॥ आख्यानंदिव्यमूर्तीनामभीष्टफलदायकम्॥तस्मात्सर्वप्रयत्नेनदेवींजपनिरंतरम् ॥२३॥ सप्तजन्मार्जितैर्घोरैर्ब्रह्महत्यासमैरपि ॥ पाठमात्रेणमंत्राणांमुच्यतेसर्वकिल्बिषैः ॥ २४ ॥ देव्याध्यानंतवाख्यातंगुह्याद्गुह्यतरंमहत् ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनसर्वकामफलप्रदम् ॥ २५ ॥ इतिमूर्तिरहस्यम् ॥ ६ ॥

त्रिनेत्रादंतःपुरात्पुररिपोरपरंसविघ्नः ॥ १ ॥ श्रीमच्छैवकुलोत्पन्नोरंगनाथात्मजःसुधीः ॥ श्रीलक्ष्मीगर्भसंभूतोनीलकंठाभिधानतः ॥ २ ॥ सप्तशत्यंगषट्कस्यव्याख्यांयःकृतवाञ्छुभाम् ॥ तयातुष्यतुसालक्ष्मीस्तथाश्रीभुवनेश्वरी ॥ ३ ॥ इति श्रीशैवोपनामकरंगनाथसुतलक्ष्मीगर्भसंभवनीलकंठभट्टकृतंसप्तशत्यंगषट्कविवरणं समाप्तम् ॥ ६ ॥ मूलम् ॥ १८१ ॥ टीका ॥ ८२० ॥

अहमित्यष्टर्चंत्रयोदशंसूक्तंवागांभृणस्यमहर्षेर्दुहितावाङ्नाम्नीब्रह्मविदूषीस्वात्मानमस्तौत् ॥ अंबृणः साऋषिः ॥ सच्चित्सुखात्मकः सर्वगतः परमात्मादेवता ॥

अहमित्यष्टर्चंत्रयोदशंसूक्तंवागांभृणस्यमहर्षेर्दुहितावाङ्नाम्नीब्रह्मविदूषीस्वात्मानमस्तौत् ॥ अतः साऋषिः ॥ सच्चित्सुखात्मकः सर्वगतः परमात्मादेवता ॥ तेनहितादात्म्यमनुभवंतीसर्वजगद्रूपेणसर्वस्याधिष्ठानत्वेनचअहमेवभवामीतिस्वात्मानंस्तौति ॥ द्वितीयाजगती ॥ शिष्टाः सप्तत्रैष्टुभः ॥ तथाचानुक्रांतम् ॥ अहमष्टौवागांभृणीतुष्टावात्मानं द्वितीयाजगतीतिगतोविनियोगः ॥ अहमिति॥ अहंसूक्तस्यद्रष्ट्रीवागांभृणीवागांभृणंयद्ब्रह्मजगत्कारणंतद्रूपाभवंतीरुद्रेभिः रुद्रैः एकादशभिः इत्थंभावेतृतीया ॥ तदात्मनाचरामि ॥ एवंवसुभिरित्येतत्तदात्मनाचरामीतियोज्यम्॥ उतापिचआदित्यैः समंचरामि॥उतापिचविश्वदेवैश्च॥ तथामित्रावरुणौ मित्रंचवरुणंच ॥ सुपांसुलुगितिद्वितीयायाआकारः ॥ उभाउभौअहमेवब्रह्मीभूताबिभर्मिधारयामि ॥ इंद्राग्नीअप्यहमेवधारयामि ॥ उभाउभौअश्विनाअश्विनावपिअहमेवधारयामि ॥ मयिहिसर्वंजगत्शुक्तौरजतमिवाध्यस्तंसत्दृश्यते ॥ मायाचजगदाकारेणविवर्त्तते ॥ तादृश्यामायाया

ॐअहंरुद्रेभिर्वसुभिश्चराम्यहमादित्यैरुतविश्वदेवैः ॥ अहंमित्रावरुणोभाबिभर्म्यहमिंद्राग्नीअहमश्विनोभा ॥१॥ अहंसोममाहनसंबिभर्म्यहं त्वष्टारमुतपूषणंभगम् ॥ अहंददामिद्रविणंहविष्मतेसुप्राव्ये३यजमानायसुन्वते ॥२॥ अहंराष्ट्रीसंगमनीवसूनांचिकितुषीप्रथमायज्ञिया नाम् ॥ तांमादेवाव्यदधुःपुरुत्राभूरिस्थात्रांभूर्यावेशयंताम् ॥ ३ ॥

आधारत्वेनासंगस्यापिब्रह्मणः उक्तस्यसर्वस्योपपत्तिः॥ १ ॥अहमिति ॥ अहमाहनसंहंतव्यमभिषोतव्यंसोमम् ॥ यद्वा शत्रूणामाहंतारंदिविवर्तमानंदेवतात्मानंसोममहमेवबिभर्मितथात्वष्टारम्॥उतअपिचपूषणंभगमहमेवबिभर्मि ॥ तथाहविष्मतेहविर्युक्तायसुप्राव्येशोभनंहविर्देवानांप्रापयित्रेतर्पयित्रे ॥ अवतेस्तर्पणार्थात् अवितॄस्तृतंत्रिभ्यईरितिईकारप्रत्ययः॥चतुर्थ्येकवचनेयणिउदात्तस्वरितयोर्यणःस्वरितोनुदात्तस्येत्यनुदात्तस्यसुपःस्वरितत्वम् ॥ सुन्वतेसोमाभिषवंकुर्वते ॥ शतुरनुमइतिचतुर्थ्याउदात्तत्वम् ॥ ईदृशाययजमानायद्रविणंधनंयागफलरूपम् ॥ अहमेवददामिप्रयच्छामि ॥ एतच्चब्रह्मणः फलदातृत्वंफलमतउपपत्तेरित्यधिकरणेभगवताभाष्यकारेणसमर्थितम् ॥ २ ॥ अहमिति॥अहंराष्ट्रीईश्वरनामैतत्॥सर्वस्यजगतः ईश्वरी ॥ तथावसूनांधनानांसंगमनीसंगमयित्रीउपासकानांप्रापयित्री ॥ चिकितुषीयत्साक्षात्कर्त्तव्यंपरंब्रह्मतज्ज्ञा

तवतीस्वात्मतयासाक्षात्कृतवती ॥ अतएवयज्ञियानांयज्ञार्हाणांप्रथमामुख्या॥याएवंगुणविशिष्टाअहंतांमाभूरिस्थात्रांबहुभावेनप्रपंचात्मनातिष्ठमानाम्॥भूरि भूरीणिबहूनिभूतजातानिआवेशयंतींजीवभावेनात्मानंप्रवेशयंतीमीदृशींपुरुत्राबहुषुदेशेषुव्यदधुःविदधंतिकुर्वंति ॥ उक्तप्रकारेणवैश्वरूप्येणावस्थानात् ॥ यद्य त्कुर्वंतितत्सर्वंमामेवकुर्वंतीत्यर्थः ॥३॥ मयासइति॥यअन्नमत्तिसःउक्तशक्तिरूपयामयैवान्नमत्ति ॥ यश्चविपश्यतिसोपिमयैवपश्यति ॥ यश्चप्राणितिश्वासो च्छ्वासादिव्यापारंकरोति ॥ सोपिमयैवप्राणरूपयाकरोति ॥अनप्राणनेअदादिकः रुदादिभ्यःसार्वधातुकेइतीडागमः॥ अनितेरितिणत्वम् ॥ यश्चपरेणोक्तव चनंशृणोतिविविधंरूपंपश्यतिसोपिज्ञानशक्त्यात्मिकयामयैवपश्यति ॥सोपिमयैवशृणोति ॥ श्रुश्रवणे श्रुवःशृचेतिश्नुप्रत्ययः धातोःशृभावश्च॥येईदृशींमंतर्या मिरूपेणस्थितांमांजानंतितेमाममंतवोऽमन्यमानाः अजानंतःउपक्षियंतिउपक्षीणाः संसारेणनहीनाभवंति॥ मनेरौणादिकस्तुप्रत्ययः ॥ नञ्समासेव्यत्ययेनो

मयासोअन्नमत्तियोविपश्यतियःप्राणितियईंशृणोत्युक्तम्॥अमंतवोमांतउपक्षियंतिश्रुधिश्रुतंश्रद्धिवंतेवदामि॥४॥अहमेवस्वयमिदंवदामि जुष्टंदेवेभिरुतमानुषेभिः॥ यंकामयतेतंतमुग्रंकृणोमितंब्रह्माणंतमृषिंतंसुमेधाम्॥५॥ अहंरुद्रायधनुरातनोमिब्रह्मद्विषेशरवेहंतवाउ ॥ अहंजनायसमदंकृणोम्यहंद्यावापृथिवीआविवेश ॥ ६ ॥ दात्तत्वम् ॥ यद्वा भावेतुप्रत्ययः॥ततोबहुव्रीहौनञ्सुभ्यामित्युत्तरपदांतोदात्तत्वम् ॥

माममंतवः मद्विषयज्ञानरहिताइत्यर्थः ॥ हेश्रुतविश्रुतसखेश्रुधि मयावक्ष्यमाणंशृणु छांदसोविकरणस्यलुक्॥श्रुशृणुपृकृवृभ्यइतिहेर्धिर्भावः॥किंतच्छ्रोतव्यंश्र द्धिवं श्रद्धिःश्रद्धातयायुक्तंश्रद्दधानेनलभ्यमित्यर्थः ॥श्रदंतरोरुपसर्गवद्वृत्तिरिष्यतइतिश्रच्छब्दस्यउपसर्गवद्वर्तनात् ॥ उपसर्गेघोःकिरितिकिप्रत्ययः मत्वर्थी योवः ॥ ईदृशंब्रह्मात्मकंवस्तुतेतुभ्यंवदामिउपदिशामि॥४॥अहमेवेति॥अहंस्वयमेवइदंवस्तुब्रह्मात्मकंवदाम्युपदिशामि॥देवेभिः देवैः इंद्रादिभिरपिजुष्टंसेवि तम्॥उतापिचमानुषेभिर्मनुष्यैरपिजुष्टम्॥ईदृग्विधात्मिकाहंयंकामयेयंयंपुरुषंरक्षितुमहंवांछामि॥ तंतंपुरुषमुग्रंकृणोमिसर्वेभ्योधिकंकरोमि॥तमेवब्रह्माणंस्रष्टा रंकरोमि ॥ तमेवऋषिमतींद्रियार्थदर्शनंकरोमि ॥ तमेवसुमेधांशोभनप्रज्ञंचकरोमि॥अष्टमस्यसप्तमेएकादशोवर्गः ॥५॥अहमिति ॥ पुरात्रिपुरविजयसमये

रुद्रायरुद्रस्य षष्ठयर्थेचतुर्थी ॥ महादेवस्यधनुश्चापमहमातनोमिज्यययाआततंकरोमि ॥ किमर्थंब्रह्मद्विषेब्राह्मणानांद्वेष्टारम् ॥ शरवेशरुंहिंसकं त्रिपुरनिवासिनमसुरम् । हंतवेहंतुंहिंसितुम् ॥ हंतेस्तुमर्थेसेसेनितितवेप्रत्ययः ॥ अंतश्चतवैयुगपदितिआद्यंतयोर्युगपदुदात्तत्वम् ॥ शॄहिंसायामित्य स्मात् शॄस्वृस्नुहीत्यादीनाउप्रत्ययः ॥ क्रियाग्रहणंकर्तव्यमितिकर्मणःसंप्रदानत्वाच्चतुर्थी ॥ उशब्दःपूरकः ॥ अहमेवसमदंसंमाद्यंत्यस्मिन्निति सम दंसंग्रामःयोद्धृजनार्थंशत्रुभिःसहसंग्राममहमेवकृणोमिकरोमि ॥ तथाद्यावापृथिवीदिवंचपृथिवींचअंतर्यामितयाअहमेवविवेशप्रविष्टवती ॥ ६ ॥ अहंसुव इति ॥ द्यौःपितेतिश्रुतेः ॥ पिताद्यौःपितरंदिवमहंसुवेप्रसुवेजनयामि ॥ आत्मनआकाशःसंभूतइतिश्रुतेः ॥ कुत्रेतितदाह ॥ अस्यपरमात्मनःमूर्धन्मूर्धनि उपरिकारणभूतेतस्मिन्दिवियद्यत्कार्यजातंसर्वंवर्तते ॥ तंतुषुपटइव ॥ ममचयोनिःकारणम् ॥ समुद्रे समुद्रवंत्यस्माद्भूतजातानिइतिसमुद्रःपरमात्मा ॥ तस्मि

अहंसुवेपितरमस्यमूर्धन्ममयोनिरप्स्वंतःसमुद्रे ॥ ततोवितिष्ठेभुवनानुविश्वोतामूंद्यांवर्ष्मणोपस्पृशामि ॥ ७ ॥ अहमेववातइवप्रवाम्या रभमाणाभुवनाविविश्वा ॥ परोदिवापरएनापृथिव्यैतावतीमहिनासंबभूव ॥ ८ ॥ इति देवीसूक्तम् ॥

न्नप्सुव्यापनशीलासुधीवृत्तिषुअंतर्मध्येयद्ब्रह्मचैतन्यंतन्ममकारणमित्यर्थः ॥ यतःईदृग्भूताहमस्मिततोहेतोःविश्वाविश्वानिसर्वाणिभुवनानिभूतजातानि अनुप्रविश्यवितिष्ठेविविधंप्राप्यतिष्ठामि ॥ समवप्रविभ्यःस्थइत्यात्मनेपदम् ॥ उतापिचअमूंद्यांविप्रकृष्टदेशेवस्थितंस्वर्गलोकम् उपलक्षणमेतत् ॥ एतदुपलक्षि तंकृत्स्नंविकारजातंवर्ष्मणाकारणभूतेनमायात्मकेनमदीयेनदेहेनउपस्पृशामि ॥ यद्वा अस्यभूलोकस्यमूर्धन्मूर्धनिउपरिपितरमाकाशंसुवे ॥ समुद्रेजलधौ ॥ अप्सुउदकेषु ॥ अंतःमध्येममयोनिःकारणभूतःअंभृणाख्यऋषिर्वर्तते ॥ यद्वा समुद्रेअंतरिक्षेअप्सुअम्मयेषुदेवशरीरेषुममकारणभूतंब्रह्मचैतन्यंवर्तते ॥ ततो हंकारात्मिकासतीसर्वाणिभुवनानिव्याप्नोमि ॥ अन्यत्समानंपूर्वेण ॥ ७ ॥ अहमेवेति ॥ विश्वाविश्वानिसर्वाणिभूवनानिभूतजातानिकार्याणिआरभमा णा कारणरूपेणोत्पादयंतीअहमेवपरेणअनधिष्ठितास्वयमेवप्रवामिप्रवर्ते वातइव यथावातःपरेणाप्रेरितःसन्स्वेच्छयैवप्रवातितद्वत् ॥ उक्तंसर्वंनिगमय

ति ॥ परोदिवेति ॥ परइतिसकारांतंपरस्तादित्यर्थेवर्तते ॥ यथाअधइत्यधस्तादर्थेतद्योगेचतृतीयासर्वत्रदृश्यते ॥ दिवःआकाशस्यपरस्तात् ॥ एनापृथिव्याद्वितीयाटौस्स्वेनइतिइदमएनादेशः । सुपांसुलुगितितृतीयाआजादेशः ॥ अस्याःपृथिव्याःपरःपरस्तात् ॥ द्यावापृथिव्योरुपादानमुपलक्षणम् ॥ एतत्उपलक्षितात्सर्वस्माद्भूतजातात्परस्ताद्वर्तमानाअसंगोदासीनकूटस्थब्रह्मचैतन्यरूपाहंमहिनामहिम्नाएतावतीसंबभूव ॥ एतच्छब्देनउक्तंसर्वंपरामृश्यते ॥ एतावत्परिमाणमस्याःयत्तदेतेभ्यःपरिमाणइतिवतुप् ॥ आसर्वनाम्नइत्यात्वम् ॥ सर्वजगदात्मनाअहंसंभूतास्मि ॥ महच्छब्दादिमनिचिटेरितिटिलोपः ॥ ततस्तृतीयायामुदात्तनिवृत्तिस्वरेणतस्याउदात्तत्वम् ॥ छांदसोमलोपः ॥ अष्टमस्यसप्तमेद्वादशोवर्गः ॥ इतिदेवीसूक्तभाष्यम् ॥ ॥

श्रीगणेशायनमः॥ अथैतद्रात्रिसूक्तंरात्रिदेवताप्रतिपादकं सारात्रिदेवताद्वेधाजीवरात्रिरीश्वररात्रिश्चतत्राद्याप्रसिद्धायस्यामस्मदादीनांजीवानांप्रतिदिनंव्यवहारोलुप्यते द्वितीयातुयस्यामीश्वरव्यवहारलोपोभवतिमहाप्रलयकालेतदानीमन्यवस्त्वभावात्केवलंब्रह्ममायात्मकमेववस्तुसर्वकारणमव्यक्तपदवाच्यंतिष्ठतिसाद्वि

ॐरात्रीव्यख्यदायतीपुरुत्रादेव्य१क्षभिः ॥ विश्वाअधिश्रियोधित ॥ १ ॥

तीयारात्रिः ॥ तदुक्तंदेवीपुराणे॥ब्रह्ममायात्मिकारात्रिः परमेशलयात्मिका ॥तदधिष्ठातृदेवीतुभुवनेशीप्रकीर्तितेति॥ तदेवंसर्वोत्तमदेवताप्रतिपादकस्यरात्रिसूक्तस्यभाष्यकारादिभिः कृतव्याख्यानस्यापिविस्पष्टंव्याख्यानंयथामतिक्रियते॥रात्रीति॥यादेवीसर्ववस्तुद्योतनशीलापुरुत्राबहुषुदेशेषुसर्वदेशेषुअक्षभिः प्रकाशमानैरिंद्रियैरुपलक्षणविधयामहदादिभिस्तत्वैर्देवीसर्ववस्तुद्योतनशीलाआयतीआगच्छंतीविद्यमानारात्रीब्रह्ममायात्मिकाव्यख्यत्स्वोत्पादितजगज्जालसदसत्कर्मादिकंप्रथमतोविशेषेणपश्यति ॥ अनंतरंतत्तत्कर्मानुरूपफलरूपाः विश्वाःसर्वाः श्रियः साअध्यधितअदिधारयतिददातीत्यर्थः ॥ अयंभावः॥सर्वकारणभूताचिच्छक्तिः पूर्वकल्पीयानंतजीवानांसदसत्कर्माण्यपरिपक्वान्यवलोक्यतत्फलप्रदानसमयाभावात्सेश्वरंप्रपंचंस्वस्मिन्विलापयतियावत्फलप्रदानसमयम् ॥सारात्रिरूपाचिच्छक्तिः फलप्रदानसमयेप्राप्तेमहदादिद्वाराप्रपंचंनिर्मायतत्तत्प्राणिनांतत्तत्कर्माण्यसंकरमवलोकयतिपश्चात्तत्तत्कर्मफलंददातीत्यहोसर्वज्ञताभगवत्या ॥२३॥

रात्रेर्भुवनेश्वर्याः कियद्वर्णनीयेति ॥ अस्मिन्नर्थेसर्वोप्युपनि[illegible] ॥ १ ॥ इत्थंप्रथमकृत्यंवर्णयित्वाद्वितीयंकृत्यंवर्णयति ॥

रात्रेर्भुवनेश्वर्याः कियद्वर्णनीयेति ॥ अस्मिन्नर्थेसर्वोप्युपनिषद्भागः प्रमाणमितिस्पष्टमेवतद्विदाम् ॥ १ ॥ इत्थंप्रथमकृत्यंवर्णयित्वाद्वितीयंकृत्यंवर्णयति ॥ ओर्वप्राइति ॥ अमर्त्यामरणरहितासादेवीदेवनशीलाचिच्छक्तिर्भुवनेश्वरीरात्रिः उरुविस्तीर्णमंतरिक्षमुपलक्षणविधयासर्वप्रपंचमाप्राः स्वस्वरूपेणापूरयतिस्वाधिष्ठानरूपेस्वाभेदेनविद्यमानंकल्पयति ॥ तथाप्रपंचगतान्निवतोनीचान् लतागुल्मादीन् उद्वतउच्छ्रितान्वृक्षादींश्चस्वकीयेनतेजसाधिष्ठानचैतन्येनाप्राःपूरयति ॥ याराात्रिर्भुवनेश्वरीसाप्रपंचगतानांप्राणिनांवेदोक्तानुष्ठानपराणांचित्तशुद्धिमवलोक्यतेषांतमोमूलाज्ञानंज्योतिषास्वाकारवृत्तिप्रतिबिंबितस्वस्वरूपचैतन्यज्योतिषाबाधतेनाशयति ॥ अनेनपूर्वोक्ताध्यारोपस्यापवादउक्तः ॥ २ ॥ केनप्रकारेणनाशयति तत्राह ॥ निरुस्वसारमिति ॥ आयतीआगच्छंतीदेवनशीलारात्रिश्चिच्छक्तिर्भुवनेश्वरीस्वस्यस्वसारंभगिनीमुषसंप्रकाशरूपामविद्यायाआवरणशक्तिरूपांनिरस्कृतनिष्करोतिदग्धबीजभावमापादयतीत्यर्थः ॥ तस्यामुषसितथाजाता

ओर्वप्राअमर्त्यानिवतोदेव्यु १द्वतः ॥ ज्योतिषाबाधतेतमः ॥२॥ निरुस्वसारमस्कृतोषसंदेव्यायती ॥ अपेदुहासतेतमः ॥ ३ ॥ सानोअद्ययस्यावयंनितेयामन्नविक्ष्महि ॥ वृक्षेनवसतिंवयः ॥ ४ ॥ निग्रामासोअविक्षतनिपद्वंतोनिपक्षिणः ॥ निश्येनासश्चिदर्थिनः ॥ ५ ॥

यांप्रारब्धकर्मक्षयेविक्षेपशक्तेर्नाशान्मूलाज्ञानरूपंतमः अपेदुहासतेअपैवगच्छतिशक्तिद्वयाति रिक्तस्वरूपावस्थानोपयोगाभावादर्थान्नष्टंभवतीत्यर्थः ॥ ३ ॥ अथास्याराात्रेःप्रार्थनामंत्रमाह ॥ सानोइति ॥ अद्यास्मिन्कालेनोस्माकंसारात्रिदेवताचिच्छक्तिर्भुवनेश्वरीप्रसीदतुयस्यायामन् यामनिप्राप्तौसत्यांयत्प्रसादप्राप्तौसत्यांवयंन्यविक्ष्महिनिविशामहेसुखेनस्वस्वरूपेआस्महे ॥ तत्रदृष्टांतः ॥ वयःपक्षिणःवृक्षेनयथावृक्षेनीडाश्रयेवसतिंरात्रिनिवासंकुर्वंतितथानिवसामइत्यर्थः ॥ ४ ॥ निग्रामासोइति ॥ ग्रामासः ग्रामाः तस्था: सर्वेजनाः पामराअपामराआंगोपांगनंन्यविक्षततस्यांचिच्छक्तिरूपायांरात्र्यांविद्यमानायांनिविशंतेसुखेनशेरते तथा पद्वंतः पादयुतागवाश्वादयश्चनिविशंतेत थापक्षिणःपक्षोपेताश्चनिविशंतेतथाअर्थिनः कामार्थिनः पांथस्थाः तथाश्येनासः श्येनाअपिनिविशंते ॥ अयंभावः ॥ येप्राणिनः परमेश्वरीनामानभिज्ञाअपिकेवलंकरुणासागरायारात्रेश्चिच्छक्तेर्भुवनेश्वर्याः करुणयासर्वेजनाः सुखेनशेरतेस्वस्थाभवंति ॥ यथातिमूढाबालाःमातुः

करुणावशाच्छेरतेएतादृशीयमतिकरुणावतीरात्रिरस्तीति ॥ ५ ॥ यावयेति ॥ हेऊर्म्यैरात्रिनामैतत् चिच्छक्तिरात्रिरूपिणीभुवनेश्वरीयस्मात्त्वमतिदयावतीत
स्मादस्माकमपिपामराणांकिंचिदपिकृतमनदेक्ष्यवृक्यंवृकस्यस्त्रियंनानावासनारूपांवृकंचवृकवन्मारकंपापंचास्मान्हिंसंतंयावयअस्मत्तः पृथक्कुरु ॥ तथास्ते
नंतस्करंचित्तापहारकंकामादिकंचयावयास्मत्तोवियोजय ॥ अथानंतरंनोस्माकंसुतरासुखेनतरणीयाक्षेमकरीमोक्षदात्रीभव ॥६॥ हेरात्रिचिच्छक्तेभुवनेश्वरि
पेपिशत्भृशंपिंशत्सर्ववस्तुषुआश्लिष्टंतमोज्ञानंकृष्णंकृष्णवर्णंतमः प्राधान्येनव्यक्तंविशेषेणस्वभासासर्वस्यांजकमीदृशंज्ञानंमाउपास्थितउपागच्छत् ॥ हेउषः
रात्रिदेवतेत्वंमृणेवऋणानीवतत्त्वंयातयापगमय यथास्तोतृणामृणानिधनप्रदानेनापाकरोषितथाममाज्ञानमपि अपसारयेत्यर्थः ॥ ७ ॥ उपतेगाइति ॥ हेरा
त्रिचिच्छक्तेभुवनेश्वरितेत्वांगाइवपयसोदोग्ध्रीर्धेनूरिवउपेत्याकरंस्तुतिजपादिभिरभिमुखीकरोमि ॥ हेदिवः परमाकाशरूपपरमात्मनोदुहितःपुत्रि परमात्मप्र

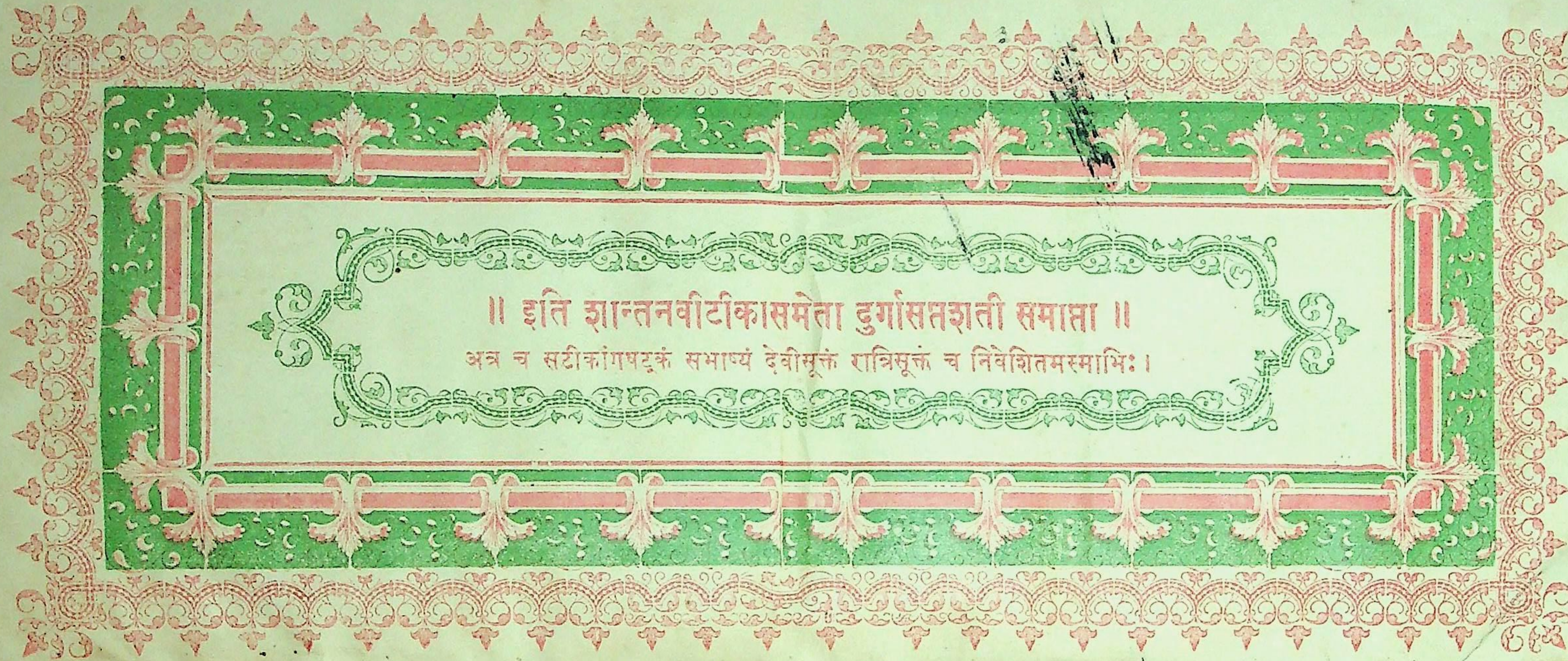
यावयावृक्यं१वृकंयवयस्तेनमूर्म्यैं ॥ अथानःसुतराभवः ॥ ६ ॥ उपमापेपिशत्तमःकृष्णंव्यक्तमास्थित ॥ उपऋणेवयातय ॥ ७ ॥
उपतेगाइवाकरंवृणीष्वदुहितर्दिवः॥रात्रिस्तोमंनजिग्युषे ॥ ८॥ इति रात्रिसूक्तम् ॥

काशेनचिच्छक्तेरभिव्यज्यमानत्वायुक्तंपरमात्मपुत्रीत्वंत्वत्प्रसादात्कामादीन्शत्रून्जिग्युषेममस्तोत्रंनस्तोत्रमिवहविरपियथाशक्तिदत्तंवृणीष्वभजेति ॥ ८ ॥
इतिरात्रिसूक्तभाष्यंसमाप्तिमगमत् ॥ ग्रीवायांमधुसूदनोस्यशिरसिश्रीनीलकंठःस्थितः श्रीदेवीगिरिजाललाटफलकेवक्षःस्थलेशारदा ॥ षड्वक्त्रोमणिबंधसं
धिषुतथानागास्तुपार्श्वस्थिताः कर्णौयस्यतुचाश्विनौसभगवान्सिंहोममास्त्विष्टदः ॥ १ ॥ यन्नेत्रेशशिभास्करौवसुकुलंदंतेषुयस्यस्थितंजिह्वायांवरुणस्तुहुंकृ
तिरियंश्रीचर्चिकाचंडिका ॥ गंडौयक्षयमौतथोष्ठयुगुलंसंध्याद्वयंपृष्ठकेवज्रीयस्यविराजतेसभगवान्सिंहोममास्त्विष्टदः ॥ २ ॥ ग्रीवासंधिषुसप्तविंशतिमतान्यृ
क्षाणिसाध्याहृदिप्रौढानिर्घृणतातमोस्यतुमहाक्रौर्यैःसमाःपूतनाः ॥ प्राणेयस्यतुमातरःपितृकुलंयस्यास्त्यपानात्मकंरूपेश्रीकमलाकचेषुविमलास्तेस्यूरवे ॥२४॥
रश्मयः ॥ ३ ॥ इतिदेवीपुराणेदेवीवाहनसिंहध्यानम् ॥

रश्मयः ॥ ३ ॥ इतिदेवीपुराणदेवीवाहिनीसिंहध्यानम् ॥

इयं शान्तनवीटीकासमेता नीलकण्ठकृतटीकासहिता-
ङ्गषट्कसहिता सभाष्यदेवीसूक्तरात्रिसूक्तसहिता च दुर्गा-
सप्तशती मुम्बय्यां श्रीकृष्णदासात्मजेन खेमराजेन
स्वकीये 'श्रीवेङ्कटेश्वर' यन्त्रालयेऽङ्कित्वा प्रकाशिता.

संवत् १९५२, शके १८१७, सन् १८९५.

॥ इति शान्तनवीटीकासमेता दुर्गासप्तशती समाप्ता ॥

अत्र च सटीकांगषट्कं सभाष्यं देवीसूक्तं रात्रिसूक्तं च निवेशितमस्माभिः ।

